

ΠΑΝΤΕΛΗΣ Κ. ΛΕΚΚΟΥ

**ΤΟ ΑΒΕΡΩΦΕΙΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΑΠΟ
ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΩΣ ΤΟ 1960**
(Διδακτορική Διατριβή που υποβλήθηκε στο Τμήμα Ποιμαντικής και
Κοινωνικής Θεολογίας της Θεολογικής Σχολής του Αριστοτελείου
Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης)

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2001

Στους γονείς μου

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ορισμένες πόλεις διαδραμάτισαν ιδιαίτερο ρόλο και κατέχουν ξεχωριστή θέση στην μακραίωνη ιστορία του Ελληνισμού, σημαδεύοντας την πορεία του. Πρόκειται για πόλεις της νότιας Ευρώπης και της ανατολικής Μεσογείου, δηλαδή, της καθ' ημάς Ανατολής· πόλεις κτισμένες από Έλληνες, αγαπημένες, με στιγμές δόξας και πτώσης για το Γένος, που διαφέρουν από τις άλλες. Μία απ' αυτές είναι η Αλεξάνδρεια, η Μεγάλη Πόλις, η κατ' Αίγυπτον. Η συμβολή της στον ελληνικό και στον παγκόσμιο πολιτισμό, με την άνθιση της φιλοσοφίας, των επιστημών, των γραμμάτων και την μετάφραση της Παλαιάς Διαθήκης στα ελληνικά από τους Ο' είναι αδιαμφισβήτητη, όπως και η συμβολή της στην ιστορία της εκκλησίας, με την ένωση της θεολογίας με την ελληνική παιδεία και τον έντονο αγώνα πολλών Πατριαρχών της για την εδραίωση της ορθόδοξης πίστης ενάντια στις ποικίλες αιρέσεις.

Η παρουσία των Ελλήνων στην Αλεξάνδρεια είναι συνεχής από της ιδρύσεώς της, με πολλές, βέβαια, διακυμάνσεις. Η νεότερη σελίδα της ιστορίας των Ελλήνων σ' αυτήν ξεκινάει στις αρχές του 19^{ου} αιώνα και αυξάνει στα πρώτα μεταεπαναστατικά χρόνια, όταν η έλευση τους κορυφώνεται, με αποτέλεσμα την εγκατάστασή τους όχι μόνο στην Αλεξάνδρεια, αλλά και σε ολόκληρη την Αίγυπτο. Η πρώτη ελληνική Κοινότητα ιδρύεται στην Αλεξάνδρεια το 1843, αποτελώντας την μητέρα όλων των υπολοίπων ελληνικών Κοινοτήτων της χώρας. Πρωταρχικός σκοπός της ΕΚΑ ήταν η εκπαίδευση των ελληνοπαίδων, γι' αυτό και το πρώτο σχολείο αυτών των νεώτερων χρόνων, που ιδρύθηκε λίγο προ της ίδρυσης της Κοινότητας, αποτέλεσε στην συνέχεια αντικείμενο αδιάπτωτης κοινοτικής μέριμνας, για την στέγασή του και την αύξηση των βαθμίδων της εκπαίδευσης που παρείχε. Η στέγαση επετεύχθηκε, με την δωρεά του πρώτου προέδρου της ΕΚΑ Μιχαήλ Τοσίτσα, στα 1854, όταν εγκαινιάστηκε η Τοσιτσαία σχολή. Ταυτόχρονα, στα υπάρχοντα τμήματα (ελληνικό, αλληλοδιδασκτικό, παρθενγωγείο) προστέθηκε το γυμνάσιο, σχολείο Μ.Ε., χάρη στην γενναιοδωρία του προέδρου της ΕΚΑ Γεωργίου Αβέρωφ, που προς τιμήν του ονομάστηκε Αβερώφειο.

Για το Αβερώφειο γυμνάσιο, το σημαντικότερο κοινοτικό σχολείο της Αλεξάνδρειας, δεν είχε γραφεί καμία μονογραφία, που να στηρίζεται στο σημαντικό αρχειακό υλικό που σώζεται στις ημέρες μας. Μετά από μία προκαταρκτική έρευνα στο ΕΛΙΑ, το ίδρυμα που διασώζει και διατηρεί ζωντανή την μνήμη του Αλεξανδρινού Ελληνισμού, αφού εκεί διατηρείται, μεταξύ άλλων, το μεγαλύτερο μέρος του αρχείου της Ελληνικής Κοινότητας Αλεξανδρείας, αποφάσισα, με την σύμφωνη γνώμη του επιβλέποντος καθηγητού κ. Αθανασίου Καραθανάση, να προχωρήσω στην εκπόνηση διδακτορικής διατριβής, με θέμα την ιστορία του Αβερωφείου γυμνασίου, από της ιδρύσεώς του (1890) ως το 1960, οπότε το σχολείο γίνεται μικτό και αρχίζει η αισθητή μείωση του αριθμού των μαθητών του, λόγω της αναχώρησης των Ελλήνων από την Αλεξάνδρεια.

Για την συλλογή του απαραίτητου υλικού ερεύνησα το αρχείο της ΕΚΑ στο ΕΛΙΑ, κατά το ακαδημαϊκό έτος 1998-1999, το τμήμα του αρχείου του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας, που φυλάσσεται στο ως άνω ίδρυμα (κυρίως αλληλογραφία 19^{ου} και 20ου αιώνα) και το ιστορικό αρχείο του Υπουργείου Εξωτερικών της Ελλάδας (Ιανουάριος-Μάρτιος 1999). Ακολούθως μετέβην στην Αλεξάνδρεια (Οκτώβριος-Δεκέμβριος 1999), όπου φιλοξενούμενος της γεραράς πρεσβυγενούς Ελληνικής Κοινότητας, ερεύνησα το εναπομείναν τμήμα του αρχείου. Δυστυχώς, τα διάφορα έγγραφα -σπαράγματα της μνήμης- είναι σκορπισμένα σε διάφορους χώρους του

Ζερβουδακείου κτιρίου, αναμειγμένα με άσχετο υλικό. Παρόλα αυτά το αποτέλεσμα της έρευνας και στην Αλεξάνδρεια ήταν ικανοποιητικό, αφού εντοπίστηκαν έγγραφα σχετικά με την δύσκολη δεκαετία του '50. Δυστυχώς, δεν επιτράπηκε η πρόσβαση στο αρχείο του Πατριαρχείου, λόγω των έργων ανακαίνισης και επέκτασης του πατριαρχικού οίκου (παλαιά Τοσιτσαία σχολή). Ωστόσο από το συγκεντρωμένο υλικό και την επεξεργασία του θέλω να ελπίζω ότι η εργασία μου θα συμβάλει, έστω και λίγο, στην γνώση ενός σημαντικού σχολείου του απόδημου Ελληνισμού, φωτίζοντας ακόμη και πτυχές της ιστορίας της Ελληνικής Κοινότητας Αλεξανδρείας.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω από την θέση αυτή εκείνους που με βοήθησαν στην εκπόνηση της διατριβής. Και πρώτα τον επιβλέποντα καθηγητή μου στο Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Αθανάσιο Καραθανάση, που παρακολούθησε την πορεία της διατριβής σε όλα της τα στάδια, για τις συμβουλές, τις υποδείξεις και τις διορθώσεις του καθόλο το διάστημα της αρχειακής έρευνας και της συγγραφής της εργασίας. Ευχαριστώ, ωσαύτως, και τους καθηγητές-μέλη της τριμελούς επιτροπής, αιδεσιμολογίωτατο π. Θεόδωρο Ζήση και τον ελλογιμότατο κ Αθανάσιο Αγγελόπουλο για την βοήθειά τους.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω στον ερευνητή-καθηγητή της Ακαδημίας Αθηνών κ. Ευθύμιο Σουλογιάννη, υπεύθυνο του αιγυπτιακού αρχείου του ΕΛΙΑ και βαθύ γνώστη της ιστορίας του Ελληνισμού της Αιγύπτου, για την βοήθειά του στον εντοπισμό του θέματος και για την καθοδήγησή του στο αρχείο της ΕΚΑ. Χωρίς την αμέριστη βοήθεια και συμπαράστασή του θα ήταν αδύνατο να μνηθώ στην ιστορία της Αλεξάνδρειας και να προχωρήσω στην εκπόνηση της διατριβής.

Επίσης ευχαριστώ θερμά την Ελληνική Κοινότητα Αλεξανδρείας και ειδικά τον πρόεδρό της κ. Στέφανο Ταμβάκη για την φιλοξενία στους κοιτώνες της Κοινότητας στην Αλεξάνδρεια και την εκτίμησή τους· ομοίως ευχαριστώ και το προσωπικό του ΕΛΙΑ για την ζεστή φιλοξενία του, την φιλική του διάθεση και την βοήθεια του κατά την παραμονή μου στην Αθήνα.

Εν κατακλείδι θα ήθελα να σημειώσω τον θαυμασμό μου για τον Αλεξανδρινό Ελληνισμό και όσα πέτυχε, ιδιαίτερα, κατά τους τελευταίους δύο αιώνες της νεώτερης ιστορίας του, ευχόμενος να συνεχίσει την δράση του, έστω και ολιγομελής, στην αγαπημένη Αλεξάνδρεια.

Θεσσαλονίκη, 18 Ιανουαρίου 2001
Αθανασίου και Κυρίλλου
Πατριαρχών Αλεξανδρείας.

Παντελής Κ. Λέκκου

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πίνακας Βραχυγραφιών... ..	.7
Πηγές και Βοηθήματα... ..	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ... ..	.30

A' - Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

1. ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ - ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ - Η ΣΤΕΓΑΣΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ... ..	.47
α' Η ίδρυση... ..	.47
β' Οι Κανονισμοί Λειτουργίας... ..	50
γ' Η στέγαση της σχολής... ..	52
2. Η ΕΦΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ... ..	54

B' - Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

1. ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ... ..	.61
α' Γυμνάσιο Αρρένων (κλασσικό και τμήμα θετικών επιστημών) και εμπορικό τμήμα... ..	61
β' Η Μέση Εκπαίδευση των Θηλέων-από τα Αβερώφεια Παρθεναγωγεία (Αστική σχολή-Εμπορικό τμήμα) στο Ημιγυμνάσιο και το Αβερώφειο γυμνάσιο θηλέων. Τα ειδικά τμήματα (Αβερώφειο Παρθεναγωγείο και τμήμα Κοπτικής-Ραπτικής)... ..	.79
2. ΟΙ ΕΥΕΡΓΕΤΕΣ... ..	.90
3. ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ... ..	.99

Γ' - Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

1. ΟΙ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΕΣ... ..	.135
2. ΤΑ ΔΙΔΑΣΚΟΜΕΝΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ... ..	.159
3. ΔΙΑΦΟΡΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ... ..	183
4. Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ... ..	.198
5. ΟΙ ΑΠΟΦΟΙΤΟΙ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ... ..	.231

Δ' - ΤΟ ΑΒΕΡΩΦΕΙΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΜΕ ΤΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ - ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ... ..	242
---	-----

Ε' - ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΜΕ ΤΑ ΔΥΟ ΚΡΑΤΗ

1. Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ... ..	282
2. Η ΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΩΝ ΑΡΧΩΝ... ..	.303

ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ...330
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι - Πίνακες στατιστικών στοιχείων...336
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ - Φωτογραφίες...345

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΕΚΑ	Αρχείο Ελληνικής Κοινότητας Αλεξανδρείας (υλικό προερχόμενο από την Αλεξάνδρεια)
ΑΠΑ	Αρχείο Πατριαρχείου Αλεξανδρείας
ΑΥΕ	Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών
α χρ .	αχρονολόγητο
βλ .	βλέπε
γ δ .	Γρόσια Διατιμήσεως
ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ	Εταιρεία Ελληνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου – Αρχείο Ελληνικής Κοινότητας Αλεξανδρείας
ΕΚΑ	Ελληνική Κοινότητα Αλεξανδρείας
Εκδ .	έκδοση
ΕΜΣ	Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών
ΕΦ	Εκκλησιαστικός Φάρος
ΘΗΕ	Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια
κ ά .	και άλλα /και άλλοι
κ τ λ .	και τα λοιπά
κ εξ .	και εξής
Λ Αιγ .	Λίρες Αιγύπτου
Μ Ε .	Μέση Εκπαίδευση
ΜΕΕ	Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια
ό π .	όπου παραπάνω
ΠΕΕ	Πρακτικά Εκπαιδευτικής Εφορείας
ΠΕΣ	Πρακτικά Εφορείας Σχολείων
ΠΚΕ	Πρακτικά Κοινοτικής Επιτροπής
πρβλ .	παράβαλε
ΣΑΑΣΑ	Σύνδεσμος Αποφοίτων Αβερωφείου Σχολής Αλεξανδρείας
σ /σσ .	σελίδα /σελίδες
σημ .	σημείωση
στ .	στήλη
τευχ .	τεύχος
τ .	τόμος
φак .	φάκελος
ΦΔΥ	Φάκελοι Διαφόρων Υποθέσεων
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

A. ΑΝΕΚΔΟΤΕΣ ΑΡΧΕΙΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Ι. ΑΡΧΕΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ (τμήμα που εναπόκειται στην ΕΕΛΙΑ)

1. ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ

Συνεδρ. 23/12/1927, συνεδρ. 24 4 1928, συνεδρ. 5/5/1928, συνεδρ. 15/5/1928, συνεδρ. 23/5/1928, συνεδρ. 29/5/1928, συνεδρ. 2/6/1928, συνεδρ. 19/6/1928, συνεδρ. 29/1/1929, συνεδρ. 13/2/1929, συνεδρ. 14/3/1929, συνεδρ. 28/3/1929, συνεδρ. 11/4/1929, συνεδρ. 1930 (αναφέρονται οι αποφάσεις που ελήφθησαν το 1930, χωρίς να αναφέρονται η ημερομηνία και ο μήνας), συνεδρ. 28/1/1931, συνεδρ. 7/5/1931, συνεδρ. 16/5/1931.

2. ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Συνεδρ. 23/3/1899, συνεδρ. 12/25/5/1901, συνεδρ. 11/24/11/1901, συνεδρ. 17/30/12/1901, συνεδρ. 18/31/1/1902, συνεδρ. 14/27/3/1902, συνεδρ. 4/17/6/1902, συνεδρ. 26/9/7/1902, συνεδρ. 21/3/9/1902, συνεδρ. 3/16/9/1902, συνεδρ. 26/9/10/1902, συνεδρ. 15/28/10/1902, συνεδρ. 2/13/5/1903, συνεδρ. 9/22/6/1903, συνεδρ. 30/13/10/1903, συνεδρ. 31/12/1/1904, συνεδρ. 4/17/3/1904, συνεδρ. 18/3/3/1905, συνεδρ. 28/10/1/1906, συνεδρ. 15/28/3/1906, συνεδρ. 28/11/7/1906, συνεδρ. 27/10/5/1907, συνεδρ. 5/18/12/1907, συνεδρ. 14/27/5/1907, συνεδρ. 31/13/11/1907, συνεδρ. 3/16/12/1907, συνεδρ. 28/10/1/1908, συνεδρ. 28/11/5/1908, συνεδρ. 26/8/6/1908, συνεδρ. 21/4/7/1908, συνεδρ. 14/27/11/1908, συνεδρ. 30/13/5/1909, συνεδρ. 25/7/6/1909, συνεδρ. 14/27/9/1909, συνεδρ. 29/11/11/1909, συνεδρ. 11/24/2/1910, συνεδρ. 29/10/5/1910, συνεδρ. 7/20/5/1910, συνεδρ. 17/30/5/1910, συνεδρ. 11/24/6/1910, συνεδρ. 24/7/6/1910, συνεδρ. 3/16/3/1911, συνεδρ. 9/22/3/1911, συνεδρ. 16/29/5/1911, συνεδρ. 13/26/9/1911, συνεδρ. 5/18/12/1911, συνεδρ. 12/25/1/1912, συνεδρ. 8/21/3/1912, 11/24/5/1912, συνεδρ. 25/8/7/1912, συνεδρ. 27/9/8/1912, συνεδρ. 29/12/10/1912, συνεδρ. 6/18/10/1912, συνεδρ. 31/13/11/1912, συνεδρ. 24/6/2/1913, συνεδρ. 27/9/6/1913, συνεδρ. 6/19/6/1913, συνεδρ. 25/8/10/1913, συνεδρ. 29/11/1/1914, συνεδρ. 9/22/5/1914, συνεδρ. 24/7/6/1914, συνεδρ. 25/8/10/1914, συνεδρ. 4/17/12/1914, συνεδρ. 29/11/1/1915, συνεδρ. 16/29/1/1915, συνεδρ. 17/2/3/1915, συνεδρ. 27/10/5/1915, συνεδρ. 16/29/6/1915, συνεδρ. 3/16/7/1915, συνεδρ. 30/12/8/1915, συνεδρ. 13/26/10/1915, συνεδρ. 22/4/11/1915, συνεδρ. 29/11/1/1916, συνεδρ. 18/31/5/1916, συνεδρ. 7/20/7/1916, συνεδρ. 29/11/9/1916, συνεδρ. 6/19/10/1916, συνεδρ. 16/29/1/1917, συνεδρ. 13/26/4/1917, συνεδρ. 8/21/7/1917, συνεδρ. 8/21/8/1917, συνεδρ. 9/22/10/1917, 19/1/2/1918, συνεδρ. 2/15/5/1918, συνεδρ. 2/15/8/1918, συνεδρ. 30/12/9/1918, συνεδρ. 4/17/10/1918, συνεδρ. συνεδρ. 20/2/4/1919, συνεδρ. 9/22/5/1919, συνεδρ. 23/5/6/1919, συνεδρ. 9/22/7/1919, συνεδρ. 11/24/9/1919, συνεδρ. 2/15/12/1919, συνεδρ. 30/12/1/1920, συνεδρ. 20/4/3/1920, συνεδρ. 17/30/4/1920, συνεδρ. 5/18/6/1920, συνεδρ. 19/2/7/1920, συνεδρ. 2/15/7/1920, συνεδρ. 3/16/8/1920, συνεδρ. 28/11/10/1920, συνεδρ. 12/25/10/1920, έκτακτη συνεδρ. 28/11/1920, συνεδρ. 28/10/2/1921, συνεδρ. 10/23/3/1921, συνεδρ. 21/4/7/1921, συνεδρ. 6/19/7/1921, συνεδρ. 16/29/11/1921, συνεδρ. 9/22/12/1921, συνεδρ. 9/22/2/1922, συνεδρ. 15/28/6/1922, συνεδρ. 9/22/12/1922, συνεδρ. 6/3/1923, συνεδρ. 23/5/1923, συνεδρ. 5/6/1923, συνεδρ. 26/9/1923, συνεδρ. 4/10/1923, συνεδρ.

27/11/1923, συνεδρ. 1/2/1924, συνεδρ. 9/5/1924, συνεδρ. 10/6/1924, συνεδρ.
 4/11/1924, συνεδρ. 14/11/1924, συνεδρ. 20/2/1925, συνεδρ. 25/2/1925, συνεδρ.
 7/5/1925, συνεδρ. 2/12/1925, συνεδρ. 16/2/1926, συνεδρ. 17/5/1926, συνεδρ.
 19/11/1926, συνεδρ. 8/4/1927, συνεδρ. 15/6/1927, συνεδρ. 18/11/1927, συνεδρ.
 15/2/1928, συνεδρ. 11/5/1928, συνεδρ. 5/12/1928, συνεδρ. 6/3/1929, συνεδρ.
 11/4/1929, συνεδρ. 11/6/1929, συνεδρ. 5/11/1929, συνεδρ. 18/2/1930, συνεδρ.
 7/5/1930, συνεδρ. 10/6/1930, συνεδρ. 27/11/1930, συνεδρ. 28/1/1931, συνεδρ.
 7/3/1931, συνεδρ. 16/5/1931, συνεδρ. 3/9/1931, συνεδρ. 22/12/1931, συνεδρ.
 20/1/1932, συνεδρ. 12/2/1932, συνεδρ. 24/2/1932, συνεδρ. 18/4/1932, συνεδρ.
 15/6/1932, συνεδρ. 24/6/1932, συνεδρ. 24/11/1932, συνεδρ. 2/2/1933, συνεδρ.
 5/4/1933, συνεδρ. 29/5/1933, συνεδρ. 12/6/1933, συνεδρ. 10/7/1933, συνεδρ.
 7/9/1933, συνεδρ. 23/5/1934, συνεδρ. 30/5/1934, συνεδρ. 14/6/1934, συνεδρ.
 21/6/1934, συνεδρ. 16/7/1934, συνεδρ. 22/8/1934, συνεδρ. 23/8/1934, συνεδρ.
 7/11/1934, συνεδρ. 15/11/1934, συνεδρ. 20/12/1934, συνεδρ. 9/4/1935, συνεδρ.
 18/4/1935, συνεδρ. 2/5/1935, συνεδρ. 8/5/1935, συνεδρ. 22/5/1935, συνεδρ.
 10/12/1935, συνεδρ. 6/3/1936, συνεδρ. 12/5/1936, συνεδρ. 29/10/1936, συνεδρ.
 17/12/1936, συνεδρ. 5/2/1937, συνεδρ. 16/4/1937, συνεδρ. 27/4/1937, συνεδρ.
 1/6/1937, συνεδρ. 8/6/1937, συνεδρ. 25/9/1937, συνεδρ. 8/11/1937, συνεδρ. 5/4/1938,
 συνεδρ. 30/5/1938, συνεδρ. 4/7/1938, συνεδρ. 11/7/1938, συνεδρ. 18/8/1938, συνεδρ.
 6/10/1938, συνεδρ. 13/10/1938, συνεδρ. 22/11/1938, συνεδρ. 5/1/1939, συνεδρ.
 13/4/1939, συνεδρ. 5/5/1939, συνεδρ. 19/6/1939, συνεδρ. 13/7/1939, συνεδρ.
 28/11/1939, συνεδρ. 12/10/1939, συνεδρ. 12/12/1939, συνεδρ. 8/5/1940, συνεδρ.
 3/7/1940, συνεδρ. 13/9/1940, συνεδρ. 5/5/1940, συνεδρ. 11/8/1941, συνεδρ.
 20/8/1941, συνεδρ. 12/11/1941, συνεδρ. 5/1/1942, συνεδρ. 9/3/1942, συνεδρ.
 25/6/1942, συνεδρ. 17/9/1942, συνεδρ. 26/10/1942, συνεδρ. 4/2/1943, συνεδρ.
 18/3/1943, συνεδρ. 19/4/1943, συνεδρ. 10/5/1943, συνεδρ. 14/6/1943, συνεδρ.
 8/7/1943, συνεδρ. 16/7/1943, συνεδρ. 6/9/1943, συνεδρ. 22/9/1943, συνεδρ.
 11/10/1943, συνεδρ. 2/12/1943, συνεδρ. 13/1/1944, συνεδρ. 31/1/1944, συνεδρ.
 10/2/1944, συνεδρ. 23/2/1944, συνεδρ. 24/4/1944, συνεδρ. 1/6/1944, συνεδρ.
 3/7/1944, συνεδρ. συνεδρ. 18/7/1944, συνεδρ. 1/8/1944, συνεδρ. 23/8/1944, συνεδρ.
 12/10/1944, συνεδρ. 11/1/1945, συνεδρ. 18/1/1945, συνεδρ. 16/8/1945, συνεδρ.
 3/10/1945, συνεδρ. 25/10/1945, συνεδρ. 28/1/1946, συνεδρ. 4/2/1946, συνεδρ.
 13/2/1946, συνεδρ. 27/2/1946, συνεδρ. 24/6/1946, συνεδρ. 3/7/1946, συνεδρ.
 11/7/1946, συνεδρ. 14/8/1946, συνεδρ. 26/9/1946, συνεδρ. 4/10/1946, συνεδρ.
 22/10/1946, συνεδρ. 6/11/1946, συνεδρ. 17/2/1947, συνεδρ. 24/4/1947, συνεδρ.
 12/5/1947, συνεδρ. 17/6/1947, συνεδρ. 20/6/1947, συνεδρ. 26/6/1947, συνεδρ.
 28/8/1947, συνεδρ. 4/9/1947, συνεδρ. 24/11/1947, συνεδρ. 5/11/1947, συνεδρ.
 12/11/1947, συνεδρ. 5/12/1947, συνεδρ. 9/1/1948, συνεδρ. 8/3/1948, συνεδρ.
 16/3/1948, συνεδρ. 26/4/1948, συνεδρ. 21/5/1948, συνεδρ. 21/6/1948, συνεδρ.
 28/6/1948, συνεδρ. 26/7/1948, συνεδρ. 10/8/1948, συνεδρ. 15/10/1948, συνεδρ.
 21/1/1949, συνεδρ. 28/2/1949, συνεδρ. 19/4/1949, συνεδρ. 13/5/1949, συνεδρ.
 24/6/1949, συνεδρ. 29/6/1949, συνεδρ. 5/7/1949, συνεδρ. 31/8/1949, συνεδρ.
 30/9/1949, συνεδρ. 6/10/1949, συνεδρ. 17/11/1949, συνεδρ. 18/1/1950, συνεδρ.
 10/2/1950, συνεδρ. 31/3/1950, συνεδρ. 23/5/1950, συνεδρ. 6/10/1950, συνεδρ.
 24/11/1950, 29/12/1950, συνεδρ. 25/1/1951, συνεδρ. 28/2/1951, συνεδρ. 30/3/1951,
 συνεδρ. 29/6/1951, συνεδρ. 21/9/1951, συνεδρ. 12/10/1951, συνεδρ. 14/12/1951,
 συνεδρ. 1/2/1952, συνεδρ. 3/3/1952, συνεδρ. 14/3/1952, συνεδρ. 3/4/1952, συνεδρ.
 9/4/1952, συνεδρ. 6/5/1952, συνεδρ. 24/6/1952, συνεδρ. 28/6/1952, συνεδρ.
 11/7/1952, συνεδρ. 1/8/1952, συνεδρ. 8/10/1952, συνεδρ. 10/10/1952, συνεδρ.
 13/10/1952, συνεδρ. 9/12/1952, συνεδρ. 22/1/1953, συνεδρ. 30/1/1953, συνεδρ.

24/3/1953, συνεδρ. 21/4/1953, συνεδρ. 21/5/1953, συνεδρ. 19/6/1953, συνεδρ. 14/7/1953, συνεδρ. 25/9/1953, συνεδρ. 7/10/1953, συνεδρ. 10/10/1953, συνεδρ. 30/10/1953, συνεδρ. 11/12/1953, συνεδρ. 15/1/1954, συνεδρ. 19/3/1954, συνεδρ. 22/6/1954, συνεδρ. 9/7/1954, συνεδρ. 10/9/1954, συνεδρ. 8/10/1954, συνεδρ. 23/11/1954, συνεδρ. 10/12/1954, συνεδρ. 28/1/1955, συνεδρ. 3/2/1955, συνεδρ. 8/4/1955, συνεδρ. 13/5/1955, συνεδρ. 21/6/1955, συνεδρ. 13/7/1955, συνεδρ. 19/7/1955, συνεδρ. 19/8/1955, συνεδρ. 9/9/1955, συνεδρ. 28/9/1955, συνεδρ. 14/10/1955, συνεδρ. 17/11/1955, συνεδρ. 29/11/1955, συνεδρ. 13/12/1955, συνεδρ. 17/1/1956, συνεδρ. 9/3/1956, συνεδρ. 15/5/1956, συνεδρ. 8/6/1956, συνεδρ. 13/7/1956, συνεδρ. 13/8/1956, συνεδρ. 2/10/1956, συνεδρ. 10/10/1956, συνεδρ. 31/10/1956, συνεδρ. 10/12/1956, συνεδρ. 13/2/1957, συνεδρ. 13/3/1957, συνεδρ. 5/6/1957, συνεδρ. 12/2/1958, συνεδρ. 8/9/1958, συνεδρ. 15/9/1958, συνεδρ. 19/11/1958.

3. ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Συνεδρ. συνεδρ 25/4/1843, συνεδρ 14/26/1854, συνεδρ ΙΑ΄, 25/2/1875, ΙΘ΄ Γενική Συνέλευση των Συνδρομητών, 30/3/1875, συνεδρ Η΄, 7/8/1878, συνεδρ Γ΄, 21/6/1880, συνεδρ Ε΄, 12/7/1880, έκτακτη συνεδρ. 19/3/1883, συνεδρ 8/3/1884, συνεδρ. ΙΖ΄ 16/6/1884, συνεδρ. Κ΄ 13/7/1884, συνεδρ ΚΗ΄ 24/8/1884, συνεδρ ΛΗ΄ 14/12/1884, συνεδρ ΝΖ΄ 20/6/1885, έκτακτη συνεδρ. 3/11/1885, συνεδρ 6/6/1887, συνεδρ 28-9/4/1887, συνεδρ. Η΄ 1/9/1889, συνεδρ 17/2/1890 *(αντίγραφον περί της αναγνωρίσεως του Αβερωφείου γυμνασίου και της προικοδοτήσεως αυτού υπό του κυρίου Γεωργίου Αβέρωφ)*, έκτακτη συνεδρ. 19/3/1893, συνεδρ 14/5/1894, συνεδρ. 2/14/7/1894, συνεδρ. 19/11/1894, συνεδρ. Α΄ 4/16/10/1895, συνεδρ. 31/12/4/1899, συνεδρ 20/4/1899, συνεδρ 8/20/6/1899, έκτακτη συνεδρ. 16/28/6/1899, συνεδρ. 23/4/9/1899, συνεδρ. 27/10/1899, συνεδρ Α΄ 1/14/3/1900, συνεδρ. Γ΄ 31/3/1900, συνεδρ. Στ΄ 27/6/1900, συνεδρ Θ΄ 5/18/10/1900, συνεδρ Ι΄ 10/23/10/1900, συνεδρ ΙΑ΄, 16/29/12/1900, συνεδρ ΙΕ΄, 28/4/1901, συνεδρ 12/25/5/1901, συνεδρ. ΙΖ΄ 28/11/7/1901, έκτακτη συνεδρ. 1/14/8/1901, συνεδρ Κ΄ 1/16/11/1901, συνεδρ ΚΑ΄ 12/25/12/1901, συνεδρ ΚΒ΄ 23/5/1/1902, συνεδρ ΚΔ΄ 13/26/2/1902, συνεδρ ΚΕ΄ 5/18/3/1902, συνεδρ ΛΒ΄ 24/6/8/1902, συνεδρ Α΄ 9/22/4/1903, συνεδρ. 5/18/5/1903, συνεδρ Γ΄ 11/24/6/1903, συνεδρ. 23/5/11/1903, συνεδρ 5/18/1/1904, συνεδρ Στ΄ 5/18/2/1904, συνεδρ Ζ΄, 7/20/3/1904, συνεδρ Θ΄, 14/27/11/1904, συνεδρ ΙΓ΄, 9/22/5/1905, συνεδρ ΙΕ΄ 20/3/7/1905, έκτακτη συνεδρ ΙΖ΄ 2/15/12/1905, συνεδρ ΙΘ΄ 29/5/1/1906, συνεδρ ΚΑ΄ 10/23/3/1906, συνεδρ 28/10/4/1906, συνεδρ Β΄ 9/22/5/1906, συνεδρ Γ΄ 6/19/6/1906, συνεδρ Ε΄ 27/9/11/1906, συνεδρ Στ΄ 12/25/11/1906, συνεδρ Ζ΄ 8/21/2/1907, συνεδρ Η΄ 8/21/3/1907, συνεδρ Ι΄ 24/7/5/1907, συνεδρ ΙΑ΄ 21/3/6/1907, συνεδρ ΙΒ΄ 28/11/12/1907, συνεδρ ΙΔ΄ 4/17/2/1908, έκτακτη συνεδρ. 12/25/4/1908, συνεδρ ΙΣΤ΄ 2/15/5/1908, συνεδρ ΚΓ΄ 22/4/2/1909, συνεδρ ΚΕ΄ 16/29/3/1909, συνεδρ ΚΣΤ΄ 2/15/4/1909, συνεδρ Β΄ 2/15/6/1909, συνεδρ Γ΄ 11/24/6/1909, συνεδρ Δ΄ 21/9/1909, συνεδρ Ε΄ 2/15/10/1909, συνεδρ Στ΄ 23/5/11/1909, συνεδρ. 19/4/3/1910, συνεδρ. 21/4/5/1910, συνεδρ. 11/24/7/1910, συνεδρ. 5/18/1/1911, συνεδρ. 17/2/3/1911, συνεδρ. 10/23/6/1911, συνεδρ. 31/13/11/1911, συνεδρ. 3/16/11/1911, συνεδρ. 10/23/11/1911, έκτακτη συνεδρ. 7/20/6/1911, συνεδρ. 23/5/1/1912, συνεδρ. 268/1/1912, συνεδρ. 28/12/3/1912, συνεδρ. 1/14/3/1912, συνεδρ. 17/30/3/1912, συνεδρ. 1/14/5/1912, συνεδρ. 1/14/6/1912, συνεδρ. 29/12/7/1912, συνεδρ. 19/2/10/1912, συνεδρ. 12/25/10/1912, συνεδρ. 23/5/1/1913, συνεδρ. 19/4/3/1913, έκτακτη συνεδρ. 6/19/3/1913, συνεδρ. 17/30/6/1913, συνεδρ. 8/21/1/1914, συνεδρ. 26/8/2/1914, συνεδρ. 25/10/3/1914, συνεδρ. 7/20/8/1914, συνεδρ. 10/23/2/1915, συνεδρ.

16/1/3/1915, συνεδρ. 27/9/4/1915, συνεδρ. 25/7/6/1915, συνεδρ. 3/16/6/1915, συνεδρ. 2/15/7/1915, συνεδρ. 2/15/9/1915, συνεδρ. 11/24/2/1916, συνεδρ. 22/4/4/1916, συνεδρ. 10/23/11/1916, συνεδρ. 14/27/2/1917, συνεδρ. 21/6/3/1917, συνεδρ. 21/3/4/1917, συνεδρ. 22/4/6/1917, συνεδρ. 16/8/6/1917, συνεδρ. 18/31/7/1917, συνεδρ. 25/10/8/1917, συνεδρ. 17/30/8/1917, συνεδρ. 11/24/10/1917, έκτακτη συνεδρ. 28/10/1/1918, συνεδρ. 4/17/4/1918, συνεδρ. 25/7/6/1918, συνεδρ. 19/1/8/1918, συνεδρ. 13/26/9/1918, συνεδρ. 26/8/11/1918, συνεδρ. 30/13/12/1918, συνεδρ. 1/14/3/1919, συνεδρ. 1/14/4/1919, συνεδρ. 28/10/6/1919, συνεδρ. 28/11/7/1919, συνεδρ. 5/16/7/1919, συνεδρ. 19/11/8/1919, συνεδρ. 2/15/8/1919, συνεδρ. 23/5/9/1919, συνεδρ. 24/7/10/1919, συνεδρ. 7/20/10/1919, συνεδρ. 9/22/10/1919, συνεδρ. 24/6/11/1919, συνεδρ. 31/13/11/1919, συνεδρ. 8/21/11/1919, συνεδρ. 13/26/12/1919, συνεδρ. 31/13/2/1920, συνεδρ. 6/19/3/1920, συνεδρ. 10/23/4/1920, συνεδρ. 12/4/6/1920, συνεδρ. 12//25/6/1920, συνεδρ. 9/16/7/1920, συνεδρ. 9/22/7/1920, συνεδρ. 23/5/8/1920, συνεδρ. 2/15/10/1920, έκτακτη συνεδρ. 13/26/10/1920, συνεδρ. 12/25/11/1920, συνεδρ. 9/22/2/1921, συνεδρ. 1/14/2/1921, συνεδρ. 12/1/4/1921, συνεδρ. 26/9/5/1921, συνεδρ. 14/27/5/1921, συνεδρ. 19/1/6/1921, συνεδρ. 7/20/6/1921, συνεδρ. 24/7/7/1921, συνεδρ. 28/11/7/1921, συνεδρ. 9/22/7/1921, 24/7/10/1921, συνεδρ. 22/4/11/1921, συνεδρ. 19/2/12/1921, συνεδρ. 3/16/12/1921, έκτακτη συνεδρ. 20/3/12/1921, συνεδρ. 17/30/3/1922, έκτακτη συνεδρ. 14/27/4/1922, συνεδρ. 17/30/6/1922, έκτακτη συνεδρ. 29/11/9/1922, συνεδρ. 23/6/10/1922, συνεδρ. 9/21/10/1922, συνεδρ. 28/11/12/1922, έκτακτη συνεδρ. 29/12/1922, συνεδρ. 18/31/1/1923, συνεδρ. 21/3/1923, συνεδρ. 12/11/1923, συνεδρ. 22/11/1923, συνεδρ. 10/12/1923, συνεδρ. 31/1/1924, συνεδρ. 24/3/1924, συνεδρ. 18/4/1924, συνεδρ. 16/5/1924, συνεδρ. 13/6/1924, συνεδρ. 5/11/1924, συνεδρ. 5/12/1924, συνεδρ. 2/1/1925, συνεδρ. 3/3/1925, συνεδρ. 20/3/1925, συνεδρ. 8/4/1925, συνεδρ. 11/5/1925, συνεδρ. 12/6/1925, έκτακτη συνεδρ. 5/9/1925, συνεδρ. 15/9/1925, συνεδρ. 19/11/1925, συνεδρ. 4/12/1925, συνεδρ. 15/1/1926, συνεδρ. 28/1/1926, συνεδρ. 5/2/1926, συνεδρ. 12/2/1926, συνεδρ. 9/3/1926, συνεδρ. 28/4/1926, συνεδρ. 4/6/1926, συνεδρ. 15/6/1926, συνεδρ. 12/11/1926, συνεδρ. 3/12/1926, συνεδρ. 10/12/1926, συνεδρ. 12/1/1927, συνεδρ. 11/3/1927, συνεδρ. 6/5/1927, συνεδρ. 26/5/1927, συνεδρ. 2/6/1927, συνεδρ. 24/6/1927, συνεδρ. 8/11/1927, συνεδρ. 6/12/1927, συνεδρ. 16/12/1927, συνεδρ. 5/1/1928, συνεδρ. 29/3/1928, συνεδρ. 3/4/1928, συνεδρ. 19/6/1928, συνεδρ. 10/7/1928, έκτακτη συνεδρ. 22/8/1928, συνεδρ. 22/11/1928, συνεδρ. 10/1/1929, συνεδρ. 5/2/1929, συνεδρ. 2/4/1929, συνεδρ. 16/4/1929, συνεδρ. 14/6/1929, έκτακτη συνεδρ. 21/6/1929, συνεδρ. 21/11/1929, συνεδρ. 8/1/1930, συνεδρ. 16/1/1930, συνεδρ. 2/4/1930, συνεδρ. 29/4/1929, έκτακτη συνεδρ. 4/4/1930, συνεδρ. 22/5/1930, συνεδρ. 25/6/1930, συνεδρ. 23/10/1930, συνεδρ. 5/12/1930, συνεδρ. 15/12/1930, συνεδρ. 2/1/1931, συνεδρ. 31/3/1931, συνεδρ. 21/5/1931, συνεδρ. 24/6/1931, έκτακτη συνεδρ. 25/8/1931, συνεδρ. 30/10/1931, έκτακτη συνεδρ. 13/11/1931, συνεδρ. 19/11/1931, συνεδρ. 8/12/1931, συνεδρ. 26/1/1932, συνεδρ. 25/2/1932, έκτακτη συνεδρ. 5/3/1932, συνεδρ. 20/4/1932, έκτακτη συνεδρ. 30/5/1932, έκτακτη συνεδρ. 4/10/1932, συνεδρ. 2/11/1932, συνεδρ. 10/11/1932, συνεδρ. 7/2/1933, έκτακτη συνεδρ. 8/2/1933, συνεδρ. 30/3/1933, συνεδρ. 1/5/1933, συνεδρ. 31/5/1933, συνεδρ. 12/7/1933, συνεδρ. 1/11/1933, έκτακτη συνεδρ. 13/12/1933, συνεδρ. 9/1/1934, συνεδρ. 11/4/1934, συνεδρ. 25/4/1934, συνεδρ. 25/5/1934, συνεδρ. 8/6/1934, συνεδρ. 21/11/1934, συνεδρ. 18/12/1934, συνεδρ. 10/1/1935, συνεδρ. 14/2/1935, συνεδρ. 7/3/1935, συνεδρ. 14/5/1935, συνεδρ. 11/6/1935, συνεδρ. 1/7/1935, έκτακτη συνεδρ. 6/7/1935, έκτακτη συνεδρ. 28/7/1935, συνεδρ. 30/10/1935, έκτακτη συνεδρ. 31/10/1935, έκτακτη συνεδρ. 2/12/1935, έκτακτη συνεδρ. 4/12/1935, συνεδρ.

13/12/1935, συνεδρ. 9/1/1936, συνεδρ. 14/2/1936, συνεδρ. 17/3/1936, έκτακτη συνεδρ. 21/3/1936, συνεδρ. 1/4/1936, έκτακτη συνεδρ. 28/4/1936, συνεδρ. 19/5/1936, συνεδρ. 26/5/1936, συνεδρ. 30/6/1936, συνεδρ. 12/11/1936, έκτακτη συνεδρ. 25/12/1936, συνεδρ. 30/12/1936, συνεδρ. 9/3/1937, συνεδρ. 13/5/1937, συνεδρ. 15/6/1937, συνεδρ. 8/12/1937, συνεδρ. 13/12/1937, συνεδρ. 8/3/1938, συνεδρ. 23/12/1938, έκτακτη συνεδρ. 19/10/1938, συνεδρ. 8/11/1938, συνεδρ. 29/11/1938, συνεδρ. 8/12/1938, συνεδρ. 31/1/1939, συνεδρ. 14/2/1939, συνεδρ. 25/4/1939, συνεδρ. 22/5/1939, συνεδρ. 19/7/1939, συνεδρ. 7/11/1939, συνεδρ. 22/2/1940, συνεδρ. 28/2/1940, συνεδρ. 8/4/1940, συνεδρ. 16/4/1940, συνεδρ. 22/5/1940, συνεδρ. 3/6/1940, συνεδρ. 11/12/1940, συνεδρ. 9/1/1941, έκτακτη συνεδρ. 29/1/1941, συνεδρ. 28/2/1941, συνεδρ. 2/6/1941, συνεδρ. 9/6/1941, συνεδρ. 16/6/1941, συνεδρ. 30/7/1941, συνεδρ. 29/8/1941, συνεδρ. 5/9/1941, συνεδρ. 23/9/1941, συνεδρ. 30/9/1941, συνεδρ. 23/10/1941, συνεδρ. 26/11/1941, συνεδρ. 12/1/1942, συνεδρ. 24/2/1941.

4. ΦΑΚΕΛΟΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

I 9, 1890, «Πρακτικόν αποφάσεως Επιτροπής Κοινότητος όπως το Γυμνάσιον ονομασθή Αβερλώφειον».

I 16, 1899, «Πρόγραμμα κηδείας Γεωργίου Αβέρωφ».

I 70, 1920, «Υπόμνημα περί συμπληρώσεως και οργανώσεως του Αβερωφείου Παρθεναγωγείου»

I 104, 1931, "Ψήφισμα υπέρ του εθνικού αγώνος των Κυπρίων 1931".

K 23, 1921, "Επιτροπή περιθάλψεως προσφύγων ταραχών 21-24 Μαΐου 1921".

K 55, 1927-1931, "Παναγιώπτιος Σύνδεσμος Ελλήνων Διδασκάλων και Ελληνική Διδασκαλική Ενωση Αλεξανδρείας".

K 57, 1932, "Περί εξωτερικής διδασκαλίας των καθηγητών".

K 83, 1930/1935, "Απόλυσις καθηγητών και διδασκάλων".

K 126, 1937, "Συνδιάσκεψις του Μοντρέ 1937"

K 136, 1937, "Συνδιάσκεψις του Μοντρέ και κατάργησις των εν Αιγύπτω Διομολογήσεων".

K 145, 1938, "Επιχορηγήσεις Δημαρχίας προς τα κοινοτικά ιδρύματα".

K 159, 1938/39, **Παλαιολόγου Γεωργίου**, «Βιογραφία και αντίτυπον διαθήκης Γεωργίου Αβέρωφ», Αλεξάνδρεια 1929, σσ 1-21,

K 160, 1937, «Μεγάλοι Ευεργέται και Ευεργέται της Κοινότητος - Βιογραφίαι».

K 165, 1889/1919, "Κατάλογος των εκ του Αβερωφείου κλασσικού γυμνασίου απολυθέντων από του σχολικού έτους 1889-1890 έως του 1918-1919".

K 204, 1936/1939, «Κανονισμός των Σχολείων - Σχέδια».

K 206, "Παλαιά στοιχεία μητρώου διδάσκοντος προσωπικού".

K 207, 1934, "Πρόταση ιδρύσεως εν Αθήναις Σχολικής Αποστολής".

K 211, 1938/1939, «Επανίδρυσις γυμνασίου θηλέων».

K 231, 1940, "Τελετή προς τιμήν του κ Παλαιολόγου Γεωργίου",

K 233, 1934/1935, "Διδασκαλία Λατινικών στο Αβερλώφειο Γυμνάσιο".

K 254, 1936, "Αποχώρησις του κ Παλαιολόγου Γεωργίου εκ της υπηρεσίας των Σχολείων".

K 255, 1934/1935, "Αίτησις Πρεσβευτού περί υποβολής εκπαιδευτικών εκθέσεων υπό των Διευθυντών των σχολείων μας".

K 259, 1936/38, 1938/39, "Εκθέσεις διευθυντών περί του διδάσκοντος προσωπικού".

K 281, 1939, «Εκθεσις Γενικού Επιθεωρητού Ανεγνωρισμένων Σχολείων Αλλοδαπής περί των κοινοτικών σχολείων και απάντησις κοινότητος».

- Κ 300, 1939, "Αναγκαστικοί νόμοι δημιουργούντες νέους τύπους σχολείων".
- Κ 303, 1938/1939, «Εγκύκλιοι Υπουργείου Παιδείας και Γενικού Επιθεωρητού Ανεγνωρισμένων Σχολείων Αλλοδαπής».
- Κ 304, 1939, "Περί της ζητηθείσης υπό του Υπουργείου Παιδείας ανακλήσεως απεσπασμένων παρ' ημίν εκπαιδευτικών .Αποσπάσεις εκπαιδευτικών μας".
- Κ 305, 1939, «Περιορισμοί εις την εισαγωγήν μαθητών εις τα Μέσης Εκπαίδευσσεως σχολεία μας»
- Κ 314, 1939, «Περί της διδασκαλίας των θρησκευτικών εις τα σχολεία μας . Παρατηρήσεις Πατριάρχου» .
- Κ 387, 1941, "Θάνατος και κηδεία Παλαιολόγου Γεωργίου, πρώην γενικού διευθυντού των Σχολείων".
- Κ 441, 1942, "Περί της διδασκαλίας της Αγγλικής και Αραβικής γλώσσας".
- Κ 442, 1942, "Διάφοροι αιτήσεις εκπαιδευτικών".
- Κ 479, 1943, "Παροχή βελτιωμένης εκ του συσσιτίου τροφής εις τα καχεκτικά παιδιά των σχολείων μας".
- Κ 481, 1942, "Περί των υπό διαφόρων αιγυπτιακών υπουργείων ζητούμενων εκάστοτε πληροφοριών περί της Κοινότητος και των ιδρυμάτων της"
- Κ 489, 1943, «Διάφοροι εκπαιδευτικά εκθέσεις»
- Κ 497, 1943, "25ετηρίς Συλλόγου Αποφοίτων και ιδρυσις υπ' αυτού υποτροφιών δι' Αιγυπτιώτικα Πανεπιστήμια".
- Κ 507, 1944, «Περί των παρουσιαζομένων δυσκολιών στο Αβερώφειο γυμνάσιο εκπληρώσεως του σκοπού του ως κλασσικού».
- Κ 520, 1944, "Επίσκεψις των σχολείων μας υπό του Πατριάρχου Αντιοχείας και του Πατριάρχου Αλεξανδρείας".
- Κ 526, 1942/1944, "Απλοποιήσις διδασκαλίας Αραβικής γλώσσας".
- Κ 530, 1944, "Εκθεσις Phillips Περί της διδασκαλίας της Αγγλικής γλώσσας".
- Κ 537, 1944, "Εξεταστική Επιτροπή Απολυτηρίων".
- Κ 543, 1944, "Παράπονα καθηγητών Μ Ε .σχολών".
- Κ 547, 1947/1950, "Υπόμνημα περί της θέσεως των ελληνικών παροικιών Αιγύπτου μεταπολεμικώς και μετά την λήξιν της συνθήκης του Montreux, Οκτώβριος 1944 και σχέδιον συνθήκης εγκαταστάσεως" .
- Κ 582, 1945, «Το καθήκον του Αιγυπτιώτου Ελληνισμού και τα σχολεία μας» .
- Κ 603, 1946, "Περί συκοφαντικών φημών κατά της κοινότητος και των Σχολείων μας".
- Κ 634, 1947, «Πληροφορία περί των σχολείων μας».
- Κ 692, 1949/1952, "Πρόγραμμα διδασκαλίας Αραβικών, εκπονηθέν υπό την προεδρία του επιθεωρητού των Εκπαιδευτικών Αλεξανδρείας κ Αλυ Νούρ".
- Κ 727, 1951, "Εγκύκλιος προέδρου προς τους γονείς των μαθητών επί της εξωσχολικής συμπεριφοράς των μαθητών (1/3/1951)".
- Κ 782, 1951, "Νόμος 226/1951 περί στρατιωτικής θητείας".
- Κ 791, 1951, "Περί εξευρέσεως Γυμνασιάρχου".
- Κ 842, 1953, "Μάθημα αγωγής του πολίτου, έκθεσις Επιτρόπου Σακελλάριου".
- Κ 845, 1952/1953, "Εκθεσις Γενικού Επιθεωρητού Σχολείων Αλλοδαπής Ατσαβέ περί των ελληνικών σχολείων της Αιγύπτου".
- Κ 846, 1953, "Πληροφορία επί των σχολικών κτιρίων, ζητηθείσαι υπό του Διοικητηρίου".
- Κ 848, 1952/1953, "Απαγόρευσις συμμετοχής μαθητών εις εξωσχολικούς συλλόγους και αγώνας".
- Κ 853, 1953, "Πληροφορία επί των εκπαιδευτικών μας ζητηθείσαι δια το Μετοχικόν Ταμείον".

- Κ 869, 1952/1953, "Διαρρυθμίσεις ωρολογίου προγράμματος του γυμνασίου".
- Κ 870, 1953, «Εισιτήριοι εξετάσεις αποφοίτων Δημοτικών σχολείων προ της εγγραφής των εις την Μέσην Εκπαίδευσιν».
- Κ 871, 1959, "Ιωάννης Πενγκλής, συντονιστής διδασκαλίας Αγγλικών".
- Κ 877, 1953/1954, «Περί συμπύξεως τμημάτων σχολείων και λοιπών οικονομικών».
- Κ 900, 1954, "Καταγγελία συμβολαίων εκπαιδευτικών".
- Κ 901, 1954, "Διορισμός γυμνασιαρχούντος κ Ιωάννου Χατζανέστη".
- Κ 924, 1954, "Επιτροπεία διορισμών – πρακτικά".
- Κ 993, 1955-1958, «Εκθέσεις κ Καρακώστα».
- Κ 994, 1956/1957, "Διάφορα".
- Κ 995, 1955/1958, «Διαχειριστικοί πίνακες σχολείων».
- Κ 998, 1956/1958, "Πληροφορία επί του εκπαιδευτικού προσωπικού ζητηθείσα υπό του γενικού προξενείου της Ελλάδος".
- Κ 1004, 1956/1959, "Μεσεγγύησις ασφαλιστικών εταιρειών"
- Κ 1035 (γ), 1955, "Ποινές : είδη και επιβολές αυτών".
- Κ 1035 (β), 1954/1959, "Στατιστική αποφοιτησάντων".
- Κ 1044, 1959, «Μικτή φοίτησις Μέσης Εκπαιδύσεως».
- Ν 13, 1933-1935, «Εκπαιδευτικά εκθέσεις 1931-1932 και 1934-1935».
- Ν 13^α, 1927-1934, «Εκθέσεις διευθυντών 1927-1928 – 1933-1934».
- Ν 14, 1935-1936, «Εκπαιδευτικά εκθέσεις 1935-1936».
- Ν 15, 1936-1939, «Εκπαιδευτικά εκθέσεις 1936-1937, 1937-1938 & 1938-1939».
- Ν 30, 1940, "Πληροφορία περί της Κοινότητος και των ιδρυμάτων της, ζητηθείσα υπό του αιγυπτιακού Υπουργείου Εξωτερικών",
- Ν 34, 1939-1941, «Εκπαιδευτικά εκθέσεις 1939-1940 και 1940-1941».
- Ν 36, 1941, «Εκπαιδευτικά εκθέσεις 1941-1942 – 1942-1943».
- Ν 39, 1943 "Σχολιατρική υπηρεσία".
- Ν 41, 1944, "Εορτασμός 25^{ης} Μαρτίου 1944".
- Ν 42, 1944, «Περί της αναμίξεως εκπαιδευτικών εις πολιτικοκοινωνικάς δραστηριότητας (τάυση κ .Πετρώνδα)».
- Ν 44, 1943-1952, «Εκθέσεις πεπραγμένων καθηγητών».
- Ν 44^α, (1943-1952), "Εκθέσεις πεπραγμένων διευθυντών".
- Ν 55, 1945 και εξής, «Διαχωρισμός γυμνασίου αρρένων και αναγνώρισις τμήματος θετικών επιστημών».
- Ν 118, 1957, "Νομοθεσία αιγυπτιοποιήσεως τραπεζών, ασφαλιστικών εταιρειών και εμπορικών αντιπροσωπειών".

5. ΑΝΤΙΓΡΑΦΑ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ

τ 2, τ 3, τ 4, (1901/1909), τ 6. (1910-1912), τ 7 (1910/1912), τ 8 (1911), τ 9 (1912), τ 16 (1917/1918), τ 17 (1918/1919), τ 21, (1920/1921), τ 22 (1921), τ 23 (1919/1923), τ 23, τ 36 (προέδρου 1936), τ 39 (προέδρου 1927), τ 40 (1927), τ 41 (γραμματέως 1927-1928), τ 42 (προέδρου 1928), τ 44 (1928-1929), τ 47 (προέδρου 1929/1930), τ 49 (γραμματέως 1930-1931), τ 50 (1930-1931), τ 53 (προέδρου 1931), τ 54 (προέδρου 1932), τ 57 (προέδρου 1932/1933), τ 61 (προέδρου 1934), τ 62 (προέδρου 1934), τ 63 (προέδρου 1934/1935), τ 66 (προέδρου 1935), τ 68 (προέδρου 1935/1936), τ 69 (προέδρου 1936), τ 73 (προέδρου 1936-1937), τ 74 (γραμματέως 1936/1937), τ 75 (προέδρου 1937), τ 77 (προέδρου 1937-1938), τ 80 (1941), τ 81 (γραμματέως 1938), τ 82 (προέδρου 1938), τ 87 (γραμματέως 1939), τ 89, (προέδρου 1939-1940), τ 91 (1940), τ 92 (1940), τ 97 (1948), τ 98 (γραμματέως 1941-1942),

τ.104 (1943), τ.101 (γραμματέως, 1942), τ.102 (1942/1943), τ.107 (προέδρου, 1943/1944), τ.108, (γραμματέως 1944), τ.111 (προέδρου 1944/1945), τ.119 (γραμματέως 1945/1946), τ.120 (1946), τ.122 (1946), τ.123 (1946), τ.124 (1946/1947), τ.126 (προέδρου, 1947), τ.129 (προέδρου 1947/1948), τ.130 (γραμματέως 1947/1948), τ.131 (προέδρου 1948), τ.132 (γραμματέως 1948), τ.133 (γραμματέως 1948), τ.134 (προέδρου 1948), τ.139 (προέδρου 1949), τ.140 (προέδρου, 1949), τ.142, (γραμματέως 1949/1950), τ.143 (προέδρου 1949/1950), τ.149 (προέδρου, 1950/1951).

6. ΕΙΣΑΧΘΕΝΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

τ.2 (1880/1884), τ.3 (1885-1888), τ.4 (1889/1892), τ.6 (1897/1900), τ.8 (1911), τ.11 (1910), τ.17 (1916/1917), τ.21 (1919), τ.22 (1920), τ.23 (1920), τ.26 (1921), τ.38 (1924), τ.41, (1925), τ.49 (1927), τ.52 (1943), τ.58 (1929), τ.65 (1931), τ.62 (1930), τ.66 (1932), τ.67 (1932), τ.69 (1933), τ.71 (1934/1935), τ.76 (1937/1938), τ.80 (1941), τ.82 (1943), τ.83 (1943/44), τ.84 (1944), τ.85 (1944/1945), τ.88 (1946), τ.92 (1947), τ.93 (1947/1948), τ.94 (1948), τ.95 (1947), τ.97 (1948), τ.98 (1947/1948), 99 (1949), τ.100 (1949), τ.104 (1950-1951), τ.129, (προέδρου 1947/1948), τ.131 (προέδρου 1948),

7. ΦΑΚΕΛΟΣ ΑΠΟΡΡΗΤΑ ΕΚΑ

«Αναλυτικόν πρόγραμμα των μαθημάτων του γυμνασίου» και «Αναλυτικό πρόγραμμα των μαθημάτων του Ανωτέρου Παρθεναγωγείου».

«Σχέδιον θρησκευτικής αγωγής εφαρμοσθέν εν τοις σχολείοις της Μέσης Εκπαιδεύσεως της ΕΚΑ, κατά το σχολικόν έτος 1938/1939».

"Σημείωμα", 19/12/1956.

"Σημείωμα δια τον πρόταριν του πανεπιστημίου Αλεξανδρείας", 28/6/1957.

"Υπόμνημα προς της ελληνική κυβέρνηση", 2/10/1957.

"Υπόμνημα", 3/5/1958.

"Επιστολή του γενικού προξένου της Ελλάδος στην Αλεξάνδρεια Θ Μπαίτζο προς τον πρόεδρο της ΕΚΑ Α Θεοδωράκη", 7/5/1958.

"Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Αν Θεοδωράκη προς τον Υπουργό Εξωτερικών της Ελλάδος Ευάγγελο Αβέρωφ", 29/5/1958.

"Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Αν Θεοδωράκη προς τον Γενικό Πρόξενο της Ελλάδος Θ Μπαίτζο", αριθμ 227, 2/8/1958.

"Επιστολή του διευθύνοντος το Προξενείο, της Ελλάδος στην Αλεξάνδρεια, προξένου Ν Καρανδρέα προς τον πρόεδρο της ΕΚΑ Α Θεοδωράκη", αριθμ .7377, 19/8/1958.

"Παρατηρήσεις επί του νόμου 160/1958 της 20/9/1958 δημοσιευθέντος εις την Επίσημον Εφημερίδα αριθμ 26 της 26^{ης} 9/1958".

"Επιστολή του βοηθού Υφυπουργού Γενικής Παιδείας της Αιγύπτου στον Πρέσβη της Ελλάδος", αριθμ 3364, 15/10/1958.

"Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Αν Θεοδωράκη προς τον Γενικό Πρόξενο Θ Μπαίτζο", αριθμ 275, 3/11/1959.

"Σημείωμα - περί της θέσεως Αιγυπτίου Επόπτου ή Υποδιευθυντών των σχολείων", 16/11/1959.

"Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Αν Θεοδωράκη προς τον γενικό Πρόξενο της Ελλάδος Θ Μπαίτζο", αριθμ 277, 16/11/1959.

"Υπόμνημα", 17/11/1958.

"Γενικαί οδηγίαι προς τους Επιθεωρητάς Ξένης Εκπαιδεύσεως, υπό του Διευθυντού Ξένης Εκπαιδεύσεως Αμπντέλ Ραχίμ Ρασουάν", 20/10/1959 και 4/1/1960.

8. ΕΜΠΙΣΤΕΥΤΙΚΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ , (1953 κ εξ .)

"Εγκύκλιος του γενικού επιθεωρητού αναγνωρισμένων σχολών Αλλοδαπής Α Ατσαβέ προς την διεύθυνση της Μ Ε .του Υπουργείου Παιδείας", 4/9/1955.

9. ΑΙΓΥΠΤΙΩΤΙΚΟ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΕΕΛΙΑ

Φάκελος *Ελληνικά Σχολεία :*

υποφάκελος *Ελληνικά Σχολεία .*

υποφάκελος *εκδηλώσεις .*

υποφάκελος *Αλεξανδρείας Σχολαί .*

υποφάκελος *Λυτά – εκπαίδευση , σχολικά κτίρια .*

Π. ΑΡΧΕΙΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ (τμήμα ΕΕΛΙΑ)

Φάκελοι :

57, ά χρ ., "Δύο αντίγραφα πραγματευόμενα την κατάσταση του Αλεξανδρινού Θρόνου , επί πατριαρχείας Ιεροθέου του Β΄ " .

448, 1911-1915, "Επίσημα έγγραφα εξ' Αιγύπτου επί Πατριάρχη Φωτίου" .

451, 1900-1904, "Εγγραφα Κοινοτήτων και Συλλόγων Αιγύπτου επί Πατριάρχη Φωτίου" .

452, 1905-1906, "Εγγραφα Κοινοτήτων και Συλλόγων Αιγύπτου επί Πατριάρχη Φωτίου" .

454, 1909-1910, "Εγγραφα Κοινοτήτων και Συλλόγων Αιγύπτου επί Πατριάρχη Φωτίου" .

455, 1911-1913, "Εγγραφα Κοινοτήτων και Συλλόγων Αιγύπτου επί Πατριάρχη Φωτίου" .

456, 1914-1915, "Εγγραφα Κοινοτήτων και Συλλόγων Αιγύπτου επί Πατριάρχη Φωτίου" .

457, 1916-1917, "Εγγραφα Κοινοτήτων και Συλλόγων Αιγύπτου επί Πατριάρχη Φωτίου" .

458, 1918-1919, "Εγγραφα Κοινοτήτων και Συλλόγων Αιγύπτου επί Πατριάρχη Φωτίου" .

459, 1920-1922, "Εγγραφα Κοινοτήτων και Συλλόγων Αιγύπτου επί Πατριάρχη Φωτίου" .

460, 1923-1925, "Εγγραφα Κοινοτήτων και Συλλόγων Αιγύπτου επί Πατριάρχη Φωτίου" .

528, 1908-1909, "Επιστολές Κοινοτήτων και Συλλόγων της Αιγύπτου προς τον μητροπολίτη Τριπόλεως Θεοφάνη" .

529, 1910-1911, "Επιστολές Κοινοτήτων και Συλλόγων της Αιγύπτου προς τον μητροπολίτη Τριπόλεως Θεοφάνη" .

530, 1912-1914, "Επιστολές Κοινοτήτων και Συλλόγων της Αιγύπτου προς τον μητροπολίτη Τριπόλεως Θεοφάνη" .

531, 1915-1917, "Επιστολές Κοινοτήτων και Συλλόγων της Αιγύπτου προς τον μητροπολίτη Τριπόλεως Θεοφάνη" .

532, 1918-1919, "Επιστολές Κοινοτήτων και Συλλόγων της Αιγύπτου προς τον μητροπολίτη Τριπόλεως Θεοφάνη" .

533, 1920-1921, "Επιστολές Κοινοτήτων και Συλλόγων της Αιγύπτου προς τον μητροπολίτη Τριπόλεως Θεοφάνη" .

534, 1922, "Επιστολές Κοινοτήτων και Συλλόγων της Αιγύπτου προς τον μητροπολίτη Τριπόλεως Θεοφάνη".

535, 1923, "Επιστολές Κοινοτήτων και Συλλόγων της Αιγύπτου προς τον μητροπολίτη Τριπόλεως Θεοφάνη".

538, 1926, "Επιστολές Κοινοτήτων και Συλλόγων της Αιγύπτου προς τον μητροπολίτη Τριπόλεως Θεοφάνη".

ΙΙΙ. ΑΡΧΕΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ (εναπομείναν τμήμα Αλεξανδρείας).

1. ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Συνεδρ. 9/1/1948, συνεδρ. 19/4/1949, συνεδρ. 8/4/1959, συνεδρ. 16/4/1959, συνεδρ. 13/5/1959, συνεδρ. 10/6/1959, συνεδρ. 19/6/1959, συνεδρ. 10/7/1959, συνεδρ. 17/7/1959, συνεδρ. 17/8/1959, συνεδρ. 19/8/1959, συνεδρ. 28/9/1959, συνεδρ. 2/10/1959, συνεδρ. 12/10/1959, συνεδρ. 11/11/1959, συνεδρ. 16/12/1959, συνεδρ. 20/1/1960, συνεδρ. 29/2/1960, συνεδρ. 16/3/1960, συνεδρ. 20/4/1960, συνεδρ. 11/5/1960, συνεδρ. 20/6/1960, συνεδρ. 18/8/1960, συνεδρ. 14/9/1960.

2. ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Συνεδρ. 13/3/1950, συνεδρ. 27/12/1957, συνεδρ. 6/1/1958, συνεδρ. 7/5/1959, συνεδρ. 29/6/1959, συνεδρ. 6/7/1959, συνεδρ. 7/9/1959, συνεδρ. 2/10/1959, συνεδρ. 27/10/1959, συνεδρ. 30/11/1959, συνεδρ. 1/2/1960, συνεδρ. 24/6/1960, συνεδρ. 19/9/1960.

3. ΛΥΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

"Πληροφορίες περί των σχολείων της ΕΚΑ", Αλεξανδρεία, ά χρ.

"Συμβόλαιο αγοράς γηπέδου Σάτμπυ" (γαλλιστί), 26/12/1903.

"Η χθεσινή μεγαλιώδης τελετή της σημαίας των κοινοτικών μας σχολείων", Αίγυπτος, 15/11/1943, σ 1221730.

"Ανακοινωθέν", 2/7/1949.

"Επιστολή του γυμνασιάρχου Ιω Χατζηανέστη στον πρόεδρο της ΕΚΑ Αν Θεοδωράκη με την οποία τον ενημέρωνε για την δωρεά της Εταιρείας θρακικών Μελετών", αριθμ 1029, 2/5/1955.

"Απόφοιτοι Αβερωφείου γυμνασίου έτους 1956-1957".

"Απόφοιτοι τμήματος θετικών επιστημών και κλασσικού τμήματος 1956-1957".

"Σημείωμα-Νόμος περί σχολείων", 2/10/1956.

"Απόρρητο σημείωμα προς του Διευθυντάς Δημ. και ΜΕ.", 30/6/1956.

"Υπηρεσιακό σημείωμα της ΕΚΑ προς τους διευθυντές των σχολείων", 20/12/1956.

"Σημείωμα της ΕΚΑ προς όλους τους διευθυντές των Δημοτικών και ΜΕ. σχολών", 4/3/1957.

"Ο κ Σαλβάγος ομιλεί προς τους τελιοφοίτους δια την αγωγή και τον χαρακτήρα των νέων", Ταχυδρόμος-Αίγυπτος, 10/6/1957.

Φάκελος αλληλογραφίας, αριθμ 422/8/2/1958.

"Πίναξ αποφοιτησάντων Αβερωφείου γυμνασίου κατ'Ιούνιον 1958".

"Ειδοποίηση στους διευθυντές Μέσης και Τεχνικής Εκπαίδευσης", 18/12/1958.

"Ειδοποίηση της ΕΚΑ στους Διευθυντές Μ. και Δημ. Εκπαιδύσεως", αριθμ 243/172, 6/2/1959.

Υπουργείον Παιδείας, Εκπαιδευτική Ζώνη Αλεξανδρείας, "Σχέδιο εντύπου-ειδική εκπαίδευσις", 4/1959.

Υπουργείον Παιδείας, Ξένη Εκπαίδευσις, "Γενική εγκύκλιος αριθμ 83 της 13/4/1959 προς τας ξένας σχολάς και τας εκπαιδευτικὰς ζώνας", 23/4/1959.

"Επιστολή του Γενικού Προξένου της Ελλάδος στην Αλεξάνδρεια Θ Μπαϊζου προς τις ελληνικές κοινότητες Αλεξανδρείας και Ιβραημίας", αριθμ 193, 6/5/1959.

"Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Αν. Θεοδωράκη στον Υπουργό Παιδείας της Η Α Δ.", α χρ.

"Εκθεσις Αλυ Νουρ", 21/5/1959.

"Ανακοίνωση του προέδρου της ΕΚΑ Αν Θεοδωράκη προς τους διευθυντές της Μ Ε.", 1290/838, 29/5/1959.

"Σημείωμα - Νόμος αριθμ 160/1958 περί ιδιωτικών σχολών εκτελεστικόν διάταγμα αριθμ. 20", 22/5/1959 και "Παρατηρήσεις της Κοινότητος επί του Νόμου αρ 160 του έτους 1958", 3/6/1959.

"Αίτηση προς τον Γενικό Διευθυντή Εκπαιδευτικής Ζώνης Αλεξανδρείας Αμπτέλ Λατίφ Αχμέτ", 11/6/1959.

"Επιστολή του Γενικού Προξένου της Ελλάδος στην Αλεξάνδρεια Θ Μπαϊζου προς τις ελληνικές κοινότητες Αλεξανδρείας και Ιβραημίας", αριθμ 218, 14/6/1959.

"Σημείωμα - Νόμος περί σχολείων", 14/6/1959.

"Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Αν Θεοδωράκη στον Γενικό Πρόξενο Θ Μπαϊζο", Ιούλιος 1959.

Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Η Α Δ., αριθμ 137 (Μπίς Εκτακτο), 4/7/1959.

"Αβερώφειο γυμνάσιο - γλώσσα διδασκομένων μαθημάτων", 14/7/1959.

"Εγκύκλιος προς άπαντα τα ξένα σχολεία του βοηθού διευθυντή Ξένης Παιδείας, Δρ. Μουσταφά Φάχμι", 17/9/1959.

"Πίνακας εμφανίων τον αριθμό των υπηκόων της Η Α Δ. φοιτώντων εις το Αβερώφειον γυμνάσιον Αλεξανδρείας", αριθμ 211/857, 23/10/1959.

"Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Αν Θεοδωράκη προς τον γενικό διευθυντή της Εκπαιδευτικής Ζώνης Αμπτέλ Λατίφ Αχμέτ", 26/11/1959.

"Αβερώφειον γυμνάσιον - Επιθεώρησις Κοινωνικής Αγωγής, υπό του Επιθεωρητού Ιμπραήμ Σάμπι Αχμέτ", 30/11/1960.

"Εγκύκλιος του γενικού διευθυντή της Εκπαιδευτικής Ζώνης Αλεξανδρείας Αμπντέλ Λατίφ Αχμετ σχετική με τις επίσημες εορτές-αργίες των σχολείων", 18/12/1959.

"Αναλυτικό πρόγραμμα μαθημάτων Αβερωφείου γυμνασίου και ανωτέρου παρθεναγωγείου", σχολικά έτη 1955-1956, 1956-1957, 1957-1958, 1958-1959 και 1959-1960.

IV .ΑΡΧΕΙΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ (Κεντρική Υπηρεσία)

Φάκελοι :

1927/852, Secondary education in Egypt.

1934/ Β' πολιτική /10/Η, Αναφορά του Πρέσβη της Ελλάδος στην Αίγυπτο Π Καψαμπέλη προς το επί των Εξωτερικών Υπουργείον, 13/8/1931.

1934/ Β' πολιτική /10/Η, Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Μ Σαλβάγου προς τον πρέσβη της Ελλάδος εν Αιγύπτω Βασίλειο Δενδραμή, 12/4/1934.

1937/ Β' πολιτική /2/ΑΓ³, Πίνακες των εν Αιγύπτω κοινοτήτων, Εκκλησιών και λοιπών κοινοτικών Ιδρυμάτων προς χρήσιν της ελληνικής αντιπροσωπείας στην Διάσκεψη του Μοντραί, 2/5/1937.

1937/ Β' πολιτική /2/ΑΓ³, Πίναξ σχολείων, Φιλανθρωπικών Ιδρυμάτων, Νοσοκομείων και Ναών προς χρήσιν της ελληνικής αντιπροσωπείας στην Διάσκεψη του Μοντραί, 2/5/1937.

1937/Β' πολιτική /10^α/ΑΓ, Αναφορά του Γενικού Προξένου στην Αλεξάνδρεια Χρ. Διαμαντόπουλου προς το βασιλικόν επί των Εξωτερικών Υπουργείον, 25/9/1937.

1937/ Β' πολιτική /10^α/ΑΓ, Εγκύκλιος του Υπουργού Εξωτερικών Θ. Τουρκοβασίλη προς τις εν Αιγύπτω ελληνικές διπλωματικές αρχές, 19/10/1935.

1938/Β' πολιτική /10Η, Σημείωμα περί της διαβαθμίσεως και συντάξεως των διδασκόντων.

1938/Β' πολιτική /10^α/ΑΓ, Αναφορά του Γενικού Προξένου στην Αλεξάνδρεια Κ Βαλή προς επί των Εξωτερικών Υπουργείον, 16/7/1938.

1938/ Β' πολιτική /10^α/ΑΓ "Εμπιστευτικόν σημείωμα προς το επί το Εξωτερικών Υπουργείον".

1938/1939/ Β' πολιτική /10α/ΑΓ, Αναφορά του Πρέσβη της Ελλάδος στην Αίγυπτο Α Καψάλη προς το επί των Εξωτερικών Βασιλικόν Υπουργείον, 23/9/1939.

1944/ Κυβέρνησις Καΐρου /40.1, Αναφορά του Γενικού Προξένου στην Αλεξάνδρεια Χρ. Διαμαντόπουλου προς την Βασιλική Πρεσβεία της Ελλάδος εν Αιγύπτω, 24/5/1944.

1944/ Εκπαιδευτικά Αιγύπτου /41.1, Έκθεσις Αποστόλου Β. Δασκαλάκη, καθηγητού του πανεπιστημίου Αθηνών, επί της αποστολής αυτού εις Αλεξάνδρειαν δια τα εκπαιδευτικά ζητήματα προς τον Πρόεδρον της Κυβερνήσεως, 26/2/1944.

1946/ 36.8, Εμπιστευτική αναφορά του διευθυντή Π Αντωνέλλου προς το Β' Υφυπουργείο Τύπου και Πληροφοριών, 13/11/1946.

1947 /10 /"Αίγυπτος", Κοινοποιήσις Βασιλικού Διατάγματος αναγνωρίσεως του Τμήματος Θετικών Επιστημών του εν Αλεξανδρεία Αβερωφείου Γυμνασίου ως ομοταγούς προς τα εν Ελλάδι Πρακτικά Λύκεια, 3/3/1947.

1948 /94/ Αίγυπτος, Επιστολή του Γενικού Προξένου στην Αλεξάνδρεια Χ. Ζαμαριά προς τον πρόεδρο της Ελληνικής εν Αλεξανδρεία Κοινότητος, 23/8/1948.

ν .ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΕΣ ΠΗΓΕΣ

Αγαπίου ιερομονάχου και Νικοδήμου μοναχού, Πηδάλιον, ήτοι άπαντες οι Ιεροί και Θείοι Κανόνες, Αθήνα 1990.

Ανωθύμου, Ιστορία των μοναχών της Αιγύπτου, Ανθη της Ερήμου, αριθμ 1, Αθήνα 1992.

Διαθήκη Γεωργίου Αβέρωφ, α.π., α.χρ.

Δίπτυχα της Εκκλησίας της Ελλάδος, Έτος 1993, Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος.

Έκθεσις πεπραγμένων του έτους 1944-1945.

Έκθεσις πεπραγμένων, εκφωνηθείσα υπό του προέδρου κ Δημητρίου Ζερμπίνη κατά την Γενικήν Συνέλευσιν της 9^{ης} Δεκεμβρίου 1951, των μελών της Ελληνικής Κοινότητος Αλεξανδρείας, Αλεξάνδρεια 1951.

Έκθεσις πεπραγμένων, εκφωνηθείσα υπό του προέδρου κ Δημητρίου Ζερμπίνη κατά την Γενικήν Συνέλευσιν της 25^{ης} Μαΐου 1952, των μελών της Ελληνικής Κοινότητος Αλεξανδρείας", Αλεξάνδρεια 1952.

Έκθεσις πεπραγμένων, εκφωνηθείσα υπό του προέδρου κ Δημητρίου Ζερμπίνη κατά την Γενικήν Συνέλευσιν της 30^{ης} Δεκεμβρίου 1954, των μελών της Ελληνικής Κοινότητος Αλεξανδρείας", Αλεξάνδρεια 1954.

Ελληνική Διδασκαλική Ένωσις Αλεξανδρείας και Κάτω Αιγύπτου, Καταστατικόν, Αλεξάνδρεια 1936.

Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης, «*Διαθήκη του Μεγάλου Εθνικού Ευεργέτου Γεωργίου Αβέρωφ*», Αλεξάνδρεια 1899.

- *Ειδικός Κανονισμός Υποτροφίας Νικολάου Σαλβάγου*, Αλεξάνδρεια 1919.
- *Ειδικός Κανονισμός δωρεάς προς σύστασιν υποτροφίας εις μνήμην Μιχαήλ Κ. Σαλβάγου*, Μάϊος 1949.
- *Εσωτερικός Κανονισμός των Σχολείων*, Αλεξάνδρεια 1921.
- «*Κανονισμός των Σχολείων*», τυπογραφείον Κασσιμάτη & Ιωνα, Αλεξάνδρεια 1929.
- «*Κανονισμός των Σχολείων*», τυπ Απ Γλού, Αλεξάνδρεια 1940.
- «*Κατάλογος Μεγάλων Ευεργετών, Ευεργετών, Μεγάλων Δωρητών και Δωρητών της Κοινότητος*», Λογοδοσία έτους 1958, τύποις Θ Κασσιμάτη και Σίας, Αλεξάνδρεια 1959.
- *Γενικός ισολογισμός του έτους 1910*, Αλεξάνδρεια 1911.
- *Λογοδοσία του έτους 1911*, Αλεξάνδρεια 1912.
- *Λογοδοσία του έτους 1915*, Αλεξάνδρεια 1916.
- *Λογοδοσία του έτους 1917*, Αλεξάνδρεια 1918.
- *Λογοδοσία του έτους 1920*, Αλεξάνδρεια 1921.
- *Λογοδοσία του έτους 1921*, Αλεξάνδρεια 1922.
- *Λογοδοσία του έτους 1924*, Αλεξάνδρεια 1925.
- *Λογοδοσία του έτους 1925*, Αλεξάνδρεια 1926.
- *Λογοδοσία του έτους 1927*, Αλεξάνδρεια 1928.
- *Λογοδοσία του έτους 1928*, Αλεξάνδρεια 1929.
- *Λογοδοσία του έτους 1929*, Αλεξάνδρεια 1930.
- *Λογοδοσία του έτους 1930*, Αλεξάνδρεια 1931.
- *Λογοδοσία του έτους 1931*, Αλεξάνδρεια 1932.
- *Λογοδοσία του έτους 1932 και του α΄ τριμήνου του 1933*, Αλεξάνδρεια 1934.
- *Λογοδοσία του έτους 1933-1934*, Αλεξάνδρεια 1934.
- *Λογοδοσία έτους 1934-1935*, Αλεξάνδρεια 1935.
- *Λογοδοσία του έτους 1938-1939*, Αλεξάνδρεια 1939.
- *Λογοδοσία του έτους 1954*, Αλεξάνδρεια 1955.
- *Λογοδοσία έτους 1958*, Αλεξάνδρεια 1959.
- *Λογοδοσία έτους 1959*, Αλεξάνδρεια 1960.
- *Λόγος εκφωνηθείς υπό του προέδρου της Κοινότητος κ Μικέ Συναδινού κατά την γενικήν Συνέλευσιν των συνδρομητών της Κοινότητος τη 28/11/7/1915*, Αλεξάνδρεια 1916.
- *Λόγος εκφωνηθείς υπό του προέδρου κ Δημητρίου Ζερμπίνη κατά την γενική συνέλευσιν της 11^{ης} Δεκεμβρίου 1949 των μελών της Ελληνικής Κοινότητος Αλεξανδρείας*, Αλεξάνδρεια 1949.
- «*Τα κατά την κατάθεσιν του θεμελίου λίθου του Αβερωφείου Παρθεναγωγείου τη 22 Μαΐου 1894*», Αλεξάνδρεια 1894.
- *Ταμείον Υποτροφιών της Ελληνικής Κοινότητος Αλεξανδρείας – Γενικός Κανονισμός*.
- Ελληνική Πατριαρχική σχολή «Φώτιος ο Α΄»**, Κανονισμός, Αλεξάνδρεια 1948.
- *Καταστατικόν του μαθητικού συλλόγου της Πατριαρχικής σχολής «Φώτιος ο Α΄» ο «Απόλλων»*, Αλεξάνδρεια 1948.
- Ένωσις Ελλήνων Εκπαιδευτικών Αλεξανδρείας και Κάτω Αιγύπτου, Καταστατικόν**, Αλεξάνδρεια 1946.
- Ευσεβίου**, *Εκκλησιαστική ιστορία*, V, 10-11, Ε Π Ε., τ 2.

«Θεμελιώδης Κανονισμός της Ελληνικής Κοινότητας των εν Αλεξανδρεία Ορθοδόξων», ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ.

Θεοδώρητου Κύρου, *Φιλόθεος Ιστορία*, τ 2, Άνθη της Ερήμου, αριθμ.7, Αθήνα 1995.

Κανονισμός της ελληνικής εν Αλεξανδρεία Κοινότητας, 1887.

«Κανονισμός της εν Αλεξανδρεία Ελληνοαιγυπτιακής Σχολής», εκ της τυπογραφίας Χ Δούκα, εν Αθήναις 1854.

"Κανονισμός της Θεολογικής σχολής του πατριαρχείου Αλεξανδρείας", Πάνταινος, τ ΚΖ' (1935).

"Κανονισμός του ιερατικού φροντιστηρίου του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας «Άγιος Αθανάσιος»", Αλεξάνδρεια 1937, σ 3, Πάνταινος, τ ΚΘ' (1937), τευχ 36 (9/9/1937).

"Καταστατικό του Εκπαιδευτικού Ομίλου της Αιγύπτου", Αλεξάνδρεια 1919.

"Καταστατικόν του εν Αλεξανδρεία Συλλόγου Ελλήνων αποφοίτων Γυμνασίου", Αλεξάνδρεια 1919.

"Καταστατικόν του συλλόγου Ελλήνων Αποφοίτων Γυμνασίου", Αλεξάνδρεια 1925.

"Καταστατικόν του Συλλόγου Ελλήνων Αποφοίτων Αβερωφείου Γυμνασίου και Σαλβαγείου Εμπορικής Σχολής", Αλεξάνδρεια 1938.

"Καταστατικόν του Συλλόγου Ελλήνων Αποφοίτων Αβερωφείου Γυμνασίου και Σαλβαγείου Εμπορικής Σχολής", Αλεξάνδρεια 1959.

«Μεγάλοι Ευεργέται και Ευεργέται των ελληνικών κοινοτήτων της Αιγύπτου, μνημόσυνον τελεσθέν εις μνήμην αυτών υπό της πρεσβείας της Ελλάδος εν Αιγύπτω εν τω εν Αλεξανδρεία ιερω ναώ του Ευαγγελισμού, τη 6^η Μαΐου 1934», Αλεξάνδρεια 1934.

Παλλαδίου, *Λαυσαϊκή Ιστορία*, Άνθη της Ερήμου, αριθμ.16, Ιερά Μονή Σταυρονικήτα - Άγιο Όρος 1990.

Πατριαρχείον Αλεξανδρείας, "Κανονισμός του ιερατικού φροντιστηρίου του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας «Άγιος Αθανάσιος»", Αλεξάνδρεια 1937.

"Πατριαρχική εγκύκλιος της 30ης Σεπτεμβρίου", εφημερίδα "Ανατολή", 4 Μαΐου 1944, αριθμ 184.

Σύλλογος Ελλήνων Αποφοίτων Αλεξανδρείας, *Λογοδοσία χρήσεως* 1945-1946.

Σύλλογος Ελλήνων Αποφοίτων Αλεξανδρείας, *Λογοδοσία χρήσεως* 1945-1946.

Σύλλογος Ελλήνων Αποφοίτων Αλεξανδρείας, *Λογοδοσία χρήσεως* 1947-1948.

Σύλλογος Ελλήνων Αποφοίτων Αλεξανδρείας, *Λογοδοσία* 1958-1959.

Σύνδεσμος Ελλήνων Εκπαιδευτικών Αιγύπτου, *Καταστατικόν*, Αλεξάνδρεια 1960.

Σωκράτους Σχολαστικού, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, 7,13,Μ igne PG 67.

ΦΕΚ, τευχ Α', αρ 186, 7/8/1924.

- τευχ Α', αριθμ 499, 30/10/1935.

«Ψηφίσματα αποκηρύξεως του Βασιλέως Κωνσταντίνου και εκκλήσεως υπέρ της αποκαταστάσεως των αλυτρώτων Ελλήνων», Συνέδριον των ελληνικών κοινοτήτων Αιγύπτου και Σουδάν, συγκροτηθέν εν Αλεξανδρεία, Αλεξάνδρεια 1919.

Buchwald Wolfgang - Hohweg Armin - Prinz Otto, *Tusculum - Λεξικόν Ελλήνων και Λατίνων συγγραφέων της Αρχαιότητας και του Μεσαίωνα*, τ Α', Αθήνα 1993.

B .ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

- Αδαμάντιου Αδαμαντίου**, *"Ιστορία της Αλεξανδρείας"*, ΜΕΕ, τ 3, σσ 603-609.
- "*Αι Πατριαρχικαί Σχολαί*", *"Ανατολή"*, Παρασκευή, 26/9/1952.
- «*Αι προπαγανδικαί σχολαί*», Πάνταινος, τ Στ' (1914), τευχ 19 (9/5/1914), 303-304.
- "*Ανακοινωθέν*", *"Ταχυδρόμος"*, Παρασκευή, 11/7/1952.
- "*Ανακομιδή των οστών του Αβέρωφ εις Ελλάδα*", *Εκκλησιαστικός Φάρος*, τ Α' (1908), 399-400.
- Αντωνίου Δαυίδ**, *Τα προγράμματα της ΜΕ. (1833-1929)*, τ Α', Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Γενική γραμματεία Νέας Γενιάς, Αθήνα 1987.
- Αρβανιτάκη Γεωργίου**, *"Ο Βοναπάρτης και οι Έλληνες"*, ΜΕΕ, τ 2, σ 596
- *"Ο Ελληνισμός της Αιγύπτου επί μουσουλμανικής περιόδου"*, ΜΕΕ, τ 2, σσ 603-605.
- Αρβανίτη Κ. Αθανασίου**, *Η Κοπτική Εκκλησία*, Αθήνα 1965.
- Α ΣΦ.**, «*Σχολείον και διδάσκαλοι*», Πάνταινος, τ ΛΔ' (1942), τευχ 19 (1/7/1942), 305-307.
- Βατιμπέλλα Νικολάου**, «*Το καθήκον του Αιγυπτιώτου Ελληνισμού και τα σχολεία μας*», Αλεξάνδρεια 1945.
- Βέργη-Νέρη Βιργινία**, «*Ο θάνατος του Αβέρωφ μέσα από τον Αιγυπτιώτικο τύπο*».
- Βελλιανίτη Θ.**, «*Αβέρωφ Γεώργιος*», ΜΕΕ, τ 1, σ 57.
- Γιαλουράκη Μανώλη**, *Η Αίγυπτος των Ελλήνων*, Αθήνα 1967.
- Γκράϊλσμέρ Τζαν**, *Η νέα ιστορία του Ισραήλ*, εκδ. Καστανιώτη 2000.
- Γλύπτη Ι. Γεωργίου**, *"Επι του προγράμματος του κλασσικού γυμνασίου"*, Τα πεπραγμένα του Α' εν Αιγύπτω ελληνικού διδασκαλικού συνεδρίου-ανακοινώσεις, συζητήσεις, πορίσματα, Αλεξάνδρεια 1931.
- Δάρβη Αιγυπτία**, «*Σχολικά ζητήματα - Τα σχολεία της Μέσης Εκπαιδεύσεως*», Παναγύπτια, έτος 6, αρ 273 (15), 21/4/1935, 7.
- «*Σχολικά ζητήματα - Τα σχολεία της Μέσης Εκπαιδεύσεως*», Παναγύπτια, έτος 6, αριθμ 274 (16), 28/4/1934, 12-13.
- «*Σχολικά ζητήματα - Τα σχολεία της Μέσης Εκπαιδεύσεως*», Παναγύπτια, έτος 6, αριθμ 277 (19), 19/5/1934, 6-7.
- «*Δια την φοίτησιν εις ξένας σχολάς*», Πάνταινος, τ ΚΒ' (1930), τευχ 37 (11/9/1930), 629.
- Δήμιτσα Γ. Μαργαρίτη**, *Ιστορία της Αλεξανδρείας*, Αθήνα 1885.
- Διαμαντόπουλου Α Ν.**, *"Αλεξανδρείας εκκλησία"*, Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό Ελευθερουδάκη, τ 1, σσ 739-740.
- Δραγούμη Στεφ. Φιλίππου**, *Ημερολόγιο-Αλεξάνδρεια* 1916, Αθήνα, 1984.
- "*Ειδήσεις*", Πάνταινος, τ ΙΔ', τευχ 36 (9/9/1922), 640-641.
- "*Εκλογή και ενθρόνιση του Πατριάρχου Χριστοφόρου Β'*", Πάνταινος, τ ΛΑ' (1939), 409-437.
- «*Εκπαιδευτικά*», Πάνταινος, τ Β' (1909-1910), τευχ 3 (30/9/1909), 48, τ Β', τευχ 55 (30/9/1910), 888, τ Γ' (1911), τευχ 40 (6/10/1911), 639, τ ΙΓ' (1921), τευχ 40 (1/10/1921), 677, τ ΚΒ' (1930), τευχ 34 (21/8/1930), 579 και τ Λ' (1938), τευχ 40 (6/10/1938), 638.
- «*Εκπαιδευτικά - εκκλησιασμός μαθητών*», Πάνταινος, τευχ. 11 (26/11/1909), τ Β' (1909-1910), 179, ό π., τευχ 58 (21/10/1910), τ Β' (1909-1910), σ 936 και ό π., τευχ 10 (11/3/1911), τ Γ' (1910-1911), 159.

- "Επιθεώρησις του Τύπου - Αίγυπτος", Εκκλησιαστικός Φάρος, τ Α' (1908), 589.
- Ελληνική Κοινότητα Αλεξανδρείας-ΣΑΑΣΑ**, «Γεώργιος Αβέρωφ (1818-1899) Αφιέρωμα μνήμης για τα 100 χρόνια από τη θανάτου του», Αθήνα-Αλεξάνδρεια 1999.
- "Γεώργιος Ζερβουδάκης", Ξενοφάνης, τ 6, τευχ Α', Ιανουάριος 1909, Αθήνα 1909, 288.
- Ε Χ.** «Τι προσφέρει η μικτή φοίτησις εις την μαθητιώσα νεολαία μας», εφημερίδα «Αίγυπτος», 16/10/1959.
- Ευαγγελίδου Ε. Τρύφωνος**, *Η παιδεία επί Τουρκοκρατία-ελληνικά σχολεία από της Αλώσεως μέχρι Καποδιστρίου*, τ 2, εν Αθήναις 1936.
- «Η εν Αλεξανδρεία ελληνική θρησκευτική εκπαίδευσις», Πάνταινος, τ ΛΔ' (1942), τευχ 33 (21/11/1942), 534.
- «Η ελληνορθόδοξος εκπαίδευσις εν Αιγύπτω», Πάνταινος, έτος ΛΣΤ', αριθμ 13, 1/5/1944, 221-225.
- «Η παρ' ημίν εκπαίδευσις», Πάνταινος, έτος ΛΣΤ', τευχ 28, 1/10/1944, 501-505.
- «Η θλιβερά διένεξις μεταξύ Κοινότητος και Πατριαρχείου», "Ταχυδρόμος-Αίγυπτος", Τετάρτη, 8/6/1949,
- «Η άποψις του Πατριαρχείου επί της αναφύσεως διαφοράς», "Ταχυδρόμος-Αίγυπτος", Πέμπτη, 9/6/1949.
- "Η εκπαίδευση στο Αβερύφειο γυμνάσιο και η επίδρασή της στον επαγγελματικό προσανατολισμό των αποφοίτων του", 2^ο Συνέδριο Συνδέσμου Αποφοίτων Αβερύφειου Σχολής Αθηνών (ΣΑΑΣΑ), Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών 1 & 2 Μαΐου 1998.
- Η ζωή μας στο Γυμνάσιο-Αεύκωμα μαθητών σχολικής περιόδου (1940-1946)*, Αλεξάνδρεια 1946.
- Ιέρακος Ιωάννου**, "Η εκκλησία Αλεξανδρείας ως φύλαξ του Ελληνισμού εν Αιγύπτω κατά τα μέσα του ΙΘ' αιώνας", Εκκλησιαστικός Φάρος, τευχ. Α', τ ΛΓ' (1934), 57-69 και τευχ Β', ό π., 194-208.
- Ιοβάτη**, «Κοινοτικοπολιτικά ζητήματα - Το τελευταίο ανακοινωθέν της Κοινότητος Αλεξανδρείας», Παναγύπτια, έτος 7, αριθμ 330 (24), 13/7/1935, 12-13.
- Καλλιμάχου Δημητρίου**, "Οι Έλληνες εν Αιγύπτω κατά την γαλλικήν κατοχήν", από το "Ημερολόγιο του Αιγυπτιώτη Ελληνισμού", Κάιρο 1912.
- Καλλίρη Ι Κ.**, *Σώσατε το Αβερύφειον Γυμνάσιον-(Η απολογία μου)*, Αλεξάνδρεια 1938.
- Καραθεοδωρή Στ. Κ.**, *Η Αίγυπτος*, Αθήνα ά χρ.
- Καρμίρη Ιωάννη**, *Τα Δογματικά και Συμβολικά Κείμενα της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας*, Αθήνα 1952.
- Καρπόζηλου Απόστολου**, *Βυζαντινοί ιστορικοί και χρονογράφοι*, τ Α' (4^{ος}-7^{ος} αιώνας), Αθήνα 1997.
- Κογκούλη Β. Ιωάννη**, *Το μάθημα των θρησκευτικών στη Μέση εκπαίδευση (1833-1932)*, Θεσσαλονίκη 1985.
- *Το μάθημα των θρησκευτικών στη Μέση εκπαίδευση κατά την πεντηκονταετία 1932-1982*, Θεσσαλονίκη 1993.
- Κόρμαλη Α. Αθανασίου**, "Κοσμάς Μυρτίλος Αποστολίδης - Η μεγάλη πνευματική μορφή της Ανατολικής Ρωμυλίας", Ενδοχώρα, τ 67, Φεβρουάριος 2000, 78.
- Κούρτη Γ Δ.**, *Μαθητικά περιοδικά*, Αλεξάνδρεια 1947.
- Κρέμου Π. Γεωργίου, Πλοιάρχου Π Ν. και R ichard A mold-Baker**, «Αβέρωφ- το πλοίο που άλλαξε την πορεία της Ιστορίας», Αθήνα 1990.
- Κωνσταντινίδη Θεοδούλου**, «Γεώργιος Αβέρωφ-Βιογραφία αυτού εν τρισί γλώσσαις, ελληνική, γαλλικά και αγγλική», Αθήνα 1896.

- Λαμπρίδου Ι.**, *Ο εν Αιγύπτω σύγχρονος Ελληνισμός, μελέτη πολιτική*, Αθήνα 1904.
- Λάμπρου Σπυρίδωνος**, "Σύμμικτα χειρόγραφος μετάφρασις και χρονικόν του Λουσινιανού", *Νέος Ελληνομνήμων*, τευχ Δ' (31/12/1916), τ ΙΓ' (1916), 472-475.
- Λαχανοκάρδη Ηρακλή**, *Παλαιά και νέα Αλεξάνδρεια*, Αλεξάνδρεια 1927.
- Μαζαράκη Γερασίμου**, *Συμβολή εις την Ιστορίαν της εν Αιγύπτω Ορθοδόξου Εκκλησίας*, Αλεξάνδρεια 1932.
- Μαζίμου Μητροπολίτου Σάρδεων**, *Το Οικουμενικόν Πατριαρχείον εν τη Ορθοδόξω Εκκλησία*, Πατριαρχικό Ίδρυμα Πατερικών Μελετών, Θεσσαλονίκη 1989.
- Μαρκαντωνάτου Α. Γ.**, «*Τα εν Αιγύπτω ελληνικά εκπαιδευτήρια*», ΕΜΣ 17, Θεσσαλονίκη 1957.
- Ματσούκα Νικολάου**, *Ιστορία της βυζαντινής φιλοσοφίας*, Θεσσαλονίκη 1994.
- Μαύρη Γ. Ν.**, «*Υπόμνημα περί των εν Αιγύπτω ελληνικών κοινοτήτων*», Ζαγαζίκ 1911.
- Μεταλληνού Δ. Γεωργίου**, πρωτοπρεσβυτέρου, *Εκκλησία και Πολιτεία στην Ορθόδοξη Παράδοση*, Αρμός 2000.
- *Ελλαδικού αυτοκεφάλου παραλειπόμενα*, εκδ. Δόμος, Αθήνα 1987.
 - *Ορθοδοξία και Ελληνικότητα-Προσεγγίσεις στην νεοελληνική ταυτότητα*, εκδ. Παρουσία, Αθήνα 1998.
 - *Σύγχυση-πρόκληση-αφύπνιση*, Αρμός 1991.
- Μιχαηλίδη Ευγενίου**, *Οι Κόπται, ονομασία-ιστορία-εκκλησία-διδασκαλία-γλώσσα και φιλολογία-τέχνη-χαρακτηρισμός*, Αλεξάνδρεια 1937.
- *Η Εκκλησία Αλεξανδρείας κατά τα γεγονότα του Αραβή Πασά (1881-1882)*, Αλεξάνδρεια 1947.
 - *Η Μονή του Αγίου Σάββα Αλεξανδρείας δια μέσου των αιώνων (320-1949)*, Αλεξάνδρεια 1950.
 - "Ο νέος εκπαιδευτικός νόμος εν Αιγύπτω", *Εκκλησιαστικός Φάρος*, τευχ Γ', τ 47 (1948), 259-263.
 - "Σελίς εκ της Ελληνικής εν Αιγύπτω Δημοσιογραφίας (1862-1956)", ΒΙΑΣ, τευχ 71-73, Απρίλιος 1956.
- Μοσχονά Δ. Θεοδώρου**, *Μέρμυρα του ελληνορθόδου Πατριαρχείου Αλεξανδρείας επί Τουρκοκρατίας-συντεχνίαι, αδελφάτα, εσνάφια*, Αλεξάνδρεια 1949.
- "Συμβολή και συμπαράστασις του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας εις τον Αγώνα της Εθνικής Παλιγγενεσίας του 1821", *Θεολογία*, τ ΜΒ' (1971), 192-202.
- Μπεθάνη Ιωάννη**, *Ανασυγκρότησις του Αιγυπτιακού Ελληνισμού*, Αλεξάνδρεια 1934.
- Μπουγάτσου Ν Θ.**, «*Αβέρωφ Γεώργιος*», ΘΗΕ, τ 1, σ 46.
- Μπρατσιώτη Ι. Παν.**, "Αλεξάνδρεια-αλεξανδρινός ιουδαϊσμός", ΘΗΕ, τ 2, σ 46-48.
- Μουσεώς Μοναχού Αγιορείτου**, *Ορθόδοξος Μοναχισμός-συνοπτική αναφορά στην ιστορία, την αξία και την προσφορά του*, Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος.
- Νάσσερ Αμπντ ελ Γκαμάλ**, πρωθυπουργού της Αιγύπτου, *Η φιλοσοφία της Επαναστάσεως*, Κάιρο, α χρ.
- Ξένου Π.**, "Η συμβολή και οι όροι καλής λειτουργίας της Σχολικής μας Βιβλιοθήκης", ΒΙΑΣ, τευχ 40, Ιούλιος 1953.
- "Η συμβολή και οι όροι καλής λειτουργίας της Σχολικής μας Βιβλιοθήκης", ΒΙΑΣ, τευχ 41, Αύγουστος 1953, 11.
 - «*Ο εκκλησιασμός*», Πάνταινος, τ 22 (1930), τευχ 33 (14/8/1930), 564-565

«Ο εκκλησιασμός των μαθητών», Πάνταινος, τ 23 (1931), τευχ 2 (9/6/1931), 28.

«Ο θρησκευτικός φρονηματισμός των μαθητών», Πάνταινος, τ Λ' (1938), τευχ 23 (7/6/1938), 364.

«Ο πρόεδρος της Κοινότητας δια το πατριαρχικόν ανακοινωθέν», "Ταχυδρόμος", Σάββατο, 28/7/1956.

«Ο υποχρεωτικός εκκλησιασμός», Πάνταινος, τ Λ' (1938), τευχ. (29/9/1938), 620.

"Οι Αιγυπτιώται εις τας επάλξεις- η συμβολή του Αιγυπτιώτου Ελληνισμού εις τον εθνικό αγώνα 1940-1945", έκδοσις εφημερίδος "Ανατολή", Αλεξάνδρεια 1946.

"Ομαδική εκδήλωση τιμής προς τον αποχωρούντα γενικόν διευθυντήν των εν Αλεξάνδρεια κοινοτικών σχολών κον Παλαιολόγον Γεωργίου", Πάνταινος, τευχ 28 (9/7/1936), τ ΚΗ' (1936), 436-438.

Ορφανίδη Νικήτα, «Εγκαινιάζεται η μικτή φοίτησις εις τα σχολεία μας Μέσης Εκπαιδεύσεως», εφημερίδα «Ταχυδρόμος», 11/10/1959.

Παμπούκη Χ. Πάνου, *Απόδημος Ελληνισμός*, Αθήνα 1961.

Παπαδόπουλου Χρυσοστόμου, Αρχιεπισκόπου Αθηνών, «Ναός και σχολείο», Πάνταινος, τευχ 2 (23/9/1909), τ Β' (1909-1910), 22-24.

- *Ιστορία της Εκκλησίας της Αλεξανδρείας (62-1934)*, Αλεξάνδρεια 1935.

- "Η Εκκλησία της Αλεξανδρείας", ΜΕΕ, τ 3, σσ 543-569.

Παπαμιχαήλ Γρηγορίου, «Επι του επεισοδίου», Πάνταινος, τ. Β' (1909-1910), τευχ 35 (12/5/1910), 558-561.

Παπανούτσου Ευάγγελου, "Τα ιστορικά μαθήματα στα σχολεία μέσης εκπαίδευσης", Τα πεπραγμένα του Α' εν Αιγύπτω ελληνικού διδασκαλικού συνεδρίου - ανακοινώσεις, συζητήσεις, πορίσματα, Αλεξάνδρεια 1931.

- "Τί βασικές ιστορικές έννοιες έχουν τα παιδιά μας", Τα πεπραγμένα του Α' εν Αιγύπτω ελληνικού διδασκαλικού συνεδρίου - ανακοινώσεις, συζητήσεις, πορίσματα, Αλεξάνδρεια 1931.

Παπασωτηρίου Χαράλαμπου, *Βυζαντινή υψηλή στρατηγική, 6^{ος}-11^{ος} αιώνας*, Αθήνα 2000.

Παρανίκα Ματθαίου Κ., *Σχεδιάσμα περί της εν τω ελληνικό έθνει καταστάσεως των γραμμάτων από Αλώσεως Κωνσταντινουπόλεως (1453 μ Χ.) μέχρι των αρχών της ενεστώσης (4^θ) εκατονταετηρίδος*, εν Κωνσταντινουπόλει 1867.

Περάκη Α. Νίκου, "Ο Βενιζέλος στην Αλεξάνδρεια", Παναγιύπτια, αριθμ 23, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 1988.

Πιζάνη Ιωάννη, «Λόγος εκφωνηθείς εν των Αβερωφείω την ημέραν της εορτής των Τριών Ιεραρχών», εκ του Πατριαρχικού Τυπογραφείου, Αλεξάνδρεια 1920.

Πολίτη Γ. Αθανασίου, *Ο Ελληνισμός και η νεωτέρα Αίγυπτος*, τ Α', Αλεξάνδρεια-Αθήναι 1928.

- *Σκέψεις τινές επί της οργανώσεως και των μελλοντικών κατευθύνσεων του εν Αιγύπτω Ελληνισμού*, Αλεξάνδρεια 1931.

«Προσφώνησις της ΑΘΜ. του Πατριάρχου προς τους μαθητάς των κοινοτικών σχολών κατά τον αγιασμόν επι τη εισόδω εις το νέον σχολικόν έτος», Πάνταινος, τ Λ' (1938), τευχ 40 (6/10/1938), 628.

Ραδόπουλου Ραδάμανθου, *Εισαγωγή εις την ιστορία της ελληνικής κοινότητος Αλεξανδρείας, 1830-1927*, Αλεξάνδρεια 1928.

- *Ο Βασιλεύς Φουάτ ο Α' και η αναγεννώμενη Αίγυπτος*, Αλεξάνδρεια 1930.

Ράνσιμαν Στίβεν, *Η Μεγάλη Εκκλησία εν αιχμαλωσία*, τ 2, Αθήνα 1979.

Σακτούρη Α. Αντωνίου, *Αναμνήσεις εκ του διπλωματικού μου σταδίου (1897-1933)*, Κάιρο 1951.

Σκαλιέρη Γεωργίου Κλεάνθους, *Το Πατριαρχείον Αλεξανδρείας, το κλίμα και η δικαιοδοσία αυτού*, Αθήνα 1927.

Σλίπ (δημοσιογράφου), *Ο Ελευθέριος Βενιζέλος εν Αιγύπτω*, 19 Απριλίου-5 Μαΐου 1915, Αλεξάνδρεια 1915.

Σουλογιάννη Θ. Ευθυμίου, *Ο αγώνας της ανεξαρτησίας και ο αντίκτυπός του στους Έλληνες της Αιγύπτου*, Αθήνα 1980.

- *"Το πέρασμα του ΕΠ Παπανούτσου από την Αλεξάνδρεια"*, Τέχνη και Πολιτισμός, Οκτώβριος-Νοέμβριος 1982.

- *Οι Ελληνικές Κοινότητες*, ΣΑΕ, Αθήνα 1984.

- *Αβερώφειο Γυμνάσιο της Ελληνικής Κοινότητας Αλεξανδρείας Λεύκωμα*, ΣΑΑΣΑ, Αθήνα, 1985.

- *"Η ελληνική εκπαίδευση στην Αίγυπτο (κοινοτική-πατριαρχική -ιδιωτική) 16^{ος} αιώνας μέχρι σήμερα"*, Εκθεση "150 χρόνια ελληνικής παιδείας στην Αίγυπτο", Αθήνα 1986.

- *Η Ελληνική κοινότητα Αλεξανδρείας (1843-1993)*, ΕΕΛΙΑ, Αθήνα 1994.

- *"Παλαιολόγος Γεωργίου 1857 - 1941"*, Παναγιόπτια, αριθμ. 24, Νοέμβριος - Δεκέμβριος 1988, 6-7.

- *"Το θέμα της εκλογής πατριάρχη Αλεξανδρείας και ο Μελέτιος Μεταξάκης"*, ΕΦ, τ ΕΖ' (1985-1989), 184-198.

- *"Ο Ελληνισμός στην Αίγυπτο: Πατριαρχείο Αλεξανδρείας και ελληνικές κοινότητες-αντιθέσεις και σύμπραξη"*, Πάνταινος, έτος 800, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 1988, αριθμ. 7-9, 23-25.

- *"Η βιβλιοθήκη των σχολείων Μέσης Εκπαίδευσης της Ελληνικής Κοινότητας Αλεξανδρείας"*, Πάνταινος, τευχ., έτος 81^ο, Οκτώβριος - Δεκέμβριος 1989, 176.

- *"Εθνικοί Ευεργέτες από την Αίγυπτο"*, Ημερίδα: Έλληνες Ευεργέτες, άξιοι της εθνικής ευγνωμοσύνης, Δήμος Αθηναίων, 22/5/1997.

- *"Παρασκηνακές ενέργειες πριν την εκλογή Πατριαρχών Αλεξανδρείας"*, Παροικιακός Αντίλαλος, Ιουλ.-Αυγ.-Σεπτ. 1997, σσ. 77-82

- *Η θέση των Ελλήνων στην Αίγυπτο*, Δήμος Αθηναίων-Πολιτισμικός Οργανισμός, Αθήνα 1999

Σταυρίδου Θ. Βασιλείου, *Αλεξανδρινής Εκκλησίας συνοπτική ιστορία*, Έκδοση του Ινστιτούτου των Ανατολικών Σπουδών της Πατριαρχικής Βιβλιοθήκης Αλεξανδρείας, αριθμ 13, Αλεξάνδρεια 1964.

- *"Εκκλησιαστική Ιστορία Αλεξανδρείας"*, ΘΗΕ, τ 2, στ 48-57.

- *Οι Οικουμενικοί Πατριάρχαι 1860-σήμερον*, ΕΜΣ 14, Θεσσαλονίκη 1977.

- *Η Ιερά Θεολογική Σχολή της Χάλκης*, Θεσσαλονίκη 1988.

Τα πεπραγμένα του Α' εν Αιγύπτω ελληνικού διδασκαλικού συνεδρίου, Αλεξάνδρεια 1931.

«*Τα σχολεία και τα παιδιά μας εις χείρας διαφθορέων*», Ανατολή, έτος 12^ο, αριθμ 182, 2/5/1944, σσ 1-3.

Στεφανίδη Βασιλείου, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, Αθήνα 1990.

"*Σχολικά έορταί*", Εκκλησιαστικός Φάρος, τ Α' (1908), σ. 602.

Τατάκη Βασιλείου, *Η ελληνική πατερική και βυζαντινή φιλοσοφία*, Αθήνα 2000.

Τζιοβάρα Γρηγόρη, *Τα Υπουργεία μας - Κυβερνήσεις 1833-1996*, Αθήνα 1996.

«*Τι απαντά εις το χθεσινόν ανακοινωθέν της Κοινότητος το Πατριαρχείον δια τ'αντικοινωνικά μέτρα που λαμβάνει*», "Εφημερίς", Πέμπτη, 9/6/1949.

Το ζήτημα των Συρορθόδοξων εν τω πατριαρχείω Αλεξανδρείας, Εκδίδεται πατριαρχική εγκρίσει, Αλεξάνδρεια 1926.

«*Το ζήτημα του εκκλησιασμού των μαθητών*», Πάνταινος, τ ΚΖ' (1935), τευχ 50 (12/12/1935), 813-814.

«*Το ανακοινωθέν της κοινότητας επί των διαφορών της με το Πατριαρχείο*», "Ημερήσια Νέα", Τετάρτη, 8/6/1949.

«*Το κοινοτικόν ανακοινωθέν επί των σαφώς και επιζημίως αντικοινοτικών εκδηλώσεων του Πατριαρχείου*», "Εφημερίς", Τετάρτη, 8/6/1949

«*Το φλέγον παροικιακό ζήτημα. Δεύτερον ανακοινωθέν της Κοινότητας εις απάντησιν του πατριαρχικού ανακοινωθέντος*», "Ημερήσια Νέα", Σάββατον, 11/6/1949.

Τριανταφυλλάκη Γεωργίου, «*Από την μέριμνα των Πατριαρχών Αλεξανδρείας για την παιδεία*», ΕΦ, τ ΞΖ' (1985-1989), 241-249.

- *Θρησκευτική αγωγή*, Αλεξάνδρεια 1953.

Τσαραβόπουλου Νικολάου, *Η εγκατάσταση των Ελλήνων στην Αίγυπτο*, Κάιρο 1948.

Τσίρκα Στρατή, «*Γεώργιος Αβέρωφ*», επιφυλλίδες του «Πάροικου», α χρ.

Τσολεκίδη Κ. Νικολάου, *Η Δημοσία Εκπαίδευσις εν Αιγύπτω*, Αλεξάνδρεια 1915.

Φάρου Φιλόθεου, *Η αλλοίωση του χριστιανικού ήθους*, Αθήνα 2000.

Φειδά Βλασίου, *Σύντομος ιστορία της Εκκλησίας της Αλεξανδρείας*, Κείμενα και Μελέτες της Ιστορίας του Ελληνισμού της Αποδημίας, αριθμ 2, Αθήνα 1967.

- "Μάξιμος Γραικός", ΘΗΕ, τ Η, στ 627-632.

Φιλίππιδη Ι. Λεωνίδα, «*Εισήγησις επί της θρησκευτικής εκπαίδευσης εις τα εξατάξια γυμνάσια*», ΕΦ, τ Λ', Οκτώβριος-Δεκέμβριος 1931.

Φιλίππιδη Φ. Γ., *Υπόμνημα περί των καθ'ήμας κοινοτικών πραγμάτων*, Αλεξάνδρεια 1911.

Φλωρόφσκυ Γεωργίου, "Θεόφιλος Αλεξανδρείας και ο Αββάς Απφύ της Ρενδῆ", Θέματα Εκκλησιαστικής Ιστορίας, Θεσσαλονίκη 1979.

Φούγια Γ. Μεθοδίου, Μητροπολίτου Πισιδίας, *Σύγχρονη ιστορία της Εκκλησίας Αλεξανδρείας* (1934-1986), Αθήνα 1993.

Χατζή Γιολάντα, «*Γεώργιος Αβέρωφ, από το Μέτσοβο στην Αλεξάνδρεια*», Ίδρυμα Ε Αβέρωφ-Τοσίτσα, Αθήνα 1999.

Χατζηφώτη Μ. Ιωάννη, *Αλεξάνδρεια, οι δύο αιώνες του νεώτερου Ελληνισμού* (19^{ος}-20ος), Αθήνα 1992.

- "Το Πατριαρχείο Αλεξανδρείας στην περίοδο της Τουρκοκρατίας", ΕΦ, τ ΞΘ' (1995), 133-161.

Χρήστου Παναγιώτη, "Εισαγωγή", *Αποφθέγματα Γερόντων*, ΕΠΕ., Φιλοκαλία, τ 1, Θεσσαλονίκη 1978.

Χριστοφόρου, Μητροπολίτου Λεοντοπόλεως, «*Αι εξετάσεις του Αβερωφείου*», Πάνταινος, τ 8 (1916), τευχ 28 (8/7/1916), 437-440.

"Χρονικά", τευχ. 50 (14/12/1939), τ ΛΑ' (1939), 809-810.

«*Χρονικά - γραμμάτων τελεταί, σχολική εορτή*», Πάνταινος, τ Β' (1910-1911), τευχ 22 (11/2/1910), 356, τ Γ' (1911), τευχ. 6 (10/2/1911), 94, τ 12 (1920), τευχ. 6 (7/2/1920), 114.

"Χρονικά - Δημήτριος Βενετοκλής", Πάνταινος, τευχ 27 (5/6/1919), τ 11, 425.

«*Χρονικά - σχολικοί αγώνες*», Πάνταινος, τ Γ' (1911), τευχ 24 (16/6/1911), 384.

«*Χρονικά - τελετή απολυτηρίων*», Πάνταινος, τ Β' (1909-1910), τευχ 40 (17/6/1910), 646, τ Δ' (1912), τευχ 25 (21/6/1912), 395, τ ΚΑ (1929), τευχ 25 (20/6/1929), 430, τ ΚΖ' (1935), τευχ 28 (11/7/1935), 450.

British and French action in Egypt (August-November 1956), Published under the auspices of The Middle East Research Centre, Cairo, α χρ.

Browning Robert, *Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία*, Αθήνα 1992.

Dawoud M oaw ad, *Coptic Grammar*, Cairo 1993.

Livanos C N., John Sakellaris and Egyptian cotton, Alexandria 1939.

Meinardus F A. Otto, *Two Thousand Years of Coptic Christianity*, The American University in Cairo Press, 1999.

The Coptic Liturgy (StBasil), by St. John the Beloved Publishing House, Cairo 1993.

Tomiche Nada, *Η νεότερη Αίγυπτος*, Αθήνα 1967.

Wheelock Keith, *Nasser's New Egypt - a critical analysis*, The foreign policy research institute, University of Pennsylvania.

Vatikiotis P J., *The History of Modern Egypt, from Muhammad Ali to Mubarak*.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Μεγάλη Πόλη της Αλεξανδρείας συνδέεται στενά με την ιστορία και την πορεία του Ελληνισμού. Αυτό είναι φυσικό, αφού η πόλη ιδρύθηκε από τον μέγιστο των Ελλήνων, τον Αλέξανδρο τον Μακεδόνα και διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην ιστορία του Ελληνισμού ήδη από τον 4^ο π.Χ. αιώνα. Η ίδρυση της πόλεως από τον Αλέξανδρο θεωρήθηκε ως ένα από τα σημαντικότερα επιτεύγματά του και ένας από τους σημαντικότερους σταθμούς της ζωής του και της δράσης του.¹ Εκτοτε, η ελληνική παρουσία στην πόλη είναι συνεχής και αδιάκοπη, παρόλο που σε πολλές φάσεις της ιστορίας της η παρουσία αυτή μειώθηκε σημαντικά, λόγω των ιστορικών περιπετειών.

Η Αλεξάνδρεια ιδρύθηκε το 332 π.Χ. Ο Αλέξανδρος επέλεξε την τοποθεσία της νέας του πόλης με οξυδέρκεια, ανάμεσα στην Μεσόγειο και στην λίμνη Μαρεώτιδα, δίπλα σ' ένα άσημο αιγυπτιακό χωριό, που ονομαζόταν *Ρακώτις*. Απέναντι από την επιλεγμένη περιοχή βρισκόταν η νήσος *Φάρος*, ενώ υπήρχαν και πέντε φυσικοί λιμένες, τέσσερις θαλάσσιοι και ένας λιμνήσιος. Οι θαλάσσιοι λιμένες ήταν ασφαλείς και θα χρησιμοποιούνταν για την επικοινωνία της πόλης με τους άλλους λιμένες της Μεσογείου και την Ελλάδα, ενώ ο λιμνήσιος λιμένας της Μαρεώτιδας θα εξυπηρετούσε την επικοινωνία της πόλης με τον Νείλο.²

Η ιστορία της χωρίζεται σε έξι περιόδους: την Ελληνιστική περίοδο (332 π.Χ.-30 π.Χ.), της Ρωμαϊκής κυριαρχίας (30 π.Χ.-323 μ.Χ.), την Βυζαντινή περίοδο (323-641), της αραβικής κατάκτησης και κυριαρχίας (641-1517), της τουρκικής κυριαρχίας (1517-1882) και την νεώτερη περίοδο (1882-έως σήμερα, με πολλές επιμέρους υποδιαιρέσεις).

Αναμφίβολα, τα Ελληνιστικά χρόνια ήταν η καλύτερη περίοδος στην ιστορία της πόλης: τότε απέκτησε την φήμη που την ακολουθεί έκτοτε, χωρίς, ασφαλώς, ουδέποτε να απωλέσει την τεράστια στρατηγική, οικονομική και αργότερα και θρησκευτική της σημασία. Τα κύρια έτη της ακμής είναι από το 331 π.Χ. έως το 221 π.Χ., όταν βασιλείς ήταν οι τρεις πρώτοι των *Πτολεμαίων*, ο *Πτολεμαίος Α΄ Σωτήρ*, ο *Πτολεμαίος Β΄ ο Φιλάδελφος* και ο *Πτολεμαίος Γ΄ ο Ευεργέτης*. Οι επόμενοι Πτολεμαίοι δεν ήταν τόσο αξιόλογοι και πολλά δυσάρεστα φαινόμενα παρουσιάστηκαν, η πόλη, όμως, συνέχισε να ακμάζει, παραμένοντας ελληνική, με κύρια γλώσσα τα ελληνικά και καθιστάμενη κέντρο του ελληνικού πολιτισμού. Το ελληνοαιγυπτιακό βασίλειο των Πτολεμαίων απεδείχθη το μακροβιότερο απ' όλα τα βασίλεια της ελληνιστικής περιόδου.³ Το διάστημα μεταξύ 290-284 π.Χ. ιδρύθηκε από τον Πτολεμαίο Α΄ το *Μουσείο*,⁴ ενώ ο ίδιος ίδρυσε, την ίδια περίοδο, και την περίφημη *Βιβλιοθήκη* της Αλεξανδρείας,⁵ στην οποία συγκεντρώθηκαν το σύνολο

¹ **Μαργαρίτη Γ. Δήμιτσα**, *Ιστορία της Αλεξανδρείας*, Αθήνα 1885, σσ ιη΄-κε΄, όπου αναφέρεται και η φράση, που αποδίδεται στον Ναπολέοντα: "ο Αλέξανδρος περισσότερο μάλλον δοξάσθηκε με την ίδρυση της Αλεξανδρείας, παρά με τις λαμπρότατες νίκες του".

² Ο π., σσ 32-36.

³ Ο π., σσ 515-634 και **Αδαμάντιου Αδαμαντίου**, "Ιστορία της Αλεξανδρείας", ΜΕΕ, τ 3, σσ 603-606.

⁴ **Μαργαρίτη Γ. Δήμιτσα**, *Ιστορία...*, ό π., σ 279.

⁵ Ο π., σσ 306-367, όπου και γίνεται διεξοδικά λόγος για τον προβληματισμό που υπήρξε σχετικά με την χρονολογία ίδρυσης της Βιβλιοθήκης, καθώς και αν η ίδρυσή της προηγείται ή έπεται του Μουσείου. Τα δύο αυτά ιδρύματα θεωρούνται περίπου σύγχρονα και η ίδρυση τους πρέπει να ολοκληρώθηκε προ του 284 π.Χ., εξάλλου, κοινός ήταν και ο σκοπός που εξυπηρετούσαν και η ιστορία τους ήταν παράλληλη.

σχεδόν των θησαυρών της ελληνικής γραμματείας. Για τους επόμενους αιώνες το Μουσείο άκμασε ως ερευνητικό κέντρο και κοινότητα λογίων.

Τελευταία απόγονος και διάδοχος των Πτολεμαίων ήταν η *Κλεοπάτρα*, που με όλως ιδιαίτερο τρόπο κατόρθωσε να αποσπάσει την εύνοια και την υποστήριξη δύο ισχυρών ανδρών της, ήδη επικίνδυνης για την ανεξαρτησία της Αλεξάνδρειας, Ρώμης, του *Ιουλίου Καίσαρα* και του *Αντωνίου*. Η Κλεοπάτρα, με την τακτική της, έδωσε παράταση στην ανεξαρτησία της πόλη της από τους Ρωμαίους (48 π.Χ.-30 π.Χ.), αλλά όταν ο *Οκταβιανός Αύγουστος* νίκησε στην ναυμαχία του *Ακτιου* τον Αντώνιο (31 π.Χ.) και, λίγο αργότερα, εισήλθε νικητής στην Αλεξάνδρεια, όλα είχαν τελειώσει για την ελληνιστική, πτολεμαϊκή μεγάλη πόλη· η περίφημη Κλεοπάτρα αυτοκτόνησε για να μην στολίσει με την παρουσία της τον θρίαμβο του Οκταβιανού Αύγουστου στην Ρώμη.⁶

Οι Ρωμαίοι, με την σειρά τους, μερίμνησαν για την πρόοδο και την ευημερία της Αλεξάνδρειας, κατανοώντας την σημασία της για αυτή την επιβίωση της Ρώμης, αφού από τον λιμένα της αναχωρούσε ο στόλος που μετέφερε στην πρωτεύουσα το απαραίτητο, για να μην λιμοκτονήσει, σιτάρι. Η πόλη συνέχισε να αποτελεί κοιτίδα του ελληνικού πολιτισμού και της φιλοσοφίας, αλλά η ρωμαϊκή περίοδος είναι γενικά περίοδος παρακμής και κατάπτωσης, με ευθύνη και των Ρωμαίων αυτοκρατόρων, που πολλές φορές συμπεριφέρθηκαν βάνουσα και των κατοίκων, που επέδειξαν επιπολαιότητα στις σχέσεις τους με ορισμένους αυτοκράτορες. Αποτέλεσμα η σφαγή του πληθυσμού και οι λοιπές τιμωρίες που επεφύλαξαν στην πόλη μερικοί αυτοκράτορες, όπως ο *Καρακάλλας*, ο *Αυρηλιανός* και ο *Διοκλητιανός*.

Κατά την περίοδο αυτή παρουσιάζει ενδιαφέρον η ένταση που επικράτησε μεταξύ των Ελλήνων της πόλης και της πολυπληθούς εβραϊκής παροικίας, που ανάγκασε ακόμη και αυτοκράτορες (όπως ο *Κλαύδιος*) να λάβουν μέτρα για εξομάλυνση της κατάστασης μεταξύ των δύο εθνικών ομάδων.⁷ Η ιουδαϊκή παροικία ήταν πολυπληθής, ευημερούσα και, ενδεχομένως, η σημαντικότερη της ιουδαϊκής διασποράς· κατά τα χρόνια του Πτολεμαίου Β΄ του Φιλάδελφου (285-246 π.Χ.), μεταφράστηκε η Παλαιά Διαθήκη στα ελληνικά, στην νήσο *Φάρο*, από 72 μεταφραστές, γεγονός εξαιρετικής σημασίας για τους Έλληνες, αλλά και για τους ίδιους τους αλεξανδρινούς Ιουδαίους, που εορταζόταν πανηγυρικά κάθε χρόνο.⁸

Από τις αρχές του 4^{ου} μ.Χ. αιώνα η Αλεξάνδρεια, που η λαμπρότητα και η ευδαιμονία της είχαν παρέλθει μετά τις περιπέτειες της ρωμαϊκής κυριαρχίας, πέρασε στην δικαιοδοσία της Νέας Ρώμης-Κωνσταντινουπόλεως. Η ιστορία της Αλεξάνδρειας στα χρόνια του Βυζαντίου είναι σχετικά άγνωστη. Εν πολλοίς η περίοδος αυτή θεωρείται εποχή κατάπτωσης,⁹ επειδή οι νεώτεροι δείχνουν σαφή προτίμηση στον αρχαίο κόσμο, υπερτιμώντας τις θετικές του πλευρές, ενώ υποτιμούν τον χριστιανικό κόσμο, υπερτονίζοντας τα ανθρώπινα λάθη, τις αδυναμίες και τα πάθη των ανθρώπων και λησμονώντας την σημασία και τον ρόλο που διαδραμάτισε η πόλη στην ιστορία της Εκκλησίας, ειδικά κατά τους πρώτους αιώνες. Η Αλεξάνδρεια κατά την περίοδο αυτή ήταν κέντρο εκχριστιανισμένης ελληνικής παιδείας και διαμετακομιστικού εμπορίου, μέσω του οποίου εξάγονταν τα γεωργικά προϊόντα του

⁶ **Μαργαρίτη Γ. Δήμιτσα**, *Ιστορία...*, ό π., σσ 628-630, 638.

⁷ Ο π., σσ 635-662, **Αδαμάντιου Αδαμαντίου**, *Ιστορία...*, ό π., σσ 607-608 και **Παν. Μπρατσιώτη**, *"Αλεξάνδρεια"*, ΘΗΕ, τ 2, στ 46-47.

⁸ **Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου**, *Ιστορία της Εκκλησίας της Αλεξάνδρειας*, (62-1934), Αλεξάνδρεια 1935, σσ 31-32.

⁹ **Μαργαρίτη Γ. Δήμιτσα**, *Ιστορία...*, ό π., σ 516.

δέλτα του Νείλου, που, εν πολλοίς, έτρεφαν την Κωνσταντινούπολη.¹⁰ Η πόλη, έτσι, είχε εξαιρετική σημασία για την επιβίωση και ευημερία αυτής της Βασιλεύουσας.

Τα σημαντικότερα γεγονότα, όμως, των βυζαντινών χρόνων στην Αλεξάνδρεια διαδραματίστηκαν στον χώρο της Εκκλησίας. Ιδρυτής της πρώτης εκκλησίας είναι ο Απόστολος Μάρκος, ο οποίος μαρτύρησε στην Αλεξάνδρεια το 63. Την Αλεξάνδρεια επισκέφθηκε για πρώτη φορά λίγα έτη νωρίτερα και η επίσκεψη του 62-63 ήταν η δεύτερη.¹¹ Βεβαίως η Αίγυπτος είχε την τιμή να δεχθεί και την επίσκεψη του Κυρίου, όταν στην νηπιακή του ηλικία κατέφυγε,¹² με την Θεοτόκο και τον προστάτη τους Ιωσήφ, στην περιοχή της *Βαβυλώνας*, στο σημερινό *παλαιό Κάιρο*, κατ' εντολή αγγέλου, επειδή ο Ηρώδης ήθελε να Τον σκοτώσει. Εντύπωση, ωσαύτως, προκαλεί το γεγονός ότι την Αλεξάνδρεια, με την πολυπληθή ιουδαϊκή παροικία, δεν την επισκέφθηκε ο Απόστολος Παύλος.¹³ Για τον πρώτο αιώνα ζωής της τοπικής εκκλησίας δεν υπάρχουν πολλά στοιχεία.

Το πρώτο σημαντικό γεγονός αφορά την εμφάνιση στην πόλη της αίρεσης του *Γνωστικισμού* (αρχή Β' αιώνα), με εισηγητή του στην Αλεξάνδρεια τον *Βασιλείδη*. Η αίρεση αυτή, που γνώρισε ιδιαίτερη διάδοση, και η λίγο αργότερα εμφανισθείσα αντιτριαδική αίρεση του *Σαβελλίου*, που καταγόταν από την *Πεντάπολη (Αιβή)*, προβλημάτισαν έντονα την εκκλησία της Αλεξανδρείας· αυτή με την σειρά της αναγκάστηκε να οργανώσει την αντίδρασή της πάνω σε περισσότερο συστηματικά θεμέλια, να αντιτάξει στην γνώση των Γνωστικών την ανάπτυξη της χριστιανικής πίστης σε γνώση, με δανεικά στοιχεία από την ελληνική φιλοσοφία, για να ανταπεξέλθει στις ανάγκες ενός έντονου αντιαιρετικού αγώνα.¹⁴ Η αντίδραση αυτή συγκεντρώθηκε στην *Κατηχητική Σχολή*· η σχολή υφίστατο από παλαιά,¹⁵ σκοπός της η διδασκαλία των κατηχουμένων, αλλά στα τέλη του Β' αιώνα εμφανίζεται ιδιαίτερος ακμάζουσα, μεταβαλλομένη σε θεολογική σχολή, αναλαμβάνοντας την άμυνα της εκκλησίας έναντι των επικίνδυνων αιρέσεων¹⁶. Μετά το δεύτερο μισό του Β' αιώνα εμφανίστηκαν επιφανείς διδάσκαλοι, όπως ο πρεσβύτερος *Πάνταινος*, που ανέλαβε την διεύθυνσή της από το 180 ως το 200· ο Πάνταινος άφησε διάδοχό του τον *Κλήμεντα Αλεξανδρέα*¹⁷ και αυτός με την σειρά άφησε πίσω του τον *Ωριγένη*, επί των ημερών του οποίου η σχολή έλαβε την οριστική της κατεύθυνση και συγκέντρωσε όλη την χριστιανική πνευματική κίνηση της Αλεξανδρείας.¹⁸

Ειδικά ο Κλήμης ο Αλεξανδρεύς και ο Ωριγένης, έθεσαν τις βάσεις της Αλεξανδρινής Σχολής και έκαναν πράξη την ένωση θεολογίας και ελληνικής παιδείας· δεν επρόκειτο για απλή "συγκόλληση" της φιλοσοφίας με την θεολογία ή μετατροπή της πρώτης σε υπηρέτρια της δεύτερης, αλλά για πρόσληψη όλων των στοιχείων της κτίσης και της ιστορίας από την θεολογία. Έτσι, η Αλεξανδρινή σχολή

¹⁰ Robert Browning, *Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία*, σ 68.

¹¹ Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, *Ιστορία...*, ό π., σσ 47,56,61-65.

¹² Μτ 2, 13-15.

¹³ Βλασίου Φειδά, *Σύντομος ιστορία της Εκκλησίας Αλεξανδρείας*, σ 9.

¹⁴ Βασιλείου Στεφανίδη, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, σσ 124-125.

¹⁵ Ευσεβίου, *Εκκλησιαστική ιστορία*, V, 10, Ε Π Ε., τ 2, σσ 156-158, όπου αναφερόμενος στον Πάνταινο γράφει, "... εξ αρχαίου έθους διδασκαλείου των ιερών λόγων παρ' αυτοίς συνεστώτος...".

¹⁶ Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, *Ιστορία...*, ό π., σσ 68-76.

¹⁷ Ευσεβίου, *Εκκλησιαστική ιστορία*, V, 11, Ε Π Ε., τ 2, σσ 158-160.

¹⁸ Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, *Ιστορία...*, ό π., σσ 76-84 και Βλασίου Φειδά, *Σύντομος ιστορία...*, ό π., σσ 11-13.

καθιερώθηκε, εκτός από ίδρυμα, και ως ερμηνευτική μέθοδος και τάση της θεολογίας.¹⁹

Από τις αρχές του Γ΄ αιώνα η εκκλησία είχε να αντιμετωπίσει πολλούς και εξαιρετικά επίπονους διωγμούς. Η αρχή έγινε το 202 επί *Σεπτιμίου Σεβήρου*, που στρεφόταν και κατά της Κατηχητικής σχολής και συνεχίστηκε επί *Δεκίου* (249-251), επί *Βαλεριανού* (253-260), επί *Διοκλητιανού* (303-305), επί *Γαλερίου* (305-311) και επί *Μαξιμίνου* (311-312), που ήταν ο τελευταίος διωγμός, με τελευταίο μάρτυρα τον επίσκοπο Αλεξανδρείας *Πέτρο* (24 Νοεμβρίου 311).²⁰

Οι αιρέσεις και τα σχίσματα αποτέλεσαν μόνιμο συνοδοιπόρο της τοπικής εκκλησίας, τουλάχιστον ως την αραβική κατάκτηση, στα μέσα του Ζ΄ αιώνα. Αυτή είναι η αρνητική επίδραση της Αλεξάνδρειας στην ιστορία της εκκλησίας, ενώ η υπεράσπιση της ορθοδοξίας από γνωστούς επισκόπους της (Αλέξανδρος, Αθανάσιος, Κύριλλος) παραμένει η μεγάλη συνεισφορά της στον αγώνα για την διασάφηση και την ακεραιότητα της ορθόδοξης πίστης.

Μετά την κατάπαυση των διωγμών και ενώ αναμένετο η εκκλησία της Αλεξανδρείας να γνωρίσει περίοδο ακμής, εντούτοις αντιμετώπισε την αίρεση του *Αρειανισμού*, εισηγητής της οποίας ήταν ο πρεσβύτερος *Άρειος*. Ο σάλος που προκλήθηκε ήταν μεγάλος, τον Άρειο ακολούθησαν πολύς λαός και κλήρος, ακόμη και επίσκοποι και επηρέασε ολόκληρο τον χριστιανικό κόσμο.²¹ Την ορθόδοξη πίστη υποστήριζαν σθεναρά ο Πατριάρχης *Αλέξανδρος* (313-328) και ο διάδοχός του *Μέγας Αθανάσιος* (328-373), ο οποίος υπέστη πολλές διώξεις και η πατριαρχία του ήταν πολυτάραχη. Ο Μέγας Αθανάσιος αποδείχθηκε ο "ηρωικότερος των αγίων και ο αγιώτερος των ηρώων".²² Για την αντιμετώπιση του προβλήματος συνεκλήθη η εν Νικαία Α΄ Οικουμενική Σύνοδος το 325.²³ Παρόλη την καταδίκη της αίρεσης ο σάλος στην τοπική εκκλησία συνεχίστηκε τουλάχιστον ως την άνοδο στον αυτοκρατορικό θρόνο της Κωνσταντινούπολης του *Μεγάλου Θεοδοσίου*, ο οποίος με το διάταγμα του 380, που υπέγραψε στην Θεσσαλονίκη, αναγνώρισε ως μόνη θρησκεία τον χριστιανισμό, σύμφωνα με την ορθόδοξη πίστη των επισκόπων *Ρώμης Δαμάσου* και *Αλεξανδρείας Πέτρου* διαδόχου του Μεγάλου Αθανασίου, 373-380). Εκτοτε αρχίζει η κατάπαυση των αρειανικών ερίδων.²⁴

Η κατάπαυση του Αρειανισμού δεν επέφερε την ποθούμενη ησυχία στην Αλεξάνδρεια. Νέος κίνδυνος αναφάνηκε, ο *Νεστοριανισμός*, που μπορεί να μην γνώρισε διάδοση στην πόλη,²⁵ ωστόσο η απόκρουσή του απασχόλησε τον Πατριάρχη *Άγιο Κύριλλο* (412-444)²⁶ η συμβολή του στην καταδίκη του Νεστοριανισμού στην εν Εφέσω Γ΄ Οικουμενική Σύνοδο ήταν καθοριστικής σημασίας.²⁷

Ενώ καταπολεμείτο ο νεστοριανισμός στην Αλεξάνδρεια εμφανίστηκε ο *Μονοφυσισμός*.²⁸ Φορέας της κακοδοξίας ο διάδοχος του Αγίου Κυρίλλου,

¹⁹ **Νικολάου Ματσούκα**, *Ιστορία της βυζαντινής φιλοσοφίας*, Θεσσαλονίκη 1994, σσ 101-103 και **Βασιλείου Τατάκη**, *Η ελληνική πατερική και βυζαντινή φιλοσοφία*, σσ 11, 18.

²⁰ **Χρυσστόμου Παπαδοπούλου**, Αρχιεπισκόπου Αθηνών, "*Η Εκκλησία της Αλεξανδρείας*", ΜΕΕ, τ 3, σσ 545-546 και **Βλασίου Φειδά**, *Σύντομος ιστορία...*, ό π., σσ 13-16.

²¹ **Χρυσστόμου Παπαδοπούλου**, *Ιστορία...*, ό π., σσ 174-178.

²² Ο π., σσ 180-204.

²³ Ο π., σσ 178-180.

²⁴ **Βασιλείου Στεφανίδη**, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, σσ 147, 172-200.

²⁵ **Χρυσστόμου Παπαδοπούλου**, ό π., σσ 305-334.

²⁶ Ο π., σσ 264-279 και **Βασιλείου Στεφανίδη**, ό π., σσ 212-220.

²⁷ **Χρυσστόμου Παπαδοπούλου**, ό π., σσ 334-369.

²⁸ Ο π., σσ 382-398.

Διόσκορος (444-451),²⁹ που ήταν οπαδός της μονοφυσιτικής αίρεσης του *Ευτυχούς*, η οποία είχε καταδικαστεί από την ενδημούσα σύνοδο της Κωνσταντινουπόλεως (448). Ο Διόσκορος πέτυχε την σύγκληση συνόδου στην Εφεσο (Ληστρική, 449),³⁰ όπου πέτυχε την καθαίρεση και εξορία του Κωνσταντινουπόλεως Φλαβιανού, την αθώωση του Ευτυχούς και την επικύρωση της μονοφυσιτικής αίρεσης. Ο αυτοκράτορας Θεοδόσιος Β΄ επικύρωσε τις αποφάσεις της "συνόδου", που προκάλεσε μεγάλη ταραχή στον χριστιανικό κόσμο και ιδιαίτερα στην Παλαιστίνη, στην Συρία και, βεβαίως, στην Αίγυπτο, όπου υπήρχαν πολλοί οπαδοί της κακοδοξίας.

Το 450 στον αυτοκρατορικό θρόνο αναδείχθηκαν η Πουλχερία και ο Μαρκιανός και το επόμενο έτος (451) συνεκάλεσαν σύνοδο, την Δ΄ Οικουμενική, στην Χαλκηδόνα, στην οποία καταδικάστηκε ο Μονοφυσιτισμός και καθαιρέθηκε ο Διόσκορος.³¹ Διάδοχός του Διόσκορου αναδείχθηκε από την Σύνοδο ο *Προτέριος* (451-457), αλλά η ανώμαλη εσωτερική κατάσταση συνεχίστηκε στην Αλεξάνδρεια· ο Προτέριος φονεύθηκε από τον όγλο και τον θρόνο κατέλαβε ο μονοφυσίτης *Τιμόθεος ο Αίλουρος*. Οι ορθόδοξοι επίσκοποι της Αιγύπτου εξορίστηκαν και αντικαταστάθηκαν από μονοφυσίτες. Τα επόμενα 180, περίπου, έτη καταβλήθηκαν πολλές και ποικίλες προσπάθειες για καταλλαγή και ένωση, οι οποίες, όμως, δεν καρποφορούσαν, το χάσμα των δύο πλευρών μεγάλωνε, ενώ έκανε την εμφανισή του και ο αλλόθρησκος αραβικός κίνδυνος.³² Το σχίσμα οριστικοποιήθηκε με την αραβική κατάκτηση της Αιγύπτου το 641, όταν, μάλιστα, οι μονοφυσίτες της (Κόπτες) υποδέχθηκαν τους Αραβες ως ελευθερωτές.

Εκτοτε, Ορθόδοξοι και Κόπτες βρέθηκαν υπό μουσουλμανική κατοχή και κυριαρχία (αραβική, οθωμανική και στην συνέχεια πάλι αραβική, ως τις ημέρες μας), χωρίς να μπορέσουν να συνδιαλλαγούν αποτελεσματικά για να επιλύσουν τις διαφορές τους. Ο χωρισμός, πάντως, μεταξύ των δύο πλευρών είχε και πολιτισμική διάσταση. Οι Ορθόδοξοι ήταν φορείς του ελληνικού πολιτισμού και πνεύματος· οι Κόπτες ήταν οι ντόπιοι κάτοικοι της Αιγύπτου. Ο εξελληνισμός των Αιγυπτίων, που άρχισε κατά τα ελληνιστικά χρόνια, ανακόπηκε από την ρωμαϊκή κατάκτηση της Αιγύπτου· έτσι, ενώ στην Αλεξάνδρεια από τα μέσα του Β΄ αιώνα άκμαζε η Κατηχητική Σχολή, με πολλούς επιφανείς Έλληνες διδασκάλους, ταυτόχρονα διαμορφωνόταν και ο ιδιόρρυθμος βίος των Αιγυπτίων χριστιανών, που έκτοτε ονομάζονταν Κόπτες, από παραφθορά της λέξης Αιγύπτιοι. Ουσιαστικά Κόπτης είναι ο Αιγύπτιος χριστιανός, χωρίς δογματική απόχρωση στον όρο.³³ Μετά την Δ΄ Οικουμενική Σύνοδο και όσα ακολούθησαν, το όνομα Κόπτης σημαίνει τον μονοφυσίτη χριστιανό της Αιγύπτου και έκτοτε ο όρος είναι προσδιοριστικός μέλους μίας από τις ανατολικές μη-χαλκηδόνιες εκκλησίες. Αιτία αυτού του δογματικού χρωματισμού η αθρόα προσέλευση των ντόπιων χριστιανών στις τάξεις των μονοφυσιτών και από αντίδραση στην κεντρική εξουσία της αυτοκρατορίας. Οι Κόπτες πρό του σχίσματος τους είχαν αποδεχθεί το ελληνικό αλφάβητο, με την

²⁹ Ο π., σσ 377-382.

³⁰ Ο π., σσ 391-397. Ο Στεφανίδης αναφέρει (σ 223) ότι με τις αποφάσεις αυτής της "συνόδου" ο θρόνος της Αλεξανδρείας υπερίσχυσε του θρόνου της Κωνσταντινουπόλεως.

³¹ Ο π., σσ 397-421 και **Βασιλείου Στεφανίδη**, ό π., σσ 224-226. Επίσης, **Ιωάννη Καρμίρη**, *Τα Δογματικά και Συμβολικά Κείμενα της Ορθόδοξου Καθολικής Εκκλησίας*, Αθήνα 1952, σσ 151-167.

³² **Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου**, ό π., σσ 425-473 και **Βασιλείου Στεφανίδη**, ό π., σσ 226-244.

³³ **Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου**, Αρχιεπισκόπου Αθηνών, "*Η Εκκλησία της Αλεξανδρείας*", ΜΕΕ, τ 3, σ 546.

προσθήκη ορισμένων γραμμάτων για την απόδοση ορισμένων φθόγγων,³⁴ ενώ στην Λειτουργία τους είχαν και έχουν πολλές ελληνικές λέξεις αμετάφραστες, όπως "Χριστός", "Ψυχή", "Πνεύμα", "Εκκλησία", ακόμα και λειτουργικές φράσεις "Κύριε ελέησον", "επί προσευχή στάθητε", "ειρήνη πάσι" και πολλές άλλες εκφράσεις.³⁵ Οι ίδιοι οι Κόπτες θεωρούν ότι είναι Ορθόδοξοι και αναγνωρίζουν τον Πατριάρχη τους ως διάδοχο του Αγίου Μάρκου.³⁶

Η εκκλησία της Αλεξανδρείας, όμως, εκτός από τις αιρέσεις και τα σχίσματα, είχε να αντιμετωπίσει, κατά τους πρώτους αιώνες, και τις αντιδράσεις των εθνικών της πόλης, που αποτελούσαν σημαντική δύναμη. Η τελική πτώση του εθνισμού έλαβε χώρα κατά τα έτη της πατριαρχείας του *Θεόφιλου* (385-412),³⁷ που έλαβε πολλά μέτρα εναντίον τους. Η ένταση μεταξύ χριστιανών και εθνικών οδήγησε πολλές φορές σε συρράξεις, που δημιουργούσαν μεγάλο πρόβλημα ασφάλειας στην πόλη. Οι Αλεξανδρινοί, ανεξαρτήτως θρησκείας, αποδείχθηκαν εξαιρετικά επιρρεπείς³⁸ στις στάσεις και πολλά έκτροπα αμαυρώνουν την ιστορία της πόλης, όπως οι φόνοι πολλών χριστιανών από τους εθνικούς το 389³⁹ και ο φόνος της φιλοσόφου *Υπατίας* το 416 από χριστιανούς.⁴⁰

Η θέση της εκκλησίας της Αλεξανδρείας ήταν σπουδαιότητα για ολόκληρη την εκκλησία. Η διοργάνωση της εκκλησίας της Αλεξανδρείας ακολούθησε τη γενική διαμόρφωση του εκκλησιαστικού πολιτεύματος κατά τους τρεις πρώτους αιώνες. Ως τις αρχές του 4^{ου} αιώνα ο Αλεξανδρείας ήταν ο μοναδικός μητροπολίτης της Αιγύπτου και είχε απεριόριστη εξουσία επί των άλλων επαρχιών της χώρας, κατά μίμηση του συγκεντρωτικού συστήματος της πολιτικής διοίκησης. Όταν το 27 π.Χ. ο Αύγουστος κατέλαβε την Αίγυπτο, δεν την ενσωμάτωσε στις υπόλοιπες αυτοκρατορικές επαρχίες, αλλά την διατήρησε ως προσωπική επαρχία, ανεξάρτητο τμήμα του ρωμαϊκού κράτους, με πρωτεύουσα την Αλεξάνδρεια. Κατ'επέκτασιν,

³⁴ M oaw ad D aw oud, *Coptic Grammar*, Cairo 1993 και **Αθανασίου Κ. Αρβανίτη**, *Η Κοπτική Εκκλησία*, Αθήνα 1965, σ. 87.

³⁵ *The Coptic Liturgy* (St.Basil), by St. John the Beloved Publishing House, Cairo 1993.

³⁶ Ο Πατριάρχης των Κοπτών τιτλοφορείται ως "Πάπας Αλεξανδρείας και Πατριάρχης της Αποστολικής Έδρας του Αγίου Μάρκου". Για την ιστορία των Κοπτών βλ. Otto F A . Meinardus, *Two Thousand Years of Coptic Christianity*, The American University in Cairo Press, 1999, σσ. 344.

³⁷ **Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου**, *Ιστορία...*, ό π., σσ. 230-254, Για μία πτυχή δράσης του Πατριάρχη Θεόφιλου, βλ. **Γεωργίου Φλωρόφσκυ**, "Θεόφιλος Αλεξανδρείας και ο Αββάς *Αφύ της Ρενάτζε*", Θέματα εκκλησιαστικής Ιστορίας, σσ. 115-154.

³⁸ **Σωκράτους Σχολαστικού**, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, 7,13, *Migne PG* 67, στ. 761, όπου αναφέρεται, ότι "ο Αλεξανδρέων δήμος, πλέον των άλλων δήμων, χαιρεί ταις στάσεσιν" ει δε ποτε και προφάσεως επιλάβηται, εις αφόρητα καταστρέφει κακά. Δίχα γάρ αίματος, ου παύεται της ορμής". Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Σωκράτης ο Σχολαστικός, σαφώς επηρεασμένος από του Ναυατιανούς ή ίσως και ο ίδιος Ναυατιανός (οι Ναυατιανοί πίστευαν ότι οι πεπτωκότες, ακόμη και αν μετανόησαν, κρίνονταν ανάξιοι των μυστηρίων), καταφερόταν εναντίον του Αγίου Κυρίλλου Αλεξανδρείας και του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου, ως απαράδεκτα επιεικών στο εν λόγω θέμα, βλ. **Απόστολου Καρπόζηλου**, *Βυζαντινοί ιστορικοί και χρονογράφοι*, τ Α' (4^{ου}-7^{ου} αιώνας), σσ. 114-121. Η άποψή του Σωκράτη για τους Αλεξανδρινούς, πάντως, δεν ξενίζει, αφού, όπως είπαμε και κατά την ρωμαϊκή περίοδο, οι Αλεξανδρινοί επέδειξαν απαράδεκτα επιπόλαιη συμπεριφορά, προκαλώντας με τις συχνές στάσεις τους την μίση των αυτοκρατόρων, με αιματηρή, συνήθως, κατάληξη. Για τον Σωκράτη επίσης, βλ. Buchwald Wolfgang - Hohweg Am in - Prinz Otto, *Tusculum - Λεξικόν, Ελλήνων και Λατίνων συγγραφέων της Αρχαιότητας και του Μεσαίωνα*, τ Α', σ. 464.

³⁹ **Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου**, *Η Εκκλησία...*, ό π., σσ. 550-551.

⁴⁰ **Μαργαρίτη Γ. Δήμιτσα**, *Ιστορία...*, ό π., σσ. 668-671.

επειδή η διάδοση του χριστιανισμού στην Αίγυπτο πραγματοποιήθηκε από την εκκλησία της Αλεξανδρείας -που κατέστη μητέρα εκκλησία των υπόλοιπων εκκλησιών της Αιγύπτου- ο επίσκοπός της αναδείχθηκε στον πρώτο τη τάξει και υπέρτατο ποιμένα της επαρχίας, αλλά και ολόκληρης της Εκκλησίας.

Η Αλεξάνδρεια ήταν η δεύτερη σε σημασία πόλη της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, μετά την Ρώμη, γι' αυτό ο επίσκοπός της ερχόταν αμέσως μετά τον Ρώμη και επομένως ήταν ο πρώτος της Ανατολής, τουλάχιστον από τα μέσα του 7^{ου} αιώνα.⁴¹ Ο Διοκλητιανός στα τέλη αυτού του αιώνα (297) προχώρησε σε διοικητική αναδιάρθρωση της αυτοκρατορίας, με αποτέλεσμα η Αίγυπτος να απωλέσει το ιδιαίτερο καθεστώς, που απολάμβανε από της ρωμαϊκής κατακτήσεως και να υπαχθεί στην διοίκηση της Ανατολής, με πρωτεύουσα την Αντιόχεια.⁴² Η εκκλησιαστική δικαιοδοσία, όμως, είχε εδραιωθεί και καθιερωθεί σε τέτοιο βαθμό, ώστε οι πατέρες της εν Νικαία Α΄ Οικουμενικής Συνόδου, να μην προβούν στην ανάλογη αλλαγή των εκκλησιαστικών δικαιοδοσιών, προσαρμόζοντας την εκκλησιαστική διοίκηση στην αντίστοιχη πολιτική. Η Αλεξάνδρεια δεν υπήχθη στην δικαιοδοσία της εκκλησίας της Αντιοχείας (όπως έγινε πολιτικά), αλλά τιμήθηκε και με εκκλησιαστικά πρεσβεία τιμής, με τον 6^ο κανόνα της Α΄ Οικουμενικής Συνόδου, που έδινε στον Αλεξανδρείας "τα εν Αιγύπτω και Λιβύη και Πενταπόλει", σύμφωνα με τα "αρχαία έθνη" και με την δικαιολογία "επειδή και τω εν Ρώμη επισκόπω τούτο σύνηθες εστίν".⁴³ Έτσι, η εκκλησιαστική ανεξαρτησία της Αιγύπτου διαφυλάχθηκε, χάρη στην εξαίρεση που έκαναν οι πατέρες της Συνόδου, πράξη που δικαιώθηκε λίγα έτη αργότερα, μεταξύ του 380 και του 382, όταν, κατά την νέα διοικητική μεταρρύθμιση, η Αίγυπτος αποτέλεσε μία ανεξάρτητη, από την Αντιόχεια, πολιτική διοίκηση, με πρωτεύουσα την Αλεξάνδρεια. Ο 2^{ος} κανόνας της Β΄ Οικουμενικής Συνόδου (381) όριζε ο επίσκοπος της Αλεξανδρείας να "οικονομεί" μόνο "τα εν Αιγύπτω",⁴⁴ ενώ παρόμοια όριζε και για τις άλλες διοικήσεις της αυτοκρατορίας, προσαρμόζοντας την εκκλησιαστική διοίκηση στην αντίστοιχη πολιτική.

Ο 3^{ος} κανόνας, όμως, που αναγνώρισε στον Κωνσταντινούπολεως "πρεσβεία τιμής" δεύτερα μετά τα πρεσβείας του Ρώμης, "δια το είναι αυτήν Νέαν Ρώμην"⁴⁵ αποδείκνυε ότι η πολιτική σημασία της πόλεως καθόριζε τα πρεσβείας τιμής και, ουσιαστικά, αφού στην Ανατολή υπήρχε νέο σημαντικό κέντρο, η Κωνσταντινούπολη, στρεφόταν κατά του Αλεξανδρείας.⁴⁶ Μπορεί ο Αλεξανδρείας Τιμόθεος να ψήφισε τον εν λόγω κανόνα, αλλά οι διάδοχοί του προσπάθησαν να δείξουν υπεροχή της Αλεξανδρείας με συγκεκριμένες πράξεις, όπως ο Θεόφιλος, με την άδικη καταδίκη του Αγίου Ιωάννου του Χρυσόστομου στη σύνοδο παρά την Δρύν (403), ο Άγιος Κύριλλος, με την καθαίρεση του Κωνσταντινούπολεως Νεστορίου και την καταδίκη της αίρεσής του, ακόμη και ο Δίοςκορος, στην ληστρική "σύνοδο", που κατόρθωσε να αθώσει τον Ευτυχί και να καταδικάσει τον Κωνσταντινούπολεως Φλαβιανό, αλλά και να δώσει στην Αλεξάνδρεια την πρώτη θέση.⁴⁷ Δύο έτη

⁴¹ Μητροπολίτου Σάρδεων Μαξίμου, *Το Οικουμενικόν Πατριαρχείον εν τη Ορθοδόξω Εκκλησία*, ΠΠΠΜ, σσ 54, 65.

⁴² Βασιλείου Στεφανίδη, *ό π.*, σσ 279-281.

⁴³ Αγαπίου ιερομονάχου και Νικοδήμου μοναχού, *Πηδάλιον*, σ 129.

⁴⁴ *Ο π.*, σ 156.

⁴⁵ *Ο π.*, σ 157.

⁴⁶ Βασιλείου Στεφανίδη, *ό π.*, σ 281.

⁴⁷ Οι Αλεξανδρινοί επέλεξαν στην πολεμική τους κατά της Κωνσταντινούπολεως είτε να επιτεθούν σε αθώους, είτε να υποστηρίξουν αιρετικούς (με εξαίρεση την πολεμική του Αγίου Κυρίλλου κατά του Νεστορίου). Προέβησαν, δηλαδή, σε εντελώς λανθασμένη επιλογή προσώπων και καταστάσεων.

αργότερα η Δ΄ Οικουμενική Σύνοδος της Χαλκηδόνος, με την καταδίκη του Διόσκορου αφ' ενός και τον 28^ο κανόνα, αφ' ετέρου, σήμανε και το τέλος των προσπαθειών της Αλεξάνδρειας να έχει την πρώτη θέση στην Ανατολή. Ο Διόσκορος αποκόπηκε από την εκκλησία και προχώρησε στην δημιουργία ανεξάρτητης μονοφυσιτικής "εκκλησίας", διχάζοντας ανεπανόρθωτα τους χριστιανούς της Αιγύπτου, ενώ ο 28^{ος} κανόνας, έθεσε τέρμα στις διαμάχες για τα πρωτεία τιμής με την διαμόρφωση της εκκλησιαστικής Πενταρχίας (Ρώμη, Κωνσταντινούπολη, Αλεξάνδρεια, Αντιόχεια, Ιεροσόλυμα).⁴⁸ Η Αλεξάνδρεια, έκτοτε, διατήρησε την θέση της, ενώ μετά το Σχίσμα έχει την δεύτερη θέση, μετά το Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινουπόλεως.⁴⁹

Ένα από τα σπουδαιότερα γεγονότα της ιστορίας της εκκλησίας της Αλεξανδρείας αποτελεί η εμφάνιση, ανάπτυξη και διοργάνωση εντός του κλίματος της της του *μοναχισμού*. Κατά την διάρκεια του διωγμού του Δεκίου (249-251) ο *Άγιος Παύλος ο Θηβαίος* είχε αναχωρήσει στην έρημο και έγινε ο πρόδρομος μεγάλων μοναχών, που επέδρασαν καθοριστικά στην διαμόρφωση του μοναχικού ιδεώδους. Ξεχωρίζει, βέβαια, η μορφή του *Μεγάλου Αντωνίου*, "καθηγητού της ερήμου". Την εποχή που ο άγιος έζησε κέντρο του μοναχισμού αναδείχθηκε η έρημος της *Νιτρίας*, δυτικά του Δέλτα του Νείλου και νότια της Αλεξανδρείας, με κορυφαίο τον ασκητή *Αμμούν* ή *Αμμώνιο*· πέρα της Νιτρίας εκτεινόταν η έρημος των *Κελλίων*, με πολλούς μοναχούς και ακόμη πιο απομακρυσμένη ήταν η έρημος της *Σκήτης*, με πρωτοστάτη τον *Μέγα Μακάριο*, στην οποία κατέφευγαν οι αναχωρητές· ακόμη, μοναστικά κέντρα αναδείχθηκαν στην *Θηβαίδα* και στο *Σινά* και, ασφαλώς, στην *Ανω Αίγυπτο* (νότια), όπου ασκήθηκαν οι *Ταβεννησιώτες* μοναχοί, με πρώτο τον *Άγιο Παχώμιο*, που το 323 ίδρυσε το πρώτο κοινόβιο και οργάνωσε την ζωή του σε αστηρές βάσεις, γενόμενος ο ιδρυτής του "*παχωμιακού μοναχισμού*". Η άγονη γεωλογικά και εχθρική περιβαλλοντικά έρημος της Αιγύπτου και του Σινά αποδείχθηκαν "εργαστήρια αγιότητας" και τόπος γόνιμης άσκησης. Στα τέλη του 4^{ου} αιώνα οι μοναχοί και οι μοναχές έφθαναν τις τριάντα χιλιάδες σε ολόκληρη την Αίγυπτο.⁵⁰

Η προσφορά τους είναι σημαντική ως τις μέρες μας, αφού σώζονται συλλογές κειμένων με ιστορίες και αποφθέγματα των γερόντων της ερήμου (γεροντικό), κείμενα τεράστιας αξίας, που διασώζουν τον τρόπο άσκησης και την πίστη των γερόντων και βοηθούν τον αναγνώστη τους, αιώνες τώρα, να φθάσει στην θεωρία μέσα από την πράξη.⁵¹

Το τέλος της βυζαντινής περιόδου έφθασε με την αραβική κατάκτηση της Αιγύπτου και της πρωτεύουσας Αλεξάνδρειας (641) και μαζί σήμανε και το τέλος της

⁴⁸ **Βλασίου Φειδά**, *Σύντομος ιστορία...*, ό π., σσ 27-28 και **Μητροπολίτου Σάρδεων Μαξίμου**, *Το Οικουμενικόν Πατριαρχείον...*, ό π., σσ 211-256.

⁴⁹ Για την δικαιοδοσία και τις επαρχίες του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας, βλ. **Γεωργίου Κλεάνθους Σκαλιέρη**, *Το Πατριαρχείον της Αλεξανδρείας - το κλίμα και η δικαιοδοσία αυτού*, Αθήνα 1927, σσ 18-30.

⁵⁰ **Μοναχού Μωσέως Αγιορείτου**, *Ορθόδοξος Μοναχισμός-συνοπτική αναφορά στην ιστορία, την αξία και την προσφορά του*, Αποστολική Διακονία, σσ 27-29 και **Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου**, *Ιστορία...*, ό π., σσ 211-230.

⁵¹ **Παναγιώτη Χρήστου**, "*Εισαγωγή*", Αποφθέγματα Γερόντων, Ε Π Ε., Φιλοκαλία, τ 1. Επίσης, **Παλλαδίου**, *Λαυσαϊκή Ιστορία*, Άνθη της Ερήμου, αριθμ .16, **Αωνύμου**, *Ιστορία των μοναχών της Αιγύπτου*, Άνθη της Ερήμου, αριθμ 1 και **Θεοδώρητου Κύρου**, *Φιλόθεος Ιστορία*, τ 2, Άνθη της Ερήμου, αριθμ .7.

ελληνικής κυριαρχίας στην περιοχή.⁵² Καμμία επαρχία της αυτοκρατορίας δεν κατακτήθηκε τόσο εύκολα και γρήγορα από τους Άραβες όσο η Αίγυπτος.⁵³ Αιτία η αραβική ορμητικότητα, η αδυναμία ικανοποιητικής αντίστασης εκ μέρους της αυτοκρατορίας⁵⁴ και ο μεγάλος διχασμός των χριστιανών, με την πλειοψηφία να ανήκει στους Κόπτες. Από τι φαίνεται οι Κόπτες ευνόησαν και ενδεχομένως βοήθησαν τους Άραβες εναντίον των Ελλήνων.⁵⁵ Η συνέχεια, όμως, ήταν εξίσου τραγική και για αυτούς.

Η περίοδος της αραβοκρατίας είναι η πλέον σκοτεινή στην ιστορία της Αλεξανδρείας και ότι γνωρίζουμε δεν είναι παρά η απαρίθμηση διωγμών και πιέσεων, που εναλλάσσονταν ανάλογα με τις εκάστοτε πολιτικές περιστάσεις και τις διαθέσεις των Αράβων Χαλιφών ή των αντιπροσώπων τους διοικητών της Αιγύπτου.⁵⁶ Οι Ορθόδοξοι λίγο μετά την κατάκτηση ανέρχονταν μόλις σε διακόσιες χιλιάδες, ενώ οι Κόπτες έφθαναν τα έξι εκατομμύρια. Αιτία και η συμφωνία που σύναψε ο ορθόδοξος Πατριάρχης Αλεξανδρείας *Κύρος*, εκ μέρους της αυτοκρατορίας, με τον Άραβα στρατηγό *Αμρ*, κατακτητή της πόλης, για την εκκένωση της από τους Έλληνες κατοίκους της.⁵⁷ Ακόμη και ο Πατριάρχης Αλεξανδρείας κατέφυγε στην Κωνσταντινούπολη και από εκεί μεριμνούσε για τις υποθέσεις του θρόνου του. Αυτούς τους δύσκολους αιώνες το Πατριαρχείο Αλεξανδρείας σκισιόταν μόνο υφίστατο. Το 727, επί *Κοσμά Α΄*,⁵⁸ γίνεται η παλινόρθωση του πατριαρχικού θεσμού και ο Έλληνας Πατριάρχης αναγνωρίστηκε από τους Άραβες ως ο νόμιμος Πατριάρχης των Ορθοδόξων. Εκτοτε έχουμε κανονική σειρά Πατριαρχών. Κάποιες φορές, πάντως, ο Αλεξανδρείας αναγκάζονταν να καταφύγει στην Κωνσταντινούπολη, ενώ η πατριαρχική εκλογή γινόταν στην Βασιλεύουσα, με την σύμφωνη γνώμη της Αλεξανδρείας.⁵⁹ Έδρα του Πατριαρχείου στην Αλεξάνδρεια κατέστη η πατριαρχική μονή του *Αγίου Σάββα*, μετά την ίδρυση, όμως, του Καΐρου η έδρα μεταφέρθηκε εκεί.⁶⁰ Η αραβοκρατία συνεχίστηκε με διακυμάνσεις αλλά η θέση των λίγων πια Ορθοδόξων παρέμενε δυσχερέστατη, μάλιστα, απειλήθηκε και αυτή η ύπαρξη των χριστιανών στην χώρα. Την εποχή του Σχίσματος η επικοινωνία Κωνσταντινουπόλεως - Αλεξανδρείας γινόταν με δυσκολία, έτσι, ο χωρισμός μεταξύ Παλαιάς και Νέας Ρώμης ανακοινώθηκε από τον *Πέτρο Αντιοχείας*, που είχε αναλάβει να ενημερώσει τις υπό τους Άραβες χριστιανικές εκκλησίες, ως γεγονός

⁵² **Μαργαρίτη Γ. Δήμιτσα**, *Ιστορία...*, ό π., σσ 686-691 και **Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου**, *Ιστορία...*, ό π., σσ 502-506.

⁵³ **Γεράσιμου Μαζαράκη**, *Συμβολή εις την Ιστορίαν της εν Αιγύπτω Ορθοδόξου Εκκλησίας*, Αλεξάνδρεια 1932, σ 1.

⁵⁴ Για την δυναμική εισβολή των Αράβων στο προσκήνιο, μετά την μεταμόρφωση τους από πολυσχιδή περιφερειακή κοινωνία, με εσωτερικές αντιθέσεις, σε ισχυρότατη παγκόσμια δύναμη, βλ. **Χαράλαμπου Παπασωτηρίου**, *Βυζαντινή υψηλή στρατηγική, 6^{ος}-11^{ος} αιώνες*, σσ 129-131.

⁵⁵ **Βλασίου Φειδά**, *Σύντομος ιστορία...*, ό π., σσ 30-32 και **Ευγενίου Μιχαηλίδου**, *Οι Κόπται, ονομασία-ιστορία-εκκλησία-διδασκαλία-γλώσσα και φιλολογία-τέχνη-χαρακτηρισμός*, Αλεξάνδρεια 1937, σσ 7-9.

⁵⁶ **Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου**, *Ιστορία...*, ό π., σσ 502-586.

⁵⁷ **Α Ν Διαμαντόπουλου**, *"Αλεξανδρείας εκκλησίας"*, Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό Ελευθερουδάκη, τ 1, σσ 739-740.

⁵⁸ Ο Κοσμάς Α΄ (727-768) απεδείχθη σημαντικός Πατριάρχης, βλ. **Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου**, *Ιστορία...*, ό π., σσ 506-511.

⁵⁹ **Βασιλείου Σταυρίδη**, *"Εκκλησιαστική Ιστορία Αλεξανδρείας"*, ΘΗΕ, τ 2, στ 53-55.

⁶⁰ **Ευγενίου Μιχαηλίδου**, *Η Μονή του Αγίου Σάββα Αλεξανδρείας δια μέσου των αιώνων* (320-1949), Αλεξάνδρεια 1950.

τετελεσμένο. Η Αλεξάνδρεια συνετάχθη με την Κωνσταντινούπολη και, έτσι, παρέμεινε ορθόδοξη.⁶¹

Μεγάλες περιπέτειες γνώρισε το Πατριαρχείο Αλεξανδρείας κατά την διάρκεια των Σταυροφοριών. Στόχος των δυτικών Σταυροφόρων ήταν και η κατάληψη της Αιγύπτου και της Αλεξάνδρειας, αλλά κατά τις τρεις πρώτες είχαν στόχο τους Αγίους Τόπους στην Παλαιστίνη, ενώ η τέταρτη, αντί να στραφεί κατά των μουσουλμάνων και να επιδιώξει, μεταξύ άλλων και την απελευθέρωση της Αιγύπτου, στράφηκε κατά των Ορθοδόξων και κατέληξε στην αδικαιολόγητη κατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους το 1204. Η όλη τακτική των δυτικών και οι πολλές εκστρατείες εναντίον των Αγίων Τόπων οδήγησαν τους χριστιανούς της Αιγύπτου (Κόπτες και Ορθοδόξους) σε ακόμη πιο δεινή θέση, με πολλούς διωγμούς, που κορυφώθηκαν από τα μέσα του 13^{ου} αιώνα, όταν την εξουσία στην Αίγυπτο ανέλαβαν οι *Μαμελούκοι* σουλτάνοι,⁶² που απείλησαν τους χριστιανούς με αφανισμό. Και ενώ οι Ορθόδοξοι αντιμετώπιζαν τέτοιες δυσκολίες, ο Πάπας *Ονώριος Γ΄* χειροτόνησε Λατίνο Πατριάρχη Αλεξανδρείας, το 1219, τον *Αθανάσιο του Κλερμόν*. Στις 10 Οκτωβρίου 1365 ο βασιλιάς της Κύπρου *Πέτρος Α΄ Λουζινιάν* κατέλαβε την Αλεξάνδρεια, κάνοντας πράξη αυτό που δεν κατόρθωσαν οι Σταυροφόροι: αναγκάστηκε, ωστόσο, να την εγκαταλείψει λίγες ημέρες μετά, στις 16 Οκτωβρίου, αφού πρώτα την πυρπόλησε, λόγω της διάδοσης ότι ισχυρά αραβικά στρατεύματα κατευθύνονταν προς την πόλη. Για άλλη μια φορά οι χριστιανοί υπέστησαν τις συνέπειες των γεγονότων.⁶³

Στα τέλη του 14^{ου} και στις αρχές του 15^{ου} αιώνα οι διωγμοί περιορίστηκαν. Όταν έγινε η σύνοδος Φερράρας-Φλωρεντίας Πατριάρχης Αλεξανδρείας ήταν ο *Φιλόθεος Α΄* (1437-1459), που διαφωνούσε με την ενωτική πολιτική του αυτοκράτορα και αντιπροσωπεύτηκε στην σύνοδο από τον *Ηρακλείας Αντώνιο* και τον πνευματικό του αυτοκράτορα *Γρηγόριο Μάμα*. Επί των ημερών του Φιλοθέου έγινε η άλωση της Κωνσταντινούπολης και η Αλεξάνδρεια απώλεσε το τελευταίο, έστω και αδύναμο, στήριγμά της. Το 1517 η Αλεξάνδρεια καταλήφθηκε, με την σειρά της, από τους Οθωμανούς, επί σουλτάνου *Σελήμ Α΄ Γιαβούς* (Θηριώδη): οι Ορθόδοξοι, λίγα έτη νωρίτερα, διέθεταν στην πόλη τρεις, μόνο, ναούς, της Θεοτόκου, του Αγίου Γεωργίου και του Αγίου Νικολάου.⁶⁴ Η εκκλησία της Αλεξανδρείας βίωσε τους "κάτω χρόνους" της. Κατά την διάρκεια της οθωμανικής περιόδου το Πατριαρχείο Αλεξανδρείας, όπως και τα υπόλοιπα πρεσβυγενή Πατριαρχεία της Ανατολής, εξαρτήθηκε από το Οικουμενικό Πατριαρχείο.⁶⁵

Με την οθωμανική κατάκτηση⁶⁶ η θέση των χριστιανών της Αιγύπτου βελτιώθηκε, επειδή τερματίστηκαν οι διωγμοί των Μαμελούκων. Ο Πατριάρχης Αλεξανδρείας *Ιωακείμ ο Πάνυ* (6/8/1487-17/9/1567) πήρε από τον σουλτάνο Σελίμ Α΄ φερμάνι, με το οποίο επικυρώνονταν τα πατριαρχικά προνόμια. Ο Ιωακείμ ο Πάνυ είναι ο πρώτος μιας σειράς πατριαρχών που λάμπρυναν τον θρόνο της Αλεξάνδρειας

⁶¹ Βλασίου Φειδά, *Σύντομος ιστορία...*, ό π., σσ 40-41.

⁶² Οι Μαμελούκοι κατέλαβαν την εξουσία το 1250, με πρώτο σουλτάνο τον *Σαγερέτ ελ Δωρ*: υπήρξαν δύο δυναστείες Μαμελούκων σουλτάνων, με τελευταίο τον *Μελέκ ελ Ασραφ Τουμάν Μπέη*, που το 1517 είδε την επικράτειά του να καταλαμβάνεται από τους Οθωμανούς, βλ. **Γεωργίου Αρβανιτάκη**, *"Ο Ελληνισμός της Αιγύπτου επί μουσουλμανικής περιόδου"*, ΜΕΕ, τ 2, σ 605.

⁶³ Ο π., σσ 42-46.

⁶⁴ Ο π., σ 47.

⁶⁵ **Στίβεν Ράνσιμαν**, *Η Μεγάλη Εκκλησία εν αιχμαλωσία*, τ 2, σσ 354-355.

⁶⁶ **Ιωάννη Μ. Χατζηφώτη**, *"Το Πατριαρχείο Αλεξανδρείας στην περίοδο της Τουρκοκρατίας"*, Εκκλησιαστικός Φάρος, τ ΞΘ΄ (1995), σσ 133-161.

και με την δράση τους βοήθησαν στην ανανέωση και ενδυνάμωση του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας. Πέτυχε να λάβει οικονομική ενίσχυση από την Ρωσία του *Ιβάν Δ΄* του *Τρομερού* και κατόρθωσε να πείσει τον Τσάρο για την ανάγκη απελευθέρωσης του αγιορείτη *Αγίου Μαξίμου* του *Γραικού*, που φυλακίστηκε επειδή διόρθωσε τα σφάλματα των ρωσικών λειτουργικών βιβλίων.⁶⁷ Στις σχέσεις του με το Οικουμενικό Πατριαρχείο έδειξε τον πρέποντα σεβασμό και χειρίστηκε θέματα κοινού ενδιαφέροντος με πολύ μεγάλη προσοχή. Ο Ιωακείμ πέθανε σε ηλικία 119 ετών, αφού πατριάρχευσε επί ογδόντα συναπτά έτη.⁶⁸

Τον διαδέχθηκε ο *Σίλβεστρος* (1569-1590) επί των ημερών του οποίου ο σουλτάνος *Σελήμ Β΄* (1566-1574) εκστράτευσε εναντίον της Κύπρου (1570), ενώ τον επόμενο χρόνο ο στόλος του καταναυμαγήθηκε στην Ναύπακτο (1571) από τον ενωμένο χριστιανικό στόλο της Ενετίας, της Ισπανίας και του Πάπα της Ρώμης *Πίου Ε΄*. τότε εξεγέρθηκαν οι μουσουλμάνοι και κηρύχθηκε διωγμός κατά των Ελλήνων και στην Αίγυπτο, όπου οι λιγοστοί Έλληνες πλήρωσαν βαρύ φόρο αίματος. Διάδοχος του Σιλβέστρου ήταν ο *Μελέτιος Πηγάς* (1590-1601),⁶⁹ που δραστηριοποιήθηκε έντονα για την αποπληρωμή των χρεών του Πατριαρχείου, για την ανόρθωσή του και την ένωση με τους Κόπτες και τους Αβησσυνίους, που κινδύνευαν από την προσηλυτιστική δράση των Ιησουιτών, προσπάθεια, που δεν κατέληξε επιτυχώς. Ακολούθησαν ο *Κύριλλος Λούκαρης* (1601-1620),⁷⁰ ο μετέπειτα Οικουμενικός Πατριάρχης, ο *Γεράσιμος Α΄ Σπαρταλιώτης* (1620-1636) και ο *Μητροφάνης Κριτόπουλος* (1636-1639, από την Βέροια της Μακεδονίας).⁷¹ Όλοι κατέβαλλαν ιδιαίτερες προσπάθειες για την επιβίωση και ανύψωση του Πατριαρχείου, επιδειξάντες εξαιρετικά προσόντα και μεγάλη δράση, αλλά αντιμετωπίζοντας και τα ίδια περίπου προβλήματα με τις οθωμανικές αρχές, το ολιγομελές ποίμνιο και την δύσκολη οικονομική κατάσταση, που τους ανάγκασε να ζητήσουν πολλές φορές βοήθεια από τις άλλες κατά τόπους ορθόδοξες εκκλησίες και κυρίως από την Ρωσία. Με τις ίδιες περίπου συνθήκες και με συνεχή τον αγώνα των Προκαθημένων της συνεχίστηκε ο βίος της αλεξανδρινής εκκλησίας ως τις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Παρόλα τα προβλήματα, τις ταλαντεύσεις και την συμπόρευση πενίας και ευεξίας, το Πατριαρχείο συνέχιζε την δράση του υπέρ της Ορθοδοξίας και του Γένους, μεριμνώντας για όλους τους τομείς δράσης των ομογενών, ιδιαίτερα για την μόρφωση των ελληνοπαίδων.⁷²

Το 1805 η ελληνική παρουσία στην Αλεξάνδρεια εισέρχεται στην νεώτερη ιστορική περίοδό της. Πατριάρχης αναδείχθηκε ο *Θεόφιλος Β΄* (1805-1825) και

⁶⁷ Βλασίου Φειδά, "Μάξιμος Γραικός", ΘΗΕ, τ Η, στ 627-632.

⁶⁸ Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, *Ιστορία...*, ό π., σσ 589-612.

⁶⁹ Ο π., σσ 612-668.

⁷⁰ Ο π., σσ 668-682.

⁷¹ Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, *Ιστορία...*, ό π., σσ 682-693.

⁷² Θεοδώρου Δ. Μοσχονά, *Μέριμνα του ελληνορθόδοξου Πατριαρχείου Αλεξανδρείας επί Τουρκοκρατίας-συντεχνία, αδελφάτα, εσνάφια*, Αλεξάνδρεια 1949, σσ 16-25, **Γρύφωνος Ε Ευαγγελίδου**, *Η παιδεία επί Τουρκοκρατίας-ελληνικά σχολεία από της Αλώσεως μέχρι Καποδιστρίου*, τ 2, εν Αθήναις 1936, σσ 317-326, **Ματθαίου Κ Παρανίκα**, *Σχεδιάσμα περί της εν τω ελληνικό έθνε καταστάσεως των γραμμάτων από Αλώσεως Κωνσταντινουπόλεως (1453 μ Χ.) μέχρι των αρχών της ενεστώσεως (4^θ) εκατονταετηρίδος*, εν Κωνσταντινουπόλει, 1867, σ 125, **Νικολάου Κ. Τσολεκίδη**, *Η δημοσία εκπαίδευσις εν Αιγύπτω*, Αλεξάνδρεια 1915, σσ 39-41, **Γεωργίου Τριανταφυλλάκη**, «Από την μέριμνα των Πατριαρχών Αλεξανδρείας για την παιδεία», ΕΦ, τ ΕΖ΄ (1985-1989), σσ 241-249 και **Ευθυμίου Σουλογιάννη**, "Η ελληνική εκπαίδευση στην Αίγυπτο (κοινοτική-πατριαρχική-ιδιωτική) 16^{ος} αιώνας μέχρι σήμερα", Εκθεση "150 χρόνια ελληνικής παιδείας στην Αίγυπτο", σ 11.

ηγετική φυσιογνωμία της Αιγύπτου ο *Μωχάμεντ Άλυ*. Ο Μωχάμεντ Άλυ (γεννημένος στην Καβάλα το 1769) βρέθηκε στην Αίγυπτο πολεμώντας τον *Μεγάλο Ναπολέοντα*,⁷³ που το 1798 κατέλαβε την Αίγυπτο· η γαλλική κατοχή παρατέθηκε ως το 1801, οπότε τερματίζεται, μετά από την βρετανική στρατιωτική δράση.⁷⁴ Αυτή είναι η αρχή των βρετανικών επεμβάσεων στην Αίγυπτο, που θα διαρκέσουν, με αυξομειούμενη ένταση, περίπου 150 χρόνια. Μετά την έξωση των Γάλλων η κατάσταση στην Αίγυπτο ήταν συγκεχυμένη, με ορατό τον κίνδυνο εμφυλίου πολέμου, λόγω της κινητικότητας των Μαμελούκων. Αυτή την κατάσταση εκμεταλλεύτηκε ο Μωχάμεντ Άλυ και με την βοήθεια των θρησκευτικών ηγετών της Αιγύπτου (ουλεμάδων) κατέλαβε την εξουσία το 1804. Η Πύλη αναγνώρισε την νέα τάξη πραγμάτων στις 9 Ιουνίου 1805.⁷⁵ Η Αίγυπτος, έκτοτε, εισέρχεται σε νέα εποχή, αρχίζοντας την σταδιακή απομάκρυνσή της από την Οθωμανική αυτοκρατορία και πραγματοποιώντας δειλά και αργά βήματα προς την ανεξαρτησία, υπό την καθοδήγηση του Μωχάμεντ Άλυ, διαγράφοντας μια πορεία γεμάτη εμπόδια και, κυρίως, ξενικές επεμβάσεις, που για περισσότερο από έναν αιώνα θα ακυρώνουν κάθε προσπάθεια πραγματικής ανεξαρτησίας.

Η εποχή του Μωχάμεντ Άλυ αποτελεί την αφετηρία της νεότερης παρουσίας των Ελλήνων στην Αλεξάνδρεια και στην Αίγυπτο, που οδήγησε στην ακμή του Αιγυπτιώτη Ελληνισμού, μοναδικού φαινομένου στην ιστορία της ελληνικής διασποράς. Ο ίδιος ο Μωχάμεντ Άλυ αντιλήφθηκε έγκαιρα την σημασία που είχε η εγκατάσταση στην χώρα ξένων εμπόρων και, κυρίως, Ελλήνων, στους οποίους αναγνώριζε επιχειρηματικό πνεύμα και στηριζόταν η προσπάθειά του για την οικονομική ανάπτυξη της Αιγύπτου. Γνώριζε τους Έλληνες από την γενέθλια πόλη του και λέγεται ότι συνδεόταν με στενούς δεσμούς φιλίας με τους, ηπειρωτικής καταγωγής, εμπόρους, αδελφούς *Τοσίτσα*. Είχε, εξάλλου, κάτι κοινό με τους Έλληνες: την αντιπάθεια για τους Οθωμανούς. Ετσι, οι συνθήκες (πολιτικές, οικονομικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές) που επικρατούσαν στην Αίγυπτο ευνόησαν την αρχή της εγκατάστασης στην Αίγυπτο ελληνικών πληθυσμών, που με την πάροδο του χρόνου αυξήθηκαν.⁷⁶ Το 1815 η Αλεξάνδρεια αριθμούσε περί τους χίλιους Έλληνες.⁷⁷

Κατά την διάρκεια της Επανάστασης του 1821 οι Έλληνες της Αιγύπτου βοήθησαν τους επαναστατημένους συμπατριώτες τους του ελλαδικού χώρου. Η κατάσταση ήταν κάπως περιεργή· ο Μωχάμεντ Άλυ δεν φάνηκε ενοχλημένος από τις κινήσεις των Φιλικών στην Αλεξάνδρεια, αφού στρέφονταν εναντίον κοινού εχθρού. Το 1824, όμως, οι διαθέσεις άλλαξαν και ο γιός του Ιμπραήμ εκστράτευσε εναντίον της Πελοποννήσου, με καταστρεπτικά για την περιοχή και τους Έλληνες αποτελέσματα. Η ήττα του τουρκοαιγυπτιακού στόλου το 1827 στο Ναυαρίνο θέτει τέρμα στην εκστρατεία των Αιγυπτίων στην Ελλάδα. Ολο εκείνο το διάστημα η θέση των Ελλήνων στην Αλεξάνδρεια έγινε πιο δυσχερής, ο Πατριάρχης Θεόφιλος παύθηκε, κατ' απαίτηση του Μωχάμεντ Άλυ, αφού αποδεδειγμένα ο Θεόφιλος

⁷³ Γεωργίου Αρβανιτάκη, "Ο Βοναπάρτης και οι Έλληνες", ΜΕΕ, τ 2, σ 596 και Δημητρίου Καλλίμαχου, "Οι Έλληνες εν Αιγύπτω κατά την γαλλικήν κατοχήν", από το "Ημερολόγιο του Αιγυπτιώτη Ελληνισμού", Κάϊρο 1912.

⁷⁴ Κ. Στ. Καραθεοδωρή, *Η Αίγυπτος*, σσ 88-93.

⁷⁵ Nada Tom iché, *Η νεώτερη Αίγυπτος*, Αθήνα 1967, σσ 8-16.

⁷⁶ Νικολάου Τσαραβόπουλου, *Η εγκατάσταση των Ελλήνων στην Αίγυπτο*, Κάϊρο 1948, σσ 11-15.

⁷⁷ Μανώλη Γιαλουργάκη, *Η Αίγυπτος των Ελλήνων*, Αθήνα 1967, σ 285.

βοηθούσε τους επαναστατημένους Ελλαδίτες⁷⁸ ουδέποτε, ωστόσο, κηρύχθηκε ο διωγμός κατά των Ελλήνων, που διέταξε η Πύλη.⁷⁹ Αξίζει να σημειωθεί ότι πολλοί Έλληνες αιχμάλωτοι κατέληξαν στην Αίγυπτο και είτε χάθηκαν (ξισλαμισμοί, θάνατοι), είτε ελευθερώθηκαν, κατόπιν ενεργειών των Ελλήνων και του Πατριαρχείου, για να παραμείνουν τελικά στην χώρα και να ενισχύσουν την ελληνική παρουσία σ' αυτήν.⁸⁰ Η επανάσταση του '21 είχε, τελικά, αντίκτυπο στην Αίγυπτο, στους Έλληνες, στο Πατριαρχείο, αλλά και στις σχέσεις του Μωχάμεντ Άλυ με την Πύλη, που από την συνεργασία του 1824, πέρασε στην απογοήτευση του 1827 και στις συγκρούσεις του 1831-32 και 1839-40, για να καταλήξει στην αναγνώριση της δυναστείας του το 1841.⁸¹

Με το τέλος της επανάστασης και την δημιουργία ανεξάρτητου ελλαδικού κράτους αυξάνει ο αριθμός των Ελλήνων που εγκαθίστανται στην Αίγυπτο (κυρίως στην Αλεξάνδρεια, αλλά και σε άλλες πρόσφορες περιοχές).⁸² Το 1833 ο Μιχαήλ Τοσίτσας ανέλαβε καθήκοντα Προξένου του νεοσύστατου ελληνικού κράτους στην Αλεξάνδρεια. Τα επόμενα έτη ο αριθμός των Ελλήνων αυξήθηκε σημαντικά και έπρεπε να οργανωθεί σε πιο σταθερή βάση για να καταστή δυνατή η εξυπηρέτηση των συμφερόντων των μελών της παροικίας. Ήταν απαραίτητο, ωσαύτως, ο νέος τρόπος οργάνωσης να είναι μόνιμος και να λάβει την μορφή του νομικού προσώπου. Ο νέος φορέας, παράλληλα, θα κάλυπτε ορισμένες επιτακτικές και χρήσιμες ανάγκες των ομογενών, όπως το σχολείο, το νοσοκομείο και την εκκλησία, αν και, ως προς το τελευταίο, η Αλεξάνδρεια είχε την ευλογία να είναι έδρα πρεσβυγενούς Πατριαρχείου και οι ομογενείς αποτελούσαν το ποιμνίο της ιστορικής του έδρας (Αρχιεπισκοπή Αλεξανδρείας). Το σχολείο και το νοσοκομείο, απ' ό,τι φαίνεται, ιδρύθηκαν προς του 1843, όταν έγινε αντιληπτή η ανάγκη ύπαρξης αυτών των δύο πολύτιμων ιδρυμάτων ενδοχόμενος αυτό συνέβη με την αύξηση του ελληνικού πληθυσμού της πόλης μετά το 1830. Το σχολείο ονομαζόταν "Σχολείον των Γραικών" και το νοσοκομείο "Νοσοκομείον των Γραικών".

Ετσι, το 1843 οι Έλληνες της Αλεξανδρείας είχαν την πρωτοβουλία της ίδρυσης της πρώτης ελληνικής κοινότητας στην Αίγυπτο και συγκεκριμένα στις 25 Απριλίου 1843, ανήμερα του Αγίου Μάρκου, στο συνοδικό του Αγίου Σάββα.⁸³ Στην πραγματικότητα επρόκειτο για "Γενική Συνέλευση των συνδρομητών του σχολείου και του νοσοκομείου", στην οποία παρέστησαν 38 συνδρομητές-μέλη. Πρώτος πρόεδρος αναδείχθηκε ο Μιχαήλ Τοσίτσας. Αυτή ήταν η αρχική μορφή της Κοινότητας και είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον, ότι μία από τους δύο αιτίες για την

⁷⁸ **Θεόδωρου Μοσχονά**, "Συμβολή και συμπαράστασις του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας εις τον Αγώνα της Εθνικής Παλιγγενεσίας του 1821", *Θεολογία*, τ. ΜΒ' (1971), σσ. 192-202 και **Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου**, *Ιστορία...*, ό.π., σσ. 802-804.

⁷⁹ **Ευθυμίου Σουλογιάννη**, *Ο αγώνας της ανεξαρτησίας και ο αντίκτυπός του στους Έλληνες της Αιγύπτου*, σσ. 8-9.

⁸⁰ **Θεόδωρου Μοσχονά**, "Συμβολή και...", ό.π., σσ. 203-204 και **Αθανασίου Πολίτου**, *Ο Ελληνισμός και η νεώτερα Αίγυπτος*, τ. Α', Αλεξάνδρεια-Αθήναι 1928, σσ. 184-188.

⁸¹ **Ραδάμανθου Γ. Ραδόπουλου**, *Ο Βασιλεύς Φουάτ ο Α' και η αναγεννώμενη Αίγυπτος*, Αλεξάνδρεια 1930, σσ. 113-123 και Nada Tom iche, *Η νεώτερη...*, ό.π., σσ. 17-21.

⁸² **Πάνου Χ. Παμπούκη**, *Απόδημος Ελληνισμός*, Αθήναι 1961, σσ. 26-27.

⁸³ ΠΚΕ, συνεδρ. 25/4/1843. Στον Άγιο Σάββα επικεντρώθηκε κάθε ελληνική κίνηση και πρωτοβουλία ως την ίδρυση της Κοινότητας και, ουσιαστικά, για αρκετούς αιώνες αποτελούσε το ελληνικό και ορθόδοξο κέντρο της Αλεξανδρείας. Για την ίδρυση της Κοινότητας βλ. **Αθανασίου Πολίτου**, *Ο Ελληνισμός...*, ό.π., σ. 240 και **Ραδάμανθου Ραδόπουλου**, *Εισαγωγή εις την ιστορία της Ελληνικής Κοινότητος Αλεξανδρείας 1830-1927*, σσ. 10-11.

σύμπτυξη Κοινότητας ήταν η δημιουργία σχολείου. Η ιστορία της ΕΚΑ, που είναι η πρεσβυγενής ελληνική κοινότητα της Αιγύπτου, αρχίζει, δίνοντας το παράδειγμα και στους υπόλοιπους Έλληνες της Αιγύπτου για τον τρόπο που έπρεπε και όφειλαν να οργανωθούν.

Ο αμέσως επόμενος στόχος ήταν η ίδρυση κοινοτικού ναού, διότι η μονή του Αγίου Σάββα βρισκόταν, τότε, εκτός της πόλεως και ο δρόμος ήταν δύσβατος και επικίνδυνος. Η απόφαση ελήφθη το 1844 και η άδεια από τον Πατριάρχη Ιερόθεο Β' (1847-1858) εξασφαλίστηκε δύσκολα το 1847. Εκείνο το έτος ο Τοσίτσας δώρισε το οικοπέδο στην Κοινότητα και ο θεμέλιος λίθος κατατέθηκε την 1 Σεπτεμβρίου 1847. Ο νεόδμητος κοινοτικός ναός του Ευαγγελισμού, η "εθνική εκκλησία" εγκαινιάστηκε στις 25 Μαρτίου 1856.⁸⁴ Δεν ανήκε στο Πατριαρχείο, μνημονευόταν, βέβαια, ο Πατριάρχης, αλλά οι ιερείς του ήταν κοινοτικοί υπάλληλοι. Το περιεργό αυτό καθεστώς του ναού προκάλεσε στο μέλλον αρκετές διενέξεις, μεταξύ Κοινότητας και Πατριαρχείου.

Το 1854 εγκαινιάστηκε το κτίριο των ελληνικών σχολείων, δωρεά του Μιχαήλ Τοσίτσα, που έλαβε την ονομασία "*Τοσιτσαία σχολή*".⁸⁵ Στέγασε το αλληλοδιδασκτικό, το ελληνικό, το παρθεναγωγείο και την βιβλιοθήκη και για περισσότερο από πενήντα έτη συγκέντρωσε το σύνολο της κοινοτικής εκπαιδευτικής προσπάθειας. Στα πλαίσια αυτής της σχολής ιδρύθηκε και λειτούργησε, αρχικά, το Αβρώφειο γυμνάσιο, ώσπου το 1909 μεταφέρθηκε στο νέο κτίριό του, το Ζερβουδάκειο, στο Σάτμπυ, αρκετά μακριά από την περιοχή της Τοσιτσαίας.

Το ίδιο έτος η κοινοτική Επιτροπή συνέταξε τον "Θεμελιώδη Κανονισμό" της Κοινότητας,⁸⁶ από εικοσιδύο άρθρα, όπου αναφερόταν ότι η Κοινότητα συνίστατο από την συνέλευση των Επιτρόπων των εθνικών καταστημάτων, Εκκλησίας, Νοσοκομείου και Σχολείων και η διεύθυνση της συγκεντρωνόταν στην Γενική Επιτροπή, η οποία θα διαχειριζόταν τις κοινοτικές υποθέσεις με ειδικές Εφορείες και στην βάση των ειδικών κανονισμών των κοινοτικών καταστημάτων.⁸⁷ Ενδιαφέρον παρουσιάζει το άρθρο 15, που αναφέρεται στα σχολεία και ρητά δηλώνει πως η Κοινότητα έπρεπε να έχει ως θρησκευτικό καθήκον την πρόοδο των σχολείων και την επαύξησή τους με την προσθήκη και γυμνασίου.⁸⁸ Την ιστορία και πορεία αυτού του γυμνασίου θα μελετήσουμε στην παρούσα διατριβή. Η πρώτη ονομασία της Κοινότητας ήταν "Ελληνική Κοινότης των εν Αλεξανδρεία Ορθοδόξων", αργότερα μετατράπηκε σε "Ελληνοαιγυπτιακή Κοινότης εν Αλεξανδρεία της Αιγύπτου" (ως τον Αύγουστο του 1885), "Η των Αλεξανδρέων Ελληνική Κοινότης" (Αύγουστος 1885-Μάϊος 1888) και έκτοτε ονομάστηκε "Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης". Σήμερα ονομάζεται "Ελληνική Κοινότητα Αλεξανδρείας".⁸⁹

⁸⁴ **Αθανασίου Πολίτου**, *Ο Ελληνισμός...*, ό π., σσ 242-244 και **Ραδάμανθου Ραδόπουλου**, *Εισαγωγή εις...*, ό π., σσ 18-22.

⁸⁵ **Αθανασίου Πολίτου**, *Ο Ελληνισμός...*, ό π., σ 245 και **Ραδάμανθου Ραδόπουλου**, *Εισαγωγή εις...*, ό π., σ 23.

⁸⁶ ΠΚΕ, συνεδρ 14/26/1854, **Αθανασίου Πολίτου**, *Ο Ελληνισμός...*, ό π., σσ 244-245 και **Ραδάμανθου Ραδόπουλου**, *Εισαγωγή εις...*, ό π., σσ 22-23.

⁸⁷ ΠΚΕ, συνεδρ. 14/26/1854.

⁸⁸ ΠΚΕ, ό π.

⁸⁹ **Ευθυμίου Θ. Σουλογιάννη**, *Η Ελληνική Κοινότητα Αλεξανδρείας 1843-1993*, ΕΕΛΙΑ, Αθήνα 1994, σ 47.

Ο 19^{ος} αιώνας αποτέλεσε σημαντικό σταθμό και για το Πατριαρχείο Αλεξανδρείας.⁹⁰ Η παγιωμένη επί Οθωμανών κατάσταση άρχισε να μεταβάλλεται, λόγω των εξελίξεων στην χώρα και της αύξησης του αριθμού των Ελλήνων. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τα έτη 1845-1870 να αποδειχθούν περίοδος αναταραχών, αλλαγών και εντάσεων. Μετά την απομάκρυνση του Θεόφιλου, λόγω της υποστήριξής του στην ελληνική επανάσταση, Πατριάρχης αναδείχθηκε ο *Ιερόθεος Α΄* (1825-1845).⁹¹ Επί των ημερών του άρχισε η σημαντική αύξηση των ομογενών και στην Αλεξάνδρεια, αλλά και στην υπόλοιπη Αίγυπτο, ενώ ιδρύθηκε και η Ελληνική Κοινότητα. Μετά τον θάνατό του οι Αλεξανδρινοί (λαϊκοί) εξέλεξαν διάδοχό του τον Σίφνιο αρχιμανδρίτη *Ιερόθεο*, αγνοώντας την τακτική που είχε επικρατήσει από τον 17^ο αιώνα, να εκλέγεται ο Πατριάρχης από την Σύνοδο του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Το Φανάρι, με την σειρά του, δεν αναγνώρισε την εκλογή και εξέλεξε Πατριάρχη τον *Κεστενδηλίου Αρτέμιο*: ο Αρτέμιος, παρόλο που απέσπασε την υποστήριξη του Μιχαήλ Τοσίτσα, παρέμεινε στον θρόνο δύο έτη, για να παραιτηθεί το 1847, λόγω των αντιδράσεων πολλών ομογενών και του Μωχάμεντ Αλυ.⁹² Το Οικουμενικό Πατριαρχείο προέβη σε συμβιβασική λύση, αποστέλλοντας στην Αλεξάνδρεια τρεις αρχιερείς, ένα από κάθε Πατριαρχείο της Ανατολής,⁹³ οι οποίοι χειροτόνησαν επίσκοπο τον Ιεροθεο (για την μητρόπολη Λιβύης) και στην συνέχεια τον εξέλεξαν και τον κατέστησαν Πατριάρχη Αλεξανδρείας.

Ο *Ιερόθεος Β΄* (1847-1858) βρήκε την εκκλησία της Αλεξανδρείας σε ακαταστασία⁹⁴ και αποδύθηκε σε έναν αγώνα για την αναδιοργάνωση της. Επί των ημερών το Πατριαρχείο απέκτησε και άλλους αρχιερείς (Λιβύης, Θηβαΐδος και Ηλιουπόλεως) και μπορούμε να μιλάμε για την αρχή της διοργάνωσης του συνοδικού συστήματος, μετά από αιώνες απουσίας του, αν και ο συνοδικός θεσμός στην Αλεξάνδρεια ενισχύθηκε αργά, προϊόντος του χρόνου.⁹⁵ Τον Ιερόθεο διαδέχθηκε ο *Θεσσαλονίκης Καλλίνικος* (1858-1861),⁹⁶ αλλά δεν ενδιαφέρθηκε καθόλου για τις υποθέσεις του Πατριαρχείου του, αφήνοντάς το έρμαιο στον Ρώσο κληρικό *Πορφύριο Ουσπένσκυ*, ο οποίος προπαγάνδιζε την ένωση με τους Κόπτες και την κατάργηση του Πατριαρχείου. Τον διαδέχθηκε ο από *Κυζίκου Ιάκωβος* (1861-1865),⁹⁷ αλλά δυστυχώς, επήλθε διάσπαση στις τάξεις του Πατριαρχείου, εξαιτίας της ανάμιξης των Κοινοτήτων στα εσωτερικά της εκκλησίας. Οι Κοινότητες είχαν ήδη δυναμώσει αρκετά και επιθυμούσαν να έχουν λόγο σε όλα τα θέματα του Πατριαρχείου, πολύ περισσότερο στο θέμα της εκλογής Πατριάρχη, γεγονός που επετεύχθη. Αυτή η κατάσταση προκάλεσε ουσιαστικά την διάσπαση του Πατριαρχείου για δέκα, περίπου έτη, ενώ στην Αλεξάνδρεια άρχισε να αναμιγνύεται, για δικό της συμφέρον, η πανσλαβιστική Ρωσία, μέσω του πρέσβη της στην Κωνσταντινούπολη, κόμητα

⁹⁰ **Ιωάννου Ιέρακος**, "Η εκκλησία Αλεξανδρείας ως φύλαξ του Ελληνισμού εν Αιγύπτω κατά τα μέσα του ΙΘ΄ αιώνας", Εκκλησιαστικός Φάρος, τευχ. Α΄, τ ΛΓ΄ (1934), σσ 57-69 και τευχ Β΄, ό π., σσ 194-208.

⁹¹ **Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου**, *Ιστορία...*, ό π., σσ 805-814.

⁹² *Ο π.*, σσ 815-819.

⁹³ Οι αντιπρόσωποι ήταν ο Σμύρνης Αθανάσιος, εκ μέρους του Οικουμενικού Πατριαρχείου, ο Βηρυττού Βενιαμίν, εκ μέρους του Αντιοχείας και ο Σεβαστείας Θαδδαΐος, εκ μέρους του Ιεροσολύμων.

⁹⁴ **ΑΠΑ**, φακ 57, "Δύο αντίγραφα πραγματευόμενα την κατάσταση του Αλεξανδρινού Θρόνου, επί πατριαρχείας Ιεροθέου του Β΄".

⁹⁵ **Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου**, *Ιστορία...*, ό π., σσ 819-830.

⁹⁶ *Ο π.*, σσ 830-835.

⁹⁷ *Ο π.*, σσ 836-840.

Ιγνάτιοφ.⁹⁸ Ο ξαφνικός θάνατος του Πατριάρχη προκάλεσε νέα ανώμαλη κατάσταση και πατριάρχης αναδείχθηκε από συνέλευση λαϊκών και κληρικών ο *Νικάνωρ*, που παρέμεινε στον Θρόνο ως τον θάνατό του, τον Δεκέμβριο του 1869. Η Πατριαρχία του, ήταν σύντομη και ταραχώδης.⁹⁹ Η εκλογή του πρώην Κωνσταντινούπολεως *Σωφρονίου* το 1870,¹⁰⁰ με την σύμφωνη γνώμη των Ορθοδόξων της Αιγύπτου της αιγυπτιακής κυβέρνησης και του Οικουμενικού Πατριαρχείου,¹⁰¹ αποκατέστησε την ομαλότητα στην εκκλησία της Αλεξανδρείας, που έκτοτε ακμάζει, με την σημαντική αύξηση του ποιμνίου της και την εσωτερική της αναδιοργάνωση. Ειδικά στα χρόνια του Σωφρονίου (1870-1899), αλλά και του διαδόχου του *Φωτίου* (1900-1925), οπότε ο ελληνισμός της Αλεξανδρείας έφθασε σε σημαντικότατο σημείο ακμής, με την συνδρομή των φιλοπρόδοων ομογενών και την καθοδήγηση λαμπρών προέδρων (*Γεώργιος Αβέρωφ*, *Εμμανουήλ Μπενάκης*), το Πατριαρχείο γνώρισε ημέρες ακμής, αποκτώντας πολυπληθές ποιμνιο και πολλούς ναούς σε όλη την Αίγυπτο και, αργότερα, σε όλη την Αφρική.¹⁰²

Με την πάροδο του χρόνου ο αριθμός των Ελλήνων στην Αλεξάνδρεια αυξανόταν και μαζί του αύξανε η δύναμη της ΕΚΑ και βελτιώνονταν οι δομές και οι όροι λειτουργίας της. Για διάστημα περισσότερο των εκατό ετών (1854-1960) ο Ελληνισμός ανθούσε στην Αλεξάνδρεια, δημιουργώντας μια νέα σελίδα στην ιστορία της πόλης, αλλά και στην ιστορία της ελληνικής αποδημίας.¹⁰³ Βέβαια, οι προβληματισμοί για το μέλλον της παροικίας άρχισαν νωρίς,¹⁰⁴ ωστόσο για πολλά ακόμη έτη η παροικία της Αλεξάνδρειας αναπτύχθηκε, δημιουργώντας την μεγάλη φήμη που ακολουθεί τους Αλεξανδρινούς και φθάνει στα όρια του μύθου. Μεγάλη, ωσαύτως, ήταν η προσφορά των Ελλήνων στην ανάπτυξη της φιλοξενούσας χώρας Αιγύπτου, ανταποδίδοντας την φιλοξενία. Συνετέλεσαν στην ανάπτυξη της γεωργίας (ειδικά του βάμβακος), της βιομηχανίας και του εμπορίου, βοηθώντας ουσιαστικά και χωρίς τον δόλο άλλων ευρωπαϊκών κρατών, στην πρόοδο της Αιγύπτου, την εποχή

⁹⁸ Για τον άσχημο ρόλο της Ρωσίας στα εσωτερικά του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας, ειδικά στις αρχές του 20ου αιώνα, βλ. **Ι. Λαμπρίδου**, *Ο εν Αιγύπτω σύγχρονος Ελληνισμός, μελέτη πολιτική*, Αθήνα 1904, σ. 59.

⁹⁹ Ο π., σσ. 840-859.

¹⁰⁰ Ο π., σσ. 859-868.

¹⁰¹ Ο Σωφρόνιος Δ' (1870-1899) είχε διατελέσει Οικουμενικός Πατριάρχης, ως Σωφρόνιος Γ' (20/9/1863-4/12/1866), βλ. **Βασιλείου Θ. Σταυρίδου**, *Οι Οικουμενικοί Πατριάρχαι 1860-σήμερον*, ΕΜΣ 14, Θεσσαλονίκη 1977, σσ. 136-168.

¹⁰² **Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου**, *Ιστορία...*, ό π., σσ. 870-904 και **Βασιλείου Θ. Σταυρίδη**, *Αλεξανδρινής Εκκλησίας συνοπτική ιστορία*, Έκδοση του Ινστιτούτου των Ανατολικών Σπουδών της Πατριαρχικής Βιβλιοθήκης Αλεξανδρείας, αριθμ. 13, Αλεξάνδρεια 1964, σσ. 105-113.

¹⁰³ **Αθανασίου Πολίτου**, *Ο Ελληνισμός...*, ό π., σσ. 247-283 και **Ραδάμανθου Ραδόπουλου**, *Εισαγωγή εις...*, ό π., σσ. 31-118, **Ευθυμίου Θ. Σουλογιάννη**, *Η Ελληνική...*, ό π., **του ιδίου**, *Η θέση των Ελλήνων στην Αίγυπτο*, σσ. 25-63, 81-146, **του ιδίου**, *Οι Ελληνικές Κοινότητες*, ΣΑΕ, Αθήνα 1984, σσ. 6-9, **του ιδίου**, *Η ελληνική εκπαίδευση στην Αίγυπτο (κοινοτική-πατριαρχική-ιδιωτική) 16^{ος} αιώνας μέχρι σήμερα*, σσ. 11-14, **Μανώλη Γαλιουράκη**, *Η Αίγυπτος...*, ό π., σσ. 284-312, **Ηρακλή Λαχανοκάρδη**, *Παλαιά και νέα Αλεξάνδρεια*, Αλεξάνδρεια 1927, σσ. 350, **Ιωάννη Χατζηφώτη**, *Αλεξάνδρεια, οι δύο αιώνες του νεώτερου Ελληνισμού (19^{ος}-20ος)*, σσ. 611.

¹⁰⁴ **Γ Ν Μαυρή**, *Υπόμνημα περί των εν Αιγύπτω ελληνικών κοινοτήτων*, Ζαχαζίκ 1911, σσ. 3-12, **Γ Φ Φιλίππιδου**, *Υπόμνημα περί των καθ' ημάς κοινοτικών πραγμάτων*, Αλεξάνδρεια 1911, σσ. 5-16, 24-55 και **Ν Τσαραβόπουλου**, *Η εγκατάσταση των Ελλήνων στην Αίγυπτο*, Κάιρο 1948, σσ. 28-41.

που και αυτή έκανε τα πρώτα της προβληματικά βήματα ως ανεξάρτητο και κυρίαρχο κράτος.

Α΄-Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

1. ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ - ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ - Η ΣΤΕΓΑΣΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

α' *Η ίδρυση.*

Η ιστορία του Αβερωφείου Γυμνασίου Αλεξανδρείας είναι συνυφασμένη με την ιστορία και την δράση της ΕΚΑ. Ήδη από της ιδρύσεως της Κοινότητας (18 Απριλίου 1843) η παιδεία αποτέλεσε έναν από τους πρωταρχικούς στόχους και βασικό τομέα δράσης της.¹⁰⁵ Αυτό φαίνεται από την ίδρυση ελληνικού σχολείου, «*Σχολείον των Γραικών εις Αλεξάνδρειαν*», ήδη από το 1843, που περιελάμβανε τρία τμήματα, το Αλληλοδιδασκτικό, το Ελληνικό και το Γαλλικό. Ο κανονισμός λειτουργίας του εγκρίθηκε στην δεύτερη συνεδρίαση της «Επιτροπή της Σχολής και του Νοσοκομείου», στις 30 Μαΐου 1843.¹⁰⁶ Εδώ οφείλουμε να διευκρινίσουμε ότι κατά τα πρώτα έτη από της ιδρύσεως της Κοινότητας το μεγαλύτερο μέρος των κοινοτικών δραστηριοτήτων αφορούσε την επαύξηση και την πρόοδο του τρίπτυχου ναός-σχολεία-νοσοκομείο, δηλαδή των κοινοτικών ιδρυμάτων που στήριζαν την νεοιδρυθείσα κοινότητα.

Τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του σχολείου δεν υπήρχε γυμνασιακό τμήμα. Την πρώτη αναφορά για την ανάγκη δημιουργίας γυμνασίου απαντούμε στον «*Κανονισμό της εν Αλεξανδρείας ελληνοαιγυπτιακής σχολής*», που τέθηκε σε εφαρμογή από την 1^η Σεπτεμβρίου 1853. Στο άρθρο 2 αναφέρεται ότι το σχολείο αποτελούνταν από το Αλληλοδιδασκτικό και το Ελληνικό και κρινόταν απαραίτητο να προστεθεί και τρίτο τμήμα, το γυμνασιακό, υπό την προϋπόθεση ότι θα παρουσιαζόταν αύξηση των προσόδων του σχολείου.¹⁰⁷ Αλλά και το άρθρο 15 του κανονισμού της Κοινότητας όριζε ότι η Κοινότητα «πρέπει να έχει ως θρησκευτικών της καθήκον» την πρόοδο και την βαθμηδόν βελτίωση των σχολείων της «και άμα οι πόροι επιτρέψωσι το μεν Ελληνικόν σχολείον ν' αποκατασταθή πληρέστερον και ει δυνατόν Γυμνάσιον».¹⁰⁸

Η σύσταση γυμνασιακής τάξης για πρώτη φορά στην Αλεξάνδρεια χρονολογείται στο τέλος του 1872. Ειδικότερα, επί προεδρίας Θεοδώρου Ράλλη, περί τον Δεκέμβριο του 1872, ο τότε γενικός διευθυντής των σχολείων, Κωνσταντίνος Τύμπας, συνέστησε την πρώτη γυμνασιακή τάξη, με έξι μαθητές, που έφθασαν τους εννέα κατά την διάρκεια του σχολικού έτους. Όμως, η τάξη δεν αποδείχθηκε μακρόβια, χωρίς να σώζονται εξηγήσεις ή πληροφορίες για την εξέλιξη του εγχειρήματος.¹⁰⁹

¹⁰⁵ *Θεμελιώδης Κανονισμός της Ελληνικής Κοινότητας των εν Αλεξανδρεία Ορθοδόξων*, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, τ 2 (1851-1868)· αποτέλεσε το πρώτο καταστατικό της ΕΚΑ, που εγκρίθηκε στις 14/26 Ιανουαρίου 1854.

¹⁰⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, τ 1, σσ 16-20.

¹⁰⁷ *Κανονισμός της εν Αλεξανδρεία Ελληνοαιγυπτιακής Σχολής*, εκ της τυπογραφίας Χ Δούκα, εν Αθήναις 1854, σ 1.

¹⁰⁸ *Θεμελιώδης Κανονισμός της Ελληνικής Κοινότητας των εν Αλεξανδρεία Ορθοδόξων*, άρθρο 15, ό π.

¹⁰⁹ **Ιωάννη Πιζάνη**, «*Λόγος εκφωνηθείς εν των Αβερωφείω την ημέραν της εορτής των Τριών Ιεραρχών*», εκ του Πατριαρχικού Τυπογραφείου, Αλεξάνδρεια 1920, σ 8. Είναι αξιοσημείωτο ότι η πληροφορία για την σημαντική εξέλιξη της ίδρυσης γυμνασιακής τάξης δεν προέρχεται από το Αρχείο της ΕΚΑ, αλλά από έναν πανηγυρικό λόγο του υποδιευθυντή του γυμνασίου αρρένων και αναπληρωτή του διευθυντή των Σχολών. Αναφορόμενος, μάλιστα, στους πρώτους έξι μαθητές, πληροφορεί τους ακροατές τους ότι σ' αυτούς συμπεριλαμβανόταν και ο ίδιος, οπότε η πληροφορία που μας παρέχει είναι μάλλον σίγουρη.

Πάντως, τρία χρόνια αργότερα έχουμε την πρώτη αναφορά στο αρχείο της ΕΚΑ σε τάξη γυμνασίου. Συγκεκριμένα, το 1875 ο διδάσκαλος Αγαθοδώρου παραπονέθηκε ότι δεν επαρκούσε μόνος στην γ' τάξη του σχολείου και «εις την του Γυμνασίου» και ζητούσε βοηθό.¹¹⁰ Προφανώς, η γυμνασιακή τάξη προστέθηκε μετά τη γ' τάξη του Ελληνικού, όμως, σημασία έχει η ύπαρξη αυτής της γυμνασιακής τάξης, συνέχεια του εγχειρήματος του Τύμπα. Ασφαλώς, η γυμνασιακή τάξη στεγαζόταν, μαζί με τα υπόλοιπα σχολεία, στο κτίριο της Τοσιτσαίας Σχολής.

Το 1878 προστέθηκε δευτέρα τάξη στο γυμνάσιο, ενώ πλέον αυξάνονται οι πληροφορίες για αυτό, καθώς οργανώνεται και διαφαίνεται η σημασία του στην ελληνική εκπαίδευση της Αλεξάνδρειας.¹¹¹ Με την πάροδο του χρόνου και καθώς αυξάνονταν οι ανάγκες των ομογενών, πολλοί από τους οποίους έστελναν τα παιδιά τους σε ξένα σχολεία, είτε για να αποκτήσουν απολυτήριο πλήρους και αναγνωρισμένου γυμνασίου, είτε για να διδαχθούν αρτιότερα τις πολύτιμες για την Αίγυπτο ξένες γλώσσες,¹¹² κατέστη επιτακτική ανάγκη η δημιουργία πλήρους και όσο το δυνατόν καλύτερα οργανωμένου ελληνικού κοινοτικού γυμνασίου. Αυτή την ανάγκη, μεταξύ άλλων, επεσήμαναν με υπόμνημά τους «προς την αξιότιμον επιτροπήν της των Αλεξανδρέων Κοινότητος» τα μέλη της εξεταστικής επιτροπής του έτους 1884.¹¹³ Η επιτροπή συνιστούσε την ίδρυση γυμνασίου, όπου θα διδάσκονταν καλώς τα μαθήματα δύο τουλάχιστον τάξεων και ταυτόχρονα οι ξένες γλώσσες, ιδιαιτέρως η γαλλική.

Ετσι, φθάνουμε στο 1887, οπότε ο Διευθυντής των σχολείων Δ Βενετοκλής πρότεινε την σύσταση μιας ακόμη ανωτέρας τάξεως του Γυμνασίου όπου θα διδάσκονταν η Ερμηνεία των αρχαίων συγγραφέων και η Εκθεση στην ελληνική, τα μαθηματικά, τα ιταλικά και τα γαλλικά με εμπορική αλληλογραφία, εμπορικό δίκαιο, διπλογραφία ελληνική, φυσιογνωστικά ή καλλιγραφία. Η πρόταση έγινε δεκτή και ψηφίστηκε προσθήκη 2000 φράγκων ετησίως επί της τότε μισθοδοτικής καταστάσεως των σχολείων.¹¹⁴ Συνεπώς, το γυμνάσιο κατέστη τριτάξιο· ωστόσο, για να αναγνωριστεί από το ελληνικό κράτος ως ισότιμο με τα ελλαδικά γυμνάσια, όφειλε να είναι τετρατάξιο. Την ανάγκη δημιουργίας «τελείου γυμνασίου» επεσήμανε ο διευθυντής των σχολείων Δ Βενετοκλής με επιστολή-υπόμνημα προς την σχολική Εφορεία της ΕΚΑ.¹¹⁵ Στο υπομνημά του ο διευθυντής παρουσίασε μια ολοκληρωμένη πρόταση για την δημιουργία του νέου γυμνασίου –έχοντας ως πρότυπο το πρακτικό Λύκειο Αθηνών, που ιδρύθηκε το 1887- αναγνωρισμένο από την ελληνική κυβέρνηση και διαθέτοντας επτά τάξεις- τρεις του ελληνικού τμήματος και τέσσερις γυμνασιακές.

¹¹⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, τ 4, συνεδρ ΙΑ', 25/2/1875.

¹¹¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, τ 4, συνεδρ Η', 7/8/1878.

¹¹² **Νικολάου Κ. Τσολεκίδη**, *Η Δημοσία Εκπαίδευσις εν Αιγύπτω*, Αλεξάνδρεια 1915, καταστήματα «Αγ Μιχαήλ», Σ Ι Βαλλινάκη και Απ. Γλού, σ 48.

¹¹³ «Προς την αξιότιμον επιτροπήν της των Αλεξανδρέων Κοινότητος», 9 Ιουλίου 1884, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 2 (1880/1884). Η εξεταστική επιτροπή απαρτιζόταν από τους Π Κοτρώνη, Λ Λιμπρίτη, Ι Μοσχάτο, Α Σταμέλη, Γ Λύδδη, Γ Ρούσιο, Γ Αυξεντιάδη, Ιδ Βιττώρη, Θ Γρυμάδης, Ανδ Σέψη και Γ Αναγνωστάκης. Οι Γ Αναγνωστάκης και Γ Ρούσιος δεν υπέγραψαν το υπόμνημα και είναι άγνωστο αν συμμετείχαν στις εργασίες της επιτροπής.

¹¹⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, τ 5, συνεδρ 6/6/1887. Σημαντική ήταν η εισφορά του προέδρου Γεωργίου Αβέρωφ για την ίδρυση της τρίτης τάξης, βλ. ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ159, 1938/39, **Παλαιολόγου Γεωργίου**, «Βιογραφία και αντίτυπον διαθήκης Γεωργίου Αβέρωφ», σ 2.

¹¹⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 4 (1889/1892).

Οι συνθήκες είχαν πια ωριμάσει για την απόκτηση πλήρους κοινοτικού γυμνασίου· ένα έτος αργότερα, το 1889, προσετέθη και η Δ΄ τάξη, οπότε είχε φθάσει και η κατάλληλη στιγμή για ζητηθεί η αναγνώριση του σχολείου από την ελληνική κυβέρνηση. Την πρωτοβουλία για την αίτηση αναγνώρισης είχε ο πρόεδρος της ΕΚΑ Γεώργιος Αβέρωφ, στις 17 Φεβρουαρίου 1890, "όχι μόνον για το εν γένει συμφέρον της διδασκαλίας σ' αυτό, αλλά και χάριν των μαθητών της Δ΄ τάξης", που ολοκλήρωναν εκείνο το έτος τις γυμνασιακές τους σπουδές. Τότε το μέλος της Επιτροπής *Κωνσταντίνος Σαλβάγος* ζήτησε να ονομαστεί το γυμνάσιο "Αβερώφειο", προς τιμήν του προέδρου, για τις μεγάλες ευεργεσίες, τον ζήλο και την δραστηριότητά του υπέρ των κοινοτικών θεμάτων και ιδιαίτερα για την μεριμνά του υπέρ του γυμνασίου της Τοσιτσαίας σχολής. Επιπλέον ζήτησε η αναγνώριση του γυμνασίου να γίνει με το νέο όνομα.¹¹⁶

Ο Γεώργιος Αβέρωφ αρνήθηκε την προσγενομένη τιμή, υποστηρίζοντας ότι μια τέτοια απόφαση αντίκειται στο άρθρο 47 του Κανονισμού της Κοινότητας,¹¹⁷ όπου τα σχολεία της ΕΚΑ φέρουν το όνομα "Τοσιτσαία Σχολή". Η Επιτροπή αντέτεινε ότι το γενικό όνομα των σχολείων δεν θα μεταβληθεί, αλλά ένα επιμέρους εκπαιδευτήριο μπορεί να λάβει άλλο όνομα. Ο Αβέρωφ τελικά απεδέχθη την τιμητική πρόταση, με τον όρο να γίνει δεκτή μια νέα δωρεά, τετρακοσίων λιρών Αγγλίας ετησίως, αποκλειστικά αυτή την φορά για το γυμνάσιο. Με το ποσό αυτό προικοδοτήθηκε καταρχήν το σχολείο και ενισχύθηκε στην προσπάθεια κάλυψης των λειτουργικών του εξόδων. Ο όρος του προέδρου έγινε δεκτός και έτσι το σχολείο ονομάστηκε "Αβερώφειο γυμνάσιο της Τοσιτσαίας σχολής" και με το όνομα αυτό άρχισε την ιστορική του πορεία.¹¹⁸

Λίγες μέρες αργότερα ο Γ Αβέρωφ ζήτησε, με επιστολή του, από τον Έλληνα Υπουργό Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαιδευσεως την αναγνώριση του Αβερωφείου Γυμνασίου ως ισοτίμου με τα ελλαδικά.¹¹⁹ Το αίτημα του, μαζί με το αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου υποβλήθηκαν στο Υπουργείο από τον Πολιτικό Πράκτορα της Ελλάδος και Γενικό Πρόξενο στην Αίγυπτο Γεώργιο Αργυρόπουλο.¹²⁰

Το Υπουργείο, όμως, καθυστέρησε την αναγνώριση, γι' αυτό τον Μάιο του ίδιου έτους ο Γ Αβέρωφ με νέα επιστολή του¹²¹ προς το Υπουργείο θέλησε να πληροφορηθεί τους λόγους αυτής της καθυστέρησης. Στην επιστολή του επισήμανε

¹¹⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Ι 9 (1890), «Πρακτικόν αποφάσεως Επιτροπής Κοινότητος όπως το Γυμνάσιον ονομασθή Αβερώφειον». Επίσης, «Περί της αναγνωρίσεως του Αβερωφείου Γυμνασίου και της προικοδοτήσεώς αυτου υπό του κυρίου Γεωργίου Αβέρωφ», ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 17/2/1890.

¹¹⁷ Πρόκειται για τον δεύτερο κατά σειρά Κανονισμό της ΕΚΑ, που ψηφίστηκε στις 28/9 Απριλίου 1887, βλ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, τ 5, συνεδρ 28-9/4/1887. Για τα σχολεία υπάρχει αναφορά στα άρθρα 2, 6, 27, 47.

¹¹⁸ Ο π.

¹¹⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 3, αριθμ. 4, 26/2/1890. Το πλήρες κείμενο έχει ως εξής: «Κύριε Υπουργέ, υποβάλλοντες υμίν το πρόγραμμα του Αβερωφείου Γυμνασίου της Τοσιτσαίας Σχολής της Ελληνικής εν Αλεξανδρεία Κοινότητος και δηλώντες ότι εκ των διδασκόντων οι κ κ Δημ Βενετοκλής, Παλαιολόγος Γεωργίου και Στυλιανός Παππαδάκης εισί διδάκτορες του Εθνικού πανεπιστημίου Ελλάδος και υπισχνούμενοι να εκπληρώμεν ακριβώς τα υπό των εκπαιδευτικών νόμων της Ελλάδος επιβαλλόμενα ημίν καθήκοντα, παρακαλούμεν υμάς ίνα ευαρεστηθήτε να αναγνωρίσητε το ημέτερον Αβερώφειον Γυμνάσιον ως ισοδύναμον προς τα πλήρη του ελληνικού κράτους γυμνάσια, προς όφελος της ημετέρας Ελληνικής εν Αλεξανδρεία Κοινότητος. Υπογραφή Γεώργιος Αβέρωφ, πρόεδρος, Α Κ Κλέσης, γραμματεύς».

¹²⁰ Ο π., αριθμ. 3, 26/2/1890.

¹²¹ Ο π., αριθμ 27, Μάιος 1890.

ότι το σχολείο νομιμοποιούνταν να αναγνωριστεί, αφού πληρούσε τους όρους που έθετε το Υπουργείο (πρόγραμμα αυστηρώς όμοιο με τα εν Ελλάδι σχολεία και το διδακτικό προσωπικό να πληροί όλα τα τυπικά προσόντα). Τόνισε, ακόμη, τον αγώνα που έδινε η Κοινότητα για να βοηθήσει τους ελληνόπαιδες υπό τις δύσκολες συνθήκες, που δημιουργούσαν για τον αλεξανδρινό Ελληνισμό τα διάφορα ξένα εκπαιδευτικά ιδρύματα και κυρίως τα μισσιοναρικά. Τέλος, ζητούσε την αναγνώριση του γυμνασίου ή την επισήμανση των ελλείψεών του, ώστε να καλυφθούν αμέσως.

Δεν είναι γνωστό αν η επιστολή έφθασε στην Αθήνα προ ή μετά την λήψη της απόφασης του Υπουργείου. Πάντως, η αναγνώριση του σχολείου ανακοινώθηκε από τον Υπουργό Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαιδεύσεως προς τον Υπουργό Εξωτερικών Στέφανο Δραγούμη στις 9 Μαΐου 1890.¹²² Εκείνος στις 17 Μαΐου έδωσε εντολή στον Πολιτικό Πράκτορα της Ελλάδας στην Αλεξάνδρεια να ενημερώσει για την αναγνώριση τον πρόεδρο της ΕΚΑ. Οντως, στις 23 Μαΐου ο Γεώργιος Αργυρόπουλος ενημέρωσε τον Γ Αβέρωφ για την αναγνώριση του σχολείου και του διαβίβασε την επιστολή του Υπουργείου Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαιδεύσεως.¹²³ Στην επιστολή του ο Υπουργός ανακοίνωνε την αναγνώριση του σχολείου από του σχολικού έτους 1890-1891, υπό τον όρο της σύνταξης προγράμματος σύμφωνα με τις τότε ισχύουσες διατάξεις και την παράκληση προς το Εθνικό Πανεπιστήμιο Αθηνών να δέχεται προς εγγραφή τους αποφοίτους του. Ακόμη, η Εφορεία όφειλε να τηρεί απαρέγκλιτα όσα ίσχυαν στα γυμνάσια της Ελλάδας και να αποστέλει το πρόγραμμα των σχολικών εξαμήνων στο Υπουργείο.

Ετσι, από το σχολικό έτος 1890-1891 το Αβερύφειο Γυμνάσιο άρχισε να λειτουργεί πλήρες και αναγνωρισμένο από την Ελλάδα, εξασφαλίζοντας στους ελληνόπαιδες της Αλεξάνδρειας την ελληνική μέση εκπαίδευση που επιθυμούσαν. Στο πρόγραμμα σπουδών ακολουθούσαν το πρόγραμμα των ελλαδικών γυμνασίων, με κάποιες διαφοροποιήσεις, λόγω των ιδιαιτεροτήτων που βίωνε ο αλεξανδρινός ελληνισμός σε μια ξένη χώρα. Την διοίκηση του σχολείου ασκούσε ο διευθυντής, που τελούσε υπό την εποπτεία του γενικού διευθυντή των Σχολείων και αυτός με την σειρά του τελούσε υπό την εποπτεία της Εφορείας Σχολείων. Η Εφορεία αποτελούνταν από κοινοτικούς επιτρόπους, που ορίζονταν από την κοινοτική Επιτροπή, την ανώτατη αρχή της Κοινότητας.

β' Οι Κανονισμοί Λειτουργίας.

Την λειτουργία του γυμνασίου, όπως και των υπολοίπων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων της ΕΚΑ, ρύθμιζε ο «Κανονισμός των Σχολείων».¹²⁴ Την σύνταξη¹²⁵ ή τροποποίηση¹²⁶ του κανονισμού αναλάμβανε συνηθέστατα, ειδική παρεπιτροπή της

¹²² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 4 (1889/1892), 27/1890.

¹²³ Ο π., 27/1890.

¹²⁴ ΕΚΑ, «Κανονισμός των Σχολείων», τυπογραφείον Κασσιμάτη & Ιωάν, Αλεξάνδρεια 1929. Επίσης, ΕΚΑ, «Κανονισμός των Σχολείων», τυπ Απ Γλού, Αλεξάνδρεια 1940. Να σημειωθεί, ότι εκτός από τον εν λόγω κανονισμό, υπήρχε και ο «εσωτερικός κανονισμός των σχολείων», που δεν αφορούσε την λειτουργία των σχολείων, αλλά ρύθμιζε θέματα των μαθητών. Θα εξετασθεί στο οικείο κεφάλαιο.

¹²⁵ Αυτό συνέβη στις εξής περιπτώσεις κατά τον 20ο αιώνα: ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, τ 7, συνεδρ 18/11/8/1919, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, τ 12, συνεδρ 6/5/1940,

¹²⁶ Αυτό συνέβη στις εξής περιπτώσεις κατά τον 20 αιώνα: ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, τ 1, συνεδρ 12/25/1/1912, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, τ 3, συνεδρ. 6 Μαρτίου 1923 (εισαγωγή του κρατικού ημερολογίου), ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, τ 12, συνεδρ 22/5/1940, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, τ 12, συνεδρ 11/12/1940.

Εφορείας.¹²⁷ Η παρεπιτροπή κατέθετε τις προτάσεις της στην Εφορεία¹²⁸ και αυτή με την σειρά της στην Κοινοτική Επιτροπή, που ενέκρινε ή όχι τον Κανονισμό.¹²⁹ Ο Κανονισμός ήταν ένα σημαντικό κείμενο, όπως προκύπτει από τις συζητήσεις και τις ανάλογες ζητώσεις στην Εφορεία των Σχολείων και στην Κοινοτική Επιτροπή. Πάγιο πάντοτε ήταν το αίτημα σύνταξης ενός σύγχρονου και αποτελεσματικού κανονισμού.¹³⁰

Ο Κανονισμός που ίσχυσε κατά το μεγαλύτερο μέρος του 20ου αιώνα, ήταν αυτός που ψηφίστηκε το 1921 και τροποποιήθηκε το 1940. Τα θέματα που ρυθμίζονταν με τον κανονισμό του 1921 ήταν η διοίκηση των Σχολείων: η Εφορεία, ο γενικός διευθυντής των σχολείων, ο διευθυντής σχολής (άρθρα 1,2,3,4,5, και 6), τα καθήκοντα των καθηγητών (άρθρα 7,8,9,10,14,15 και 16), του γενικού διευθυντή (άρθρο 18), απαγορεύσεις (άρθρα 11,12 και 13), τα δικαιώματα των καθηγητών και του γενικού διευθυντή (άρθρα 19,20,21,22,23, 30 και 34), η μισθοδοσία (άρθρο 17), ο σχολικός ιατρός (άρθρο 24), το πειθαρχικό συμβούλιο (άρθρα 25,25,27,28 και 29), τα περί του σχολικού έτους: αρχή, λήξη, εγγραφές, εξετάσεις (άρθρα 31,32 και 33), οι επιμελητές και οι υπηρέτες (άρθρα 35 και 36).¹³¹

Ο Κανονισμός του 1940 ήταν αναμφισβήτητα βελτιωμένος κατά πολλά: αποτελούνταν από 26 άρθρα, μεριζόμενα σε δεκαπέντε ενότητες: Α΄ Διοικήσεις των σχολείων (άρθρο 1^ο), Β΄ Εφορεία των σχολείων (άρθρο 2^ο), Γ΄ συνεδρίες Διευθυντών Σχολών (άρθρο 3^ο), Δ΄ Διευθυντές Σχολών Μέσης Εκπαιδευσεως (άρθρο 4^ο), Ε΄ περί διευθύνσεως και καθηκόντων των σχολών Μέσης και Δημοτικής Εκπαιδευσεως (άρθρο 5^ο, 6^ο και 7^ο), ΣΤ΄ περί του διδάσκοντος προσωπικού και των καθηκόντων τους (άρθρο 8^ο, 9^ο και 10ο), Ζ΄ βοηθητικό προσωπικό (άρθρο 11ο), Η΄ όροι και συμφωνίες Υπηρεσίας (άρθρο 12^ο, 13^ο και 14^ο), Θ΄ άδειες κανονικές και αναρρωτικές (άρθρο 15^ο και 16^ο), Ι΄ ποινές (άρθρο 17^ο), ΙΑ΄ μισθολόγιο (άρθρο 18^ο), ΙΒ΄ σχολικό έτος και σχολικές εορτές (άρθρο 19^ο και 20ο), ΙΓ΄ σχολικοί ιατροί (άρθρο 21^ο), ΙΔ΄ μαθητές (άρθρο 22^ο, 23^ο, 24^ο και 25^ο) και ΙΕ΄ γενικές διατάξεις (άρθρο 26^ο).¹³²

Το γυμνάσιο αφορούσαν όλες οι διατάξεις οι σχετικές με την διοίκηση των σχολών, τα προσόντα και τα καθήκοντα και τα δικαιώματα των καθηγητών, τις ποινές και τους υπηρέτες. Ειδικότερα ο Γυμνασιάρχης του Αβερωφείου έπρεπε να είναι διδάκτωρ της Φιλοσοφίας επί φιλολογία, να έχει πενταετή ευδόκιμη υπηρεσία σε αναγνωρισμένο γυμνάσιο και, αν είναι δυνατόν, να είναι γνώστης των ξένων γλωσσών που διδάσκονταν στο γυμνάσιο και να έχει πτυχίο του διδασκαλείου της

¹²⁷ Το 1920-1921 η παρεπιτροπή αποτελέστηκε από τους Εφόρους κκ. Δ Θεοδωράκη, Κ Παπά και Ν Σαράφη, με την συμμετοχή του διευθυντού των σχολείων και των διευθυντών εκάστου σχολείου. Το 1940 η Εφορεία είχε αναθέσει στους Επιτρόπους Ν Βατιμπέλλα και Ρούσο την επεξεργασία και διαμόρφωση των νέων διατάξεων του κανονισμού.

¹²⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, τ 2, 2/15/7/1920, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, τ 2, 21/4/7/1921, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 8/5/1940.

¹²⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 6/19/7/1921, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, τ 7, συνεδρ 9/22/7/1921, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, τ 12, συνεδρ 22/5/1940. Για τον κανονισμό του 1940 βλ. και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 204, 1936/1939, «Κανονισμός των Σχολείων-Σχέδια».

¹³⁰ Είναι χαρακτηριστική η επιστολή του γραμματέα της ΕΚΑ Ρ Ραδόπουλου προς τον Γυμνασιάρχη Παλαιολόγο Γεωργίου (27/12/1911), με την οποία θέτει θέμα σύνταξης κανονισμού-οργανισμού των σχολείων, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 8 (1911), αριθμ 1485, σ 443, επίσης, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, τ 2, 9/22/7/1919, Υπόμνημα του «Παναγιώπτιου Συνδέσμου Διδασκάλων» για διάφορα θέματα, μεταξύ αυτών και του κανονισμού. Ακόμη, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 8/5/1940 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, τ 12, συνεδρ 22/5/1940.

¹³¹ ΕΚΑ, «Κανονισμός των Σχολείων», τυπογραφείον Κασιμάτη & Ιωνα, Αλεξάνδρεια 1929.

¹³² ΕΚΑ, «Κανονισμός των Σχολείων», τυπ Απ Γλού, Αλεξάνδρεια 1940.

μέσης εκπαίδευσης (άρθρο 5 Κανονισμού 1921). ή να είναι πτυχιούχος της Φιλολογίας του Εθνικού Πανεπιστημίου, με διεισδυτικές ανώτερες παιδαγωγικές σπουδές στην Ευρώπη, με πενταετή προϋπηρεσία σε αναγνωρισμένα σχολεία της μέσης εκπαίδευσης και να γνωρίζει μια τουλάχιστον ξένη γλώσσα, απ'αυτές που διδάσκονται στα σχολεία. (άρθρο 4 κανονισμού 1940). Το άρθρο 6 και των δύο κανονισμών ρύθμιζε τα καθήκοντα των διευθυντών γενικά, άρα και του γυμνασιάρχη.

Και οι δύο Κανονισμοί όριζαν ότι οι καθηγητές έπρεπε να είναι πτυχιούχοι πανεπιστημιακής σχολής του ελληνικού Πανεπιστημίου και να μετέχουν των εκδηλώσεων των σχολείων (άρθρα 7, 10 και 15 Κανονισμού 1921, άρθρα 8,9,10, Κανονισμού 1940). Ακόμη, έπρεπε να διδάσκουν κατά μέγιστο 22 ώρες την εβδομάδα (άρθρο 14 Κανονισμού 1921) και 26 ώρες, σύμφωνα με τον Κανονισμό του 1940 (εδάφιο β', άρθρο 9). Επίσης ίσχυαν οι ίδιες απαγορεύσεις για τα ιδιαίτερα μαθήματα και ίσχυαν οι ίδιες εξαιρέσεις και στους δύο κανονισμούς (αίτηση κηδεμόνα και άδεια του οικείου διευθυντή για κατ'ιδίαν διδασκαλία μετά το τέλος Φεβρουαρίου, σύμφωνα με το άρθρο 13 Κανονισμού 1921 και εδάφιο γ', άρθρου 9 Κανονισμού 1940).

Για όλα τα άλλα θέματα, κυρίως, τον τρόπο εφαρμογής του κανονισμού και τα πολλά καθημερινά θέματα που προέκυπταν στην ζωή του Αβερωφείου, την ευθύνη και φροντίδα είχε ο Σύλλογος των Καθηγητών, σε συνεννόηση με τον γενικό Διευθυντή των Σχολείων και σε ορισμένες περιπτώσεις με προσφυγή στην Εφορεία των Σχολείων ή, αν κρινόταν απαραίτητο, και στην Επιτροπή της Κοινότητας.

γ' Η στέγαση της σχολής.

Οι πρώτες τάξεις του γυμνασίου και στην συνέχεια το αναγνωρισμένο Αβερωφείο στεγάστηκαν, μαζί με τα υπόλοιπα σχολεία στην Τοσιτσαία σχολή. Πολύ σύντομα ο αριθμός των μαθητών αυξήθηκε παρουσιάστηκε, έτσι, η ανάγκη εξεύρεσης νέου χώρου για την επέκταση των σχολείων, αφού το κτίριο της Τοσιτσαίας δεν επαρκούσε για την στέγαση της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Η λύση στο πρόβλημα δόθηκε στις αρχές του 20ου αιώνα, με την απόκτηση νέου χώρου από την ΕΚΑ. Ο πρόεδρος Εμμανουήλ Μπενάκης ανακοίνωσε στην Επιτροπή¹³³ ότι κατόπιν των ενεργειών του στην Αιγυπτιακή κυβέρνηση πέτυχε να αγοραστεί υπέρ της ΕΚΑ γήπεδο, έκτασης 18000 τετραγωνικών μέτρων - προς 15 γ.δ. το μέτρο, στην περιοχή του Σιάτμπυ (Chatby), κοντά στην Διώρυγα Φαργκάς, καταβάλλοντας και το αντίτιμο. Στο χώρο αυτό θα ανεγείρονταν οι επαγγελματικές και βιοτεχνικές σχολές της ΕΚΑ και το Ορφανοτροφείο. Το συμβόλαιο του οικοπέδου παραδόθηκε από την αιγυπτιακή κυβέρνηση στον πρόεδρο της ΕΚΑ στις αρχές του 1904.¹³⁴ Η επιτροπή έκρινε ότι έπρεπε να δημιουργηθεί παρεπιτροπή της για την παραλαβή και οριοθέτηση του γηπέδου, ενώ ο πρόεδρος Μπενάκης ζήτησε να συγκληθεί και ειδική σύσκεψη της επιτροπής για τα ληπτέα μέτρα.

Το θέμα, με πρωτοβουλία της Κοινοτικής Επιτροπής, έλαβε παναιγύπτιο χαρακτήρα, μετά την έκκληση της ΕΚΑ¹³⁵ προς τους ανά την Αίγυπτο ομογενείς, όπου ζητούσε την συνδρομή όλων όσων είχαν δυνατότητα να ενισχύσουν την ανέγερση των νέων ευαγών ιδρυμάτων. Στην έκκληση η κοινότητα γνωστοποιούσε ότι λόγοι υγιεινής και παιδαγωγικής ανάγκας να ιδρύσει πλήρη δημοτικά σχολεία καθώς και επαγγελματικές σχολές για την εξασφάλιση ανετώτερου και

¹³³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Δ', 23/5/11/1903.

¹³⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Ε', 5/18/1/1904. Ας σημειωθεί ότι το Σιάτμπυ ονομαζόταν και Λαζαρέτο.

¹³⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Στ', 5/18/2/1904.

ασφαλέστερου μέλλοντος για τους ελληνόπαιδες στην Αίγυπτο. Στον έρανο συμμετείχαν πολλοί κορυφαίοι παράγοντες της ομογένειας, όπως ο Μπενάκης, ο Μ. Συναδινός, που δώρισε 500 Λίρες Αγγλίας, με την ευκαιρία των γάμων της θυγατέρας του με τον Αλέξανδρο Ε. Μπενάκη ο Σαλβάγος, ο Ζερβουδάκης και άλλοι. Οι αδελφοί Στέφης και Μικές Σαλβάγος και ο Ε Ζερβουδάκης εξέφρασαν την ευχή δύο από τα νέα ιδρύματα να λάβουν τα ονόματα των αιδιίμων πατέρων τους, γεγονός που απεδέχθη η Επιτροπή της ΕΚΑ.

Λίγους μήνες αργότερα η ΕΚΑ προχώρησε στην αγορά επιπλέον χώρου για τα σχολεία της. Κατόπιν ενεργειών του προέδρου Μπενάκη και του αντιπροέδρου Συναδινού, ο υπουργός Οικονομικών της Αιγύπτου Μιτσέλ Ινες, με το υπ' αριθμόν 2170/20ης Σεπτεμβρίου 1904 εγγράφου του, γνωστοποίησε στην ΕΚΑ ότι η κυβέρνηση δέχεται την πώληση στην ΕΚΑ ενός δεύτερου γηπέδου στο Σάτμπυ, γειτονικού με αυτό που ήδη αγοράστηκε, με τους ίδιους όρους εκποίησης. Όμως, η οριοθέτησή του θα καθυστερούσε έως ότου η Δημαρχία Αλεξανδρείας αποφάσιζε για το εύρος της διαπλάτυνσης της οδού που βρισκόταν στην μια πλευρά του οικοπέδου. Η ΕΚΑ απεδέχθη τους όρους με το υπ' αριθμόν 409/22ας Σεπτεμβρίου 1904 έγγραφό της.¹³⁶ Στην ίδια συνεδρία συστήθηκε παρεπιτροπή για την παραλαβή των γηπέδων στο Σιάτμπυ. Την παρεπιτροπή αποτελούσαν οι Ιωάννης Καρτάλης και Δημοσθένης Ταμβακόπουλος και τα καθήκοντά της περιλάμβαναν την παραλαβή και οριοθέτηση του γηπέδου, καθώς και την συνεννόηση με τους ενοικιαστές που διέμεναν σε καλύβες εντός του γηπέδου για την αποζημίωση που δικαιούνταν από την κατεδάφισή των καλύβων τους.

Στο Σάτμπυ ξεκίνησε το 1907 (23 Απριλίου) και ολοκληρώθηκε το 1909 η ανέγερση της Ζερβουδακείου Αστικής Σχολής, δωρεά του Γεωργίου Ζερβουδάκη.¹³⁷ Στους χώρους της στεγάστηκε το Αβερώφειο γυμνάσιο από την 1^η Σεπτεμβρίου 1909¹³⁸ έως τις ημέρες μας. Έτσι, χάρη στην δωρεά του Ζερβουδάκη η κοινότητα έλυσε το πρόβλημα της στέγασης του ολοένα και αναπτυσσόμενου σε αριθμό μαθητών, τμημάτων και καθηγητών γυμνασίου.

Ήδη προ της λειτουργίας της σχολής η ΕΚΑ είχε αρχίσει να ενισχύει οικονομικά το νέο ίδρυμα και να αναλαμβάνει το δύσκολο, όπως αποδείχθηκε, έργο της συντήρησης και του κτηρίου και των σχολείων. Έτσι, κατόπιν μελέτης του θέματος των δαπανών που κρίνονταν απαραίτητες για την λειτουργία της σχολής, αποφασίστηκε η πρόσληψη έξι νέων επιμελητών και τεσσάρων υπηρετών. Επίσης, εγκρίθηκε και το ποσό των 20.000 γρ δ για την μεταφορά της Α' γυμνασίου και των τάξεων του Σχολαρχείου. Μάλιστα, το συνολικό ποσό που εγκρίθηκε ανερχόταν στα 100.000 γρ δ.¹³⁹ Ακόμη, ψηφίστηκε πρόσθετη πίστωση ετήσιας δαπάνης 1000 Λ Αγγλίας για την λειτουργία της Ζερβουδακείου.¹⁴⁰ Για την αύξηση των αιθουσών διδασκαλίας προστέθηκαν δύο όροφοι, ο δεύτερος το 1928 και ο τρίτος το 1949.¹⁴¹

¹³⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 14/27/11/1904.

¹³⁷ Ο Ζερβουδάκης προσέφερε 15000 Λ Αγγλίας για τον σκοπό, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 28/10/4/1906 και συνεδρ 19/1/4/1907. Το αρχικό ποσό δωρεάς ήταν 6000 Λ Αγγλίας, αλλά όταν διαπιστώθηκε, ότι τα έξοδα για την ανέγερση της σχολής ξεπερνούσαν την δωρεά και ο μειοδοτικός διαγωνισμός δεν ικανοποιούσε τις επιθυμίες της ΕΚΑ, ο Ζερβουδάκης υπερδιπλασίασε το ποσό.

¹³⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Δ' 21/9/1909.

¹³⁹ Η μελέτη πραγματοποιήθηκε από την Εφορεία των σχολείων και εγκρίθηκε στην συνεδρ 25/7/6/1909.

¹⁴⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Β', 2/15/6/1909.

¹⁴¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 23/12/1937.

2. Η ΕΦΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Την εποπτεία και διοίκηση του Αβερωφείου γυμνασίου, όπως και κάθε σχολείου της Ελληνικής Κοινότητας Αλεξανδρείας, ασκούσε η ίδια η Κοινότητα. Βασικό όργανο άσκησης της εποπτείας και της διοίκησης ήταν η Εφορεία των σχολείων, που απαρτιζόταν από μέλη της Κοινοτικής Επιτροπής.¹⁴²

Τα καθήκοντα της Εφορείας περιλάμβαναν την ενημέρωσή της για την λειτουργία κάθε σχολείου και της επίδοσης του προσωπικού, την μέριμνα για την λήψη κάθε χρήσιμου μέτρου προς βελτίωση των σχολείων, την πρόταση για την πρόσληψη των εκπαιδευτικών και την ανανέωση των συμβολαίων των ήδη εν ενεργεία, την τοποθέτηση των εκπαιδευτικών σε κάθε σχολείο, την επεξεργασία των εκθέσεων των διευθυντών και των επιθεωρητών και την άσκηση της πειθαρχικής εξουσίας επί του προσωπικού των σχολείων.¹⁴³ Η εφορεία λάμβανε τις αποφάσεις της κατά την διάρκεια των συνεδριάσεών της, τουλάχιστον μια φορά τον μήνα κατά τον κανονισμό, στην πραγματικότητα συχνότερα, όπως φαίνεται από τα Πρακτικά της.¹⁴⁴ Τα μέλη της ήταν επιστήμονες, τραπεζίτες και μορφωμένοι μεγαλέμποροι της Αλεξανδρείας.¹⁴⁵ Πολλοί απ' αυτούς ανήκαν στις γνωστές και ισχυρές οικογένειες της παροικίας και ήταν από τους πλέον επιτυχημένους στον κλάδο τους.¹⁴⁶

Όπως είναι αναμενόμενο η διοίκηση του Αβερωφείου Γυμνασίου δεν ήταν αποκλειστικό προνόμιο της Εφορείας. Υπήρχε η διεύθυνση του Γυμνασίου. Το όλο σύστημα διοίκησης έμοιαζε με πυραμίδα, που είχε στην κορυφή την Εφορεία των σχολείων, στο αμέσως χαμηλότερο επίπεδο την γενική διεύθυνση των Σχολών και τέλος, τους επιμέρους διευθυντές, στην προκειμένη περίπτωση, τον γυμνασιάρχη του Αβερωφείου Γυμνασίου και την διευθύντρια των Παρθεναγωγείων (Αβερωφείων) Μέσης Εκπαίδευσης.

Η Εφορεία των σχολείων εμφανίζεται για πρώτη φορά το 1854, έτος ιδρύσεως της Ελληνοαιγυπτιακής σχολής Αλεξανδρείας.¹⁴⁷ Εκτοτε συνεχίζει την δράση της. Σε μερικά ακαδημαϊκά έτη εμφανίζεται με κάποια διαφοροποίηση στο όνομά της. Το

¹⁴² ΕΚΑ, *Κανονισμός των σχολείων*, Αλεξάνδρεια, τυπογραφείον Κασιμάτη και Ιωνα, 1929, άρθρο 1 και ΕΚΑ, *Κανονισμός των σχολείων*, τυπογραφείον Απ Γλού, 1940, άρθρο 1. Αξίζει, όμως, να σημειωθεί ότι μεταξύ των δύο κανονισμών υπάρχει μια διαφορά: Σύμφωνα με αυτόν του 1921 η εποπτεία και η διοίκηση ασκείται από την Εφορεία των σχολείων, ενώ στον κανονισμό του 1940, τα ως άνω καθήκοντα ασκούνται από την Κοινοτική Επιτροπή, δια της Εφορείας.

¹⁴³ Άρθρο 2, του κανονισμού του 1940.

¹⁴⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, 1899-1959. Η συχνότητα των συνεδριάσεων ποικίλει, ανάλογα με τις εκκρεμούσες ή τις έκτακτες υποθέσεις που έπρεπε να αντιμετωπίσει η Εφορεία. Έτσι, πολλές φορές η Εφορεία συνεδρίαζε δύο φορές τον μήνα, σε έκτακτες περιπτώσεις κάθε εβδομάδα, άλλοτε, ιδίως την θερινή περίοδο, μια φορά τον μήνα και σπάνια αργούσε να συνέλθει περισσότερο από ένα μήνα. Ας μην λησμονείται, ότι τα μέλη της αποτελούσαν μέλη της Κοινοτικής Επιτροπής και όφειλαν να παρακολουθούν τις εργασίες και της Επιτροπής.

¹⁴⁵ **Ραδάμανθου Ραδόπουλου**, «Εισαγωγή εις την ιστορία της ελληνικής κοινότητος Αλεξανδρείας, 1830-1927», Αλεξάνδρεια 1928, σ 111.

¹⁴⁶ Για παράδειγμα αναφέρεται ο μετέπειτα πρόεδρος της ΕΚΑ Δ Θεοδωράκης, ο Αλεξ Μπενάκης, γιός του προέδρου Εμμ Μπενάκη, οι κορυφαίοι νομικοί Λ Λιμπρίτης, σύμβουλος του Γ Αβέρωφ, Γ Ρούσσοσ και Ν Βατιμπέλλας, έμποροι όπως ο Γ Ζερβουδάκης, ο ΚΜ Σαλβάγος, ο Ν Καζούλλης, ο Α Ροδοκανάκης, ο Α Συναδινός και πλήθος άλλοι γνωστοί πάροικοι της Αλεξανδρείας.

¹⁴⁷ *Κανονισμός της εν Αλεξανδρεία Ελληνοαιγυπτιακής Σχολής*, εν Αθήναις, εκ της τυπογραφίας Χ Δούκα, 1854, άρθρα 86-90, σσ 21-22.

1868, που εμφανίζεται για πρώτη φορά αυτή η Εφορεία στο Αρχείο, ονομαζόταν "των Σχολών και του Παρθεναγωγείου".¹⁴⁸ Την επόμενη χρονιά ονομάστηκε "τιμήμα σχολείων".¹⁴⁹ Επειτα έλαβε το γνωστό όνομα Εφορεία Σχολείων. Στον «Κανονισμό της εν Αλεξανδρεία Ελληνικής Κοινότητας», που εγκρίθηκε το 1887, αποτελούσε μία από τις τέσσερις εφορείες στις οποίες υποδιαιρούνταν η Κοινοτική Επιτροπή και ονομαζόταν «Εφορεία των εκπαιδευτικών καταστημάτων».¹⁵⁰ Το 1900 η Εφορεία ονομαζόταν «των σχολείων και του γυμνασίου».¹⁵¹ Το όνομα αυτό διατηρήθηκε έως και το 1908,¹⁵² οπότε μονιμοποιείται το όνομα «Εφορεία των σχολείων».

Αυξομειώσεις παρουσιάζει και ο αριθμός των μελών της. Καταρχήν, απαρτιζόταν από τρία μέλη.¹⁵³ Από το 1889 τα μέλη αυξάνονται σε πέντε. Το 1895 γίνονται 7 και από το 1900 ορίζεται και ο προϊστάμενος της Εφορείας.¹⁵⁴ Κατά την πρώτη δεκαετία του 20ου αιώνα τα μέλη αυξήθηκαν σταδιακά σε 8 (1901), 11 (1903), 10 (1906), 11 (1909). Κατά την δεύτερη δεκαετία παρέμειναν σταθερά στον αριθμό 12, ενώ την τρίτη δεκαετία ο αριθμός κατέβηκε στα 8 μέλη. Την δεκαετία του '30 και το '40 ο αριθμός σταθεροποιήθηκε στα 9 μέλη και την δεκαετία του '50 είχαμε διαδοχικά 7 (1950-1955), 8 (1956), 9 (1957-1959) και 10 μέλη (1960).¹⁵⁵

Η δράση της Εφορείας, όπως είδαμε, ήταν πολυσχιδής και πολύ σημαντική, αφού αφορούσε, κυριολεκτικά, το μέλλον της παροικίας.¹⁵⁶ Λόγω των πολλών καθηκόντων, αλλά και του φόρτου εργασίας που προέκυπτε, η Εφορεία συγκροτούσε τις λεγόμενες *παρεπιτροπές*. Αυτές ήταν ολιγομελείς ομάδες εργασίας, με αντικείμενο τους την καλύτερη μελέτη ενός από τους πολλούς τομείς δράσης της Εφορείας, με σκοπό την βελτίωση του έργου της ή την έκτακτη αντιμετώπιση κάποιου αναφύεντος προβλήματος, πάντα σχετικού με την εκπαίδευση και ιδίως την μέση. Συγκροτούνταν από μέλη της Εφορείας σχολείων, με την δυνατότητα συμμετοχής και τρίτων, ειδικών για το θέμα που αντιμετώπιζε η κάθε παρεπιτροπή. Η ωφέλεια που προέκυπτε απ' αυτόν τον επιμερισμό της εργασίας και από την μελέτη των ιδιαίτερων θεμάτων ήταν φανερή στην πορεία της ΕΚΑ. Η διάρκεια εργασιών μια παρεπιτροπής εξαρτιόταν από την φύση του θέματος που αντιμετώπιζε.

Η συχνότερη αιτία για την συγκρότηση παρεπιτροπής ήταν το θέμα των εγγραφών. Αναλυτικότερα, η ανάγκη δημιουργίας παρεπιτροπής για τις εγγραφές παρουσιάστηκε κατά την δεύτερη δεκαετία του 20ου αιώνα. Ένα από τα βασικότερα προβλήματα των εγγραφών ήταν οι δικαιούχοι δωρεάν εγγραφής στα σχολεία. Επειδή ήταν δύσκολο και χρονοβόρο για την Εφορεία να εξετάζει όλες τις περιπτώσεις των υποψηφίων προς δωρεάν εγγραφή, ορίστηκε παρεπιτροπή για την εξέταση όλων

¹⁴⁸ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Α', 25/2/1868. Συνεδρία Α' ήταν η πρώτη συνεδρία μετά την εκλογή της νέας Κοινοτικής Επιτροπής, οπότε συγκροτούνταν σε σώμα, εκλεγόταν το προεδρείο και ορίζονταν τα μέλη των επιμέρους Εφορειών.

¹⁴⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Α', 8/3/1869.

¹⁵⁰ *Κανονισμός της ελληνικής εν Αλεξανδρεία Κοινότητας*, 1887, άρθρο 27.

¹⁵¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Α' 1/14/3/1900.

¹⁵² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Α', 9/22/4/1903, συνεδρ Α', 28/10/4/1906.

¹⁵³ Τα στοιχεία αφορούν την περίοδο από το 1868 έως το 1888 και προέρχονται από τα ΠΚΕ.

¹⁵⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Α' 1/14/3/1900. Πρώτος προϊστάμενος ορίστηκε ο γνωστός δικηγόρος και εις εκ των εκτελεστών της διαθήκης Αβέρωφ Λουδοβίκος Λιμπρίτης.

¹⁵⁵ Τα ονόματα των εκάστοτε Εφόρων αναφέρονται στα ΠΚΕ και στις Λογοδοσίες εκάστου έτους.

¹⁵⁶ Γ. Ν. Μαύρη, «Υπόμνημα περί των εν Αιγύπτω ελληνικών κοινοτήτων», Ζαγαζίκ 1911, σσ 8-9, όπου παρουσιάζονται ενδιαφέρουσες απόψεις για την σύσταση και λειτουργία της Εφορείας.

αυτών των περιπτώσεων.¹⁵⁷ Ακόμη, η Εφορεία ήλεγχε όλους τους εγγραφισμένους στα σχολεία, (τα στοιχεία τους, την οικογενειακή κατάσταση κλπ.),¹⁵⁸ ακόμα και το θέμα της έγκαιρης προσέλευσής τους για την εγγραφή.¹⁵⁹ Επίσης, υπήρξε περίπτωση που ορίστηκε παρεπιτροπή για να εξετάσει σοβαρά θέματα όπως τα εκπαιδευτικά προβλήματα,¹⁶⁰ η σύνταξη κανονισμού των σχολείων,¹⁶¹ η εξέταση του Βασιλικού Διατάγματος «περί εξετάσεων και βαθμολογιών της Μέσης Εκπαιδευσεως»¹⁶², ή για κάποιο οικονομικό θέμα των καθηγητών.¹⁶³ Ακόμη δημιουργήθηκαν παρεπιτροπές και για πρακτικότερα θέματα των σχολείων.¹⁶⁴

Η Εφορεία, ωστόσο, δεν έπαυσε να αναζητά τρόπους βελτίωσης και αύξησης της προσφοράς της προς τα σχολεία, δοκιμάζοντας νέους τρόπους καλύτερης λειτουργίας της, ώστε να αυξηθεί και η απόδοσή της. Έτσι, στις αρχές της δεκαετίας του '20 αποφασίστηκε να παρακολουθείται η λειτουργία των Σχολείων εναλλάξ από 2 εφόρους επί δύο μήνες. Οι έφοροι ονομάστηκαν «έφοροι υπηρεσίας». Αποστολή τους η στενότερη παρακολούθηση της λειτουργίας των σχολείων και ειδικά του Γυμνασίου και η αναφορά στην Εφορεία κάθε προβλήματος που ανέκυπτε.¹⁶⁵ Με τους εφόρους υπηρεσίας η Εφορεία επεδίωκε να καταστεί πιο ευέλικτη στην αντιμετώπιση των πολλών προβλημάτων που προέκυπταν στην καθημερινή ζωή των σχολείων, αλλά και στην εφαρμογή των αποφάσεων της Εφορείας και της Κοινοτικής Επιτροπής.

Ο θεσμός του εφόρου υπηρεσίας μονιμοποιήθηκε, ωστόσο είκοσι έτη αργότερα, αποφασίστηκε επέκταση του θεσμού των Εφόρων υπηρεσίας μεταξύ όλων των μελών της εφορείας και ανασύσταση αυτού του θεσμού σε ευρύτερη κλίμακα, με ανάθεση καθηκόντων εφόρων υπηρεσίας εκάστου σχολείου.¹⁶⁶ Ουσιαστικά η Εφορεία με την απόφασή της, μετά από την δημιουργία κάποιων προβλημάτων στην ανάληψη της συγκεκριμένης υπηρεσίας από τα μέλη της, αναδιοργανώνει τον θεσμό

¹⁵⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. 25/6/7/1912. Η παρεπιτροπή ήταν τριμελής. Το θέμα των δωρεάν εγγραφέντων είναι πολύ μεγάλο θα εξεταστεί στο κεφάλαιο με τα οικονομικά ζητήματα.

¹⁵⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 25/8/10/1913, συνεδρ 3/16/7/1915, συνεδρ 30/12/9/1918, συνεδρ. 6/19/7/1921. Οι παρεπιτροπές ήταν τριμελής και στην τελευταία είχαν δικαίωμα συμμετοχής ο γενικός διευθυντής των σχολείων και επιμέρους διευθυντές.

¹⁵⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/22/5/1914, αφορά τις εγγραφές για το επόμενο ακαδημαϊκό έτος, 1914/1915. Η συγκεκριμένη παρεπιτροπή καθόρισε και το όριο των απουσιών των μαθητών.

¹⁶⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 24/6/2/1913. Πενταμελής επιτροπή (τέσσερις κοινοτικοί επίτροποι και ο γενικός διευθυντής των σχολείων Παλ. Γεωργίου).

¹⁶¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/22/7/1919. Τριμελής επιτροπή.

¹⁶² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/25/10/1920. Τετραμελής παρεπιτροπή, με την συμμετοχή ενός επιτρόπου και των τριών διευθυντών των σχολείων μέσης Εκπαίδευσης, του γυμνασιάρχη Ιωάννη Πιζάνη, του διευθυντή της Σαλβαγείου Επαγγελματικής σχολής Νικολάου Τσολεκίδη και της διευθύντριας των παρθεναγωγείων Μ.Ε. Υπατίας Στάμπα.

¹⁶³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/25/10/1920. Η παρεπιτροπή ήταν διμελής: ένας επίτροπος και ένας καθηγητής. Επιφορτίστηκαν με την εξέταση των καθηγητών που δικαιούνταν άυξηση στον μισθό λόγω της συμπλήρωσης ετών υπηρεσίας.

¹⁶⁴ Έχουμε δύο τέτοιες παρεπιτροπές, μία τετραμελή με σκοπό την δημιουργία επετηρίδας των σχολείων, ό π., συνεδρ 9/22/5/1914 και μία, επίσης, τετραμελής επιφορτισμένη με τα θέματα ύδρευσης και διευθέτησης του χώρου των παιδιών στο Σάτμυ.

¹⁶⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/22/12/1921 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 3/16/12/1921. Πρώτοι ανέλαβαν υπηρεσία από 1^{ης} Ιανουαρίου 1922 οι Κ. Παπιάς και Αλεξ. Μπενάκης. Ακολούθησαν οι υπόλοιποι.

¹⁶⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 18/3/1943.

των Εφόρων υπηρεσίας, ορίζοντας υπευθύνους κατά σχολή. Έτσι, έφοροι υπηρεσίας για το γυμνάσιο αρρένων ανέλαβαν οι Μ.Ταταράκης και Ν.Σακελλάριος και για το Θηλέων και το Ανώτερο Παρθεναγωγείο οι Μ.Ταταράκης, Ν.Σακελλάριος και Ν.Βατιμπέλας.

Μάλιστα, συντάχθηκε και κανονισμός υπηρεσίας των εφόρων υπηρεσίας. Τα καθήκοντα τους, όπως κοινοποιήθηκαν στους διευθυντές των σχολείων Μέσης Εκπαίδευσης,¹⁶⁷ περιλάμβαναν την τακτική επίσκεψη των εφόρων στα σχολεία για την παρακολούθηση των μαθημάτων, του τρόπου διδασκαλίας, τις εξετάσεις, την συζήτηση των εκπαιδευτικών προβλημάτων με το διδακτικό προσωπικό, χωρίς να τους παρέχεται δυνατότητα παρέμβασης στα επιστημονικά θέματα και στο έργο των διευθυντών. Ακόμη, παρακολουθούσαν την εσωσχολική ζωή, τα φροντιστήρια, το σχολιατρικό έργο, την τροφή των μαθητών, την παροχή βοήθειας στους έχοντες ανάγκη. Οι έφοροι υπηρεσίας νομιμοποιούνταν να λαμβάνουν μέρος στις συνεδριάσεις των διευθυντών και των καθηγητικών συλλόγων, με καθήκον την τήρηση των πρακτικών.¹⁶⁸ Τις παρατηρήσεις τους για την όλη ζωή και λειτουργία των σχολείων όφειλαν να τις καταθέσουν στην Εφορεία.

Η προσπάθεια και η μέριμνα για την παροχή καλύτερων υπηρεσιών στα σχολεία συνεχίστηκε. Ήταν φανερό ότι η Εφορεία των σχολείων ασχολούταν κυρίως με ζητήματα διοικητικής φύσεως. Παρόλα αυτά το σπουδαιότερο θέμα που είχε ανάγκη διαρκούς μελέτης και παρακολούθησης ήταν αυτό της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Οι αιτίες βρίσκονταν στις συνθήκες ζωής και εργασίας στην Αίγυπτο που άλλαζαν διαρκώς, οπότε ήταν ανάγκη οι ελληνόπαιδες να λάβουν από τα σχολεία την εκπαίδευση εκείνη που θα τους δώσει τα απαραίτητα εφόδια για να ευδοκιμήσουν στον αγώνα της ζωής, που είχε αρχίσει να γίνεται ιδιαίτερα τραχύς για το ελληνικό στοιχείο. Γι' αυτό κρίθηκε απαραίτητο να γίνεται τακτική και ενδελεχής μελέτη του εκπαιδευτικού συστήματος, ώστε η Επιτροπή της Κοινότητας, από τα πορίσματα της μελέτης ορμώμενη, να προβεί στις αναγκαίες αλλαγές και μεταρρυθμίσεις του συστήματος.

Κατόπιν όλων αυτών ο πρόεδρος της ΕΚΑ, Μικές Κ. Σαλβάγος, πρότεινε¹⁶⁹ την συγκρότηση μιας ειδικής εφορείας, «Εκπαιδευτικής», η οποία θα αποτελείται από 3 μέλη της Επιτροπής και θα εισηγείται στην Επιτροπή τις μεταρρυθμίσεις που κρίνονταν απαραίτητες για την προσαρμογή της κοινοτικής εκπαίδευσης στις ανάγκες των καιρών και της παροικίας. Η νέα εφορεία θα συνεργάζεται με τον γενικό Διευθυντή των Σχολείων και τους επιμέρους Διευθυντές, καθώς και με άλλους ειδικούς παράγοντες χρήσιμους στους σκοπούς της. Η Επιτροπή απεδέχθη την πρόταση και κατήρτισε την νέα «Εφορεία εκπαιδευτικών ζητημάτων», αποτελούμενη από τους Δ. Θεοδωράκη, Ν. Βατιμπέλλα και Κ. Παπά.¹⁷⁰

Το 1931 προστέθηκε μια ακόμα υπηρεσία μεταξύ των μελών της Εφορείας, αυτή του «εφόρου διαχείρισης». Πρώτος ανέλαβε ο επί πολλά έτη προϊστάμενος της

¹⁶⁷ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, Εισαχθέντα έγγραφα, τ 52 (1943), αρ 805/345, 26/6/1943. Δημιουργήθηκε κάποιο πρόβλημα από την κοινοποίηση του κανονισμού μόνο στους υπευθύνους εφόρους και όχι στα σχολεία ΜΕ. Η παράληψη προκάλεσε την αντίδραση των διευθυντών, την μη πρόσκληση των εφόρων υπηρεσίας στις συνεδριάσεις του συλλόγου καθηγητών και την συνακόλουθη αντίδραση της Κοινοτικής Επιτροπής, βλ. ό π., αρ. 787/333, 23/6/1943. Γελικά η παρεξήγηση λύθηκε με την αποστολή στους διευθυντές του κανονισμού, με την προαναφερθείσα επιστολή της 26^{ης} Ιουνίου 1943.

¹⁶⁸ Εξυπακούεται πως σ' αυτές τις συνεδριάσεις οι έφοροι υπηρεσίας δεν έπαιζαν, απλά, τον ρόλο του γραμματέα, αλλά πρέπει να είχαν το δικαίωμα της συμβουλευτικής γνώμης.

¹⁶⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 6/12/1927.

¹⁷⁰ Ο π.

Δ. Θεοδωράκης.¹⁷¹ Ακόμη, αποφασίστηκε να κωδικοποιηθούν οι αποφάσεις της Εφορείας Σχολείων των τελευταίων 2-3 ετών για να εξακριβώνεται ευκολότερα η πιστή εφαρμογή τους, λόγω κάποιων κρουσμάτων μη σωστής εφαρμογής τους.¹⁷² Βέβαια, οι αποφάσεις της Εφορείας ήταν καταγεγραμμένες και στα Πρακτικά Εφορείας Σχολείων.¹⁷³

Λίγα χρόνια αργότερα υλοποιήθηκε πρόταση του εφόρου Νικολάου Βατιμπέλα για ενίσχυση της Εφορείας των σχολείων με νέα στην ηλικία στελέχη, με την ίδρυση μιας παρεπιτροπής των σχολείων, παρά τω πλευρώ της Εφορείας, που θα αποτελούνταν από αποφοίτους του Αβερωφείου και της Σαλβαγείου. Η παρεπιτροπή θα καλούνταν στις συνεδριάσεις της Εφορείας για να καταθέτει την νεανική της άποψη, που πήγαζε από τις εμπειρίες τους στο σχολείο. Είναι προφανές ότι η πρόταση του επιφανούς νομικού της παροικίας εκόμιζε μια νέα αντίληψη στην αντιμετώπιση των εκπαιδευτικών θεμάτων και φάνερωνε την θέληση της Εφορείας για ουσιαστική αντιμετώπισή τους. Η πρόταση έγινε αποδεκτή και αποφασίστηκε να συσταθεί σχολική παρεπιτροπή από 5-6 αποφοίτους των σχολείων, που θα βοηθούν την Εφορεία.¹⁷⁴

Τα νέα μέλη της σχολικής παρεπιτροπής αποφοίτων του Αβερωφείου και της Σαλβαγείου εξελέγησαν με υπόδειξη του προέδρου. Επρόκειτο για τους Δημ. Γιασεμιά, Ευστ. Ζερμπίνη, Ιω. Ν. Πηλαβάκη, Κ. Σαλβάγο και Θεμιστ. Συναδινό.¹⁷⁵ Η θητεία τους ήταν μονοετής, τα μέλη είχαν δικαίωμα να παρακολουθούν τα μαθήματα για να σχηματίζουν γνώμη και καλούνταν στις συνεδριάσεις της Εφορείας, όταν υπήρχε ανάγκη, όπου ανέπτυσαν συμβουλευτικά τις απόψεις τους σχετικά με την βελτίωση των εκπαιδευτικών αποτελεσμάτων των σχολείων της ΕΚΑ.

Πολύ σύντομα καθορίστηκαν και τα καθήκοντα των παρεπιτρόπων, με την σύνταξη επίσημου κανονισμού, που εγκρίθηκε¹⁷⁶ από την Κοινοτική Επιτροπή. Σύμφωνα με το εγκριθέν σχέδιο κανονισμού (11 άρθρα) οι παρεπιτροπικοί βρίσκονταν σε άμεση επαφή με τον προϊστάμενο της Εφορείας, προς τον οποίο αναφέρονται. Επισκέπτονταν όσο το δυνατόν συχνότερα τα σχολεία για να παρακολουθήσουν την ακροαματική διδασκαλία. Παρακολουθούσαν τις γυμναστικές και αθλητικές ασκήσεις των μαθητών. Συζητούσαν για τις εντυπώσεις που αποκόμιζαν από την παρακολούθησή με τους διευθυντές, τους διδάσκοντες των σχολείων και μεταξύ τους. Υπέβαλαν στο προϊστάμενο τις παρατηρήσεις τους και την ετήσια γενική έκθεση. Λάμβαναν μέρος όποτε καλούνταν στις συνεδριάσεις της Εφορείας των Σχολείων και κατέθεταν την γνώμη τους. Παρακολουθούσαν τον τρόπο εφαρμογής των αποφάσεων της Εφορείας στα σχολεία. Συνεργάζονταν για την διοργάνωση των σχολικών εορτών και αγώνων. Εισηγούνταν και διευκόλυναν τις επισκέψεις των μαθητών σε εργοστάσια, καταστήματα και άλλα κέντρα παραγωγής. Παρακολουθούσαν τις μαθητικές εορτές. Τέλος, διοργάνωναν διαλέξεις που μπορούσαν να παρακολουθήσουν οι ανώτερες τάξεις του Αβερωφείου και της Σαλβαγείου.

Παρόλα αυτά δεν έλλειψαν και οι πιο τολμηρές φωνές που ζητούσαν την λήψη ριζοσπαστικότερων μέτρων ως προς την Εφορεία. Το 1918 απορρίφθηκε πρόταση κατάργησης των Εφορειών και αντικατάστασής τους με Εισηγητική Επιτροπή, κατά τα πρότυπα της Δημαρχίας Αλεξανδρείας, η οποία θα μελετούσε όλα

¹⁷¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 2/1/1931.

¹⁷² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 30/12/1936.

¹⁷³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, 1899 κ εξ.

¹⁷⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 17/3/1936.

¹⁷⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 1/4/1936. Η πλειοψηφία των μελών ήταν γόνιμοι γνωστών οικογενειών της Αλεξανδρείας.

¹⁷⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 26/5/1936.

τα ζητήματα και θα υπέβαλε ολοκληρωμένες προτάσεις επί αυτών στην επιτροπή της Κοινότητας για την λήψη απόφασης. Αποφασίστηκε, κατόπιν έντονων συζητήσεων, αφ' ενός η διατήρηση των Εφορειών, αφ' ετέρου η συγκρότηση 8μελούς Εισηγητικής Επιτροπής, παράλληλα με τις Εφορείες.¹⁷⁷ Τρόπον τινά ικανοποιήθηκαν και οι δύο πλευρές. Πάντως, δεδομένου του έργου που προσέφεραν οι Εφορείες, ενδεχόμενη καταργησή τους και αντικατάσταση από μια μόνο επιτροπή, θα προκαλούσε οργανωτικό χάος στην ολοένα αναπτυσσόμενη Κοινότητα,¹⁷⁸ με τις πολλές και περίπλοκες ανάγκες.

¹⁷⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 19/1/8/1918.

¹⁷⁸ **Ραδάμανθου Ραδόπουλου**, «Εισαγωγή εις την ιστορίαν της Ελληνικής Κοινότητος Αλεξανδρείας, 1830-1947», Αλεξάνδρεια 1928, σ 104 κ εξ.

B' - Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

1. ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΣΧΟΛΗΣ

Το Αβερώνφειο γυμνάσιο ξεκίνησε τον βίο του ως κλασσικό γυμνάσιο και με την πάροδο του χρόνου και την αύξηση των αναγκών της παροικίας, για μια εξειδικευμένη και πλουραλιστική Μέση Εκπαίδευση, απέκτησε και επιμέρους τμήματα. Αυτά ήταν το εμπορικό τμήμα στις αρχές του 20ου αιώνα και το τμήμα θετικών επιστημών μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο. Ιδιαίτερη σημασία έχει και η εξέταση της πορείας της Μέσης Εκπαίδευσης των θηλέων, που καθυστέρησε να λάβει την μορφή του γυμνασίου έως τα τέλη της δεκαετίας του '30.

α΄ Γυμνάσιο¹⁷⁹ Αρρένων (κλασσικό και τμήμα θετικών επιστημών) και εμπορικό τμήμα.

Η πρώτη γυμνασιακή τάξη της ΕΚΑ λειτούργησε στα τέλη του 1872, από τον γενικό διευθυντή των σχολείων Κωνσταντίνο Τύμπα.¹⁸⁰ Η δεύτερη τάξη λειτούργησε το 1878,¹⁸¹ η τρίτη το 1887¹⁸² και η τέταρτη το 1889, οπότε το γυμνάσιο ολοκληρώθηκε και έγινε δυνατή η αναγνώρισή του από το ελληνικό υπουργείο Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαιδύσεως.¹⁸³

Από της ιδρύσεώς του το γυμνάσιο στεγάστηκε στην Τοσιτσαία σχολή που ήταν το πρώτο και για πολλά χρόνια το μοναδικό σχολικό κτίριο των Ελλήνων της Αλεξανδρείας. Το 1909 οι γυμνασιακές τάξεις μεταφέρθηκαν στην Ζερβουδάκειο σχολή στο Σάτμπυ, αποκτώντας αρκετή άνεση χώρου.¹⁸⁴ Εκεί παραμένει έως σήμερα. Από το 1928 στο Ζερβουδάκειο στεγάζονταν αποκλειστικά σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης,¹⁸⁵ ενώ για την αύξηση των αιθουσών διδασκαλίας εγκρίθηκε η δαπάνη

¹⁷⁹ Το πρώτο γυμνάσιο ιδρύθηκε στο ελληνικό κράτος με βασιλικό διάταγμα του Οθωνα, στις 21/11/1833, βλ. **Δαυίδ Αντωνίου**, *Τα προγράμματα της ΜΕ*. (1833-1929), τ Α΄, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Γενική γραμματεία Νέας Γενιάς, Αθήνα 1987, σ 12.

¹⁸⁰ **Ιωάννη Πιζάνη**, «*Λόγος εκφωνηθείς εν των Αβερωνφείω την ημέραν της εορτής των Τριών Ιεραρχών*», εκ του Πατριαρχικού Τυπογραφείου, Αλεξάνδρεια 1920, σ 8. Αξίζει να σημειωθεί πως το Αβερώνφειο γυμνάσιο Αλεξανδρείας ήταν το **μοναδικό** κοινοτικό γυμνάσιο της ελληνικής παροικίας, βλ. -ενδεικτικά, επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Μ Σαλβάγου (82/271, 17/2/1928), προς τον Γενικό Πρόξενο της Ελλάδος στην Αλεξάνδρεια, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 40 (1927). Επίσης, το ίδιο επανέλαβε, δίνοντας πληροφορίες για τα σχολεία, λίγο αργότερα, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 42 (προέδρου 1928).

¹⁸¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, τ 4, συνεδρ Η΄, 7/8/1878.

¹⁸² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, τ 5, συνεδρ 6/6/1887.

¹⁸³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 17/2/1890 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Ι 9 (1890),

«*Πρακτικόν αποφάσεως Επιτροπής Κοινότητος όπως το Γυμνάσιον ονομασθή Αβερώνφειον*». Ας σημειωθεί, ότι το απολυτήριο του Αβερωνφείου αναγνωρίστηκε από την εν Καΐρω γαλλική νομική σχολή το 1910, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 11/24/2/1910. Το 1947 αποφασίστηκε να καταβληθούν ενέργειες για την αναγνώριση του απολυτηρίου και από αγγλικά πανεπιστήμια, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/11/1947.

¹⁸⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/27/9/1909. Στην Ζερβουδάκειο Σχολή μεταφέρθηκαν και όλα τα τμήματα του εμπορικού, του σχολαρχείου, όλες οι μαθήτριες του διδασκαλείου και οι μαθητές της γ΄ και ε΄ αστικής και οι μαθήτριες της γ΄ και ε΄ του προτύπου, που κατοικούσαν κοντά στο Σάτμπυ. Ας σημειωθεί, ότι για ένα σχολικό έτος υπήρξε μια εξαίρεση. Το 1944 για την εξέρευση χώρου στο Ζερβουδάκειο αποφασίστηκε να μεταφερθεί ένα από τα τρία τμήματα της Α΄ γυμνασίου στο κτήριο της Τοσιτσαίας. Σ΄ αυτό θα φοιτούσαν μαθητές κάτοικοι της περιοχής, ενώ οι διαμένοντες στο Σιάτμπυ, κοντά σ΄ αυτό και στο Ράμλι θα φοιτούν στα δύο τμήματα της Ζερβουδακείου, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, βλ ΠΕΣ, συνεδρ 23/8/1944.

¹⁸⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 10/7/1928 και 20/1/1937.

για την κατασκευή ενός δεύτερου ορόφου στην Ζερβουδάκειο Σχολή.¹⁸⁶ Το 1949 προστέθηκε και ο τρίτος όροφος. Το γυμνάσιο αρρένων στεγαζόταν στην ανατολική πτέρυγα του κτιρίου.¹⁸⁷

Η αύξηση των γυμνασιακών τάξεων έγινε σταδιακά. Το 1906 τα 11 σχολικά έτη χωρίστηκαν σε 6 Δημοτικής και 5 Γυμνασιακής εκπαίδευσης, με την προσάρτηση της Γ΄ Ελληνικού στις 4 Γυμνασιακές. Η ρύθμιση δεν ίσχυσε, για άγνωστους λόγους, παρόλο που δημιουργήθηκε και επιτροπή αποτελούμενη από τους διευθυντές και μέλη του διδακτικού προσωπικού για την σύνταξη των προγραμμάτων σπουδών, αμφοτέρων των βαθμίδων.¹⁸⁸ Η πέμπτη γυμνασιακή τάξη προσετέθη το 1912, όταν, τελικά, εγκρίθηκε η Γ΄ τάξη του Ελληνικού, δηλαδή το Σχολαρχείο, να προσαρτηθεί στο Γυμνάσιο, αποτελώντας την Α΄ τάξη του πεντατάξιου Γυμνασίου. Έτσι, η νέα τάξη προσετέθη στην αρχή και όχι στο τέλος των γυμνασιακών τάξεων από το σχολικό έτος 1912-1913.¹⁸⁹

Το Αβερώφειο μετατράπηκε σε εξατάξιο από το σχολικό έτος 1930-31, σύμφωνα με τον νόμο 4373 της 13^{ης} Οκτωβρίου 1929. Ο νόμος όριζε την προσθήκη μιας τάξης, που ονομάστηκε πρώτη, ακολουθούσε η δεύτερα και ούτω καθεξής έως την έκτη. Η μετατροπή κρινόταν απαραίτητη για να διατηρηθεί η αναγνώριση του σχολείου από την ελληνική πολιτεία.¹⁹⁰ Την πρώτη χρονιά της λειτουργίας του εγγράφηκαν στην Α΄ τάξη 108 μαθητές και ψηφίστηκε ποσό 550 Λ. Αιγ. για την επιπλέον δαπάνη.¹⁹¹

Το 1934 ο Εφορος Γεώργιος Ρούσος πρότεινε να μετατραπεί το εξατάξιο Γυμνάσιο σε επτατάξιο, λόγω του φόρτου του προγράμματος του, αλλά η πρόταση δεν έγινε δεκτή.¹⁹² Το 1938 ετέθη θέμα μετατροπής των εξαταξίων Γυμνασίων σε οκτατάξια, με πολλές επιπτώσεις, κυρίως, στον κοινοτικό προϋπολογισμό. Αφού η ελληνική κυβέρνηση δεν ζήτησε από την ΕΚΑ την μετατροπή του Αβερωφείου, οπότε δεν ετίθετο θέμα ισοτιμίας του Αβερωφείου με τα εν Ελλάδι γυμνάσια, η ΕΚΑ αποφάσισε να μην προβεί σε καμμία αλλαγή. Απλά θα σημειώνεται στα απολυτήρια ότι το γυμνάσιο είναι εξατάξιο και στην Α΄ τάξη του εγγράφονται απόφοιτοι πλήρους εξαταξίου δημοτικού σχολείου.¹⁹³

Σημαντικό θέμα για την εύρυθμη λειτουργία του γυμνασίου ήταν η διαίρεση κάθε τάξης σε επιμέρους τμήματα, για την μείωση του αριθμού σε κάθε τμήμα, ώστε

¹⁸⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 23/12/1937.

¹⁸⁷ **Ευθυμίου Θ. Σουλογιάννη**, *Αβερώφειο Γυμνάσιο της Ελληνικής Κοινότητας Αλεξανδρείας -Λεύκωμα*, ΣΑΑΣΑ, Αθήνα, 1985, σ 16.

¹⁸⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 15/28/3/1906.

¹⁸⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 25/6/7/1912 και ΠΚΕ, συνεδρ 29/12/7/1912, όπου αναφέρεται ότι το Σχολαρχείο αποτελούσε μέρος του Αβερωφείου γυμνασίου. Επίσης, οι έχοντες ενδεικτικό της Β΄ γυμνασίου, πεντατάξιου γυμνασίου, μπορούσαν να εγγραφούν στην Σαλβάγειο Εμπορική Σχολή, που ήταν, τότε, τετρατάξιος, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 5/18/7/1919.

¹⁹⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΕ, αποφάσεις συνεδριάσεων του 1930, τα σχετικά με την διατήρηση της αναγνώρισης περιλαμβάνονται στο άρθρο 26 του νόμου 4373. Επίσης, **Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης**, *Λογοδοσία του έτους 1925*, Αλεξάνδρεια 1926, σ 93.

¹⁹¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 10/6/1930 και συνεδρ 25/6/1930. Προ της μετατροπής η Επιτροπή της Κοινότητας είχε συστήσει παρεπιτροπή από εφόρους για την μελέτη του νέου νόμου, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 21/11/1929.

¹⁹² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 15/11/1934.

¹⁹³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, 5/4/1938. Η αναφορά σε εγγραφή αποφοίτων εξετάξιου δημοτικού στο γυμνάσιο οφείλεται στην πρόθεση της ελληνικής κυβέρνησης να μετατρέψει τα γυμνάσια σε οκτατάξια, επειδή δέχονταν στην Α΄ τάξη αποφοίτους της Δ΄ δημοτικού. Κάτι τέτοιο δεν ίσχυσε ποτέ στο Αβερώφειο γυμνάσιο Αλεξανδρείας.

οι συνθήκες διδασκαλίας να είναι καταλληλότερες για την ευόδωσή της. Ο αριθμός των τμημάτων εξηρτάτο από τον αριθμό των μαθητών που εγγράφονταν στο γυμνάσιο,¹⁹⁴ τις απόψεις που επικρατούσαν μεταξύ των διδασκόντων για τον κατάλληλο αριθμό μαθητών ανά τμήμα,¹⁹⁵ την οικονομική κατάσταση της ΕΚΑ, από την οποία εξηρτάτο ο χωρισμός των τμημάτων (Εφορεία Σχολείων και Κοινοτική Επιτροπή)¹⁹⁶ και τους γονείς και κηδεμόνες των μαθητών/μαθητριών, που πολλές φορές επενέβαιναν ζητώντας την διαίρεση των τάξεων και ενισχύοντας την Κοινότητα για αυτό τον σκοπό.¹⁹⁷ Η έλλειψη χώρου για την στέγαση των νέων τμημάτων αποτέλεσε πρόβλημα για τις διαιρέσεις των τάξεων, σε αρκετές περιπτώσεις, οπότε καλούνταν η Εφορεία των σχολείων να προχωρήσει στις αλλαγές με περίσκεψη.¹⁹⁸ Ασφαλώς, όταν ο αριθμός των μαθητών ήταν πολύ μεγάλος η τάξη διαιρούνταν σε περισσότερα από δύο τμήματα.¹⁹⁹

Βέβαια, υπήρξε περίπτωση που η προτεινόμενη διαίρεση δεν πραγματοποιήθηκε, λόγω άρνησης της Κοινοτικής Επιτροπής να εγκρίνει το επιπλέον κονδύλιο.²⁰⁰ Ακόμη, υπήρξαν περιπτώσεις, που χρειάστηκε να γίνουν συμπύξεις τμημάτων,²⁰¹ ενώ κάποιες φορές η αύξηση των τμημάτων μιας τάξης αντισταθμίστηκε με την μείωση των τμημάτων άλλης τάξης.²⁰²

Όλη η πορεία του γυμνασίου, κατά τον 2ο αιώνα και ειδικότερα μετά τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο, ήταν μια συνεχής προσπάθεια της ΕΚΑ για την βελτίωσή του, ώστε να παρέχει στους μαθητές τα κατάλληλα εφόδια, είτε για την εξεύρεση εργασίας, είτε για την συνέχιση των σπουδών στο πανεπιστήμιο. Στον εν λόγω

¹⁹⁴ Όπως φαίνεται από τα πρακτικά της Εφορείας σχολείων και της Κοινοτικής Επιτροπής για να εγκριθεί διαίρεση τάξης σε δύο τμήματα έπρεπε ο αριθμός των μαθητών να ξεπεράσει τους 50, βλ. -ενδεικτικά- ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 20/2/4/1919, για την Δ΄ γυμνασίου, συνεδρ 3/16/8/1920, για τις τάξεις Γ΄, Δ΄ και Ε΄ γυμνασίου, 9/22/2/1922 για την Γ΄ γυμνασίου, 18/11/1927, συνεδρ 5/12/1928 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 4/17/4/1918.

¹⁹⁵ ΠΚΕ, συνεδρ 19/6/1928: Πρόταση για αραίωση των μαθητών στα τμήματα, για παιδαγωγικούς λόγους, που θα είχαν 40 μαθητές στο δημοτικό και 30 μαθητές στην ΜΕ. Αυτό θα οδηγούσε σε αύξηση των τμημάτων Δημοτικής και ΜΕ., και θα δημιουργούνταν 40 νέα τμήματα δημοτικής και 19 νέα τμήματα ΜΕ., με συνολικό κόστος 11000 Λίρες ετησίως. Λόγω κόστους απεφασίσθη να ανακοινωθούν τα στοιχεία στους ομογενείς. Αυτό έγινε, προφανώς, ώστε να καταστή σαφές το κόστος της εφαρμογής σε ευρεία κλίμακα του προγράμματος βελτιώσεως των σχολείων και να αναδειχθεί η ανάγκη ενίσχυσης των σχολείων από τους άρροικους, ιδιαίτερα με την εξασφάλιση νέων και σταθερών πόρων.
¹⁹⁶ Για τις συζητήσεις επί των οικονομικών επιπτώσεων λόγω της διαίρεσης των τάξεων, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 6/3/1929, συνεδρ 10/6/1929, συνεδρ 11/6/1930, συνεδρ 12/5/1936, συνεδρ 23/8/1944, συνεδρ 28/6/1948 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 26/5/1936 και συνεδρ 7/11/1937.

¹⁹⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/7/1939, συνεδρ 10/10/1953 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 28/10/6/1919 και «Η λειτουργία των εν Σιάμπυ ανωτέρων σχολών της κοινότητας», (22/6/1938), ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφο επιστολών, τ. 81 (γραμματέως 1938).

¹⁹⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 3/16/8/1920.

¹⁹⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 4/11/1924, συνεδρ 12/10/1951 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 11/24/10/1917.

²⁰⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 15/11/1934: Ο Παλαιολόγος Γεωργίου πρότεινε να χωριστούν η Ε΄ και η Στ΄ γυμνασίου σε δύο παράλληλα τμήματα η κάθε μία, αλλά λόγω κόστους η διαίρεση δεν πραγματοποιήθηκε.

²⁰¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/1/1931.

²⁰² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 19/5/1936, συνεδρ 1/7/1936 και συνεδρ 16/4/1937.

προβληματισμό συνέβαλε ουσιαστικά η Εκπαιδευτική Εφορεία.²⁰³ Στόχος της ΕΚΑ παρέμενε οι όποιες αλλαγές στο πρόγραμμα του Γυμνασίου να μην επιφέρουν την άρση της αναγνώρισης του από το ελληνικό κράτος.²⁰⁴ Οι προτάσεις για την μεταρρύθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος συνεζητούντο στην Εφορεία των σχολείων και στην Επιτροπή της Κοινότητας, δίνοντας έμφαση στην προσαρμογή της στις ανάγκες του τόπου.²⁰⁵ Ακόμη, ζητείτο η γνώμη των διευθυντών –ειδικά για την βελτίωση του προγράμματος σπουδών.²⁰⁶

Σημαντικός παράγοντας για την Κοινότητα απεδείχθησαν οι ετήσιες εκθέσεις των επιθεωρητών των αναγνωρισμένων σχολών αλλοδαπής. Οι επιθεωρητές επισκέπτονταν κάθε έτος τα σχολεία και υπέβαλλαν την έκθεση με τις εντυπώσεις τους στο Υπουργείο Παιδείας της Ελλάδας.²⁰⁷

Το θέμα της μεταρρύθμισης του γυμνασίου, στα πλαίσια του γενικότερου προβληματισμού, εμφανίζεται εντονότερο μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο.²⁰⁸ Η

²⁰³ Η Εκπαιδευτική Εφορεία δημιουργήθηκε από την ΕΚΑ το 1927 (βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ. 6/12/1927). Αποτελούνταν από τον προϊστάμενο της Εφορείας των σχολείων, δύο επιτρόπους της ΕΚΑ, τον γενικό διευθυντή των σχολείων και τους διευθυντές των κοινοτικών σχολείων. Στις συνεδριάσεις παρίστατο και ο γενικός γραμματέας της ΕΚΑ. Σκοπός της Εφορείας η μελέτη του εκπαιδευτικού ζητήματος και των κατευθύνσεων της παιδείας στα κοινοτικά σχολεία. Η Εφορεία των σχολείων ασχολείτο κυρίως με διοικητικές φύσεως θέματα.

²⁰⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΕ, συνεδρ 23/12/1927. Η αγωνία της Κοινότητας για το ενδεχόμενο άρσης της αναγνώρισης του σχολείου από την Ελλάδα είναι διάχυτη και σε άλλες περιπτώσεις (όπως θα φανεί στο κεφάλαιο περί των μαθημάτων και των σχέσεών της με την ελληνική πολιτεία). Πάντως, και η επίσημη ελληνική πλευρά, με την στάση της, ενίσχυε την κοινοτική ανασφάλεια και παρουσιαζόταν αδιάφορη στην ανάγκη των παροίκων να λαμβάνουν από τα σχολεία τους τα απαραίτητα εφόδια για να επιβιώσουν στην Αίγυπτο.

²⁰⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/4/1935. Η πρόταση είχε διατυπωθεί από την εκπαιδευτική εφορεία, στα πλαίσια ευρύτερης συζήτησης για το θέμα της παρεχόμενης παιδείας στα κοινοτικά σχολεία της Αλεξάνδρειας.

²⁰⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 21/11/1934. Τις περισσότερες φορές η άποψη των διευθυντών περιλαμβανόταν στις ετήσιες «εκθέσεις πεπραγμένων», όπως, για παράδειγμα, οι εκθέσεις που περιλαμβάνονται στον ΦΔΥ, Ν 44, 1943-1952, «*Εκθέσεις πεπραγμένων καθηγητών*» και αφορούν την περίοδο της αλλαγής και αναδιοργάνωσης του Αβερωφείου γυμνασίου. Επίσης, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Ν 13^α, 1927-1934, «*Εκθέσεις διευθυντών 1927-1928 – 1933-1934*», ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Ν 14, 1935-1936, «*Εκπαιδευτικά εκθέσεις 1935-1936*», ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Ν 15, 1936-1939, «*Εκπαιδευτικά εκθέσεις 1936-1937, 1937-1938 και 1938-1939*», ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Ν 34, 1939-1941, «*Εκπαιδευτικά εκθέσεις 1939-1940 και 1940-1941*», ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Ν 36, 1941, «*Εκπαιδευτικά εκθέσεις 1941-1942 – 1942-1943*» και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Κ 489, 1943, «*Διάφοροι εκπαιδευτικά εκθέσεις*».

²⁰⁷ Βλ. ενδεικτικά –την Έκθεση του επιθεωρητή Παρασκευόπουλου για το 1939 και την θετική αντίδραση της ΕΚΑ (23/3/1940), ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΚΥ, Κ 303, 1938/1939, «*Εγκύκλιοι Υπουργείου Παιδείας και Γενικού Επιθεωρητού Ανεγνωρισμένων Σχολείων Αλλοδαπής*». Κάποιες φορές που η ΕΚΑ ένιωθε ότι η Έκθεση του Επιθεωρητή δεν αντικατόπτριζε την πραγματικότητα αντιδρούσε με αλληλογραφία της στο Υπουργείο Παιδείας, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 281, 1939, «*Εκθεσεις Γενικού Επιθεωρητού Ανεγνωρισμένων Σχολείων Αλλοδαπής περί των κοινοτικών σχολείων και απάντησις κοινότητος*».

²⁰⁸ Το 1932 ο καθηγητής του Αβερωφείου Μ Χαβιαράς είχε προτείνει την ίδρυση πρακτικού Λυκείου, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Ν 13, 1933-1935, «*Εκπαιδευτικά εκθέσεις 1931-1932 και 1934-1935*». Η ίδια πρόταση διατυπωνόταν και στον τύπο της Αλεξανδρείας, πρβλ. **Αιγυπτίας Δάρβη**, «*Σχολικά ζητήματα – Τα σχολεία της Μέσης Εκπαιδύσεως*», Παναιγύπτια, έτος 6, αριθμ 274 (16), 28/4/1934, σσ 12-13. Ακόμη, το 1940, προ της κηρύξεως του πολέμου

πρώτη αναφορά για την ανάγκη μελέτης του θέματος της μελλοντικής κατεύθυνσης των Σχολείων και δη του Γυμνασίου, ειδικά μετά το πέρας του πολέμου, χρονολογείται από το 1944.²⁰⁹ Στον προβληματισμό κυριαρχούσε η ανάγκη δημιουργίας πρακτικής κατεύθυνσης στα πλαίσια της γυμνασιακής εκπαίδευσης.²¹⁰ Ταυτόχρονα, η ΕΚΑ είχε να αντικρούσει ορισμένες διατάξεις του Αναγκαστικού Νόμου 3317/1944, «Περί της εκπαίδευσης και των εκπαιδευτικών λειτουργών εν τοις ελληνικοίς σχολείοις της Αλλοδαπής», που θεωρούσε ότι δημιουργούσαν πρόβλημα στα σχολεία της, σε μια εποχή έντονου προβληματισμού για το μέλλον.²¹¹

Η αρχή της μελέτης του χωρισμού του γυμνασίου Αρρένων σε δύο κατευθύνσεις, μια κλασσική (κλασσικό τμήμα) και μια πρακτική (τμήμα θετικών επιστημών ή πρακτικό λύκειο) έγινε το 1946.²¹² Στην κοινή μελέτη και συζήτηση έλαβαν μέρος οι παρεπιτροπές των εκπαιδευτικών και η Εφορεία των σχολείων. Η κατευθυντήριος γραμμή για το ζήτημα αντλήθηκε από τις συζητήσεις και τα

στην Ελλάδα, η ΕΚΑ είχε δεχθεί πιέσεις, ώστε να υπάρξει διαχωρισμός των δύο τελευταίων τάξεων του εξαταξίου γυμνασίου παλαιού τύπου σε δύο παράλληλα τμήματα, ένα κλασσικό, για όσους επέλεγαν να ακολουθήσουν θεωρητικές σπουδές και έναν μαθηματικό (πρακτικό Λύκειο), για όσους επιθυμούσαν να στραφούν στις θετικές επιστήμες, βλ. επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ (822/344, 30/4/1940) στον Γενικό Επιθεωρητή των αναγνωρισμένων σχολείων αλλοδαπής Θ. Παρασκευόπουλο, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφο επιστολών, τ 91 (1940) και επιστολή του ίδιου (1367/555, 6/8/1940) προς τον γενικό Πρόξενο της Ελλάδος Κ Βαλτή, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφο επιστολών, τ 91 (1940) για το συγκεκριμένο θέμα.

²⁰⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 10/2/1944. Ο προβληματισμός είχε σχέση με το αν θα παρέμενε το γυμνάσιο κλασσικό με λίγες ώρες ξένων γλωσσών ή αν θα ιδρύονταν πρακτικά Λύκεια και αν θα ιδρύονταν ξεχωριστές σχολές ξένων γλωσσών. Για τους προβληματισμούς, τις απόψεις και τις τάσεις που επικρατούσαν στην Εφορεία των σχολείων το 1944, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 507, 1944, «Περί των παρουσιαζομένων δυσκολιών στο Αβερύφειο γυμνάσιο εκπληρώσεως του σκοπού του ως κλασσικού». Εκεί σώζεται η επιστολή του του προϊσταμένου της Εφορείας Νικολάου Βατιμπέλα (7/1/1944) προς τα μέλη της Εφορείας και τον πρόεδρο της ΕΚΑ Μιχαήλ Σαλβάγο. Τα ερωτήματα που ο προϊστάμενος έθετε είχαν σχέση με την μορφή που έπρεπε να λάβει το γυμνάσιο, το θέμα των ξένων γλωσσών και η εξέταση του ενδεχομένου αύξησης των ετών διδασκαλίας. Οι Εφοροί στις απαντήσεις τους επέμεναν στην διατήρηση του κλασσικού γυμνασίου, στην αύξηση της διδασκαλίας των ξένων γλωσσών, αλλά χωρίς την επιβάρυνση του προγράμματος του γυμνασίου, με την ίδρυση ξεχωριστού τμήματος ξένων γλωσσών, ενώ κάποιιοι έθεταν και θέμα δημιουργίας τμήματος πρακτικής κατεύθυνσης στα πλαίσια του γυμνασίου. Μόνο ο γυμνασιάρχης Φτυαράς πρότεινε επιπλέον την αύξηση των ετών φοίτησης στο γυμνάσιο κατά ένα.

²¹⁰ Το 1944 επεσκέφθη τα ελληνικά εκπαιδευτήρια της Αλεξάνδρειας ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών Απόστολος Δασκαλάκης, ως απεσταλμένος της ελληνικής κυβερνήσεως του Καΐρου. Σκοπός της αποστολής του τα εκπαιδευτικά ζητήματα της παροικίας. Από την επίσκεψή του αποκόμισε την εντύπωση, ότι τα ζητήματα αυτά εκπροσωπούσαν, εν τινι μέτρω, τα γενικότερα εκπαιδευτικά ζητήματα του αιγυπτιώτη ελληνισμού. Χαρακτηρίζονταν μεγάλα, σημαντικά και πολύπλοκα, με πρώτο το ζήτημα της κλασσικής και γενικά της ελληνικής εκπαίδευσης στα σχολεία Δημοτικής και Μέσης Εκπαίδευσης, σε συσχετισμό «προς τας πρακτικές ανάγκες των Ελληνοπαίδων της Αιγύπτου», βλ. «Εκθεσις Αποστόλου Β. Δασκαλάκη επί της αποστολής αυτού εις Αλεξάνδρειαν δια τα εκπαιδευτικά ζητήματα προς τον κύριον πρόεδρον της Κυβερνήσεως», ΑΥΕ/1944/Εκπαιδευτικά Αιγύπτου/41 1.

²¹¹ Επιστολή υπόμνημα του προέδρου της ΕΚΑ Μ Σαλβάγου (1629/799, 17/11/1944), προς τον υπουργό Παιδείας Παναγιώτη Χατζηπάνο, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφο επιστολών, τ 111 (προέδρου 1944/1945).

²¹² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/1/1946. Το θέμα συζητήθηκε σε τρεις συνεδρίες της Εφορείας των Σχολείων: 28/1/1946, 4/2/1946 και 13/2/1946.

υπομνήματα των διευθυντών του 1945 και διατυπώθηκε στο σύγγραμμα του Νικολάου Βατιμπέλλα "Το καθήκον του Αιγυπτιώτου Ελληνισμού και τα Σχολεία μας".²¹³

Διάχυτη ήταν η άποψη περί διαχωρισμού του γυμνασίου σε κλασσικό και πρακτικό λύκειο. Για την μελέτη του θέματος ορίστηκαν τρεις παρεπιτροπές: η πρώτη είχε αντικείμενο το πρόγραμμα του γυμνασίου, η δεύτερη το πρόγραμμα του πρακτικού λυκείου και η τρίτη το πρόγραμμα αναδιοργάνωσης της Σαλβαγείου Εμπορικής σχολής. Επίσης, συγκροτήθηκαν και άλλες τρεις παρεπιτροπές με θέμα την βελτίωση της διδασκαλίας της γαλλικής, της αγγλικής και της αραβικής γλώσσας αντίστοιχα, στις οποίες συμμετείχαν οι αντίστοιχοι καθηγητές, με τους επιθεωρητές.

Τα συμπεράσματα των παρεπιτροπών οδηγούσαν στην διατύπωση της άποψης του κλασσικού γυμνάσιο να διατηρήσει τον χαρακτήρα του στις τρεις πρώτες τάξεις. Για την εγγραφή στην Δ' τάξη, είτε του κλασσικού, είτε του πρακτικού λυκείου, θα υπήρχαν αυστηρές εξετάσεις για την επιλογή των μαθητών. Έτσι, οι υποψήφιοι θα εξετάζονταν στα μαθήματα και θα είχαν ενισχυμένα θέματα, στα μαθήματα της κατεύθυνσης που είχαν επιλέξει. Δηλαδή στα Αρχαία Ελληνικά και στα υπόλοιπα Φιλολογικά οι υποψήφιοι του κλασσικού γυμνασίου και στα Μαθηματικά, στην Φυσική και στην Χημεία οι υποψήφιοι του πρακτικού. Έτσι, άλλαζε άρδην το σύστημα της εγγραφής και αντί των μη επαρκώς κατηρτισμένων μαθητών που εγγράφονταν πληρώνοντας, απλά, ακέραια ή ελαφρά μειωμένα δίδακτρα, προτιμούνταν οι καλώς κατηρτισμένοι μαθητές, με τελικό σκοπό την ποιοτική αναβάθμιση των μαθητών του γυμνασίου. Εξάλλου, αυτή η αναβάθμιση ήταν μονόδρομος για να αποκτήσουν τα απολυτήρια των κοινοτικών σχολείων Μ.Ε. την ίδια βαρύτητα με τα απολυτήρια των ευρωπαϊκών σχολείων της πόλης. Αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα τη δυνατότητα των αποφοίτων να εγγράφονται και να παρακολουθούν με ευκολία τα αιγυπτιακά και τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια. Για να περιφρουρηθεί και εξασφαλισθεί η ακεραιότητα των απολυτηρίων εξετάσεων θα καλούνταν από την Αθήνα 1-2 πανεπιστημιακοί για να επιβλέπουν την διαδικασία. Αυτή η κίνηση θα αποτελούσε και τον σύνδεσμο μεταξύ των εν Αλεξάνδρεια και των εν Ελλάδα σχολών και ορατό σημείο εξάρτησης των κοινοτικών σχολών από το μητροπολιτικό κέντρο.²¹⁴

Στην επόμενη συνεδρίαση της Εφορείας²¹⁵ συνεχίστηκε η συζήτηση για τον χωρισμό του Γυμνασίου, με την παράθεση των γνώμων των Εφόρων. Στην σκέψη των εφόρων, που έλαβαν τον λόγο, κυριαρχούσε η τάση η νέα διαίρεση να ομοιάζει με τους τύπους των ξένων σχολείων, να λαμβάνει υπόψη την δυνατότητα συνέχισης σπουδών σε αιγυπτιακά πανεπιστήμια και οπωσδήποτε να εξυπηρετεί την επιθυμία των αλεξανδρινών να συνεχίσουν την ζωή τους στην Αίγυπτο. Η συμφωνία στην οποία κατέληξαν ήταν να χωριστεί το γυμνάσιο σε κλασσικό για τους επιθυμούντες να συνεχίσουν κλασσικές σπουδές και σε πρακτικό λύκειο, για όσους επιθυμούσαν να συνεχίσουν σπουδές στις θετικές επιστήμες. Ακόμη, καθιερόνταν ως υποχρεωτικές δύο ξένες γλώσσες, από τις οποίες η μια ήταν τα αραβικά και η δεύτερη θα ήταν τα αγγλικά ή τα γαλλικά, ανάλογα με την επιθυμία των μαθητών.

²¹³ Νικολάου Βατιμπέλλα, «Το καθήκον του Αιγυπτιώτου Ελληνισμού και τα σχολεία μας», Αλεξάνδρεια 1945, σ 52, όπου, μεταξύ άλλων, προτείνεται η ίδρυση πρακτικού λυκείου στα πλαίσια του γυμνασίου. Το κείμενο σώζεται και στο ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 582, 1945, «Το καθήκον του Αιγυπτιώτου Ελληνισμού και τα σχολεία μας».

²¹⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, ό π.

²¹⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 4/2/1946.

Στην τρίτη και τελευταία συνεδρία,²¹⁶ ακούστηκαν οι γνώμες των καθηγητών, αφού αναλύθηκαν οι λεπτομέρειες του νέου προγράμματος σπουδών. Οι καθηγητές επέμειναν στην ανάγκη ύπαρξης δύο κατευθύνσεων, μιας θεωρητικής και μιας θετικής, ενώ έγινε ιδιαίτερη αναφορά στην ανάγκη ύπαρξης ενός αυστηρού αλλά δίκαιου συστήματος για την επιλογή των μαθητών εκάστης κατεύθυνσης, μέσω αδιάβλητων εξετάσεων. Τέλος, ο έφορος Πόλυς Μοδινός πρότεινε το πρακτικό λύκειο (ή θετική κατεύθυνση) να λάβει την ονομασία τμήμα θετικών επιστημών.

Βάσει των πορισμάτων των παρεπιτροπών, των απόψεων των εφόρων και των εκπαιδευτικών, η Εφορεία των σχολείων έλαβε τις οριστικές αποφάσεις της. Ετσι, αποφασίζόταν το Αβερύφειο γυμνάσιο, μετά την Γ' τάξη να χωριστεί σε δύο τμήματα:

α) τριετές τμήμα κλασσικών σπουδών

β) τριετές τμήμα θετικών επιστημών (Γ Θ Ε.)

Στα δύο τμήματα θα εγγράφονταν οι απόφοιτοι της Γ' γυμνασίου κατόπιν αυστηρών εισαγωγικών εξετάσεων.²¹⁷ Το τμήμα θετικών επιστημών θα λειτουργούσε για πρώτη φορά το επόμενο σχολικό έτος 1946-1947 και θα είχε μόνο την Α' τάξη, με 30 μαθητές. Προοδευτικά, τα επόμενα δύο έτη θα λειτουργούσαν οι υπόλοιπες δύο τάξεις. Το καθεστώς της Σαλβαγειού εμπορικής σχολής και το ενδεχόμενο ελεύθερης εγγραφής των αποφοίτων του δημοτικού σχολείου στο γυμνάσιο θα συζητούνταν αργότερα.

Μετά την διαίρεση του γυμνασίου σ' αυτές τις δύο κατευθύνσεις, η ΕΚΑ ασχολήθηκε με το θέμα της ποιότητας των μαθητών που εισάγονταν²¹⁸ από το δημοτικό στο γυμνάσιο και με την ανάγκη μεταρρύθμισης του προγράμματος σπουδών στα δημοτικά σχολεία. Είχε διαπιστωθεί έλλειμμα στις γνώσεις των αποφοίτων του δημοτικού, που εμπόδιζε τους μαθητές να παρακολουθούν άνετα και παραγωγικά τα μαθήματα της Α' γυμνασίου. Ετσι, αποφασίστηκε, μετά από εξέταση του θέματος²¹⁹ και ανταλλαγή απόψεων, η κατάρτιση, μεν, των περιοριστικών όρων για την εισαγωγή στα σχολεία Μ Ε., με τον όρο, δε, ότι οι εξετάσεις και οι προβιβασμοί στις δύο ανώτερες τάξεις του δημοτικού θα γίνονταν με αυστηρότητα, ώστε οι απόφοιτοί του να είναι ικανοί για την συνέχιση των σπουδών στην Μ Ε. Επίσης, οι απολυτήριες εξετάσεις των δημοτικών να διενεργούνται από ειδική επιτροπή και η διόρθωση των γραπτών από διευθυντές ξένους προς την κάθεμιά σχολή.²²⁰ Λίγους μήνες μετά ελήφθη και συμπληρωματική απόφαση, σύμφωνα με

²¹⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/2/1946.

²¹⁷ Για το θέμα των εξετάσεων των αποφοίτων της Γ' Γυμνασίου που επιθυμούσαν συνέχιση σπουδών στο Κλασσικό τμήμα ή στο τμήμα θετικών επιστημών υπήρξε και νέα απόφαση της Εφορείας των σχολείων, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 27/2/1946.

²¹⁸ Ο τρόπος εισαγωγής από το δημοτικό στο γυμνάσιο προβλημάτιζε την ΕΚΑ. Η Εκπαιδευτική Εφορεία αποφάσισε ότι οι απόφοιτοι του δημοτικού έπρεπε να υποστούν επιτυχείς εξετάσεις στα ελληνικά, στα μαθηματικά και στα γαλλικά και οι κατάλληλοι να προχωρούν στην Μ Ε., βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΕ 23/5/1928, 29/5/1928 και 2/6/1928, επίσης, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 14/6/1929. Οι λεπτομέρειες των εισιτηρίων για το Γυμνάσιο εξετάσεων καθορίστηκαν, επίσης, από την Εκπαιδευτική Εφορεία. Ετσι, ρυθμίστηκε ο τρόπος ορισμού των θεμάτων: υπεύθυνοι ήταν ο γενικός διευθυντής, με τους αρμόδιους, για κάθε μάθημα, καθηγητές, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΕ, συνεδρ 28/3/1929.

²¹⁹ Πάντως, το πρόβλημα της κατάρτισης των αποφοίτων των Δημοτικών, ώστε να παρακολουθούν καλύτερα τα μαθήματα της Α' Γυμνασίου και της ακύρωσης των περιοριστικών όρων εισδοχής στο Γυμνάσιο είχε εντοπιστεί και συζητηθεί και παλαιότερα, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/6/1943.

²²⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 27/2/1946.

την οποία και η ύλη της Α΄ γυμνασίου έπρεπε να ταιριάζει με αυτήν της Στ΄ δημοτικού.²²¹ Έτσι, η προσπάθεια για ομαλή μετάβαση των μαθητών από την δημοτική στην γυμνασιακή εκπαίδευση γινόταν και από τις βαθμίδες εκπαίδευσης. Το 1949 επανεξετάστηκε η απόφαση των βαθμολογικών περιορισμών για την εγγραφή από το Δημοτικό στην Α΄ Γυμνασίου και καθορίστηκε ως κατώτερος βαθμός το 12 αντί του 13, ενώ τα δίδακτρα των απόρων που συγκέντρωναν μικρότερο βαθμό καθορίστηκαν στα 600 γρ δ.²²² Το 1954 η Εφορεία ζήτησε την κατάργηση των εισαγωγικών εξετάσεων από το Δημοτικό στο Γυμνάσιο.²²³ Πάντως η ελληνική απόφαση ήταν να υφίστανται οι εισιτήριες εξετάσεις.²²⁴

Μετά την έγκριση των μεταρρυθμίσεων από την Κοινοτική Επιτροπή, η Εφορεία των σχολείων συγκέντρωσε τις αποφάσεις για τις αλλαγές στην ΜΕ. Επίσημα ανακοινώθηκε ότι καταργούνται οι περιοριστικοί βαθμολογικοί όροι για την εισαγωγή των αποφοίτων του δημοτικού στην ΜΕ. υπό τον όρο εφαρμογής αυστηρής βαθμολογίας και αυστηρών εξετάσεων στην Ε΄ και Στ΄ τάξη του δημοτικού. Ανακοινώθηκε ο διαχωρισμός του γυμνασίου στα δύο τμήματα, με την ίδρυση του τμήματος θετικών επιστημών²²⁵ και ανακοινώθηκαν οι αλλαγές στην Σαλβάγειο εμπορική σχολή, που συνίσταντο στην δημιουργία δύο κύκλων τριετών σπουδών, ο πρώτος αυτοτελής και ο δεύτερος, διαδεχόμενος τον πρώτο, για εμπορικές σπουδές ΜΕ. Ακόμη, ανακοινώθηκε η καθιέρωση αυστηρών εξετάσεων για την εγγραφή στην Δ΄ κλασσικού γυμνασίου ή στην Α΄ του τμήματος θετικών επιστημών ή στην Α΄ του δεύτερου κύκλου εμπορικών σπουδών της Σαλβαγείου.²²⁶

Με την λειτουργία της Α΄ τάξης του νέου τμήματος ανακοινώθηκε από τον γυμνασιαρχέοντα Μιχαήλ Χαβιαρά, ότι σύμφωνα με το άρθρο 15 του νόμου 5341 το απολυτήριο του πρακτικού λυκείου παρέχει το δικαίωμα εγγραφής σε όλες τις σχολές των πανεπιστημίων.²²⁷

Κατά αυτό το πρώτο έτος λειτουργίας ενεγράφησαν 15 μαθητές. Ειδικότερα, σύμφωνα με την στατιστική των εισιτηρίων εξετάσεων, από τους 25 ενδιαφερόμενους, ο ένας αποσύρθηκε, οι 12 έλαβαν βαθμούς από 20-11,2 και εγγράφηκαν και δώδεκα έλαβαν βαθμό μικρότερο του 11 και απορρίφθηκαν. Στους 12 εγγραφέντες προσετέθησαν και 3 μαθητές της Ε΄ γυμνασίου που επιθυμούσαν να παρακολουθήσουν το νέο τμήμα, χάνοντας ένα έτος.²²⁸ Το επόμενο έτος ο

²²¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 26/9/1946.

²²² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/5/1949.

²²³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/7/1954.

²²⁴ Αυτό οριζόταν με το Βασιλικό Διάταγμα 9/11-5-1950, όπου στο άρθρο 51 αναφερόταν ότι οι απόφοιτοι της Στ΄ δημοτικού (όπως ίσχυε και στην Αλεξάνδρεια) εγγράφονταν στην Γ΄ τάξη οκτατάξιου γυμνασίου (Α΄ τάξη εξατάξιου στη Αλεξάνδρεια), βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 870, 1953, «Εισιτήριοι εξετάσεις αποφοίτων Δημοτικών σχολείων προ της εγγραφής των εις την Μέσην Εκπαίδευσιν».

²²⁵ Το νέο τμήμα αναγνωρίστηκε ως ισότιμο με τα ελλαδικά «πρακτικά Λύκεια», με Βασιλικό Διάταγμα (2993, της 15/1/1947), ΑΥΕ, φακ. 10, 1947, «Αίγυπτος».

²²⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/3/1946.

²²⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 26/9/1946. Είχε προηγηθεί ερώτηση της ΕΚΑ (19/8/1946) προς τον γενικό διευθυντή του υπουργείου παιδείας για την δυνατότητα εγγραφής των αποφοίτων σε ελληνικές πανεπιστημιακές σχολές θετικών επιστημών, επιστημών υγείας και στα πολυτεχνεία, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 122 (1946). Η ΕΚΑ έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την δυνατότητα εγγραφής των αποφοίτων στις ιατρικές σχολές, αφού στο εξωτερικό σπούδαζαν ιατρική και οι απόφοιτοι των κλασσικών γυμνασίων, επιστολή του γραμματέα της ΕΚΑ προς τον γυμνασιαρχέοντα του Αβερωφείου Μ Χαβιαρά, 15/8/1946, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 123 (1946).

²²⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 4/10/1946.

γυμνασιαρχεύων Χαβιαράς πρότεινε να εγγράφονται στο τμήμα θετικών επιστημών όσοι πέτυχαν στις εισαγωγικές εξετάσεις βαθμό άνω του 10 και όχι του 13 όπως ίσχυε. Το μέτρο αυτό να ίσχυε, αν οι υποψήφιοι είναι περισσότεροι των 30.²²⁹ Το επόμενο έτος μεταρρυθμίστηκε εκ νέου ο τρόπος εισαγωγής στο τμήμα θετικών επιστημών. Τον νέο τρόπο εισαγωγής εισηγήθηκε ο σύλλογος των καθηγητών του Αβερωφείου γυμνασίου και πρόβλεπε την εξέταση των ενδιαφερομένων για εγγραφή στο τμήμα στα μαθηματικά της Γ΄ Γυμνασίου, μετά την ανακοίνωση των αποτελεσμάτων των εξετάσεων του Ιουνίου. Σε περίπτωση που κάποιος μαθητής ήταν μεταξισταστέος σε άλλα μαθήματα, πλην των μαθηματικών, μπορούσε να εγγραφεί στο τμήμα μετά την επιτυχή εξέτασή του τον Σεπτέμβριο.²³⁰ Το 1949 ο ανώτατος αριθμός εγγραφομένων στο τμήμα θετικών επιστημών ορίστηκε στους 30 μαθητές.²³¹ Πάντως, τα θετικά αποτελέσματα δεν άργησαν να φανούν, αφού οι απόφοιτοι του τμήματος εγγράφονταν στο αιγυπτιακό πολυτεχνείο και η πρόδοός τους ήταν ικανοποιητική. Μάλιστα, ο πρόεδρος της ΕΚΑ ζήτησε από τον διευθυντή σπουδών Καρακάστα να διοργανώσει φροντιστήρια μαθηματικών για την ενίσχυση των φοιτητών.²³²

Οι αλλαγές στο σύστημα των εγγραφών συνεχίστηκαν και την δεκαετία του '50, εντασσόμενες στην προσπάθεια της Εφορείας να βελτιώσει το επίπεδο των μαθητών και, κατ' επέκταση, να αναβαθμίσει το τμήμα. Το 1951 εγκρίθηκε η αλλαγή στις εισαγωγικές εξετάσεις του τμήματος θετικών επιστημών, με την χορήγηση του δικαιώματος εγγραφής στο τμήμα των μεταξισταστέων στα μαθηματικά, που επιτυγχάνουν στις εξετάσεις του Σεπτεμβρίου. Ακόμη, ζητήθηκε να υπάρξει συστηματική προβολή του τμήματος μέσω του τύπου.²³³ Το 1955 τα μαθηματικά απέκτησαν ειδική βαρύτητα για την εγγραφή στο τμήμα θετικών επιστημών. Εγκρίθηκε πρόταση του γυμνασιαρχεύοντος Χατζηανέστη, να μην εγγράφονται στην Α΄ τάξη του τμήματος οι προβιβαζόμενοι από την β΄ γυμνασίου με βαθμό μικρότερο του 12 ή οι μεταξισταστέοι. Αυτοί οι μαθητές μπορούσαν στο τέλος της Γ΄ γυμνασίου να υποβληθούν σε εξετάσεις μαθηματικών (ώλη της Α΄ του τμήματος θετικών επιστημών) και σε περίπτωση επιτυχίας να μεταγράφονταν στην Β΄ τάξη του τμήματος.²³⁴ Επίσης, αποφασίστηκε η ίδια κατηγορία μαθητών να μην έχει το δικαίωμα της δωρεάν εγγραφής. Οι γονείς που, παρόλα αυτά, επιθυμούσαν να στείλουν τα παιδιά τους στο τμήμα όφειλαν να καταβάλουν ακέραια τα δίδακτρα. Ακόμη, επιτρεπόταν να εγγράφεται ένας απόφοιτος της Γ΄ γυμνασίου στην Β΄ τάξη του τμήματος κατόπιν εξετάσεων, όπως συνέβαινε και στην Ελλάδα.²³⁵

Ασφαλώς, παρουσιάστηκαν προβλήματα σχετικά με το τμήμα, προερχόμενα εξ Ελλάδος. Ειδικότερα, ο αντιπρόεδρος της ΕΚΑ Νικολάου ανέφερε ότι η εξεταστική επιτροπή για τις εξετάσεις των αποφοίτων δεν έλαβε υπόψη το τμήμα θετικών επιστημών, παρόλο που ιδρύθηκε για την διευκόλυνση των αποφοίτων να εγγραφούν στο Φαρούκειο πανεπιστήμιο και ήδη οι αποφοιτοί του γίνονται δεκτοί στο εν λόγω πανεπιστήμιο, αν και τα προβλήματα με τους Αιγυπτίους είχαν κάνει την

²²⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 17/6/1947.

²³⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 26/4/1948.

²³¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/10/1949.

²³² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 31/3/1951.

²³³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/10/1951.

²³⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/6/1955. Οι προτάσεις Χατζηανέστη περιέχονται σε επιστολή που απέστειλε στον προϊστάμενο της Εφορείας των σχολείων Νικόλαο Σακελλάριο (28/5/1955), βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Ν 55, 1945 και εξής, «Διαχωρισμός γυμνασίου αρρένων και αναγνώρισις τμήματος θετικών επιστημών».

²³⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/7/1955.

εμφάνισή τους.²³⁶ Το ελληνικό κράτος συνέχιζε να έχει κάποιες ενστάσεις για το τμήμα ένα χρόνο αργότερα, με την εξ Ελλάδος εξεταστική επιτροπή να κάνει υποδείξεις σχετικά με το τμήμα θετικών επιστημών. Πάντως, οι απόφοιτοι του φοιτούσαν κανονικά στο Φαρούκειο πανεπιστήμιο Αλεξανδρείας και διακρίνονται κατά τις σπουδές τους.²³⁷

Από της ιδρύσεως του τμήματος θετικών επιστημών ετέθη το θέμα της διεύθυνσής του. Πρέπει να διευκρινιστεί, ότι το τμήμα δεν αποκόπηκε ουδέποτε από το Αβερώνφειο γυμνάσιο, αλλά αποτέλεσε αναπόσπαστο τμήμα του, προσφέροντας στους μαθητές την μια από τις δύο κατευθύνσεις σπουδών του γυμνασίου: την πρακτική ή των θετικών επιστημών, όπως ονομάστηκε. Απλά, κάποια στιγμή, τοποθετήθηκε υπεύθυνος του τμήματος, όχι ως ένδειξη διοικητικής ανεξαρτησίας, αλλά για τον καλύτερο συντονισμό των θεμάτων του τμήματος και, ιδιαίτερα, του προγράμματος σπουδών του.

Για πρώτη φορά γίνεται λόγος για υπεύθυνο του τμήματος τον Οκτώβριο του 1946, δηλαδή, στις αρχές του πρώτου έτους λειτουργίας του, όταν προέκυψε διαφωνία μεταξύ Μαθηματικών και Φυσικών για το αν θα υπάρξει υπεύθυνος καθηγητής για την Α΄ τάξη. Η Εφορεία των σχολείων έκρινε πως δεν χρειαζόταν, αλλά την ευθύνη διατηρούσε ο γυμνασιάρχης του Αβερώνφειου, όπου υπαγόταν το τμήμα. Ακόμη, με την ευκαιρία αποφασίστηκε ποιος Μαθηματικός, Φυσικός και Φιλολόγος θα διδάξουν στην Α΄ τάξη. Οι υπόλοιποι καθηγητές θα δίδασκαν την επόμενη χρονιά στην Β΄ τάξη.²³⁸

Το επόμενο έτος αποφασίστηκε η θέσπιση προϊσταμένου του τμήματος θετικών επιστημών. Τα καθήκοντα του, με απόφαση της Εφορείας, καθορίστηκαν ως εξής: α) Ο προϊστάμενος έχει την εποπτεία των τάξεων, την παρακολούθηση των παραδόσεων των καθηγητών, χωρίς αυτό να μειώνει τα δικαιώματα εποπτείας, παρακολούθησής και υποδείξεων του γυμνασιάρχου. β) Υποβάλλει εκθέσεις και παρατηρήσεις για όλα τα ζητήματα του τμήματος στην Εφορεία των σχολείων, δια του γυμνασιάρχου. γ) Καλείται στις συνεδριάσεις της Εφορείας όταν συζητείται θέμα του τμήματος. δ) Υπογράφει τους ελέγχους μαζί με τον γυμνασιάρχη & ε) Έχει καθήκοντα εισηγητού στις συνεδριάσεις του συλλόγου καθηγητών του τμήματος, που γίνονται με την παρουσία του γυμνασιάρχου.²³⁹

Παρόλη την προσπάθεια της Εφορείας να τακτοποιήσει το ζήτημα των αρμοδιοτήτων, με την πάροδο του χρόνου προέκυψαν προβλήματα στις σχέσεις γυμνασιάρχου και διευθυντή σπουδών του τμήματος και ειδικότερα στις σχέσεις του Καρακώστα, ως Διευθυντή Σπουδών του ΤΘΕ και του γυμνασιάρχου Χατζηανέστη. Ο Καρακώστας υποστήριζε ότι ανέλαβε διευθυντής σπουδών στο τμήμα, αλλά ουσιαστικά ασκούσε καθήκοντα ανεξάρτητου διευθυντή και ο γυμνασιάρχης μόνο τυπικά αποτελούσε τον διευθυντή του τμήματος. Ο Χατζηανέστης, από την πλευρά, του υποστήριξε ότι ο Καρακώστας παρέμενε διευθυντής σπουδών και μόνον και ότι το πρόβλημα δημιουργήθηκε από την πρωτοβουλία του μακαρίτη γυμνασιάρχη Χαβιαρά να δώσει μεγαλύτερη πρωτοβουλία κινήσεων στον Καρακώστα. Εξάλλου, ουδέποτε το τμήμα διαχωρίστηκε από το Αβερώνφειο. Η Εφορεία προσπάθησε και πέτυχε να λυθεί η παρεξήγηση, χωρίς, όμως, να λήξει το θέμα.²⁴⁰

Ενάμισυ έτος αργότερα η Εφορεία ξεκαθάρισε ότι σε κανένα γυμνάσιο, που υφίσταται κλασσικό τμήμα και θετικών επιστημών, δεν έχει επέλθει διαχωρισμός των

²³⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 24/11/1949.

²³⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 29/12/1950.

²³⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 22/10/1946.

²³⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/12/1947.

²⁴⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 17/1/1955.

δύο τμημάτων. Επειδή κάτι τέτοιο δεν συνέφερε και οικονομικά την ΕΚΑ, αποφασίζεται, όπως με παρέμβαση του επιθεωρητή των αναγνωρισμένων σχολών αλλοδαπής Ατσαβέ, ρυθμιστούν οι αρμοδιότητες εκάστου διευθυντού και τακτοποιηθούν οι μεταξύ τους σχέσεις.²⁴¹

Σημαντικό θέμα της εξέλιξης του τμήματος θετικών σπουδών του Αβερωφείου γυμνασίου ήταν αυτό της εγγραφής και φοίτησης θηλέων στις τάξεις του. Η αρχική απόφαση της Εφορείας, που φανερώνει και την πρόθεση της ΕΚΑ επί του ζητήματος, ήταν να εγγράφονται τα κορίτσια στο τμήμα με τους ίδιους όρους με τα αγόρια.²⁴² Όμως, στην συγκεκριμένη περίπτωση η πρόθεση της ΕΚΑ δεν έγινε πράξη, λόγω του αιγυπτιακού νόμου 38 του 1948, που απαγόρευε την μικτή φοίτηση σε όλα τα σχολεία, ανεξαρτήτως εθνικότητας, πλην των νηπιαγωγείων. Εξάλλου, όπως δήλωσαν ο γυμνασιάρχης Κωνσταντίνος Φτυράς και η διευθύντρια του Αβερωφείου γυμνασίου θηλέων Αλκμήνη Πετρώνδα, μόνο δύο κορίτσια εκδήλωσαν την επιθυμία να εγγραφούν στο νέο τμήμα. Αυτό διευκόλυνε την Εφορεία να ακυρώσει την απόφασή της για συμφοίτηση στο νέο τμήμα, έως ότου αυτό συμπληρωθεί με την τρίτη τάξη.²⁴³

Η Εφορεία των σχολείων επέδειξε μέριμνα και για το πρόγραμμα σπουδών του τμήματος. Αρχικά υπήρχε συνδιδασκαλία των μαθητών της Α΄ και Β΄ τάξης του τμήματος με την Δ΄ και Ε΄ τάξη του κλασσικού γυμνασίου, αλλά η απόφαση ίσχυσε για ένα έτος και κατόπιν άλλαξε, με πρόταση του Χαβιαρά.²⁴⁴ Επίσης, η Εφορεία επιθυμούσε το πρόγραμμα σπουδών του τμήματος να είναι όμοιο με αυτό των αντίστοιχων τμημάτων των ξένων σχολείων της πόλης. Ετσι, συγκροτήθηκε επιτροπή (Α Φιλίππου, επίτροπος, Α Βατίδης, Μ Χαβιαράς και Ιω Ατσάλης, καθηγητές και Ιω Μαρσέλλος, φοιτητής) που επισκέφθηκε το Victoria College, το Γαλλικό Λύκειο και τα Αραβικά γυμνάσια για να γράψει και να συγκρίνει το πρόγραμμα των αντίστοιχων τμημάτων θετικών επιστημών με εκείνο του Αβερωφείου. Ακολούθως, αποφασίστηκαν οι αναγκαίες αλλαγές στο τμήμα.²⁴⁵

Κατόπιν όλων των προσπαθειών, εγκρίθηκε²⁴⁶ το νέο ανανεωμένο πρόγραμμα του τμήματος θετικών επιστημών. Οι τρεις τάξεις είχαν 41 ώρες διδασκαλίας εβδομαδιαίως και 15 μαθήματα εκάστη. Τα κορίτσια μπορούσαν να εγγράφονται σ' αυτό και για τον σκοπό αυτό αποφασίστηκε η σύνταξη εγκυκλίου από τον γυμνασιάρχη, τον προϊστάμενο και τους καθηγητές του τμήματος προς τους γονείς, που θα αποστέλλεται κάθε χρόνο προ των εγγραφών, για την ενημέρωσή τους σχετικά με το τμήμα και τις δυνατότητες του.²⁴⁷

Από τα τέλη της δεκαετίας του '40 το γυμνάσιο συνέχισε την δράση του, προσφέροντας δύο κατευθύνσεις μετά την Γ΄ γυμνασίου. Βεβαίως, τα προβλήματα δεν έλειπαν, όπως και οι παρατηρήσεις από ελλαδικής πλευράς για την βελτίωση της

²⁴¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 15/5/1956. Μεταξύ των αρμοδιοτήτων του διευθυντή σπουδών του τμήματος θετικών επιστημών ήταν και η υποβολή εκθέσεων για την πορεία του τμήματος, πρβλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 993, 1955-1958, «Εκθεσεις κ Καρακώστα».

²⁴² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/12/1947.

²⁴³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/5/1948.

²⁴⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/8/1947.

²⁴⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδ 12/11/1947.

²⁴⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/1/1948. Για την σύνταξη του συνεκλήθη σύσκεψη ειδική παρεπιτροπής, αποτελούμενη από Εφόρους, από διευθυντές των σχολείων, βλ. «πρόσκληση σε σύσκεψη», 18/12/1947, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 130 (γραμματέως 1947/1948). Για το θέμα του προγράμματος, ό π., τ 133 (γραμματέως 1948).

²⁴⁷ Βλ. επιστολή του γραμματέα της ΕΚΑ προς τον γυμνασιάρχη Κ. Φτυρά (28/1/1948), ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 132 (γραμματέως 1948).

παρεχόμενης παιδείας του. Παράδειγμα, η έκθεση του επιθεωρητή των αναγνωρισμένων σχολών αλλοδαπής Ατσαβέ του 1953, που περιλάμβανε είτε προτάσεις που ήδη εφαρμόζονταν (διδασκαλία αρχαίων ελληνικών στο τμήμα θετικών επιστημών, προσαρμογή προγράμματος στις τοπικές συνθήκες ζωής και εντατική διδασκαλία των ξένων γλωσσών), είτε ανέφικτες (τριετή προγυμνάσια), είτε αντίθετες στα παροικιακά συμφέροντα (κατάργηση γυμνασίων εσωτερικού).²⁴⁸

Πάντως, ανακοινώθηκε η αναγνώριση των αποφοίτων των σχολείων ΜΕ., που υπέστησαν επιτυχώς απολυτήριες εξετάσεις ενώπιον ειδικής εξεταστικής επιτροπής εξ Ελλάδος, ως ισότιμων με τους κατόχους γαλλικού Μπακαλορεά ή αγγλικού Ματρικουλέϊσιον. Οι απόφοιτοι έως το έτος 1955/1956 που θα εγγράφονταν στο αιγυπτιακό πανεπιστήμιο, μπορούσαν να υποστούν εξετάσεις για την αραβική γλώσσα κατά την διάρκεια των σπουδών τους. Από το έτος 1956-1957 οι απόφοιτοι όφειλαν προ της εγγραφής τους να υποστούν επιτυχώς τις εξετάσεις της αραβικής (2^ο μέρος σπουδών της ΜΕ.).²⁴⁹

Η συζήτηση για την εκπαιδευτική πολιτική που έπρεπε να ακολουθήσει η ΕΚΑ συνεχίστηκε και τα επόμενα έτη. Τα δεδομένα της εποχής, είτε επρόκειτο για την Αίγυπτο, είτε για άλλο μέρος του κόσμου, ωθούσαν την παροικία να ακολουθήσει νέα γραμμή για την κατεύθυνση της εκπαίδευσης των ελληνοπαίδων. Κρινόταν απαραίτητο²⁵⁰ η εκπαίδευση να δημιουργεί επαγγελματικές δυνατότητες για τους αποφοίτους, οπότε συνίστατο η αύξηση της αναλογίας των μαθητών προς την τεχνική εκπαίδευση. Γι' αυτό έπρεπε να καταβληθούν προσπάθειες για την αύξηση των μαθητών στο τμήμα θετικών επιστημών και την στροφή των μαθητριών ΜΕ. προς τις θετικές επιστήμες, την στιγμή, μάλιστα, που η ΜΕ. θηλέων κρινόταν απαρχαιωμένη.

Για τις κλασσικές σπουδές προτάθηκε, για λόγους οικονομίας, η μετατροπή του γυμνασίου σε μικτό, με ίση αναλογία αγοριών-κοριτσιών στην τάξη. Είναι η πρώτη αναφορά στην ανάγκη ύπαρξης μικτού σχολείου. Στην συζήτηση που ακολούθησε, οι Εφοροι εξέφρασαν τις επιφυλάξεις τους για την πρόταση στροφής της πλειοψηφίας των κοριτσιών στις θετικές επιστήμες και για την διαφαινόμενη συρρίκνωση της κλασσικής εκπαίδευσης. Συμφωνούσαν με την ενίσχυση των πρακτικών σπουδών, αλλά όχι με την θυσία της κλασσικής εκπαίδευσης για την επίτευξη του στόχου.

Για τις τεχνικές σπουδές η ΕΚΑ είχε τρεις δυνατότητες: την ίδρυση ημερήσιας τεχνικής σχολής, την αποστολή των ενδιαφερόμενων μαθητών στις επαγγελματικές σχολές της ελληνικής κοινότητας Καΐρου, ή την αύξηση των υποτρόφων της Κοινότητας στην ιταλική τεχνική σχολή «Ντον Μπόσκο» της Αλεξάνδρειας. Η ίδρυση κοινοτικής τεχνικής σχολής μέχρι τον Οκτώβριο ήταν εγχείρημα μάλλον ακατόρθωτο για τις δυνατότητες της ΕΚΑ. Ακόμη, η αποστολή μικρών μαθητών (12-14 ετών) στο Κάιρο, μακριά από τις οικογένειές τους ήταν ακόμη δυσκολότερο εγχείρημα. Οπότε κρινόταν ως κατάλληλη η τρίτη λύση, της αύξησης των υποτρόφων στην σχολή «Ντον Μπόσκο». Η Κοινότητα θα ζητούσε από την διεύθυνση της σχολής την μείωση των διδασκόντων, την χορήγηση υποτροφιών στους Έλληνες μαθητές, την έρευνα της αγοράς εργασίας εκ μέρους της σχολής για την ενίσχυση των προσπαθειών των αποφοίτων στην επαγγελματική τους αποκατάσταση και την αποστολή Έλληνα κοινοτικού καθηγητή για την διδασκαλία, επί δίωρο εβδομαδιαίως, των ελληνικών και της ιστορίας.²⁵¹

²⁴⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/5/1953.

²⁴⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 19/6/1953.

²⁵⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/7/1957.

²⁵¹ Αξίζει να σημειωθεί, ότι στα απαραίτητα για τους μαθητές ελληνικά μαθήματα δεν συμπεριλήφθηκαν τα θρησκευτικά. Βεβαίως, δεν γνωρίζουμε, αν τα θρησκευτικά

Το 1955 υπήρξε μια ενδιαφέρουσα εξέλιξη στην πορεία του γυμνασίου και γενικά της Μ.Ε. Κατετέθη πρόταση, εκ μέρους κοινοτικών επιτρόπων, λειτουργίας ως κοινών των δύο πρώτων τάξεων Μ.Ε. (γυμνασίου και Σαλβαγείου). Ως αιτία παρουσιάστηκε η ωφέλεια που θα προέκυπτε για τους μαθητές της Σαλβαγείου, που γενικά υστερούσαν στο μάθημα των ελληνικών.²⁵² Η πρόταση κατετέθη για έγκριση στο υπουργείο Παιδείας της Ελλάδος, όμως, η λήψη απόφασης καθυστέρησε αρκετά.²⁵³

Η τελική απόφαση για την κοινή φοίτηση ελήφθη 7 μήνες αργότερα -η πρόταση έγινε δεκτή από την Αθήνα. Στο αιτιολογικό της παρουσιάζεται ως συμφέρουσα για την ΕΚΑ, αφού ωφελούσε τον κοινοτικό προϋπολογισμό, λόγω μείωσης των τμημάτων, ενίσχυε την εκμάθηση των ελληνικών και των μαθηματικών των μαθητών της Σαλβαγείου και βοηθούσε στον καλύτερο προσανατολισμό των μαθητών, αφού μετά το πέρας της Β΄ γυμνασίου ήταν σε θέση να επιλέξουν, ενσυνείδητα, μεταξύ κλασσικού, τμήματος θετικών επιστημών και εμπορικού (Σαλβάγειος).²⁵⁴

Πάντως η συζήτηση για το μέτρο συνεχίστηκε, αφού μετά την εφαρμογή του για ένα έτος προέκυψαν προβλήματα. Σταθερά υπέρ του μέτρου επεμεναν η Εφορεία και οι διευθυντές.²⁵⁵ Λίγο αργότερα, ύστερα από συζήτηση με τον επιθεωρητή των αναγνωρισμένων σχολών αλλοδαπής Ατσαβέ, συμφωνήθηκε οι μαθητές των 2 πρώτων τάξεων της Μ.Ε. να συνεχίσουν να φοιτούν σε κοινή τάξη και από το 3^ο έτος να χωριστούν σε κλασσικό, τμήμα θετικών επιστημών, εμπορικό και τεχνικό.²⁵⁶

Ένα έτος αργότερα, σύμφωνα με έκθεση του διευθυντή της Σαλβαγείου Συμεωνίδη, το σύστημα των κοινών τάξεων, μετά από ένα έτος λειτουργίας, παρουσίαζε πολλά μειονεκτήματα. Ειδικότερα, αντί να εισαχθεί πρόγραμμα γενικού προπαρασκευαστικού κύκλου, εφαρμόστηκε το αμιγές του κλασσικού γυμνασίου, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί μείζον πρόβλημα με τους μαθητές της Α΄ τάξης, που άλλοτε στρέφονταν στην Σαλβάγειο. Η αναλογία των απορριφθέντων ήταν μεγαλύτερη από όση σημειωνόταν στην Σαλβάγειο. Εξάλλου οι απορριφθέντες δεν είχαν πια την δυνατότητα να στραφούν στην Σαλβάγειο, λόγω των κοινών τάξεων, όπως και οι μη επιτυγχάνοντες εγγραφή στο γυμνάσιο, προερχόμενοι από ιδιωτικά δημοτικά ή λύκεια, που άλλοτε στρέφονταν στην Σαλβάγειο. Ακόμη, οι απορριφθέντες εκείνης της χρονιάς της Β΄ Σαλβαγείου δεν μπορούσαν να παρακολουθήσουν εκ νέου την ίδια τάξη, αφού με το νέο σύστημα δεν θα λειτουργούσε ειδικά Β΄ Σαλβαγείου. Γι' αυτούς τους λόγους ο Συμεωνίδης ζητούσε την επαναφορά του παλαιού καθεστώτος. Ο γυμνασιαρχεύων του Αβερωφείου Χατζαντώνης αντέδρασε στην παραπάνω πρόταση και με την σειρά του εξήγησε τους λόγους που οδήγησαν στην λήψη της απόφασης, μετά από μακροχρόνια σκέψη και μελέτη και με δεδομένο ότι οι απόφοιτοι του δημοτικού δεν είναι σε θέση να

διδάσκονταν στους ξένους μαθητές της σχολής. Πάντως, η παρουσία Ελλήνων μαθητών σε ιταλική σχολή εγκυμονούσε κινδύνους για το ορθόδοξο φρόνημά τους και, ίσως, η ΕΚΑ να μεριμνούσε για το θέμα. Τον κίνδυνο για τον «εθνισμό» των παιδιών επισήμανε ο αντιπρόεδρος της Εφορείας Κ. Σαλβάγος, επειδή, μετά από 5ετή φοίτηση, οι μαθητές συνέχιζαν τις σπουδές τους στην Ιταλία. Ο ίδιος πρότεινε την ίδρυση ενός οικοτροφείου στο Κάιρο για την διαμονή των αλεξανδρινών μαθητών, που θα φοιτούσαν στις εκεί ελληνικές επαγγελματικές σχολές.

²⁵² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 8/4/1955.

²⁵³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/7/1955.

²⁵⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/12/1955.

²⁵⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 10/12/1956.

²⁵⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/6/1957.

αποφασίσουν για την κατεύθυνση που θα ακολουθήσουν. Παρόλα αυτά αναγνώρισε ότι η Α΄ γυμνασίου παρουσίασε μεγάλη κόπωση και η όλη πορεία της ήταν αποκαρδιωτική. Ωστόσο, επέμεινε στην αναγκαιότητα του συστήματος.²⁵⁷ Μάλιστα, σε έκθεση του για τα αποτελέσματα της Α΄ Γυμνασίου των τελευταίων 15 ετών σε σχέση με τα αποτελέσματα της αυτής τάξης το περασμένο έτος, θεωρούσε ιδεώδη λύση την διαίρεση της Σαλβαγείου εμπορικής σχολής σε δύο αυτοτελείς και πλήρεις κύκλους σπουδών, με τον όρο να μάθουν οι μαθητές της να χειρίζονται πληρέστερα τον γραπτό ελληνικό λόγο.²⁵⁸

Συμπερασματικά τα σημαντικότερα προβλήματα που δημιουργούνταν με τις κοινές τάξεις και έπρεπε να λυθούν ήταν η κατάργηση της εναλλακτικής λύσης για τους απορριπτόμενους των εισαγωγικών για το γυμνάσιο, που στρέφονταν στην Σαλβάγειο, η έλλειψη της δυνατότητας των απορριμμένων της Α΄ γυμνασίου να εγγραφούν στην Α΄ Σαλβαγείου και της Β΄ γυμνασίου στην Β΄ Σαλβαγείου και το μέλλον των απορριπτομένων του 1958 της Β΄ Σαλβαγείου, που δεν θα λειτουργούσε εκ νέου.²⁵⁹

Σημαντικός σταθμός στην ιστορία του γυμνασίου είναι η μικτή φοίτηση αρρένων-θηλέων. Τα σχολεία της ΕΚΑ από της ιδρύσεώς τους λειτουργούσαν με ξεχωριστά τμήματα αρρένων-θηλέων και στις δύο βαθμίδες τους. Το θέμα της κοινής φοίτησης ετέθη για πρώτη φορά σε καθαρά πρακτικό επίπεδο, με την ανακοίνωση της απόφασης της Εφορείας των σχολείων και της Κοινοτικής Επιτροπής να δοθεί η δυνατότητα, για όσες απόφοιτες του ανωτέρου παρθεναγωγείου επιθυμούσαν, της εγγραφής στην Ε΄ και στην Στ΄ Γυμνασίου.²⁶⁰

Με την εφαρμογή του νέου συστήματος προέκυψε και η πρώτη δυσκολία, που δεν είχε σχέση τόσο με τις λεπτομέρειες της μικτής φοίτησης, όσο με θέματα δικαιοδοσίας των διευθυντών, αρρένων και θηλέων. Έτσι, απεφασίσθη οι μαθήτριες του Γυμνασίου να ανήκουν στην δικαιοδοσία του Γυμνασιάρχου, της διευθύντριας του Παρθεναγωγείου απαλλασσομένης αυτής της ευθύνης, ώστε να αποφευχθούν οι προστριβές μεταξύ των διευθυντών των σχολών, ειδικά εκείνη την χρονιά, που για πρώτη φορά φοιτούσαν μαθήτριες στην Ε΄ γυμνασίου.²⁶¹

Το θέμα της μικτής φοίτησης ετέθη επίσημα στα τέλη της δεκαετίας του '50 όταν μεγάλο μέρος της παροικίας είχε επαναπατριστεί στην Ελλάδα²⁶² και προφανείς λόγοι οικονομίας ευνοούσαν την ρύθμιση.²⁶³ Μετά από συζητήσεις στην Εφορεία και

²⁵⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 18/8/1958 και 8/9/1958. Στην τελευταία συνεδρία συνεχίστηκε η συζήτηση για το θέμα και ζητήθηκε το αναλυτικό πρόγραμμα του εμπορικού τμήματος της Μανσούρας (διετούς ή τριετούς διάρκειας).

²⁵⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 8/9/1958.

²⁵⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 15/9/1958.

²⁶⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 26/5/1936. Για την ενδυνάμωση των ενδιαφερομένων θα υπήρχε ενισχυτική διδασκαλία στα αρχαία ελληνικά και στα μαθηματικά.

²⁶¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 17/12/1936 και ΠΚΕ, συνεδρ 30/12/1936. Ευκαιρίας δοθείσης διευκρινίστηκε συνολικά το θέμα της δικαιοδοσίας των διευθυντών των σχολείων. Αποφασίστηκε η διεύθυνση της κάθε σχολής να είναι ανεξάρτητη και αποκλειστικά υπεύθυνη για την καλή λειτουργία της σχολής και να υπάγεται απευθείας στον προϊστάμενο της Εφορείας, προς τον οποίο και αναφερόταν. Αν προέκυπτε πρόβλημα ή προστριβή ή υπήρχε παράπονο μεταξύ διευθυντών σχολείων επενέβαινε ο προϊστάμενος, του οποίου η άποψη για το θέμα ήταν δεσμευτική.

²⁶² Για την κατάσταση των ελληνικών σχολείων στην Αλεξάνδρεια και στην υπόλοιπη Αίγυπτο προ των γεγονότων του 1956 βλ. **Α.Γ. Μαρκαντωνάτου**, «*Τα εν Αιγύπτω ελληνικά εκπαιδευτήρια*», ΕΜΣ 17, Θεσσαλονίκη 1957, σσ 55.

²⁶³ Για το θέμα, τις διάφορες φάσεις της εξέλιξής του και τις τελικές αποφάσεις βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 1044, 1959, «*Μικτή φοίτησις Μέσης Εκπαιδεύσεως*». Ενδιαφέρον

ανταλλαγές απόψεων μεταξύ των διευθυντών²⁶⁴ αποφασίστηκε η μικτή φοίτηση να ισχύσει από το έτος 1959-1960 στην Α΄ τάξη του τμήματος θετικών επιστημών και στην Α΄ τάξη της Σαλβαγείου.²⁶⁵ Με την έναρξη του νέου σχολικού έτους, το μέτρο της κοινής φοίτησης επεκτάθηκε σε πολλές τάξεις του γυμνασίου αρρένων και του θηλέων,²⁶⁶ με επιτυχία που ξεπέρασε κάθε προσδοκία. Λίγο αργότερα ανακοινώθηκε ότι ουδεμία αντίρρηση υπήρξε από την επίσημη αραβική πλευρά (Εκπαιδευτική Ζώνη Αλεξανδρείας), όπως και από την ελληνική.²⁶⁷ Επειδή οι συνθήκες είχαν ωριμάσει, η Εφορεία, τον Σεπτέμβριο του 1960, αποφάσισε ότι από το σχολικό έτος 1960-1961 τα δύο γυμνάσια αρρένων και θηλέων να ενοποιηθούν σ' ένα μικτό Αβερωφείο γυμνάσιο. Η διεύθυνσή του ανατέθηκε στον γυμνασιάρχη Χατζηανέστη, στον οποίο υπήχθη το υπό κατάργηση Αβερωφείο ανώτερο παρθενγωγείο. Ακόμη, τοποθετήθηκαν δύο υποδιευθυντές (ο Κων/νος Σιμώττας και η Δ.Τζιράνη).²⁶⁸ Εκτοτε και έως τις ημέρες μας η Μ.Ε. των σχολείων της ΕΚΑ είναι μικτή.

Στα πλαίσια του γυμνασίου αρρένων λειτούργησε ένα επιμέρους τμήμα Μ.Ε., το εμπορικό.²⁶⁹ Η ίδρυσή του²⁷⁰ οφείλεται στο γεγονός ότι στην Κοινοτική Επιτροπή πλειοψηφούσαν οι έμποροι και οι τραπεζίτες, που αντελήφθησαν ότι έπρεπε να ενδιαφερθούν και για την εμπορική μόρφωση των ελληνοπαίδων.²⁷¹ Ετσι, προτάθηκε και εγκρίθηκε παμψηφεί, κατ' αρχήν, η πρόταση για την ίδρυση στα γυμνάσιο τάξεων εμπορικού τμήματος, στο οποίο θα προστίθονταν και αύξηση των ωρών διδασκαλίας των ξένων γλωσσών. Το θέμα θα μελετούσαν ο πρόεδρος της ΕΚΑ, οι Εφοροι και οι διευθυντές των σχολείων.²⁷² Ακόμη, προτάθηκε οι ειδικοί καθηγητές να είναι Γάλλοι.²⁷³

παρουσιάζει ο αντίκτυπος από την εφαρμογή του μέτρου, όπως αποτυπώθηκε στον παροικιακό τύπο της Αλεξανδρείας. Υπήρχε η διστακτική αποδοχή του, με εμφανή την αμφιβολία για θετική έκβαση του εγχειρήματος, βλ. **Νικήτα Ορφανίδη**, «*Εγκαινιάζεται η μικτή φοίτησις εις τα σχολεία μας Μέσης Εκπαιδύσεως*», εφημερίδα «Ταχυδρόμος», 11/10/1959. Υπάρχει και η θετική ανταπόκριση στο νέο μέτρο, βλ. **Ε.Χ.** «*Τι προσφέρει η μικτή φοίτησις εις την μαθητώσα νεολαία μας*», εφημερίδα «Αίγυπτος», 16/10/1959.

²⁶⁴ ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 8/4/1959. Στην συνεδρίαση συμφώνησαν με το μέτρο οι διευθυντές του Αβερωφείου γυμνασίου αρρένων (κλασσικό και τμήμα θετικών επιστημών), της Σαλβαγείου εμπορικής σχολής και διαφώνησε η γυμνασιάρχης του Αβερωφείου γυμνασίου θηλέων. Επίσης, βλ. ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 16/4/1959.

²⁶⁵ ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 16/4/1959 και ΠΚΕ, συνεδρ 7/5/1959.

²⁶⁶ ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/10/1959.

²⁶⁷ ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 11/11/1959 και ΠΚΕ, συνεδρ 30/11/1959.

²⁶⁸ Για την ενοποίηση του Αβερωφείου γυμνασίου βλ. ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/9/1960 και ΠΚΕ, συνεδρ 19/9/1960. Ειδικά για τη διεύθυνση του ενοποιημένου γυμνασίου, τους υποδιευθυντές και τα καθήκοντα εκάστου, βλ. ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 24/6/1960.

²⁶⁹ Το εμπορικό ήταν σχολεία Μ.Ε., με επαγγελματικό χαρακτήρα. Η κρατική φροντίδα για την εμπορική εκπαίδευση άρχισε να εκδηλώνεται το 1856, αλλά συστηματικά αντιμετωπίστηκε από τις αρχές του 20ου αιώνα, βλ. **Λαυίδ Αντωνίου**, *Τα προγράμματα της Μ.Ε.* (1833-1929), τ Α΄, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Γενική γραμματεία Νέας Γενιάς, Αθήνα 1987, σσ 46-47.

²⁷⁰ Η πρώτη αναφορά στην ανάγκη ίδρυσης εμπορικού τμήματος γίνεται το 1897 από τα μέλη της τριμελούς εξεταστικής επιτροπής, υπό την προεδρία του μητροπολίτου Λιβύης Ιγνατίου, σε Εκθεσή της προς τον πρόεδρο της ΕΚΑ Γεώργιο Αβέρωφ (αριθμ 23/1897, 23/6/1897), ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 6 (1897/1900).

²⁷¹ **Αθανασίου Γ. Πολίτου**, *Ο Ελληνισμός και η νεωτέρα Αίγυπτος*, τ Α΄, Αλεξάνδρεια-Αθήναι 1928, σ 264. **Ραδάμανθου Ραδόπουλου**, *Εισαγωγή εις την ιστορίαν της Ελληνικής κοινότητας Αλεξανδρείας 1830-1927*, Αλεξάνδρεια 1928, σ 64.

²⁷² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ ΚΑ΄, 12/25/12/1901.

²⁷³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 17/30/12/1901.

Η οριστική απόφαση για την σύσταση του εμπορικού τμήματος στα σχολεία, ελήφθη τον Ιανουάριο του 1902. Το τμήμα αποτελείτο από δύο τάξεις παράλληλες προς την Γ΄ και Δ΄ γυμνασίου.²⁷⁴ Η διδασκαλία των εμπορικών μαθημάτων ανατέθηκε σε Γάλλο διπλωματούχο καθηγητή²⁷⁵ και η σύνταξη του προγράμματος ανατέθηκε στον διευθυντή του Αβερωφείου Παλαιολόγο Γεωργίου.²⁷⁶ Το τμήμα στεγάστηκε αρχικά στο κτήριο της Τοσιτσαίας σχολής, όπως και το γυμνάσιο. Το 1909 μεταφέρθηκε, μαζί με τα υπόλοιπα τμήματα της Μ.Ε. στη Ζερβουδάκειο σχολή στο Σάτμυ.²⁷⁷

Τον Οκτώβριο του ίδιου έτους εγκρίθηκε ο κανονισμός λειτουργίας του «*Εμπορικού τμήματος του Αβερωφείου Γυμνασίου της Τοσιτσαίας Σχολής*», που αποτελείτο από 22 άρθρα. Στο πρώτο αναφερόταν η ίδρυση του τμήματος, που περιλάμβανε δύο τάξεις. Στο δεύτερο αναφέρονταν τα μαθήματα των δύο τάξεων. Στο άρθρο 3 ρυθμιζόνταν οι ιδιαιτερότητες ορισμένων μαθημάτων, όπως της ιστορίας, της γεωγραφίας, των μαθηματικών, του εμπορικού δικαίου και άλλων. Στο άρθρο 4 ορίζονταν με λεπτομέρειες ποιοι μαθητές γίνονται δεκτοί στο νέο τμήμα, οι προϋποθέσεις και ο τρόπος εγγραφής και η ύλη των μαθημάτων που εξετάζονταν για την κατάταξη σ' αυτό κάποιοι υποψήφιοι (οι μεγαλύτεροι σε ηλικία). Στα άρθρα 5-11 ρυθμιζόνταν θέματα σπουδών, στο άρθρο 12 καθοριζόταν ότι οι μαθητές κατέβαλαν το ίδιο δικαίωμα εγγραφής με τους μαθητές του γυμνασίου. Τα άρθρα 13-21 ρύθμιζαν θέματα εξετάσεων, προβιβασμών και απόλυσης από το τμήμα, ενώ το καταληκτικό άρθρο 22 όριζε ότι στα υπόλοιπα θέματα ίσχυαν τα διατεταγμένα για τα γυμνάσια.²⁷⁸

Με αυτό το καθεστώς λειτούργησε το γυμνάσιο για 5 σχολικά έτη. Η ωφέλεια του στην μόρφωση των νέων της παροικίας ώθησε την ΕΚΑ να προσθέσει²⁷⁹ μία τάξη και έτσι, να καταστή τριετές. Με αυτή την αλλαγή το Αβερωφείο χωρίστηκε σε κλασσικό και εμπορικό. Η Α΄ τάξη του εμπορικού λειτουργούσε παράλληλα με την Β΄ γυμνασίου, δηλαδή η νέα τάξη προσετέθη στην αρχή και όχι στο τέλος των δύο ετών.²⁸⁰ Ακόμη, με το νέο πρόγραμμα που θα συνετάσσετο θα λαμβανόταν μέριμνα για διδασκαλία εμπορικών μαθημάτων σε ξένες γλώσσες.²⁸¹

Το σχολικό έτος 1911-1912 συμπληρώθηκαν δέκα έτη λειτουργίας του τμήματος. Η όλη πορεία του κρινόταν ικανοποιητική. Το πρόγραμμά του διαρκώς

²⁷⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 23/5/1/1902.

²⁷⁵ Είχε ζητηθεί από τον Παλαιολόγο Γεωργίου η βοήθεια του Γάλλου διευθυντού του εμπορικού Λυκείου (Ecole des hautes etudes commerciales) για τη στελέχωση του εμπορικού τμήματος, με την αποστολή Γάλλου καθηγητή των εμπορικών. Ο καθηγητής όφειλε να διδάσκει 4 ώρες ημερησίως και είχε δικαίωμα να παραδίδει ιδιαίτερα μαθήματα, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/2/3/1902.

²⁷⁶ Το εγκεκριμένο πρόγραμμα του διταξίου εμπορικού τμήματος: Στην Α΄ τάξη διδάσκονταν 16 μαθήματα, με 40 ώρες την εβδομάδα συνολικά και στην Β΄ τάξη διδάσκονταν 12 μαθήματα, 40 ώρες την εβδομάδα συνολικά, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 26/9/7/1902.

²⁷⁷ Αθανασίου Γ. Πολίτου, *Ο Ελληνισμός...*, τόμ. π., σ 264 και Ραδάμανθου Ραδόπουλου, *Εισαγωγή...*, σ 65.

²⁷⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 3/16/10/1902. Το 1907 τροποποιήθηκε το άρθρο 4 του κανονισμού του Εμπορικού. Έτσι, γίνονται δεκτοί για φοίτηση οι προαχθέντες της Α΄ γυμνασίου, αφού το εμπορικό λειτουργούσε από την Β΄ γυμνασίου, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/27/5/1907.

²⁷⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 27/10/5/1907.

²⁸⁰ Η Β΄, Γ΄ και Δ΄ εμπορικού λειτουργούσαν παράλληλα με την Β΄, Γ΄ και Δ΄ γυμνασίου. Υπενθυμίζεται ότι το 1907 το Αβερωφείο ήταν τετρατάξιο γυμνάσιο.

²⁸¹ Το νέο πρόγραμμα των μαθημάτων του Εμπορικού τμήματος. Τα μαθήματα και στις τρεις τάξεις διαρκούσαν 40 ώρες την εβδομάδα και ήταν 13 για την Α΄ τάξη, 14 για την Β΄ και 15 για την Γ΄ τάξη, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/27/5/1907.

βελτιωνόταν και προσαρμοζόταν στις ανάγκες του τόπου. Οι απόφοιτοί του, συνολικά 69 άτομα, εργάζονταν είτε ως έμποροι, είτε ως εμποροϋπάλληλοι. Για πρώτη φορά εκφραζόταν η ευχή να ανεξαρτητοποιηθεί από το γυμνάσιο και να αποτελέσει αυτοτελή σχολή, όπου θα φοιτούσαν οι επιθυμούντες ανώτερες εμπορικές σπουδές, για καλύτερη επαγγελματική εξέλιξη.²⁸²

Το 1912 έγινε το μεγάλο βήμα για την ουσιαστική αλλαγή στο εμπορικό τμήμα. Αποφασίστηκε, για την παροχή εφοδίων για τον αγώνα της ζωής των αποφοίτων των αστικών σχολών, που αδυνατούσαν να φοιτήσουν στο γυμνάσιο ή στο εμπορικό τμήμα, για οικονομικούς λόγους και για την ενίσχυση της διδασκαλίας των ξένων γλωσσών και των εμπορικών σπουδών, από του σχολικού έτους 1912-1913 να συμπληρωθεί το υπάρχον εμπορικό τμήμα σε αυτοτελή και πλήρη εμπορική σχολή, αποτελούμενη από δύο τμήματα, ένα κατώτερο (δύο τάξεις, που θα προστίθονταν) και ένα ανώτερο (οι τρεις υπάρχουσες τάξεις).²⁸³ Έτσι, η σχολή αποτελείτο από πέντε τάξεις παράλληλες προς τις γυμνασιακές (μία του σχολαρχείου και τέσσερις του γυμνασίου). Ένα τμήμα του σχολαρχείου και της Α΄ γυμνασίου μετατράπηκαν σε εμπορική. Ακόμη, προσελήφθη ένας Γάλλος καθηγητής των εμπορικών,²⁸⁴ με ετήσιες αποδοχές 300 Λ Αγγλίας. Τα δικαιώματα εγγραφής και των απολυτηρίων ήταν ίδια με του γυμνασίου.²⁸⁵

Λίγο αργότερα καθορίστηκε και το πρόγραμμα των μαθημάτων των δύο κατωτέρων τάξεων της Εμπορικής σχολής. Η Α΄ τάξη περιλάμβανε 14 μαθήματα, με 37 ώρες διδασκαλίας την εβδομάδα και η Β΄ ομοίως 14 μαθήματα, συνολικά 37 ωρών την εβδομάδα. Το πρόγραμμα περιελάμβανε 8 μαθήματα γενικής παιδείας και έξι εμπορικά για κάθε μια από τις τάξεις.²⁸⁶ Η νέα Αβερώφειος σχολή σημείωσε επιτυχία στην αρχή της λειτουργίας της.²⁸⁷

²⁸² **Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης**, *Λογοδοσία του έτους 1911*, Αλεξάνδρεια 1912, σσ 85-86 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, Γενική Συνέλευση των συνδρομητών της ΕΚΑ, 15/28/4/1912.

²⁸³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 29/12/7/1912.

²⁸⁴ Επιστολή (20/2/8/1912) Παλαιολόγου Γεωργίου από την Γερμανία (όπου μετέβη για προβλήματα υγείας της μητέρας του) για την Εμπορική Σχολή και απάντηση της Εφορείας. Στην επιστολή του Γεωργίου αναφέρει ότι ο Γάλλος καθηγητής των εμπορικών πίστευε ότι οι μαθητές των δύο κατωτέρων τάξεων θα ήταν προτιμότερο να διδαχθούν τα εμπορικά μαθήματα στα ελληνικά, αφού θα εργαστούν στο ελληνικό μικρεμπόριο και ήταν μικρής ηλικίας (13-15 ετών). Παράλληλα, να ενδυναμωθούν στα γαλλικά. Ο Γεωργίου συμφωνούσε με τις απόψεις του Γάλλου ειδικού. Η Εφορεία απάντησε (27/9/8/1912) ότι δεν συμεριζόταν την άποψη ότι οι απόφοιτοι του κατώτερου εμπορικού τμήματος προορίζονταν για μικρές ελληνικές επιχειρήσεις. Συμφωνούσε, όμως, με την άποψη ότι οι νέοι μαθητές της Α΄ τάξης του εμπορικού δεν ήταν επαρκώς κατηρητισμένοι στα γαλλικά, ώστε να μπορούν να παρακολουθούν εμπορικά μαθήματα σ΄ αυτή την γλώσσα. Έτσι, εξουσιοδότησαν τον Γεωργίου να προσλάβει Γάλλο καθηγητή των εμπορικών για την ενίσχυση της διδασκαλίας της γαλλικής, ενώ για την Α΄ τάξη θα συνεννοούνταν με το ελληνικό υπουργείο παιδείας για την πρόσληψη Έλληνα καθηγητή των εμπορικών, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 27/9/8/1912.

²⁸⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 25/6/7/1912.

²⁸⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 29/12/10/1912. Ας σημειωθεί, ότι η Α΄ τάξη χωρίστηκε σε δύο τμήματα, αφού ενεγράφησαν πολλοί μαθητές, μάλιστα, διπλάσιοι απ΄ ότι στο κλασικό γυμνάσιο, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 6/18/10/1912.

²⁸⁷ Ας σημειωθεί, ότι η Α΄ τάξη χωρίστηκε σε δύο τμήματα, αφού ενεγράφησαν πολλοί μαθητές, μάλιστα, διπλάσιοι απ΄ ότι στο κλασικό γυμνάσιο, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 6/18/10/1912.

Το 1915, λόγω οικονομικών δυσχερειών, καταργήθηκε το τεχνικό τμήμα της Σαλβαγείου επαγγελματικής σχολής²⁸⁸ και ξεκίνησε η τμηματική κατάργηση της «πρακτικής εμπορικής σχολής». Αντ' αυτών αποφασίστηκε και εφαρμόστηκε από 1^{ης} Σεπτεμβρίου 1915 η προσάρτηση της Αβερωφείου ανωτέρας εμπορικής σχολής στην Σαλβάγειο.²⁸⁹ Έτσι, η σχολή απώλεσε την αυτονομία της και το γυμνάσιο ένα τμήμα του, αλλά ωφελήθηκε η Μ.Ε. των αρρένων, που πλέον αποτελείτο από το Αβερωφείο γυμνάσιο και την Σαλβάγειο εμπορική σχολή.

Εως το 1917 οι μαθητές της Σαλβαγείου συνδιδάσκονταν ορισμένα μαθήματα με τους μαθητές των αντίστοιχων του γυμνασίου. Από το σχολικό έτος 1917-1918 κατέστη οριστικά ανεξάρτητη από το γυμνάσιο και με αυτό το καθεστώς συνέχισε έκτοτε την λειτουργία της.²⁹⁰

Το 1957 κατατέθηκε πρόταση από τον Κοινοτικό Επίτροπο Σαλβάγο για την ίδρυση ναυτικού γυμνασίου στην Αλεξάνδρεια, υπό την καθογήδηση και εποπτεία της ΕΚΑ, από το επόμενο, κιάλας, σχολικό έτος 1957-1958. Η Κοινοτική Επιτροπή αποφάσισε να ζητήσει το εφαρμοζόμενο στην Ελλάδα αναλυτικό πρόγραμμα των ναυτικών γυμνασίων και στην συνέχεια να απευθυνθεί στον Γενικό Επιθεωρητή των αναγνωρισμένων σχολείων αλλοδαπής Ατσαβέ, για να την βοηθήσει στην λήψη της τελικής απόφασης.²⁹¹ Δεν υπάρχουν άλλα στοιχεία για την υπόθεση, ούτε γνωρίζουμε τις κινήσεις της ΕΚΑ επ' αυτού· πάντως, γνωρίζουμε, ότι στην Αλεξάνδρεια δεν ιδρύθηκε από την Κοινότητα ναυτικό γυμνάσιο, οπότε είναι βέβαιο, ότι ανεξάρτητα από τις κοινοτικές πρωτοβουλίες και ενέργειες η πρόταση αυτή δεν υλοποιήθηκε.

β' Η Μέση Εκπαίδευση των Θηλέων-από τα Αβερωφεία Παρθεναγωγεία (Αστική σχολή-Εμπορικό τμήμα) στο Ημιγυμνάσιο και το Αβερωφείο γυμνάσιο θηλέων. Τα ειδικά τμήματα (Αβερωφείο Παρθεναγωγείο και τμήμα Κοπτικής-Ραπτικής).

²⁸⁸ Η Σαλβάγειος ήταν καρπός της δωρεάς της οικογένειας του αιμνήστου προέδρου Κωνσταντίνου Μ. Σαλβάγου, ο οποίος επιθυμούσε να ιδρύσει Βιοτεχνική σχολή για τους ελληνόπαιδες της Αλεξανδρείας (το ίδιο επιθυμούσε και ο Γεώργιος Αβέρωφ, αλλά και εκείνος δεν πρόλαβε να πραγματοποιήσει την επιθυμία του). Η δωρεά της οικογένειας Σαλβάγου, ύψους 16500 Λ Αιγ., πραγματοποιήθηκε το 1906 και η σχολή ανηγέρθη στο χώρο του Σάτμπυ, πολύ κοντά στο Ζερβουδάκειο μέγαρο. Ξεκίνησε την λειτουργία της το σχολικό έτος 1907-1908, βλ. Ραδάμανθου Ραδόπουλου, *Εισαγωγή...*, ό π., σ 56 και Αθανασίου Πολίτου, *Ο Ελληνισμός...*, ό π., σ 265. Για την θεμελίωση της Σαλβαγείου Επαγγελματικής Σχολής, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. 15/2/8/1906. Η αναγνώριση της σχολής από το ελληνικό κράτος έγινε στις 22/12/1924, με προεδρικό διάταγμα, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 634, 1947, «Πληροφορία περί των σχολείων μας».

²⁸⁹ **Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης**, *Λογοδοσία του έτους 1915*, Αλεξάνδρεια 1916, σσ 51, 79. **Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης**, *Λόγος εκφωνηθείς υπό του προέδρου της Κοινότητος κ Μικέ Συναδινού κατά την γενικήν Συνέλευσιν των συνδρομητών της Κοινότητος τη 28/11/7/1915*, Αλεξάνδρεια 1916, σσ 14-15. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 25/7/6/1915, όπου αναφέρονται οι πρώτες σκέψεις για αυτή την σημαντική αλλαγή.

²⁹⁰ **Ραδάμανθου Ραδόπουλου**, *Εισαγωγή...*, ό π., σσ 78-79 και **Αθανασίου Πολίτου**, *Ο Ελληνισμός...*, ό π., σσ 270-271. Διευκρινίζεται ότι η Α', Β' και Γ' της Σαλβαγείου αντιστοιχούσαν στην Γ', Δ' και Ε' γυμνασίου. Για την τελική ρύθμιση του διαχωρισμού των δύο σχολείων Μ.Ε. βλ. **Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης**, *Λογοδοσία του έτους 1917*, Αλεξάνδρεια 1918, σ 107.

²⁹¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/6/1957.

Η ΜΕ. των θηλέων καθυστέρησε να αναπτυχθεί,²⁹² σ' αντίθεση με την ΜΕ. των αρρένων, που όπως είδαμε, άρχισε να υφίσταται σταδιακά ήδη από το 1872, για να αναπτυχθεί γρήγορα και να ακολουθήσει τα ελλαδικά πρότυπα. Αλλά και στην Ελλάδα η εκπαίδευση των θηλέων καθυστέρησε να αναπτυχθεί.²⁹³

Βεβαίως, τίθεται το θέμα: τα κορίτσια που αποφοιτούσαν από το δημοτικό πού κατευθύνονταν. Οσες επιθυμούσαν μπορούσαν να εγγραφούν στο Διδασκαλείο, που λειτουργούσε στην Αλεξάνδρεια από τις αρχές του 20ου αιώνα.²⁹⁴ Αργότερα ονομάστηκε Αβερώφειο παρθεναγωγείο-διδασκαλείο²⁹⁵ και τελικά έλαβε το όνομα ανώτερο Αβερώφειο παρθεναγωγείο²⁹⁶ και εξακολουθούσε να λειτουργεί ως διτάξιο.

Η ανάγκη γυμνασιακής εκπαίδευσης των θηλέων αναφέρεται για πρώτη φορά το 1915 σε πρόταση των καθηγητών Μανταδάκη και Γλύπη για ίδρυση μιας γυμνασιακής τάξεως για τις απόφοιτες του Παρθεναγωγείου που θα παρείχε στις ενδιαφερόμενες ανώτερη μόρφωση. Η πρόταση έγινε δεκτή, υπό τον όρο ότι δεν θα βλάψει την λειτουργία των σχολείων.²⁹⁷ Η έλλειψη στοιχείων και κάποιας άλλης αναφοράς στην τάξη μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι αυτή τελικά δεν δημιουργήθηκε ποτέ, για άγνωστους λόγους. Το 1919 η Εφορεία δεν δέχθηκε μια μαθήτρια να παρακολουθήσει ως ακροάτρια τα μαθήματα του Γυμνασίου, με την δικαιολογία ότι μια τέτοια απόφαση θα άνοιγε τον δρόμο για την ικανοποίηση παρόμοιου αιτήματος και άλλων μαθητριών, με αποτέλεσμα την αύξηση του αριθμού των μαθητριών, την ανάγκη αύξησης των τμημάτων και την αύξηση της ανάλογης δαπάνης.²⁹⁸

²⁹² Υπάρχει η άποψη ότι η ιστορία του γυμνασίου θηλέων είναι συνυφασμένη με αγώνες, επειδή η γυμνασιακή μόρφωση των θηλέων θεωρήθηκε απαράδεκτη από κάποιους «συντηρητικούς», οι οποίοι και αντιδρούσαν στην ανάπτυξή της, βλ. **Μανώλη Γιαλουράκη**, *Η Αίγυπτος των Ελλήνων*, Αθήνα 1967, σ 300. Ασχета από την ιδεολογική φόρτιση αυτής της άποψης, είναι γεγονός ότι η ΜΕ. των θηλέων πέρασε από πολλά στάδια και για αρκετά χρόνια, έως ότου λάβει την επιθυμητή από τους παρόικους μορφή, του πλήρους γυμνασίου, στα τέλη της δεκαετίας του '30.

²⁹³ **Ευθύμιου Σουλολιάννη**, *Αβερώφειο γυμνάσιο της ελληνικής κοινότητας Αλεξανδρείας*-100 χρόνια ζωής, Λεύκωμα, Αλεξάνδρεια-Αθήνα 1985, σ 14.

²⁹⁴ Ξεκίνησε την λειτουργία του το 1902-1903 και έως το 1908-1909 ήταν μονοτάξιο. Για δύο έτη (1909-1910 και 1910-1911) ήταν διτάξιο. Το Διδασκαλείο δεν χορηγούσε απολυτήριο, βλ. **ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ**, ΦΔΥ, Κ 634, 1947, «Πληροφορία περί των σχολείων μας». Το πρώτο Διδασκαλείο θηλέων που λειτούργησε στην Ελλάδα ήταν αυτό της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας και ιδρύθηκε το 1837, βλ. **Δαυίδ Αντωνίου**, *Τα προγράμματα της ΜΕ.* (1833-1929), τ Α', Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Γενική γραμματεία Νέας Γενιάς, Αθήνα 1987, σ 34.

²⁹⁵ **Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότητης**, *Γενικός ισολογισμός του έτους 1910*, Αλεξάνδρεια 1911, σ 65.

²⁹⁶ Αυτό συνέβη του 1911. Μάλιστα, η Παρεπιτροπή της Εφορείας ζήτησε την μετονομασία και την μετατροπή του προγράμματος του διδασκαλείου σε ανώτερο Αβερώφειο παρθεναγωγείο, δεδομένου ότι οι περισσότερες απόφοιτοί του διδασκαλείου τρέπονταν στην οικιακή ζωή και δεν έδειχναν ενδιαφέρον για ανώτερες σπουδές. Το νέο πρόγραμμα περιλάμβανε 14 μαθήματα σε κάθεμια από τις δύο τάξεις, με 34 και 36 ώρες μάθημα αντίστοιχα την εβδομάδα. Δυστυχώς, λόγω ανεπάρκειας του προϋπολογισμού, ίσχυσε μόνο η μετονομασία και όχι το πρόγραμμα σπουδών, βλ. **Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότητης**, *Λογοδοσία του έτους 1911*, Αλεξάνδρεια 1912, σσ 76-78.

²⁹⁷ **ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ**, ΠΕΣ, συνεδρ 22/4/11/1915.

²⁹⁸ **ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ**, ΠΕΣ, συνεδρ 2/15/12/1919. Την ίδια χρονιά τα ανώτερα Παρθεναγωγεία μετατράπηκαν σε αστικά σχολεία (Βασιλικό διάταγμα 19/8/1919), βλ. **Δαυίδ Αντωνίου**, *Τα προγράμματα .., ό π., σ 63.*

Το 1920 έγινε λόγος για την ανάγκη εισόδου των κοριτσιών στο Γυμνάσιο. Αυτό προκλήθηκε με την διατύπωση πρότασης του προέδρου της ΕΚΑ Μ Σαλβάγου για την ανάγκη προσθήκης μια ακόμα τάξης (τρίτης) στο αστικό τμήμα του Αβερωφείου Παρθεναγωγείου, ώστε αυτό να αποτελείται από 9 τάξεις (6 τάξεις δημοτικού και 3 αστικής) και όχι από 8, όπως ίσχυε στην Ελλάδα. Αιτία για την προτεινόμενη διαρρύθμιση η αναβάθμιση της θέσης της γυναίκας στην κοινωνική ζωή του τόπου, γεγονός που την αναγκάζει να αναζητά περισσότερα εφόδια για να ανταπεξέλθει στις ανάγκες της νέας θέσης. Έτσι, η παρεχόμενη παιδεία στο παρθεναγωγείο έπρεπε να την προετοιμάζει, είτε για ανώτερες σπουδές στο γυμνάσιο, είτε για να εργαστεί.²⁹⁹

Τελικά το 1920 έγινε η αρχή σημαντικών εξελίξεων, που οδήγησαν στην ίδρυση του γυμνασίου θηλέων 18 έτη αργότερα. Αποφασίστηκε να υπάρξει στο Αβερωφείο Παρθεναγωγείο μια Γ' Αστική τάξη αντίστοιχη της Γ' Γυμνασίου. Με την προσθήκη αυτή στο Αβερωφείο παρθεναγωγείο δημιουργείται μια πλήρης Αστική Σχολή Θηλέων Μέσης Εκπαιδευσεως, ανάλογη προς τις εν Ελλάδι παρόμοιες Σχολές, της οποίας οι τάξεις θα είναι παράλληλες προς τις 3 Γυμνασιακές. Οι 2 τελευταίες τάξεις της Αστικής χωρίστηκαν σε 2 τμήματα, ένα Κλασσικό, για όσες επιθυμούσαν να συνεχίσουν σε ανώτερες σπουδές και ένα εμπορικό, προς καταρτισμό.³⁰⁰ Ακόμη, αποφασίστηκε οι 2 τάξεις της εμπορικής σχολής θηλέων να είναι παράλληλες προς την δεύτερη και τρίτη τάξη της αστικής.³⁰¹ Επίσης, υπήρξε και αλλαγή³⁰² του ονόματος στα σχολεία, που στο εξής ονομάζονταν «Αβερωφείος Αστική Σχολή Θηλέων» και «Αβερωφείος Εμπορική σχολή Θηλέων», υπό την διεύθυνση της Υπατίας Στάμπα. Η ΕΚΑ πίστευε πως με τις αλλαγές βοηθούσε όσες από τις απόφοιτες επιθυμούσαν ανώτερες σπουδές να είναι κατάλληλες για εγγραφή στα γυμνάσια και όσες επιθυμούσαν να εργαστούν σε εμπορικές επιχειρήσεις να το πραγματοποιούν χωρίς επιπλέον σπουδές σε ξένα σχολεία.³⁰³

Έτσι, στην αρχή της δεκαετίας του '20 η ΜΕ των θηλέων αποτελούνταν από τα Αβερωφεία Παρθεναγωγεία, την Αστική σχολή (τριτάξια)³⁰⁴ και την Εμπορική σχολή (διτάξια).³⁰⁵ Η Κοινότητα φρόντισε να αναγνωριστεί η Αβερωφείος Αστική σχολή θηλέων ως ισότιμη με τις εν Ελλάδι, με διάταγμα στις 30 Οκτωβρίου 1924.³⁰⁶ Το 1929 επήλθαν κάποιες αλλαγές στην εμπορική σχολή θηλέων.³⁰⁷

²⁹⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 31/13/2/1920.

³⁰⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 6/19/3/1920, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 22/4/6/1920, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Ι 70, 1920, «Υπόμνημα περί συμπληρώσεως και οργανώσεως του Αβερωφείου Παρθεναγωγείου» και **Ελληνική εν Αλεξάνδρεια Κοινότης, Λογοδοσία του έτους 1920, Αλεξάνδρεια 1921**, σσ. 112.

³⁰¹ **Αθανασίου Γ. Πολίτου, Ο Ελληνισμός και η νεωτέρα Αίγυπτος, τ Α', Αλεξάνδρεια-Αθήναι 1928**, σ 273.

³⁰² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 17/30/4/1920.

³⁰³ "Λογοδοσία του προέδρου της ΕΚΑ", **Ελληνική εν Αλεξάνδρεια Κοινότης, Λογοδοσία του έτους 1920, Αλεξάνδρεια 1921**, σσ ζ' -η'. Επίσης, ανακοινωθέν της ΕΚΑ, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 21 (1920/1921).

³⁰⁴ Τα Αστικά σχολεία θηλέων ήταν σχολεία ΜΕ με επαγγελματικό χαρακτήρα. Παρείχαν στα κορίτσια, που αποφοιτούσαν από εξατάξιο δημοτικό, συμπληρωματική μόρφωση, τριετούς διάρκειας. Το πρώτο Αστικό σχολεία ιδρύθηκε στις 8/9/1914, βλ. **Δαυίδ Αντωνίου, Τα προγράμματα της ΜΕ**. (1833-1929), τ Α', Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Γενική γραμματεία Νέας Γενιάς, Αθήνα 1987, σ 63.

³⁰⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/22/1922.

³⁰⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 16/5/1924, συνεδρ 13/6/1924 και συνεδρ 5/12/1924, το διάταγμα που δημοσιεύτηκε στις 4 Νοεμβρίου 1924, στο υπ' αριθμ. 276 φύλλο της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως. Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ (555/2031, 27/11/1924)

Το 1930 η Κοινοτική Επιτροπή παρέπεμψε στην Εκπαιδευτική Εφορεία την μελέτη της μετατροπής του Γυμνασίου από πεντατάξιο σε εξατάξιο και της Αστικής σχολής από τριταξίου σε τετρατάξιο,³⁰⁸ όπερ και εγένετο τον Ιούνιο του ίδιου έτους.³⁰⁹ Η αλλαγή πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με το άρθρο 28 του νόμου 4373, που όριζε ότι το σχολικό έτος 1929-1930 όλα τα τριτάξια αστικά σχολεία θηλέων μετατρέπονται σε τετρατάξια, ονομαζόμενα σε ανώτερα παρθεναγωγεία. Η μετατροπή κρίθηκε απαραίτητη, χάρη της διατήρησης της αναγνώρισης, σύμφωνα και με το άρθρο 26 του ως άνω νόμου. Η μετατροπή έγινε σταδιακά και ξεκίνησε από την Α' τάξη. Ετσι, συνεχίστηκε η λειτουργία της τριτάξιας αστικής σχολής (αποφοίτησαν άλλες δύο τάξεις) και οι πρώτες απόφοιτοι του ανωτέρου παρθεναγωγείου απολύθηκαν το έτος 1933-1934.³¹⁰ Ταυτόχρονα ο γενικός διευθυντής των σχολείων Παλαιολόγος Γεωργίου πρότεινε την μετατροπή του τετρατάξιου Ανωτέρου Παρθεναγωγείου σε τριτάξιο Ημιγυμνάσιο Θηλέων.³¹¹

Το 1931 επήλθε μια ακόμα αλλαγή στην ΜΕ. των θηλέων της ΕΚΑ. Αποφασίστηκε να λειτουργήσει το διετές Αβερωφείο Ημιγυμνάσιο θηλέων, σε αντικατάσταση του τετρατάξιου Αβερωφείου Ανωτέρου Παρθεναγωγείου, που λειτούργησε εις αντικατάσταση της τριταξίου Αβερωφείου Αστικής σχολής θηλέων. Η απόφαση για την μετατροπή και την συνεπακόλουθη κατάργηση της γ' τάξης ελήφθη χάρη σκοπιμότητας και οικονομίας.³¹² Οι απολυόμενες από το ημιγυμνάσιο δεν μπορούσαν να εγγράφονται στο Αβερωφείο, το οποίο ήταν ήδη υπερπλήρες, αλλά μπορούσαν, μετά την αναγνώριση του από το ελληνικό υπουργείο Παιδείας, να εγγραφούν στην τρίτη τάξη οποιουδήποτε γυμνασίου της Ελλάδος. Στο ημιγυμνάσιο εγγράφονταν απόφοιτες πλήρους εξατάξιου δημοτικού παρθεναγωγείου. Το πρόγραμμά του ήταν ίδιο με τα εν Ελλάδι ημιγυμνάσια, με κάποιες ελαφρές παραλλαγές ως προς τα γαλλικά.³¹³ Η Α' τάξη λειτούργησε το έτος 1930-31, με την προσθήκη του μαθήματος των Αρχαίων Ελληνικών και η Β' το έτος 1931-32. Το έτος 1931-32, με απόφαση των Εφορειών, δεν λειτούργησε η Γ' τάξη του Παρθεναγωγείου. Όσες το έτος 1930-31 ήταν εγγεγραμμένες στην Γ' τάξη έλαβαν κανονικά το απολυτήριο. Οι εγγεγραμμένες στην Β' τάξη του Ανωτέρου Παρθεναγωγείου, μπορούσαν να εγγραφούν το έτος 1931-32 στην Β' τάξη του Ημιγυμνασίου για να λάβουν το απολυτήριο τους. Στο Ημιγυμνάσιο καταργήθηκαν από του έτους 1931-32 τα μαθήματα των Αγγλικών και της Ιχνογραφίας. Τα Αγγλικά

προς την διευθύντρια των Αβερωφείων Παρθεναγωγείων Υπατία Στάμπα, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφο επιστολών, τ 1923 και επιστολή του ίδιου προς τον Γενικό Πρόξενο της Ελλάδος (562/2038, 2/12/1924), με θέμα την ανακοίνωση αναγνώρισης της σχολής. Επίσης, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 20 Φεβρ. 1925 και **Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης, Λογοδοσία του έτους 1925, Αλεξάνδρεια 1926, σ 1στ'.**

³⁰⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/3/1929, αποφασίστηκε η μερική μεταρρύθμιση του προγράμματος της Αβερωφείου Εμπορικής Σχολής Θηλέων. Συνεδρ 11/4/1929, το μεταρρυθμισμένο πρόγραμμα της Αβερωφείου Εμπορικής Σχολής Θηλέων. Η Α' τάξη είχε 13 μαθήματα και 35 ώρες μάθημα εβδομαδιαίως και η Β' τάξη είχε 12 μαθήματα και 34 ώρες μάθημα. Το μάθημα που αφαιρούνταν (μονόωρο) ήταν των θρησκευτικών.

³⁰⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 18/2/1930

³⁰⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 25/6/1930.

³¹⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΕ, αποφάσεις συνεδριάσεων του 1930.

³¹¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 10/6/1930.

³¹² **Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης, Λογοδοσία του έτους 1931, Αλεξάνδρεια 1932, σ 1στ'.**

³¹³ Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ προς τον Υπουργό Παιδείας Περικλή Πετρίδη (374/842, 27/4/1932), όπου του γνωστοποιούνται οι αλλαγές που επήλθαν στην ΜΕ. των θηλέων, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφο επιστολών, τ 54 (προέδρου 1932).

διατηρήθηκαν, ως απαραίτητα, στην διτάξια Αβερλώφειο εμπορική σχολή θηλέων.³¹⁴ Η αναγνώριση του Αβερλώφειου ημιγυμνασίου έγινε στις 9 Ιουνίου του 1932, με την έκδοση του προεδρικού διατάγματος, υπό τον όρο να διευθύνεται από φιλόλογο και όχι από δασκάλα (Υπατία Στάμπα).³¹⁵ Το 1933-34 το ημιγυμνάσιο κατέστη τριτάξιο και αυξήθηκε «ο κύκλος της εκπαίδευσης των νεανίδων», όπως επιθυμούσε η ΕΚΑ.³¹⁶

Οι συνεχόμενες αλλαγές στην ΜΕ. των θηλέων³¹⁷ συνεχίστηκαν και τα επόμενα έτη, χωρίς να υπάρχουν πάντα επαρκή στοιχεία, που να επιτρέπουν την άνετη παρακολούθηση της πορείας τους κατά την διάρκεια του μεσοπολέμου.

Το 1933 καταργήθηκε η Α΄ εμπορική θηλέων ελλείψει μαθητριών, των 16 κοριτσιών, που εγγράφηκαν, μεταφερόμενες στο ημιγυμνάσιο. Η ΕΚΑ για άλλη μια φορά επιδόθηκε στην αναζήτηση λύσης για την εκπαίδευση των θηλέων. Ως προσφορότερες λύσεις προτάθηκαν η ίδρυση τετρατάξιου ανωτέρου παρθεναγωγείου, με παράλληλη κατάργηση της εμπορικής σχολής ή προσθήκη μιας τάξεως στο ημιγυμνάσιο.³¹⁸ Τελικά εφαρμόστηκε μια τρίτη λύση, που δεν προκαλούσε ίδρυση νέου σχολείου, ούτε επιβάρυνε με νέα τάξη το ημιγυμνάσιο, αλλά έθετε την λειτουργία της εμπορικής θηλέων σε νέα βάση. Αποφασίστηκε, λοιπόν, η εμπορική θηλέων διετής, στην οποία εγγράφονταν απόφοιτες της Α΄ ημιγυμνασίου) να μετατραπεί σε μονοετή πρακτική εμπορική, στην οποία θα εγγράφονταν οι απόφοιτες της Β΄ ημιγυμνασίου. Η μετατροπή κρίθηκε απαραίτητη, διότι οδηγούσε σε διδασκαλία εντελώς πρακτική, απαλλαγμένη από την θεωρητική μόρφωση, που χορηγούσε η υπό κατάργηση διετής εμπορική. Βασικό στοιχείο, η χρησιμότητά της για νεανίδες 14 και 15 ετών, που χρειάζονταν πρακτικές γνώσεις, όπως δακτυλογραφία, για τις εργασιακές θέσεις που προορίζονταν. Το πρόγραμμα της μονοετούς καταρτίστηκε ως πρακτικό και περιλάμβανε πολλές ώρες διδασκαλίας των ελληνικών, των γαλλικών, των πρακτικών μαθηματικών, της δακτυλογραφίας και στοιχειώδεις εμπορικές γνώσεις. Στην νέα απόφαση έντονα αντέδρασε ο Επίτροπος Νικόλαος Βατιμπέλας, που θεωρούσε ότι με την μετατροπή οι απόφοιτες υστερούσαν κατά πολύ έναντι των αποφοίτων των αντίστοιχων ξένων σχολών και ζητούσε να καταργηθεί εντελώς η σχολή, για να μην εμπαίζονται οι γοινοί των μαθητριών και να μην έχει ευθύνη η ΕΚΑ έναντι της παροικίας για την πλημμελή παροχή γνώσεων στα κορίτσια.³¹⁹ Πάντως, το έτος 1933/1934 η μονοτάξιος εμπορική θηλέων δεν λειτούργησε, ελλείψει μαθητριών (παρουσιάστηκαν για εγγραφή μόνο 9, οι οποίες, στην συνέχεια, ενεγράφησαν στην Γ΄ του ημιγυμνασίου). Η λειτουργία του παραπέμπεται για το επόμενο έτος, αν υπάρξουν ενδιαφερόμενες μαθήτριες.³²⁰

³¹⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/1/1931.

³¹⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ. 7/2/1933. Για την υπόθεση της Υπατίας Στάμπα, βλ. επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Μ Σαλβάγου (104/259, 18/2/1933) προς το Υπουργείο Παιδείας της Ελλάδος, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφο επιστολών, τ 57 (προέδρου 1932/1933).

³¹⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 31/5/1933 και **Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης, Λογοδοσία έτους 1933-1934, Αλεξάνδρεια 1934, σ 10΄.**

³¹⁷ Κάποιες φορές είναι δύσκολο να παρακολουθεί κανείς τις αλλαγές στα σχολεία θηλέων, λόγω των πολλών και διαδοχικών αλλαγών. Το ίδιο διαπίστωναν και κάποιοι Αλεξανδρινοί τα χρόνια που λάμβαναν χώρα αυτές οι αλλαγές, πρβλ. **Ιοβάτης, «Κοινοτικοπολιτικά ζητήματα - Το τελευταίο ανακοινωθέν της Κοινότητος Αλεξανδρείας»**, Παναγιώπια, έτος 7, αριθμ 330 (24), 13/7/1935, σσ 12-13.

³¹⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ. 7/2/1933 και **Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης, Λογοδοσία έτους 1932 και του α΄ τριμήνου του 1933, Αλεξάνδρεια 1934, σ κγ΄.**

³¹⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 31/5/1933 και **Λογοδοσία... , ό π., σ κγ΄.**

³²⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, 9/1/1934.

Το 1935 αποφασίστηκαν αλλαγές στο εκπαιδευτικό σύστημα των Σχολείων από την Εφορεία των σχολείων και εγκρίθηκαν από την Κοινοτική Επιτροπή.³²¹ Αποφασίστηκε κατ' αρχήν να μετατραπεί το νυν τριτάξιο ημιγυμνάσιο σε τετρατάξιο ανώτερο παρθεναγωγείο, με πρόγραμμα αυτοτελές και ανεξάρτητο από προγράμματα των κλασσικών γυμνασίων ή άλλων ελλαδικών σχολείων θηλέων. Εδώ βρίσκεται και η αρχή της δημιουργίας ενός νέου τύπου σχολείου, που εξυπηρετούσε τις ανάγκες της παροικίας. Το πρόβλημα ήταν η αναγνώρισή του από την Ελλάδα,³²² αφού διέφερε από την φιλοσοφία των εν Ελλάδι αντίστοιχων σχολείων. Η πρώτη τάξη του θα λειτουργούσε το έτος 1936-1937 και κάθε έτος θα προσετίθετο μια τάξη έως της συμπλήρωσης και των 4 τάξεων. Μέχρι τότε θα συνέχιζε την λειτουργία του το ημιγυμνάσιο, μετατραπόμενο σε τετρατάξιο, με την προσθήκη μιας επιπλέον τάξης, χωρίς επιπλέον επιβάρυνση του προϋπολογισμού. Το πρόγραμμα που θα ακολουθούσε ήταν κλασσικού γυμνασίου. Κάθε έτος που θα λειτουργούσε μια τάξη του παρθεναγωγείου, θα καταργείτο η αντίστοιχη τάξη του γυμνασίου, έως την ολοκληρωτική μετατροπή σε παρθεναγωγείο. Σ' αυτό το νέο σχολείο θα συγκεντρώνονταν οι κοπέλες της παροικίας που επιθυμούσαν να αποκτήσουν πλήρη κύκλο γνώσεων ωφέλιμων για την μετέπειτα ζωή τους. Για την διευκόλυνση όσων επιθυμούσαν σπουδές στο γυμνάσιο υπήρχε η δυνατότητα διδασκαλίας για 2 ώρες την εβδομάδα των αρχαίων ελληνικών. Παράλληλα, οι ενδιαφερόμενες για το γυμνάσιο όφειλαν να μελετήσουν μόνες τους για να καλύψουν τις διαφορές που υπήρχαν με το πρόγραμμα του γυμνασίου, ώστε να πετύχουν στις κατατακτήριες εξετάσεις για την Ε' γυμνασίου. Εξάλλου η Εφορεία³²³ έκρινε ότι ο κίνδυνος συνωστισμού στο Αβερλώφειο δεν ήταν μεγάλος, αφού λίγες μαθήτριες θα είχαν τα κατάλληλα προσόντα για να συνεχίσουν τις σπουδές τους σ' αυτό. Τέλος, ανεβλήθη η μελέτη για την επανίδρυση διταξίου Εμπορικής Σχολής Θηλέων.

Τον Μάρτιο ανακοινώθηκε η δημοσίευση στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (8/2/1936) του Β Δ. αναγνώρισης των 4 πρώτων τάξεων του Αβερλώφειου Γυμνασίου Θηλέων ως ισότιμων με τις 4 πρώτες τάξεις των εν Ελλάδι λειτουργούντων δημοσίων Γυμνασίων.³²⁴ Παράλληλα, διατυπώθηκε ένσταση από τον Εφορο Μανωλάκη για τις αλλαγές στο Γυμνάσιο Θηλέων. Η ένστασή εντοπιζόταν στην εντύπωση αοριστίας που άφηνε η μετατροπή του τετρατάξιου γυμνασίου θηλέων σε ανώτερο παρθεναγωγείο. Διαφωνούσε, κυρίως, με την απόφαση κατάργησης των αρχαίων ελληνικών, επειδή η κλασσική μόρφωση κρίθηκε άωφελη για τους σκοπούς του παρθεναγωγείου. Υποστήριζε ότι η μετάφραση στην νεοελληνική των αρχαίων συγγραφέων και η διδασκαλία τους θα βοηθούσε τις μαθήτριες να αποκτήσουν εκείνα τα εφόδια που θα τις κατασττούσαν ικανές να αναδειχθούν σε σωστές Ελληνίδες μητέρες και στυλοβάτες των ελληνικών οικογενειών της Αλεξανδρείας. Ωστόσο, δεν επιθυμούσε επανεξέταση του θέματος, απλώς, ζήτησε να καταγραφεί η διαφορετική άποψή του.³²⁵

³²¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 11/6/1935. Για αυτές τις αλλαγές στην Μ Ε. θηλέων υπήρξαν αντιδράσεις, κυρίως, από μερίδα του τύπου, πρβλ. πρβλ. **Αιγυπτίας Δάρβη**, «Σχολικά ζητήματα - Τα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσεως», Παναγιούπια, έτος 6, αριθμ 277 (19), 19/5/1934, σσ 6-7.

³²² Η αίτηση για την αναγνώριση εστάλη από τον πρόεδρο της ΕΚΑ προς τον Υπουργό Παιδείας Δημήτριο Μπαλάνο (1073/2515, 16/12/1935), ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 68 (πρόεδρου 1935/1936).

³²³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 22/5/1935.

³²⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 6/3/1936 και ΠΚΕ, συνεδρ 17/3/1936.

³²⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 26/5/1936.

Στην συνέχεια ανατέθηκε στον Παλαιολόγο Γεωργίου και στον Γρηγόρη Πετρώνδα (επιθεωρητή δημοτικών σχολείων) η ετοιμασία του ωρολογίου προγράμματος του ανώτερου τετρατάξιου παρθεναγωγείου. Στην κατάστρωση του προγράμματος θα λαμβάνονταν πολύ σοβαρά υπόψη οι επιτόπιες ανάγκες.³²⁶ Το νέο πρόγραμμα συντάχθηκε γρήγορα,³²⁷ με την επιφύλαξη να ρυθμιστεί το θέμα των Ελληνικών και των μαθηματικών, ώστε οι απόφοιτες του να δύνανται, από πλευράς γνώσεων, να συνεχίζουν σπουδές στο Γυμνάσιο (στην Ε' και Στ' γυμνασίου) και στην συνέχεια στο Πανεπιστήμιο. Ακόμη, συμφωνήθηκε να γίνει διαφήμιση, «προπαγάνδα δια του τύπου», του Ανωτέρου τετρατάξιου Παρθεναγωγείου δια του τύπου. Στην διαφήμιση θα υπογραμμιζόταν με έμφαση, ότι το Ανώτερο Παρθεναγωγείο, χωρίς να παρεμποδίζει την ανώτερη κλασσική μόρφωση στις απόφοιτες, που την επιθυμούσαν, θα γινόταν κατ'έξοχην εκπαιδευτικό και μορφωτικό ίδρυμα για τις υπόλοιπες μαθήτριες, που προορίζονταν να γίνουν καλές Ελληνίδες μητέρες και καλές νοικοκυρές.³²⁸

Το 1937 συνεχίστηκε ο προβληματισμός για την Μ.Ε. των θηλέων. Η Εφορεία επέμεινε στην απόφασή της να διατηρηθεί το Παρθεναγωγείο και να καταργηθεί βαθμιαία το 4τάξιο Γυμνάσιο. Σκοπός του παρθεναγωγείου η πρακτικότερη και καλύτερα προσαρμοσμένη στις ανάγκες του τόπου εκπαίδευση των νεανίδων και η χορήγηση του δικαιώματος των αποφοίτων του να εισάγονται, αν το επιθυμούσαν, στην Ε' Γυμνασίου.³²⁹ Όμως, στην Κοινοτική Επιτροπή έγινε ευρεία συζήτηση³³⁰ για την ορθότητα της αλλαγής του ημιγυμνασίου σε Ανώτερο Παρθεναγωγείο. Ορισμένοι επίτροποι διαφώνησαν με την αλλαγή και συγκέντρωσαν τις επιφυλάξεις τους στην διακοπή της διδασκαλίας των αρχαίων ελληνικών (Μανωλάκης), στην διακοπή των ανώτερων σπουδών για τα κορίτσια, αφού έπαυε η υφιστάμενη αναγνώριση του γυμνασίου θηλέων ως ισότιμου με τα ελλαδικά και το ανώτερο παρθεναγωγείο δεν μπορούσε να αναγνωριστεί, λόγω έλλειψης στην Ελλάδα παρόμοιου σχολείου (ω Παντελίδης) και στα εμπόδια που θα αντιμετώπιζαν όσες μαθήτριες επιθυμούσαν να συνεχίσουν ανώτερες σπουδές στο γυμνάσιο. Παρόλες τις ενστάσεις η ΕΚΑ συνέχισε στην εφαρμογή των αποφασισμένων.

Το 1938 είναι το έτος που σημειώθηκε η μεγάλη στροφή στην κοινοτική εκπαίδευση με την ίδρυση του Αβερωφείου γυμνασίου θηλέων. Η αρχή των εξελίξεων έγινε με την απόφαση λειτουργίας ειδικού φροντιστηρίου Αρχαίων Ελληνικών και Μαθηματικών για τις μαθήτριες εκείνες της Γ' Ανωτέρου Παρθεναγωγείου που θα συνεχίσουν σπουδές Ε και ΣΤ' στο Γυμνάσιο.³³¹

Τον Ιούλιο ο Εφορος Παντελίδης πρότεινε μετατροπή ενός εκ των παραλλήλων τμημάτων των τεσσάρων τάξεων του Ανωτέρου Παρθεναγωγείου σε κλασσικό τμήμα. Η εφαρμογή της πρότασής του θα πραγματοποιούνταν χωρίς πρόσθετη δαπάνη και θα γινόταν πράξη η πρόσφατη απόφαση της Εφορείας για την λειτουργία των φροντιστηρίων για τις ενδιαφερόμενες να συνεχίσουν τις σπουδές τους στις τελευταίες τάξεις του γυμνασίου. Η πρόταση απερρίφθη κατόπιν των έντονων αντιδράσεων του προϊσταμένου της Εφορείας Νικολάου Βατιμπέλα, που θεωρούσε ότι η απόφαση για τα φροντιστήρια ελήφθη μετά από ενδελεχή μελέτη.³³²

³²⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/4/1936.

³²⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/5/1936.

³²⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 26/5/1936.

³²⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 8/6/1937.

³³⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 15/6/1937.

³³¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/4/1938.

³³² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 4/7/1938.

Ο Παντελίδης, όμως, επανήλθε στην πρότασή του για ύπαρξη τμήματος κλασικών σπουδών στο Ανώτερο Παρθεναγωγείο, αφού η έλλειψη Γυμνασίου θηλέων ωφελεί τα ιδιωτικά σχολεία που σπεύδουν να καλύψουν το κενό. Ειδικότερα, μετά την κατάργηση της Μέσης Εκπαίδευσης των θηλέων, με την κατάργηση των τεσσάρων γυμνασιακών τάξεων του παρθεναγωγείου, οι μεσαίες και οι εύπορες τάξεις της παροικίας έπαυσαν να στέλνουν τα κορίτσια τους στο Παρθεναγωγείο, αλλά τα έγγραφαν σε Λύκεια (ιδιωτικά σχολεία), τα οποία είχαν εκμεταλλευτεί το κενό της κοινοτικής εκπαίδευσης ιδρύοντας γυμνάσια θηλέων. Ετσι, το Αβερώνφειο παρθεναγωγείο είχε καταστεί το σχολείο των απόρων κορασίδων της παροικίας, οικονομικά επιβαρυνόταν και ο κίνδυνος να παρακμάσει ήταν μεγάλος. Εξάλλου, σύμφωνα με τον Παντελίδη, οι μαθήτριες των ιδιωτικών σχολείων απομακρύνονταν από τα κοινοτικά σχολεία προς βλάβη της μόρφωσής τους. Η Εφορεία δέχθηκε³³³ να προτείνει στην Επιτροπή της Κοινότητας την διαρρύθμιση της ανώτερης εκπαίδευσης των θηλέων, με την ανασύσταση του Αβερώνφειου γυμνασίου θηλέων, αν πράγματι η διαρρύθμιση δεν επέφερε αύξηση στον προϋπολογισμό των σχολείων. Ετσι, η Κοινοτική Επιτροπή ζήτησε την διαρρύθμιση των 4 τάξεων του Ανωτέρου Παρθεναγωγείου –καθεμία θα είχε από δύο τμήματα– ώστε το ένα τμήμα να ακολουθεί το πρόγραμμα του Παρθεναγωγείου και το άλλο του κλασικού γυμνασίου.³³⁴

Τον Νοέμβριο, πάλι ύστερα από πρόταση του Εφόρου Παντελίδου αποφασίζεται το 4τάξιο Γυμνάσιο Θηλέων να μετατραπεί σε πλήρες 6τάξιο από του επομένου σχολικού έτους, με ολοκληρωμένο πρόγραμμα κλασικού γυμνασίου.³³⁵ Κατόπιν τούτου καταργήθηκε η από της Ε΄ τάξεως μικτή φοίτηση στο Αβερώνφειο γυμνάσιο αρρένων, που ξανάβρισκε την κανονική του μορφή. Εξάλλου, η μικτή φοίτηση είχε ήδη απαγορευτεί στην Ελλάδα δια νόμου. Ίσως, ο συγκεκριμένος νόμος να αποτέλεσε και την αφορμή για την δημιουργία πλήρους γυμνασίου θηλέων, αυτό, όμως, δεν ξεκαθαρίζεται στα πρακτικά. Οι μαθήτριες όφειλαν να πληρώνουν το ορισθέν κατώτατο όριο διδάκτρων των 40 γρ δ. μηνιαίως. Παράλληλα, θα λειτουργεί και το Ανώτερο Παρθεναγωγείο. Η απόφαση ελήφθη με την επιφύλαξη αν η εφαρμογή της δεν επιβάρυνε τον προϋπολογισμό των σχολείων. Αν τελικά όλα έβαιναν καλώς η ΕΚΑ θα ζητούσε την αναγνώριση του γυμνασίου θηλέων από το υπουργείο Παιδείας ως ισότιμου με τα γυμνάσια του κράτους.

Βεβαίως, το ανώτερο παρθεναγωγείο θα συνέχιζε την δράση του και το έτος 1939-1940 λειτούργησε για πρώτη φορά η Δ΄ Ανωτέρου Παρθεναγωγείου και έτσι ολοκληρώθηκε η αναγωγή της σχολής σε τετρατάξιο.³³⁶

Η αναγνώριση του 6τάξιου Αβερώνφειου Γυμνασίου Θηλέων ως ισότιμου με τα εν Ελλάδι πραγματοποιήθηκε το 1940.³³⁷ Στεγάστηκε στην δυτική πτέρυγα του Ζερβουδακείου μεγάρου.³³⁸

³³³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 11/7/1938.

³³⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 13/7/1938. Για το ίδιο θέμα βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 211, 1938/1939, «Επανίδρυσις γυμνασίου θηλέων» και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 81 (γραμματαέως 1938).

³³⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 22/11/1938 και 29/11/1938. Τελικά, δεν υπήρξε καμία επιβάρυνση από την δημιουργία του πλήρους εξατάξιου γυμνασίου θηλέων, αφού δεν χρειάστηκαν επιπλέον τμήματα. Αντίθετα θα υπήρχε αύξηση των προσόδων από τα διδάκτρα, αφού οι μαθήτριες υποχρεούνταν στην καταβολή κατ'ελάχιστον 40 γρ δ. μηνιαίως, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 8/12/1938.

³³⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/7/1939. Για την ίδρυση του πλήρους γυμνασίου θηλέων και την παράλληλη διατήρηση του τετρατάξιου ανωτέρου παρθεναγωγείου, βλ. **Ελληνική εν Αλεξάνδρεια Κοινότης**, *Λογοδοσία έτους 1938-1939*, Αλεξάνδρεια 1939, σ κγ΄.

Το 1947 επιτράπηκε αρχικά η εγγραφή των θηλέων στο νεοιδρυθέν τμήμα θετικών επιστημών, αλλά, λόγω της ισχύος του αιγυπτιακού νόμου 38 του 1948, που απαγόρευε την μικτή φοίτηση, πλην των νηπιαγωγείων, στέρησε τα κορίτσια της παροικίας αυτή την ευκαιρία.³³⁹

Οι ίδιοι προβληματισμοί για το μέλλον της εκπαίδευσης στην Αίγυπτο που παρουσιάστηκαν στο γυμνάσιο αρρένων ίσχυσαν και στην περίπτωση του γυμνασίου θηλέων και ουσιαστικά η πορεία των δύο σχολείων ήταν κοινή. Η μικτή φοίτηση αρρένων-θηλέων, όπως είδαμε, ξεκίνησε να εφαρμόζεται στις τελευταίες τάξεις του γυμνασίου το 1959 και εφαρμόστηκε για όλες τις τάξεις από το σχολικό έτος 1959-1960.³⁴⁰ Αυτή η συγχώνευση ουσιαστικά σήμανε και το τέλος της ανεξάρτητης πορείας του Αβερωφείου γυμνασίου θηλέων.

Στο ζήτημα της αύξησης ή της συγχώνευσης των τμημάτων ίσχυσε ό,τι και στην περίπτωση του γυμνασίου αρρένων, δηλαδή η αύξηση ή η μείωση των τμημάτων εξαρτάτο από τον αριθμό των εγγραφομένων, την οικονομική κατάσταση της Κοινότητας και την επιθυμία για καλύτερη διδασκαλία ορισμένων πρωτευόντων μαθημάτων (αρχαία ελληνικά, μαθηματικά).³⁴¹

Ασφαλώς αξίζει να παρακολουθήσουμε την πορεία του Αβερωφείου ανωτέρου παρθεναγωγείου, το οποίο, από της ιδρύσεως του γυμνασίου και έπειτα, λειτούργησε ως ειδικό τμήμα της ΜΕ. των θηλέων. Το σχολείο συνέχισε κανονικά την δράση του, παράλληλα με αυτήν του γυμνασίου θηλέων, προσφέροντες στις ενδιαφερόμενες, που δεν επιθυμούσαν γυμνασιακές σπουδές, περισσότερο πρακτική μόρφωση, τετραετούς διάρκειας. Οι απόφοιτες στρέφονταν στο επαγγελματικό στάδιο ή δημιουργούσαν οικογένεια. Οι αυξομειώσεις των τμημάτων στο παρθεναγωγείο αποτελούσαν συνάρτηση του αριθμού των εγγραφομένων και της οικονομικής κατάστασης της ΕΚΑ.³⁴²

Ωστόσο, κατεβλήθη μεγάλη προσπάθεια η λειτουργία του σχολείου να συνεχίζεται με όσο το δυνατόν λιγότερα προβλήματα. Στα πλαίσια αυτής της προσπάθειας ετέθη κατά την δεκαετία του '50 το θέμα της μετατροπής-αναδιοργάνωσης του παρθεναγωγείου. Ήδη το 1951 επήλθε ο διαχωρισμός του, με την δημιουργία στην Δ' τάξη δύο κατευθύνσεων, της εμπορικής (1 τμήμα) και της

³³⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/9/1940 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 11/12/1940. Η αίτηση για την αναγνώριση εστάλη τον Ιανουάριο του 1940, βλ. επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ προς τον γενικό πρόξενο Κ Βαλή, (36/97, 26/1/1940), ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 89, (προέδρου 1939-1940). Επειδή η αναγνώριση καθυστερούσε και υπήρχε πρόβλημα με τα απολυτήρια, που θα χρειαζόμεναν για την εγγραφή στο πανεπιστήμιο, εστάλη και δεύτερη επιστολή στον γενικό πρόξενο (1163/454, 20/6/1940), ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 91 (1940). Ο γενικός πρόξενος λίγες μέρες (26/6/1940) μετά ειδοποίησε την ΕΚΑ για την υπογραφή του διατάγματος αναγνώρισης, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 91 (1940).

³³⁸ **Ευθυμίου Θ. Σουλογιάννη**, *Αβερώφειο Γυμνάσιο της Ελληνικής Κοινότητας Αλεξανδρείας -Λεύκωμα*, ΣΑΑΣΑ, Αθήνα, 1985, σ 16.

³³⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/12/1947 και συνεδρ 21/5/1948.

³⁴⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 16/6/1959, συνεδρ 12/10/1959 και συνεδρ 14/9/1960.

³⁴¹ Για την Αβερώφειο αστική σχολή βλ. -ενδεικτικά- ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 2/12/1925, συνεδρ 18/11/1927, συνεδρ 5/12/1928 και συνεδρ 12/5/1936. Για το Αβερώφειο γυμνάσιο θηλέων βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 6/10/1938, συνεδρ 28/6/1948, συνεδρ 28/2/1951 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 9/1/1936.

³⁴² Για τις αυξομειώσεις των τμημάτων βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 4/7/1938, συνεδρ 28/6/1948 και συνεδρ 14/12/1951. Επίσης, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 13/5/1937 και συνεδρ 13/7/1938.

ραπτικής (1 τμήμα). Ουσιαστικά, το πρόγραμμα θα ήταν κοινό για τα μαθήματα κορμού, όμως ο διαχωρισμός θα ίσχυε για τις 4-5 ώρες των ειδικών μαθημάτων.³⁴³

Η διευθύντρια της ΜΕ. θηλέων Αλκμήνη Πετρώνδα κρίνοντας ότι το ανώτερο παρθεναγωγείο χορηγούσε μόνο γενικές γνώσεις στις μαθήτριες, την στιγμή που οι ίδιες, προερχόμενες από πτωχές οικογένειες, επιθυμούσαν να λάβουν πολλά εφόδια και ειδικές γνώσεις για να αποδυθούν στον αγώνα της ζωής. Έτσι, η Πετρώνδα πρότεινε³⁴⁴ την μετατροπή του σχολείου σε πεντατάξιο, από τριτάξιο, χωρισμένο σε δύο κύκλους: ο πρώτος, τριετούς φοίτησης, θα ήταν ο κατώτερος και ο δεύτερος, διετούς φοίτησης, θα ήταν ο ανώτερος, όπου θα γινόταν και η εξιδίκευση, με την διαίρεσή του σε 3 παράλληλα τμήματα, το εμπορικό, το οικοκυρικό (ή κοινωνικής πρόνοιας) και το κοπτικής. Ο πρόεδρος της ΕΚΑ Δημ Ζερμπίνης, δέχθηκε να γίνει η μετατροπή για να εξιδικευθούν οι μαθήτριες, αλλά η φοίτηση να παραμείνει τετραετής, για να μην επιβαρυνθεί περαιτέρω ο, ήδη επιβαρυνμένος, σχολικός προϋπολογισμός της Κοινότητας. Εξίσου, συμφώνησαν οι επίτροποι στην μετατροπή αλλά όχι στην αύξηση της φοίτησης, προτείνοντας ο πρώτος κύκλος να είναι διετής. Η Πετρώνδα δήλωσε πως, εν τωιαύτη περιπτώσει, προτιμούσε ο δεύτερος κύκλος να είναι μονοετής και ο πρώτος τριετής, ώστε να αυξηθούν οι γενικές γνώσεις. Μετά από συζήτηση, όπου πρωτάνευσε η αναζήτηση της πλέον κατάλληλης, για το συμφέρον των κοριτσιών, λύσης, η Εφορεία δέχθηκε την μετατροπή του σχολείου «επί το πρακτικό», χωρίς αύξηση του χρόνου φοίτησης και ανέθεσε στην Πετρώνδα την προετοιμασία εισήγησης για τις αναγκαίες προς τούτο αλλαγές στο πρόγραμμα και στην δομή της σχολής.

Η τροποποίηση του προγράμματος του Ανωτέρου Παρθεναγωγείου εγκρίθηκε ένα μήνα αργότερα. Κύριο γνώρισμα του νέου προγράμματος η εντατικοποίηση της διδασκαλίας των γλωσσών, ιδίως της αγγλικής, της λογιστικής, της δακτυλογραφίας (3^ο και 4^ο έτος) και της στενογραφίας (4^ο έτος). Το επόμενο έτος στην Δ' τάξη που είχαν δικαίωμα να εγγραφούν οι απόφοιτες του 1953, θα διδάσκονταν μαθήματα κοινωνικής πρόνοιας (4-5 ώρες εβδομαδιαίως).³⁴⁵ Επίσης, δόθηκε η δυνατότητα για την εγγραφή των μαθητριών που αποφοιτούν από την Γ' τάξη του ανωτέρου παρθεναγωγείου στην Β' τάξη της σχολής Κοπτικής-Ραπτικής, ύστερα από επιτυχή εξέταση.³⁴⁶

Το έτος 1954-1955 έπρεπε να λειτουργήσει η Ε' τάξη και για τον λόγο αυτό πραγματοποιήθηκε συνάντηση της Πετρώνδα με τους γονείς των μαθητριών της Δ' Ανωτέρου Παρθεναγωγείου, για το θέμα της εγγραφής στην επόμενη τάξη. Η Εφορεία δεχόταν να λειτουργήσει και Ε' τάξη, υπό τον όρο να εγγραφούν σ' αυτή 30 μαθήτριες, που θα πλήρωναν 100 γρ δ. κατ'ελάχιστο όριο και άνω για δίδακτρα.³⁴⁷ Τελικά, η Ε' τάξη δεν λειτούργησε ποτέ.³⁴⁸

Το 1957 κατετέθη αίτηση αναγνώρισεως του ανωτέρου παρθεναγωγείου και ισοτίμησης των αποφοίτων του, σε σύγκριση με το γυμνάσιο, από την ελληνική

³⁴³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/10/1951.

³⁴⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/4/1953.

³⁴⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/5/1953.

³⁴⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 25/9/1953.

³⁴⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 19/3/1954.

³⁴⁸ Αρχικά αναβλήθηκε η εξέταση του θέματος της δημιουργίας μιας Ε' τάξης Ανωτέρου Παρθεναγωγείου. Εγκρίθηκε πρόταση της Πετρώνδα για την διοργάνωση φροντιστηρίων για τις απόφοιτες του παρθεναγωγείου που επιθυμούσαν συμπληρωματικές γνώσεις σε ορισμένα τεχνικά μαθήματα (στενοδακτυλογραφία, λογιστική και αλληλογραφία), βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/7/1954 και **Ελληνική Κοινότης Αλεξανδρείας**, Λογοδοσίες ετών 1955 και εξής.

Κυβέρνηση.³⁴⁹ Το παρθεναγωγείο συνέχισε την λειτουργία του και μετά την ενοποίηση του γυμνασίου θηλέων με το γυμνάσιο το 1960. Η κατάργηση του παρθεναγωγείου άρχισε σταδιακά από το σχολικό έτος 1963-1964.³⁵⁰

Να σημειωθεί, πως στα πλαίσια του ανώτερου παρθεναγωγείου λειτούργησε «τμήμα Αγγλικών», διευτούς φοίτησης, για την καλύτερη εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας. Η Α΄ τάξη του λειτούργησε το σχολικό έτος 1942-1943 και η Β΄ τάξη το 1943-1944. Το τμήμα ήταν βραχύβιο και οι 2 τάξεις του καταργήθηκαν από του σχολικού έτους 1946-1947.³⁵¹

Ένα από τα ειδικά τμήματα της ΜΕ. των θηλέων ήταν η σχολή κοπτικής-Ραπτικής. Σύμφωνα με υπόμνημα της παρεπιτροπής περί της Αβερωφείου Εμπορικής Σχολής Θηλέων προτάθηκε από το σχολικό έτος 1933-1934 να λειτουργήσει στον Παρθεναγωγείο στο Σιάτμυ, μια Κοπτική και Ραπτική εμπορική τάξη, στην οποία θα εγγράφονταν οι έχουσες ενδεικτικό προβιβασμού της Β΄ τάξης του Ημιγυμνασίου Θηλέων.³⁵² Η δοκιμαστική έναρξη λειτουργίας του τμήματος έγινε το σχολικό έτος 1934-1935. Δικαίωμα εγγραφής είχαν νεάνιδες 12-20 ετών, απόφοιτες των κοινοτικών σχολείων. Η φοίτηση επι πληρωμή ή δωρεάν, ανάλογα με την οικονομική κατάσταση των ενδιαφερομένων γινόταν τρεις φορές την εβδομάδα, από δύο ώρες κάθε φορά, από πτυχιούχο δασκάλα της ραπτικής. Τα έξοδα για την λειτουργία της τάξης προϋπολογίστηκαν (μετά την αφαίρεση του ποσού από το δικαίωμα εγγραφής) στις 50 Λ Αιγ.³⁵³

Τα αποτελέσματα από την λειτουργία του πρώτου έτους υπήρξαν ενθαρρυντικά,³⁵⁴ έτσι, ένα έτος αργότερα αποφασίστηκε να μετατραπεί το τμήμα σε διτάξιο και τα γαλλικά να διδάσκονται με πληρωμή εκτός προγράμματος, αν υπάρχει ο απαραίτητος αριθμός υποψηφίων. Ακόμη, ορίστηκε οι εγγραφησόμενες μαθήτριες στην Σχολή να έχουν συμπληρώσει το 14^ο έτος της ηλικίας τους.³⁵⁵ Η τρίτη τάξη δημιουργήθηκε το 1936-1937 και ταυτόχρονα ρυθμίστηκαν όλα τα επιμέρους ζητήματα που αφορούσαν την σχολή.³⁵⁶

Η σχολή κατά την δεκαετία του '40 αντιμετώπισε σοβαρά οικονομικά προβλήματα και έχασε την οικονομική της αυτάρκεια, που αποτελούσε όρο για την διατήρηση της ομαλής λειτουργίας της.³⁵⁷ Ακόμη, την ίδια περίοδο η σχολή μεταφέρθηκε από τον χώρο των παρθεναγωγείων ΜΕ. του Σιάτμυ στο κτίριο της γεραράς Τσοτσισάιας σχολής,³⁵⁸ για να μεταφερθεί ξανά στο Σιάτμυ το 1952.³⁵⁹

³⁴⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/3/1957.

³⁵⁰ ΑΕΚΑ, Λυτά έγγραφα, Πληροφορίες περί των σχολείων της ΕΚΑ, Αλεξάνδρεια, ά χρ., σ 3.

³⁵¹ ΑΕΚΑ, Λυτά έγγραφα, Πληροφορίες... , ό π., σ 3.

³⁵² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 29/5/1933.

³⁵³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 16/7/1934 και ΠΚΕ, συνεδρ 21/11/1934.

³⁵⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 7/11/1934.

³⁵⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 22/5/1935. Επίσης, ορίστηκε κάθε τάξη να αποτελείται από 2 τμήματα, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 9/1/1936.

³⁵⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/5/1936.

³⁵⁷ Για την διαμόρφωση και την εξέλιξη αυτής της δυσάρεστης κατάστασης βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 19/4/1943, συνεδρ 24/4/1947.

³⁵⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 22/9/1943, συνεδρ 25/10/1945.

³⁵⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 1/8/1952.

Από τα τέλη της δεκαετίας του '40 και κατά την διάρκεια της επόμενης δεκαετίας η σχολή είχε θετική πορεία και στον οικονομικό τομέα και στον τομέα μόρφωσης των νεανίδων που την εμπιστεύθηκαν.³⁶⁰

Ένα από τα σοβαρά προβλήματα που απασχόλησαν την σχολή ήταν αυτό της διεύθυνσής της. Αρχικά η σχολή είχε ειδική διεύθυντρια, που τελούσε υπό την εποπτεία της διεύθυντριας του ανώτερου παρθενγωγείου.³⁶¹ Το καθεστώς συνεχίστηκε για αρκετά έτη, αλλά το 1952 τα προβλήματα που προέκυψαν μεταξύ της τεχνικής διεύθυντριας και της διεύθυντριας των παρθενγωγείων Μ.Ε., οδήγησαν την τελευταία σε παραίτηση από την εποπτεία και διεύθυνση της σχολής. Η Εφορεία δεν δέχθηκε την παραίτηση, αλλά αποφάσισε η τεχνική διεύθυντρια να αναφέρεται απευθείας στην Εφορεία των σχολείων και όχι διαμέσου της διεύθυντριας των παρθενγωγείων Μ.Ε.³⁶²

Το 1959 αποφασίστηκε να υποβληθεί αίτηση αναγνώρισης της σχολής από το αρμόδιο ελληνικό υπουργείο.³⁶³ Το 1962 η σχολή αναγνωρίστηκε με την επωνυμία «Επαγγελματική σχολή αμφιέσεως».³⁶⁴ Συνέχισε την λειτουργία της έως το 1977, οπότε και έκλεισε.³⁶⁵

³⁶⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 26/7/1948, συνεδρ 5/7/1949, συνεδρ 9/4/1952, όπου τονίστηκε, εκτός του επαγγελματικού, και ο εκπαιδευτικός χαρακτήρας της σχολής και συνεδρ 8/6/1956.

³⁶¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 19/7/1939.

³⁶² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/10/1952. Για τις διαφωνίες που οδήγησαν στην σύγκρουση βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 10/10/1952.

³⁶³ ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 2/10/1959.

³⁶⁴ ΑΕΚΑ, Λυτά έγγραφα, Πληροφορίες περί των σχολείων της ΕΚΑ, Αλεξάνδρεια, ά χρ., σ 4.

³⁶⁵ **Ευθύμιος Σουλογιάννη**, *Η Ελληνική Κοινότητα Αλεξανδρείας 1843-1943*, ΕΕΛΙΑ, Αθήνα 1994, σ 159.

2. ΟΙ ΕΥΕΡΓΕΤΕΣ

Η ΕΚΑ έχει να δείξει πολλούς ευεργέτες που συναγωνίζονταν σε έργα ευποιίας και ανακούφισης των αναγκών της παροικίας. Το σύνολο των ευαγών ιδρυμάτων και των εκπαιδευτηρίων³⁶⁶ της κοινότητας οφείλονται σε δωρεές πλουσίων ομογενών.

Ευεργέτες απεδείχθησαν πλούσιοι ομογενείς, οι οποίοι με μεγάλες εισφορές κυρίως σε χρήμα, την κατάλληλη χρονική στιγμή, ίδρυσαν, ενίσχυσαν ή διέσωσαν ιδρύματα που θέραπευαν πολλές και πάγιες ανάγκες της παροικίας (σχολεία, νοσοκομείο, ορφανοτροφεία, κλπ). Με τις δωρεές τους εξασφάλισαν την δική τους υστεροφημία, αλλά και μια θέση στην ιστορία του αιγυπτιώτη Ελληνισμού, ως μεγάλοι ευεργέτες του. Υπήρξαν, επίσης, πολλοί ευεργέτες με μικρότερες εισφορές σε χρήμα και, κυρίως, σε είδος. Η επιθυμία τους ήταν να συνεχιστεί και να βελτιωθεί η δράση των πολλών και σημαντικών κοινωφελών ιδρυμάτων.

Ο μεγαλύτερος ευεργέτης του Αβερωφείου είναι ο Γεώργιος Αβέρωφ.³⁶⁷ Γεννήθηκε στο Μέτσοβο της Ηπείρου στις 15 Αυγούστου 1818. Ελαβε την εγκύκλιο εκπαίδευση στο Μέτσοβο και εγκαταστάθηκε στην Αίγυπτο το 1840, όπου επιδόθηκε με επιτυχία στο εμπόριο και απέκτησε τεράστια περιουσία. Στην Αλεξάνδρεια εγκαταστάθηκε το 1866.³⁶⁸

Μετά τις επιτυχίες του στο εμπόριο ασχολήθηκε με τα κοινά στα πλαίσια της ΕΚΑ. Το 1875 εξελέγη επίτροπος της Κοινότητας, με 24 ψήφους,³⁶⁹ το 1884 επανεξελέγη μέλος της Επιτροπής της Κοινότητας, πρώτος σε σταυρούς και λίγες

³⁶⁶ Πολλές και σημαντικές είναι οι δωρεές των ευεργετών. Ενδεικτικά αναφέρουμε τις εξής: Η Τοσιτσαία Σχολή είναι δωρεά του πρώτου προέδρου της Κοινότητας Μιχαήλ Τοσίτσα. Ο Ιδομενέας Βιττώρης δώρισε στην ΕΚΑ (επιστολή 18/30 Ιουνίου 1880) ένα οικοπέδο τεσσάρων χιλιάδων πήχεων για την ανέγερση σχολείων, ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Γ', 21/6/1880, συνεδρ Ε', 12/7/1880. Στο οικοπέδο οικοδομήθηκε το Αβερωφείο Παρθεναγωγείο, κατόπιν δωρεάς του Γ Αβέρωφ, ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 14/5/1894, ΕΚΑ, «Τα κατά την κατάθεσιν του θεμελίου λίθου του Αβερωφείου Παρθεναγωγείου τη 22 Μαΐου 1894», Αλεξάνδρεια 1894. Σήμερα στο κτίριο στεγάζεται το παράρτημα Αλεξανδρείας του Ιδρύματος Ελληνικού Πολιτισμού. Στους μεγάλους δωρητές ανήκουν οι οικογένειες Σαλβάγου (δωρεές υπέρ του ελληνικού νοσοκομείου, του γηροκομείου κλπ.), Μπενάκη (δωρεά δέκα χιλιάδων λιρών για την ίδρυση ορφανοτροφείου, βλ. ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 28/10/4/1906, δωρεά Μπενακείου οικονομικού συστήσιου, βλ. όπ. συνεδρ 25/7/6/1918. Σήμερα στο κτίριο του Μπενακείου ορφανοτροφείου στεγάζεται το Γενικό προξενείο της Ελλάδας), Θεοχάρη Κότσικα (δωρεά του μεγαλύτερου νοσοκομείου του Αιγυπτιώτη Ελληνισμού, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, 8/11/1938) και πολλοί άλλοι.

³⁶⁷ Βλ. ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ159, 1938/39, **Παλαιολόγου Γεωργίου**, «Βιογραφία και αντίτυπο διαθήκης του Γεωργίου Αβέρωφ», Αλεξάνδρεια 1929, σσ 1-21, Κ160, 1937, «Μεγάλοι Ευεργέται και Ευεργέται της Κοινότητος - Βιογραφίαι», ΑΕΚΑ, Λυτά έγγραφα, «Πληροφορίες περί της ΕΚΑ-Βιογραφικό σημείωμα Γ Αβέρωφ», σ 9, **Θ Βελλιανίτη**, «Αβέρωφ Γεώργιος», ΜΕΕ, τ 1, σ 57, **Θεοδούλου Κωνσταντινίδου**, «Γεώργιος Αβέρωφ-Βιογραφία αυτού εν τρισί γλώσσαις, ελληνική, γαλλικά και αγγλική», Αθήνα 1896, σς 15 (ελληνική γλώσσα), **Ν Θ Μπουγάτσου**, «Αβέρωφ Γεώργιος», ΘΗΕ, τ 1, στ 46, **Στρατή Τσίρκα**, «Γεώργιος Αβέρωφ», επιφυλλίδες του «Πάροικου», α χρ., **Γιολάντας Χατζή**, «Γεώργιος Αβέρωφ, από το Μέτσοβο στην Αλεξάνδρεια», Ίδρυμα Ε Αβέρωφ-Τοσίτσα, Αθήνα 1999, ΕΚΑ, ΣΑΑΣΑ, «Γεώργιος Αβέρωφ (1818-1899) Αφιέρωμα μνήμης για τα 100 χρόνια από τη θανάτου», Αθήνα-Αλεξάνδρεια 1999.

³⁶⁸ **Θεοδούλου Κωνσταντινίδη**, «Γεώργιος Αβέρωφ...», όπ., σ 8.

³⁶⁹ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, ΙΘ' Γενική Συνέλευση των Συνδρομητών, 30/3/1875.

μέρες αργότερα εξελέγη αντιπρόεδρος της Κοινότητας.³⁷⁰ Ένα χρόνο αργότερα ο Γεώργιος Αβέρωφ εξελέγη πρόεδρος της ΕΚΑ.³⁷¹ Εκτοτε η φιλογενής δράση του Αβέρωφ θα φθάσει στο αποκορύφωμά της. Το 1885 κάλυψε το ήμισυ των χρεών της κοινότητας, παρακινώντας και τους υπόλοιπους συναδέλφους του στην Κοινοτική Επιτροπή να κάνουν το ίδιο, με αποτέλεσμα να αποσβεστεί το χρέος και η ΕΚΑ να απελευθερωθεί απ; αυτό το βάρος που δεν της επέτρεπε να προοδεύσει. Το 1885 έδωσε 40 λίρες Αγγλίας υπέρ των σχολείων και το 1887 με τις γενναίες εισφορές του πραγματοποιείται η προσθήκη τρίτης τάξης στο γυμνάσιο.³⁷² Το 1889 το γυμνάσιο πληρούσε τις προϋποθέσεις για να αναγνωριστεί ως ισότιμο με τα εν Ελλάδα. Έτσι το 1890 με προσωπική του παρέμβαση η Κοινότητα ζήτησε την αναγνώριση του κοινοτικού Γυμνασίου, με το όνομα Αβερώνφειο, εις ένδειξη τιμής και ευγνωμοσύνης για την προσφορά του στην εκπαίδευση των ελληνοπαίδων.³⁷³ Το 1894 θεμελιώθηκε το Αβερώνφειο Παρθεναγωγείο.³⁷⁴

Η φροντίδα του για τα σχολεία ήταν μεγάλη και η αναγνώριση εκ μέρους των ομογενών δεν άργησε. Την ημέρα της ονομαστικής του εορτής τόν επισκέπτονταν στην οικία του οι καθηγητές με τους μαθητές και τις μαθήτριες των ανωτέρων τάξεων και μια μαθήτρια του προσέφερε μια ανθοδέσμη, συμβολική των δωρεών του.³⁷⁵ Το 1890 το γυμνάσιο ονομάστηκε Αβερώνφειο και με αυτό το όνομα αναγνωρίστηκε από την ελληνική κυβέρνηση, το δε 1893 αποφασίστηκε η κατασκευή και τοποθέτηση προτομής του Γεωργίου Αβέρωφ, από πεντελικό μάρμαρο, έργο του Γεωργίου Βρούτου, σε ένδειξη ευγνωμοσύνης για την δράση του και τις θυσίες του υπέρ των σχολείων.³⁷⁶ Σήμερα αυτή η προτομή είναι τοποθετημένη στο κτήριο του Αβερώνφειου παρθεναγωγείου. Λίγο αργότερα και αφού έγινε γνωστή η δωρεά του Αβέρωφ υπέρ του Παναθηναϊκού σταδίου για την τέλεση των πρώτων Ολυμπιακών αγώνων και το πλήθος των δωρεών του στην Αθήνα³⁷⁷ και στην Αλεξάνδρεια, αποφασίζεται να τοποθετηθεί αδριαντας του στην αυλή της Τοσιτσαίας Σχολής, όπου τότε στεγαζόταν και το Αβερώνφειο γυμνάσιο. Είχε, μάλιστα, συσταθεί επιτροπή για την ανέγερση του αδριάντα με πρόεδρο τον Εμμ Μπενάκη. Τα αποκαλυπτήρια αποφασίστηκε να γίνουν στις 25/7 Μαΐου 1899. Η τελετή θα έπαιρνε πανηγυρικό χαρακτήρα, με την συμμετοχή όλων των μελών της ΕΚΑ και τον πανηγυρικό θα

³⁷⁰ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ. 8/3/1884.

³⁷¹ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, έκτατη συνεδρίαση 3^η Νοεμβρίου 1885.

³⁷² ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ159, 1938/39, *Παλαιολόγου Γεωργίου*, «Βιογραφία και αντίτυπο διαθήκης του Γεωργίου Αβέρωφ», Αλεξάνδρεια 1929, σ 2.

³⁷³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Ι 9 (1890), «Πρακτικόν αποφάσεως Επιτροπής Κοινότητος όπως το Γυμνάσιον ονομασθή Αβερώνφειο...», και «Περί της αναγνωρίσεως του Αβερώνφειου Γυμνασίου και της προικοδοτήσεώς του υπό του κυρίου Γεωργίου Αβέρωφ», ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ. 17/2/1890.

³⁷⁴ **Ελληνική εν Αλεξάνδρεια Κοινότης**, Τα κατά την κατάθεσιν του θεμελίου λίθου του Αβερώνφειου Παρθεναγωγείου, τη 22^α Μαΐου 1894, Αλεξάνδρεια 1894.

³⁷⁵ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ159, 1938/39, *Παλαιολόγου Γεωργίου*, «Βιογραφία και αντίτυπον...», ό π., σ 5.

³⁷⁶ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, έκτ συνεδρ. 19/3/1983.

³⁷⁷ Αξίζει να σημειωθεί ότι στην Αθήνα προσέφερε από το 1868 και έπειτα 40000 λίρες Αγγλίας για την Σχολή Ευελπίδων, χρηματοδότησε την κατασκευή στα Προπύλαια του πανεπιστημίου αδριάντων του εθνομάρτυρα Γρηγορίου Έ και του Ρήγα Φεραίου, προσέφερε 12000 λίρες Αγγλίας για το Εφηβείο, 500000 λίρες Αγγλίας για την αποπεράτωση του Πολυτεχνείου, με τον όρο να ονομαστεί Μετσόβειο, 900000 λίρες Αγγλίας για την κατασκευή διαζωμάτων από πεντελικό μάρμαρο στο Παναθηναϊκό Στάδιο, βλ. **Θεοδούλου Κωνσταντινίδου**, «Γεώργιος Αβέρωφ-Βιογραφία αυτού εν τρισί γλώσσαις, ελληνική, γαλλικά και αγγλική», Αθήνα 1896, σσ 10-11.

εκφωνούσε ο δικηγόρος, προσωπικός φίλος του τιμώμενου και μέλος της Κοινοτικής Επιτροπής Λουδοβίκος Λιμπρίτης.³⁷⁸

Λίγες μέρες μετά την τελετή ο Αβέρωφ ασθένησε.³⁷⁹ Στις 16/28 Ιουλίου 1899 ο Γεώργιος Αβέρωφ άφησε την τελευταία του πνοή στο Ράμλι.³⁸⁰ Η ΕΚΑ πρωτοστάτησε στο πένθος,³⁸¹ Ο νεκρός εναποτέθηκε για λαϊκό προσκύνημα στην αίθουσα του Αβερωφείου γυμνασίου, στο κτήριο της Τοσιτσαίας Σχολής, έχοντας ως τιμητική φρουρά τους διδάσκοντες των σχολείων εκ περιτροπής.³⁸² Η κηδεία έγινε με κοινοτική δαπάνη, στον κοινοτικό ναό του Ευαγγελισμού, στις 3 Αυγούστου (π.η.) 1899, με την συμμετοχή των ομογενών, των μαθητών των σχολείων και του διδακτικού προσωπικού.³⁸³

Ο Αβέρωφ φρόντισε με την διαθήκη του να ευεργετήσει για άλλη μια φορά τον Ελληνισμό, αλεξανδρινό και ελλαδικό.³⁸⁴ Αντί των ετησίων σταθερών δωρεών του προς τα σχολεία και την συνδρομή στην Κοινότητα που προσέφερε όσο ζούσε, άφησε το κτήμα του *Αμπού Χόμους* (1160 φεδδανίων)³⁸⁵, στην επαρχία *Βεχέρας*, ώστε από το ετήσιο εισόδημά του να αναπτύσσονται τα κοινοτικά σχολεία της ΕΚΑ και κυρίως το Γυμνάσιο και το Παρθεναγωγείο. Την διαχείριση του κτήματος άφησε σε ειδική επιτροπή, την «Επιτροπή Κληροδοτήματος Αβέρωφ». Η επιτροπή θα έδινε το εισόδημα της έκτασης στην ΕΚΑ και αυτή με την σειρά της θα λογοδοτούσε στην επιτροπή για την διαχείριση του ποσού. Δεν επιτρεπόταν κανένας περιορισμός στο γυμνάσιο χωρίς την έγκριση της επιτροπής διαχείρισης. Για την τελειοποίησή του δεν χρειαζόταν προηγουμένως έγκριση της επιτροπής.³⁸⁶ Τρόπον τινα η επιτροπή διαχείρισης αναλάμβανε καθήκοντα επιτηρητή της ακεραιότητας και της επιβίωσης του Γυμνασίου.

Δυστυχώς, όμως, αμέσως μετά την ανακοίνωση του περιεχομένου και των όρων της διαθήκης εμφανίστηκαν τα πρώτα προβλήματα, και μάλιστα από τους κληρονόμους του. Έτσι, οι προικοδοτήσεις του Γυμνασίου από τον Αβέρωφ φάνηκε πως αμφισβητούνταν από τους κληρονόμους του. Ο Αβέρωφ έδινε κάθε έτος 85600

³⁷⁸ Ο π., συνεδρ 20/4/1899.

³⁷⁹ Ο π., συνεδρ 8/20/6/1899.

³⁸⁰ Βιργινίας Βέργη-Νέρη, «Ο θάνατος του Αβέρωφ μέσα από τον Αιγυπτιακό τύπο».

³⁸¹ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ συνεδρ. 16/28/6/1899.

³⁸² ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ159, 1938/39, Παλαιολόγου Γεωργίου, «Βιογραφία και αντίτυπο...», ό π., σ 20.

³⁸³ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, 116, 1899, «Πρόγραμμα κηδείας Γεωργίου Αβέρωφ».

³⁸⁴ ΕΚΑ, «Διαθήκη του Μεγάλου Εθνικού Ευεργέτου Γεωργίου Αβέρωφ», Αλεξάνδρεια 1899, σσ 17. Ακόμη, «Διαθήκη Γεωργίου Αβέρωφ», α χρ., α π., σσ 14. Οι δωρεές του προς το ελληνικό κράτος είναι σημαντικές, αφού χάρη στην διαθήκη ιδρύθηκε αγροτική σχολή στην Λάρισα, ενισχύθηκε το Ωδείο Αθηνών και το Πολυτεχνείο, θεσμοθετήθηκαν βραβεία και υποτροφίες για νέους και νέες, χρηματοδοτήθηκε η αποπεράτωση του Παναθηναϊκού Σταδίου (βλ. «Διαθήκη...», ό π., σ 5-7). Ακόμη, δόθηκε το ποσό υπέρ του Πολεμικού Ναυτικού (άρθρο 13 της Διαθήκης, ό π., σ 7), το οποίο την κατάλληλη χρονικά στιγμή χρησίμευσε ώστε η Ελλάδα να κερδίσει την δημοπρασία του γνωστού καταδρομικού «Αβέρωφ», βλ. Γεωργίου Π. Κρέμου, Πλοιάρχου Π Ν. και Richard A mold-Baker, «Αβέρωφ- το πλοίο που άλλαξε την πορεία της Ιστορίας», εκδόσεις Ακρίτας, Αθήνα 1990, σ 22.

³⁸⁵ Το φεδδάνιο είναι ίσο προς 4200 τετραγωνικά μέτρα. Η συνολική έκταση του κτήματος του *Αμπού Χόμους* είναι 4893000 τετραγωνικά μέτρα.

³⁸⁶ ΕΚΑ, «Διαθήκη του ...», ό π., σσ 4-5. Την επιτροπή αποτελούσαν οι Κ Σαλβάγος, Λ Λιμπρίτης, Ν Αδαμίδης, Ν Ιωαννίδης, Κων Πίχτος και Παλαιολόγος Γεωργίου. Για την δράση της και τις αντικαταστάσεις παραιτηθέντων ή ασθενούντων επιτρόπων βλ. «Λογοδοσίες της ΕΚΑ», από το 1900 κ εξ.

Γ Δ., σε δύο δόσεις, ως ετήσια προικοδότηση του Γυμνασίου και του Παρθεναγωγείου. Το 1899 είχε εισπραχθεί η πρώτη δόση, αλλά ήταν άγνωστο αν και με ποιο τρόπο θα συνέχιζε η προικοδότηση του Γυμνασίου. Υπήρχε ωσαύτως, η απορία αν θα υλοποιούνταν η απόφαση του Αβέρωφ για την ίδρυση Βιοτεχνικής σχολής, που ανηγγέλη στην τελετή αποκαλυπτηρίων του αδριάντα του, λίγο προ της ύστατης ασθένειάς του.³⁸⁷ Η διαφωνία μεταξύ ΕΚΑ, που ζητούσε να πραγματοποιηθούν οι δωρεές³⁸⁸ Αβέρωφ προς αυτήν και των κληρονόμων του συνεχίστηκε και η ΕΚΑ αποφάσισε να προχωρήσει την υπόθεση³⁸⁹ ενώπιον των Μικτών Δικαστηρίων· το Πρωτοδικείο των Μικτών Δικαστηρίων αρνήθηκε να εξετάσει την αγωγή της ΕΚΑ, δηλώνοντας ότι η κοινότητα δεν ανήκει στην δικαιοδοσία του.³⁹⁰ Τότε η Κοινότητα αποφάσισε να προσφύγει στα ελληνικά δικαστήρια,³⁹¹ και, τελικά, μετά από χρονοβόρες διαδικασίες, αναβολές της δίκης και έναν συμβιβασμό,³⁹² που δεν ίσχυσε, φθάνουμε στην λήξη της υπόθεσης με τον συμβιβασμό της ΕΚΑ με τον πληρεξούσιο των εκτελεστών Λ Λιμπρίτη, στις 11 Ιανουαρίου 1906.³⁹³ Σύμφωνα με τον συμβιβασμό οι εκτελεστές της διαθήκης θα κατέβαλαν στην Κοινότητα το ποσό των 3000 λιρών Αγγλίας και η ΕΚΑ θα απέσυρε την αγωγή της.

Πάντως, παρόλες τις διαμάχες για την διαθήκη η μνήμη του ευεργέτη παρέμεινε ζωντανή στην Αλεξάνδρεια. Λίγο μετά τον θάνατό του και με πρόταση του Β Σιβιτανίδη η Επιτροπή ψήφισε ομόφωνα να τελείται επέτειο μνημόσυνο υπέρ αναπαύσεως της ψυχής του Γεωργίου Αβέρωφ την τελευταία Κυριακή του μηνός Ιανουαρίου εκάστου έτους.³⁹⁴ Η πρόταση του Σιβιτανίδη για την τελευταία Κυριακή του Ιανουαρίου δεν αιτιολογήθηκε, αλλά η χρονική εγγύτητα με την σχολική εορτή των Τριών Ιεραρχών, οπότε, σύμφωνα με παλαιά απόφαση³⁹⁵ της Κοινότητας, τελούνταν μνημόσυνο στη μνήμη των ευεργετών και των συνδρομητών των σχολείων, ίσως να αιτιολογεί την πρόταση.

Λίγο αργότερα τα μέλη του συλλόγου διδασκόντων των ελληνικών σχολείων Αλεξανδρείας αποφάσισαν να τιμήσουν, με την σειρά τους, την μνήμη του Αβέρωφ. Ο σύλλογος των καθηγητών ανακοίνωσε στην Εφορεία των σχολείων, ότι εις ανάμνηση της επισκέψεως που πραγματοποιούσαν οι καθηγητές και οι μαθητές των ανωτέρων τάξεων στον Αβέρωφ την ημέρα της ονομαστικής του εορτής -ένδειξη ευγνωμοσύνης για τις δωρεές του προς τα σχολεία- αποφάσισε να τελήσει στην μνήμη του και επι του τάφου μνημόσυνο, στις 22 Απριλίου, με την συμμετοχή της Δ' Γυμνασίου. Ακόμη, ο σύλλογος εξέφρασε την επιθυμία, και η Εφορεία απεδέχθη, το μνημόσυνο να τελείται στο εξής στον ναό του νεκροτάφειου, την παραμονή της

³⁸⁷ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 27/10/1899.

³⁸⁸ Οι δωρεές του Αβέρωφ αναφέρονται στο Αρχείο της ΕΚΑ, «ως επαγγελίες Αβέρωφ», όπως και η δίκη που ακολούθησε για υτές έμεινε στην ιστορία ως «δίκη επαγγελιών Αβέρωφ», βλ. ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, 1899-1906.

³⁸⁹ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ ΙΑ', 16/29/12/1900.

³⁹⁰ Ο π., συνεδρ ΙΕ', 28/4/1901.

³⁹¹ Ο π., συνεδρ Α', 9/22/4/1903.

³⁹² Ο π., συνεδρ ΙΒ' 20/3/7/1905.

³⁹³ Ο π., συνεδρ ΙΘ' 29/5/1/1906 Για την λυπηρή αυτή υπόθεση που ταλάνισε την παροικία για, περίπου, επτά έτη βλ. -ενδεικτικά- ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Ζ', 7/20/3/1904, συνεδρ Θ', 14/27/11/1904 και συνεδρ ΙΓ', 9/22/5/1905.

³⁹⁴ Ο π., συνεδρ ΙΑ', 16/29/12/1900.

³⁹⁵ «Θεμελιώδης κανονισμός της Ελληνικής Κοινότητος των εν Αλεξανδρεία Ορθοδόξων», εγκρίθηκε στις 14/26 Ιανουαρίου 1854, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, τ 2, 1851-1868.

εορτής του Αγίου Γεωργίου.³⁹⁶ Η τιμή της μνήμης του ευεργέτη συνεχίστηκε καθόλη την διάρκεια του 20ου αιώνα. Ο τρόπος της τιμής διατήρησε τον χαρακτήρα που δόθηκε εξαρχής, δηλαδή δύο τελετές μνήμης το χρόνο: η θρησκευτική, με την τέλεση μνημοσύνου την τελευταία Κυριακή του Ιανουαρίου και η κοσμική, με το πολιτικό μνημόσυνο, που από το 1929 αποφασίστηκε³⁹⁷ να τελείται στις 23 Απριλίου εκάστου έτους στην αυλή της Τοσιτσαίας· λίγα έτη νωρίτερα (1923) η τέλεση του πολιτικού μνημοσύνου στις 23 Απριλίου, συνδυάστηκε με την ονομαστική εορτή του Βασιλέως των Ελλήνων Γεωργίου Α΄.³⁹⁸

Ο Γεώργιος Αβέρωφ στην διαθήκη του ζητούσε να κατασκευαστεί στο Α΄ Νεκροταφείο των Αθηνών μνημείο για την ταφή του ή για την ανακομιδή των οστών του, αν πέθαινε αλλού. Επειδή, ως γνωστόν, πέθανε και ετάφη στο ελληνικό κοιμητήριο της Αλεξανδρείας, στο Chauby, πολύ κοντά στα ελληνικά σχολεία, ετέθη θέμα ανακομιδής και μεταφοράς των οστών του στην Αθήνα.

Η συζήτηση στην Αλεξάνδρεια ξεκίνησε εξαιτίας ενός δημοσιεύματος της «Εστίας» τον Ιανουάριο του 1907. Η Κοινότητα αποφάσισε να ζητήσει από τους εκτελεστές της Διαθήκης, όταν θέσουν το ζήτημα στους αρμόδιους, να ζητήσουν η μεταφορά να γίνει τον Μάιο 1907, ώστε να δυνηθεί η Κοινότητα να σταλεί στην Αθήνα ιδιαίτερη τιμητική αντιπροσωπεία.³⁹⁹ Οι εκτελεστές ξεκίνησαν τις διαδικασίες και τον Μάρτιο του ίδιου έτους έθεσαν στην Επιτροπή το θέμα της δημιουργίας ενός κενοταφίου στον χώρο του τάφου του Αβέρωφ. Όμως, επειδή η Κοινότητα είχε παραχωρήσει τον χώρο εμπρός από τον τάφο του Αβέρωφ σε άλλον και δεν υπήρχε χώρος για το κενοτάφιο-μνημείο, αποφασίζεται να βρεθεί άλλο κατάλληλο μέρος για την κατασκευή του.⁴⁰⁰ Πράγματι ο Πρόεδρος της Κοινότητας Εμμανουήλ Μπενάκης, μαζί με τον δικηγόρο Λουδοβίκο Λιμπρίτη, εκ μέρους των εκτελεστών της διαθήκης, εξέλεξαν χώρο εντός του κοινοτικού κοιμητηρίου, όπου ανηγέρθη το κενοτάφιο-μνημείο του Αβέρωφ.⁴⁰¹ Στις 19 Μαΐου η ελληνική κυβέρνηση, μέσω του Γενικού Προξενείου, ανακοίνωσε την πρόθεσή να στείλει στην Αλεξάνδρεια το βασιλικό εύδρομο «Μιαούλης», για να μεταφέρει τα οστά του επιφανούς Έλληνα. Το πρόγραμμα έπρεπε να ρυθμιστεί κατά τέτοιο τρόπο ώστε η άφιξη του πλοίου στην Αθήνα να γίνει στις 9 Ιουνίου. Η ΕΚΑ απεδέχθη την πρόταση και συνέταξε πρόγραμμα μετακομιδής και απόδοσης τιμών. Ακόμη ορίστηκε και τιμητική συνοδεία από τρεις επιτρόπους της ΕΚΑ.⁴⁰²

Παρόλα αυτά η μετακομιδή των οστών καθυστέρησε ένα χρόνο, με ευθύνη και απόφαση της ελληνικής κυβέρνησης. Στις 24 Μαΐου 1907 η κυβέρνηση με έγγραφό της ενημέρωσε την ΕΚΑ ότι, κατόπιν απόφασής της, η μετακομιδή θα γινόταν σε εποχή που συνέπιπτε με την τέλεση Ολυμπιακών Αγώνων.⁴⁰³ Επρόκειτο για την IV Ολυμπιάδα, που διοργανώθηκε στο Λονδίνο το 1908. Η κυβέρνηση επιθυμούσε η άφιξη των οστών του Αβέρωφ στην Αθήνα να γίνει το διάστημα μεταξύ 23 και 30 Απριλίου 1908 και η τελετή να λάβει επιβλητικό χαρακτήρα. Η μεταφορά θα γινόταν από το εύδρομο «Ναύαρχος Μιαούλης». Η ΕΚΑ συμφώνησε με τις κυβερνητικές θέσεις και ετοίμασε αναλυτικό πρόγραμμα για την τελετή.⁴⁰⁴ Πράγματι

³⁹⁶ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/25/5/1901.

³⁹⁷ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 16/4/1929.

³⁹⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 23/5/1923.

³⁹⁹ Ο π., συνεδρ Ζ΄ 8/21/2/1907.

⁴⁰⁰ Ο π., συνεδρ Η΄ 8/21/3/1907.

⁴⁰¹ Ο π., συνεδρ Ι΄ 24/7/5/1907.

⁴⁰² Ο π., συνεδρ ΙΑ΄ 21/3/6/1907.

⁴⁰³ Ο π., συνεδρ ΙΒ΄ 28/11/12/1907.

⁴⁰⁴ Ο π., εκτ συνεδρ .12/25/4/1908.

η τελετή πραγματοποιήθηκε με κάθε επισημότητα και σύμφωνα με τα προκαθορισμένα στις 28 Απριλίου 1908. Τα οστά συνόδευσε ο αντιπρόεδρος της ΕΚΑ Μικές Συναδινός, επικεφαλής κοινοτικής αντιπροσωπείας.⁴⁰⁵

Ετσι, «αποχώρησε» από την Αλεξάνδρεια ο, ίσως, επιφανέστερος κατά τα νεώτερα χρόνια, Έλληνας πολίτης της, αφήνοντας πίσω του έργα ευποιίας.⁴⁰⁶

Σημαντικός ευεργέτης για το γυμνάσιο απεδείχθη και ο Γεώργιος Ζερβουδάκης, αφού σ' αυτόν οφείλεται η ανέγερση του κτιρίου όπου στεγάζεται το γυμνάσιο. Ο Γεώργιος Ζερβουδάκης γεννήθηκε στην Αλεξάνδρεια το 1850. Ο πατέρας του Κωνσταντίνος Ζερβουδάκης (1822-1895), από την Χίο, με το επιχειρηματικό του πνεύμα κατόρθωσε να αποκτήσει μεγάλη περιουσία και να ιδρύσει εμπορικό και τραπεζικό οίκο. Τις επιχειρήσεις του κληρονόμησε ο Γεώργιος, που με την σειρά του ξεχώρισε μεταξύ του επιχειρηματικού κόσμου της Αλεξάνδρειας. Διετέλεσε πρόεδρος διοικητικών συμβουλίων μεγάλων εταιρειών και τιμήθηκε με πολλές διακρίσεις και παράσημα. Απεβίωσε στην Αλεξάνδρεια το 1912.⁴⁰⁷

Τον Απρίλιο του 1906 ο Γεώργιος Κ. Ζερβουδάκης ανακοίνωσε μέσω του προέδρου της ΕΚΑ Εμμ. Μπενάκη στους συναδέλφους του στην Κοινοτική Επιτροπή ότι προσφέρει 6000 λίρες Αγγλίας για την ίδρυση Ζερβουδακείου Αστικής Σχολής⁴⁰⁸ στο Σάτμπυ, όπου η ΕΚΑ είχε αγοράσει⁴⁰⁹ ένα μεγάλο οικοπέδο για την εγκατάσταση ευαγών ιδρυμάτων. Για την ανέγερση της Ζερβουδακείου Σχολής προκηρύχθηκε μειοδοτικός διαγωνισμός. Σε έκτακτη συνεδρίασή της⁴¹⁰ η Επιτροπή εξέτασε τις προσφορές οικοδομήσεως. Όταν αποσφραγίστηκαν οι φάκελλοι η Επιτροπή δεν έμεινε ευχαριστημένη από καμμία από τις 6 προσφορές. Τότε ο Γεώργιος Ζερβουδάκης ανακοίνωσε ότι αυξάνει το ποσό της δωρεάς του για την σχολή από 6000 σε 15000 Λ. Αγγλίας.⁴¹¹ Αυτό επέτρεψε να αρχίσουν αμέσως οι εργασίες ανέγερσης του κτηρίου.

Ο θεμέλιος λίθος της σχολής κατατέθη στις 23 Απριλίου 1907. Πράγματι, η Ζερβουδάκειος Αστική σχολή ιδρύθηκε και με το ποσό του ευεργέτη κτίστηκε ένα μεγαλόπρεπο κτήριο, με πολλούς και άνετους χώρους. Εκεί, τον Σεπτέμβριο του 1909 μεταφέρθηκε το Αβερύφειο γυμνάσιο⁴¹² από την Τοσιτσαία σχολή, όπου στεγάστηκε

⁴⁰⁵ Ο π., συνεδρ ΙΕ' 2/15/5/1908, επίσης, "Ανακομιδή των οστών του Αβέρωφ εις Ελλάδα", Εκκλησιαστικός Φάρος, τ Α' (1908), σσ 399-400.

⁴⁰⁶ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ159, 1938/39, *Παλαιολόγου Γεωργίου*, «Βιογραφία και αντίτυπο διαθήκης...», ό π., σ 21. Ο Γεωργίου –στενός φίλος και συνεργάτης του Αβέρωφ– τον χαρακτήρισε ως τον «μέγιστο πολίτη της διευθινούς Αλεξανδρείας», άποψη που σχηματίστηκε από την εικόνα που δημιουργήθηκε και διατηρούνταν για τον ευεργέτη στα τέλη της δεκαετίας του '20. Ας σημειωθεί ότι η βιογραφία του Αβέρωφ συνετάγη από τον Παλ. Γεωργίου, όταν το ελληνικό Υπουργείο Παιδείας ζήτησε πληροφορίες για τον βίο του, τις δωρεές του, την διαθήκη του κ λπ.,

ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 58 (1929), αριθμ 4450/6/8/1929.

⁴⁰⁷ ΑΕΚΑ, Λυτά έγγραφα, «Πληροφορίες περί της ΕΚΑ-βιογραφικό σημείωμα Κωνσταντίνου και Γεωργίου Ζερβουδάκη», σ 12. Επίσης, "Γεώργιος Ζερβουδάκης", Ξενοφάνης, τ 6, τευχ Α', Ιανουάριος 1909, Αθήνα 1909, σ 288.

⁴⁰⁸ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 28/10/4/1906.

⁴⁰⁹ Για την αγορά του οικοπέδου βλ. ΠΚΕ, συνεδρ 23/5/11/1903, 5/18/1/1904 και 14/27/11/1904. Ακόμη, ΑΕΚΑ, "Συμβόλαιο αγοράς γηπέδου Σάτμπυ" (γαλλιστί), 26/12/1903.

⁴¹⁰ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ συνεδρ 19/1/4/1907.

⁴¹¹ Το ίδιο έπραξε και ο Μπενάκης αυξάνοντας το ποσό της δωρεάς του για το ορφανοτροφείο και το Συσσίτιο από 4000 σε 20000 λίρες Αγγλίας.

⁴¹² ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Δ' 21/9/1909.

από της ιδρύσεώς του . Εκτοτε και έως τις ημέρες μας το γυμνάσιο στεγάζεται στην Ζερβουδάκειο σχολή .

Όμως εκτός από τις μεγάλες ποσοτικά δωρεές υπήρχαν και οι μικρότερες , που είναι περισσότερες στον αριθμό και όχι υποδεέστερες ποιοτικά .. Οι δωρεές αυτές αποδεικνύουν την αγάπη του αλεξανδρινού Έλληνα για τα ευαγή του ιδρύματα και ιδιαίτερα για τα σχολεία , την αναγνώριση της προσφοράς τους στην ομογένεια . αλλά και το ενδιαφέρον τους για συνέχιση και βελτίωση της λειτουργίας τους .

Ειδικά για το Αβερύφειο , οι δωρεές ήταν είτε χρηματικές , είτε σε είδος και αποσκοπούσαν στην καλύτερη λειτουργία του σχολείου , την αντιμετώπιση κάποιων από τις πολλές ανάγκες , ή την ενίσχυση των απόρων μαθητών .

Συγκεκριμένα , χρήματα προσέφεραν πολλοί ομογενείς σε διάφορες ευκαιρίες . Έτσι γνωστές δωρεές υπέρ των σχολείων είναι η δωρεά Γ Ζήσου,⁴¹³ αρξάμενη από το ακαδημαϊκό έτος 1918/1919, η δωρεά της γνωστής οικογένειας Ζερμπίνη , ύψους 150 λιρών Αγγλίας,⁴¹⁴ το κληροδότημα 4000 λιρών του Δημ Πατρικίου,⁴¹⁵ ειδικά για την ενίσχυση πτωχών αριστούχων , το κληροδότημα του Θρακιώτη Χρήστου Κασσίμη,⁴¹⁶ που απέφερε ετησίως 750 λίρες . Ακόμη , υπήρχαν δωρεές γονέων , που χρηματοδοτούσαν την διαίρεση τάξεων του Αβερύφειου σε μικρότερα τμήματα .⁴¹⁷ Επίσης , δωρεές έκαναν και απολυόμενοι μαθητές του γυμνασίου .⁴¹⁸

Σημαντικές ήταν και οι δωρεές σε είδος , που κάλυπταν πολλές από τις ανάγκες του σχολείου σε πολλούς τομείς . Σημαντικές ήταν οι δωρεές βιβλίων προς την Βιβλιοθήκη των σχολείων Μέσης Εκπαίδευσης.⁴¹⁹ Η κοινωνική , εξάλλου , μέριμνα υπέρ των απόρων μαθητών στηριζόταν στο μεγαλύτερο ποσοστό στις δωρεές των ομογενών . Οι δωρεές αποτελούνταν από είδη ρουχισμού , υπόδησης και γραφικής ύλης .⁴²⁰ Πολλοί προσφέρονταν να καλύψουν ελλείψεις σε υποδομή του σχολικού κτιρίου . Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Εφόρου Κλ . Νικολάου , που

⁴¹³ ΕΕΛΙΑ , ΑΕΚΑ , ΠΚΕ , συνεδρ 30/13/12/1918 .

⁴¹⁴ ΕΕΛΙΑ , ΑΕΚΑ , ΠΚΕ , συνεδρ 14/6/1929 .

⁴¹⁵ ΕΕΛΙΑ , ΑΕΚΑ , ΠΚΕ , συνεδρ 23/10/1930 .

⁴¹⁶ ΕΕΛΙΑ , ΑΕΚΑ , ΠΚΕ , συνεδρ 22/5/1939 .

⁴¹⁷ ΕΕΛΙΑ , ΑΕΚΑ , ΠΕΣ , συνεδρ 13/7/1939 . Πρόκειται για την δωρεά 200 λιρών για να χωριστεί η Γ΄ γυμνασίου σε δύο παράλληλα τμήματα . Ο ίδιος γονέας είχε χρηματοδοτήσει και το προηγούμενο έτος τον χωρισμό της Β΄ γυμνασίου σε δύο παράλληλα τμήματα . Ο ίδιος , που επέμενε να μένει ανώνυμος , χρηματοδότησε με 200 λίρες το 1942 την αραίωση της Ε΄ τάξης , με την δημιουργία ενός επιπλέον τμήματος , βλ ΕΕΛΙΑ , ΑΕΚΑ , ΠΚΕ , συνεδρ 12/1/1942 .

⁴¹⁸ Δωρεά 60 λιρών του Εμμ . Αλ Μπενάκη , ό π . , συνεδρ 8/12/1937 και δωρεά 60 λιρών του απολυομένου Αγγέλου Κουταρέλλη , ό π . , συνεδρ 8/12/1938 .

⁴¹⁹ Δωρεά 71 τόμων αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων με λατινική μετάφραση από τον Π Αυγουστίνο , βλ , ΕΕΛΙΑ , ΑΕΚΑ , ΠΚΕ , συνεδρ 9/22/7/1919 . Δωρεά της Βritannica Encyclopaedia από τον Νικόλαο Δράκο στο γυμνάσιο το 1957 , ΕΕΛΙΑ , ΑΕΚΑ , εισαχθέντα έγγραφα , τ 83 (1943/44) , αριθμ 1560/665 , δωρεά του 9τομου λεξικού της ελληνικής γλώσσας του εκδοτικού οίκου Δημητράκου από τον Σίμωνα Πιαλόπουλο , ΑΕΚΑ , φακ . Αλληλογραφίας , αριθμ 422/β/2/1958 . Ο ίδιος δώρισε ειδικά στο γυμνάσιο αρρένων την «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους» , του Παπαρηγόπουλου και σειρά «Ελληνικής Μυθολογίας» βλ . ΕΕΛΙΑ , ΑΕΚΑ , ΠΕΣ , συνεδρ 12/2/1958 . Δωρεά 272 τευχών του εγκυκλοπαιδικού λεξικού του περιοδικού «Ηλιος» , από τον Π Βαρούτσο , ΑΕΚΑ , ό π . , 29/11/1955 . Αναλυτικά τις δωρεές σε βιβλία περιέχουν οι ετήσιες Λογοδοσίες της ΕΚΑ .

⁴²⁰ Ενδεικτικά αναφέρω την δωρεά του Κοράκη , Κοινοτικού Επιτρόπου , δέρματος για 300 ζεύγη υποδημάτων για παιδιά των Σχολείων και της εταιρίας Χαλκούση και Υιοί για άλλα 300 ζεύγη , ΕΕΛΙΑ , ΑΕΚΑ , ΠΚΕ , συνεδρ 21/1/1942 . Για την κοινωνική μέριμνα θα γίνει εκτενής λόγος στο οικείο μέρος .

χρηματοδότησε την κατασκευή σε μια γωνία του σχολικού γηπέδου μια αυλή τένις.⁴²¹

Είναι γεγονός πως ο Αιγυπτιώτης Ελληνισμός τίμησε και τιμά τους ευεργέτες του. Στην Αλεξάνδρεια η μνήμη τους δεν έσβησε⁴²² και τιμώταν σε κάθε ευκαιρία, δίνοντας διαρκώς το παράδειγμα προς μίμηση στους νεώτερους. Αξίζει, όμως, να σημειωθεί μια εξαιρετική εκδήλωση, που διοργανώθηκε στην Αλεξάνδρεια με πρωτοβουλία της ελληνικής Πρεσβείας στο Κάιρο και αφορούσε όλους τους ευεργέτες των ελληνικών κοινοτήτων της Αιγύπτου.

Τον Απρίλιο του 1934 ανακοινώθηκε στην ΕΚΑ η απόφαση του Πρέσβευς Βασιλείου Δενδραμή για τέλεση, εξ ονόματος της ελληνικής κυβέρνησης, πάνδημου μνημοσύνου των Ευεργετών των ελληνικών κοινοτήτων της Αιγύπτου, στις 6 Μαΐου 1934, στον ναό του Ευαγγελισμού. Ακολούθως θα συνείρχετο παγκοινοτική σύσκεψη. Η ΕΚΑ απεδέχθη να συμμετάσχει και να διαθέσει τον ναό.⁴²³ Οντως, το μνημόσυνο τελέστηκε στις 6 Μαΐου 1934, σύμφωνα με το προκαθορισμένο πρόγραμμα. Παρέστησαν ο Πατριάρχης Αλεξανδρείας Μελέτιος, με όλη την Ιερά Σύνοδο, όλοι οι εν Αιγύπτω Έλληνες διπλωματικοί και προξενικοί υπάλληλοι, οι πρόεδροι και οι εκπρόσωποι των 25 ελληνικών κοινοτήτων της Αιγύπτου, οι εν Αιγύπτω Έλληνες δικαστές, τα προεδρεία των ελληνικών συλλόγων και των αδελφοτήτων, εκπρόσωποι των καθηγητικών συλλόγων, αντιπροσωπείες μαθητών, οι τα πρώτα φέροντες της ελληνικής ομογένειας της Αλεξάνδρειας και των πλησιόχωρων ελληνικών κοινοτήτων Καΐρου, Τάντας και Μανσούρας, απόγονοι των ευεργετών και πλήθος ομογενών.⁴²⁴

Συνολικά τιμήθηκαν 257 ευεργέτες,⁴²⁵ που με τις δωρεές, τα κληροδοτήματα και την φιλογενή τους δράση συνέδεσαν άρρηκτα το όνομά τους με την ιστορία των εκπαιδευτικών και φιλανθρωπικών ιδρυμάτων του Αιγυπτιώτη Ελληνισμού και πολλών κοινωφελών έργων στην μητροπολιτική Ελλάδα. Από αυτούς οι 82 (περίπου το 32%) ήταν ευεργέτες της παροικίας της Αλεξανδρείας. Πρώτοι στην σειρά οι μεγάλοι ευεργέτες Μιχαήλ Τσιτίτσας, Γεώργιος Αβέρωφ και οι υπόλοιποι ευεργέτες του Αβερωφείου, αλλά και όλων των Ελλήνων αλεξανδρινών.⁴²⁶

Το 1959, στην δημοσιευμένη επίσημη Λογοδοσία της Κοινότητας για το 1958 περιέχεται και ένας κατάλογος όλων των ευεργετών της κοινότητας, που περιλαμβάνει, συνολικά, 408 ονόματα.⁴²⁷ Οι ευεργέτες χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες. Στην πρώτη κατηγορία περιέχονται τα 54 ονόματα των Μεγάλων

⁴²¹ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/2/1937 και ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 9/3/1937.

⁴²² Ο π., συνεδρ Ι' 10/23/10/1900.

⁴²³ Ο π., συνεδρ 11/4/1934 και 25/4/2934. Για την σύσκεψη η ΕΚΑ έθεσε ως όρο την οικονομική ενίσχυσή της από το ελληνικό δημόσιο, για να μπορέσει να λάβει μέρος «απερίσπαστα». Για τις οικονομικές απαιτήσεις της ΕΚΑ βλ. ΑΥΕ, Β'10/Η, Β' πολιτική, 1934.

⁴²⁴ Ο π., συνεδρ 25/5/1934.

⁴²⁵ ΑΥΕ, Β'10/Η, Β' πολιτική, 1934. Επίσης, «Μεγάλοι Ευεργέται και Ευεργέται των ελληνικών κοινοτήτων της Αιγύπτου, μνημόσυνον τελεσθέν εις μνήμην αυτών υπό της πρεσβείας της Ελλάδος εν Αιγύπτω εν τω εν Αλεξανδρεία ιερω ναώ του Ευαγγελισμού, τη 6^η Μαΐου 1934», Αλεξάνδρεια 1934, σσ 18.

⁴²⁶ «Μεγάλοι ευεργέται και ευεργέται...», ό π., σσ 1-4, όπου αναφέρονται τα ονόματα των ευεργετών της ΕΚΑ, μοιρασμένα σε δύο στήλες. Στην πρώτη αναφέρονται οι μεγάλοι ευεργέτες, συνολικά 27 πρόσωπα και στην δεύτερη οι ευεργέτες, συνολικά 55 πρόσωπα.

⁴²⁷ ΕΚΑ, «Κατάλογος Μεγάλων Ευεργετών, Ευεργετών, Μεγάλων Δωρητών και Δωρητών της Κοινότητος», Λογοδοσία έτους 1958, τύποις Θ Κασιμάτη και Σίας, Αλεξάνδρεια 1959, σσ γ' - στ'. Ο κατάλογος είναι διαφωτιστικός και περιλαμβάνει όλους τους ευεργέτες της ΕΚΑ από της ιδρύσεώς της έως, περίπου, το χρονικό όριο που θέσαμε (1960) στην παρούσα διατριβή.

Ευεργετών. Εδώ τοποθετείται ο Γεώργιος Αβέρωφ, ο Μιχαήλ Τοσίτσας, ο Κωνσταντίνος Ζερβουδάκης, ο Εμμανουήλ Μπενάκης και άλλοι, όσοι προσέφεραν τις σημαντικότερες σε ποσότητα και ποιότητα δωρεές στην Κοινότητα.⁴²⁸

Στην δεύτερη κατηγορία εντάσσονται οι 25 ονομαζόμενοι Ευεργέτες της ΕΚΑ.⁴²⁹ Ακολουθούν οι 131 Μεγάλοι Δωρητές⁴³⁰ και, τέλος, οι 198 Δωρητές.⁴³¹ Σύνολο, 408 πρόσωπα ή και ομάδες.⁴³²

⁴²⁸ Ο π., σ γ'.

⁴²⁹ Ο π., σ γ'.

⁴³⁰ Ο π., σ δ'.

⁴³¹ Ο π., σ σ ε' -στ'.

⁴³² Περιλαμβάνονται εταιρείες, όπως η Alexandria Commercial Co S A E., η The Un Eg Transport Co. Ακόμη, περιλαμβάνονται αδελφότητες, όπως η Καστελλοριζιακή και η Λιμνιακή, ελληνικά σωματεία και ενώσεις, βλ. ό π., σ σ δ' -στ'. Για τους Ευεργέτες από την Αίγυπτο βλ. **Ευθυμίου Σουλογιάννη**, "Εθνικοί Ευεργέτες από την Αίγυπτο", Ημερίδα: Έλληνες Ευεργέτες, άξιοι της εθνικής ευγνωμοσύνης, Δήμος Αθηναίων, 22/5/1997, σσ 31-34.

3.ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Το ζήτημα των οικονομικών του Αβερωφείου αποτελούσε έναν από τους σημαντικότερους τομείς δράσης και προβληματισμού. Αφορούσε άμεσα την βιωσιμότητα του σχολείου, την ικανότητά του να πληροί όλες τις προϋποθέσεις για την εύρυθμη λειτουργία του. Για την ΕΚΑ η οικονομική κατάσταση των σχολείων ήταν αντικείμενο διαρκούς μέριμνας και προβληματισμού. Η οικονομική της κατάσταση είχε άμεσο αντίκτυπο στην λειτουργία των ιδρυμάτων της, των οποίων σημαντικότερα ήταν τα σχολεία και αντίστροφα οι οικονομικές απαιτήσεις των ιδρυμάτων είχαν άμεση και πολλές φορές καταλυτική επίδραση στα οικονομικά της Κοινότητας. Πρέπει εξ αρχής να επισημανθεί, ότι η οικονομική κατάσταση της κοινότητας δεν ήταν πάντα καλή, με πολύ συχνές τις οικονομικές κρίσεις.⁴³³ και μια από τις αιτίες των προβλημάτων ήταν τα σχολεία, που είχαν σημαντικό μερίδιο στον ετήσιο κοινοτικό προϋπολογισμό, με τα έξοδα να υπερβαίνουν τις περισσότερες φορές τα έσοδα.⁴³⁴

Μόνιμα έσοδα του γυμνασίου αποτελούσαν τα δικαιώματα εγγραφής, τα δίδακτρα και οι δωρεές, ενώ τα έξοδα αφορούσαν την μισθοδοσία των εκπαιδευτικών και του λοιπού προσωπικού, τα λειτουργικά έξοδα του σχολείου και τα έκτακτα έξοδα.

Οι γονείς των μαθητών υποχρεούνταν να καταβάλλουν ένα χρηματικό ποσό για την εγγραφή των παιδιών τους στο σχολείο, το «δικαίωμα εγγραφής». Είναι άγνωστο πότε θεσπίστηκε το εν λόγω δικαίωμα. Πάντως, στο κανονισμό της Ελληνοαιγυπτιακής σχολής του 1854 αναφέρεται ότι η διδασκαλία ήταν δωρεάν.⁴³⁵ Στον κανονισμό της Κοινότητας το 1887 αναφέρονται οι εισπράξεις των διδασκτρών ως ένας από τους τακτικούς πόρους της, με την προϋπόθεση ότι οι ανάγκες της κοινότητας καθιστούν απαραίτητη την εισπραξή τους.⁴³⁶ Δηλαδή σταδιακά παρουσιάζεται η ανάγκη εισπραξής διδασκτρών ή άλλων δικαιωμάτων, καθώς αυξάνεται ο αριθμός των μαθητών στην Τοσιτσαία Σχολή και συνακόλουθα ο αριθμός των τμημάτων και των διδασκόντων, άρα και των λειτουργικών εξόδων.

Η πρώτη αναφορά στην καταβολή δικαιώματος εγγραφής χρονολογείται από το 1889.⁴³⁷ Τότε καθορίστηκε για το γυμνάσιο της Τοσιτσαίας Σχολής το ποσό των 200 γρ δ. ετησίως για μαθητές και μαθήτριες. Για όσους είχαν δύο ή περισσότερα παιδιά έγινε έκπτωση 20%. Με την πάροδο του χρόνου το ποσό της εγγραφής αυξήθηκε. Έτσι για τα σχολικά έτη 1892-1893 και 1893-1894 αποφασίστηκε η καταβολή 300 γρ δ., ενώ για τους εύπορους και τους μη συνδρομητές της Κοινότητας αποφασίστηκε η καταβολή 500 γρ δ. ετησίως.⁴³⁸

⁴³³ Ευθύμιου Σουλογιάννη, *Η Ελληνική κοινότητα Αλεξανδρείας (1843-1993)*, ΕΕΛΙΑ, Αθήνα 1994, σ 249.

⁴³⁴ Βλ. ετήσιες «Λογοδοσίες», από το 1900 έως το 1960.

⁴³⁵ *Κανονισμός της εν Αλεξανδρεία Ελληνοαιγυπτιακής Σχολής*, εν Αθήναις εκ της τυπογραφίας Χ Δούκα, 1854, άρθρο 13, σ 8, «η Ελληνοαιγυπτιακή Σχολή... παρέχει την διδασκαλίαν αδάπανον ουδέν λοιπόν τέλος υφ' οιονδήποτε όνομα συγχωρούνται να επιβάλλωσιν οι διδάσκαλοι».

⁴³⁶ *Κανονισμός της εν Αλεξανδρεία Ελληνικής Κοινότητος*, Αλεξάνδρεια 1888, άρθρο 6, σσ 2-3.

⁴³⁷ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνδρ Η', 1/9/1889.

⁴³⁸ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 2/14/7/1894.

Ας μην λησμονηθεί η θέση της ΕΚΑ,⁴³⁹ ότι ήταν προτιμότερο η παιδεία να παρέχεται δωρεάν. Γι' αυτό, παρόλο που το δικαίωμα εγγραφής και τα δίδακτρα ήταν μια αναγκαιότητα, η ΕΚΑ δεν λησμόνησε τους άπορους για τους οποίους υπήρξε ειδική μέριμνα, ώστε να εγγράφουν τα παιδιά τους δωρεάν ή με έκπτωση, ανάλογα με την οικονομική τους κατάσταση και την οικονομική κατάσταση της ΕΚΑ. Έτσι, από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα και έπειτα ο ορισμός του ποσού εγγραφής και η δυνατότητα εγγραφής με έκπτωση ή δωρεάν απεδείχθησαν παράλληλες υποθέσεις και πρέπει να εξεταστούν από κοινού.

Κατά τον 20ο αιώνα το ποσό του δικαιώματος, όπως και τα δίδακτρα και όλα τα υπόλοιπα ποσά που εισπράττονταν από την Κοινότητα, αποτέλεσε την συνισταμένη των αναγκών του σχολείου, της οικονομικής κατάστασης της Κοινότητας και της γενικότερης οικονομικής κατάστασης των ομογενών, όπως διαμορφωνόταν από τις εξελίξεις στην Αίγυπτο και τις περιπέτειες της εποχής. Το 1901 οι αλλαγές που αποφασίστηκαν στα σχολεία για την βελτίωσή τους θα προκαλούσαν αύξηση των ετήσιων εξόδων, που θα έφθαναν στις 525 λίρες Αιγύπτου το έτος. Για την κάλυψη της δαπάνης είτε θα αυξανόταν το δικαίωμα εγγραφής κατά 20%, είτε θα εγγράφονταν δωρεάν μόνο οι αποδεδειγμένα άποροι, ορφανοί πατρός. Για την εξέταση του θέματος συστήθηκε μια ειδική επιτροπή, αποτελούμενη από τα μέλη της Επιτροπής Γ Κορομηλή, Ν Παππά, Σ Βιολαρά, Ηλ Πρωτοπαππά, τον γραμματέα της ΕΚΑ Α Κλέση και τους γυμνασιάρχες των σχολείων. Η επιτροπή όφειλε να εξετάσει και την οικονομική θέση των γονέων των απόρων μαθητών, που το 1901 ανήλθαν στους 842, δηλαδή στο 53% του συνόλου (1604) των μαθητών.⁴⁴⁰ Η ειδική επιτροπή μετά από εξέταση του θέματος αποφάσισε πως το απαιτούμενο ποσό των 525 λιρών έπρεπε να καλυφθεί με αύξηση του ποσού της εγγραφής στα σχολεία χωρίς να ενοχληθούν οι άποροι. Για το γυμνάσιο η αύξηση έφθανε το 33%, αφού προτάθηκε το ποσό να αυξηθεί από 300 γρ δ. σε 400 γρ δ. το έτος. Μαζί με τις αυξήσεις και στα άλλα σχολεία, το συνολικό επιπλέον ποσό που θα συγκεντρωνόταν έφθανε τα 94000 γρ δ. Η επιβολή του δικαιώματος εγγραφής επιβάρυνε μόνο τους ευπορώτερους, ενώ οι αποδεδειγμένα άποροι θα εγγράφονταν δωρεάν σε αναλογία ανωτάτου όρου 40% επί της ολικής εγγραφής των μαθητών. Η Επιτροπή απεδέχθη την αύξηση των διδάκτρων στο γυμνάσιο,⁴⁴¹ όχι όμως και στο προπαιδευτικό, ενώ αποφάσισε για τον αποτελεσματικότερο έλεγχο της οικονομικής κατάστασης των μαθητών, να παρίσταται στις εγγραφές η ειδική επιτροπή, απαλλάσσοντας από την συγκεκριμένη ευθύνη τους διευθυντές των σχολείων.

Την ίδια περίπου περίοδο διάφορες αδελφότητες⁴⁴² που λειτουργούσαν στην Αλεξάνδρεια, άρχισαν να υπερασπίζονται το δικαίωμα των απόρων μελών τους να εγγράφονται δωρεάν στα σχολεία. Το ενδιαφέρον των αδελφοτήτων για την εν λόγω διευκόλυνση παρέμεινε αδιάπτωτο καθόλη την διάρκεια του 20ου αιώνα.

Η πρώτη αδελφότητα που κανόνισε το θέμα της εγγραφής των απόρων της ήταν η Κυπριακή,⁴⁴³ το 1900. Το αίτημά της γνωστοποιήθηκε στην Κοινότητα με

⁴³⁹ Βλ. τον Κανονισμό της εν Αλεξάνδρεια Ελληνικής Κοινότητος, ό π.

⁴⁴⁰ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ ΙΣΤ', 8/21/6/1901.

⁴⁴¹ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ συνεδρ ΙΖ', 28/11/7/1901.

⁴⁴² Οι αδελφότητες ήταν σωματεία αποτελούμενα από Έλληνες, καταγόμενους από την ίδια ιδιαίτερη πατρίδα. Είχαν σκοπό την ενίσχυση των μελών τους και διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην παροικιακή ζωή της Αλεξάνδρειας, βλ. Ευθυμίου Θ. Σουλογιάννη, *Η θέση των Ελλήνων στην Αίγυπτο*, Δήμος Αθηναίων - Πολιτισμικός Οργανισμός, Αθήνα 1999, σσ 44-45.

⁴⁴³ Η Κυπριακή Αδελφότητα ήταν η πρώτη που ιδρύθηκε στην Αλεξάνδρεια το 1861.

Αποτελούσε έναν από τους μεγαλύτερους παροικιακούς οργανισμούς, βλ. Μανώλη Γαλουράκη, *Η Αίγυπτος των Ελλήνων*, Αθήνα 1967, σσ 310-311.

επιστολή. Η αδελφότητα θεωρούσε ότι οι Κύπριοι δικαιούνταν να απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα, όπως και οι υπόλοιποι άποροι, ανακοινώνοντας, παράλληλα, και την πρόθεσή της να δίνει στην ΕΚΑ ετήσιο επίδομα, δίκην συνδρομής, για την παραχώρηση εκ μέρους της. Η Επιτροπή αποφάσισε προ της απαντήσεως στην αδελφότητα να υπάρξει συνάντηση του μέλους της Επιτροπής Β Σιβιτανίδη με τον πρόεδρό της.⁴⁴⁴ Η αδελφότητα δεν ανταποκρίθηκε στην πρόσκληση της ΕΚΑ, ούτε τακτοποίησε την οφειλή της για το δικαίωμα εγγραφής, έτσι η Κοινοτική Επιτροπή κάλεσε εκ νέου τους υπευθύνους της να συζητήσουν τα αιτήματά τους υπέρ των απόρων Κυπρίων με τον πρόεδρο της κοινότητας και δύο επιτρόπους, τους Β Σιβιτανίδη και Γ Κορομηλή.⁴⁴⁵ Τελικά οι διαπραγματεύσεις κατέληξαν στην απόφαση το δικαίωμα εγγραφής των απόρων μαθητών της να το καταβάλλει η αδελφότητα με έκπτωση 20% για το σχολικό έτος 1900-1901.⁴⁴⁶

Η Κυπριακή αδελφότητα συνέχισε να διεκδικεί το δικαίωμα των απόρων της να εγγράφονται δωρεάν στα σχολεία και τα επόμενα έτη. Το 1916 συμφωνήθηκε να καταβάλει στην ΕΚΑ 10000 γρ δ. για δικαίωμα εγγραφής στα σχολεία των απόρων μαθητών της κατά το σχολικό έτος 1916/1917,⁴⁴⁷ ενώ ζητήθηκε νέος διακανονισμός για το θέμα για το έτος 1918-1919. Η αδελφότητα επιθυμούσε να δίνει 350 Λ Αιγ. ετησίως για τις υποχρεώσεις της στα σχολεία και στο ελληνικό νοσοκομείο. Η Επιτροπή ανέθεσε στον πρόεδρο την νέα διαπραγμάτευση, στην βάση του ποσού των 400 Λ Αιγ. ετησίως και υπό τον όρο να συνδράμει την ΕΚΑ στην εξακρίβωση της οικογενειακής καταστάσεως των παρουσιαζομένων απόρων Κυπρίων.⁴⁴⁸ Πράγματι η διαπραγμάτευση κατέληξε σε συμφωνία, μετά από μήνες,⁴⁴⁹ με την αδελφότητα να αναλαμβάνει να καταβάλει 350 Λ Αιγ. για όλες τις απαιτήσεις επί των απόρων της, με τον όρο η εν λόγω ρύθμιση να ισχύσει μόνο για το έτος 1919 και η αδελφότητα να συνδράμει την Κοινότητα στην εξακρίβωση των πραγματικά άπορων Κυπρίων. Η διευκόλυνση για τους απόρους της συνεχίστηκε και τα επόμενα έτη. Το 1930 έγιναν δεκτές 100 ομολογίες του εσωτερικού δανείου της Αδελφότητας των Κυπρίων έναντι των οφειλών τους στο νοσοκομείο και στα Σχολεία. Η συνολική τιμή τους, μετά την αφαίρεση του τόκου, υπολογίστηκε στις 550 Λ Αιγ.⁴⁵⁰ Το 1939 η αδελφότητα έδωσε 150 Λίρες για διακανονισμό των υποχρεώσεών της στα Σχολεία για το έτος 1938/39.⁴⁵¹ Το 1943 επισημάνθηκε η από διετίας καθυστέρηση πληρωμής του ετήσιου κατ' αποκοπήν δικαιώματος 150 Λ Αιγ. για τους άπορους Κύπριους μαθητές εκ μέρους της Κυπριακής Αδελφότητας.⁴⁵²

Στις αρχές του 20ου αιώνα η Κοινότητα συστηματοποίησε την μέθοδο ελέγχου των δωρεάν εγγεγραμμένων, συντάσσοντας κατάλογο των μαθητών που δικαιούνταν δωρεάν εγγραφή και όσοι επιθυμούσαν να εγγραφούν για πρώτη φορά δωρεάν παραπέμπονταν σε ειδική επιτροπή αποτελούμενη από δύο επιτρόπους, τους Ηλ Πρωτόπαππα και Π.Ταμβακόπουλο.⁴⁵³ Ακόμη η ΕΚΑ έγραφε δωρεάν στα σχολεία τα παιδιά των υπαλλήλων της.⁴⁵⁴

⁴⁴⁴ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Θ', 5/18/10/1900.

⁴⁴⁵ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ ΙΒ', 27/9/1/1901.

⁴⁴⁶ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ ΚΑ', 12/25/12/1901.

⁴⁴⁷ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 10/23/11/1916.

⁴⁴⁸ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 13/26/9/1918.

⁴⁴⁹ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 1/14/3/1919.

⁴⁵⁰ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 8/1/1930.

⁴⁵¹ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 22/5/1939.

⁴⁵² ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 19/4/1943.

⁴⁵³ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/3/9/1902.

⁴⁵⁴ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 17/30/12/1901.

Με την πάροδο του χρόνου και με την αύξηση των αναγκών και των εξόδων των σχολείων, αυξανόταν το ποσό για την εγγραφή. Το 1909 για το γυμνάσιο και το εμπορικό τμήμα το ποσό αυξήθηκε από 400 σε 500 γρ δ. το έτος.⁴⁵⁵ Ακόμη αποφασίστηκε να γίνεται αυστηρότερος έλεγχος στους δωρεάν εισερχόμενους μαθητές, επειδή μεγάλο μέρος τους μπορούσε να καταβάλει το μικρό, ούτως ή άλλως, ποσό για την εγγραφή.⁴⁵⁶

Ο έλεγχος των δωρεάν εγγραφομένων συνεχίστηκε καθόλη την διάρκεια της δεκαετίας του '10, κυρίως με την βοήθεια των παρεπιτροπών επί των εγγραφών.⁴⁵⁷ Το έτος 1913/14 οι εγγραφόμενοι μαθητές-τριες θα χωρίστηκαν σε 3 τάξεις, στους πληρώνοντες ακέραιο το ποσό εγγραφής, που οι γονείς τους έχουν εισόδημα παραπάνω από 10 λίρες μηνιαίως, στους πληρώνοντες με έκπτωση, με εισόδημα λιγότερο από 10 λίρες μηνιαίως και στους δωρεάν, που περιλάμβανε τα τέκνα υπηρετών, υπηρετριών, άπορων επαγγελματικών τάξεων και τα ορφανά. Ακόμη, πό το έτος 1914/1915 κανείς δεν θα γραφόταν δωρεάν αν δεν έχει ενδεικτικό τουλάχιστον με 7, διαγωγή 8 και δεν ήταν αποδεδειγμένα άπορος.⁴⁵⁸

Το 1915 η προσπάθεια για τον αποτελεσματικότερο και δικαιότερο έλεγχο των εγγραφών συστηματικοποιήθηκε, με την σύνταξη ενός Κανονισμού. Η παρεπιτροπή επί των εγγραφών αποτελούμενη από τους Κ Κορομηλή, Κ Παππά, Αλεξ Κιτρόεφ, Ν Νικολάου και του διευθυντή των σχολείων Παλαιολόγο Γεωργίου συνέταξε «Κανονισμό περί της εγγραφής μαθητών και μαθητριών εις τα Σχολεία της Κοινότητος».⁴⁵⁹ Ο κανονισμός αποτελούνταν από 16 άρθρα. Σ' αυτόν οριζόταν η ημερομηνία εγγραφών (άρθρο 1), το δικαίωμα εγγραφής, που για το γυμνάσιο ορίστηκε στα 700 γρ δ. ετησίως (άρθρο 2), το δικαίωμα χαρτοσήμου, που ορίστηκε στα 20 γρ δ. για όλους ανεξαιρέτως (άρθρο 3), η υποχρέωση των εύπορων να πληρώνουν ολόκληρο το ποσό κατά την εγγραφή των παιδιών τους (άρθρο 4), η δυνατότητα πληρωμής με δόσεις για τους άπορους (άρθρα 5, 6 και 8), οι εκπτώσεις για τους γονείς που εγγράφουν περισσότερα του ενός τέκνα στα κοινοτικά σχολεία (άρθρο 7), η μη απαλλαγή από του δικαιώματος χαρτοσήμου για τους άπορους (άρθρο 9), ο ορισμός και οι κατηγορίες των απόρων και οι όροι εγγραφής τους (άρθρα 10 και 11), οι δωρεάν εγγραφή των υπότροφων του Πατριάρχη Αλεξανδρείας, των τέκνων των προξενικών υπαλλήλων και των υπαλλήλων της Κοινότητος (άρθρο 12), τα περί εγγραφής των απόρων της Κυπριακής αδελφότητας (άρθρο 13), οι χρονικοί περιορισμοί των εγγραφών, με τελικό όριο την 30 Σεπτεμβρίου (άρθρο 14), οι εγγραφές στην σχολή Ραμλίου ειδικά (άρθρο 15) και η διατήρηση του δικαιώματος από την Εφορεία των σχολείων να προβαίνει σε εξαιρέσεις από τον παραπάνω κανονισμό, ανάλογα με την περίπτωση ή κάτω από εξαιρετικές συνθήκες (άρθρο 16).

Κατά τα έτη 1918 και 1919 αυξήθηκε αισθητά το δικαίωμα εγγραφής στα σχολεία, συνεπεία και των οικονομικών προβλημάτων που προκάλεσε ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και της αβεβαιότητας που ακολούθησε με την λήξη του. Στις αρχές του 1918 το ποσό αυξήθηκε και για τις πέντε τάξεις του γυμνασίου από τα 700 στα 900 γρ δ.⁴⁶⁰ και το καλοκαίρι του 1919 έφθασε τις 12 λίρες Αιγύπτου (1200 γρ δ.).⁴⁶¹

⁴⁵⁵ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ. Β΄, 2/15/6/1909.

⁴⁵⁶ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Β΄, 2/15/6/1909.

⁴⁵⁷ Γι' αυτές τις επιτροπές βλ. ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/26/9/1911 και ΠΚΕ, συνεδρ 29/12/7/1912

⁴⁵⁸ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 6/19/6/1913, ΠΚΕ, συνεδρ 17/30/6/1913.

⁴⁵⁹ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 2/15/9/1915.

⁴⁶⁰ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 19/1/2/1918 και ΠΚΕ, συνεδρ 4/17/4/1918.

⁴⁶¹ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/22/7/1919.

Παρόλα τα μέτρα η οικονομική κατάσταση των σχολείων παρέμενε δύσκολη. Η δεκαετία του '20 ήταν από τις δυσκολότερες για την οικονομική κατάσταση της ομογένειας. Το 1921 η ΕΚΑ κατέταξε τους γονείς των μαθητών σε τέσσερις κατηγορίες: τους πλούσιους, που πλήρωναν όλο το ποσό της εγγραφής, άμα τη εγγραφή, τους εύπορους, που αν είχαν ένα παιδί για εγγραφή πλήρωναν ολόκληρο το ποσό, ενώ αν έγγραφαν περισσότερα παιδιά γινόταν έκπτωση 20% για κάθε επιπλέον παιδί, τους ημιεύπορους, για τους οποίους ίσχυε το ίδιο καθεστώς με τους εύπορους, με την διαφορά ότι είχαν το πλεονέκτημα της πληρωμής με δόσεις και τους άπορους, που έγγραφαν τα παιδιά τους δωρεάν. Ακόμη, δέχθηκε να υπάρχει ειδοποίηση και προθεσμία δεκαπέντε ημερών για την πληρωμή κάθε δόσης.⁴⁶²

Αργότερα και παρά το κύμα προσφύγων που δέχθηκε η παροικία, μετά την Καταστροφή του 1922, απεδέχθη οι πρόσφυγες μαθητές να εγγράφονται δωρεάν· παράλληλα, έγινε έκκληση στους ομογενείς για ενίσχυση αυτών των μαθητών στις ανάγκες που είχαν ιδιαίτερα κατά την διάρκεια του πρώτου έτους στην Αλεξάνδρεια.⁴⁶³

Η ΕΚΑ για να αυξήσει κάπως τα έσοδά της αποφάσισε να περιορίσει τις δωρεάν εγγραφές ορισμένων κατηγοριών, που μπορούσαν να ανταπεξέλθουν στα έξοδα. Έτσι, εγκρίθηκε πρόταση για την μη δωρεάν εγγραφή στα σχολεία των παιδιών των Ελλήνων Διπλωματών,⁴⁶⁴ και των παιδιών των εν Αιγύπτω Ιερέων, παρά μόνο των απόρων⁴⁶⁵ και να μην ισχύει έκπτωση στους εύπορους της Παροικίας όταν εγγράφουν περισσότερα του ενός παιδιά.⁴⁶⁶ Παρόλα αυτά συνεχίστηκε η ισχύς του ευεργετήματος για τα παιδιά των υπαλλήλων της ΕΚΑ, που δικαιούνταν δωρεάν εγγραφής.⁴⁶⁷

Αξίζει να σημειωθεί, ότι παρόλες τις προσπάθειες της Επιτροπής της Κοινότητας, τον Μάιο του 1924 το ποσό των καθυστερούμενων δικαιωμάτων εγγραφής ανερχόταν στα 13.035 γρ δ. για το γυμνάσιο και στα 12.305 γρ δ. για το Παρθεναγωγείο Μ Ε.⁴⁶⁸ Αναγκαστικά, η Κοινότητα έλαβε μια δυσάρεστη απόφαση. Να δίδεται οκταήμερη παράταση και μετά τη παρέλευση της προθεσμίας να απομακρύνονται οι μαθητές των οποίων οι γονείς δεν πλήρωναν τα δικαιώματα εγγραφής, χωρίς να δικαιολογηθούν εγγράφως ή προφορικώς.⁴⁶⁹

Το έτος 1927/1928 στα πλαίσια των γενικότερων αλλαγών για την βελτίωση των οικονομικών των σχολείων, αποφασίστηκε, μεταξύ άλλων, να μην εγγράφεται κανένας μαθητής που χρωστά δικαιώματα εγγραφής ή χαρτοσήμου του περασμένου έτους και, ακόμη, από το επόμενο σχολικό έτος να αποκλείεται των μαθημάτων μαθητής που καθυστέρησε πάνω από 15 μέρες δόση του δικαιώματος εγγραφής

⁴⁶² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 16/29/11/1921, και «Πρακτικόν της επί των εγγραφών των σχολείων επιτροπής», αντίγραφα επιστολών, τ 22 (1921), σσ.73746-73751.

⁴⁶³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 4/10/1923.

⁴⁶⁴ ΠΚΕ, συνεδρ 12/11/1923. Το αίτημα για την δωρεάν εγγραφή των παιδιών των διπλωματών είχε γνωστοποιηθεί στην ΕΚΑ από τον Γενικό Πρόξενο, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 26/9/1923.

⁴⁶⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/11/1923. Αξίζει να σημειωθεί, ότι οι ιερείς του Ευαγγελισμού ήταν κοινοτικοί υπάλληλοι, αφού ο Ευαγγελισμός, όπως και άλλοι πέντε ναοί, ανήκε στην ΕΚΑ και όχι στο Πατριαρχείο.

⁴⁶⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 16/5/1924.

⁴⁶⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 10/6/1924, και ΠΚΕ, συνεδρ 13/6/1924.

⁴⁶⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/5/1924. Τα ¼ των μαθητών του έτους εγγράφηκαν δωρεάν, βλ. «Εκθεσις πεπραγμένων της Επιτροπής της Ελληνικής εν Αλεξάνδρεια Κοινότητος του έτους 1923», ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 38 (1924), σσ 1-7.

⁴⁶⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 20/3/1925.

του.⁴⁷⁰ Επίσης, ο γραμματέας της ΕΚΑ Ραδάμανθους Ραδόπουλος, εισηγήθηκε αλλαγές στον τρόπο εισπραξης των δικαιωμάτων εγγραφής, με την καθιέρωση οκτώ ισόποσων μηνιαίων δόσεων. Προσδοκούσε ότι η νέα ρύθμιση θα βοηθούσε στην εισπραξη μεγαλύτερου ποσού.⁴⁷¹

Τα προβλήματα αλλά και οι προσπάθειες βελτίωσης συνεχίστηκαν και την δεκαετία του '30. Την πενταετία 1927-1932 τα έσοδα από τις εγγραφές μειώθηκαν κατά 34,2%.⁴⁷² Μόνο το 1932 παρατηρήθηκε ελάττωση του προσόδου των σχολείων κατά 730 Λιρ. από την μείωση των δικαιωμάτων εγγραφής. Ευτυχώς, η ελάττωση αντισταθμίστηκε αφενός από την απόφαση των Αδελφοτήτων και των Πατριών να αναλάβουν τα έξοδα των απόρων μαθητών,⁴⁷³ αφ'ετέρου από έκτακτες δωρεές πλούσιων ομογενών υπέρ των απόρων μαθητών. Ξεχώρισε η δωρεά 500 Λ Αιγ. του Θεοδώρου Κότσικα.⁴⁷⁴

Αυτή την δεκαετία η Κοινότητα ξεκίνησε την εφαρμογή του συστήματος των βαθμολογικών απαιτήσεων ως προϋπόθεση για την δωρεάν ή με έκπτωση εγγραφή. Στις αρχές του '30 αποφασίστηκε να απαιτείται βαθμός προόδου 7 και διαγωγής 8, ενώ το 1932 το όριο για τον βαθμό προόδου κατήλθε στο 6½ για τους εγγραφόμενους στην Α΄ και Β΄ γυμνασίου.⁴⁷⁵ Το 1933 οι μαθητές που επιθυμούσαν να εγγραφούν στην Β΄ και στην Γ΄ γυμνασίου όφειλαν να έχουν βαθμό προόδου 7 και διαγωγής 8, ενώ για να εγγραφούν με έκπτωση χρειαζόταν βαθμός 6½ και διαγωγή 8.⁴⁷⁶ Τελικά, η απόφαση δεν ίσχυσε⁴⁷⁷ και ετέθη σε εφαρμογή το σχολικό έτος 1934-1935.⁴⁷⁸ Το ίδιο καθεστώς ίσχυσε και για τα επόμενα έτη, όμως, το 1937 εξετάστηκε το θέμα της ελάφρυνσης των βαθμολογικών περιορισμών τουλάχιστον για τους προσερχόμενους

⁴⁷⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 6/5/1927.

⁴⁷¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 2/6/1927.

⁴⁷² Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης, *Λογοδοσία του έτους 1931*, Αλεξάνδρεια, τυπογραφείο Κασιμάτη και Ιωάν, 1923, σ 1θ΄.

⁴⁷³ Ηδη από πολλών ετών είχε γενικευθεί οι αδελφότητες να αναλαμβάνουν τα έξοδα για τους άπορους μαθητές τους. Έτσι, έγινε δεκτό η Πανηπειρωτική Αδελφότητα να καταβάλει 25 Λίρες τον χρόνο για δικαίωμα εγγραφής και χαρτοσήμου για τα άπορα ηπειροτόπαιδα, που θα εφοδιάζονταν με πιστοποιητικό απορίας, πρβλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 7/11/1939. Παρόλα αυτά, υπήρξαν περιπτώσεις που ορισμένες αδελφότητες δεν κατόρθωναν, παροδικά, να καλύπτουν τις υποχρεώσεις υπέρ των απόρων τους στην ΕΚΑ. Τέτοια περίπτωση έχουμε με τον Σύνδεσμο των εν Αιγύπτω Κωνσταντινουπολιτών, ο οποίος το 1939 δήλωσε αδυναμία να αναλάβει εκείνο το έτος τις υποχρεώσεις του για όλα τα εκ Κωνσταντινουπόλεως άπορα. Η ΕΚΑ δέχθηκε να εγγράφονται δωρεάν τα άπορα του εν λόγω Συνδέσμου, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 7/11/1939. Προβλήματα σε ορισμένες αδελφότητες παρουσιάζονταν και αργότερα, την δεκαετία του '50. Έτσι, έχουμε την δήλωση αδυναμίας της Αδελφότητας των Πελοποννησίων να πληρώσουν τα δίδακτρα των μαθητών για το έτος 1951/52, ανερχόμενα σε 25 λίρες περίπου, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 8/10/1952.

⁴⁷⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 2/11/1932.

⁴⁷⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 18/4/1932.

⁴⁷⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 29/5/1933. Λίγες ημέρες αργότερα το μέτρο επεκτάθηκε και στις υπόλοιπες τάξεις του γυμνασίου, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/6/1933.

⁴⁷⁷ Η απόφαση δεν ίσχυσε κατόπιν εισήγησης της επιτροπής επί των εγγραφών, που με επιστολή της (25/9/1933) στον προεδρεύοντα αντιπρόεδρο της ΕΚΑ Μιχαήλ Καζούλλη, ζήτησε να μην ισχύσει η απόφαση, που δυσχέραινε τις εγγραφές των μαθητών, βλ. εισαχθέντα έγγραφα, τ 69 (1933).

⁴⁷⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 9/1/1934. Η απόφαση επιβεβαιώθηκε και κατά την διάρκεια του έτους, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, 30/5/1934. Για τον έλεγχο της οικονομικής κατάστασης των γονέων συγκροτήθηκε ειδική επιτροπή, βλ. ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, «Επιστολή του Προέδρου της ΕΚΑ προς τον Σωφρόνιο Κυριακίδη», αρ 696/1383, 1/8/1935, τ 66 (προέδρου 1935), σ 369.

για πρώτη φορά σε εισαγωγικές ή κατακτήριες εξετάσεις στο γυμνάσιο και αυτό για να αναχαιτιστεί η μείωση του αριθμού των προσερχομένων μαθητών.⁴⁷⁹

Το έτος 1935-1936 λειτούργησε το Αβερύφειο γυμνάσιο θηλέων, με τέσσερις τάξεις, οπότε ίσχυσαν για τις εγγραφείς οι ίδιες ευκολίες που ίσχυαν και για τους άρρενες.⁴⁸⁰ Το καθεστώς των δωρεάν εγγραφών των κοριτσιών συνεχίστηκε κανονικά και για τα επόμενα έτη.⁴⁸¹ Το έτος 1939-1940 τροποποιήθηκαν επί το ηπιότερο οι απαιτούμενοι βαθμοί προόδου και διαγωγής για την εγγραφή στο γυμνάσιο, λόγω παρανοήσεως, εκ μέρους των μαθητών, της υποχρέωσής τους να πετύχουν ένα ορισμένο βαθμό προόδου και διαγωγής για να δικαιούνται εκπτώσεως.⁴⁸²

Η δεκαετία του '40 ήταν περίοδος μεγάλης αναστάτωσης λόγω του Β' Παγκόσμιου πολέμου. Η Αλεξάνδρεια δέχθηκε μεγάλο αριθμό Ελλήνων προσφύγων, μετά την κατάληψη της χώρας από τους Γερμανούς. Η ΕΚΑ για άλλη μια φορά έπρεπε να προσαρμόσει την πολιτική της, ώστε να θεραπευθούν οι νέες αυξημένες ανάγκες. Έτσι, για την ρύθμιση της εγγραφής των προσφύγων εξ Ελλάδος και των οικονομικών υποχρεώσεων των εν Αιγύπτω στρατευμένων, συγκροτήθηκε παρεπιτροπή αποτελούμενη από τους Επιτρόπους Ρούσο, Ροδοκανάκη, Νικολάου και Παντελίδη, που εξέτασε την κάθε περίπτωση και αποφάσισε για τα πληρωτέα δικαιώματα του λήξαντος και του επόμενου σχολικού έτους (1940-1941 και 1941-1942).⁴⁸³ Πάντως, το 1945 ο γυμνασιάρχης Κωνσταντίνος Φτυράς σε έκθεσή του προς την Εφορεία των σχολείων ήταν υπέρ της διατήρησης του συστήματος εγγραφής δωρεάν ή με έκπτωση αναλόγως της οικονομικής τους κατάστασης. Ταυτόχρονα, να εξακολουθήσει η ισχύς των περιοριστών βαθμολογικών βάσεων, για να είναι δυνατή μια σχετική επιλογή για τους εγγραφομένους στο κλασσικό γυμνάσιο.⁴⁸⁴

Το 1949 αποφασίστηκε η κατάργηση των περιορισμών εγγραφής στο Αβερύφειο Γυμνάσιο Αρρένων. Επειδή η περί βαθμολογικών περιορισμών απόφαση της Εφορείας των περασμένων ετών, κατέληξε να έχει θεωρητικό μόνο χαρακτήρα, λόγω των οικονομικών απαλλαγών που χορηγούνται στους μη δυναμένους να πληρώσουν για την εγγραφή, αλλά και επειδή όταν επιχειρήθηκε να ασκηθεί μεγαλύτερα πίεση στους γονείς, πολλοί έγραψαν τα παιδιά τους σε άλλα σχολεία (και μάλιστα ξένα), αποφασίστηκε μια σειρά μέτρων που καταργούσε τους περιορισμούς στην εγγραφή. Καταργήθηκαν οι βαθμολογικοί περιορισμοί για την εγγραφή στην Σαλβάγειο Εμπορική Σχολή, ώστε να μπορούν να εγγράφονται όσοι από τους μαθητές του κλασσικού γυμνασίου δεν φθάνουν στις βαθμολογικές βάσεις που απαιτούνται για την δωρεάν εγγραφή τους, όταν είναι άποροι. Ακόμη, εγκρίθηκε η διατήρηση για την εγγραφή στην Α' γυμνασίου της περιοριστικής βάσης του 13 ως κατώτατου ορίου για την δωρεάν εγγραφή των άπορων αποφοίτων του δημοτικού

⁴⁷⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 15/6/1937, ΠΕΣ, συνεδρ 14/6/1937.

⁴⁸⁰ Το θέμα των δικαιούχων δωρεάν ή με έκπτωση εγγραφή καθορίστηκε από την Εφορεία Σχολείων και επιβεβαιώθηκε από την Επιτροπή της Κοινότητας το 1938, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 6/10/1938. Η ίδια απόφαση επιβεβαιώθηκε το 1939, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/11/1939.

⁴⁸¹ Στα ΠΕΣ έχουμε αρκετές αναφορές σε περιπτώσεις κοριτσιών που εγγράφονταν δωρεάν από την Στ' Δημοτικού στο γυμνάσιο (ΠΕΣ, συνεδρ 4/10/1946, συνολικά 38 κορίτσια δωρεάν, όπως και το προηγούμενο έτος), είτε από την μία τάξη του γυμνασίου σε άλλη ανώτερη (ΠΕΣ, συνεδρ 30/9/1949, συνεδρ 29/9/1951, συνεδρ 12/10/1951, συνεδρ 14/12/1951, συνεδρ 8/10/1952, συνεδρ 7/10/1953, συνεδρ 28/9/1959).

⁴⁸² Αντίγραφο επιστολών, τ. 87 (γραμματέως 1939).

⁴⁸³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 11/8/1941.

⁴⁸⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 20/7/1945.

σχολείου. Οσοι είχαν βαθμό μικρότερο του 13 εγγράφονταν μόνο με την καταβολή του ποσού των 800 γρ δ. ετησίως.⁴⁸⁵

Σημαντικό οικονομικό θέμα αποτελούσαν τα δίδακτρα που πλήρωναν οι μαθητές. Η είσπραξή τους αποτέλεσε αναγκαιότητα, για την επιβίωση και συνέχιση της λειτουργίας του γυμνασίου, παρόλη την αρχική επιθυμία της ΕΚΑ για δωρεάν παιδεία. Η καθιέρωση πληρωμής διδασκτρων έγινε σταδιακά, όπως φαίνεται και από τους κανονισμούς (σχολείου και Κοινότητας).⁴⁸⁶

Ευθύς εξαρχής η Κοινότητα διευκόλυνε τους άπορους στην επιθυμία τους να παρακολουθήσουν τις γυμνασιακές σπουδές. Ετσι, ήδη από το 1879 αποφασίστηκε οι πένητες να εισάγονται δωρεάν στα σχολεία και οι υπόλοιποι να καταβάλλουν δίδακτρα, που για το Γυμνάσιο ορίστηκαν στα 100 φράγκα.⁴⁸⁷ Το 1882, λόγω της ανέχειας, αποφασίστηκε να ζητηθεί από τους γονείς να πληρώνουν τα δίδακτρα σε τρεις δόσεις, μια την 1^η Οκτωβρίου 1882, την δεύτερη την 1^η Ιανουαρίου 1883 και την τρίτη την 1^η Μαρτίου 1883.⁴⁸⁸ Το 1890 ο Γεώργιος Αβέρωφ, ως πρόεδρος της ΕΚΑ ανακοίνωσε στους προέδρους των αδελφοτήτων, ότι τα δίδακτρα των απόρων καθορίστηκαν στα 100 γρ δ., αντί των 200 γρ δ. που ίσχυαν για τους υπόλοιπους.⁴⁸⁹ Το 1893 τα δίδακτρα καθορίστηκαν στα 300 γρ δ. και το σημαντικό για εκείνο το έτος ήταν ότι δεν ίσχυαν οι εκπτώσεις των απόρων.⁴⁹⁰

Κατά τον 20ο αιώνα το ποσό των διδασκτρων παρουσίασε διάφορες διακυμάνσεις. Το 1920 ο γραμματέας της ΕΚΑ ενημέρωσε τον γυμνασιάρχη Ιωάννη Πιζάνη ότι παρόλο που πολλοί γονείς χρωστούσαν τα δίδακτρα των παιδιών, παρόλο που ήταν ευκατάστατοι και είχαν αναλάβει την σχετική δέσμευση. Γι' αυτό, του ζήτησε να πιέσει τους μαθητές για την τακτοποίηση της εκκρεμότητας, αφού ο προϋπολογισμός της ΕΚΑ στηριζόταν και σ' αυτές τις εισπράξεις.⁴⁹¹ Το 1932 αποφασίστηκε, για να καταστή σε περισσότερους γονείς ευκολότερη η εγγραφή των παιδιών τους στο γυμνάσιο, να υποβιβαστούν από το έτος 1932/1933 τα δίδακτρα από 18 Λ Αιγ. σε 8 Λ Αιγ. για την Α' και την Β' τάξη, σε 12 Λ Αιγ. για την Γ' και την Δ' τάξη και σε 16 Λ Αιγ. για την Ε' και την Στ' τάξη.⁴⁹² Το 1938 απεφασίσθη το παράδοξο να μην γίνονται δεκτοί προς φοίτηση στο Γυμνάσιο οι αμελείς μαθητές, και ως προς την πρόοδο και ως προς την διαγωγή, εκτός αν έχουν τα χρήματα για να πληρώσουν τα δίδακτρα.⁴⁹³ Η απόφαση υπονόμει την διαρκή προσπάθεια της ΕΚΑ για την ύπαρξη και διατήρηση ενός ικανοποιητικού επιπέδου των μαθητών. Εξάλλου προς αυτήν την κατεύθυνση είχαν θεσπιστεί, όπως είδαμε, και οι βαθμολογικοί περιορισμοί για την εγγραφή (κανονική, με έκπτωση ή δωρεάν) στο κλασσικό

⁴⁸⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 19/4/1949.

⁴⁸⁶ Στον Κανονισμό της εν Αλεξανδρεία Ελληνοαιγυπτιακής Σχολής αναφερόταν ότι η διδασκαλία παρεχόταν δωρεάν, βλ. άρθρο 13, ό π., σ 8. Σταδιακά παρουσιάζεται η ανάγκη είσπραξης διδασκτρων. Ετσι, στο άρθρο 6 του Κανονισμού της εν Αλεξανδρεία Ελληνικής Κοινότητας τα δίδακτρα αποτελούν ένα από τα βασικά έσοδα της Κοινότητας (Αλεξάνδρεια 1887). Στον κανονισμό του 1932 (άρθρο 7, ο κανονισμός εγκρίθηκε το 1932 από την ελληνική κυβέρνηση και το 1949 από την αιγυπτιακή και υπέστη διάφορες τροποποιήσεις έως το 1950) αναφέρονται ανάμεσα στους τακτικούς πόρους τα δικαιώματα εγγραφής και λοιπά εκπαιδευτικά τέλη των μαθητών των κοινοτικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

⁴⁸⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 18/30/7/1879.

⁴⁸⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ ΙΕ', 1/1/1882.

⁴⁸⁹ ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 3, αριθμ 47, 14/26/9/1890.

⁴⁹⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 3, αριθμ 36, 15/27/9/1893.

⁴⁹¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 23 (1919/1923), 4/17/2/1920, σ 107.

⁴⁹² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 25/2/1932.

⁴⁹³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/10/1938.

γυμνάσιο. Η δύσκολη οικονομική κατάσταση, παραμονές του πολέμου, οδήγησε για άλλη μια φορά την ΕΚΑ στην λήψη αυστηρής απόφασης. Έτσι, τα δίδακτρα έπρεπε να πληρώνονται την 1^η κάθε μήνα και η μακρότερη παράταση πληρωμής ήταν η 1^η του επόμενου μήνα, αλλιώς θα απομακρύνεται ο μαθητής.⁴⁹⁴ Κατά την διάρκεια δε του πολέμου ζητήθηκε από τους εύπορους να πληρώσουν κατά πρτίρρηση δίδακτρα πάνω από το όριο.⁴⁹⁵

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το θέμα των διδάκτρων στο γυμνάσιο θηλέων. Εξαρχής ελήφθη απόφαση να εγγράφονται στις τέσσερις τάξεις του γυμνασίου θηλέων μόνον όσες πληρώνουν κατ'ελάχιστο όριο 40 γρ δ. τον μήνα. Απεφασίσθη να γίνει μια εξαίρεση μόνο για εκείνο το σχολικό έτος 1938-1939 και να εγγραφούν δωρεάν λίγες άριστες άπορες μαθήτριες, χωρίς να θίγεται η γενικότητα της ως άνω αποφάσεως.⁴⁹⁶ Ένα έτος αργότερα, όταν καθορίστηκε ο όρος για την δωρεάν εγγραφή στο Γυμνάσιο θηλέων των αριστευουσών μαθητριών του Δημοτικού, η Εφορεία έμεινε πιστή στην απόφαση της 6^{ης} Οκτωβρίου 1938, σύμφωνα με την οποία γίνονται δεκτές για εγγραφή οι μαθήτριες που μπορούν να πληρώσουν 320 γρ δ. το έτος.⁴⁹⁷ Παρόλα αυτά το 1939 απαλλάχθηκαν από τα υποχρεωτικά 40 Γρ Δ. οι άπορες μαθήτριες της Ε' και Στ' Γυμνασίου μόνο για το έτος 1939-1940 που θα συμπληρώνονταν η εξατάξια γυμνασιακή εκπαίδευση των θηλέων.⁴⁹⁸ Λίγους μήνες μετά και ενώ λειτουργούσε για πρώτη φορά η Στ' γυμνασίου θηλέων η Εφορεία επιβεβαίωσε την θέση της, η φοίτηση στο εξατάξιο γυμνάσιο Θηλέων να είναι επί πληρωμή και όλες οι μαθήτριες να πληρώνουν δίδακτρα ύψους 200 γρ δ. το έτος κατά κατώτατο όριο. Εξαιρέθηκαν και ενεγράφησαν δωρεάν μόνον όσες άπορες μαθήτριες φοιτούσαν στις διάφορες τάξεις του γυμνασίου και αυτό μόνον όσο έχουν βαθμό «άριστα» στις 3 πρώτες τάξεις και «λίαν καλώς» στις 2 τελευταίες.⁴⁹⁹

Με την πάροδο του χρόνου το ποσό –για το γυμνάσιο θηλέων– αυξήθηκε στα 50 γρ δ.⁵⁰⁰ και την εποχή του Β' παγκόσμιου πολέμου, με δεδομένη την δύσκολη οικονομική κατάσταση για όλους, ορίστηκε το κατώτατο όριο των διδάκτρων στα 60 γρ δ. Βέβαια, υπήρχαν οι αναγκαίες από την εποχή ελαφρύνσεις, όπως η εξαίρεση από την καταβολή διδάκτρων για τα παιδιά των στρατευμένων, για τις φτωχές και ορφανές μαθήτριες.

Μάλιστα, η ΕΚΑ για την εξέταση κάθεμιάς από τις περιπτώσεις συγκρότησε ειδική επιτροπεία, αποτελούμενη από τους επιτρόπους Γ Ρούσο, Ιω Παντελίδη, Αλ Σαράτση και Μ.Ταταράκη. Στις περιπτώσεις πραγματικής ανάγκης τα δίδακτρα θα καλύπτονταν από την υποτροφία Νικολάου Σαλβάγου, για να μην υπάρξει αλλαγή στο επιτυχημένο σύστημα καταβολής διδάκτρων από όλες ανεξαιρέτως τις μαθήτριες.⁵⁰¹ Διευκολύνσεις έγιναν και το επόμενο έτος και αφορούσε μαθήτριες,

⁴⁹⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 19/7/1939. Για το έτος 1939-1940 υπήρχε αισιοδοξία για αύξηση των εσόδων από τα δίδακτρα, λόγω της αύξησης των μαθητών που προέρχονταν από τα ιδιωτικά λύκεια και τα ξένα σχολεία, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/7/1939.

⁴⁹⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 2/6/1941.

⁴⁹⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 6/10/1938. Η ΕΚΑ έδειξε αξιοσημείωτη προσήλωση στην απόφαση για το ποσό εγγραφής. Για τα δίδακτρα στο γυμνάσιο θηλέων βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 305, 1939, «Περιορισμοί εις την εισαγωγήν μαθητών εις τα Μέσης Εκπαίδευσσεως σχολεία μας».

⁴⁹⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/11/1939.

⁴⁹⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 25/4/1939.

⁴⁹⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 7/11/1939.

⁵⁰⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 22/5/1940. Η Κοινότητα πίστευε, πως έτσι, θα είναι πιο εύκολο να διαιρεθούν η Α' και η Στ' Γυμνασίου σε δύο τμήματα.

⁵⁰¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 23/9/1941.

που οι οικογένειές τους, ελλείπει πόρων, επιχορηγούνται από την Επιτροπή Περιθάλψεως,⁵⁰² ενώ τα ευεργετήματα για τις εκ πατρός ορφανές λόγω πολέμου συνεχίστηκαν και μετά την λήξη του πολέμου.⁵⁰³

Στα τέλη της δύσκολης δεκαετίας του '40 ετέθη εκ νέου το θέμα του καθορισμού διδασκτρων για όλα τα σχολεία της ΕΚΑ. Αποφασίστηκε να υπάρξει μια κλίμακα στα δίδακτρα, ανάλογα με τις απολαβές των γονέων ή κηδεμόνων των μαθητών, επειδή σε σύνολο 2890 μαθητών, μόνο 114 πλήρωναν ολόκληρο το ποσό των διδασκτρων (ποσοστό 3,9%), 1390 (ποσοστό 48,1%) πλήρωναν με έκπτωση και 1386 (ποσοστό 48%) φοιτούσαν εντελώς δωρεάν. Με τα νέα μέτρα προέκυπτε ωφέλεια μεγαλύτερη από 1000 λίρες τον χρόνο. Έτσι, για τα σχολεία ΜΕ. αποφασίστηκε να γίνει νέα ρύθμιση, σύμφωνα με την οποία όσοι είχαν μηνιαίο εισόδημα περισσότερο από 30 λίρες μηνιαίως θα πλήρωναν τα δίδακτρα στο ακέραιο, για τους υπόλοιπους, που χωρίζονταν σε 6 κατηγορίες προβλέπονταν εκπτώσεις, ανάλογα με το εισόδημα τους.⁵⁰⁴ Το νέο σύστημα λειτούργησε ικανοποιητικά και το έτος 1950-1951 τα οικονομικά αποτελέσματα από τα δίδακτρα είχαν βελτιωθεί σημαντικά.⁵⁰⁵

Παρόλη την επιτυχία του συστήματος τα προβλήματα δεν έλειψαν.⁵⁰⁶ Ο αριθμός των μαθητών που πλήρωναν ακέραια δίδακτρα παρέμενε εξαιρετικά χαμηλός -200 σε σύνολο 2878 μαθητών- και συνέχιζε να προκαλεί προβληματισμό στην ΕΚΑ.⁵⁰⁷ Μάλιστα θεωρούνταν επισήμως ότι δεν εκπροσωπούσε την πραγματική οικονομική κατάσταση της παροικίας και οι συνέπειές του στο κοινοτικό προϋπολογισμό ήταν μεγάλες. Για να υπάρξει ελάφρυνση στον προϋπολογισμό έπρεπε να μειωθεί ο αριθμός των επί εκπτώσει ή δωρεάν εγγραφομένων μαθητών. Το ισχύον σύστημα ελέγχου της οικονομικής κατάστασης των μαθητών έχρηζε τροποποίησης, αφού απέκρυπτε εν πολλοίς την πραγματική οικονομική κατάσταση των μαθητών. Η συζήτηση στην Εφορεία αποκάλυψε δύο τάσεις: η πρώτη υποστήριζε ότι η οικονομική κατάσταση της παροικίας επέτρεπε αύξηση των μαθητών που θα πληρώνουν δίδακτρα, αφού είχε δημιουργηθεί η εικόνα μιας σχετικά εύπορης παροικίας, με μια προβληματική, οικονομικά, Κοινότητα. Η δεύτερη τάση συμφωνούσε με την τροποποίηση του συστήματος, αλλά επέμενε στην δωρεάν παιδεία για τους περισσότερους. Οι γνώμες μοιράστηκαν (3 έναντι 3, με τον Επιθεωρητή των σχολών αλλοδαπής να συνηγορεί στην αύξηση των καταβαλλόντων διδασκτρα) και αποφασίστηκε να συγκληθεί στις 21 Ιουλίου έκτακτη σύσκεψη της Εφορείας για το θέμα.

Η συνεδρία συνεκλήθη στις 19 Ιουλίου 1955. Οι προτάσεις που κυριάρχησαν ήταν και πάλι δύο, να πληρώνουν όλοι 30 γρ δ. τον μήνα ή να υπάρχουν ελαφρύνσεις. Όλοι, ωστόσο, συμφωνούσαν στην ανάγκη μεγαλύτερης αναλογίας μαθητών που πλήρωναν δίδακτρα, με ταυτόχρονη μείωση του αριθμού των δωρεάν εγγραφομένων.

⁵⁰² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 17/9/1942.

⁵⁰³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/11/1947.

⁵⁰⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 31/8/1949.

⁵⁰⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 6/10/1950.

⁵⁰⁶ Για την είσπραξη των καθυστερούμενων διδασκτρων εστάλη εγκύκλιος στους διευθυντές, με την οποία ζητήθηκε να ασκηθούν πιέσεις στους μαθητές να τακτοποιήσουν την οφειλή τους, χρησιμοποιώντας ως μέσο εξαναγκασμού την απειλή αποβολής από το σχολείο ή την απαγόρευση συμμετοχής στις εξετάσεις του Ιουνίου, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/5/1955.

⁵⁰⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/7/1955.

Οπωσδήποτε, οι δυνάμενοι να πληρώσουν να υποχρεωθούν να πληρώσουν τα ανάλογα προς την οικονομική τους δυνατότητα δίδακτρα.⁵⁰⁸

Το επόμενο έτος ξεκίνησε μια νέα προσπάθεια για την βελτίωση της κατάστασης, με την πρόταση του προέδρου της ΕΚΑ Αναστάσιου Θεοδωράκη για εφαρμογή στα Μ.Ε. σχολεία περιοριστικών βαθμολογικών βάσεων επί των δωρεάν ή επί εκπτώσει προαγομένων μαθητών.⁵⁰⁹ Ο πρόεδρος πίστευε ότι η δημοτική εκπαίδευση πρέπει να χορηγείται δωρεάν ως υποχρεωτική. Η Μ.Ε. όμως έπρεπε να περιλαμβάνει δίδακτρα. Πρότεινε, λοιπόν, ως βάση για την δωρεάν εγγραφή τον γενικό βαθμό 13, σε κανένα μάθημα βαθμό μικρότερο του 9 και διαγωγή 18. Για να πληρώνει κάποιος μόνο το $\frac{1}{4}$ των διδασκτρών πρότεινε γενικό βαθμό 12, σε κανένα μάθημα βαθμό μικρότερο του 9 και διαγωγή 16. Οι αποτυγχόντες όφειλαν το επόμενο έτος να καταβάλλουν το $\frac{1}{2}$ των διδασκτρών. Από την τροποποίηση η ΕΚΑ δεν ανέμενε μεγάλη αύξηση των διδασκτρών, αλλά ανέμενε ποιοτική βελτίωση των μαθητών. Το μειονέκτημα ήταν ότι οι αποτυγχόντες θα επιθυμούσαν να καταφύγουν σε τεχνικές σχολές οπότε, ελλείψει τέτοιων κοινοτικών, οι περισσότεροι θα προτιμούσαν την ιταλική σχολή *Ντον Μπόσκο*, με άμεσο δυσάρεστο επακόλουθο την αύξηση των εξόδων της κοινότητας. Ο αγώνας για την είσπραξη των διδασκτρών συνεχίστηκε έως το 1960, με τους Διευθυντές να σημειώνουν, κατ'έντολή της Εφορείας σχολείων, στα δελτία των μαθητών την οικονομική τους κατάσταση, ώστε να μην παρουσιάζονται διαφυγές στο ζήτημα του καθορισμού των διδασκτρών.⁵¹⁰

Παράλληλα με τα δίδακτρα η Κοινότητα εισέπραττε και άλλα δικαιώματα, όπως το δικαίωμα των ενδεικτικών και των απολυτηρίων. Η θέσπιση του έγινε το 1891, δυνάμει της αποφάσεως της 6/18 Μαΐου 1891. Η είσπραξη γινόταν από την διεύθυνση των σχολείων. Το ποσό είχε οριστεί, με πρόταση του προέδρου Αβέρωφ, να δίδεται για την ενίσχυση της Βιβλιοθήκης των εκπαιδευτηρίων της ΕΚΑ. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το 1900, σύμφωνα με δήλωση του διευθυντού Παλαιολόγου Γεωργίου, εισπράχτηκαν 900 Λίρες Αγγλίας από τις οποίες οι 240 κάλυψαν ανάγκες της Βιβλιοθήκης. Οι υπόλοιπες αποφασίστηκε να κατατεθούν σε τράπεζα με τόκο υπέρ της Βιβλιοθήκης.⁵¹¹ Ως το 1911 το ποσό είχε αυξηθεί ικανοποιητικά, οπότε απεφασίσθη οι εισπράξεις από το 1910 και έπειτα από τα δικαιώματα των ενδεικτικών των σχολείων και οι τόκοι του κεφαλαίου να καταχωρούνται στα έσοδα του σχολείου και να χρησιμεύουν για την συντήρηση της Βιβλιοθήκης, τον μισθό του καθηγητή-βιβλιοθηκάρου, και άλλα έξοδα των σχολείων.⁵¹²

Η είσπραξη του δικαιώματος συνεχίστηκε και τα επόμενα έτη.⁵¹³ Η τιμή τους μειώθηκε το 1940 σε 1 Λ. Αιγ. από 3, ενώ υπήρχε και η δυνατότητα καταβολής του με δόσεις.⁵¹⁴ Το 1940 η τιμή επανήλθε στις 3 Λ. Αιγ. και ίσχυσε και για το γυμνάσιο θηλέων.⁵¹⁵ Το 1941 η Επιτροπή αποφάσισε να απαλλαγούν από την υποχρέωση πληρωμής χαρτοσήμου, τελών απολυτηρίου για το τρέχον έτος και διδασκτρών τα

⁵⁰⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 19/7/1955.

⁵⁰⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/8/1956.

⁵¹⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 20/4/1960 και συνεδρ 11/5/1960.

⁵¹¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 16/29/12/1900.

⁵¹² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 5/18/1/1911.

⁵¹³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 13/7/1938, οπότε αποφασίστηκε να παραμένει σταθερή η τιμή των ενδεικτικών. Το ίδιο αποφασίστηκε και το επόμενο έτος, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 19/7/1939.

⁵¹⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 8/4/1939.

⁵¹⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 3/7/1940. Για το ανώτερο παρθενγωγείο η τιμή ήταν 75

παιδιά των επιστρατευθέντων ομογενών. Ακόμη συστήθηκε επιτροπή από τους Επιτρόπους Ρούσο, Ροδοκανάκη, Νικολάου και Παντελίδη, που θα εξετάσει ξεχωριστά την οικονομική κατάσταση καθενός από τα παιδιά των εξ Ελλάδος προσφύγων και των εν Αιγύπτω στρατευθέντων αξιωματικών για να αποφασιστούν απαλλαγές ή εκπτώσεις στις πληρωμές των διάφορων δικαιωμάτων.⁵¹⁶ Μετά τον πόλεμο η τιμή παρουσίασε διάφορες διακυμάνσεις, όμως, το ποσό που απαιτούνταν δεν ήταν πολύ μεγάλο.⁵¹⁷

Εκτός από το παραπάνω δικαίωμα αποφασίστηκε από του σχολικού έτους 1912/1913 να επιβληθεί χαρτόσημο εγγραφής της α΄ και β΄ εξαμηνίας ύψους 10 γρ δ.⁵¹⁸ Η είσπραξη του αποφασίστηκε για να αυξηθούν οι πόροι της Κοινότητας, ώστε να μπορέσει να καλύψει τις οικονομικές της υποχρεώσεις, μεταξύ των οποίων ήταν και αύξηση των μισθών των εκπαιδευτικών. Το 1915 εστάλη έντυπη εγκύκλιος στους γονείς των μαθητών για την καταβολή του δικαιώματος του χαρτοσήμου της β΄ εξαμηνίας. Δόθηκε δεκαήμερη προθεσμία για την τακτοποίηση της εκκρεμότητας, αλλιώς οι μαθητές θα απομακρύνονταν από το σχολείο.⁵¹⁹ Ακόμη, και οι πληροφορίες για το ύψος του δικαιώματος είναι λιγοστές και μας δίνονται περιστασιακά. Το 1924 η τιμή του αυξήθηκε από 20 σε 30 γρ δ.⁵²⁰ Το 1943 εξαιρέθηκαν της πληρωμής αυτού και όλων των δικαιωμάτων τα παιδιά των επιστρατευμένων.⁵²¹ Το 1951 επειδή παρατηρήθηκε καθυστέρηση στην πληρωμή του χαρτοσήμου β΄ εξαμηνίας, δόθηκε εντολή στους επιμελητές να καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για την είσπραξη του και υποβλήθηκε πρόταση το τέλος να κατανεμηθεί σε ίσες μηνιαίες δόσεις και να εισπράττεται μαζί με τα δίδακτρα.⁵²²

Εκτός από τα παραπάνω δικαιώματα υπάρχουν αναφορές και στην είσπραξη εξετάστρων από τους μαθητές που έδιναν εξετάσεις για κατάταξη στο γυμνάσιο ή ως επαναξεταστέοι τον Σεπτέμβριο. Το 1899 οι προσερχόμενοι στις εισιτήριες εξετάσεις όφειλαν 2 μέρες προ αυτών να προσκομίσουν τα απαραίτητα δικαιολογητικά και να πληρώσουν το δικαίωμα εγγραφής για την τάξη που εξετάζονται. Αν, τελικά, δεν επιθυμούσαν να καταταγούν έχαναν το ποσό.⁵²³ Το δικαίωμα για τις εισιτήριες ή τις κατακτήριες εξετάσεις συνεχίστηκε να εισπράττεται και τα επόμενα έτη.⁵²⁴

Ένα άλλο μεγάλο οικονομικό θέμα ήταν αυτό της μισθοδοσίας των εκπαιδευτικών της Κοινότητας. Το θέμα πολύ συχνά μετατρεπόταν σε οξύ πρόβλημα, καθώς αφορούσε την επιβίωση και το επίπεδο ζωής των εκπαιδευτικών στην Αλεξάνδρεια.

⁵¹⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 25/6/1941.

⁵¹⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 3/7/1946.

⁵¹⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 1/14/6/1912.

⁵¹⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 27/10/5/1915.

⁵²⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 1/2/1924. Στην ίδια συνεδρία αποφασίστηκε και η συμμετοχή των μαθητών στα διαχειριστικά έξοδα των σχολείων (κιμωλία, μελάνι και φθορά επίπλων).

⁵²¹ Επιστολή του γραμματέα της ΕΚΑ στον γυμνασιάρχη (2/3/1943), ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 104 (1943), σ 16.

⁵²² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/9/1951.

⁵²³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 23/3/1899.

⁵²⁴ Εγκύκλιος της ΕΚΑ προς τον γενικό διευθυντή των σχολείων (10/2/3/7/1921) καθορίζουσα το ύψος των διαφόρων δικαιωμάτων, αντίγραφα επιστολών, τ 22 (1921), σσ. 73699-73700.

Το ύψος των μισθών καθοριζόταν με κοινοτική μέριμνα. Σύμφωνα με τον κανονισμό της εν Αλεξανδρεία Ελληνοαιγυπτιακής Σχολής⁵²⁵ ο μισθός των διδασκόντων καθορίζεται κατόπιν συμφωνίας της Κοινότητας με κάθε έναν διδάσκοντα χωριστά. Κατά τον 20ο αιώνα ο μισθός του συνόλου των διδασκόντων (γενικού διευθυντή, διευθυντών, διδασκόντων και λοιπού προσωπικού) καθοριζόταν από την Επιτροπή της Κοινότητας και ανακοινώνονταν στο προσωπικό των σχολείων προ της 30ης Ιουνίου.⁵²⁶ Βέβαια λαμβανόταν υπόψη και το ύψος των μισθών στην Ελλάδα, όμως, οι συνθήκες ζωής στην Αλεξάνδρεια ήταν πολύ διαφορετικές από τις αντίστοιχες ελλαδικές.⁵²⁷

Αναπόφευκτα το θέμα της μισθοδοσίας ήταν από τα πιο δύσκολα, που απαιτούσε πολύ λεπτούς χειρισμούς, προκάλεσε αναστάτωση και είχε πολλά επιμέρους ζητήματα. Το πλέον ακανθώδες ήταν το θέμα των αυξήσεων των μισθών. Η αύξηση των μισθών αποτελούσε το πάγιο αίτημα της εκπαιδευτικής κοινότητας, ενώ και η οικονομική δυσπραγία αποτελούσε τον μόνιμο συνοδοιπόρο στην πορεία της ΕΚΑ. Το θέμα των αυξήσεων ή των μειώσεων των μισθών είχε ενδιαφέρουσα εξέλιξη από το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα έως και το 1960.

Το 1882 έχουμε την πρώτη δυσάρεστη απόφαση της Κοινοτικής Επιτροπής, όταν αποφασίστηκε έκπτωση 20% στους μισθούς των υπαλλήλων της Κοινότητας, στους οποίους συγκαταλέγονταν και οι εκπαιδευτικοί. Από την μείωση δεν εξαιρέθηκε ούτε ο γεραρός διευθυντής των σχολείων Δ. Βενετοκλής, του οποίου ο μισθός μειώθηκε στις 15 από τις 25 λίρες Αγγλίας.⁵²⁸ Για αρκετά έτη δεν υπάρχουν πληροφορίες για γενικές αυξήσεις ή μειώσεις των μισθών, εκτός από τις επιμέρους προσαυξήσεις μεμονομένων εκπαιδευτικών.⁵²⁹

Το 1906 η ίδια η Εφορεία των σχολείων πρότεινε⁵³⁰ αύξηση των μισθών των εκπαιδευτικών κατά 15-20% , υπό τον όρο να εγκριθεί η πρόταση από την Επιτροπή. Οι καθηγητές θα έπαιρναν αυτή την αύξηση (300 φράγκα) επί του βασικού μισθού που ήταν 1154 γρ δ. Οι καθηγητές όφειλαν να διδάσκουν 24 ώρες την εβδομάδα για να χαρακτηριστούν τακτικοί. Οι καθηγητές των εμπορικών δεν λάμβαναν αύξηση επειδή προσλαμβάνονταν με ιδιαίτερη ο καθένας συμφωνία. Η απόφαση εγκρίθηκε από την Επιτροπή⁵³¹ και αφορούσε 8 καθηγητές. Ο μισθός διαμορφώθηκε στα 1384 γρ δ. (αύξηση περίπου 20 %). Η αύξηση δόθηκε λόγω της υπερτίμησης των τροφίμων και των ενοικίων. Στα επόμενα έτη υπήρξε φυσιολογική εξέλιξη στην μισθοδοσία

⁵²⁵ Κανονισμός της εν Αλεξανδρεία Ελληνοαιγυπτιακής Σχολής, εν Αθήναις, εκ της τυπογραφίας Χ Δούκα, 1854, άρθρο 85, σ 21.

⁵²⁶ ΕΚΑ, Κανονισμός των Σχολείων, Αλεξάνδρεια, τυπογραφείον Κασιμάτη και Ιωνα, 1929, άρθρο 17, σ 7.

⁵²⁷ Ενδεικτικά αναφέρουμε την επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Μιχαήλ Σαλβάγου προς την γενικό πρόξενο της Ελλάδος στην Αλεξάνδρεια (20/3/7/1920), με την οποία ζητούσε το προξενείο να πληροφορηθεί από το Υπουργείο Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαιδευσεως τους νόμους για την μισθοδοσία των εκπαιδευτικών στην Ελλάδα, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφο επιστολών, τ 21, (1920/1921), σ 36

⁵²⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ ΙΕ', 1/1/1882.

⁵²⁹ Για παράδειγμα το 1884 αυξήθηκε ο μισθός ορισμένων καθηγητών, μεταξύ αυτών και του καθηγητού των Ιερών κατά 40 γαλλικά τάλληρα, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Ε', 16/6/1884. Για άλλες περιπτώσεις, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, συνεδρ Γ', 31/3/1900 και συνεδρ Γ', 11/24/6/1903.

⁵³⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/10/1/1906. Στην ίδια συνεδρία αποφασίστηκε αύξηση στον μισθό των διευθυντών Παλαιολόγου Γεωργίου, Υπατίας Στάμπα και του γραμματέα της διευθύνσεως του γυμνασίου Ιω Πιζάνη, σε 20 λίρες Αγγλίας για τον καθένα.

⁵³¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ ΚΑ', 10/23/3/1906 και ΠΕΣ, συνεδρ 15/28/3/1906.

των εκπαιδευτικών, που λάμβαναν τις νεομισμένες αυξήσεις στην μισθοδοσία τους.⁵³²

Το 1912 ο γραμματέας της ΕΚΑ ενημέρωσε τον πρόεδρο της Ελληνικής Κοινότητας Καΐρου για τους μισθούς των φιλολόγων και των φυσικομαθηματικών. Αυτός έφθανε στα 1327 γρ δ. μηνιαίως, μετά πενταετή υπηρεσία αυξανόταν στα 1523 γρ δ. και μετά δεκαπενταετία έφθανε στα 1673 γρ δ. μηνιαίως.⁵³³ Το ίδιο έτος οι διδάσκοντες των Σχολείων υπέβαλλαν αίτηση για αύξηση του μισθού τους, Η Εφορεία δήλωσε⁵³⁴ πως θα προσπαθήσει να αυξήσει τα εισοδήματα της ΕΚΑ και τότε η αύξηση των μισθών των διδασκόντων θα είναι από τις πρώτες πράξεις της. Την ίδια απάντηση έδωσε και η Επιτροπή της Κοινότητας, που έκανε κατ'αρχήν δεκτή πρόταση της Εφορείας για αυξήσεις στους μισθούς των εκπαιδευτικών. Η αύξηση της μισθοδοσίας, όμως, θα γινόταν μόνο σε περίπτωση αύξησης των εσόδων της ΕΚΑ. Γι' αυτό τον σκοπό αποφασίστηκε από του προσεχούς έτους 1912/1913 να επιβληθεί χαρτόσημο εγγραφής της α' και β' εξαμηνίας 10 γρ δ. Ακόμη, συγκροτήθηκε τριμελής επιτροπή από του επιτρόπους Ν Πηλαβάκη, Β Σαράντη και Παντ Σαλταμπάση για να φροντίσει για την εγγραφή νέων συνδρομητών και την αύξηση των πόρων της ΕΚΑ.⁵³⁵

Πάντως η περίοδος αυτή ήταν πραγματικά δύσκολη για την ΕΚΑ,⁵³⁶ αφού η συνεχής αύξηση του αριθμού των μαθητών, προκαλούσε αύξηση των σχολικών τμημάτων και κατά συνέπεια αύξηση του αριθμού των διδασκόντων. Επειδή αφ' ενός τα δίδακτρα και τα άλλα δικαιώματα που εισπράτονταν κάλυπταν ένα μικρό μέρος των εξόδων, αφ' ετέρου και η γενική οικονομική κατάσταση λόγω των βαλκανικών πολέμων και των πολλών υποχρεώσεων της Κοινότητας, βάρυναν τον προϋπολογισμό της, είναι λογικό να είναι περιορισμένες οι δυνατότητες για αύξηση στην μισθοδοσία και αναμενόμενο η αναζήτηση επιπλέον πόρων για την ανταπόκριση στις υποχρεώσεις της.

Παραμονές του Α' παγκόσμιου πολέμου η οικονομική δυσκολία της ΕΚΑ οδήγησε στην διατύπωση της πρότασης για μείωση των μισθών. Οι διδάσκοντες, που είχαν ήδη δεχθεί την άρνηση της Κοινότητας να συζητήσει θέμα αύξησης των μισθών τους,⁵³⁷ απέρριψαν την πρόταση, οπότε ανατέθη στον Παλαιολόγο Γεωργίου να εξετάσει με τους εκπαιδευτικούς το ποσοστό της μείωσης. Η επιτροπή των εκπαιδευτικών απέρριψε την πρόταση υποστηρίζοντας ότι οι μισθοί είναι ήδη χαμηλοί και ότι η πρόταση ήταν παράκαιρη, αφού είχαν ήδη αναλάβει την υποχρέωση των ενοικίων με βάση την ισχύουσα μισθοδοσία. Τελικά η Επιτροπή δεν έλαβε απόφαση μέχρι της συντάξεως του προϋπολογισμού του 1915.⁵³⁸

⁵³² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/11/7/1906, συνεδρ 27/10/5/1907. Επίσης, στον ιερέα π Ιωάννη Νεαμονιτάκη κατά 100 γρ δ., λόγω συμπλήρωσης πενταετίας, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 17/2/3/1911 και γενικά στο προσωπικό των σχολείων, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 4/17/2/1908).

⁵³³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, επιστολή, αρ 1564, 8/21/3/1912, αντίγραφα επιστολών, τ 9 (1912).

⁵³⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 8/21/3/1912.

⁵³⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 1/14/6/1912.

⁵³⁶ Ρ Ραδόπουλου, *Εισαγωγή εις την ιστορίαν της Ελληνικής Κοινότητος Αλεξανδρείας*, 1820-1927, Αλεξάνδρεια 1928, σσ. 75-79. Παρόλα αυτά το 1913 δόθηκαν κανονικά οι αυξήσεις στους μισθούς των δικαιούχων, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 17/30/6/1913.

⁵³⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 24/7/7/1914.

⁵³⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 7/20/8/1914 και συνεδρ 28/11/1914. Ακόμη κατά την διάρκεια του πολέμου ορισμένοι καθηγητές έλαβαν τις νόμιμες αυξήσεις τους, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 6/19/6/1913, συνεδρ 29/11/1/1916, συνεδρ 2/15/8/1919, συνεδρ 9/22/10/1917 και 19/1/2/1918.

Τον Φεβρουάριο του 1916 η οικονομική κατάσταση της Κοινότητας καλυτέρευσε, ενώ ήταν γενική η διαπίστωση της ακρίβειας της ζωής, γεγονός που δυσκόλευε την διαβίωση των εκπαιδευτικών στην Αλεξάνδρεια. Ετσι, αποφασίζεται⁵³⁹ έκτακτο επίδομα 10% στους μισθούς του διδάσκοντος προσωπικού, μέτρο προσωρινό για την αντιμετώπιση των δυσκολιών, που θα εξακολουθούσε όσο διαρκούσε η δυσάρεστη από τον πόλεμο κατάσταση και όσο το επέτρεπαν τα οικονομικά της ΕΚΑ.

Η λήξη του πολέμου βρήκε την εκπαιδευτική κοινότητα σε αναβρασμό. Στις 17/10/1918 οι καθηγητές υπέβαλλαν αίτηση στον προϊστάμενο της Εφορείας των σχολείων Νικόλαο Καμπά για την χορήγηση ενός προσωρινού επιδόματος για την αντιμετώπιση της ακρίβειας της ζωής που συνεχιζόταν, παρά την λήξη του πολέμου. Ο Καμπάς υπενθύμισε στους συναδέλφους του της Επιτροπής της Κοινότητας, την κατά 5% περικοπή των μισθών το 1915, το επίδομα του 10% το 1916, που την 1^η Ιανουαρίου 1918 αυξήθηκε κατά 100 γρ δ. μηνιαίως. Παρόλα αυτά η οικονομική κατάσταση των διδασκόντων δεν ήταν η πρόβλεψη και πολλοί εξ αυτών αδυνατούσαν να αντιμετωπίσουν και τις απόλυτες ανάγκες. Ετσι, παρόλο που τα οικονομικά της ΕΚΑ δεν ήταν ανθηρά, αποφασίζεται να δοθεί επίδομα στους διδάσκοντες 1 Λ Αιγ μηνιαίως, για ένα έτος, από 1^η Σεπτεμβρίου 1918 έως την 31^η Αυγούστου 1919, για να αντιμετωπίσουν την ακρίβεια της ζωής, χωρίς καμμία υποχρέωση πέρα της ημερομηνίας αυτής.⁵⁴⁰

Όμως, επειδή η ακρίβεια λόγω κατάστασης εξακολουθούσε η Επιτροπή έλαβε την απόφαση, πριν εκπνεύσει η προθεσμία για το επίδομα ακριβείας, από 1^η Σεπτεμβρίου 1919 ο μισθός και τα προσωρινά πολεμικά επιδόματα να αποτελέσουν ενιαίο μισθό και έτσι να καθοριστεί ως αρχικός μισθός για τον καθηγητή το ποσό των 1600 γρ δ. μηνιαίως. Οι μισθοί θα προσαυξάνονταν σύμφωνα με τις τότε ισχύουσες διατάξεις περί αυξήσεων (πενταετίες κ.λπ.). Η εξέλιξη ήταν σημαντική, αφού μετά από αρκετές αυξομειώσεις των μισθών και παροχές προσωρινών επιδομάτων, η Κοινότητα αύξησε τον αρχικό μισθό, χωρίς να υπολογίζονται οι προσαυξήσεις, βελτιώνοντας την θέση των εκπαιδευτικών της.⁵⁴¹

Η κατάσταση εξελίχθηκε ακόμη πιο θετικά για τα οικονομικά των καθηγητών, αφού αποφασίστηκε νέα αύξηση κατά 20% του μισθού τους από 1^η Σεπτεμβρίου λόγω ακρίβειας της ζωής. Η επιτροπή της Κοινότητας ενέκρινε την πρόταση της Εφορείας⁵⁴² με την οποία καθορίζεται αρχικός μηνιαίος μισθός προσλήψεως των καθηγητών, συμπεριλαμβανομένης της τελευταίας αύξησης του 20% σε 1920 γρ δ. μηνιαίως, των εχόντων πενταετή υπηρεσία στα κοινοτικά σχολεία 2160 γρ δ. και των εχόντων δεκαπενταετή υπηρεσία 2340 γρ δ. μηνιαίως. Ακόμη, από του έτους 1919/1920 και εξής ο μισθός του διδάσκοντος προσωπικού και αυτού που θα προσληφθεί, θα αυξάνεται ανά πενταετία επί τέσσερις πενταετίες κατά 200 γρ δ.⁵⁴³

Παρόλες τις αυξήσεις και προσαρμογές των μισθών προς ρεαλιστικότερα για την εποχή επίπεδα, ο Παναιγύπτιος Σύνδεσμος Διδασκάλων ζήτησε αύξηση του μισθού και καθορισμού ως αρχικού μισθού των καθηγητών τις 32 Λ Αιγ, δηλαδή σχεδόν το διπλάσιο από αυτό που καθόρισε η Κοινότητα με τις τελευταίες της αυξήσεις, (1920 γρ δ.). Η ΚΕ δεν δέχθηκε τα αιτήματα του Συνδέσμου και δήλωσε

⁵³⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 11/24/2/1916.

⁵⁴⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 26/8/11/1918.

⁵⁴¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 20/2/4/1919 και ΠΚΕ, συνεδρ 28/10/6/1919.

⁵⁴² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/22/7/1919. Η αύξηση θα καλυπτόταν από αύξηση του εισοδήματος της αβαδίας Αβέρωφ και από την αύξηση του δικαιώματος εγγραφής στα σχολεία.

⁵⁴³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 18/11/8/1919 και συνεδρ 2/15/8/1919.

ότι τα αιτήματά του δεν μπορούν να γίνουν δεκτά, αφού με τις αυξήσεις που είχε αποφασίσει μόλις ένα μήνα νωρίτερα είχε βρεθεί σε δύσκολη οικονομική κατάσταση.⁵⁴⁴ Ωστόσο δεν έλαβε θέση ως προς το δίκαιο ή το υπερβολικό των αιτημάτων του Συνδέσμου. Πάντως οι διδάσκοντες καλύπτονταν από τα αιτήματα του Συνδέσμου τους και έμπρακτα δήλωσαν την αντίθεση τους στην μισθολογική πολιτική της ΕΚΑ ζητώντας επιπλέον αυξήσεις. Πράγματι, υπήρξε κάποια αύξηση στους μισθούς τον Οκτώβριο. Οι καθηγητές εξακολουθούσαν να διαφωνούν με την μισθολογική τους κατάσταση και το έδειξαν έμπρακτα· κατόπιν συνεννόησης, δεν προσήλθαν στην υπηρεσία παρά λίγοι μόνο καθηγητές. Η Κοινότητα διαπραγματεύθηκε με τους καθηγητές τους όρους για την επιστροφή του συνόλου στις θέσεις τους. Έτσι, κατόπιν συζητήσεων έλαβε τρεις αποφάσεις,⁵⁴⁵ από τις οποίες οι δύο πρώτες αποτελούσαν όρους των καθηγητών. Συγκεκριμένα, η αύξηση του επιμίσθιου για κάθε πρόσθετη ώρα εβδομαδιαίας διδασκαλίας των καθηγητών κατά 100 γρ δ., ορισμός των ωρών διδασκαλίας σε 22 αντί 26 εβδομαδιαίως και ακριβής καθορισμός των αποζημιώσεων σε περίπτωση απόλυσης. Ακόμη, η κοινότητα δεσμεύθηκε να ζητήσει από την ελληνική κυβέρνηση την απονομή σύνταξης στο διδάσκον προσωπικό.

Το επόμενο έτος το νέο οικονομικό θέμα που απασχόλησε τους καθηγητές και την Κοινότητα ήταν του επιμίσθιου επιπλέον ωρών διδασκαλίας για τους θερινούς μήνες Ιούλιο, Αύγουστο και Σεπτέμβριο.⁵⁴⁶ Η διαπραγμάτευση διήρκησε τρεις μήνες και τον Μάρτιο αποφασίστηκε η χορήγηση επιμίσθιου στους καθηγητές για Ιούνιο, Ιούλιο και Αύγουστο, εξαιρετικά για το 1920, ενώ στο εξής το επιμίσθιο θα δίδεται μόνο για τους μήνες που θα δίδονται πρόσθετες ώρες διδασκαλίας.⁵⁴⁷ Η απόφαση τροποποιήθηκε τον Ιούνιο, όταν θεωρήθηκε σωστό να μην χορηγείται το επιμίσθιο κατά τον Σεπτέμβριο.⁵⁴⁸ Το 1921 αποφασίστηκε το επιμίσθιο των καθηγητών να χορηγείται από τον Οκτώβριο έως και τον Ιούλιο, αφού η εργασία των καθηγητών εξακολουθεί και ορισμένες μέρες αυτού του μήνα.⁵⁴⁹ Η συμπληρωματική πίστωση στον προϋπολογισμό του 1921 ήταν 53 λίρες Αιγύπτου.

Το 1920 συνεχίστηκε η διεκκυστίνδα μεταξύ καθηγητών-ΕΚΑ για τις αυξήσεις των μισθών. Η νέα πρόταση της ΕΚΑ ήταν να συζητηθεί το θέμα στα πλαίσια του προϋπολογισμού του 1920, σε συνάρτηση με τις αυξήσεις στην Ελλάδα.⁵⁵⁰ Ταυτόχρονα, ζήτησε πληροφορίες από το Υπουργείο παιδείας της Ελλάδας για τους μισθούς των εκεί εκπαιδευτικών και αναλόγως να αποφασίσει αν θα κανονίσει τους μισθούς ανάλογα με τους εν Ελλάδι ή αν θα προχωρήσει στην απόλυση των εκπαιδευτικών.⁵⁵¹ Λίγες μέρες μετά ελήφθη η πληροφορία για τους μισθούς στην Ελλάδα. Οι καθηγητές α' τάξεως λάμβαναν μισθό 600 δραχμών και

⁵⁴⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 13/26/9/1919.

⁵⁴⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 24/7/10/1919 και συνεδρ 7/20/10/1919.

⁵⁴⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 30/12/1/1920.

⁵⁴⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 20/4/3/1920, ΠΚΕ, συνεδρ 6/19/3/1920.

⁵⁴⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/18/6/1920.

⁵⁴⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 6/19/7/1921 και 9/22/7/1921.

⁵⁵⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 6/19/3/1920.

⁵⁵¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 19/2/7/1920. Επίσης, επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ (20/3/7/1920) προς το Υπουργείο Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαιδύσεως, μέσω του γενικού Προξενείου, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 21, (1920/1921), σ 36. Η απειλή για απόλυση των εκπαιδευτικών και πρόσληψη νέων με λιγότερες απαιτήσεις είναι ένα νέο στοιχείο. Αποδεικνύει την αποφασιστικότητα της ΕΚΑ για δυναμική και μόνιμη αντιμετώπιση των χρόνιων αιτημάτων των εκπαιδευτικών της, αλλά ταυτόχρονα δείχνει και το μέγεθος της οικονομικής κρίσης που διερχόταν.

είχαν τρεις προσαυξήσεις των 50 δραχμών με την συμπλήρωση, τριετίας, δεκαετίας και εικοσαετίας.⁵⁵²

Είναι περίεργο, αλλά δεν υπάρχουν πληροφορίες για το τι αποφασίστηκε το 1920 για το θέμα των αυξήσεων. Γνωρίζουμε, μόνο, τις επιμέρους αυξήσεις μεμονομένων εκπαιδευτικών ή ορισμένων κλάδων.⁵⁵³

Τον Ιούνιο του 1921 (8/21) ο πρόεδρος της ΕΚΑ Μ Σαλβάγος με επιστολή του στον γενικό Διευθυντή των Σχολείων Παλαιολόγο Γεωργίου ανακοίνωσε την πρόθεση της Κοινότητας να προχωρήσει σε μείωση κατά 20% των μισθών του προσωπικού της, από 1^{ης} Σεπτεμβρίου 1921, αφ' ενός λόγω της μείωσης της ακρίβειας ζωής, αφ' ετέρου για να αντιμετωπιστεί η δυσχερής οικονομική κατάσταση της. Η μείωση αφορούσε και τα επιπρόσθετα ή προσωρινά επιδόματα. Ο πρόεδρος ζητούσε εντός 15 ημερών την ανακοίνωση της αποδοχής ή απόρριψης της απόφασης από κάθε εκπαιδευτικό, ειδάλως η ΕΚΑ θα αναζητούσε αντικαταστάτες.⁵⁵⁴

Η απόφαση ελήφθη καταρχήν από την Εφορεία των Σχολείων⁵⁵⁵ και κατόπιν από την Κοινοτική Επιτροπή.⁵⁵⁶ Η περικοπή έφθανε στο 20% των μισθών. Οι διδάσκοντες αντέδρασαν και με έγγραφό τους της 14^{ης}/27^{ης} Ιουνίου γνωστοποίησαν την διαφωνία τους.⁵⁵⁷ Αντιπρότειναν αύξηση των συνδρομητών της ΕΚΑ, με μηνιαίες συνδρομές, συγκρότηση μόνιμης επιτροπής για τις εορτές, αίτηση ολικής συνδρομής από τους διάφορους συλλόγους κατά Σωματεία, αύξηση του δικαιώματος εγγραφής κλπ. Ο γενικός διευθυντής των σχολείων γνωρίζοντας την θλιβερή οικονομική κατάσταση της κοινότητας και συνειδητοποιώντας ότι έπρεπε να υπάρξει μείωση των εξόδων σε όλους τους τομείς της κοινωνικής δράσης, αφετέρου βλέποντας την αντίδραση των καθηγητών στο ενδεχόμενο μείωσης των μισθών, προχώρησε σε μια πρόταση που ξαφνιάζει, αλλά και δείχνει το μέγεθος του προβλήματος και τις λίγες δυνατότητες ελιγμών. Πρότεινε την μείωση των ωρών διδασκαλίας και των τάξεων. Η μείωση αφορούσε τα σχολεία και των δύο βαθμίδων, ειδικά, όμως, για την Μ.Ε. πρότεινε οι Γ', Δ' και Ε' γυμνασίου να λειτουργήσουν με ένα τμήμα, να καταργηθούν η Α' τάξη της Αβερωφείου Εμπορικής Σχολής Θηλέων και η Γ' τάξη της Αβερωφείου Αστικής Σχολής Θηλέων και να μην λειτουργήσει η Β' τάξη της Αβερωφείου Εμπορικής Σχολής Θηλέων. Έτσι θα υπήρχε οικονομία 6000 λιρών Αιγύπτου ετησίως.

Η Εφορεία και η Επιτροπή δεν απεδέχθησαν την πρόταση αφού το πλήγμα για την κοινοτική εκπαίδευση θα ήταν αντιστρόφως ανάλογο της μικρής οικονομικής ωφέλειας. Έτσι, υποχώρησαν από την αρχική τους θέση και δέχθηκαν να γίνει περικοπή των μισθών κατά 12,5%. Αυτή ήταν η τελική πρόταση που κατετέθη στην τράπεζα των διαπραγματεύσεων με τους εκπαιδευτικούς. Η απάντηση των εκπαιδευτικών κοινοποιήθηκε στην ΕΚΑ στις 23 Ιουνίου και περιείχε την τελική θέση τους, που ήταν περικοπή των μισθών κατά 7%. Η ΕΚΑ δεν απεδέχθη τους όρους των εκπαιδευτικών, θεωρώντας ότι αμφισβητούν το δικαίωμα της να καθορίζει

⁵⁵² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 9/22/7/1920.

⁵⁵³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/11/10/1920, συνεδρ 28/11/10/1920, συνεδρ 3/16/8/1920, συνεδρ 3/16/8/1920 και ΠΕΣ, συνεδρ. 28/10/2/1921.

⁵⁵⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 22 (1921), σ 288.

⁵⁵⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/4/7/1921.

⁵⁵⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 24/8/7/1921.

⁵⁵⁷ Δύο μέρες προ της απαντήσεώς τους είχαν λάβει από τον πρόεδρο της ΕΚΑ, μέσω του γενικού διευθυντή των σχολείων, την απόφαση της Κοινότητας να μην αποζημιώσει κανέναν εκπαιδευτικό που θα αποχωρούσε από την υπηρεσία, λόγω της μείωσης, βλ. επιστολή του Μ Σαλβάγου, 13/25/6/1921, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 22 (1921), σ 293.

τους μισθούς του προσωπικού της, δίχως υποδείξεις και απεφάσισε να ζητηθεί, με την αποστολή επιστολής σε κάθε εκπαιδευτικό, η αποδοχή μείωσης του μισθού κατά 12,5% εντός οκτώ ημερών.⁵⁵⁸

Δύο μέρες μετά συνεκλήθη ειδική συνεδρίαση, με την συμμετοχή και των διευθυντών της Μέσης Εκπαίδευσης για το θέμα των περικοπών.⁵⁵⁹ Οι διδάσκοντες με αντιπροσωπεία τους στις 26 Ιουνίου/9 Ιουλίου, ζήτησαν από τον πρόεδρο να δεχθεί περικοπή του μισθού κατά 10%. Η Κοινότητα επιθυμούσε οικονομία της τάξης των 4000-4200 Λ Αιγ., ενώ με τις προτάσεις των διδασκόντων και των διευθυντών (μη πρόσληψη τριών επιπλέον καθηγητών και σύμπτυξη των τμημάτων του γυμνασίου) η ελάφρυνση θα ήταν 3370 Λ Αιγ. Η Επιτροπή επέμενε σε μείωση της τάξης του 12,5% επί του αρχικού μισθού και όχι επί των επαυξημένων από τις προσαυξήσεις για τα έτη υπηρεσίας. Ζητήθηκε δε, από τον πρόεδρο να ανακοινώσει την απόφαση στο διδακτικό προσωπικό των σχολείων, που υπαγορεύεται από την αδυσώπητη ανάγκη.

Πράγματι ο πρόεδρος Μ Σαλβάγος σε ενημερωτική συγκέντρωση του διδάσκοντος προσωπικού στην αίθουσα της Τοσιτσαίας Σχολής,⁵⁶⁰ ανέλυσε τους λόγους που οδηγούσαν στην απόφαση για την κατά 12,5% περικοπή των μισθών. Το προσωπικό, αφού άκουσε τα επιχειρήματα, συμφώνησε, τελικά, με την μείωση υπό τύπον θυσίας του μισθού. Παράλληλα ανακοίνωσαν στη Επιτροπή ότι τίθενται υπό την προστασία του Νόμου 1381/2355. Η Επιτροπή είχε ήδη δεχθεί και εφαρμόσει κάποιες από τις διατάξεις του. Ετσι, δόθηκε τέλος στην κρίση στις σχέσεις εκπαιδευτικών - Κοινότητας. Η τελική συμφωνία εγκρίθηκε στις 22 Ιουλίου⁵⁶¹ και η Εφορεία προχώρησε σε προσλήψεις,⁵⁶² και προσαυξήσεις σύμφωνα με τις νέες αποφάσεις.⁵⁶³

Το 1926 έχουμε την επόμενη εξέλιξη σχετικά με την μισθοδοσία των εκπαιδευτικών, όταν εγκρίθηκε μελέτη του αντιπροέδρου κ Θεοδωράκη, της 4^{ης} Ιανουαρίου 1926, για τα θέματα του χρόνου των προσαυξήσεων των μισθών των καθηγητών. Οι καθηγητές που αριθμούν τριετή υπηρεσία κατά την εποχή της προσλήψεώς τους στα σχολεία της ΕΚΑ θα λαμβάνουν προσαυξήσεις κάθε τριετία μέχρι 3 τριετίες. Ενώ οι καθηγητές που έχουν ήδη συμπληρώσει τριετή υπηρεσία κατά την εποχή της προσλήψεώς τους θα λαμβάνουν ήδη τρεις προσαυξήσεις, η πρώτη για την συμπληρωμένη τριετία, η δεύτερη με την συμπλήρωση δεκαετίας και η τρίτη με την συμπλήρωση εικοσαετίας.⁵⁶⁴ Ενάμιση έτος αργότερα τροποποιήθηκε η

⁵⁵⁸ Ο π. Ο πρόεδρος της ΕΚΑ είχε εκφράσει ήδη την δυσαρέσκεια και απογοήτευσή του για την στάση των εκπαιδευτικών, με επιστολή του στον γενικό διευθυντή των σχολείων στις 25/8/7/1921. Ακόμη, εξέφραζε την πεποίθησή του δική του και της Επιτροπής, ότι το διδάσκον προσωπικό θα φαινόταν αντάξιο των ελπίδων της παροικίας και εκτιμώντας τις μέχρι τότε προσπάθειες και θυσίες της Κοινότητας, θα αποφάσιζε να αποδεχθεί την κοινοτική πρόταση, ως αποτέλεσμα της αναπόδραστης ανάγκης και της σκληρής, για τους ομογενείς, οικονομικής πραγματικότητας στην Αίγυπτο, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 22 (1921), σ 319.

⁵⁵⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 26/10/7/1921.

⁵⁶⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 6/19/7/1921.

⁵⁶¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 9/22/7/1921.

⁵⁶² Πρόσληψη 2 φιλολόγων, στην θέση 3 που απολύθηκαν και 1 μαθηματικού. Ο μισθός τους μετά την περικοπή του 12½ % καθορίστηκε στα 2315 γρ δ. μηνιαίως, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. 6/19/7/1921,

⁵⁶³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 6/19/7/1921, συνεδρ 16/29/11/1921. Επίσης, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 9/22/7/1921, συνεδρ 21/3/1923, συνεδρ 10/12/1923, συνεδρ 16/5/1924 και συνεδρ 5/12/1924.

⁵⁶⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 15/1/1926.

απόφαση για τις απολαβές των νεοδιοριζόμενων, με πρόταση, πάλι, του Κ. Θεοδωράκη. Έτσι, οι νεοδιοριζόμενοι θα λαμβάνουν μισθό όμοιο με τον αρχικό των νυν διδασκόντων, χωρίς επιδόματα για τα παιδιά και με μείωση στο ήμισυ των προσαυξήσεων τους για τα έτη υπηρεσίας.⁵⁶⁵ Σ' αυτή την απόφαση ο γενικός διευθυντής Παλαιολόγος Γεωργίου αντιπρότεινε να υπάρχουν προσαυξήσεις των νεοδιορισμένων καθηγητών, ύψους 2 λιρών Αιγύπτου. Η πρότασή του απερρίφθη.⁵⁶⁶ Το 1926 ο γραμματέας της ΕΚΑ με επιστολή του προς τον Παλαιολόγο Γεωργίου,⁵⁶⁷ του υπενθύμιζε την πολύ σημαντική ελάττωση των προσόδων της κοινότητας, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης του τόπου και την ανάγκη επιβολής σοβαρών οικονομικών για την αντιμετώπιση του μεγάλου ελλείματος του προϋπολογισμού. Γι' αυτό ζήτησε την λήψη αυστηρών μέτρων για την επίτευξη οικονομίας στα σχολεία.

Τον Μάρτιο του 1927 η ΕΚΑ προχώρησε στην λήψη ενός ακόμη μέτρου για την οικονομική ενίσχυση των σχολείων· διοργάνωσε έρανο. Την απόφαση ανακοίνωσε ο πρόεδρος Μ. Σαλβάγος σε όλη την παροικία (14/3), κάνοντας έκκληση σε όλη την παροικία να συμμετάσχει υπέρ των σχολείων. Η απόφαση ελήφθη λόγω της δυσχερούς οικονομικής κατάστασης της Κοινότητας, που προέκυψε, συν τοις άλλοις, και από τις πολλές ανάγκες που έχουν τα ολοένα αναπτυσσόμενα σχολεία.⁵⁶⁸

Το 1928 αποφασίστηκε να μην αναγνωρίζεται για τις αυξήσεις των μισθών η προϋπηρεσία των νεοδιορισμένων σε άλλα σχολεία, πλην των κοινοτικών. Ακόμη αποφασίζεται να δίδεται στους αποχωρούντας λόγω ηλικίας εκπαιδευτικούς, που έχουν πολυετή προσφορά, ένα εφάπαξ ποσό, πέρα από την κρατική σύνταξη.⁵⁶⁹

Τον Δεκέμβριο, επ' ευκαιρία πρότασης 7 καθηγητών για αυξήσεις των μισθών, αφού ελήφθησαν οι απαραίτητες για τον καθένα αποφάσεις, ακολούθησε απόφαση της Εφορείας για τις αυξήσεις. Προβλεπόταν να λαμβάνουν οι καθηγητές που συμπληρώνουν 9ετία στα κοινοτικά σχολεία την τρίτη κατά σειρά αύξηση (τριετία) με την έναρξη του 10ου έτους υπηρεσίας. Αν προ της συμπλήρωσεως 9ετίας στα κοινοτικά σχολεία είχαν υπηρεσία στο εξωτερικό, η οποία προστιθέμενη στην υπηρεσία στα κοινοτικά σχολεία ανερχόταν στα είκοσι έτη, τότε να λαμβάνουν την τρίτη προσαύξηση από την συμπλήρωση γενικά της εικοσαετίας.⁵⁷⁰ Η Επιτροπή της Κοινότητας ενέκρινε⁵⁷¹ της αποφάσεις της συνεδρίας της Εφορείας, αφού πρώτα μετέβαλλε ορισμένα σημεία (2), εκ των οποίων το πρώτο αφορούσε τις αυξήσεις των καθηγητών και ήταν δυσμενής μεταβολή. η Επιτροπή δεν αναγνώριζε ως έτη υπηρεσίας, κατά τον υπολογισμό των προσαυξήσεων, τα έτη της απουσίας των

⁵⁶⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 24/6/1927. Ο πρόεδρος σε επιστολή του προς τον γενικό διευθυντή Παλαιολόγο Γεωργίου (11/5/1927) ανακοίνωσε τις αποφάσεις για την ελάττωση του επιδόματος των τέκνων το έτος 1927-1928 και την κατάργησή του το έτος 1928-1929, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 39 (προέδρου 1927), σ 137.

⁵⁶⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/12/1928.

⁵⁶⁷ Επιστολή αριθμ 531/1667 της 12/11/1936, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 36 (προέδρου 1936), σ 447.

⁵⁶⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 41 (γραμματέως 1927-1928), σ 31.

⁵⁶⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 19/6/1928.

⁵⁷⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/12/1928.

⁵⁷¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 10/1/1929.

καθηγητών στο εξωτερικό για συμπληρωματικές σπουδές.⁵⁷² Αυτό θα ίσχυε για όλους από 1^{ης} Σεπτεμβρίου 1929.⁵⁷³

Το έτος 1930/1931 αποφασίστηκε η εφαρμογή νέου μισθολογίου των καθηγητών. Έτσι, εφαρμόστηκε μείωση 20% στον μισθό των νεοδιορισμένων σε σχέση με τον ισχύοντα κανονισμό και ο αρχικός μισθός των καθηγητών καθορίστηκε στα 1620 γρ δ. μηνιαίως. Το νέο μισθολόγιο εφαρμόστηκε στους προσλφθέντες τα τελευταία 2 έτη, δηλαδή 1928/1929 και 1929/1930.⁵⁷⁴ Λίγους μήνες και υπό το βάρος της οικονομικής κρίσης που μάστιζε την Κοινότητα, ζητήθηκε να αυξηθούν οι ώρες διδασκαλίας από 24 σε 26 χωρίς πληρωμή, αλλά να πληρωθούν τις επιπλέον ώρες με επιμισθία. Το θέμα συζητήθηκε σε έντονο κλίμα,⁵⁷⁵ καθώς οι καθηγητές αρνήθηκαν να συμφωνήσουν με το κοινοτικό αίτημα και ανακοίνωσαν την πρόθεσή τους να σταματήσουν την διδασκαλία των επιπλέον ωρών, γεγονός που κρίθηκε από την επιτροπή ως εκβιασμός. Για άλλη μια φορά προκλήθηκε ένταση στις σχέσεις με τους καθηγητές. Η ΕΚΑ χαρακτήρισε την οικονομική κρίση που περνούσε θεομηνία και ζήτησε την κατανόηση και την συνεργασία των καθηγητών, θεωρώντας απαράδεκτο να απειλείται διακοπή των μαθημάτων, μεσούντος του σχολικού έτους.

Τελικά τον Ιανουάριο του 1931 η ΕΚΑ προχώρησε σε μείωση των μισθών κατά 5% από 1^{ης} Απριλίου, όλων των υπαλλήλων της, των εκπαιδευτικών εξαιρουμένων έως ότου λαμβανόταν κάποια απόφαση, που, όμως, θα ίσχυε από της ενάρξεως του νέου σχολικού έτους, την 1^η Σεπτεμβρίου 1931.⁵⁷⁶ Η απόφαση για την μείωση από 1^{ης} Απριλίου αφορούσε τους επιμελητές, επιστάτες και κηπουρούς του γυμνασίου, όμως, η αβεβαιότητα για τους καθηγητές συνεχιζόταν.

Το 1930 η ΕΚΑ στα πλαίσια γενικότερου σχεδίου δράσης για τον περιορισμό των δαπανών της και, κατά συνέπεια, των οικονομικών ελλειμμάτων που προκαλούσαν, αποφάσισε να μειώσει τους μισθούς των νεοδιορισμένων καθηγητών κατά 20% σε σχέση με τους ισχύοντες. Επίσης, μειώθηκαν στα ήμισυ οι προσαυξήσεις που δίδονται στο προσωπικό για τα έτη υπηρεσίας, για όσους διορίστηκαν από το σχολικό έτος 1928-1929. Ακόμη, οι ώρες διδασκαλίας αυξήθηκαν από 24 σε 26.⁵⁷⁷ Από αυτές τις μειώσεις η ΕΚΑ προσδοκούσε να μειώσει τις δαπάνες της κατά 2200 Λ Ατγ.⁵⁷⁸ Πάντως, η μείωση των μισθών από το 1932 και των υπόλοιπων εξόδων ωφέλησαν την ΕΚΑ. Ας σημειωθεί, ότι στα άλλα ιδρύματα δεν φάνηκε μεγάλη διαφορά στην μείωση των εξόδων, επειδή στους μισθούς

⁵⁷² Για το θέμα εστάλη επιστολή από τον γραμματέα της ΕΚΑ στον Παλαιολόγου Γεωργίου, 17/1/1929, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 44 (1928-1929), σσ 234-235.

⁵⁷³ Ο κανονισμός των προσαυξήσεων για την συμπλήρωση ετών υπηρεσίας εγκρίθηκε το 1929, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 14/6/1929.

⁵⁷⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 25/6/1930. Ακόμη, επιστολή του γραμματέα της ΕΚΑ προς τον πρόεδρο του σωματείου «Αισχύλου-Αρίωνα», 2/7/1930, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 49 (γραμ 1930-1931), σ 24, όπου αναφέρει, συνοπτικά τους μισθούς των καθηγητών. Οι παλαιοί καθηγητές είχαν μισθό 2026 γρ δ. και οι νέοι 1620 γρ δ., οι προσαυξήσεις και για τις δύο κατηγορίες γίνονταν ανά τριετία για τρεις τριετίες και έφθαναν τα 193 γρ. για τους παλαιούς καθηγητές και τα 100 γρ δ. για τους νέους.

⁵⁷⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 27/11/1930.

⁵⁷⁶ Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Μ Σαλβάγου προς τον γενικό διευθυντή των σχολείων Π Γεωργίου, 5/1/1931, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 50 (1930-1931), σ 324. Από την μείωση του μισθού τους προέκυψε οικονομία 87 Λ Ατγ., ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/1/1931.

⁵⁷⁷ ΕΚΑ, *Λογοδοσία του έτους 1930*, σσ κ' -κα'.

⁵⁷⁸ Ο π., σ λβ'.

αναλογούσε μικρότερο ποσοστό επί του προϋπολογισμού και έτσι η ωφέλεια από την μείωση του 20% δεν ήταν τόσο εμφανής, όσο στα σχολεία.⁵⁷⁹

Το επόμενο έτος η ΕΚΑ μείωσε κατά 4 τα τμήματα του Αβερωφείου, με αποτέλεσμα να απολυθούν λίγοι καθηγητές. Όταν ετέθη θέμα αποζημιώσεως τους διαπιστώθηκε, ότι επειδή είχαν προσληφθεί για ορισμένο χρόνο δεν δικαιούνταν αποζημιώσεως για την απόλυση τους. Η ΕΚΑ προσφέρθηκε να δώσει σε 4 δασκάλους ποσό ίσο με τρεις μισθούς, επειδή η απόλυσή τους τους οδήγησε σε τραγική οικονομική κατάσταση.⁵⁸⁰ Ωστόσο, το σύνολο των απολυμένων προσέφυγε στο ελληνικό προξενικό διακστήριο, το οποίο καταδίκασε την ΕΚΑ στις 29/12/1931 σε πληρωμή αποζημιώσεως, ύψους 2700 Λ Αιγ. Η ΕΚΑ άσκησε έφεση στο Εφετείο Αθηνών.⁵⁸¹

Την δεκαετία του '30 είχαμε την ρύθμιση του διευθυντικού επιμισθίου. Αυτό για το έτος 1933-1934 καθορίστηκε στις 5 Λ Αιγ.⁵⁸² Το 1938 ως βάση μισθοδοτική των Διευθυντών και των Διευθυντριών ετέθησαν οι 15 λίρες Αιγ., επιμισθίο αξιώματος οι 6 λίρες Αιγ, σύνολο 21 λίρες Αιγ. Το επιμισθίο αξιώματος θα αύξανε μόνο μία φορά μετά την παρέλευση 5ετίας από του διορισμού κατά 2 λίρες Αιγ. Ακόμη, οι προσαυξήσεις στους μισθούς για την συμπλήρωση ετών υπηρεσίας θα διατηρούνταν ίδιες όπως και των άλλων καθηγητών.⁵⁸³ Το ίδιο έτος έγινε παραδεκτό ότι οι Φυσικοί είναι αδικημένοι στις απολαβές σε σχέση με τους Μαθηματικούς και τους Φιλολόγους που έχουν ιδιαίτερα μαθήματα και, ίσως, έπρεπε να εξεταστεί το ενδεχόμενο βελτίωσης των απολαβών τους.⁵⁸⁴

Η προοπτική πολέμου ήδη από το 1939 προκάλεσε ταραχή στους ομογενείς, με συνέπειες και στην παραμονή των εκπαιδευτικών στην Αλεξάνδρεια. Η ΕΚΑ, λαμβάνοντας προληπτικά μέτρα για τον φόβο διαρροής των καθηγητών, ζήτησε να γίνουν γρήγορα οι ανανεώσεις των συμβολαίων των εκπαιδευτικών, με μια επιπλέον παράγραφο για την περίπτωση πολέμου. Σ' αυτή θα αναφερόταν ότι η ΕΚΑ διατηρούσε το δικαίωμα, αν οι περιστάσεις ή τα οικονομικά της το επέβαλλαν, να διακόψει εξ' ολοκλήρου ή να περιορίσει την λειτουργία των σχολείων της για το σχολικό έτος 1941-1942, είτε κατά την έναρξη, είτε κατά την διάρκειά του και επομένως να απολύσει ολόκληρο ή μέρος του προσωπικού, είτε να περικόψει ή να ελαττώσει τους μισθούς του, χωρίς να δικαιούται να αντιδράσει οποιοσδήποτε από το προσωπικό, αφού τα εν λόγω μέτρα θα λαμβάνονταν λόγω ανωτέρας βίας, χωρίς να αποτελούν επιδίωξη της Κοινότητας.⁵⁸⁵

Η έναρξη των πολεμικών επιχειρήσεων προκάλεσε κύμα ακρίβειας και οι εκπαιδευτικοί ζήτησαν να τους χορηγηθεί «πολεμικό επίδομα», όπως το ονόμασαν, για να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις του καθημερινού βίου.⁵⁸⁶ Το θέμα παραπέμφθηκε στην οικονομική εφορεία, αλλά δεν γνωρίζουμε την απόφαση. Το σίγουρο είναι, ότι ένα χρόνο αργότερα κατετέθη πρόταση του Κ. Ρούσου, προϊσταμένου της Εφορείας Σχολείων για την χορήγηση στους εκπαιδευτικούς ενός επιδόματος 10%, αναγνωρίζοντας ότι αμείβονταν «γλίσχρως» έναντι της σοβαρής αύξησης της ακρίβειας της ζωής.⁵⁸⁷ Μια πρώτη πρόταση διατυπώθηκε μετά από ένα

⁵⁷⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 14/5/1935.

⁵⁸⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 24/6/1931.

⁵⁸¹ ΕΚΑ, *Λογοδοσία του έτους 1931*, σσ 1στ' -ιζ'.

⁵⁸² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 29/5/1933.

⁵⁸³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/4/1938.

⁵⁸⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/7/1939.

⁵⁸⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/11/1939.

⁵⁸⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 8/4/1940.

⁵⁸⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 30/7/1941.

μήνα⁵⁸⁸ και περιλάμβανε την χορήγηση προσωρινού επιδόματος σε όλους τους κοινοτικούς υπαλλήλους, από 1¹⁵ Σεπτεμβρίου 1941 έως την 31^η Μαρτίου 1942, με επιπλέον επιβάρυνση στον προϋπολογισμό ύψους 2070 Λ Αιγ. Ακόμη, ανατέθηκε στον γραμματέα της ΕΚΑ Ρ Ραδόπουλο και στους Διευθυντές των Σχολείων να μελετήσουν πρόταση των Διευθυντών για την εύρεση νέας βάσης για την μισθοδοσία του προσωπικού των σχολείων.⁵⁸⁹

Η απόφαση για την χορήγηση του επιδόματος ελήφθη στις 30 Σεπτεμβρίου. Σύμφωνα μ' αυτήν επίδομα θα λάμβαναν οι παντρεμένοι υπάλληλοι, όχι, όμως, όσοι ήταν παντρεμένοι με υπάλληλο της ΕΚΑ και το σύνολο του μισθού τους να μην υπερβαίνει τις 15 Λ Αιγ. Η αδικία για μεγάλο μέρος του προσωπικού, κυρίως, για τους χαμηλόμισθους, οδήγησε την Κοινότητα στην λήψη απόφασης χορήγησης σε όλους ανεξαιρέτως τους υπαλλήλους της ΕΚΑ που λάμβαναν μισθό μέχρι 20 Λ Αιγ. μηνιαίως και δεν σιτίζονταν στην Κοινότητα, επιδόματος, που αρθρωνόταν σε 4 κατηγορίες. Οι καθηγητές ανήκαν στην πρώτη, των «διανοητικώς εργαζομένων υπαλλήλων» και έλαβαν επίδομα 150 γρ δ. μηνιαίως. Οι εκτελούντες ειδική ή τεχνική υπηρεσία έλαβαν αύξηση 100 γρ δ, οι Έλληνες υπηρέτες 50 γρ δ. και οι άλλοι υπηρέτες 30 γρ δ. Από 1¹⁵ Σεπτεμβρίου 1941 έως 31 Μαρτίου 1942 το επιπλέον ποσό έφθανε τις 1795 Λ Αιγ., αντί των 2072 Λ Αιγ. που αρχικά ψηφίσθηκαν.⁵⁹⁰ Λίγο αργότερα έγινε δεκτό να λαμβάνουν επίδομα ακριβείας και οι μη έχοντες πλήρες ωρόλοιο πρόγραμμα εκπαιδευτικοί,⁵⁹¹ όπως και οι διευθυντές και οι ανώτεροι υπάλληλοι της ΕΚΑ, που μισθοδοτούνταν με περισσότερες από 20 Λίρες τον μήνα.⁵⁹²

Παρόλα τα προβλήματα λόγω πολέμου, η ΕΚΑ προσπαθούσε να συνεχίζει την λειτουργία και να ανταποκρίνεται στις υποχρεώσεις της όπως και σε καιρό ειρήνης. Το 1942 έγινε οικονομική μεταρρύθμιση των μισθών των διευθυντών, καθηγητών και επιμελητών και επιμελητριών. Αποφασίζεται να οριστεί ομοιόμορφη βάση εκκινήσεως των μισθών και από 1¹⁵ Σεπτεμβρίου 1942 ο μισθός τους να φθάσει τις 3000 γρ δ. μηνιαίως. Ακόμη, οι διευθυντές δικαιούνταν τις προσαυξήσεις για την συμπλήρωση 30ετίας και 40ετίας κατά 100 γρ δ. τον μήνα κατά περίπτωση. Ο μισθός των καθηγητών τεχνικών μαθημάτων κανονίζεται στα 70 γρ δ. την ώρα. Αυξήθηκε κατά 100 γρ δ. η μισθολογική βάση των επιμελητών και των επιμελητριών, και κατά 50 γρ δ. των επιστατών και των υπηρετών.⁵⁹³ Το 1943 σε υπόμνημα της ΕΚΑ προς την Ελληνική Κοινότητα Τάντας διαπιστώνουμε ότι δεν επήλθε καμία βελτίωση ή επιδείνωση στους μισθούς των καθηγητών.⁵⁹⁴

Το 1944 η Ελληνική Διδασκαλική Ένωση Αλεξανδρείας και Κάτω Αιγύπτου, με υπόμνημά της⁵⁹⁵ προς τον προϊστάμενο της Εφορείας σχολείων Ν Βατιμπέλλα,

⁵⁸⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 29/8/1941.

⁵⁸⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 5/9/1941.

⁵⁹⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 30/9/1941 Για να ληφθεί η απόφαση η Κοινότητα ζήτησε με έγγραφό της προς τον γυμνασιάρχη του Αβερωφείου (6/9/1941), πληροφορίες για την ατομική, οικογενειακή και οικονομική κατάσταση των εκπαιδευτικών, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 95 (1941), σ 492. Ακόμη, η Ελληνική Κοινότητα Καΐρου πληροφορήθηκε τα σχετικά με το «πολεμικό επίδομα», αλλά και το ύψος των μισθών των νεοπροσληφθέντων καθηγητών, 27/9/1941, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 80 (1941).

⁵⁹¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 23/10/1941.

⁵⁹² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 26/11/1941.

⁵⁹³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 25/6/1942.

⁵⁹⁴ «Μισθοί εκπαιδευτικών σχολών Ελληνικής Κοινότητος Αλεξανδρείας», 9/4/1943, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 82 (1943).

⁵⁹⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, 7/2/1944, εισαχθέντα έγγραφα, τ 83 (1943-1944).

έθεσε μια σειρά αιτημάτων, που απασχολούσαν όλους τους εκπαιδευτικούς, ιδιαίτερα τους καθηγητές της ΜΕ. Προχώρησε δε, προς αυτήν κίνηση ορμώμενη από το ενδιαφέρον της ΕΚΑ και τα μέτρα που έλαβε για την ανακούφιση των εκπαιδευτικών από την ακρίβεια που προκάλεσε ο πόλεμος. Θεωρώντας την στιγμή κατάλληλη και την διάθεση της ΕΚΑ ευμενή προς τα αιτήματα των εκπαιδευτικών, ζήτησε την παροχή πρόσθετου πολεμικού επιδόματος, την αύξηση και εξίσωση των προσαυξήσεων (οι τρεις προσαυξήσεις να γίνουν έξι), την ελάττωση των ωρών διδασκαλίας όσων είχαν πολυετή υπηρεσία και την εξίσωση των καθηγητών της ΜΕ. προς τους ξένους συναδέλφους τους. Η αύξηση του πολεμικού επιδόματος ζητήθηκε, διότι το ήδη δοθέν είχε ανακουφίσει τους εκπαιδευτικούς, όμως, η παράταση του πολέμου επιδεινώνει διαρκώς την οικονομική κατάσταση των εμπλεκόμενων και η ζωή είχε γίνει δυσχερέστατη. Ακόμη, η εξίσωση των Ελλήνων καθηγητών προς τους ξένους σκόπευε στην εξάλειψη της αδικίας οι ξένοι καθηγητές να προσλαμβάνονται με ειδικούς όρους, αμειβόμενοι καλύτερα από τους Έλληνες και διδάσκοντας λιγότερες ώρες εβδομαδιαίως.

Στην Διδασκαλική Ένωση απάντησε ο πρόεδρος της ΕΚΑ Μ Σαλβάγος.⁵⁹⁶ Η απάντηση του δεν ήταν «επι της ουσίας», δεν απαντούσε, ούτε σχολίαζε τα αιτήματα, ούτε υποσχόταν λύση· η απάντησή του έδειχνε ενόχληση για την παρέμβαση της Ένωσης σε θέματα κοινοτικής αρμοδιότητας, δηλώνοντας, ότι οι εκπαιδευτικοί της Αλεξάνδρειας ήταν σε συνεχή επαφή με την Εφορεία, η οποία γνωρίζει και μεριμνά για τα προβλήματα τους.

Η δεκαετία του '50, κρίσιμη σε όλους τους τομείς για τον αιγυπτιώτη ελληνισμό, οδήγησε σε νέες αποφάσεις για την μισθοδοσία του εκπαιδευτικού προσωπικού.⁵⁹⁷ Το 1950 υπήρξε τακτοποίηση της μισθολογικής βάσεως των μετεκπαιδευθέντων Διευθυντών από της ακριβούς ημερομηνίας του νέου σχολικού έτους, για όσους, όμως, συμπληρώθηκε η προβλεπόμενη χρονική περίοδος.⁵⁹⁸

Το 1952 έγινε τροποποίηση στις μισθολογικές βάσεις των καθηγητών, επ' ευκαιρία της εξομοίωσης του μισθολογίου τους. Η αναπροσαρμογή αποφασίστηκε να γίνει σύμφωνα με την εισήγηση του οικονομικού επόπτου Θεοδωράκη. Σύμφωνα με αυτήν η αδικία που αισθάνονταν οι καθηγητές από την ανομοιογένεια στους μισθούς ήταν μεγάλη και το θέμα ήταν δυνατόν να λυθεί με την διάθεση ενός μικρού σχετικά ποσού, της τάξης των 600 Λ Αιγ. Με το προτεινόμενο σύστημα η νέα μισθολογική βάση έχει χαμηλότερη αφετηρία από την ισχύουσα και περιλαμβάνει 8 προσαυξήσεις, αντί των 5 που ίσχυαν έως τότε. Επίσης, γινόταν μεγαλύτερη διάκριση στους μισθούς των καθηγητών από τους διδασκάλους. Δεδομένου ότι με το παλιό σύστημα ίσχυε μια «ατομική» μισθοδοσία, το νέο σύστημα προέβλεπε ένταξη όλων των προσλαμβανόμενων στο νέο μισθολόγιο και σταδιακή ένταξη των παλαιότερων. Το προτεινόμενο σύστημα αποφασίστηκε να αποτελέσει αντικείμενο μελέτης, παρόλη την ενθουσιώδη υποδοχή του από τα μέλη της Εφορείας.⁵⁹⁹

⁵⁹⁶ Ο π., 26/2/1944, αρ 350/189.

⁵⁹⁶ Έχουμε ακριβή στοιχεία που προέρχονται από την ΕΚΑ και απευθύνονταν προς την Ελληνική Κοινότητα Καΐρου για την μισθοδοσία των καθηγητών το 1951. Έτσι, οι καθηγητές που διορίστηκαν προ του 1930 λάμβαναν μισθό 3660 γρ δ. μηνιαίως (1540 γρ δ. ο βασικός μισθός, 638 γρ δ. οι 5 προσαυξήσεις, 1232 γρ δ. τα πολεμικά επιδόματα και τα επιδόματα ακρίβειας βίου και 250 γρ δ. η αύξηση του 1948). Οι προσληφθέντες μετά το 1930 λάμβαναν μισθό 3345 γρ δ. μηνιαίως (1200 γρ δ. ο βασικός μισθός, 638 οι 5 προσαυξήσεις, 1097,5 τα πολεμικά επιδόματα και τα επιδόματα ακρίβειας βίου και 409,5 γρ δ. η αύξηση του 1948), επιστολή 19/2/1951, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 104 (1950-1951).

⁵⁹⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 31/3/1950.

⁵⁹⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 11/7/1952.

Το 1956 ετέθη το θέμα των απολαβών του γυμνασιάρχου Ερ. Χατζηανέστη. Το σύνολο των Εφόρων ζήτησε την αύξηση των απολαβών του και την αισθητή διαφορά του από τον αντίστοιχο του διευθυντή σπουδών του Τ.Θ.Ε. Καρακώστα. Το κώλυμα που υπήρχε ήταν αυτό του Κάντρ, που έπρεπε να τροποποιηθεί. Ετσι, προτάθηκε στην οικονομική εφορεία να το τροποποιήσει μειώνοντας το διευθυντικό επίδομα του διευθυντή σπουδών του Τ.Θ.Ε. (μόνο θεωρητικά, αφού οι πραγματικές του απολαβές δεν εθίγονταν στην πραγματικότητα) αφ' ενός και αφ' ετέρου να να αυξηθεί κατά 50% το διευθυντικό επίδομα του γυμνασιάρχη αρρένων.⁶⁰⁰

Ένα εξίσου σοβαρό ζήτημα ήταν της συνταξιοδότησης των εκπαιδευτικών της ΕΚΑ. Η πρώτη αναφορά στην ανάγκη συνταξιοδότησης χρονολογείται από το 1900. Τότε αποφασίστηκε να εκπονηθεί Διοργανισμός «Ταμείου Συντάξεων», από το μέλος της Επιτροπής Λ. Λιμπρίτη, από τον Διευθυντή του Αβερωφείου Παλαιολόγο Γεωργίου και τον γραμματέα της ΕΚΑ Α.Κ. Κλέση και να υποβληθεί στην Επιτροπή προς έγκριση.⁶⁰¹ Η σιωπή που ακολουθεί στο ζήτημα προφανώς σημαίνει μη επίτευξη του στόχου. Το 1919 το θέμα επανήλθε στο προσκήνιο. Η Εφορεία των σχολείων πρότεινε στην Επιτροπή της ΕΚΑ την ίδρυση Ταμείου Συντάξεων των διδασκόντων, με την ευχή το μέτρο να επεκταθεί και στους υπόλοιπους υπαλλήλους της κοινότητας.⁶⁰² Η κοινότητα δεσμεύθηκε⁶⁰³ να ζητήσει από την ελληνική κυβέρνηση την απονομή σύνταξης στο διδάσκον προσωπικό.

Η συζήτηση περί συντάξεως συνεχίστηκε, καθώς το θέμα ωριμάζε. Το 1924 η Κοινότητα έθεσε το θέμα, με τον πλέον επίσημο τρόπο, στον γενικό Πρόξενο της Ελλάδος.⁶⁰⁴ Ως βάση της συζητήσεως ετέθη η Εφημερίς της Κυβερνήσεως, 7 Αυγούστου 1924, τευχ. Α., αρ. 186, νόμος 3179, «Περί του προσωπικού των σχολείων Θράκης», άρθρο 5.⁶⁰⁵ Το αποτέλεσμα ήταν θετικό και οι Έλληνες το γένος εκπαιδευτικοί των ελληνικών εκπαιδευτηρίων της Αιγύπτου εντάχθηκαν στους περί συντάξεως νόμους.⁶⁰⁶ Με την πάροδο του χρόνου υπήρξαν και αρκετές αλλαγές στο καθεστώς των συντάξεων. Το 1928 ανακοινώθηκε έγγραφο του Υπουργείου Παιδείας που ανακοίνωνε ότι οι υπηρετούντες στα αναγνωρισμένα σχολεία αλλοδαπής εκπαιδευτικοί δεν υποχρεούνται στην καταβολή κρατήσεων, υπέρ των συντάξεων τους, για την υπηρεσία τους σ' αυτά.⁶⁰⁷ Το 1931 ρυθμίστηκαν οι όροι για την χορήγηση σύνταξης (35 έτη υπηρεσίας και συμπλήρωση του 65^{ου} έτους της ηλικίας).⁶⁰⁸ Το 1933 η ΕΚΑ ζήτησε από την ελληνική κυβέρνηση να εξαιρεθούν οι διδάσκοντες στα σχολεία της από την ισχύ των νόμων (2112/11-3-1920 και 4558/19-4-1930) που ρυθμίζουν τα «περί υποχρεωτικής καταγγελίας συμβάσεως ιδιωτικών υπαλλήλων», αφού είχαν εξασφαλίσει σύνταξη από το ελληνικό κράτος με το Ν.Δ.

⁶⁰⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, 15/5/1956. Αργότερα αποφασίστηκε να καταβάλλεται στην Διευθύντρια του Αβερωφείου ανωτέρου παρθεναγωγείου, Αλκμήνη Πετρώνδα από 1/9/1956 ήμισυ διευθυντικό επιμίσθιο, δηλαδή 7 λίρες μηνιαίως, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ συνεδρ. 10/10/1956.

⁶⁰¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ. Γ, 31/3/1900.

⁶⁰² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. 20/2/4/1919.

⁶⁰³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ. 24/7/10/1919.

⁶⁰⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. 4/11/1924.

⁶⁰⁵ Σύμφωνα μ' αυτόν τον νόμο μπορούσε να απονεμηθεί σύνταξη και στους εκπαιδευτικούς της Αλεξάνδρειας, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. 25/2/1925.

⁶⁰⁶ «Εκθεσις πεπραγμένων της επιτροπής της Ελληνικής εν Αλεξανδρεία Κοινότητος του έτους 1924», ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ. 41, (1925).

⁶⁰⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ. 19/6/1928.

⁶⁰⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. 16/5/1931.

28-4/1923 και του νόμου 3179/5-8-1924.⁶⁰⁹ Ακόμη, αποφασίστηκε να δίνεται σε όσους απολύονται για λόγους ηλικίας, εκτός από τους μισθούς έως τέλος Αυγούστου και η τρίμηνη αντιμισθία που ορίζεται σε παρόμοιες περιπτώσεις από τους Κανονισμούς των σχολείων.⁶¹⁰

Γύρω στα 1937 η ελληνική κυβέρνηση αποφάσισε να μην θεωρούνται συντάξιμα τα έτη υπηρεσίας στα σχολεία της αλλοδαπής, άρα και της Αιγύπτου. Η πληροφορία για την δυσμενή εξέλιξη μας την παρέχει επιστολή⁶¹¹ του προέδρου της ΕΚΑ Μ Σαλβάγου προς τον γενικό Πρόξενο της Ελλάδος Χρ Διαμαντόπουλο, στην οποία αναφέρονται τα γεγονότα που δικαιολογημένα οδηγούσαν σε δυσοίωνες προβλέψεις για το μέλλον της ελληνικής εκπαίδευσης στην Αλεξάνδρεια και ζητούνταν η συνδρομή του Προξένου στην προσπάθεια της ΕΚΑ για αλλαγή της κυβερνητικής απόφασης. Ο πρόεδρος αναφέρθηκε στο γεγονός της απροθυμίας του υπάρχοντος προσωπικού να παραμείνει στην χώρα, αλλά και στην χαρακτηριστική έλλειψη ενδιαφέροντος νέων στην ηλικία ελλαδικών καθηγητών να υπηρετήσουν στην Αλεξάνδρεια, λόγω του μη συντάξιμου της υπηρεσίας τους. Ενδιαφέρον έδειχναν μόνο γέροι και συνταξιούχοι. Οπότε, μετά το πέρας του έτους τα ελληνικά σχολεία της πόλης –βάσεις και πνεύμονες της παροικίας, κατά τον πρόεδρο- κινδύνευαν να σταματήσουν την λειτουργία τους, ελλείψει εκπαιδευτικών, με όλα τα δυσάρεστα επακόλουθα που αυτό συνεπαγόταν.

Το 1938 η ΕΚΑ έκανε δεκτή την πρόταση της Ελληνικής Διδασκαλικής Ενώσεως για την ίδρυση Ιδιαιτέρου Ταμείου Προνοίας Εκπαιδευτικών, το οποίο προικοδοτούνταν ετησίως με το ποσό που η επιτροπή Ταμείου Φιλανθρωπικής και Εκπαιδευτικής Προνοίας διέθετε για τον σκοπό αυτό, από το συνολικό ποσό που διανεμόταν στις ελληνικές κοινότητες.⁶¹² Με το ταμείο αυτό καταβλήθηκε προσπάθεια εξισσορόπησης των απωλειών των συντάξεων. Πάντως, το φθινόπωρο του ίδιου έτους η ελληνική κυβέρνηση έδειξε ενδιαφέρον για την τακτοποίηση του θέματος απονομής συντάξεως των εκπαιδευτικών, γεγονός που ικανοποίησε την ΕΚΑ.⁶¹³

Το 1940 δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως το Διάταγμα διαβάθμισης των εκπαιδευτικών και οριστικής ρύθμισης της συνταξιοδότησής τους,⁶¹⁴ ωστόσο η τελική ρύθμιση έγινε το 1954. Η στέρηση της σύνταξης οφειλόταν στην συμμετοχή των εκπαιδευτικών στο ταμείο Προνοίας Προσωπικού της Κοινότητας. Κατόπιν ενεργειών της ΕΚΑ και με την ευνοϊκή γνωμάτευση του Υπουργείου Παιδείας, του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους και του Ελεγκτικού Συνεδρίου, κατατέθηκε και ψηφίστηκε στην Βουλή των Ελλήνων νομοσχέδιο που επέτρεπε στους εκπαιδευτικούς να επωφελούνται των ευεργετημάτων του Ταμείου Προνοίας Προσωπικού, χωρίς απώλεια του δικαιώματος συνταξιοδότησεως του από το ελληνικό κράτος.⁶¹⁵

Το 1953 η ανάγκη οικονομιών στα σχολεία οδήγησε σε διαπραγματεύσεις Κοινότητα και εκπαιδευτικούς. Η πρόταση της Κοινότητας ήταν να συμπτυχθούν τα

⁶⁰⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/6/1933.

⁶¹⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 17/3/1936.

⁶¹¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, 14/12/1937, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ.77 (προέδρου 1937-1938).

⁶¹² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 5/5/1938.

⁶¹³ Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Μ Σαλβάγου προς τον γενικό Πρόξενο της Ελλάδος Κ Βαλιτή, 15/10/1938, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ.82 (προέδρου 1938), σ.140.

⁶¹⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 11/12/1940.

⁶¹⁵ ΕΚΑ, *Λογοδοσία έτους 1954*, σ κ'.

τήματα και ίσως να υπάρξουν απολύσεις εκπαιδευτικών.⁶¹⁶ Τον Ιούνιο του ίδιου έτους οι καθηγητές ευρισκόμενοι ενώπιον του κινδύνου απολύσεως συναδέλφων τους κατέθεσαν τις δικές τους προτάσεις στην τράπεζα των διαπραγματεύσεων. Οι καθηγητές δήλωσαν την πλήρη διαφωνία τους στο ενδεχόμενο απολύσεων και στην εξοικονόμηση 2000 Λ Αιγ. από περικοπές στην εκπαίδευση, τον κυριότερο κοινοτικό τομέα, την στιγμή που ο συνολικός προϋπολογισμός της ΕΚΑ ήταν 260 Λ Αιγ. Γι' αυτό πρότειναν να αυξηθούν ελαφρά τα δίδακτρα των δυναμένων να ανταποκριθούν. Ειδικά, θεωρούσαν ενδεδειγμένη λύση την εξεύρεση του ποσού μέσω κρατήσεων από τους μισθούς τους και όχι μέσω των απολύσεων.⁶¹⁷

Η δύσκολη οικονομική κατάσταση συνεχίστηκε και τα επόμενα έτη, όπως συνεχίστηκε η αναζήτηση τρόπων οικονομίας, με τον περιορισμό του αριθμού των διδασκόντων να έχει προτεραιότητα.⁶¹⁸

Το θέμα των συντάξεων των εκπαιδευτικών ρυθμίστηκε το 1954. Η στέρηση της σύνταξης οφειλόταν στην συμμετοχή των εκπαιδευτικών στο ταμείο Προνοίας Προσωπικού της Κοινότητας. Κατόπιν ενεργειών της ΕΚΑ και με την ευνοϊκή γνωμάτευση του Υπουργείου Παιδείας, του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους και του Ελεγκτικού Συνεδρίου, κατατέθηκε και ψηφίστηκε στην Βουλή των Ελλήνων νομοσχέδιο που επέτρεπε στους εκπαιδευτικούς να επωφελούνται των ευεργετημάτων του Ταμείου Προνοίας Προσωπικού, χωρίς απώλεια του δικαιώματος συνταξιοδότησεως του από το ελληνικό κράτος.⁶¹⁹

Το 1956 απορρίφθηκε το αίτημα των καθηγητών Χρήστου Γιαννομήτρου (Φυσικού) και Μ. Βαλσάμη (Φιλολόγου) για την χορήγηση επιδόματος μετεκπαιδύσεως, με το σκεπτικό ότι παράλληλα με το δίπλωμα του πανεπιστημίου κατέχουν και επναγγελματικό παιδαγωγικό ενδεικτικό του πανεπιστημίου. Η άρνηση της ΕΚΑ στηρίχθηκε στο γεγονός ότι το δίπλωμα λαμβάνεται μετά από παρακολούθηση μαθημάτων, ως σεμιναρίου και δεν αποτελεί «μετεκπαίδευση», δηλαδή ενημέρωση του εκπαιδευτικού στα νέα εκπαιδευτικά συστήματα.⁶²⁰

Ασφαλώς, η ΕΚΑ μεριμνούσε και για τους υπόλοιπους υπαλλήλους των σχολείων, όπως ήταν οι επιστάτες και οι επιστάτριες. Χορηγούσε αυξήσεις στους μισθούς και συντάξεις, ανάλογα με τις ανάγκες.⁶²¹

Βλέπουμε, λοιπόν, ότι η οικονομική πλευρά του Αβερωφείου γυμνασίου, και γενικά των σχολείων, ήταν από τα κορυφαία και πλέον ακανθώδη ζητήματα της εκπαιδευτικής πολιτικής της ΕΚΑ. Αναντίρρητα, το οικονομικό ήταν ένα σημαντικό κεφάλαιο για την ιστορία της Κοινότητας, με τα σχολεία να αποτελούν έναν από τους

⁶¹⁶ «Σημείωμα 20/3/1953 διευθυντού Ιω Γρυμάνη σχετικόν με τας υπό μελέτην συμπύξεις τμημάτων και λοιπών οικονομιών εις τα σχολεία», σσ 8, ΕΕΛΙΑ, ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 877, 1953/1954, «Περί συμπύξεως τμημάτων σχολείων και λοιπών οικονομικών».

⁶¹⁷ «Υπόμνημα των 22 καθηγητών και καθητριών της Μ Ε. προς τον πρόεδρο της ΕΚΑ Δ Ζερμπίνη», 22/6/1953, σσ 3, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 877, ό π.

⁶¹⁸ «Πόρισμα συσκέψεως 25/5/1955 εξουσιοδοτηθείσης τριμελούς επιτροπείας», σσ 3, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 995, 1955/1958, «Διαχειριστικοί πίνακες σχολείων».

⁶¹⁹ ΕΚΑ, Λογοδοσία έτους 1954, σ κ'.

⁶²⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 15/5/1956.

⁶²¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 2/6/1941, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 29/6/1951. Ακόμη, «Υπόμνημα των επιμελητών του Αβερωφείου γυμνασίου προς τον προϊστάμενο της Εφορείας Σχολείων Θ. Φλασκάκη, τον γυμνασιαρχέοντα Ερ Χατζηανέστη και την γυμνασιάρχη Αλ. Πετρώνδα», από 2/11/1950, σχετικά με το επίδομα τους για τα δίδακτρα που επιφορτίστηκαν να εισπράτουν, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 104 (1950-1951), σ 6. Γενικά, όμως, δεν υπάρχουν πολλά στοιχεία για την οικονομική κατάσταση και το μισθολογικό καθεστώς αυτών των κοινοτικών υπαλλήλων.

τομείς της πολυσχιδούς κοινοτικής δράσης. Μάλιστα, τα πάσης φύσεως έξοδά τους κάλυπταν ένα μεγάλο μέρος του κοινοτικού προϋπολογισμού και πολλές φορές προκαλούσαν ή επιδείνωναν τα οικονομικά προβλήματα που απασχολούσαν έντονα και με μεγάλη συχνότητα την ΕΚΑ.

Το Αβερύφειο Γυμνάσιο προικοδοτήθηκε από τον Γεώργιο Αβέρωφ, όταν έλαβε το όνομα Αβερύφειο (17 Φεβρουαρίου 1890) και ολίγο προ της αναγνώρισής του από το Υπουργείο Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαιδύσεως ως ισότιμου με τα εν Ελλάδι.⁶²² Ακόμη, όπως είδαμε, το Αβερύφειο ευεργετήθηκε και με την Διαθήκη του Αβέρωφ, όπου η ετήσια προικοδότηση συνεχιζόταν. Δυστυχώς, όμως, οι δωρεές του Αβέρωφ αμφισβητήθηκαν από τους κληρονόμους του, όπως και το σύνολο των όρων της διαθήκης. Η κατάσταση περιπλέχθηκε και σε κάποιες περιπτώσεις εκτραχύνθηκε, με αποτέλεσμα οι διαφορές της ΕΚΑ και των κληρονόμων οδηγήθηκαν στα δικαστήρια, για να λήξουν 7 έτη αργότερα, μ'έναν συμβιβασμό.⁶²³ Αυτή ήταν και η πρώτη μεγάλη περιπλοκή στα οικονομικά του γυμνασίου. Ουσιαστικά, από τον θάνατο του ευεργέτη και έπειτα τα έξοδα του ανέλαβε η Κοινότητα, με την βοήθεια δωρεών και κληροδοτημάτων διάφορων ομογενών.

Οι ανάγκες της ΜΕ γρήγορα αυξήθηκαν, μαζί και τα επιπλέον έξοδα που επιβάρυναν τον κοινοτικό προϋπολογισμό. Έτσι, το 1902 για τις μελετητήριες τάξεις, το εμπορικό τμήμα και την κατασκευή εστιατορίου στο γυμνάσιο οι προσθήκες του προϋπολογισμού έφθασαν τα 45.040 γρ δ.⁶²⁴

Η ΕΚΑ, εξάλλου, διέθεσε αρκετά χρήματα για έργα συντήρησης και ενίσχυσης του κτιρίου της σχολής ώστε να καταστεί λειτουργικό και όσο το δυνατόν καταλληλότερο για την γυμνασιακή εκπαίδευση των νέων της παροικίας.⁶²⁵ Καθόλη την διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου εγκρίθηκαν πολλές πιστώσεις για πάσης φύσεως εργασίες στο Ζερβουδάκειο κτίριο του γυμνασίου στο Σάτμπυ. Το ενδιαφέρον της ΕΚΑ για το γυμνάσιο εκδηλώθηκε ακόμη και με ασφάλιση της περιουσίας των σχολείων,⁶²⁶ ειδικά κατά της κλοπής των δυναμένων να κλαπούν αντικειμένων. Ο γυμνασιάρχης Ερ. Χατζανέστης υπολόγισε την αξία των αντικειμένων που έχρηζαν ασφάλειας σε 20000 Λ. Αιγ. Επρόκειτο για σπάνιες εκδόσεις βιβλίων, πολύτιμα αρχαία αντικείμενα και λυχνίες, συλλογή παλαιών νομισμάτων, πίνακες ζωγραφικής κ.λπ. Η διευθύντρια των Παρθεναγωγείων Μ.Ε. υπολόγισε την αξία των αντικειμένων στο σχολείο της στις 1600 Λ. Αιγ. Η επιτροπή ρύθμισε τις λεπτομέρειες με την ασφαλιστική εταιρεία.

Τα προβλήματα, λόγω της οικονομικής δυσπραγίας, συνεχίστηκαν κατά την δεκαετία το '20. Ο πρόεδρος της ΕΚΑ Μ. Σαλβάγος διατύπωσε προτάσεις με σκοπό την ελάττωση των εξόδων και την αύξηση των πόρων (αύξηση της διδασκαλίας κατά δύο ώρες την εβδομάδα, κατάργηση των οδοιπορικών των μαθητών και μελέτη για

⁶²² Για την ονοματοδοσία, την προικοδότηση και την αναγνώριση του γυμνασίου βλ. στο οικείο κεφάλαιο. Ο Αβέρωφ χορηγούσε ετησίως στο γυμνάσιο 85600 γρ δ., κατανεμημένα σε δύο δόσεις, μία στις 30 Ιουνίου και μία στις 31 Δεκεμβρίου.

⁶²³ Για την «δίκη επαγγελιών Αβέρωφ» γράψαμε στο κεφάλαιο των ευεργετών. Εδώ αναφέρονται οι κυριότεροι σταθμοί στην υπόθεση, όπως καταγράφηκαν στα ΠΚΕ: συνεδρ ΙΑ', 16/29/12/1900, συνεδρ ΙΕ', 28/4/1901, συνεδρ Α', 9/22/4/1903, συνεδρ Ζ', 7/20/3/1904, συνεδρ Θ', 14/27/11/1904, συνεδρ ΙΓ', 9/22/5/1905, συνεδρ ΙΒ' 20/3/7/1905, και συνεδρ ΙΘ' 29/5/1/1906.

⁶²⁴ ΠΚΕ, συνεδρ ΚΔ', 13/26/2/1902.

⁶²⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 25/7/6/1909 και ΠΚΕ, συνεδρ Β', 2/15/6/1909.

⁶²⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ. 13/5/1959.

την μείωση των ωρών διδασκαλίας διαφόρων μαθημάτων).⁶²⁷ Ακολούθησε μελέτη των αποφάσεων για την καλύτερη εφαρμογή τους. Το αποτέλεσμα ήταν η λήψη απόφασης για την κατάργηση της διδασκαλίας της ιστορίας στα γαλλικά στην Δ' και στην Ε' Γυμνασίου, την περικοπή της διδασκαλίας των Αγγλικών, των Λατινικών και ορισμένων άλλων δευτερευουσών μαθημάτων. Οι ώρες διδασκαλίας στα 4 σχολεία Μ.Ε. θα κυμαίνονταν στο εξής μεταξύ 32 και 34 εβδομαδιαίως. Ακόμη, απολύθηκαν ως υπεράριθμοι, λόγω των περικοπών, 4 καθηγητές, μεταξύ των οποίων και ο Θεολόγος Κωνσταντίνος Κατσαράκης.⁶²⁸

Επειδή η κατάσταση παρέμεινε κρίσιμη ελήφθη απόφαση να ελαττωθούν κατά το ήμισυ τα επιδόματα των τέκνων των διδασκόντων από το έτος 1927/1928 και από το 1928/1929 να καταργηθούν. Επιπλέον αποφασίστηκε μικρότερος μισθός για τους νεοδιορισμένους και μείωση των προσαυξήσεών τους κατά το ήμισυ,⁶²⁹ η μη εγγραφή μαθητή που χρωστούσε δικαιώματα εγγραφής ή χαρτοσήμου του περασμένου έτους και από το επόμενο σχολικό έτος να αποκλείεται των μαθημάτων μαθητής που καθυστερούσε πάνω από 15 μέρες δόση του δικαιώματος εγγραφής του.⁶³⁰ Ταυτόχρονα ξεκίνησε έρανος σε όλη την παροικία υπέρ των σχολείων, διενεργούμενος από τον Επίτροπο Μιχαήλ Καζούλλη και τον γενικό διευθυντή των σχολείων παλαιολόγο Γεωργίου. Ο έρανος διακόπηκε λόγω ασθένειας αμφοτέρων των υπευθύνων τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους.⁶³¹

Παρόλα τα προβλήματα η δράση των σχολείων συνεχιζόταν, με τους εκπαιδευτικούς και πολλούς από τους γονείς των μαθητών να ενδιαφέρονται όχι μόνο για την ποσοτική, αλλά και για την ποιοτική αναβάθμιση των σχολείων. Ετσι, κατετέθη στην Κοινοτική Επιτροπή πρόταση για αραίωση των μαθητών στους 30 ανα τμήμα, που θα αύξανε τα τμήματα της Μέσης Εκπαίδευσης κατά 19. Η πρόταση, επειδή στηριζόταν σε παιδαγωγικούς λόγους, έγινε δεκτή και εγκρίθηκε η αναγκαία πίστωση 11000 Λ.Αιγ. ετησίως, για την κάλυψη των εξόδων από την αύξηση των τμημάτων.⁶³² Ανάγκη υποδιαίρεσης τάξεως σε δύο τμήματα παρουσιάστηκε και το 1929, λόγω της αναμενόμενης αύξησης του αριθμού των μαθητών,⁶³³ χωρίς να απαιτηθεί η πρόσληψη επιπλέον καθηγητών.⁶³⁴ Ακόμη, το 1924 εγκρίθηκε πίστωση 30 Λιρών για την κατασκευή μαθητικής βιβλιοθήκης.⁶³⁵

Ένα από τα θετικά στοιχεία της οικονομικής διαχείρισης των σχολείων κατά την δεκαετία του '20 ήταν η αύξηση της εισφοράς της Δημαρχίας υπέρ των Σχολείων κατά 100 Λίρες ετησίως.⁶³⁶ Η θετική για τα συμφέροντα της Κοινότητας στάση των αιγυπτιακών αρχών συνεχίστηκε και το επόμενο έτος 1928-1929, με αύξηση της επιχορήγησης της Δημαρχίας για τα Σχολεία σε 1000 Λ.Αιγ. ετησίως.⁶³⁷

Την δεκαετία του '30 συνεχίστηκε η προσπάθεια για την ορθολογικότερη διαχείριση των οικονομικών των σχολείων, με τα αποτελέσματα να μην είναι πάντα θετικά. Μάλιστα, στις αρχές της δεκαετίας, διαφάνηκε ο κίνδυνος διακοπής της

⁶²⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 10/12/1923 και ΠΕΣ, συνεδρ 27/11/1923.

⁶²⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 1/2/1924.

⁶²⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 24/6/1927.

⁶³⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 6/5/1927.

⁶³¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 26/5/1927.

⁶³² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 19/6/1928.

⁶³³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 6/3/1929 και ΠΚΕ, συνεδρ 2/4/1929. Επρόκειτο για την Δ' γυμνασίου και το κόστος της υποδιαίρεσης ήταν 350 Λ.Αιγ.

⁶³⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 11/6/1929.

⁶³⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 5/12/1924.

⁶³⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 29/3/1928.

⁶³⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 5/2/1929.

λειτουργίας τους. Το 1930 οι δαπάνες από την δημιουργία νέας τάξεως στο Γυμνάσιο και από την διαίρεση της Ε΄τάξης σε δύο τμήματα ανέρχονταν στις 1000 λίρες. Για την κάλυψη μέρους των δαπανών ζητήθηκε να αυξηθούν οι ώρες διδασκαλίας των καθηγητών από 24 σε 26 εβδομαδιαίως.⁶³⁸ Όμως, το ίδιο έτος διατυπώθηκαν κατηγορίες σε ελληνικές εφημερίδες της Αλεξανδρείας για κακή διαχείριση του ταμείου της Κοινότητας, ενδεικτικό του κλίματος που διαμορφωνόταν στην παροικία για τις συχνές οικονομικές κρίσεις στη Κοινότητα. Η απάντηση δόθηκε από τον πρόεδρο της Κοινότητας Μ Σαλβάγο. Οι μεγαλύτερες ανάγκες της ΕΚΑ παρουσιάστηκαν στα σχολεία, που υπήρξαν ο κυριότερος λόγος των κοινοτικών ελλειμμάτων. Η προσθήκη 3 νέων σχολείων στα υπάρχοντα 8, η προσθήκη 13 τάξεων στις 63 υπάρχουσες, οι σπουδαιότερες βελτιώσεις στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα και στην οργάνωσή τους η αύξηση του προσωπικού από 76 σε 96 άτομα και η βελτίωση του συστήματος διδασκαλίας των ξένων γλωσσών και κυρίως της Αραβικής επέφερε σημαντική αύξηση των εξόδων. Έτσι, από 17000 λ Αιγ. για το 1919, τα έξοδα το 1930 υπερέβαιναν τις 30000 λ Αιγ. Ακόμη, δαπανήθηκαν 9437 λ Αιγ. για την επισκευή και συντήρηση των σχολικών κτηρίων. Η βελτίωση των σχολείων αποτελούσε το σημαντικότερο σκοπό της ΕΚΑ και αυτό ήταν σύμφωνο με την επιθυμία της πλειοψηφίας των μελών της παροικίας. Παρόλα αυτά, πολλοί πάροικοι απαιτούν να σπουδάζουν τα παιδιά τους δωρεάν ή με έκπτωση, ενώ άντεχαν να ανταπεξέλθουν στο βάρος των εξόδων. Απόδειξη τα υψηλά δίδακτρα που αγόγγυστα πλήρωναν στα ξένα σχολεία.⁶³⁹

Το 1931 η Κοινότητα προχώρησε σε νέες αποφάσεις περικοπών μαθημάτων και συμπτύξεως τμημάτων.⁶⁴⁰ Τον Μάρτιο, σε μια συνεδρίαση της Επιτροπής της Κοινότητας αφιερωμένη στο οικονομικό πρόβλημα της ΕΚΑ και στην αντιμετώπισή του, εγκρίθηκε πρόγραμμα για επιπλέον οικονομίες στα σχολεία. Η απόφαση περιελάμβανε σύμπτυξη τμημάτων στην Αστική και στην Εμπορική Θηλέων και άλλες συμπτύξεις που θα απέφεραν οικονομία της τάξης των 4988 λ Αιγ.⁶⁴¹

Το 1932, κατά την συζήτηση του απολογισμού χρήσης του 1931 και της προοπτικής που υπήρχε για το 1932, εκφράστηκε ο φόβος των επιτρόπων για τον κίνδυνο διακοπής της λειτουργίας των σχολείων. Για να περιοριστούν οι πιθανότητες για μια τέτοια δυσάρεστη εξέλιξη για την ομογένεια συμφωνήθηκε να εξεταστεί η πρόταση περί πλήρους παροχής όλων των συμπεφωνημένων ωρών εβδομαδιαίας διδασκαλίας εκ μέρους των διδασκάλων και ανάλογος αριθμός ωρών διδασκαλίας από τους διευθυντές από το έτος 1932-1933. Ακόμη, για να περιοριστούν τα έξοδα του προϋπολογισμού, συμφωνήθηκε να πληρώνουν οι μαθητές της Μ Ε. 4 γρ δ. ετησίως για την γραφική ύλη.⁶⁴² Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η κίνηση της Κοινότητας να μην αφήσει αμέτοχους τους μαθητές από τον αγώνα για την οικονομική ενίσχυση των σχολείων τους. Η συμμετοχή των μαθητών συνίστατο στην μόνιμη τοποθέτηση κυτίων στα σχολεία για την διενέργεια κάθε εβδομάδα εράνου υπέρ των σχολείων από τους μαθητές.⁶⁴³ Αργότερα, αποφασίστηκε το προϊόν του διενεργούμενου μαθητικού εράνου υπέρ των σχολείων, να δίδεται για την ενίσχυση των ιδιαίτερων μαθητικών ταμείων των μαθητικών κοινοτήτων.⁶⁴⁴ Επίσης, ο επίτροπος Μ Καζούλλης εξέτασε, κατ' εντολή της Κοινοτικής Επιτροπής, με άγνωστο

⁶³⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 10/6/1930.

⁶³⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 5/12/1930.

⁶⁴⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/1/1931.

⁶⁴¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 31/3/1931.

⁶⁴² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/2/1932.

⁶⁴³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 20/4/1932.

⁶⁴⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 30/12/1936.

αποτέλεσμα, το ενδεχόμενο, συν τοις άλλοις, για εγγραφή συνδρομητών ειδικών για τα σχολεία.⁶⁴⁵

Η όλη αγωνιώδης, ως φαίνεται, προσπάθεια απέδωσε καρπούς περί το 1935, όταν παρατηρήθηκε ελάττωση των εξόδων των σχολείων, οφειλομένη στην μείωση των μισθών κατά 20% το 1932. Από τις 18504 Λ Αιγ. που ήταν ο προϋπολογισμός εξόδων για το 1934/35, οι 16226 Λ Αιγ. (ποσοστό, περίπου, 87,6%) αφορούσαν μισθούς.⁶⁴⁶ Το ίδιο έτος μειώθηκε το επιχορηγούμενο ποσό της Δημαρχίας προς τα Σχολεία κατά 337 λ Αιγ. Η μείωση οφειλόταν στην απόφαση της Δημαρχίας να αφαιρεθούν 4000 Λ Αιγ. από το συνολικό ποσό των 30000 Λ Αιγ που έδινε για τα αιγυπτιακά κυβερνητικά σχολεία. Παρόλα τα διαβήματα δεν κατέστη δυνατό να αλλάξει η απόφαση των Αιγυπτίων.⁶⁴⁷

Τα επόμενα έτη παρατηρήθηκε μια αύξηση του προϋπολογισμού των σχολείων, που οφειλόταν στην διαίρεση τάξεων σε επιμέρους τμήματα,⁶⁴⁸ στην έγκριση έκτακτων κονδυλίων για τα σχολεία και στην προσθήκη νέων τμημάτων για την αραίωση του αριθμού των μαθητών και την πρόσληψη νέου προσωπικού. Ετσι, στα πλαίσια των βελτιώσεων των εκπαιδευτικών προγραμμάτων ο προϋπολογισμός αυξήθηκε από 18800 λ Αιγ σε 21800 Λ Αιγ. για το σχολικό έτος 1937-1938. Οι πρόσοδοι, βέβαια, αυξήθηκαν κατά 745 λ Αιγ ετησίως από το εισόδημα του κληροδοτήματος Κωνσταντίνο Χωρέμη. Πάντως, η Επιτροπή εξέφρασε την ικανοποίηση της που το μέγιστο των προσπαθειών της αφιερώθηκε στα σχολεία, που αποτελούσαν την βάση της παροικίας και αισθανόταν ικανοποίηση που διατέθηκαν περισσότερες πιστώσεις από τον προϋπολογισμό της για την ανάπτυξη του εκπαιδευτικού προγράμματός της.⁶⁴⁹ Η αύξηση των εξόδων συνεχίστηκε και το 1938, πάντα στα πλαίσια της εφαρμογής των αποφάσεων της Εφορείας για την βελτίωση των εν γένει όρων λειτουργίας των σχολείων.⁶⁵⁰

Σημαντική εξέλιξη την δεκαετία του '30 αποτέλεσε η ίδρυση του Ταμείου Εκπαιδευτικής και Φιλανθρωπικής Προνοίας. Η ίδρυση του ήταν απόρροια των πολλών και ποικίλων πιέσεων των ελληνικών κοινοτήτων της Αιγύπτου προς την ελληνική κυβέρνηση, με σκοπό την οικονομική ενίσχυσή τους. Οποσδήποτε αποτέλεσε ένδειξη νέας τροπής στις σχέσεις της Ελλάδας με τις ελληνικές παροικίες της Αιγύπτου λόγω και της διαφαινόμενης από τότε επικείμενης διαρροής των Ελλήνων.⁶⁵¹

Είδαμε ότι η ΕΚΑ από τις αρχές του '30 εντονότερα από ότι παλαιότερα κατέβαλλε μεγάλες προσπάθειες για την όσο το δυνατόν καλύτερη διαχείριση των ιδρυμάτων της, που παρόλες τις προσπάθειες, αποτελούσαν μόνιμη πηγή οικονομικών προβλημάτων. Η ένταση των προσπαθειών της αυξήθηκε λόγω του διαφαινόμενου κινδύνου παύσης της λειτουργία των ιδρυμάτων, με ταυτόχρονη στροφή προς την ελληνική κυβέρνηση, για την παροχή βοήθειας, έχοντας ως δίαυλο

⁶⁴⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 25/4/1934.

⁶⁴⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 14/5/1935.

⁶⁴⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 13/12/1935.

⁶⁴⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/5/1936.

⁶⁴⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 30/12/1936.

⁶⁴⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 15/6/1937.

⁶⁵⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/4/1938 και ΠΚΕ, συνεδρ 8/12/1938.

⁶⁵¹ Ευθυμίου Σουλογιάννη, *Η θέση των Ελλήνων στην Αίγυπτο*, Δήμος Αθηναίων-Πολιτισμικός Οργανισμός, Αθήνα 1999, σσ 155-156.

επικοινωνίας το γενικό προξενείο της Ελλάδος, αλλά και τις κατευθείαν επαφές του προέδρου της με υπουργούς της κυβέρνησης.⁶⁵²

Ο νόμος ψηφίστηκε στις 28 Οκτωβρίου 1935⁶⁵³ και στους σκοπούς του ταμείου περιλαμβάνονταν η οικονομική ενίσχυση των εν Αιγύπτω μονίμως συνεστημένων ελληνικών εκπαιδευτηρίων και Φιλανθρωπικών Ιδρυμάτων, η ίδρυση και εξασφάλιση της λειτουργίας νέων ιδρυμάτων και η ενίσχυση των οικονομικών μέσων προς άσκηση της θρησκευτικής λατρείας των Ελλήνων Ορθοδόξων.⁶⁵⁴ Οι πόροι του προέρχονταν από ένα 20% πάνω στους κύριους και πρόσθετους φόρους και τα τέλη κληρονομιών και δωρεών και από ετήσια προσφορά όλων των Ελλήνων μονίμων κατοίκων Αιγύπτου. Η εισφορά αυτή αντικατέστησε τα «τέλη διαμονητηρίων» που καταργήθηκαν.⁶⁵⁵ Το Ταμείο διοικείτο από επταμελές συμβούλιο, που αποτελείτο από τον πρέσβη της Ελλάδος στην Αίγυπτο, ως πρόεδρο και μέλη τους γενικούς Προξένους της Ελλάδος στην Αλεξάνδρεια και στο Κάιρο, από τον πρόεδρο και τον πάρεδρο του εν Αλεξάνδρεια προξενικού δικαστηρίου, και τους δύο αρχαιότερους στην Αίγυπτο Έλληνες δικαστές.⁶⁵⁶

Η ΕΚΑ παρόλο που αναγνώρισε το ενδιαφέρον της επίσημης ελληνικής πλευράς, αμφισβήτησε την αποτελεσματικότητα του Ταμείου και αποφάσισε να επιδιώξει την ακύρωση του νόμου.⁶⁵⁷ Πάντως, ο νόμος δεν ακυρώθηκε και η Κοινότητα, για το 1937, ζήτησε από το ταμείο το ποσό που συνήθως επιθυμούσε, 10.000 λ. Αιγ., με την δικαιολογία των πολλών αναγκών σε κτιριακή υποδομή, για βελτιώσεις της λειτουργίας των σχολείων και κάλυψη του ελλείματος του κοινοτικού προϋπολογισμού, που οφειλόταν στην εκπαιδευτική και φιλανθρωπική της δραστηριότητα.⁶⁵⁸ Το Ταμείο, τελικά, κατέβαλε στην Κοινότητα 8907,880 λ. Αιγ. υπέρ των σχολείων και των σωματείων της Αλεξάνδρειας.⁶⁵⁹ Πάντως, η κοινότητα συνέχισε να πιέζει για την αύξηση των κονδυλίων, τονίζοντας τις πολλές και ποικίλες ανάγκες της, μέσω της αποστολή πολλών και εκτενών υπομνημάτων, όπου αναλυτικά

⁶⁵² Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Μ Σαλβάγου στον πρέσβη της Ελλάδος στην Αίγυπτο Βασίλειο Δενδραμή, 12/4/1934, ΑΥΕ, Β' πολιτική, 1934, Β/10/Η. Στην επιστολή ο πρόεδρος επίσημα δήλωνε ότι η ΕΚΑ θα προχωρούσε στην διακοπή της λειτουργίας των σχολείων Μ Ε., αν η ελληνική κυβέρνηση δεν ερχόταν αρωγός στο δύσκολο έργο της. Οι απαιτήσεις της Κοινότητας ήταν 10.000 λ. Αιγ., από τις οποίες οι 5.000 λίρες θα δίνονταν σαν ενίσχυση της μισθοδοσίας των εκπαιδευτικών και οι άλλες 5.000 λίρες θα χορηγούνταν, συμπληρωματικώς, ώστε να ολοκληρωθεί η ζητούμενη κυβερνητική επιχορήγηση των 10.000 λιρών ετησίως. Στην επιστολή εκτός από τις δύο προτάσεις υπήρχε και μια αναφορά των επαφών που είχε ο πρόεδρος στην Αθήνα με τους υπουργούς Οικονομικών και Εξωτερικών Λοβέρδο και Μάξιμο, στους οποίους παρουσίασε διεξοδικά την οικονομική κατάσταση και τα αιτήματα της ΕΚΑ. Λίγους μήνες αργότερα η ΕΚΑ, με νέα επιστολή του προέδρου της (28/8/1934), ζήτησε την επίσπευση της ψήφισης του νόμου, επισείοντας το κίνδυνο της καταστροφής σε περίπτωση βραδύτητας, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ. 62 (πρόεδρος 1934).

⁶⁵³ ΦΕΚ, τευχ. 1^ο, αριθμ. 499, Αθήνα, 30/10/1935.

⁶⁵⁴ Ο π., άρθρο 1.

⁶⁵⁵ Ο π., άρθρα 4-5.

⁶⁵⁶ Ο π., άρθρο 3.

⁶⁵⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ. 4/12/1935 και 13/12/1935.

⁶⁵⁸ Επιστολή (11/2/1937) του προέδρου της ΕΚΑ προς τον γενικό πρόξενο της Ελλάδος Χρ. Διαμαντόπουλο, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ. 73 (πρόεδρος 1936-1937).

⁶⁵⁹ ΠΚΕ, συνεδρ. 15/6/1937. Αξίζει να σημειωθεί, ότι εκτός από τα ποσά που διατέθηκαν για τα σχολεία, δόθηκαν και ποσά υπέρ κάποιων σωματείων της πόλης. Ειδικότερα, δόθηκαν 500 λίρες για τον «Αισχύλο-Αρίωνα», 300 λίρες για την «Φιλόπτωχο Εταιρία» και 107,880 για το «Λαϊκό Συσσίτιο».

περιέχονταν οι προϋπολογισμοί της, αναλυτικοί κατάλογοι των κοινοτικών ιδρυμάτων και ονομαστικοί κατάλογοι του προσωπικού της.⁶⁶⁰

Το 1938 πληροφορούμαστε ότι έληγε ο νόμος περί του Ταμείου. Με την λήξη του νόμου στις 31 Μαρτίου 1938 οι ελληνικές κοινότητες θα έμεναν εκτεθειμένες οικονομικά. Ζητήθηκε από την Ελλάδα να δίδεται σ'αυτές ποσό ίσο με την επιχορήγηση που λάμβαναν από το Ταμείο, διότι σε αντίθετη περίπτωση δεν θα μπορούσαν να ανταπεξέλθουν, ενόψει και της κατάργησης των Διομολογήσεων, στις 14 Οκτωβρίου 1937. Επειδή η κυβέρνηση αρνήθηκε την επιχορήγηση, ο γραμματέας της ΕΚΑ Ρ Ραδόπουλος ζήτησε παράταση του Νόμου για ένα έτος, το οποίο επετεύχθη. Σημαντική ήταν η συνεισφορά του Ρ Ραδόπουλου στην προσπάθεια, με τις επιτυχείς ενέργειες του στον Υφυπουργό Οικονομικών Μαυρουδή.⁶⁶¹

Το Ταμείο συνέχισε την δράση του και στην δεκαετία του '40.⁶⁶² Το 1948, ενόψει της ολοκληρωτικής εφαρμογής της Συνθήκης του Μοντραί, επρόκειτο να καταργηθεί το Προξενικό Ταμείο Αλεξανδρείας, λόγω περιορισμού των εργασιών του. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα και την κατάργηση του Ταμείου Εκπαιδευτικής και Φιλανθρωπικής Προνοίας και την επαναφορά της είσπραξης των «διαμονητηρίων» από το ελληνικό κράτος, προς ζημείαν των συμφερόντων της Κοινότητας. Έτσι, ο Πρόξενος της Ελλάδος Δημήτριος Οικονόμου συνέταξε σχέδιο Βασιλικού Διατάγματος, με στόχο την αυτοτελή λειτουργία του Ταμείου.⁶⁶³

Το 1939 έλαβε χώρα στο Σάτμπυ μια συνεδρία των Διευθυντών των εν Αιγύπτω αναγνωρισμένων σχολών ΜΕ. και αφορούσε το σύνολο των ωρών διδασκαλίας, τις ώρες διδασκαλίας των Γαλλικών, των Αραβικών, των Αρχαίων Ελληνικών και των Λατινικών και το θέμα του εορτολογίου. Από τις ανωτέρω αποφάσεις το Αβεράφειο εκλήθη να αυξήσει τις ώρες των Αρχαίων Ελληνικών, των Γαλλικών και των Αραβικών. Λόγω κόστους αποφασίστηκε αύξηση μόνο των ωρών των Αρχαίων Ελληνικών, για να μην διατρέξει κίνδυνο άρσης της αναγνώρισής του. Το κόστος για τα Αρχαία υπολογίστηκε στις 500 Λ Αιγ.⁶⁶⁴ Η ΕΚΑ άδραξε την ευκαιρία να προχωρήσει σε μια γενικότερη αλλαγή στα σχολεία, εκτός από την αύξηση των ωρών διδασκαλίας. Το επιπλέον ποσό για τις αλλαγές έφθανε τις 412,200 Λ Αιγ. και αφορούσε την αύξηση των μαθημάτων των Ελληνικών κατά 49 ώρες και την πρόσληψη 2 νέων Φιλολόγων (266,400 Λ Αιγ.), την αύξηση των μαθηματικών κατά 10 ώρες (54 Λ Αιγ.), την αύξηση της Φυσικής κατά 4 ώρες (21,600 Λ Αιγ.), την αύξηση των Θρησκευτικών κατά 3 ώρες (16,200 Λ Αιγ.) και την διαίρεση της Α' του Ανωτέρου Παρθεναγωγείου σε 2 τμήματα (54 Λ Αιγ.).⁶⁶⁵ Για την αντιμετώπιση των αυξήσεων υπήρχαν κάποια προσωρινά αντισταθμιστικά οφέλη, κυρίως από δωρεές. Ειδικά για το έτος 1939/40 υπολογιζόταν αύξηση των εσόδων από την αύξηση των εγγραφών, με την προσέλευση επιπλέον μαθητών από τα ιδιωτικά σχολεία, από την

⁶⁶⁰ Υπόμνημα του προέδρου της ΕΚΑ (αριθμ 892/2580, 30/12/1937), προς τον Υπουργό Θρησκευμάτων και Παιδείας Κ Γεωργακόπουλο, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ. 77 (προέδρου 1937-1938).

⁶⁶¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 8/12/1937.

⁶⁶² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 16/6/1941, όπου αναφέρεται ότι αν το Ταμείο Εκπαιδευτικής και Φιλανθρωπικής Προνοίας μπορούσε να χορηγήσει 7000 Λ Αιγ. ετησίως, υπήρχαν πολλές πιθανότητες να ισοσκελιστεί το παρουσιαζόμενο έλλειμμα του κοινοτικού προϋπολογισμού.

⁶⁶³ Επιστολή του Δ Οικονόμου προς τον πρόεδρο της ΕΚΑ (12/11/1948), όπου περιέχεται και το σχέδιο του Βασιλικού Διατάγματος, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 97 (1948).

⁶⁶⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 19/6/1939.

⁶⁶⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/7/1939.

δωρεά 200 Λ Αιγ. από γονέα⁶⁶⁶ μαθητή της Γ΄ γυμνασίου για την διαίρεση της τάξης σε δύο τμήματα.⁶⁶⁷

Η δεκαετία του '40 ήταν μια ακόμη κρίσιμη δεκαετία για τα οικονομικά των σχολείων και οι λόγοι είναι προφανείς. Ήδη από το τέλος του 1939 είχε περιληθεί στον προϋπολογισμό του έτους 1940/41 κονδύλιο 1176,078 Λ Αιγ. για την κατασκευή καταφυγίων.⁶⁶⁸ Ωστόσο, τα σχολεία προσπαθούσαν να συνεχίσουν την λειτουργία τους όσο το δυνατόν καλύτερα.⁶⁶⁹ Το 1942 ιδρύθηκαν και λειτούργησαν για πρώτη φορά τα φροντιστήρια των σχολείων ΜΕ. Το κόστος για το γυμνάσιο αρρένων (χρησιμοποιήθηκαν 5 καθηγητές) για ένα έτος ήταν 108 λίρες και για το γυμνάσιο θηλέων (χρησιμοποιήθηκαν 4 καθηγητές) ήταν 86,400 λίρες. Ακόμη, έγινε δεκτή η πρόταση του εφόρου Παντελίδη να εισπράτονται τον μήνα 5 γρ δ. από τους μαθητές, αλλά για το έτος 1941-1942 η καταβολή του ποσού να είναι προαιρετική και αν υπήρχε προθυμία στην καταβολή του τότε από το επόμενο σχολικό έτος η καταβολή του να γίνει υποχρεωτική. Οι διευθυντές όφειλαν σε συνεργασία με τον γραμματέα της ΕΚΑ Ραδόπουλο να φροντίσουν για την καλή λειτουργία των Φροντιστηρίων και να εξετάσουν το ενδεχόμενο να εφαρμοστεί σε όλα τα σχολεία της ΜΕ. το σύστημα που εισήχθη στο Αβερώνιο, να χρησιμοποιούνται, δηλαδή, απόφοιτοι του γυμνασίου, ως βοηθοί των καθηγητών στα Φροντιστήρια.⁶⁷⁰ Ακόμη, ψηφίστηκαν συμπληρωματικές πιστώσεις για τα σχολεία: 264 Λίρες για ένα τρίμηνο και 260,400 για ένα έτος.⁶⁷¹

Τα οικονομικά ζητήματα συνέχισαν να απασχολούν την ΕΚΑ και μετά τον τερματισμό του πολέμου. Ένα από τα πρώτα ζητήματα που ετέθησαν ήταν της επιχορήγησης της δημαρχίας Αλεξανδρείας προς τα σχολεία και το νοσοκομείο. Κατά την διάρκεια του πολέμου και εξαιτίας του οι επιχορηγήσεις έπαυσαν να δίνονται. Για την Κοινότητα επρόκειτο απλά για καθυστερούμενες επιχορηγήσεις και αυτή την θέση υπενθύμιζε στην δημαρχία. Η επιχορήγηση κατ'έτος προπολεμικά έφθανε τις 477 Λ Αιγ. και σ'αυτή την βάση η Κοινότητα στήριζε το αίτημά της. Η απάντηση της δημαρχίας προερχόταν από το τμήμα των Κοινωνικών Υποθέσεων της και συνέδεε το θέμα των επιχορηγήσεων με αλλαγές που ικανοποιούσαν την αιγυπτιακή πλευρά. Συγκεκριμένα, με έγγραφό του (2/11/1947) ζήτησε από την ΕΚΑ την επέκταση των ευεργετημάτων, χωρίς διάκριση φυλής ή θρησκευματος. Η Κοινότητα διαβεβαίωσε την αιγυπτιακή πλευρά ότι δεν γίνονται διακρίσεις φυλής ή θρησκευματος στα Σχολεία ή στο Νοσοκομείο της ΕΚΑ, παράλληλα, υπενθύμιζε τις καθυστερήσεις στην χορήγηση 1908 λιρών στα σχολεία, για 4 ακαδημαϊκά έτη: 1943/44, 1944/45, 1945/46 και 1946/47.⁶⁷²

Το 1948 υπόμνημα των Ελλήνων Φοιτητών του Φαρουκείου Πανεπιστημίου τόνιζε την ανάγκη να αυξηθούν οι Έλληνες φοιτητές στα αιγυπτιακά πανεπιστήμια, αφού αυτά πληρούσαν όλες τις προϋποθέσεις για άριτες και ολοκληρωμένες σπουδές. Ο Σύλλογος με λύπη ανακοίνωσε ότι τα οικονομικά μέσα του Ταμείου Κοινοτικών

⁶⁶⁶ Το φθινόπωρο του 1939 αποφασίστηκε ο χωρισμός της Γ΄, Ε΄ και Στ΄ αρρένων σε 2 τμήματα. Πατέρας μαθητή της Γ΄ έδωσε για τον σκοπό αυτό 200 Λίρες. Για ένα έτος απαιτούνταν ακόμη 1173 Λ Αιγ., βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ. 7/11/1939.

⁶⁶⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ. 19/7/1939.

⁶⁶⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. 28/11/1939.

⁶⁶⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ. 22/5/1940, οπότε ζητήθηκε συμπληρωματική πίστωση 200 Λιρών για να χωριστεί η Α΄ Γυμνασίου σε περισσότερα τμήματα, ώστε να μειωθεί ο αριθμός των 60 παιδιών ανά τμήμα σε μικρότερα επίπεδα.

⁶⁷⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. 5/1/1942.

⁶⁷¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. 12/1/1942.

⁶⁷² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. 12/11/1947.

Υποτροφιών, που συνέστησε προ πενταετίας, είχαν συρρικνωθεί, με απτές τις συνέπειες στην δράση του. Η Εφορεία αποφάσισε να επαναλάβει τον διακοπέντα έρανο υπέρ του Ταμείου Κοινοτικών Υποτροφιών Εξωτερικού για να μπορέσει να στείλει περισσότερους άπορους αποφοίτους στα αιγυπτιακά πανεπιστήμια.⁶⁷³

Πάντως, συνεχίστηκε η σύμπτυξη των τμημάτων για λόγους οικονομίας. Αυτή την φορά⁶⁷⁴ επιθυμία της Κοινότητας ήταν να προκύψουν 7 λιγότερα τμήματα Μ.Ε. και 5 Δημοτικών. Έτσι, κρίθηκε απαραίτητη η μείωση κατά 2 των τμημάτων του γυμνασίου αρρένων, 2 του γυμνασίου θηλέων, 2 της Σαλβαγείου και 1 του Ανώτερου Παρθεναγωγείου. Από την σύμπτυξη αυτή προβλεπόταν μείωση των ελλειμμάτων των σχολείων κατά 5000 λίρες.

Η δεκαετία του '50, η δεκαετία των μεγάλων ανακατατάξεων για την Αίγυπτο και, κατά συνέπεια, για τον αιγυπτιώτη ελληνισμό, απεδείχθη προβληματική για τα οικονομικά των σχολείων. Βέβαια, οι αποφάσεις της Εφορείας των σχολείων αποδεικνύουν ότι τα σχολεία συνέχιζαν την λειτουργία τους, παρά τις αντιξοότητες και σχηματίζεται η εικόνα σχολικών μονάδων σε διαρκή αγώνα βελτίωσης της παρεχόμενης παιδείας. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της έναρξης λειτουργίας θερινών φροντηστηρίων για τους αδύνατους μαθητές.⁶⁷⁵ Παρόλα αυτά, η Κοινότητα συνέχισε να προβληματίζεται για τα αυξημένα έξοδα διαχείρισης, προτείνοντας συνεχώς περαιτέρω οικονομίες.⁶⁷⁶

Σημαντική βοήθεια στα οικονομικά των σχολείων προσέφεραν οι δωρεές.⁶⁷⁷ Αυτές προσφέρονταν στην κοινότητα με διάφορους τρόπους και για διαφορετικούς λόγους: ως κληροδοτήματα,⁶⁷⁸ ως δωρεά στην μνήμη προσφιλούς προσώπου,⁶⁷⁹ ως ένδειξη τιμής από παλαιούς αποφοίτους, μεμονωμένα⁶⁸⁰ ή με την μορφή σωματείου,⁶⁸¹ ως ενίσχυση από παροίκους,⁶⁸² που αναγνώριζαν τον κρίσιμο ρόλο του

⁶⁷³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/5/1948.

⁶⁷⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/6/1948.

⁶⁷⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. 29/6/1951. Ο μισθός των καθηγητών καθορίστηκε στα 150 γρ δ. μηνιαίως.

⁶⁷⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/9/1955.

⁶⁷⁷ Για τους ευεργέτες και τους μεγάλους δωρητές έγινε λόγος στο οικείο μέρος.

⁶⁷⁸ Επιστολή του Προέδρου της Κοινότητας Θεόδωρου Ράλλη (ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, 20/7/1871) προς τον εκτελεστή της Διαθήκης του Παναγιώτη Βασιλείου, που άφησε, μεταξύ των άλλων, και 200 Γαλλικά 5/φραγκα υπέρ των Σχολείων. Το συνολικό ποσό ανερχόταν στα 1100 πεντόφραγκα και έπρεπε να δίδεται κάθε έτος ένα τέταρτο του ποσού έως της συμπληρώσεως τεσσάρων ετών. Ακόμη, υπήρχε το κληροδοτήμα της Σοφίας Αχιλλοπούλου (ύψους 20.000 Λ Αιγ.), που η ΕΚΑ επιθυμούσε να αξιοποιήσει ως πρόσοδο για τα Σχολεία. Επειδή υπήρξε διαφωνία μεταξύ ελληνικού Δημοσίου και των κληρονόμων της Αχιλλοπούλου αναβλήθηκε η χρησιμοποίησή του, βλ. για την απόφαση χρήσης του κληροδοτήματος ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 15/1/1926 και για την διένεξη, ΠΚΕ, συνεδρ 18/12/1925.

⁶⁷⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 10/23/11/1911: Δωρεά της χήρας Γεωργίου Κάραμ, του Γαβριήλ Τερφικ και του Εδουάρ Κάραμ υπέρ των Σχολείων. Διατέθηκαν από 1000 φράγκα για την Αβερύφειο σχολή, την Ζερβουδάκειο και την Σαλβάγειο.

⁶⁸⁰ Παράδειγμα η δωρεά δύο ομολογιών του τελειόφοιτου Νικολάου Πηλαβάκη, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 27/10/5/1907.

⁶⁸¹ Πρόκειται για τον Σύλλογο Αποφοίτων Αλεξανδρείας, που απένειμε κατ'έτος βραβεία στην μνήμη της Υπατίας Στάμπα, του Ν. Τσολεκίδη, του Σπ Σπηλιωτόπουλου και προς τιμήν του κ. Οθωνος, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 29/6/1951.

⁶⁸² Δημιουργία υποτροφίας Σαλβάγου από δωρεά 20000 λ Αγγλίας από τον Νικόλαο Σαλβάγο, κάτοικο Γαλλίας. βλ ΠΚΕ, συνεδρ 28/11/7/1919. Επίσης, υπήρξε δωρεά από την οικογένεια Ζερμπίνη, ύψους 300 Λ Αιγ., της οποίας το ήμισυ διατέθηκε υπέρ των αναγκών

γυμνασίου και των άλλων σχολείων στην διατήρηση και συνέχιση του αλεξανδρινού ελληνισμού, ως ενίσχυση από παροικιακά σωματεία,⁶⁸³ αδελφότητες,⁶⁸⁴ ακόμη και από την επίσημη αιγυπτιακή πλευρά.⁶⁸⁵

Η ΕΚΑ προσπαθούσε να αξιοποιεί τις δωρεές σύμφωνα με την επιθυμία του διαθέτη και κατά τον συμφερότερο για τα οικονομικά της τρόπο. Έτσι, με έξοδα της υποτροφίας Νικολάου Σαλβάγου εστάλη στην Σουηδία για να τελειοποιηθεί στην σουηδική γυμναστική ο καθηγητής Δημοσθένης Συμεωνίδης,⁶⁸⁶ ενώ η Κοινοτική Επιτροπή αρνήθηκε να καλύψει από το κληροδότημα Δ Πατρικίου τα έξοδα για τις σπουδές στην Αθήνα του τελειοφοίτου των Σχολείων Γλυτσού, όπως ζήτησε η Αδελφότητα των Κυθρίων.⁶⁸⁷ Ακόμη, κάποια από τα λειτουργικά έξοδα, κυρίως βιβλία για τις βιβλιοθήκες διδασκόντων και μαθητών και αναλώσιμα των εργαστηρίων Φυσικής και Χημείας, καλύπτονταν από κληροδοτήματα, όπως του Παπουλόπουλου⁶⁸⁸ ή του Παπουτσόπουλου.⁶⁸⁹

Πάντως, η ΕΚΑ ενισχυόταν και από το Βρετανικό Συμβούλιο, με ετήσια επιχορήγηση, αγνώστου ποσού. Το πληροφορούμαστε όταν το 1948 το Βρετανικό Συμβούλιο αποφάσισε την μείωση της επιχορήγησης στο ήμισυ, η Εφορεία έκανε έκκληση για ναστολή εκτέλεσης της απόφασης, με την δικαιολογία της αύξησης των ωρών διδασκαλίας των Αγγλικών στα Σχολεία.⁶⁹⁰

των σχολείων, ΠΚΕ, συνεδρ 14/6/1929. Δωρεά 100 Λ Αιγ. του Σ. Πιαλόπουλου, ως συμμετοχή στα έξοδα του νέου εργαστηρίου Φυσικής και Χημείας, ΠΕΣ, συνεδρ 4/10/1946. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η δωρεά του Εφόρου Κ. Τρύφων, που ανέλαβε να καλύψει την αξία της ξυλείας που θα χρησιμοποιούνταν για την παράσταση της Ηλέκτρας από τις μαθήτριες του γυμνασίου, ΠΕΣ, συνεδρ 14/3/1952.

⁶⁸³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 8/6/1937. Ακόμη, δωρεά 50 λιρών της Ελληνικής Λέσχης υπέρ της Μαθητικής Προνοίας του Αβερωφείου Γυμνασίου, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/2/1946.

⁶⁸⁴ Η Σαμιακή Αδελφότητα προσέφερε 10 Λ Αιγ. υπέρ των Σχολείων, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ. 16/4/1929. Θεσπίστηκε βραβείο 10 Λ Αιγ. από την Κρητική Αδελφότητα για τους αποφοιτώντας από το κλασικό ή εμπορικό τμήμα Κρήτες μαθητές και μαθήτριες, με βαθμό από «Λίαν καλώς» και άνω. Το βραβείο μοιραζόταν σε 5 αποφοίτους κάθε τμήματος, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 27/11/1930. Ανακοινώθηκε ίδρυση βραβείου 500 γρ δ. του Μικρασιατικού Συλλόγου για τον μαθητή του Γυμνασίου που έκανε την καλύτερη σύνθεση, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/6/1948.

⁶⁸⁵ Υπήρχε το βραβείο του Σουλτάνου της Αιγύπτου Φουάτ Α΄, που σύμφωνα με τον κανονισμό του απονεμόταν στην αριστεύσα των Αβερωφείων παρθεναγωγείων ΜΕ. Αυτά αποτελούνταν (1922) από δύο τμήματα, της Αστικής και της Εμπορικής σχολής, γι' αυτό αποφασίστηκε το βραβείο να μοιράζεται στην πρώτη μαθήτρια εκατέρου σχολής, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/22/2/1922. Η πρώτη απονομή του έγινε το Σάββατο 18/1/Ιουλίου 1922, παρουσία επισήμων, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 15/28/6/1922. Το ίδιο επαναλαμβάνονταν κατά τα πρώτα έτη, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 23/5/1923.

⁶⁸⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 15/28/6/1922.

⁶⁸⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 30/10/1931.

⁶⁸⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 9/3/1926. Το κληροδότημα χρησίμευσε για τον πλουτισμό των καθηγητικών βιβλιοθηκών με βιβλία και περιοδικά, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 8/4/1940. Επίσης, βλ. επιστολή (18/6/1948) του γραμματέα της ΕΚΑ προς τον γυμνασιάρχη Κωνστ Φτυαρά, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφο επιστολών, τ 133 (γραμματαίως 1948).

⁶⁸⁹ Διατέθηκαν από το κληροδότημα Ιωάννου Παπουτσόπουλου 150 Λ Αιγ. για την αγορά οργάνων Φυσικής, γραφομηχανών, πολυγράφου και βιβλίων για τις σχολικές βιβλιοθήκες, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 16/4/1929.

⁶⁹⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/6/1948.

Γ' - Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

1. ΟΙ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΕΣ

Οι καθηγητές του γυμνασίου ήταν κοινοτικοί υπάλληλοι. Υπεύθυνη για την πρόσληψή τους ήταν η ΕΚΑ. Αυτό ίσχυσε από της ιδρύσεως του πρώτου, κατά τα νεώτερα έτη, σχολείου στην Αλεξάνδρεια⁶⁹¹ και συνεχίστηκε μέχρι τους νεώτερους χρόνους. Οι καθηγητές, αρχικά, προέρχονταν από τον μητροπολιτικό χώρο, αλλά και από τις πατρίδες της Ανατολής (Μικρά Ασία, Ανατολική Θράκη κ.λπ.). Από το πρώτο τέταρτο του 20ου αιώνα και έπειτα υπήρξαν πολλοί εκπαιδευτικοί στα ελληνικά σχολεία, παιδιά του αιγυπτιώτη ελληνισμού, απόφοιτοι των ελληνικών σχολείων της παροικίας και του Πανεπιστημίου Αθηνών. Σήμερα οι εκπαιδευτικοί έχουν οργανικές θέσεις στην Ελλάδα και αποσπώνται στα εναπομείναντα ελληνικά σχολεία της Αιγύπτου.⁶⁹²

Σύμφωνα με τον κανονισμό των σχολείων οι διοριζόμενοι καθηγητές στο Γυμνάσιο ήταν καλό να είναι διδάκτορες ή της φιλοσοφίας ή της θεολογίας ή των μαθηματικών ή των φυσικών επιστημών, ανάλογα του μαθήματος που δίδασκαν.⁶⁹³

Για την πρόσληψη των καθηγητών χρειαζόταν προηγουμένως απόφαση της Εφορείας των σχολείων,⁶⁹⁴ ανάλογα με τις ανάγκες των σχολείων για την κάλυψη των κενών θέσεων εκπαιδευτικών λειτουργιών, όπου καθορίζονταν οι όροι για τον διορισμό. Έτσι, με απόφαση της Εφορείας⁶⁹⁵ οι καθηγητές υποχρεούνταν να υπηρετήσουν ένα έτος μετά την πρόσληψή τους και μετά να διαλύσουν το συμβόλαιο, με πρωτοβουλία είτε δική τους, είτε των κοινοτικών. Οι καθηγητές έπρεπε να ενημερώσουν την ΕΚΑ μέχρι την 31^η Μαΐου (π.η.) εκάστου έτους για την ανανέωση ή όχι των συμβολαίων τους, αλλιώς τα συμβόλαια ανανεώνονταν αυτόματα. Οι υποχρεωτικές ώρες διδασκαλίας καθορίστηκαν στις 22 και ο αρχικός μισθός στα 1920 γρ δ. μηνιαίως. Δικαιούνταν 4 προσαυξήσεις ανά πέντε χρόνια υπηρεσίας, ύψους 200 γρ δ. έκαστη. Ακόμη, μπορούσαν να έχουν έως 3 πρόσθετες ώρες την εβδομάδα προς 100 γρ δ. την ώρα.

Οι όροι διορισμού στα σχολεία καθορίστηκαν από τον αλεξανδρινό νομικό και έφορο των σχολείων Νικόλαο Βατιμπέλλα.⁶⁹⁶ Από την δεκαετία του '50 και έπειτα για την πρόσληψη των καθηγητών, εκτός των επιθεωρητών και Εφόρων, γνωμοδοτούσαν και οι οικείοι Διευθυντές.⁶⁹⁷

Προκήρυξη θέσεων δεν γινόταν κάθε χρόνο, αλλά όταν υπήρχε ανάγκη.⁶⁹⁸ Κάποιες φορές οι προσλήψεις κανονίζονταν από την αύξηση των τμημάτων που

⁶⁹¹ Άρθρα 73-85, Περί προσωπικού της Σχολής, Κανονισμός της εν Αλεξάνδρεια Ελληνοαιγυπτιακής σχολής, εν Αθήναις 1854, σσ 19-21.

⁶⁹² **Ευθυμίου Θ. Σουλογιάννη**, *Η Θέση των Ελλήνων στην Αιγύπτο*, Δήμος Αθηναίων - πολιτιστικός οργανισμός, Αθήνα 1999, σ 90.

⁶⁹³ **Ελληνική εν Αλεξάνδρεια Κοινότης**, *Κανονισμός των σχολείων*, Αλεξάνδρεια 1929, άρθρο 7, σ 5 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. 18/31/5/1916. Αντίστοιχα οι καθηγητές του εμπορικού τμήματος όφειλαν να είναι πτυχιούχοι ανωτάτης ή ανωτέρας εμπορικής σχολής. Ομοίως, οι καθηγητές των τεχνικών μαθημάτων έπρεπε να διαθέτουν ειδικό πτυχίο, βλ. άρθρο 8, ό π. Επίσης, ο γυμναστής έπρεπε να έχει πτυχίο αναγνωρισμένης σχολής γυμναστών, βλ. άρθρο 15, ό π.

⁶⁹⁴ Αυτή η απόφαση ίσχυε διαρκώς και επιβεβαιωνόταν, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 30/10/1935.

⁶⁹⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 17/30/4/1920.

⁶⁹⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/18/6/1920.

⁶⁹⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 31/3/1950.

⁶⁹⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/22/7/1919.

προκαλούσε και αύξηση των ωρών διδασκαλίας.⁶⁹⁹ Το ενδιαφέρον από πλευράς εκπαιδευτικών για την πρόσληψή τους στο Αβερώφειο ήταν μεγάλο. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 1934 για τρεις κενές θέσεις φιλολόγων στο γυμνάσιο, υπήρξαν 53 υποψήφιοι.⁷⁰⁰ Ιδιαίτερη μέριμνα υπήρχε για την πρόσληψη στα Αβερώφεια παρθεναγωγεία Μ.Ε. έμπειρων γυναικών φιλολόγων.⁷⁰¹

Κάποιες φορές τα υπάρχοντα κενά σε καθηγητές καλύπτονταν από τους υπάρχοντες καθηγητές, χωρίς να προσλαμβάνονται νέοι. Αυτό συνέβαινε μόνο για λόγους οικονομίας, αλλά αύξανε τις ώρες εργασίας των καθηγητών. Στα μέσα της δεκαετίας του '30 ελήφθη απόφαση, να προσλαμβάνονται νέοι καθηγητές για να καλύψουν τα τυχόν κενά, ειδικά στα φιλολογικά και φυσικομαθηματικά μαθήματα, αντί να επιβαρύνονται επιπλέον οι υπάρχοντες καθηγητές που έχουν ήδη συμπληρωμένες 26 ώρες διδασκαλίας την εβδομάδα.⁷⁰²

Όσοι διορίζονταν στα κοινοτικά σχολεία υποβάλλονταν, πρωτίστως, σε επιμελή γενική ιατρική εξέταση από τους αρμόδιους τμηματάρχες ιατρούς του ελληνικού κοινοτικού νοσοκομείου της Αλεξάνδρειας.⁷⁰³ Κατόπιν, υπέγραφαν συμβόλαιο με τους όρους πρόσληψης.⁷⁰⁴

Το διδακτικό προσωπικό ήταν υποχρεωμένο, βάσει και του Κανονισμού, να βρίσκεται στην θέση του λίγες ημέρες προ της έναρξης των μαθημάτων, την 10η Σεπτεμβρίου.⁷⁰⁵ Τον Μάρτιο του 1899 θεσπίστηκε το υποχρεωτικό της παρουσίας των διδασκόντων στα σχολεία την ημέρα έναρξης του νέου έτους.⁷⁰⁶ Η απόφαση αναιρέθηκε μετά από τρία έτη.⁷⁰⁷ Ωστόσο, η Εφορεία συγκέντρωνε τα ονόματα των καθυστερημένα αφιχθέντων καθηγητών κατά τον Σεπτέμβριο, που τιμωρούνταν με περικοπή του μισθού του μήνα Σεπτέμβριου.⁷⁰⁸

Οι ώρες των καθηγητών καθορίστηκαν στις 22 εβδομαδιαίως, με δικαίωμα να αναλάβουν έως τρεις επιπλέον ώρες με την καταβολή του ανάλογου επιμισθίου.⁷⁰⁹ Παντως, και σ' αυτό το θέμα υπήρξαν μεγάλες διακυμάνσεις και χρειάστηκαν πολλές και χρονοβόρες διαπραγματεύσεις για την συμφωνία Κοινότητας-εκπαιδευτικών ως προς τις ώρες της εβδομαδιαίας διδασκαλίας.⁷¹⁰

Η ΕΚΑ επέδειξε ενδιαφέρων για την κατάσταση των εκπαιδευτικών και για πολλά καίρια αιτήματά τους, όπως την εξέλιξη των βαθμίδων τους. Σύμφωνα με το Ν.Δ. της 18^{ης} Μαΐου 1923 μετά από πενταετή υπηρεσία λάμβαναν την βαθμίδα του τμηματάρχου Α'.⁷¹¹ Οι ενέργειες συνεχίστηκαν και τα επόμενα έτη προς την

⁶⁹⁹ Βλ. „ενδεικτικά, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 19/7/1939.

⁷⁰⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 21/11/1934. Επιλέγησαν οι Ευθυμιάδης Ανδρέας, Κατσουρός Αντώνιος και Βορηά Ελένη. Ακόμη, αποφάσεις Επιτροπείας διορισμού εκπαιδευτικού και λοιπού προσωπικού, έχουμε στο ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 924, 1954, "Επιτροπεία διορισμών - πρακτικά".

⁷⁰¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 17/30/4/1920.

⁷⁰² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 16/7/1934.

⁷⁰³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 16/7/1934.

⁷⁰⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 22/4/6/1920 και ΠΚΕ, συνεδρ 10/1/1929.

⁷⁰⁵ **Ελληνική εν Αλεξάνδρεια Κοινότης, Κανονισμός των σχολείων**, Αλεξάνδρεια 1929, άρθρο 32, σ 11.

⁷⁰⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 23/3/1899.

⁷⁰⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 26/9/10/1902.

⁷⁰⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 16/29/11/1921.

⁷⁰⁹ **Ελληνική εν Αλεξάνδρεια Κοινότης, Κανονισμός των σχολείων...**, ό π., άρθρο 14, σ 7.

⁷¹⁰ Είναι ενδεικτικό ότι έτος 1914-1915 οι καθηγητές αποφασίστηκε να έχουν 34 ώρες διδασκαλίας την εβδομάδα, βλ. **ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ**, ΠΕΣ, συνεδρ 3/16/7/1915.

⁷¹¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 2/12/1925.

κατεύθυνση της διαβάθμισης των εκπαιδευτικών της ΕΚΑ όπως και των ομοιόβαθμων στην Ελλάδα και για την αναγνώριση ως οργανικής της θέσης του Γενικού Διευθυντού των Σχολείων.⁷¹² Οι κινήσεις της Κοινότητας στέφθηκαν με επιτυχία το 1929.⁷¹³ Το 1932 υπήρξε νέος νόμος περί διαβάθμισης και "των εν τω εξωτερικώ Ελλήνων το γένος διδασκόντων", ενώ αποφασίστηκε η συμμετοχή τους στο μετοχικό Ταμείο των πολιτικών υπαλλήλων και στο Ταμείο Προνοίας των δημοσίων υπαλλήλων.⁷¹⁴ Προσπάθειες για την βελτίωση της θέσης των εκπαιδευτικών καταβλήθηκαν και μεταπολεμικά.⁷¹⁵

Όπως αναφέρθηκε οι ανανεώσεις των συμβολαίων γίνονταν αυτόματα, αν έως την 31^η Μαΐου ο εκπαιδευτικός δεν ενημέρωνε για την περί του αντιθέτου επιθυμία του. Πολλές φορές η απόφαση για ανανέωση των συμβολαίων των εκπαιδευτικών γινόταν κατόπιν πρότασης του οικείου διευθυντή.⁷¹⁶ Ακόμη, υπήρχαν περιπτώσεις που η ανανέωση των συμβολαίων συνοδευόταν και από αλλαγές στους όρους εργασίας, στην προσπάθεια προσαρμογής στις ανάγκες των σχολείων.⁷¹⁷ Οι ανανεώσεις των συμβολαίων τα κρίσιμα έτη 1940-1941 ήταν από τις πλέον δύσκολες στιγμές και για την ΕΚΑ και για τους εκπαιδευτικούς. Το 1940 οι ανανεώσεις των συμβολαίων έγιναν γρήγορα, με μια επιπλέον παράγραφο για την περίπτωση πολέμου.⁷¹⁸ Το ίδιο ίσχυσε και το επόμενο έτος, με την επιφύλαξη του ενδεχομένου απόλυσης όλων των εκπαιδευτικών της ΕΚΑ, λόγω της κατάστασης, χωρίς, μάλιστα, να παρέχεται δικαίωμα αποζημίωσης.⁷¹⁹ Η απόφαση προκάλεσε συζητήσεις, έτσι, εστάλησαν επεξηγηματικές εγκύκλιοι στους εκπαιδευτικούς με τους νέους όρους ανανέωσης διορισμών, που αναφέρονταν στην περίπτωση της ανώτερης βίας, που θα επέβαλε την ολική ή μερική παύση της λειτουργίας των σχολείων.⁷²⁰

Οι διακοπές των διδασκόντων ξεκινούσαν πάντα μετά το πέρας της εξεταστικής περιόδου του Ιουνίου και την έκδοση των αποτελεσμάτων. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το 1912 ξεκινούσαν την πρώτη Κυριακή μετά την Κυριακή της απονομή των απολυτηρίων και λήγουν στις 15/28 Σεπτεμβρίου.⁷²¹ Ο Κανονισμός των σχολείων προέβλεπε ότι οι διακοπές ξεκινούσαν στις 21 Ιουνίου και έληγαν στις 10 Σεπτεμβρίου.⁷²² Η Εφορεία μεριμνούσε να δίνονται, προκαταβολικά, στους

⁷¹² Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ προς τον υπουργό Δημοσίας Εκπαιδύσεως και Εκκλησιαστικών (18/6/1926), βλ. επιστολή, αριθμ 337/1069, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 36 (προέδρου 1926). Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Μ Σαλβάγου προς τον γενικό πρόξενο της Ελλάδος Π Σκέφερη (21/3/1928), βλ. επιστολή, αριθμ 112/408, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 40 (1927). Επίσης, "Υπόμνημα περί διαβαθμίσεως και συντάξεως των διδασκόντων", του Πρέσβη Π Καμαμπέλη προς το Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδος (13/8/1931), ΑΥΕ, φακ. Β/10/Η.

⁷¹³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 21/11/1929.

⁷¹⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 20/4/1932.

⁷¹⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 442, 1942, "Διάφοροι αιτήσεις εκπαιδευτικών", και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 543, 1944, "Παράπονα καθηγητών Μ Ε. σχολών".

⁷¹⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 23/2/1944.

⁷¹⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 30/5/1938, οπότε αποφασίστηκε ότι λόγω της διατήρησης των ωρών διδασκαλίας της μετάφρασης στην ελληνική και τανάπαλιν από Ελληνες αραβοδιδασκάλους, θα ενημερώνονταν οι Αιγύπτιοι δάσκαλοι ότι τα συμβόλαιά τους θα ανανεώνονταν από το 1938/39 σε ελαττωμένη βάση των ωρών τους, με ανάλογη ελάττωση του μισθού τους.

⁷¹⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/5/1940.

⁷¹⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 2/6/1941.

⁷²⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 9/6/1941.

⁷²¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 25/6/7/1912.

⁷²² **Ελληνική εν Αλεξάνδρεια Κοινότης, Κανονισμός των σχολείων...**, ό π., άρθρο 32, σ 11.

καθηγητές που ταξίδευαν στις ιδιαίτερες πατρίδες τους, οι μισθοί Ιουνίου και Ιουλίου.⁷²³ Πάντως η ΕΚΑ για να αποφύγει προβλήματα κατά την επιστροφή των καθηγητών στην Αλεξάνδρεια, ζητούσε προ της αναχωρήσεώς τους να θεωρούν τα διαβατήριά τους.⁷²⁴

Στα σχολεία της ΕΚΑ, όπως και άλλων ελληνικών κοινοτήτων υπηρετούσαν και λίγοι απεσπασμένοι εκπαιδευτικοί από την Ελλάδα. Η παρουσία τους βοηθούσε την Κοινότητα να συμπληρώσει τα κενά που προέκυπταν. Το πληροφορούμαστε από επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Μ Σαλβάγου προς τον γενικό πρόξενο Κωνσταντίνο Βαλτή (18/4/1939),⁷²⁵ με την οποία διαμαρτυρόταν για την ανάκληση αυτών των εκπαιδευτικών στην Ελλάδα και την σύσταση που απηύθυνε η κυβέρνηση για την πρόσληψη αδιόριστων πτυχιούχων. Η νέα κατάσταση δυσχεραίνε την ΕΚΑ, προκαλούσε προβλήματα στα κοινοτικά σχολεία, ανέτρεπε τον κοινοτικό σχεδιασμό και δημιουργούσε προβλήματα και με την αιγυπτιακή κυβέρνηση (άδεια παραμονής και διδασκαλίας στην Αίγυπτο).

Η ΕΚΑ, για την καλύτερη και αποδοτικότερη λειτουργία των σχολείων, αποφάσισε να υπάρξουν μεταθέσεις εκπαιδευτικών από σχολείου εις σχολείον, ώστε οι καλύτεροι Φιλολόγοι, Μαθηματικοί και Φυσικομαθηματικοί να συγκεντρώνονται στο Γυμνάσιο, οι δε καλύτεροι των γλωσσικών μαθημάτων στην Σαλβάγειο. Αυτό μετά την διαπίστωση ότι οι μαθητές του Αβερωφείου υστερούσαν στα μαθηματικά, ενώ οι μαθητές της Σαλβαγείου υστερούσαν στα ελληνικά.⁷²⁶ Πάντως, δεν ήταν άγνωστο το φαινόμενο των μεταθέσεων από και προς το γυμνάσιο αρρένων από το γυμνάσιο θηλέων και την Σαλβάγειο.⁷²⁷

Οι καθηγητές εκτός από την διδασκαλία είχαν και άλλα καθήκοντα, σύμφωνα και με τον Κανονισμό,⁷²⁸ είτε σχετικά με την σχολική ζωή (συμμετοχή σε εκδρομές και εορτές), είτε διοικητικής φύσεως (ένισχυση του έργου του διευθυντού του σχολείου, επιτήρηση μαθητών). Εκτός αυτών, έγινε δεκτό να διορίζονται καθηγητές της Μ.Ε. ως βιβλιοθηκάριοι, χωρίς επιπλέον μισθό, έως ότου προσληφθεί υπάλληλος, ως υπεύθυνος της βιβλιοθήκης,⁷²⁹ ενώ κάποιος από τους φυσικούς αναλάμβανε υπεύθυνος του εργαστηρίου Φυσικής και Χημείας.⁷³⁰ Επίσης, η ΕΚΑ μελετούσε και εφαρμόζε τις υποδείξεις του καθηγητή της Φυσικής, επί κτιριακών και άλλων συναφών υλικοτεχνικών ζητημάτων.⁷³¹

Η ΕΚΑ φρόντιζε και για την μετεκπαίδευση των καθηγητών της, ακόμη και με την παροχή υποτροφιών. Με απόφαση της Επιτροπής του Σαλβαγείου Κληροδοτήματος αποστέλλονταν καθηγητές στο εξωτερικό για ανώτερες σπουδές με έξοδα του κληροδοτήματος.⁷³² Ενδεικτικά, μόνο, αναφέρεται ότι το 1922 εστάλη

⁷²³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/4/7/1921.

⁷²⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 19/7/1939.

⁷²⁵ Αριθμ. 255/698, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 84 (προέδρου 1938/1939). Επίσης, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 304, 1939, "Περί της ζητηθείσης υπό του Υπουργείου Παιδείας ανακλήσεως απεσπασμένων παρ' ημίν εκπαιδευτικών. Αποσπάσεις εκπαιδευτικών μας".

⁷²⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 18/1/1945.

⁷²⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/11/1947.

⁷²⁸ **Ελληνική εν Αλεξάνδρεια Κοινότης, Κανονισμός των σχολείων...**, ό π., άρθρο 10, σ 6.

⁷²⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 26/9/1946.

⁷³⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 5/12/1947.

⁷³¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/8/1946.

⁷³² Σύμφωνα με τα άρθρα 6 και 9 του Κανονισμού του Κληροδοτήματος, βλ. **Ελληνική εν Αλεξάνδρεια Κοινότης, Ειδικός Κανονισμός Υποτροφίας Νικολάου Σαλβάγου, Αλεξάνδρεια 1919, σσ 6-7.**

στην Σουηδία για να τελειοποιηθεί στην Σουηδική γυμναστική ο καθηγητής Δημοσθένης Συμεωνίδης, με έξοδα της υποτροφίας Σαλβάγου.⁷³³ Το 1928 αναχώρησε για την Ευρώπη για παιδαγωγικές μελέτες η Αλκμήνη Δαλαμπακίδου, ενώ ο φιλόλογος Μιχ. Χαβιαράς επέστρεψε από την Ελβετία και την Αγγλία, όπου μετεκπαιδεύτηκε για δύο χρόνια.⁷³⁴

Αξίζει να σημειωθεί μια ενδιαφέρουσα απόφαση της Εφορείας για τους Αραβες καθηγητές. Αποφασίστηκε να παρέχονται δωρεάν τρίμηνα μαθήματα ελληνικών, κατά τους θερινούς μήνες, στους καθηγητές των Αραβικών, ώστε να μπορούν να συννεοούνται, στοιχειωδώς, με τους Έλληνες μαθητές τους.⁷³⁵ Ήταν μια ξεχωριστή μέριμνα της Κοινότητας για αυτήν την κατηγορία των καθηγητών της, που βοηθούσε στην καλύτερη προσαρμογή των Αράβων στο κλίμα των κοινοτικών σχολείων και διευκόλυε το, ούτως ή άλλως, δύσκολο έργο τους.

Οι καθηγητές του γυμνασίου δικαιούνταν να συνέρχονται σε τακτικές συνεδριάσεις μία φορά τον μήνα.⁷³⁶ Το μέτρο δεν εφαρμόζοταν σταθερά, παρόλο που προβλεπόταν από τον Κανονισμό των σχολείων. Οι συνεδριάσεις αποτελούσαν επιθυμία των καθηγητών, που διεκδικούσαν αυτό το δικαίωμά τους. Το 1919 ζήτησαν να συγκαλεί ο γυμνασιάρχης τον σύλλογο των διδασκόντων σε τακτικές συνεδριάσεις άπαξ του μηνός και σε έκτακτες όποτε υπάρχει ανάγκη πρόοδος και διαγωγή των μαθητών, διδασκαλία, αγωγή κλπ.), σύμφωνα με το 12^ο άρθρο του Βασιλικού Διατάγματος της 16^{ης} Απριλίου 1915. Η Εφορεία συμφωνούσε και επιθυμούσε την μελέτη των πορισμάτων αυτών των συσκέψεων για την βελτίωση της παρεχόμενης παιδείας από τα κοινοτικά σχολεία.⁷³⁷ Η απόφαση επιβεβαιώθηκε και από την Επιτροπή της Κοινότητας.⁷³⁸ Η ίδια τακτική συνεχίστηκε και τα επόμενα έτη, και το 1937 αποφασίστηκε τα αντίγραφα των πρακτικών να στέλνονται στην Εφορεία, ώστε να παγιωθεί η στενότερη συνεργασία μεταξύ αυτής και όλων των εκπαιδευτικών.⁷³⁹ Μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο πραγματοποιούνταν, επιπλέον, μια φορά τον χρόνο συγκέντρωση των ελληνόφωνων εκπαιδευτικών.⁷⁴⁰

Σημαντικές απεδείχθησαν οι διάφορες ενώσεις που ίδρυσαν οι εκπαιδευτικοί και που προώθησαν πολλά από τα αιτήματά τους. Το 1919 ιδρύθηκε ο "Εκπαιδευτικός Ομίλος", με σκοπό την ενίσχυση της προσπάθειας αναμόρφωσης της ελληνικής παιδείας στην Αίγυπτο. Για την επίτευξη του σκοπού θα χρησιμοποιούνταν οι διαλέξεις, οι ειδικές εκδόσεις και τα συνέδρια.⁷⁴¹

Το 1927 ιδρύθηκε η "Ελληνική Διδακταλική Ενωσις Αλεξανδρείας και Κάτω Αιγύπτου", με σκοπό την ενίσχυση και ανάπτυξη των πνευματικών και ηθικών δυνάμεων του Έλληνα εκπαιδευτικού της Αιγύπτου, με την μελέτη όλων των προβλημάτων που απασχολούσαν την ελληνική εκπαίδευση στην χώρα και με την καλλιέργεια δεσμών φιλίας και αλληλεγγύης μεταξύ των μελών της. Οι σκοποί επιδιώκονταν με την ίδρυση εντευκτηρίου και βιβλιοθήκης, με παιδαγωγικά

⁷³³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 15/28/6/1922. Η μετεκπαίδευσή του διήρκησε περί τους 6 μήνες, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/22/12/1922.

⁷³⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 19/6/1928.

⁷³⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 22/5/1935.

⁷³⁶ **Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης**, *Κανονισμός των σχολείων...*, ό π., άρθρο 34, σ 11.

⁷³⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/22/7/1919.

⁷³⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 13/26/12/1919.

⁷³⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 15/6/1937.

⁷⁴⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/2/1949.

⁷⁴¹ "Καταστατικό του Εκπαιδευτικού Ομίλου της Αιγύπτου", Αλεξάνδρεια 1919, σσ 12.

συνέδρια, με διαλέξεις, με εκδόσεις και άλλα πρόσφορα μέσα.⁷⁴² Όπως θα δούμε και στην συνέχεια η Ένωση έκανε αισθητή την παρουσία της και προώθησε μια σειρά από θέματα και προβλήματα που ταλάνιζαν τον εκπαιδευτικό κόσμο της Αιγύπτου, και ιδίως το οικονομικό πρόβλημα.⁷⁴³ Κατά την δεκαετία του '40 η Ένωση έλαβε την ονομασία "Ένωση Ελλήνων Εκπαιδευτικών Αλεξανδρείας και Κάτω Αιγύπτου", ενώ οι σκοποί παρέμεναν ίδιοι.⁷⁴⁴ Το 1957 έλαβε την ονομασία "Σύνδεσμος Ελλήνων Εκπαιδευτικών Αιγύπτου".⁷⁴⁵

Οι Έλληνες εκπαιδευτικοί μπορούσαν να εγγραφούν μέλη και στην Αιγυπτιακή Διδασκαλική Ένωση Δέλτα, που ιδρύθηκε το 1953.⁷⁴⁶

Ολες αυτές οι Ενώσεις βοήθησαν ποικιλότροπα το έργο του Έλληνα εκπαιδευτικού και προώθησαν πολλά από τα καίρια αιτήματά του. Σημαντικότερα ήταν τα θέματα των χαμηλών απολαβών, των συντάξεων, των εργάσιμων ωρών και της εξέλιξής τους.⁷⁴⁷ Η ΕΚΑ συμφωνούσε με την ύπαρξη αυτών των ενώσεων το 1942, μάλιστα, προσέφερε 40 Λίρες προς την Ελληνική Διδασκαλική Ένωση Αλεξανδρείας και Κάτω Αιγύπτου.⁷⁴⁸

Σημαντικό θέμα στις σχέσεις καθηγητών-ΕΚΑ ήταν το θέμα των ιδιαίτερων μαθημάτων, που έδιναν οι καθηγητές και διέποταν από αυστηρό καθεστώς. Η πρώτη απαγόρευση των ιδιαίτερων διατυπώθηκε το 1888 και αφορούσε τους διευθυντές των σχολείων, με την αιτιολογία ότι τα ιδιαίτερα μαθήματα μπορούσαν να αποδειχθούν επιβλαβέστατα για την εξέλιξη των κοινοτικών σχολείων.⁷⁴⁹

Η ίδια απαγόρευση για τους διευθυντές υπήρχε και στον Κανονισμό των Σχολείων, με την προσθήκη της απαγόρευσης προγύμνασης των υποψηφίων για την κατάταξη στο οικείο σχολείο.⁷⁵⁰ Ο Κανονισμός διαφοροποιούνταν ως προς τους καθηγητές. Απαγόρευε τα ιδιαίτερα μαθήματα σε μαθητές του σχολείου, στο οποίο υπηρετούσαν ο ενδιαφερόμενοι καθηγητές, μπορούσαν, όμως, με άδεια του οικείου διευθυντή, να αναλάβουν την κατ'ιδίαν διδασκαλία μαθητών άλλων σχολείων, μέχρι 18 ώρες καθ'εβδομάδα και έως το τέλος Φεβρουαρίου.⁷⁵¹

Λίγα έτη προ της έγκρισης του Κανονισμού και συγκεκριμένα το 1920, δημιουργήθηκε σοβαρό πρόβλημα⁷⁵² με την παράβαση άρθρων του νόμου «Περί ιδιωτικής διδασκαλίας» από τους καθηγητές Χατζηστεφάνου, Παπαναούμ και Μαργαριτίδη. Η Εφορεία απάσισε να απαγορευθεί στους καθηγητές να διδάσκουν

⁷⁴² Ελληνική Διδασκαλική Ένωση Αλεξανδρείας και Κάτω Αιγύπτου, *Καταστατικόν*, Αλεξάνδρεια 1936, σσ 13.

⁷⁴³ Για τα αιτήματά τους γίνεται αναλυτικότερα λόγος στο κεφάλαιο σχετικά με τα οικονομικά του σχολείου.

⁷⁴⁴ Ένωση Ελλήνων Εκπαιδευτικών Αλεξανδρείας και Κάτω Αιγύπτου, *Καταστατικόν*, Αλεξάνδρεια 1946, σσ 13.

⁷⁴⁵ Σύνδεσμος Ελλήνων Εκπαιδευτικών Αιγύπτου, *Καταστατικόν*, Αλεξάνδρεια 1960, σσ 17.

⁷⁴⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/5/1953.

⁷⁴⁷ Βλ. ενδεικτικά - "Υπόμνημα επί των Εκπαιδευτικών", της 6/19/8/1919, του καθηγητή του Αβερωφείου Σ Σπηλιωτόπουλου, αντιπροέδρου του Παναγύπτιου Συνδέσμου Ελλήνων Διδασκάλων, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 21 (1919), 36/1919.

⁷⁴⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/1/1942.

⁷⁴⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 2/14/12/1888.

⁷⁵⁰ Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης, *Κανονισμός των σχολείων...*, ό π., άρθρα 11 & 12, σ 6.

⁷⁵¹ Ο π., άρθρο 13, σσ 6-7.

⁷⁵² Το θέμα ετέθη από πολίτη, που κατήγγειλε τους εκπαιδευτικούς στην Εφορεία. Αργότερα μετανόησε για αυτή την ενέργεια, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/10/2/1921.

ιδιαίτερος τους μαθητές του γυμνασίου και να ανακαλέσει τους παρεκτραπέντας μαθητές στην τάξη. Οποιος καθηγητής δεν πειθαρχούσε θα απολυόταν⁷⁵³ οι κατηγορούμενοι καθηγητές απολογήθηκαν στην Εφορεία και τακτοποιήθηκε το πρόβλημα, χωρίς περαιτέρω κυρώσεις για τους καθηγητές.⁷⁵⁴

Ωστόσο το όλο θέμα δεν έπαυε να απασχολεί τον εκπαιδευτικό κόσμο της Αλεξάνδρειας. Όταν, μεταπολεμικά,⁷⁵⁵ ξέσπασε σκάνδαλο διαδόσεων για διαρροή των θεμάτων των εξετάσεων στους μαθητές των ιδιαίτερων, η Εφορεία αναγκάστηκε να λάβει μέτρα. Επειδή τα ιδιαίτερα μαθήματα εξακολουθούσαν να απαγορεύονται δια νόμου, επιβλήθηκαν διάφορες ποινές στους εκπαιδευτικούς που επέμεναν σ' αυτά. Αποφασίστηκε οι καθηγητές και οι διευθυντές να είναι προσεκτικοί στις διαδόσεις για γνωστά θέματα που υποβάλλονταν στις εξετάσεις. Ακόμη, οι καθηγητές έπρεπε να ενημερώνουν τους διευθυντές για τα θέματα που διδάσκουν στα ιδιαίτερα μαθήματά τους. Γι' αυτό κρίθηκε σκόπιμο, τα ιδιαίτερα μαθήματα να σταματούν στις 31 Μαΐου, ώστε να διασφαλιστεί το απόρρητο των θεμάτων που τίθενταν σε κλήρωση για τις εξετάσεις. Έπρεπε, επίσης, να εξεταστεί, αν ήταν πρόπον να διορίζονται στις θέσεις των υποδιευθυντών και του υπεύθυνου του τμήματος θετικών επιστημών καθηγητές που κατηγορήθηκαν για παράβλεψη των Κανονισμών και παραμέληση των καθηκόντων τους.⁷⁵⁶ Στην απόφαση αυτή αντέδρασαν κάποιοι από τους θιγόμενους καθηγητές, ειδικά ως προς το θέμα της παύσης των μαθημάτων προ των εξετάσεων. Παρόλα αυτά η Εφορεία επέμεινε στην απόφαση για παύση των ιδιαίτερων τον Μαΐο και μη επέκτασή τους τον Ιούνιο.⁷⁵⁷

Παρόμοιο ήταν το θέμα της διδασκαλίας των καθηγητών του Αβερωφείου σε ιδιωτικά σχολεία. Η ΕΚΑ δεν συμφωνούσε, κατ' αρχήν, σ' αυτή την εξέλιξη, για να μην θιγούν τα κοινοτικά σχολεία, δεδομένου ότι τα ιδιωτικά σχολεία ήταν κατ' ουσίαν αντίπαλα των κοινοτικών, παρόλο που, θεωρητικά, και οι δύο πλευρές υπηρετούσαν ένα κοινό σκοπό, την ελληνική εκπαίδευση της Αλεξάνδρειας, με διαφορετικό τρόπο. Όμως, τα ιδιωτικά σχολεία ζητούσαν την συνδρομή των εκπαιδευτικών της ΕΚΑ, αν και ήταν κοινοτικοί υπάλληλοι, ώστε να μπορέσουν να λειτουργήσουν. Από την πλευρά τους οι καθηγητές των κοινοτικών σχολείων, με αυτή την επιπλέον υπηρεσία, συμπλήρωναν τα οικονομικά τους, που ουδέποτε υπήρξαν ιδιαίτερα ανθηρά, λόγω των χαμηλών μισθών και της ακρίβειας ζωής στην Αλεξάνδρεια, ειδικά την περίοδο του μεσοπολέμου και του Β' παγκοσμίου πολέμου.

Το θέμα απασχολούσε όλες τις ενδιαφερόμενες πλευρές και, προφανώς, επειδή οι εκπαιδευτικοί ήταν πρόθυμοι να παράσχουν τις υπηρεσίες τους στα ιδιωτικά σχολεία, η Εφορεία των σχολείων αποφάσισε να επιτρέψει αυτή την δεύτερη απασχόληση στους εκπαιδευτικούς της, υπό προϋποθέσεις, ώστε να μην βλαφθεί η λειτουργία των σχολείων της. Σε συνεδρία της καθόρισε με λεπτομέρειες, υπό ποιες συνθήκες επιτρεπόταν η διδασκαλία στα ιδιωτικά σχολεία. Οι καθηγητές μπορούσαν να διδάσκουν στην Α' και Β' τάξη Λυκείων (ιδιωτικά γυμνάσια), που δεν έχουν τάξη

⁷⁵³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, εκτ. συνεδρ 28/11/1920.

⁷⁵⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/10/2/1921 και συνεδρ 10/23/3/1921. Για το θέμα της απαγόρευσης των ιδιαίτερων μαθημάτων αυτήν την περίοδο, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 57, 1932, "Περί εξωτερικής διδασκαλίας των καθηγητών".

⁷⁵⁵ Η πρώτη αναφορά σε ιδιαίτερα μαθήματα, κατά παράβαση του κανονισμού, μετεπολεμικά, έγινε το 1947 και αφορούσε κρούσματα στο Αβερωφείο γυμνάσιο, κατά το σχολικό έτος 1946-1947, βλ. επιστολή του προέδρου Μ Σαλβάγου προς τον γυμνασιάρχη Μ Χαβιάρá (13/11/1947), ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, αριθμ 1997/96, τ 129 (προέδρου 1947/1948).

⁷⁵⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 16/3/1948.

⁷⁵⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/5/1948.

ανώτερη της δευτέρας. Για κάθε Λύκειο να περιορισθεί η άδεια σε 2 φιλολόγους και 1 μαθηματικό ή φυσικό· κάθε καθηγητής εδικαιούτο να διδάσκει έως 6 ώρες την εβδομάδα. Ο ενδιαφερόμενος καθηγητής όφειλε να υποβάλει αίτηση στον γενικό διευθυντή των σχολείων, όπου περιλαμβάνονταν το σχολείο, η τάξη και οι εβδομαδιαίες ώρες. Η αίτηση εξεταζόταν από τον γενικό διευθυντή και τον πρόεδρο της Εφορείας των σχολείων. Η διδασκαλία στα ιδιωτικά ρυθμιζόταν μετά την οριστικοποίηση του ωρολογίου προγράμματος των κοινοτικών σχολείων και διεξαγόταν κατά τις ελεύθερες ώρες των καθηγητών.⁷⁵⁸

Υπάρχουν πολλές περιπτώσεις, όπου η συνεργασία των καθηγητών του γυμνασίου με την ΕΚΑ δεν εξελίχθηκε ομαλά. Κάποιες φορές η Εφορεία των Σχολείων έκανε παρατηρήσεις στους καθηγητές, όταν θεωρούσε ότι υπήρχαν προβλήματα. Έτσι, το 1943 έγινε σύσταση στους καθηγητές των Αγγλικών να συμμορφωθούν προς τον κανονισμό των Σχολείων, να βελτιώσουν την σχέση τους με τους μαθητές, να μεριμνήσουν για την επιβολή τους επ'αυτών και να τηρούν το ωράριο του σχολείου.⁷⁵⁹

Σε αρκετές περιπτώσεις τα προβλήματα στις σχέσεις των δύο πλευρών οδήγησαν σε λύση της συνεργασίας είτε με πρωτοβουλία της ΕΚΑ (απόλυση), είτε με πρωτοβουλία του ενδιαφερόμενου καθηγητή (παραίτηση, επιθυμία μη ανανέωσης του συμβολαίου). Ενδεικτικά αναφέρεται η περίπτωση του μαθηματικού Κ.Θ. Παγώνη, που υπέβαλε την παραίτησή του, για λόγους ευθιξίας, επειδή ο διευθυντής τον επέπληξε παρουσία τρίτων.⁷⁶⁰

Σημαντικές στην λήψη απόφασης για την απόλυση εκπαιδευτικού ήταν οι εμπιστευτικές εκθέσεις των διευθυντών. Σ'αυτές υπήρχε η κρίση του διευθυντή για κάθε ένα εκπαιδευτικό, που συχνά αποτελούσε την αιτιολογία για την μη ανανέωση του συμβολαίου του. Ο γενικός διευθυντής των Σχολείων άρχισε να υποβάλλει εμπιστευτική έκθεση για την ικανότητα του διδάσκοντος προσωπικού από το 1921.⁷⁶¹ Εκτοτε, οι εκθέσεις του γενικού διευθυντή και των επιμέρους διευθυντών αναγινώσκονταν στην Εφορεία και λαμβάνονταν οι δέουσες επ'αυτών αποφάσεις.⁷⁶² Ενδεικτικά, αναφέρεται η μη ανανέωση για διάφορους λόγους-των συμβολαίων των καθηγητών: Σταθάκου (πλημμελής άσκηση καθηκόντων και μη τακτική προσέλευση), Κοτρονάρου (εριστικός), Παπαναούμ (εξέπεσε της υπόληψης των μαθητών, δήλωσε παλαιότερη ημερομηνία λήψης του Διδακτορικού από την πραγματική) και Louis Kohler (δεν επιβαλλόταν στην τάξη).⁷⁶³ Η απόφαση ελήφθη στηριζόμενη σε έκθεση του γυμνασιάρχη. Πολλές φορές η Εφορεία προχωρούσε σε

⁷⁵⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 2/2/1933.

⁷⁵⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 10/5/1943.

⁷⁶⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 3/16/12/1907.

⁷⁶¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/1/4/1921.

⁷⁶² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/6/1933. Βλ. -ενδεικτικά- "Έκθεση του γυμνασιάρχη Ιω. Πιζάνη" της 24^{ης}/5/1921, με κρίσεις επί του προσωπικού του Αβερωφείου, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 26 (1921), επίσης, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 259, 1936/38, 1938/39, "Έκθέσεις διευθυντών περί του διδάσκοντος προσωπικού", όπου ανεξάρτητα από την χρονολογική ένδειξη του φακέλλου, περιλαμβάνονται οι σχετικές εκθέσεις των διευθυντών του Αβερωφείου (αρρένων και θηλέων) από το 1938 ως το 1949.

⁷⁶³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/4/7/1921. Επίσης, καταγγελίες συμβολαίων των εκπαιδευτικών έχουμε στο ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 83, 1930/1935, "Απόλυσις καθηγητών και διδασκάλων", και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 900, 1954, "Καταγγελία συμβολαίων εκπαιδευτικών".

απολύσεις εκπαιδευτικών λόγω σύμπτυξης των τμημάτων.⁷⁶⁴ Υπήρξε, ακόμη, απόλυση (απαλλαγή από τα καθήκοντα) καθηγητού Φιλολογίας λόγω απειθαρχίας.⁷⁶⁵

Μεταπολεμικά και το Υπουργείο Παιδείας της Ελλάδος ενδιαφερόταν για αυτές τις εκθέσεις, αντλώντας τις εμπιστευτικές πληροφορίες που έπρεπε να υποβάλλουν οι διευθυντές για τους εκπαιδευτικούς, όπως διδασκαλία, προσόντα, συμπεριφορά και δράση.⁷⁶⁶

Η πλέον δύσκολη περίπτωση απομάκρυνσης καθηγητή από το Αβερύφειο ήταν το καθηγητή των Φυσικών Ι. Καλλίρη, που απολύθηκε το 1938. Οι λόγοι που δεν ανανεώθηκε το συμβόλαιό του ήταν η ανικανότητά του να επιβληθεί των μαθητών στην τάξη και η δυσκολονόητη διδασκαλία του μαθήματος. Το εκπληκτικό τη υπόθεση ήταν μια κίνηση των μαθητών υπέρ αυτού. Ειδικότερα, ομάδα μαθητών επισκέφθηκε τον προϊστάμενο της Εφορείας Ν. Ρούσο και ζήτησε την επανεξέταση της απόφασης για την απόλυση του Καλλίρη, αφού αυτοί ήταν οι υπεύθυνοι για την αταξία στην τάξη και την συνεπακόλουθη μη επιβολή του καθηγητή στην τάξη. Ο Ρούσος ζήτησε να του δοθεί μια ακόμη ευκαιρία για ένα έτος και η Εφορεία παρέπεμψε το θέμα στην Επιτροπή της Κοινότητας.⁷⁶⁷

Η Εφορεία τελικά φαίνεται πως επέμεινε στην απόφασή της για την απόλυσή του, έτσι, τον Αύγουστο του ίδιου έτους ο Καλλίρης προχώρησε σε μια ενέργεια μοναδική στο είδος της, για καθηγητή κοινοτικού σχολείου. Εξέδωσε βιβλίο, όπου περιεχόταν η απόλογία και γενικά η άποψή του για την υπόθεσή του.⁷⁶⁸ Είναι γεγονός πως τα επίσημα κείμενα της ΕΚΑ (πρακτικά της Εφορείας και της Επιτροπής της Κοινότητας) δεν αναφέρουν πολλά στοιχεία για την υπόθεση, εκτός από την επίσημη απόφαση, αφήνοντας πολλά κενά και ερωτήματα. Το βιβλίο του Καλλίρη αναφέρεται σε πολλά γεγονότα, ιδωμένα, ασφαλώς, από την δική του πλευρά, ωστόσο λύνουν αρκετές απορίες.

Ο Καλλίρης αναφερόταν στις, αρχικά, δύο κατηγορίες που του στοίχισαν την θέση στο Αβερύφειο και τις αναιρεί, παραθέτοντας πληθώρα στοιχείων και περιστατικών. Μ'αυτά αποδείκνυε ότι ο μοναδικός υπεύθυνος για την γενικευμένη, κατ'αυτόν, αταξία που επικρατούσε στο Αβερύφειο ήταν ο γυμνασιάρχης Κωνσταντίνος Φτυαράς, που κάλυπτε τους ταραξίες, γόνους γνωστών οικογενειών της Αλεξάνδρειας, που δεν κατονομάζονται στο βιβλίο.⁷⁶⁹ Ακόμη, στο θέμα της διδασκαλίας ανέφερε ότι εθεωρείτο από τους συναδέλφους του ως ικανός διδάσκαλος και η κατηγορία που του προσήπταν οφειλόταν στην προκατάληψη του Φτυαρά

⁷⁶⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/6/1948. Απολύσεις 4 Φιλολόγων και 1 Μαθηματικού από την σύμπτυξη των τμημάτων.

⁷⁶⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 13/26/12/1919.

⁷⁶⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 3/3/1952. Επίσης, "Εκθεση με χαρακτηρισμό των φιλόλογων" του γυμνασιάρχου Μ Χαβιαρά, προς τον έφορο Ν Βαλεντή (21/7/1954), σύμφωνα με την εντολή του Υπουργείου Παιδείας της Ελλάδος, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Εμπιστευτικό Πρωτόκολλο, (1953 κ εξ.). ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 998, 1956/1958, "Πληροφορία επί του εκπαιδευτικού προσωπικού ζητηθείσαι υπό του γενικού προξενείου της Ελλάδος", όπου αναφέρονται οι τίτλοι σπουδών, η υπηρεσιακή τους κατάσταση και οι διευθύνσεις τους στην Αλεξάνδρεια. Επίσης, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 853, 1953, "Πληροφορία επί των εκπαιδευτικών μας ζητηθείσαι δια το Μετοχικόν Ταμείον", όπου αναφέρονται η ηλικία, ο βαθμός, τα έτη υπηρεσίας, η οικογενειακή κατάσταση και ο αριθμός των τέκνων.

⁷⁶⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 30/5/1938.

⁷⁶⁸ **Ι Κ Καλλίρη**, *Σώσατε το Αβερύφειον Γυμνάσιον-(Η απολογία μου)*, Αλεξάνδρεια 1938, σσ 47.

⁷⁶⁹ Ο π., σσ 9-23, όπου η αναίρεση της πρώτης κατηγορίας.

εναντίον του.⁷⁷⁰ Γενικά για την όλη κατάσταση του σχολείου κατηγορούσε τον γυμνασιάρχη, που είχε μετατρέψει το Αβερώφειο σε «σφαγείο των συναδέλφων του».⁷⁷¹

Στις δύο κατηγορίες η διεύθυνση του γυμνασίου προσέθεσε και την τρίτη κατηγορία της βαθμολόγησης όλων των γραπτών των θερινών εξετάσεων με άριστα, ώστε να φανεί αρεστός στους μαθητές. Η τρίτη κατηγορία εκτοξεύθηκε μετά την εκδήλωση της αντίδρασης των μαθητών υπέρ του Καλλίρη, στις 30 Μαΐου και την πρόταση του Ρούσου για μια ακόμα ευκαιρία υπέρ του καθηγητή, και στοίχισε οριστικά την θέση του στο σχολείο. Κατά τον Καλλίρη επρόκειτο για μερικά γραπτά των χειμερινών εξετάσεων, δίκαια βαθμολογημένα, που παρουσιάστηκαν ως ενδεικτικά του συνόλου των γραπτών των θερινών εξετάσεων, πάλι με προτροπή του γυμνασιάρχη.⁷⁷²

Το βιβλίο προκάλεσε μεγάλες αντιδράσεις στην ΕΚΑ, που απέρριψε το περιεχόμενό του και τις θέσεις που υποστήριζε και επέμενε στο δίκαιο της απόλυσής του.⁷⁷³ Αντιδράσεις, όμως, σημειώθηκαν και στην παροικία, με αποτέλεσμα ο Ευστράτιος Ζερμπίνης να ζητήσει από την Εφορεία να εξετάσει τις καταγγελίες του Καλλίρη. Η Εφορεία αρνήθηκε κατηγορηματικά, αμυνόμενη των αποφάσεών της.⁷⁷⁴ Γεγονός είναι ότι το βιβλίο δεν προκάλεσε την αλλαγή της απόφασης της Εφορείας και ο Καλλίρης δεν επέστρεψε στο Αβερώφειο. Βεβαίως, το θέμα συνέχισε να απασχολεί την παροικία, αφού ο Καλλίρης απέστειλε το βιβλίο του στους γονείς των μαθητών, που άρχισαν να ανησυχούν για την πορεία του Γυμνασίου επί των ημερών του Φτυαρά.⁷⁷⁵

Πάντως, πέρα από αυτή την θλιβερή ιστορία και σε άλλες περιπτώσεις καθηγητών υπήρξαν αντιδράσεις από τους θιγόμενους, που πολλές φορές προσπαθούσαν με δικαστικούς αγώνες να δικαιωθούν. Αυτές οι ενέργειες δεν είχαν πάντα ευτυχή κατάληξη για τους καθηγητές.⁷⁷⁶

Ακόμη, η ίδια η Κοινότητα απηύθυνε συμβουλές και συστάσεις για την καλύτερη απόδοση του έργου των εκπαιδευτικών, μέσω του γυμνασιάρχου του Αβερωφείου. Η Κοινότητα επιθυμούσε την καλή συνεργασία των εκπαιδευτικών μεταξύ τους και με την διεύθυνση, τον σεβασμό και την εφαρμογή των αποφάσεων από τα εντεταλμένα κοινοτικά όργανα (Εφορεία και Επιτροπή). Αυτές οι υποδείξεις είχαν στόχο την βελτίωση του παρεχόμενου έργου και αποσκοπούσαν στον περιορισμό των κρουσμάτων παραβιάσεις των κοινοτικών οδηγιών και του Κανονισμού.⁷⁷⁷

Όπως είναι γνωστό η υπό εξέταση περίοδος (τελευταίο τέταρτο 19^{ου} αιώνα έως το 1960) βρυθεί σημαντικών γεγονότων της ελληνικής και της παγκόσμιας ιστορίας, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται, δυστυχώς, δύο παγκόσμιοι πόλεμοι, δύο βαλκανικοί και μια μεγάλη συμφορά για τους Έλληνες, η Μικρασιατική

⁷⁷⁰ Ο π., σσ 25-26.

⁷⁷¹ Ο π., σ. 7.

⁷⁷² Ο π., σσ 27-37.

⁷⁷³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 8/9/1938.

⁷⁷⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 19/9/1938.

⁷⁷⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 8/11/1938.

⁷⁷⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 30/10/1931. 9 απολυθέντες καθηγητές ξεκίνησαν δικαστικό αγώνα κατά της ΕΚΑ, ζητώντας αποζημίωση συνολικού ύψους 4910 λίρων Αιγ.

Απορρίφθηκαν οι δύο αγωγές ξένων απολυμένων καθηγητών και έγινε δεκτή η μία έφεση της ΕΚΑ, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 20/4/1932.

⁷⁷⁷ Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Μ Σαλβάγου προς τον γυμνασιάρχη Κ Φτυαρά (22/6/1937), αριθμ 436/1412, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ. 75 (προέδρου 1937).

καταστροφή. Οι συνέπειες από τις περιπέτειες της ιστορίας γίνονταν αισθητές στην Αλεξάνδρεια και επιρρέαζαν και το Αβερώφειο. Η πλέον σημαντική επίπτωση στην λειτουργία του ήταν η επιστράτευση των καθηγητών του, Ελλήνων και ξένων. Η Εφορεία των σχολείων, αναγνωρίζοντας την υποχρέωση αυτών των υπαλλήλων της να υπηρετήσουν στον στρατό, αγωνιζόμενοι για τα δίκαια της Ελλάδας, χορηγούσε άδειες επιστράτευσης, προκαταβολικά τρεις μισθούς και δεν απέλυε τους επιστατευμένους,⁷⁷⁸ αλλά τούς αναπλήρωνε, με το δικαίωμα να εργαστούν εκ νέου στα σχολεία, μετά την λήξη της επιστράτευσης. Αυτό συνέβη στην περίπτωση του καθηγητή Κ Μπασσά που πολέμησε στους Βαλκανικούς πολέμους.⁷⁷⁹ Μάλιστα, ο ίδιος παρέμεινε επιστρατευμένος και κατά την διάρκεια της εκστρατείας στην Μικρά Ασία και ο μισθός του πληρωνόταν κανονικά, αφού αφαιρούνταν το 1/3 του μισθού του αξιωματικού.⁷⁸⁰

Το ίδιο καθεστώς ίσχυε και για τους ξένους καθηγητές, αφού δεν υπηρετούσαν σε εχθρικούς στρατούς, αλλά σε συμμαχικούς (Αντάντ). Ετσι, όταν ο γάλλος καθηγητής της Στενογραφίας εκλήθη να υπηρετήσει στον στρατό, η Εφορεία του έδωσε τους μισθούς μέχρι τέλος του σχολικού έτους και δεν προσέλαβε αντικαταστάτη του.⁷⁸¹

Παρόμοια παρέμεινε η φιλοσοφία της ΕΚΑ και στον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο. Απόφασή της για τους επιστρατευθέντες υπαλλήλους της προέβλεπε χορήγηση άδειας απουσίας έως την λήξη της επιστράτευσης, χωρίς απώλεια των θέσεων εργασίας στα κοινοτικά σχολεία. Η αναπλήρωσή τους γινόταν με κοινοτική δαπάνη. Χορηγούνταν προκαταβολικά τριών μηνών μισθοί και μετά την τριμηνία χορηγείτο ο μισθός μειωμένος, ανάλογα με το ύψος του μισθού που λάμβαναν από το Ταμείο του στρατού.⁷⁸² Η πολιτική της ΕΚΑ ως προς τους επιστρατευμένους δεν συνάντησε αντιδράσεις, τουλάχιστον γνωστές.

Όμως, κατά την διάρκεια του Β΄ παγκόσμιου πολέμου η ΕΚΑ αντιμετώπισε πρόβλημα αναπλήρωσης των επιστρατευμένων. Για να συνεχιστεί η λειτουργία του Αβερωφείου απευθύνθηκε στο τμήμα των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων, που βρισκόταν στην Αίγυπτο, ζητώντας αναπληρωτές από τους στρατευμένους πτυχιούχους. Τον Οκτώβριο του 1943, η ΕΚΑ θέλησε να αναπληρώσει τον καθηγητή των Αγγλικών, που της έλλειπε και όταν πληροφορήθηκε ότι ο ναύτης-δίοπος σηματορός Γεώργιος Σακελλαρίδης ήταν καθηγητής των Αγγλικών προπολεμικά, απευθύνθηκε στον αρχηγό του στόλου, υποναύαρχο Κ Αλεξανδρή, ζητώντας την διάθεση του ναύτη στο Αβερώφειο.⁷⁸³ Ο αρχηγός του στόλου αρνήθηκε να διαθέσει τον ναύτη στο σχολείο, επειδή ήταν εκπαιδευτής των σηματορών και ήταν απαραίτητος στο πολεμικό ναυτικό.⁷⁸⁴

Το επόμενο έτος η ΕΚΑ χρειαζόταν καθηγητή των Φυσικών για το Αβερώφειο και απευθύνθηκε στον Υπουργό Παιδείας, ζητώντας αναπλήρωση από τους στρατευμένους.⁷⁸⁵ Πληροφορηθείσα δε, ότι στο στρατόπεδο Δωδεκανησίω

⁷⁷⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 23/5/1/1913.

⁷⁷⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/25/10/1912.

⁷⁸⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 24/7/10/1921.

⁷⁸¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 27/10/5/1915.

⁷⁸² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 28/2/1941.

⁷⁸³ Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ (19/10/1943), ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, αριθμ 1347/576, τ 83 (1943/1944).

⁷⁸⁴ Επιστολή του αρχηγού του στόλου, υποναύαρχου Κ Αλεξανδρή (αριθμ. 053/10237, 26/10/1943), ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 83 (1943/1944).

⁷⁸⁵ Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ στον Υπουργό Παιδείας Χρήστο Σγουρίτσα (4/10/1944), ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 111 (προέδρου 1944/1945).

προσφύγων, στο Νουσεϊράτ της Γάζας, βρισκόταν ο φυσικός Δρύς Νικόλαος, ζήτησε την αποστολή του στην Αλεξάνδρεια. Σε περίπτωση άρνησης, ζητούσε να σταλεί ο φυσικός Ιωάννης Σπέης, που υπηρετούσε στο Φρουραρχείο της Βηρυττού.⁷⁸⁶ Δεν γνωρίζουμε την κατάληξη αυτών των προσπαθειών.

Μεγάλη αναταραχή στην ομογένεια προκάλεσε ο Εθνικός διχασμός το 1917, που βιώθηκε στην Αλεξάνδρεια με ιδιαίτερη ένταση.⁷⁸⁷ Ο διχασμός άγγιξε και το Αβερλώφειο γυμνάσιο, όταν αποφασίστηκε από την Κοινοτική Επιτροπή η απόλυση όσων καθηγητών δεν είχαν προσχωρήσει στην βενιζελική Κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης. Επειδή τα μαθήματα είχαν λήξει δεν θα υπήρχε συνέπεια στην λειτουργία των σχολείων. Η ΕΚΑ, μάλιστα, ερευνούσε την διάδοση, ότι ομάδα μαθητών του γυμνασίου έστειλε αντιπροσωπεία στην Δοξολογία που οργάνωσε το Βασιλικό Προξενείο της Ελλάδας.⁷⁸⁸ Ως μη βενιζελικοί απολύθηκαν οι καθηγητές Κωνσταντίνος Μπασσάς, Σ. Σπηλιωτόπουλος, Π. Ρώττας και Ιωάννης Πιζάνης, υποδιευθυντής. Υπό σκέψη ήταν η ΕΚΑ για τον Ανδρέα Πετρόχειλο των Αραβικών, τον Στ. Οθωνα, που ήταν Οθωμανός υπήκοος και είχε συγγενείς και εμπορικά συμφέροντα στην Μικρά Ασία και τον Διονύσιο Κανελλάτο της Στενογραφίας, που ήταν ανήλικος.⁷⁸⁹

Η όλη κατάσταση δημιούργησε αναστάτωση στην παροικία και πρόβλημα στο γυμνάσιο, λόγω των δημιουργημένων κενών, που η ΕΚΑ όφειλε να καλύψει πριν την έναρξη του νέου σχολικού έτους. Αυτό, όμως, ήταν μάλλον δύσκολο, αφού η Ελλάδα βρισκόταν σε αναταραχή και δεν ήταν εύκολη η επικοινωνία. Περί τα τέλη Ιουλίου, οι φωνές της λογικής και η επικράτηση του κινήματος της Εθνικής Αμυνας στην Ελλάδα, άρχισαν να επιρραζούν την ΕΚΑ, στην κατεύθυνση της αποκατάστασης των απολυμένων. Αρχικά, η Επιτροπή επέμεινε στην μη επαναπρόσληψη των μη βενιζελικών καθηγητών, παρά την αποκατάσταση της Εθνικής Ενότητας, αφού δεν άλλαζαν απόψεις.⁷⁹⁰ Τελικά, στις αρχές Αυγούστου οι απολυθέντες επαναπροσλήφθηκαν, παρά την περί του αντιθέτου άποψη της ΕΚΑ και του συνδέσμου των «Φιλελευθέρων», που επέμεναν ότι οι βασιλόφρονες δεν μετανούσαν, παρά τις περί του αντιθέτου διακηρύξεις τους, «δεν είχαν εθνικά φρονήματα, ήσαν θαυμασταί των προδοτών και λάτρεις της δουλείας». Όμως, ο διπλωματικός πράκτωρ Αντώνιος Σακτούρης ζητούσε την επαναπρόσληψή τους, αφού δήλωναν μετάνοια και με την ελπίδα διαφορετικής συμπεριφοράς στην νέα περίοδο υπηρεσίας στα κοινοτικά σχολεία. Η ΕΚΑ απεδέχθη το σκεπτικό του Σακτούρη και τους αποκατέστησε, καλύπτοντας τα δημιουργημένα κενά.⁷⁹¹

Παρόμοιας φύσεως ήταν και η κατάσταση που δημιουργήθηκε από τα τέλη της δεκαετίας του '30 με το θέμα της συμμετοχής των καθηγητών σε διάφορες

⁷⁸⁶ Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ προς τον υπουργό, Παιδείας Χρ Σγουρίτσα (10/10/1944), ό π.

⁷⁸⁷ **Φιλίππου Στεφ. Δραγούμη**, *Ημερολόγιο - Αλεξάνδρεια* 1916, εκδόσεις Δωδώνη, 1984, σσ 23-167. **Αντωνίου Α. Σακτούρη**, *Αναμνήσεις εκ του διπλωματικού μου σταδίου* (1897-1933), Κάιρο 1951, σσ 123-134. Ήταν γνωστός ο φανατισμός που υπήρχε στην ΕΚΑ, ώστε τον Ιούνιο του 1917, ο φιλόλογος Εμμανουήλ Μανούσος, που επιθυμούσε διορισμό στο Αβερλώφειο, συστήθηκε στην ΕΚΑ ως "Ελλην υπήκοος Βενιζελικός", θεωρώντας ότι η ένταξή του στο βενιζελικό στρατόπεδο ήταν ένα ακόμη προσόν και απαραίτητη απόδειξη νομιμοφροσύνης, βλ. επιστολή, 10/6/1917, αριθμ 131/144, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 17 (1916/1917).

⁷⁸⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 22/4/6/1917.

⁷⁸⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 26/8/6/1917.

⁷⁹⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 18/31/7/1917.

⁷⁹¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 25/10/8/1917.

οργανώσεις πολιτικού ή κοινωνικού χαρακτήρα (προφανώς αριστερές). Χαρακτηριστικό ήταν το ζήτημα που προέκυψε με την ανάμιξη του Πετρώνδα σε αριστερές οργανώσεις, κατόπιν εφόδου Αιγυπτίων, Αγγλών και Ελλήνων αξιωματικών στο Γυμνάσιο. Μετά από μια θυελλώδη συνεδρίαση της Εφορείας και κατόπιν ψηφοφορίας, αποφασίστηκε να απαγορευτεί στο μέλλον κάθε ανάμιξη των εκπαιδευτικών σε πολιτικές οργανώσεις, με 8 ψήφους υπέρ έναντι 3 κατά.⁷⁹²

Το θέμα της συμμετοχής των καθηγητών σε παρόμοιες οργανώσεις συνέχισε να απασχολεί την ΕΚΑ και μεταπολεμικά (περίοδος του εμφυλίου πολέμου), ειδικά μετά την απόπειρα εκμετάλλευσης του γεγονότος από ιδιωτικά σχολεία, στην προσπάθεια μείωσης του κύρους του κοινοτικού Αβερωφείου γυμνασίου. Σ' αυτήν την περίπτωση είχε πρωτοστατήσει ο πρώην γυμνασιάρχης και καθηγητής του Αβερωφείου Γεώργιος Γλύπτης, που μετά την αποχώρησή του από το Αβερωφείο ανέλαβε την διεύθυνση του πατριαρχικού γυμνασίου "Πυθαγόρας". Ο Γλύπτης διέδιδε ότι οι εκπαιδευτικοί των κοινοτικών σχολείων ήταν αναρχικών φρονημάτων και τις απόψεις του αναπαρήγαγαν οι παροικιακές εφημερίδες. Μπροστά στην εξέλιξη η Εφορεία⁷⁹³ απεδοκίμασε τις διαδόσεις και ζήτησε για άλλη μια φορά από τους εκπαιδευτικούς της να μην τροφοδοτούν παρόμοιες διαδόσεις, αρνούμενοι την ένταξη σε πολιτικές οργανώσεις, προσέχοντας τις συζητήσεις τους με τρίτους και μεριμνώντας για την βελτίωση του εκπαιδευτικού τους έργου και μόνο. Οι εκπαιδευτικοί έπρεπε να αρθούν στο ύψος των περιστάσεων, αποτελώντας παράδειγμα προς μίμηση για τους ελληνόπαιδες. Σ' αυτήν την προσπάθεια συνυπεύθυνοι ήταν και οι διευθυντές των σχολείων.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και μια άλλη πτυχή των σχέσεων εκπαιδευτικών-ΕΚΑ. Αφορούσε το δικαίωμα των καθηγητών να αρθρογραφούν σε διάφορα έντυπα. Το πρόβλημα προέκυψε το 1918, όταν ο καθηγητής Μανταδάκης δημοσίευσε άρθρο στην εφημερίδα «Νέα» της 18/1 Ιουλίου με θέμα σχετικό με τις εξετάσεις του Αβερωφείου, χωρίς να λάβει την απαιτούμενη άδεια. Η κίνησή του προκάλεσε την αντίδραση της Εφορείας, που ζήτησε οι εκπαιδευτικοί να παίρνουν πρώτα άδεια και μετά να δημοσιεύουν τις συνεργασίες τους.⁷⁹⁴

Μεταπολεμικά ετέθησαν εκ νέου όροι για την δημοσιογραφία των εκπαιδευτικών της ΕΚΑ. Οι εκπαιδευτικοί μπορούσαν να αρθρογραφούν και να εκφράζουν ελεύθερα τις απόψεις τους, υπό την προϋπόθεση να μην θίγουν αποφάσεις της Εφορείας και της Επιτροπής της Κοινότητας, για την αποφυγή δημιουργίας λανθασμένων εντυπώσεων από την κοινή γνώμη.⁷⁹⁵ Έτσι, και οι δύο πλευρές μείωναν τον κίνδυνο αντιπαράθεσης για εσωτερικά θέματα της Κοινότητας σε δημόσιο χώρο.

Οι εκπαιδευτικοί αποχωρούσαν από την ενεργό υπηρεσία⁷⁹⁶ όταν συμπλήρωναν το όριο ηλικίας που ίσχυε στην Ελλάδα.⁷⁹⁷ Το όριο ηλικίας

⁷⁹² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 24/4/1944.

⁷⁹³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 22/10/1946.

⁷⁹⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 2/15/8/1918. Ο Μανταδάκης απασχόλησε την ΕΚΑ και το 1920, όταν υπέβαλε στην Εφορεία των σχολείων ένα μακροσκελές υπόμνημα, περί της λειτουργίας των σχολείων, με αρκετές προσωπικές επιθέσεις εναντίον των διευθυντών και των συναδέλφων του, βλ. επιστολή-υπόμνημα των Εφόρων στο παραπάνω έγγραφο, 15/7/1920, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 23 (1920).

⁷⁹⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/2/1951.

⁷⁹⁶ Για το ακανθώδες θέμα της απονομής σύνταξης (όπως και της μισθοδοσίας) γίνεται εκτενής λόγος στο κεφάλαιο των οικονομικών του σχολείου.

⁷⁹⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 14/6/1929.

καθορίστηκε στο 65^ο έτος και ίσχυσε από το σχολικό έτος 1930-1931. Για το όριο των διευθυντών αποφάσισε η Κοινοτική Επιτροπή.⁷⁹⁸

Η ΕΚΑ ενίσχυε οικονομικά τις οικογένειες αποβιωσάντων καθηγητών, όταν υπήρχε ανάγκη. Ενδεικτικά αναφέρεται η περίπτωση του θανάτου του καθηγητού των Γαλλικών F Rettoix και οικονομική ενίσχυση της οικογένειάς του ύψους 100 λιρών Αγγλ.,⁷⁹⁹ και της ενίσχυσης με 100 λίρες Αγγλ. της οικογένειας του αποβιώσαντος μαθηματικού Χατζηστεφάνου, που υπηρέτησε στα σχολεία επί 25 έτη.⁸⁰⁰ Η πρόνοια που επεδείκνυε η ΕΚΑ ασφαλώς και ανακούφιζε προσωρινά τις οικογένειες των καθηγητών.

Από τα στοιχεία που υπάρχουν εξάγεται εύκολα το συμπέρασμα ότι η αποστολή του εκπαιδευτικού στην Αλεξάνδρεια ήταν δύσκολη. Ο καθηγητής αναλάμβανε να μορφώσει και να διαπαιδαγωγήσει, με την βοήθεια και της οικογένειας, το μέλλον της παροικίας, την νεότητα. Οι νέοι και οι νέες των Αβερωφείων, που περνούσαν το στάδιο της εφηβικής ηλικίας, έπρεπε να λάβουν τα απαραίτητα εφόδια είτε για να συνεχίσουν ανώτερες σπουδές, είτε για να ριχθούν στην καθημερινή βιοπάλη.

Το βάρος της ευθύνης των καθηγητών ήταν μεγάλο και πολλές φορές δεν υπήρχε η ανάλογη κατανόηση, αλλά ούτε και η κατάλληλη αμοιβή. Η ΕΚΑ προσπαθούσε να ενισχύσει το εκπαιδευτικό της προσωπικό, αλλά η εποχή και οι περιστάσεις δεν επέτρεπαν την -και ως επιπλέον κίνητρο- κατάλληλη αμοιβή τους, ούτε υπήρχε πάντοτε κατανόηση στα προβλήματα τους. Ασφαλώς, η γνώμη των καθηγητών είχε σημασία για την ΕΚΑ και αυτό φάνηκε σε πολλές περιπτώσεις,⁸⁰¹ όπως υπήρχε και η αναγνώριση του έργου τους.⁸⁰²

Κατά την διάρκεια των υπό εξέταση ετών διακρίθηκαν πολλοί και σημαντικοί εκπαιδευτικοί. Κάποιοι από αυτούς ξεκίνησαν την λαμπρή τους σταδιοδρομία στην Αλεξάνδρεια και τήν συνέχισαν στην Ελλάδα. Κάποιοι άλλοι παρέμειναν καθόλη την διάρκεια της σταδιοδρομίας τους στα ελληνικά σχολεία της Αλεξάνδρειας και ειδικά στο Αβερωφείο γυμνάσιο, αγωνιζόμενοι για την πρόοδο και ανάπτυξη του.

Αυτός που διακρίθηκε, ίσως περισσότερο όλων, ήταν ο Παλαιολόγος Γεωργίου. Γεννήθηκε στην Μαρώνεια της σημερινής Δυτικής Θράκης στις 24 Οκτωβρίου 1857. Το 1866 η οικογένειά του εγκαταστάθηκε στο Κάιρο. Παρακολούθησε τα εγκύκλια μαθήματα στην Αμπέττειο σχολή. Ενεγράφη στην Φιλοσοφική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και καθόλη την διάρκεια των σπουδών του έτυχε της αμέριστης συμπαράστασης και οικονομικής ενίσχυσης από τον ευεργέτη Γεώργιο Αβέρωφ. Ελαβε το πτυχίο της Φιλολογίας και το 1882 ανεκηρύχθη διδάκτωρ με θέμα για το αρχαίο σατυρικό δράμα και τον "Κύκλωπα" του Ευριπίδη. Ακολούθως μετέβη στην Γερμανία και επί δύο έτη σπούδασε στο πανεπιστήμιο της Γοτtingης, συνέχισε τις σπουδές του στην Ευρώπη, παρακολουθώντας μαθήματα σχετικά με την επιστήμη του στο Βερολίνο (6 μήνες) και στο πανεπιστήμιο του Μαρβούργου της Εσσης (6 μήνες). Στην συνέχεια εργάστηκε για 6 μήνες στην Μαρκιανή Βιβλιοθήκη της Βενετίας και για άλλους 6

⁷⁹⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 22/5/1930.

⁷⁹⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 30/12/1/1920.

⁸⁰⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 28/2/1941.

⁸⁰¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 22/4/11/1915, η Εφορεία απεδέχθη πρόταση των καθηγητών Μανταδάκη και Γλύπη για ίδρυση μιας τάξεως για τις απόφοιτες του Παρθεναγωγείου που θα τις παρέχει ανώτερη μόρφωση.

⁸⁰² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Κ', 13/7/1884 και συνεδρ 11/6/1935, όπου εκφράζονται ευχαριστίες στους εκπαιδευτικούς για την προσφορά τους. Ακόμη, "Αναφορά της Εξεταστικής Επιτροπής έτους 1900", 3/16/7/1900, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 6 (1897/1900).

μήνες στην Αμβροσιανή Βιβλιοθήκη του Μιλάνου, όπου παρέβαλε την έκδοση Ντιντώ με άλλους κώδικες. Το 1887 επέστρεψε στην Αθήνα, αλλά γρήγορα διορίστηκε καθηγητής στην Ευαγγελική σχολή και στο Ομήρειο Παρθεναγωγείο της Σμύρνης.⁸⁰³

Το 1889 εκλήθη στην Αλεξάνδρεια. Συγκεκριμένα η Επιτροπή της Κοινότητας αποφάσισε να ερωτηθεί αν δεχόταν διορισμό στα σχολεία ο Παλαιολόγος Γεωργίου και, σε περίπτωση καταφατικής απάντησης, θα προσκαλούνταν στην Αλεξάνδρεια.⁸⁰⁴ Η επίσημη πρόταση περιελάμβανε διορισμό από 1^{ης} Οκτωβρίου 1889, με μηνιαίο μισθό 22 λίρες Αγγλίας. Ο Γεωργίου θα αναλάμβανε και διευθυντής στην Τοσιτσαία για ένα έτος, εκ περιτροπής με τους καθηγητές Δ Βενετοκλή και Στυλιανό Παπαδάκη. Για το 1889 διευθυντής ανέλαβε ο Βενετοκλής.⁸⁰⁵ Ο Παλαιολόγος Γεωργίου απεδέχθη την θέση στην Σχολή και αποφασίστηκε να αναλάβει εκ περιτροπής την διεύθυνση της σχολής με τον Βενετοκλή, αφού ο νόμος δεν επέτρεπε σε φυσικομαθηματικούς (όπως ο Στυλ. Παπαδάκης) να αναλάβουν καθήκοντα Διευθυντών Γυμνασίου.⁸⁰⁶

Ετσι, ξεκίνησε η μακροχρόνια και ευδόκιμη σταδιοδρομία του θρακιώτη φιλόλογου στο Αβερωφείο γυμνάσιο. Η προσφορά του ήταν μεγάλη, άμα τη προσλήψει του: Ο Γεωργίου αποτέλεσε τον τρίτο καθηγητή-διδάκτορα του Αβερωφείου, με αποτέλεσμα να πληρωθεί και ο τελευταίος όρος του νόμου για την αναγνώριση του γυμνασίου ως ισότιμου με τα εν Ελλάδα. Η αναγνώριση έγινε το 1890.⁸⁰⁷ Ανέλαβε δε την διδασκαλία των Ελληνικών, των Λατινικών και της Ιστορίας σε διαφορετικές τάξεις του γυμνασίου. Το 1914 απεφασίσθη να διδάξει και τα Γαλλικά των τριών τελευταίων τάξεων του Γυμνασίου Αρρένων, τρεις ώρες την εβδομάδα, έως ότου επιστρέψει ο καθηγητής των Γαλλικών.⁸⁰⁸

Εως το σχολικό έτος 1904-1905 ήταν συνδιευθυντής με τον Δημήτριο Βενετοκλή και από το 1905 γυμνασιάρχης του Αβερωφείου. Την ίδια χρονιά αυξήθηκε ο μισθός του σε 30 λίρες Αγγλίας.⁸⁰⁹ Το 1920 ανέλαβε Γενικός Διευθυντής των Σχολείων της ΕΚΑ⁸¹⁰ και διατήρησε αυτή την θέση έως την συνταξιοδότησή του το 1936. Μερίμνησε για την αύξηση και πρόοδο του γυμνασίου και την ανάδειξή του ως ενός από τα σπουδαία σχολεία της ελληνικής αποδημίας.

Κατά την διάρκεια της θητείας του ανέλαβε διάφορες αποστολές, προς όφελος του Αβερωφείου, όπως το 1924 που απεστάλη στην Αθήνα, εκ μέρους της ΕΚΑ, για το θέμα των Λατινικών, την αναγνώριση της Σαλβαγείου και των Παρθεναγωγείων και τις συντάξεις των διδασκόντων.⁸¹¹ Η αποστολή του εστέφθη από επιτυχία και του απενεμήθη έπαινος από την ΕΚΑ και αύξηση του μισθού του σε 55 λίρες Αγγλ. μηνιαίως.⁸¹² Το ίδιο έτος εκπροσώπησε τα ελληνικά κοινοτικά σχολεία της Αλεξάνδρειας στο Διεθνές Γεωγραφικό Συνέδριο του Καΐρου, όπου έκανε ανακοίνωση για την προσφορά του αιγυπτιώτη ελληνισμού στην Αίγυπτο.⁸¹³ Ακόμη,

⁸⁰³ Εφημερίδα "Ταχυδρόμος", αριθμ 346, Παρασκευή 19/12/1941, σ 1.

⁸⁰⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Ε', 24/4/1889.

⁸⁰⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Στ', 29/4/1889.

⁸⁰⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Ζ', 23/5/1889.

⁸⁰⁷ Εφημερίδα "Ταχυδρόμος", ό π., ο νόμος όριζε να διδάσκουν σε κάθε γυμνάσιο 3 καθηγητές με διδακτορικό δίπλωμα.

⁸⁰⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 25/8/10/1914.

⁸⁰⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 27/10/5/1905.

⁸¹⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 17/30/4/1920 και ΠΚΕ, συνεδρ 22/4/6/1920.

⁸¹¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 5/11/1924.

⁸¹² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 3/3/1925.

⁸¹³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 20/3/1925 και συνεδρ 8/4/1925.

εκπροσώπησε την ΕΚΑ, μαζί με τον επίτροπο Δ Θεοδωράκη, στην εκπαιδευτική επιτροπή της εν Καΐρω Ελληνικής Πρεσβείας.⁸¹⁴ Μεριμνήσε, ωσαύτως, και για την εύρεση του κατάλληλου προσώπου για γυμνασιάρχη στο Αβερώνιο το 1923, μετά τον θάνατο του Ιωάννη Πιζάνη.⁸¹⁵

Η φήμη για την ικανότητά του ήταν διαδεδομένη σε ολόκληρη την Αίγυπτο, γι' αυτό πολλές φορές ελληνικές κοινότητες του εσωτερικού και του καναλιού τον καλούσαν να εποπτεύσει ή να επιθεωρήσει τα κοινοτικά σχολεία τους. Ενδεικτικά αναφέρεται η περίπτωση των ελληνικών κοινοτήτων Σουέζ,⁸¹⁶ Τάντας⁸¹⁷ και Πόρτ-Σάιτ,⁸¹⁸ που έτυχαν των υπηρεσιών του.

Όμως, ο Παλαιολόγος Γεωργίου δεν λησμόνησε ποτέ την ιδιαίτερη πατρίδα του, την Θράκη. Τα έτη της λαμπρής του σταδιοδρομίας συνέπεσαν με το ευτυχές γεγονός της απελευθέρωσης, συν τοις άλλοις, της Θράκης (έως τις Μέτρες της Ανατολικής Θράκης το 1920) και την συμφορά, συν τοις άλλοις, της εδαφικής συρρίκνωσης της ελεύθερης Θράκης έως τον Εβρο το 1922.

Ηδη από το 1910 είχε αναλάβει επίσημος εκπρόσωπος της Θρακικής Φιλεκπαιδευτικής Αδελφότητας Αλεξανδρείας.⁸¹⁹ Το 1919 τού δόθηκε εξάμηνη άδεια για να μεταβή στην Αμερική ως αντιπρόσωπος των εν Αιγύπτω Θρακών για να διακηρύξει στην Αμερικανική Κυβέρνηση, μαζί με άλλους Θρακιώτες αντιπροσώπους, την επιθυμία των Θρακών να ενωθούν με την Ελλάδα. Παράλληλα, θα μελετούσε τον τρόπο λειτουργίας των αμερικανικών σχολείων και θα ανακοίνωνε τα συμπεράσματά του στην ΕΚΑ.⁸²⁰ Κατά την απουσία του κάθε σχολή διοικούνταν από τον οικείο διευθυντή,⁸²¹ ενώ από τον Δεκέμβριο ανέλαβε την επίβλεψη των σχολείων ο επίτροπος Δ. Θεοδωράκης.⁸²²

Η μεγάλη τιμή για τον Γεωργίου ήρθε το 1920, όταν με πρόταση της κυβέρνησης ορίστηκε Γενικός Διευθυντής Παιδείας όλης της ελεύθερης Θράκης. Η θέση του ανακοινώθηκε μέσω του Γενικού Προξένου Αντωνίου Σακτούρη.⁸²³ Η ΕΚΑ δέχθηκε με χαρά και υπερηφάνεια την είδηση και έδωσε ετήσια άδεια, ώστε να αναλάβει τα νέα του καθήκοντα στην Αδριανούπολη, παρόλο που στερούνταν των υπηρεσιών ενός σημαντικού στελέχους της.⁸²⁴ Κατά την απουσία του υπέγραφε τους ελέγχους ο Ιωάννης Πιζάνης, που ανέλαβε προϊστάμενος του συμβουλίου των Διευθυντών, εις αντικατάσταση του Γεωργίου.⁸²⁵ Τον Απρίλιο του 1921 ο Γεωργίου υπέβαλε παραίτηση από την Θράκη και επέστρεψε στην Αλεξάνδρεια στις 14/27/4/1921. Χωρίς να αναφέρονται οι λόγοι της παραίτησης, κατά πάσα πιθανότητα, αυτή οφειλόταν στη κυβερνητική αλλαγή.⁸²⁶ Πάντως, η ΕΚΑ τον

⁸¹⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 14/2/1935.

⁸¹⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/11/1923.

⁸¹⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 9/4/1926.

⁸¹⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 10/12/1926.

⁸¹⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 14/6/1929.

⁸¹⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 21/4/5/1910.

⁸²⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 24/7/10/1919.

⁸²¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 7/20/10/1919.

⁸²² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 13/26/12/1919.

⁸²³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 2/15/7/1921.

⁸²⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 6/19/7/1920.

⁸²⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 3/16/8/1920.

⁸²⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 26/9/5/1921.

δέχθηκε με χαρά, του ανέθεσε εκ νέου τα παλιά του καθήκοντα και τού αύξησε τον μισθό.⁸²⁷

Ο Γεωργίου συνέχισε να ασκεί τα καθήκοντά του έως το 1936. Ένα έτος ωριότερα η ΕΚΑ τον τίμησε, με την ονομασία της Ανωτέρας Δημοτικής Σχολής ως «Παλαιολογείου», για τα 46 συναπτά έτη προσφοράς του στην διεύθυνση των σχολείων. Σύμφωνα με το σκεπτικό της απόφασης, χάρη στις αρετές του πνεύματός του και τον υπέροχο τρόπο, που ασκούσε τα καθήκοντά του, τα σχολεία έφθασαν σε περιφανή θέση ακμής και προόδου.⁸²⁸

Το 1936 Παλαιολόγος Γεωργίου αποφασίζει να αποσυρθεί από την ενεργό υπηρεσία, μετά από 47 έτη υπηρεσίας και διανύοντας το 79^ο έτος της ηλικίας του.⁸²⁹ Η Επιτροπή εξέφρασε την λύπη της και εξέφρασε την ευχή να μην στερηθεί των σοφών συμβουλών του.⁸³⁰ Ακολούθησε η απόδοση τιμών στο γηραιό εκπαιδευτικό. Ο Γεωργίου ονομάστηκε, εις ένδειξη τιμής, επίτιμος μέλος της Εφορείας των σχολείων και του δόθηκε μηνιαία σύνταξη ίση με τον μισθό που λάμβανε, αφού αφαιρείτο το ποσό που θα λάμβανε ως σύνταξη από το ελληνικό κράτος να τοποθετηθεί μαρμάρινη ανάγλυφη προτομή, σ'ένα από τα σχολεία της ΕΚΑ.⁸³¹ Οι τιμές συνεχίστηκαν με την ανάρτηση εικόνας του Παλαιολόγου Γεωργίου στην αίθουσα του Αβερωφείου Γυμνασίου.⁸³²

Τον Απρίλιο του 1940 ο Σύλλογος Αποφοίτων σε ειδική τελετή στην Τοσιτσαία σχολή τίμησε τον Γεωργίου με την αποκάλυψη της προτομής του. Η τελετή ήταν λαμπρή και στην πραγματικότητα, μέσω του Γεωργίου, τιμήθηκαν τα ίδια τα σχολεία της ΕΚΑ.⁸³³

Ο Παλαιολόγος Γεωργίου πέθανε στο Χελουάν του Καΐρου την Πέμπτη 18 Δεκεμβρίου 1941. Η υγεία του ήταν κλονισμένη ήδη από το 1936.⁸³⁴ Κηδεύτηκε την επομένη από τον Ιερό ναό του Ευαγγελισμού στην Αλεξάνδρεια και ενταφιάστηκε στο Α' κοινοτικό νεκροταφείο της ΕΚΑ στο Σάτμπυ.⁸³⁵

Η Εφορεία ψήφισε υπέρ της χορήγησης ενός βοηθήματος στην αδελφή του, Φεβρωνία Καλλεβρά, που τον συντρόφευσε μια ζωή και που δεν είχε άλλο στήριγμα εκτός από μια ασφάλεια ζωής που είχε κάνει ο Γεωργίου, έναντι 400 λιρών Αιγύπτου.⁸³⁶ Τελικά η Επιτροπή αποφάσισε αντί του μηνιαίου επιδόματος των 10

⁸²⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 10/23/11/1921. Επίσης, **Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης**, *Λογοδοσία του έτους 1921*, Αλεξάνδρεια 1922, σ 1δ'.

⁸²⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, έκτακτη συνεδρ 6/7/1935. Σημειώνεται ότι η σχολή ονομάστηκε "Παλαιολόγειος" από το βαπτιστικό του όνομα και όχι από το επίθετό του.

⁸²⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 254, 1936, "Αποχώρησις του κ Παλαιολόγου Γεωργίου εκ της υπηρεσίας των Σχολείων".

⁸³⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 17/3/1936.

⁸³¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 26/5/1936. Επίσης, βλ. "Ομαδική εκδήλωση τιμής προς τον αποχωρούντα γενικόν διευθυντήν των εν Αλεξανδρεία κοινοτικών σχολών κον Παλαιολόγον Γεωργίου", Πάνταϊνος, τευχ 28 (9/7/1936), τ ΚΗ' (1936), σσ 436-438, όπου και ο λόγος του Πατριάρχου Νικολάου Ε'.

⁸³² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 30/12/1936.

⁸³³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 231, 1940, "Τελετή προς τιμήν του κ Παλαιολόγου Γεωργίου", εφημερίδα "Αίγυπτος", αριθμ 111, Κυριακή, 21/4/1940, σ 1 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 22/5/1940. Επίσης, **Ευθυμίου Σουλογιάννη**, "Παλαιολόγος Γεωργίου 1857-1941", Παναγιώππια, αριθμ 24, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1988, σσ 6-7.

⁸³⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/11/1936.

⁸³⁵ Εφημερίδα "Εφημερίς", αριθμ 9160, Σάββατο, 20/12/1941. Επίσης, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, "ψήφισμα των σχολείων", με την συμμετοχή τους στο πένθος για τον Παλαιολόγο Γεωργίου (δωρεά 20 λιρών Αιγ. υπέρ των πτωχών μαθητών).

⁸³⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/1/1942.

λιρών τον μήνα, που ψήφισε η οικονομική εφορεία, να της δοθεί ένα εφάπαξ ποσό για το 1942, ύψους 150 λιρών, σε 12 μηνιαίες δόσεις.⁸³⁷

Ακόμη, η Εφορεία δέχθηκε με συγκίνηση την διαθήκη του εκλιπόντος, που άφηγε όλα τα βιβλία του, την μοναδική του περιουσία που καταρτίστηκε από τις οικονομίες του, στο Αβερώφειο γυμνάσιο. Τα βιβλία θα αποτελούσαν ιδιαίτερη βιβλιοθήκη, την "Παλαιολόγειο". Η αδελφή του εξάλλου, με επιστολή της (3/1/1942) στον πρόεδρο της ΕΚΑ Μ.Σαλβάγο ζήτησε τα βιβλία να τοποθετηθούν στο Αβερώφειο, όπου "η ψυχή του θα περιπλανάται εις τα μέρη εκείνα, εις τα οποία διήλθε ολόκληρον τον βίον του και αφιέρωσε την ζωήν του".⁸³⁸

Ασφαλώς, υπήρξαν και άλλοι εκπαιδευτικοί, που η παρουσία τους είχε εξαιρετικά αποτελέσματα στην λειτουργία του Αβερωφείου. Ενδεικτικά θα αναφερθούν ορισμένοι, που είτε διέπρεψαν και ως διευθυντές, είτε είναι γνωστοί στην Ελλάδα.

Πρώτος γυμνασιάρχης του Αβερωφείου ανεδείχθη ο, Ρόδιος στην καταγωγή, Δημήτριος Βενετοκλής. Αντικατέστησε τον παραιτηθέντα⁸³⁹ Γρηγόριο Βερναρδάκη (1875-1878) στην διεύθυνση του γυμνασίου. Η επίσημη απόφαση όριζε την ανάληψη των καθηκόντων του από 19/1 Οκτωβρίου 1878 έως της 18/30ης Σεπτεμβρίου 1879, με μισθό 20 λίρες Αγγλίας μηνιαίως.⁸⁴⁰ Παρέμεινε επί 10 έτη ο μοναδικός διευθυντής και από το 1889 ήταν συνδιευθυντής με τον Παλαιολόγο Γεωργίου. Το 1904 εορτάστηκε η 25ετηρίδα διεύθυνσεως των Σχολείων από τον Δ.Βενετοκλέους, με επίσημη τελετή στο κτίριο της Τοσιτσαίας σχολής στις 19/1/1905. Λόγους εκφώνησαν ο πρόεδρος της ΕΚΑ Εμμανουήλ Μπενάκης και ο έτερος των διευθυντών Παλαιολόγος Γεωργίου, ενώ αναρτήθηκε στα σχολεία η φωτογραφία του τιμώμενου προσώπου.⁸⁴¹

Λίγους μήνες αργότερα ο Βενετοκλής υπέβαλε την παραίτησή του στις 4/17/5/1905, μετά από υπηρεσία 27 ετών, λόγω της ανάγκης να παράσχει στον αδελφό του στήριξη και παρόλο που ένιωθε πνευματικά και σωματικά ακμαίος για την συνέχιση της διδασκαλίας. Η ΕΚΑ αποφάσισε να του χορηγήσει ισοβίως μηνιαία σύνταξη 10 λιρών Αγγλίας.⁸⁴² Αμέσως μετά την συνταξιοδότησή του επέστρεψε στην πατρίδα του, όπου και διέμενε. Από εκεί ζήτησε, με επιστολή του (14/27 Ιανουαρίου 1914), να διακοπεί η μηνιαία του συνταξιοδότηση από την ΕΚΑ λόγω των οικονομικών της θυσιών εξαιτίας του πολέμου. Η ΕΚΑ αποφάσισε να τον τιμήσει με μαρμάρινη προτομή του στο Γυμνάσιο, η οποία είναι άγνωστο αν τοποθετήθηκε.⁸⁴³

Ο Δημήτριος Βενετοκλής πέθανε στην Ρόδο στις 24/3/1919. Η ΕΚΑ τέλεσε πάνδημο μνημόσυνο για την ανάπαυση της ψυχής του στον Ευαγγελισμό στις 5/18/5/1919. Μίλησαν ο διευθυντής των σχολείων Παλαιολόγος Γεωργίου, και δύο από τους μαθητές του, ο Επίτροπος Κ. Παππάς και ο οφθαλμίατρος Γ. Ιακωβίδης.⁸⁴⁴ Ακόμη, η ΕΚΑ ενετοίχισε και μια επιπλέον αναμνηστική πλάκα, γεγονός, που

⁸³⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/1/1942.

⁸³⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 387, 1941, "Θάνατος και κηδεία Παλαιολόγου Γεωργίου, πρώην γενικού διευθυντού των Σχολείων".

⁸³⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Ε', 29/5/1878.

⁸⁴⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Στ', 5/6/1878.

⁸⁴¹ Η απόφαση στα ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Θ', 14/27/11/1904 και ο εορτασμός στα ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. 18/3/3/1905.

⁸⁴² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ ΙΓ', 9/22/5/1905.

⁸⁴³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 26/8/2/1914.

⁸⁴⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 28/10/6/1919. Επίσης, "Χρονικά-Δημήτριος Βενετοκλής", Πάνταϊνος, τευχ 27 (5/6/1919), τ 11, σ. 425.

ικανοποίησε τους οικείους του.⁸⁴⁵ Το 1927 τοποθετήθηκε μαρμάρινη προτομή του, δωρεά της Μαρουλίτσας Βενετοκλέους.⁸⁴⁶

Το 1920 γυμνασιάρχης του Αβερωφείου ονομάστηκε ο Ιωάννης Πιζάνης, κατηγορούμενης της θέσης του Υποδιευθυντού των Σχολείων.⁸⁴⁷ Αξίζει να σημειωθεί, ότι ο Πιζάνης ανήκε στους 6 μαθητές της πρώτης γυμνασιακής τάξης, που λειτούργησε στην Αλεξάνδρεια τον Δεκέμβριο του 1872, επί διευθυντού Κωνσταντίνου Τύμπα.⁸⁴⁸ Η σταδιοδρομία του στο Αβερώφειο είχε ξεκινήσει χρόνια πριν, όταν ανέλαβε γραμματέας της διεύθυνσης και στην συνέχεια υποδιευθυντής των σχολείων.⁸⁴⁹ Γυμνασιάρχης παρέμεινε έως το 1923, οπότε πέθανε ξαφνικά.⁸⁵⁰ Η Κοινότητα χορήγησε στην οικογένειά του, παρά τα διαφορετικά κανονισμένα, εφάπαξ το ποσό των 360 Λ.Αιγ. σε τρεις μηνιαίες δόσεις των 120 λιρών, αναγνωρίζουσα την προσφορά του επί 35 έτη στα ελληνικά κοινοτικά σχολεία της Αλεξανδρείας.⁸⁵¹ Το 1926 εγρίθηκε έκτακτο και τελικό βοήθημα (36,450 λίρες Αιγ.) στην χήρα Ιω Πιζάνη για τους γάμους της κόρης της.⁸⁵²

Τον Πιζάνη διαδέχθηκε στην διεύθυνση του Αβερωφείου ο Γεώργιος Γλύπτης. Το 1906 τον βρίσκουμε καθηγητή στο γυμνάσιο.⁸⁵³ Το 1908 ασθένησε και επέστρεψε στην πατρίδα του για να αναρρώσει προ των εξετάσεων.⁸⁵⁴ Τον Οκτώβριο του 1923 ορίστηκε αντικαταστάτης του μακαρίτη Ιωάννη Πιζάνη, αναλαμβάνοντας καθήκοντα γυμνασιάρχου και με ανάλογη προσαρμογή του μισθού του,⁸⁵⁵ για να αναλάβει οριστικά γυμνασιάρχης την άνοιξη του 1924.⁸⁵⁶ Συνταξιοδοτήθηκε το 1936, σε ηλικία 67 ετών, μετά από 37 έτη υπηρεσίας.⁸⁵⁷ Η ΕΚΑ πρότεινε στην Πρεσβεία να τιμηθεί από το Υπουργείο Εξωτερικών ο Γ Γλύπτης, για την πολύχρονη υπηρεσία του στο Αβερώφειο γυμνάσιο,⁸⁵⁸ ενώ αναρτήθηκε η φωτογραφία του στην αίθουσα Διευθύνσεως.⁸⁵⁹

Η συνέχεια των σχέσεων Γλύπτη-ΕΚΑ δεν ήταν καλή. Ο Γλύπτης συνταξιοδοτήθηκε λόγω του ορίου ηλικίας και όχι κατόπιν δικής του αίτησης. Ετσι, συνέχισε την εκπαιδευτική του δραστηριότητα ως γυμνασιάρχης του πατριαρχικού γυμνασίου "Πυθαγόρας".⁸⁶⁰ Από εκείνη την θέση, όπως είδαμε, εξαπέλυσε δριμυία επίθεση κατά των κοινοτικών σχολείων, κατηγορώντας τους εκπαιδευτικούς τους ότι κακοποίησαν το εκπαιδευτικό έργο, που σώθηκε χάρη στην έγκαιρη επέμβαση του

⁸⁴⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 24/7/10/1919.

⁸⁴⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 24/6/1927.

⁸⁴⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 22/4/6/1920.

⁸⁴⁸ **Ιωάννη Πιζάνη**, «*Λόγος εκφωνηθείς εν των Αβερωφείω την ημέραν της εορτής των Τριών Ιεραρχών*», εκ του Πατριαρχικού Τυπογραφείου, Αλεξάνδρεια 1920, σ 8.

⁸⁴⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/22/3/1911 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 10/23/6/1911.

⁸⁵⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 26/9/1923.

⁸⁵¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 31/3/1924.

⁸⁵² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 15/6/1926.

⁸⁵³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/11/7/1906, οπότε αποφασίστηκε αύξηση του μισθού του στα 50 φράγκα, άρα πρέπει να είχε λίγα χρόνια προϋπηρεσίας στο Αβερώφειο.

⁸⁵⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/10/1/1908.

⁸⁵⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 4/10/1923.

⁸⁵⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/5/1924 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 16/5/1924.

⁸⁵⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 17/3/1936.

⁸⁵⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/11/1936.

⁸⁵⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 30/12/1936.

⁸⁶⁰ **Μεθοδίου Γ. Φούγια**, *Σύγχρονη ιστορία της Εκκλησίας Αλεξανδρείας (1934-1986)*, Αθήνα 1993, σσ 270-271.

Πατριάρχου Χριστοφόρου.⁸⁶¹ Ο Γλύπτης πέθανε, κατά πάσα πιθανότητα, στα τέλη της δεκαετίας του '40.

Τον Γλύπτη διαδέχθηκε ο Κωνσταντίνος Φτυράς. Προσελήφθη στο Αβερλώφειο το 1928 για την συμπλήρωση των απαιτούμενων ωρών διδασκαλίας των φιλολογικών μαθημάτων, μετά την προσθήκη 3 νέων τμημάτων, με 24 ώρες διδασκαλίας εβδομαδιαίως και τον κανονικό μισθό. Ήταν απόφοιτος του Αβερλώφειου, της Φιλοσοφικής σχολής του πανεπιστημίου Αθηνών και υπότροφος της Σαλβαγείου υποτροφίας.⁸⁶² Το 1934 τού παραχωρήθηκε διετής άδεια άνευ αποδοχών στον φιλόλογο Κωνσταντίνο Φτυρά για μετεκπαίδευση στο Βέλγιο στα παιδαγωγικά, φιλολογικά και εγκυκλοπαιδικά μαθήματα, με την υποτροφία Ν Σαλβάγου.⁸⁶³ Η μετεκπαίδευσή του ήταν, τελικά, διετής (ένα έτος στην Ελβετία, μισό έτος στην Αγγλία και μισό έτος στο Παρίσι).

Τον Μάρτιο του 1936 διορίστηκε προσωρινός γυμνασιάρχειον για το έτος 1936-1937⁸⁶⁴ και τον Ιούνιο του 1937 διορίστηκε, οριστικώς, γυμνασιάρχης στο Αβερλώφειο.⁸⁶⁵ Προηγουμένως τακτοποιήθηκε το θέμα της απόκτησης ελληνικής υποκοότητας.⁸⁶⁶ Το 1938 τού απενεμήθη από το γαλλικό υπουργείο Παιδείας (όπως και στους Ιω. Παντελίδη και Ρ Ραδόπουλο) ο τίτλος του αξιωματικού της Γαλλικής Ακαδημίας για την εν γένει δράση του υπέρ της εκπαίδευσης.⁸⁶⁷

Το 1943 ο Πρωθυπουργός Τσουδερός ζήτησε από τον Γυμνασιάρχη Φτυρά να κάνει έναν πρόχειρο απολογισμό των αναγκών των σχολείων της Ελλάδος σε επιστημονικό και εργαστηριακό εξοπλισμό που θα χρειαστεί μετά την απελευθέρωση, σύμφωνα με την απόφαση της Συνδιάσκεψης των Υπουργών Παιδείας των Συμμαχικών Κρατών στο Λονδίνο.⁸⁶⁸

Το 1950 υπήρξε σοβαρή εμπλοκή στις σχέσεις του με την ΕΚΑ. Κατηγορήθηκε για ανευλάβεια στο πρόσωπο του προέδρου της ΕΚΑ και σε ειδική συνεδρία εξετάστηκε το εν λόγω θέμα και το θέμα των έγγραφων παραπόνων των καθηγητών για διάφορα θέματα, κυρίως οικονομικά, παρά την απαγόρευση υποβολής συνολικών αιτημάτων ή εγγράφων. Επεβλήθη έγγραφη επίπληξη στον Φτυρά.⁸⁶⁹ Δεν γνωρίζουμε την συνέχεια του θέματος. Πάντως, λίγους μήνες μετά η ΕΚΑ αναζητούσε νέο γυμνασιάρχη.

Αυτός ήταν ο Μιχαήλ Χαβιαράς. Προσελήφθη στα κοινοτικά σχολεία, ως διδάκτωρ φιλολογίας το 1918.⁸⁷⁰ Κατά την δεκαετία του '20 απουσίασε για ορισμένο χρονικό διάστημα, με εκπαιδευτική άδεια, για μετεκπαίδευση, ως υπότροφος της Υποτροφίας Νικολάου Σαλβάγου. Επέστρεψε στην θέση του το 1928⁸⁷¹ και το 1929 διορίστηκε πρώτος γραμματέας της Γεν. Διευθύνσεως. Ο γραμματέας είχε καθήκον να βοηθάει τον διευθυντή των σχολείων στην εκπλήρωση των καθηκόντων του και τον αναπληρώνει, όταν απουσιάζει, γεγονός που συνέβαινε συχνά, λόγω των υπόχρεώσεων του διευθυντή εκτός Αλεξανδρείας.⁸⁷² Επίσης, ανέλαβε, έως το 1935

⁸⁶¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 22/10/1946.

⁸⁶² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/12/1928.

⁸⁶³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 16/7/1934 και 21/11/1934.

⁸⁶⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 17/3/1936.

⁸⁶⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/6/1937 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 15/6/1937.

⁸⁶⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/11/1936.

⁸⁶⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 29/11/1938.

⁸⁶⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 6/9/1943.

⁸⁶⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 18/1/1950.

⁸⁷⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 2/15/8/1918.

⁸⁷¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 29/3/1928.

⁸⁷² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 11/6/1929 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 14/6/1929.

επιθεωρητής των δημοτικών σχολείων, μαζί με την Αλκμήνη Πετρώνδα.⁸⁷³ Το 1951 ανέλαβε καθήκοντα γυμνασιάρχου, γεγονός που συνέβη και στο παρελθόν, όταν είχε διατελέσει, επί διετία, αναπληρωτής του απουσιάζοντος γυμνασιάρχου.⁸⁷⁴ Στην θέση αυτή παρέμεινε προσωρινά έως το 1954, ενώ η ΕΚΑ συνέχιζε τις προσπάθειες για την εξεύρεση νέου γυμνασιάρχου.⁸⁷⁵ Ο Χαβιαράς πέθανε αιφνιδιαστικά στις 26 Οκτωβρίου 1954, λίγους μήνες μετά την οριστική αποχώρησή του.⁸⁷⁶

Επόμενος γυμνασιάρχης ήταν ο Ιωάννης Χατζηανέστης. Γεννήθηκε το 1916 στην Αλεξάνδρεια και κατάγεται από την Κωνσταντινούπολη. Απεφοίτησε από την Φιλοσοφική σχολή το 1939 και έκτοτε δίδαξε στα κοινοτικά σχολεία της Αλεξάνδρειας. Το 1951 εγκρίθηκε η μετεκπαίδευση του καθηγητή Χατζηανέστη στην Γαλλία, με υποτροφία της γαλλικής κυβέρνησης και της επιτροπής υποτροφιών.⁸⁷⁷ Διορίστηκε γυμνασιάρχειον το 1954,⁸⁷⁸ και γυμνασιάρχης το επόμενο έτος. Για την επιλογή του κατάλληλου προσώπου υπήρξε μια χρονοβόρα διαδικασία, στην οποία συμμετείχε η ΕΚΑ, ο γενικός επιθεωρητής των σχολών της Αλλοδαπής, Ατσαβές και το Υπουργείο Παιδείας. Κατά την διάρκειά της εξετάστηκαν σε βάθος τα προσόντα των 4 υποψηφίων καθηγητών για την θέση (Χατζηανέστης, Αργυρούδης, Μοσχόπουλος και Γλυτσός). Η εισήγηση τόσο του επιθεωρητή,⁸⁷⁹ όσο και του Υπουργείου Παιδείας⁸⁸⁰ ήταν θετικές για τον Χατζηανέστη, που συνεκέντρωσε την υψηλότερη βαθμολογία από τους άλλους υποψηφίους. Παρέμεινε γυμνασιάρχης έως το 1964. Είναι ο τελευταίος γυμνασιάρχης της υπό εξέταση περιόδου. Διακρίθηκε για το ήθος του, την διδακτική του ικανότητα και την καλλιέργειά του.

Καθηγητής του Αβερωφείου γυμνασίου Αλεξανδρείας υπήρξε και ο Ευάγγελος Π. Παπανούτσος. Προσελήφθη το 1920. Δίδαξε τα φιλολογικά μαθήματα στο γυμνάσιο αρρένων και σε τμήματα των Αβερωφείων παρθεναγωγείων ΜΕ. (Αστική σχολή και Εμπορική σχολή).⁸⁸¹ Το 1924 έγινε αποδεκτή η αίτηση του για την χορήγηση διетуός αδείας άνευ αποδοχών, ισχύουσα από 1^{ης} Σεπτεμβρίου, για ανώτερες σπουδές στην Γερμανία.⁸⁸² Τελικά του δόθηκε ετήσια άδεια άνευ αποδοχών.⁸⁸³ Η ίδια ακριβώς άδεια δόθηκε και στον συνεργάτη και συνάδελφό του Πανέτσο, ομοίως για ανώτερες σπουδές στην Γερμανία. Αντικαταστάτης του

⁸⁷³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/4/1935.

⁸⁷⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/2/1951.

⁸⁷⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 6/5/1952 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 791, 1951, "Περί εξεύρεσεως Γυμνασιάρχου".

⁸⁷⁶ **Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης, Λογοδοσία έτους 1954**, Αλεξάνδρεια 1955, σ λστ'.

⁸⁷⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/9/1951.

⁸⁷⁸ ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 3/8/1954, όπου καταγράφονται διεξοδικά η συζήτηση που έλαβε χώρα επί του θέματος, οι ενστάσεις που διατυπώθηκαν και τα αποτελέσματα των ψηφοφοριών για την εκλογή γυμνασιάρχειοντος. Επίσης, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 901, 1954, "Διορισμός γυμνασιάρχειοντος κ Ιωάννου Χατζανέστη".

⁸⁷⁹ "Εγκύκλιος του γενικού επιθεωρητού αναγνωρισμένων σχολών Αλλοδαπής Α Ατσαβέ προς την διεύθυνση της ΜΕ του Υπουργείου Παιδείας", 4/9/1955, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Εμπιστευτικό πρωτόκολλο, 1953 και εξής.

⁸⁸⁰ "Επιστολή του γενικού προξένου Α Αργυρόπουλου προς την ΕΚΑ", 22/10/1955, αριθμ 10481, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Εμπιστευτικό πρωτόκολλο, όπου αναφέρεται η κρίση του Υπουργείου Παιδείας.

⁸⁸¹ **Ευθυμίου Θ. Σουλογιάννη, "Το πέρασμα του Ε Π Παπανούτσου από την Αλεξάνδρεια"**, Τέχνη και Πολιτισμός, Οκτώβριος-Νοέμβριος 1982, σ 25.

⁸⁸² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 1/2/1924.

⁸⁸³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 10/6/1924. Επίσης, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/5/1924, όπου αναφέρεται η τακτοποίηση των οικονομικών εκκρεμοτήτων του, αναφορικά με τις προσαυξήσεις του.

Παπανούτσου ορίστηκε η Δαλαμπακίδου.⁸⁸⁴ Στην Γερμανία έλαβε το διδακτορικό δίπλωμα στην Φιλοσοφία από το πανεπιστήμιο της Τυβίγγης.⁸⁸⁵ Επέστρεψε στην Αλεξάνδρεια τον Σεπτέμβριο του 1926, οπότε ανέλαβε εκ νέου υπηρεσία. Το 1928 αυξήθηκε ο μισθός του, επί συμπληρώσει ετών υπηρεσίας,⁸⁸⁶ αλλά το 1930 η ΕΚΑ απέρριψε το αίτημα των καθηγητών Πανέτσου και Παπανούτσου για υπολογισμό στις αυξήσεις των ετών μετεκπαίδευσης στην Ευρώπη.⁸⁸⁷

Στο Αβερύφειο εφάρμοσε πολλές από τις νέες θεωρίες που μελέτησε, κατά την παραμονή του στην Γερμανία, σε ζητήματα παιδαγωγικής. Το 1930, με υπόμνημά τους οι καθηγητές Πανέτσος και Παπανούτσος, ανέφεραν τα σχετικά με την εισαγωγή του συστήματος κέντρων ενδιαφέροντος και συνεργασίας των μαθητών κατά ομάδες και η εφαρμογή του σε πειραματικές τάξεις.⁸⁸⁸ Μετά την μελέτη του υπομνήματος και την σύμφωνη γνώμη του Παλαιολόγου Γεωργίου, η Εφορεία απεδέχθη οι καθηγητές Παπανούτσος, Πανέτσος και Χαβιαράς να αναλάβουν ο καθένας από ένα τμήμα της Β΄ γυμνασίου και να εφαρμόσουν το προτεινόμενο σύστημα. Το τέταρτο τμήμα της τάξης θα ακολουθούσε το παλαιό σύστημα. Καθένας τους ανέλαβε να διδάξει στο τμήμα του τα μαθήματα των Ελληνικών, των Θρησκευτικών, της Ιστορίας και της Γεωγραφίας, έχοντας το δικαίωμα να διδάξουν σύμφωνα με το νέο σύστημα, υπό τον όρο να διδαχθεί όλη η διδακτέα ύλη. Στο τέλος του έτους θα γινόταν σύγκριση μεταξύ των δύο συστημάτων.⁸⁸⁹ Τα αποτελέσματα, όμως, δεν ήταν ικανοποιητικά, ούτε αναμενόμενα.⁸⁹⁰

Ο Ευάγγελος Παπανούτσος ήταν ένας από τους ιδρυτές της "Ελληνικής Διδακταλικής Ενώσεως Αλεξανδρείας και Κάτω Αιγύπτου".⁸⁹¹ Διετέλεσε γενικός γραμματέας (ο πρώτος της νεοσυσταθείσας Ενωσης).⁸⁹² Ως γραμματέας υπογράφει 5 έγγραφα προς τον πρόεδρο και κατ'επέκταση ολόκληρη την ΕΚΑ. Σ' αυτά, εκτός από την αναγγελία ίδρυσης της Ενωσης,⁸⁹³ εκφράζεται η διαμαρτυρία για την αποχή των Ελλήνων εκπαιδευτικών της Αιγύπτου από τον προβληματισμό για την ανάγκη αναπροσαρμογής της ελληνικής εκπαίδευσης και την αρνητική στάση της ΕΚΑ ως προς το θέμα της ανάμιξης των εκπαιδευτικών στην διαδικασία,⁸⁹⁴ διατυπώνεται το αίτημα για βελτίωση των ήδη συρρικνωμένων αποδοχών των εκπαιδευτικών⁸⁹⁵ παράλληλα ανακοινώνεται η ίδρυση "Ταμείου προνοίας της Ελληνικής Διδακταλικής Ενώσεως".⁸⁹⁶ Η απάντηση του προέδρου της ΕΚΑ Μ. Σαλβάγου δεν αναφερόταν στην ουσία του περιεχομένου, αλλά σε τυπικά θέματα, ενώ επαναλάμβανε πάγιες θέσεις της Κοινότητας περί ευνοϊκής θέσης των εκπαιδευτικών της Αλεξάνδρειας, συγκριτικά με τους εν Ελλάδι και ότι πρώτο μέλημα της ΕΚΑ ήταν η βελτίωση των

⁸⁸⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 16/5/1924.

⁸⁸⁵ **Ευθυμίου Θ Σουλογιάννη**, ό π., σ 25.

⁸⁸⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 29/3/1928.

⁸⁸⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 7/5/1930.

⁸⁸⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΕ, αποφάσεις συνεδριάσεων έτους 1930.

⁸⁸⁹ **Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης**, *Λογοδοσία του έτους 1930*, Αλεξάνδρεια 1931, σ κα΄.

⁸⁹⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Ν 13, 1931/1932, 1934/1935, "Εκπαιδευτικά Εκθέσεις 1931/1932 και 1934/1935" και Ν 13^α, 1927/1934, "Εκθέσεις Διευθυντών 1927/1928-1933/1934".

⁸⁹¹ **Ελληνική Διδακταλική Ενωσης Αλεξανδρείας και Κάτω Αιγύπτου**, *Καταστατικόν*, Αλεξάνδρεια 1936, σσ 13.

⁸⁹² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 55, 1927-1931, "Παναιγύπτιος Σύνδεσμος Ελλήνων Διδασκάλων και Ελληνική Διδακταλική Ενωσης Αλεξανδρείας".

⁸⁹³ Επιστολή, 17/11/1927, ΦΔΥ, Κ 55, ό π.

⁸⁹⁴ Επιστολή, 29/2/1928, ό π.

⁸⁹⁵ Επιστολή, 22/6/1928 και επιστολή, 15/10/1928, ό π.

⁸⁹⁶ Επιστολή, 23/6/1928.

όρων λειτουργίας των σχολείων, οπότε κάθε άλλο αίτημα ήταν δευτερεύουσας σημασίας.⁸⁹⁷ Ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα που είχε η δράση της Ενωσης, η όλη κίνηση ήταν σημαντική, αν αναλογιστούμε και την εποχή της εκδήλωσής της (τέλη της δεκαετίας του '20). Αυτή είναι μια ακόμη πτυχή της όλης δράσης του Παπανούτσου, που εκτός από εκπαιδευτικός και παιδαγωγός ήταν και αγωνιστής για τα δικαιώματα των εκπαιδευτικών στην Αίγυπτο.

Για να ολοκληρώσουμε την παρουσίαση της δράσης του στην Αλεξάνδρεια πρέπει να αναφερθούμε και στις θέσεις που παρουσίασε σε δύο ανακοινώσεις του, κατά την διάρκεια των εργασιών του Α΄ εν Αιγύπτω ελληνικού διδασκαλικού συνεδρίου, τον Απρίλιο του 1931,⁸⁹⁸ που συνεκλήθη από την Ενωση, υπό την αιγίδα του γενικού προξενείου και του προέδρου της ΕΚΑ. Η πρώτη ανακοίνωση είχε θέμα "*Τα ιστορικά μαθήματα στα σχολεία μέσης εκπαίδευσης*".⁸⁹⁹ Με αυτή ζητούσε να διδαχθούν τα παιδιά, με λεπτομέρειες, την ιστορία της Αιγύπτου – συμπεριλαμβανομένης της γεωγραφίας και της φυσικής ιστορίας- της αρχαίας, της μεσαιωνικής και της νεώτερης, καθώς και την ιστορία του αιγυπτιακού ελληνισμού. Αυτό έπρεπε να γίνει με την χρήση νέων βιβλίων ιστορίας, γραμμένων για τις ανάγκες των ελληνικών σχολείων της Αιγύπτου, χωρίς να αποτελούν τυπικά διδακτικά εγχειρίδια, αλλά "τερπνά αναγνώσματα".⁹⁰⁰ Η δεύτερη ανακοίνωσή του είχε θέμα "*Τί βασικές ιστορικές έννοιες έχουν τα παιδιά μας*".⁹⁰¹ Σ' αυτήν παρουσίασε αναλυτικά τα συμπεράσματα μιάς επιστημονικής έρευνας που πραγματοποίησε σε παιδιά δημοτικού και γυμνασίου και κατέληξε στο συμπέρασμα, ότι οι μαθητές είναι πολύ φτωχοί σε βασικές ιστορικές έννοιες και ότι η κατάσταση μπορούσε να αλλάξει μόνο με συστηματική εργασία του καθηγητή.

Οι καθηγητές Παπανούτσος και Πανέτσος παραιτήθηκαν από τα Αβερύφεια σχολεία τον Οκτώβριο του 1931⁹⁰² και αποχώρησαν για την Ελλάδα τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους. Η Εφορεία εξέφρασε την λύπη της για την παραίτησή τους, μετά από την έναρξη του νέου έτους.⁹⁰³ Η εξέλιξη αυτή προκάλεσε ανωμαλία στο γυμνάσιο, με άμεσο αποτέλεσμα την σύμπτυξη των φιλολογικών μαθημάτων 2 τμημάτων της Στ΄ και Ε΄ Γυμνασίου.⁹⁰⁴ Ακόμη, ο πρόεδρος της ΕΚΑ Μ Σαλβάγος ζήτησε από τον Παλαιολόγο Γεωργίου να υπενθυμίσει στους καθηγητές τα σχετικά με την υποχρέωση ανακοίνωσης των προθέσεών τους κατά τον μήνα Μάιο.⁹⁰⁵

Η αντίδραση της ΕΚΑ έγινε γνωστή στους δύο εκπαιδευτικούς, που διαμαρτυρήθηκαν για τις κατηγορίες της Επιτροπής και με επιστολή τους ανέφεραν ότι είχαν ειδοποιήσει τον γενικό διευθυντή των σχολείων, ότι αν η παραίτησή τους

⁸⁹⁷ Επιστολή, 11/7/1928, ό π.

⁸⁹⁸ *Τα πεπραγμένα του Α΄ εν Αιγύπτω ελληνικού διδασκαλικού συνεδρίου*, Αλεξάνδρεια 1931.

⁸⁹⁹ Ο π., σσ 178-186.

⁹⁰⁰ Ο π., σ 184.

⁹⁰¹ Ο π., σσ 241-249.

⁹⁰² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 8/12/1931, και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, 10/10/1931, αριθμ 1836/1244, τ 65 (1931).

⁹⁰³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 3/12/1931. Επίσης, απεστάλη στους δύο καθηγητές επιστολή (9/12/1931), με την οποία η ΕΚΑ εξέφρασε την λύπη για την λανθασμένη τακτική που ακολούθησαν, αναφορικά με την παραίτησή τους και την απόκρυψη της επιθυμίας τους τον Μάιο του 1931, όταν οι καθηγητές οφείλουν να ειδοποιούν την Εφορεία για τις προθέσεις τους για το επόμενο έτος, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, αριθμ .773/2252, τ 53 (προέδρου 1931).

⁹⁰⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 8/12/1931.

⁹⁰⁵ Επιστολή, 9/12/1931, αριθμ .772/2251, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 53 (προέδρου 1931).

δημιουργούσε πρόβλημα στα κοινοτικά σχολεία, θα την απέσυραν αμέσως. Η ΕΚΑ ζήτησε να ερευνηθεί το θέμα.⁹⁰⁶ Στα πλαίσια της έρευνας ο Παλαιολόγος Γεωργίου απέστειλε υπόμνημα στην ΕΚΑ, με την οποία ανέφερε τα γεγονότα, όπως ο ίδιος τα έζησε.⁹⁰⁷ Στο υπόμνημά του δήλωσε ότι οι καθηγητές του ανακοίνωσαν τις προθέσεις τους στις 22 Σεπτεμβρίου 1931, αφού επέστρεψαν στην Αλεξάνδρεια από τις θερινές διακοπές τους. Αιτία ο διορισμός του Παπανούτσου στο υπό ίδρυση διδασκαλείο θηλέων Μυτιλήνης και του Πανέτσου στην Αθήνα. Ακόμη, ο Παπανούτσος δήλωσε την προθεσή του να παραμείνει στο Αβερώφειο έως και ένα μήνα, για να βρεθεί ο κατάλληλος αντικαταστάτης του. Δεν γνωρίζουμε τί αποφάσισε η ΕΚΑ επί του θέματος.

Στο Αβερώφειο γυμνάσιο δίδαξε για ορισμένο χρονικό διάστημα και ο γνωστός Φιλιππουπολίτης καθηγητής, Κοσμάς Μυρτίλος Αποστολίδης. Δεν υπάρχουν στοιχεία από το Αρχείο της ΕΚΑ για την ακριβή ημερομηνία πρόσληψής του, αλλά έχει γραφεί ότι προσελήφθη στο Αβερώφειο το 1909, αφού προηγουμένως εχρημάτισε για μία τετραετία διευθυντής της ελληνικής σχολής της κοινότητας Ζαγαζίκ της Αιγύπτου. Στην Αλεξάνδρεια επιμελήθηκε την ταξινόμηση της σχολικής βιβλιοθήκης.⁹⁰⁸ Η απόλυσή του αποφασίστηκε τον Ιούνιο του 1915⁹⁰⁹ και του ανακοινώθηκε λίγες ημέρες αργότερα.⁹¹⁰ Ενδεχομένως, οφειλόταν σε πρόβλημα ακοής.⁹¹¹

Από τις γυναίκες ασφαλώς διακρίθηκε η φιλόλογος Αλκμήνη Πετρώνδα, ιδιαίτερα ως διευθύντρια των Αβερωφείων παρθεναγωγείων ΜΕ.⁹¹² Επίσης, ο Σύλλογος των Αποφοίτων Ανωτέρου Αβερωφείου Παρθεναγωγείου, που συνεστήθη με πρόταση της Πετρώνδα, ίδρυσε, στην πρώτη του συνεδρίαση, το Στάμπειο Βραβείο στην μνήμη της Υπατίας Στάμπα, πρώην Διευθύντριας του Αβερωφείου παρθεναγωγείου, που θα το λαμβάνει η έχουσα τον μεγαλύτερο μέσο όρο βαθμολογίας μεταξύ των αποφοίτων της Δ΄ Γυμνασίου Θηλέων.⁹¹³

Ασφαλώς, και άλλοι καθηγητές και καθηγήτριες άφησαν καλή φήμη στο γυμνάσιο, ενώ δεν μπορούμε να αμφιβάλλουμε για την αγάπη και την επιθυμία του συνόλου τους να προσφέρουν ό,τι καλύτερο διέθεταν υπέρ των μαθητών του Αβερωφείου.

⁹⁰⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 26/1/1932.

⁹⁰⁷ Υπόμνημα, 23/2/1932, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, αριθμ. 367/220, τ.66 (1932).

⁹⁰⁸ **Αθανασίου Λ Κόρμαλη**, "Κοσμάς Μυρτίλος Αποστολίδης - Η μεγάλη πνευματική μορφή της Ανατολικής Ρωμυλίας", Ενδοχώρα, τ.67, Φεβρουάριος 2000, σ.78.

⁹⁰⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 16/29/6/1915.

⁹¹⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 3/16/7/1915.

⁹¹¹ **Αθανασίου Λ. Κόρμαλη**, ό π., σ.78.

⁹¹² Ενδεικτικά για την Πετρώνδα -που πολλές φορές αναφέρεται σ' αυτή την εργασία ως διευθύντρια -βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 15/6/1937, όπου καλείται να αναλάβει έστω ένα μάθημα στην μικτή Ε΄ Γυμνασιακή τάξη, για να φανεί η συνέχεια του παρθεναγωγείου στο γυμνάσιο, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 4/10/1946, 26/6/1947 και 9/12/1952 με θέματα σχετικά με την περιπέτεια της υγείας της.

⁹¹³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 4/7/1938.

2.ΤΑ ΔΙΔΑΣΚΟΜΕΝΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Το Αβερλώφειο γυμνάσιο ακολουθούσε, ως αναγνωρισμένο από την ελληνική κυβέρνηση, το πρόγραμμα των μαθημάτων των ελλαδικών γυμνασίων, με κάποιες διαφοροποιήσεις, σύμφωνα με τις ανάγκες των Αλεξανδρινών, ως κατοίκων της Αιγύπτου. Οι διαφοροποιήσεις είχαν σχέση με τις ξένες γλώσσες, είτε επρόκειτο για την γλώσσα του ιθαγενούς πληθυσμού, την Αραβική, είτε για άλλες δυτικοευρωπαϊκές γλώσσες (Γαλλικά και Αγγλικά), που ήταν απαραίτητες στους ελληνόπαιδες κατοίκους της κοσμοπολίτικης Αλεξάνδρειας και της πολιτικά ελεγχόμενης από τους Δυτικούς Αιγύπτου.

Αυτές οι διαφοροποιήσεις προκάλεσαν πολλές συζητήσεις, αναταράξεις στο σχολείο και αναστάτωση στην ΕΚΑ, καθώς έπρεπε να τηρηθεί το επίσημο ελληνικό πρόγραμμα, ώστε να μην κινδυνέψει το Αβερλώφειο με άρση της αναγνώρισής τους, αλλά, ταυτόχρονα, έπρεπε να ενταχθούν και επιπλέον μαθήματα, απαραίτητα στους μαθητές και τις μαθήτριες για την μετέπειτα ζωή τους στην Αίγυπτο. Οι συζητήσεις και οι αλλαγές δεν έλειψαν καθόλου καθόλη την διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου.

Η ΕΚΑ μερίμνησε, όταν το 1890 ζητήθηκε η αναγνώριση του Αβερλώφειου ως ισότιμου με τα εν Ελλάδι γυμνάσια, ώστε το πρόγραμμα να είναι "αυστηρώς όμοιο με τα εν Ελλάδι σχολεία" και αυτός ήταν ένας από τους όρους που επέβαλε η ελληνική πλευρά σε αυτές τις περιπτώσεις.⁹¹⁴ Εκτοτε, η ΕΚΑ μεριμνούσε ώστε το πρόγραμμα του Αβερλώφειου να μην διαφέρει από το επίσημο της Ελλάδας,⁹¹⁵ εκτός των αναγκαίων αλλαγών. Ακόμη, κάθε αλλαγή του προγράμματος γινόταν μετά από μελέτη του θέματος είτε από εντεταλμένο εκπαιδευτικό,⁹¹⁶ είτε από παρεπιτροπή της Εφορείας.⁹¹⁷ Ακολουθούσε συζήτηση στην Εφορεία των σχολείων και πολλές φορές ζητείτο η έγκριση του Υπουργείου Παιδείας.⁹¹⁸ Σε κάθε περίπτωση οριζόταν επακριβώς το σύνολο των ωρών διδασκαλίας.

⁹¹⁴ Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Γεωργίου Αβέρωφ προς το Υπουργείο Παιδείας της Ελλάδος, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 3, αριθμ 27, Μάϊος 1890.

⁹¹⁵ Κατά την διάρκεια του πρώτου έτους λειτουργίας του Αβερλώφειου ως αναγνωρισμένου, ο Γεώργιος Αβέρωφ απέστειλε το πρόγραμμα του γυμνασίου στον γενικό πρόξενο Αργυρόπουλο, για να το υποβάλει στο υπουργείο Παιδείας, βλ. επιστολή αριθμ 2, 26/1/1891, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 3.

⁹¹⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. 2/15/12/1919, οπότε αποφασίζεται ο φιλόλογος Ιωάννης Πιζάνης να καταρτίσει το οριστικό ωρολόγιο πρόγραμμα, βάσει των υπαρχόντων εκπαιδευτικών και με δεδομένη την σύμπτυξη δύο τμημάτων μιας τάξης σε ένα.

⁹¹⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. 1/2/1924, αποφασίζεται να διοριστεί παρεπιτροπή για την μελέτη της αλλαγής του προγράμματος σύμφωνα με τις ανάγκες της Παροικίας, βλ. και Ελληνική εν Αλεξάνδρεια Κοινότητα, *Λογοδοσία του έτους 1924*, Αλεξάνδρεια 1925, σ 18'. Ο διορισμός των μελών ανακοινωνόταν με επιστολή, βλ. -ενδεικτικά- επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Μ Σαλβάγου προς τον Χρ Νομικό, αριθμ 105/404, 29/2/1924, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ προέδρου 1923/1924.

⁹¹⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. 1/2/1924, Η ΕΚΑ ζήτησε από την ελληνική κυβέρνηση την τροποποίηση του προγράμματος του Γυμνασίου, με την κατάργηση της διδασκαλίας των Λατινικών και των Φιλοσοφικών και την αντικατάστασή τους από μαθήματα χρήσιμα για την ζωή στο τόπο όπου ζουν οι Αιγυπτιώτες, υπό τον όρο της μη άρσης της αναγνώρισής του Γυμνασίου. Επίσης, ΑΥΕ, φ 85 2, 1927.

Η ΕΚΑ για την καλύτερη και αποτελεσματικότερη μελέτη του προγράμματος των σχολείων ίδρυσε την Εκπαιδευτική Εφορεία.⁹¹⁹ Κατά την πρώτη συνεδρίασή της⁹²⁰ εκφράστηκαν οι προβληματισμοί για το μέλλον της ελληνικής εκπαίδευσης στην Αίγυπτο, η επιθυμία απόκτησης δυνατότητας επέμβασης και αλλαγής του προγράμματος σπουδών σύμφωνα με τις ανάγκες της παροικίας και η αναγκαιότητα παροχής παιδείας που θα εξυπηρετεί τους στόχους του Αιγυπτιώτη Ελληνισμού σε μια χώρα διαρκώς μεταβαλλόμενη και θα ετοιμάζει τους νέους για να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις της εποχής τους.⁹²¹

Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στον στόχο της ΕΚΑ, οι όποιες αλλαγές στο πρόγραμμα του Γυμνασίου να μην επιφέρουν την άρση της αναγνώρισης του από το ελληνικό κράτος. Ακόμη, επιβεβαιώθηκε ότι το ωρολόγιο και αναλυτικό πρόγραμμα του Γυμνασίου καθοριζόταν από την Ελλάδα.⁹²²

Επίσης, στα πλαίσια της προσπάθειας για την καλύτερη προσαρμογή του προγράμματος η Εφορεία των σχολείων ζήτησε τον Ιούνιο του 1934 και την γνώμη των διευθυντών των σχολείων, του γενικού γραμματέα της γενικής διεύθυνσής τους, να καταθέσουν την γνώμη τους επί του ζητήματος, απαντώντας σε συγκεκριμένες ερωτήσεις. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνονταν ερωτήσεις για την καλύτερη οργάνωση των σχολείων, για την διδασκαλία των ξένων γλωσσών και της Αραβικής, για τα διδακτικά βιβλία και την διεύθυνση των σχολείων.⁹²³

Η πρώτη σημαντική αλλαγή στο νέο πρόγραμμα έγινε το 1907, όταν συγκροτήθηκε το πρόγραμμα του εμπορικού τμήματος και καταργήθηκαν τα αραβικά από το κλασικό τμήμα, για να καταστούν μάθημα του εμπορικού τμήματος.⁹²⁴ Το 1915 καθορίστηκαν οι απαραίτητες ώρες για κάθε τάξη του γυμνασίου, της εμπορικής σχολής και του ανωτέρου παρθενγωγείου, σύμφωνα με το υπουργείο παιδείας ήταν: για την Α΄ τάξη 22 ώρες, για την Β΄ 25 ώρες, για την Γ΄ 30 ώρες, για την Δ΄ 34 ώρες, για την Ε΄ 32 και για την Στ΄ 32 ώρες.⁹²⁵

Αλλαγές στο πρόγραμμα προκλήθηκαν και από την οικονομική κατάσταση στην οποία πολλές φορές βρέθηκε η ΕΚΑ, ειδικά την περίοδο του μεσοπολέμου. Έτσι, χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του 1924, όταν, λόγω των οικονομικών δυσκολιών της ΕΚΑ, αποφασίστηκε, να υπάρξει αλλαγή του προγράμματος, με την περικοπή ορισμένων μαθημάτων. Περικόπηκαν μεταξύ άλλων, η γαλλική διδασκαλία της ιστορίας στην Δ΄ και στην Ε΄ Γυμνασίου και η διδασκαλία των Αγγλικών, των Λατινικών και ορισμένων άλλων δευτερευόντων μαθημάτων. Οι ώρες διδασκαλίας στα 4 σχολεία Μ.Ε. καθορίστηκαν, εξαιτίας της δυσπραγίας, μεταξύ 32 και 34 εβδομαδιαίως.⁹²⁶

Πάντως, η ΕΚΑ μεριμνούσε, ώστε, παρόλες τις δυσκολίες, το πρόγραμμα του γυμνασίου να μην υστερεί από των ελλαδικών. Ένα έτος αργότερα και ενώ η οικονομική κατάσταση παρέμενε κρίσιμη, το πρόγραμμα εμπλουτίστηκε με την

⁹¹⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 6/12/1927. Για την ίδρυση και λειτουργία της Εκπαιδευτικής Εφορείας, βλ. Αθανασίου Γ Πολίτου, «Σκέψεις τινές επί της οργανώσεως και των μελλοντικών κατευθύνσεων του εν Αιγύπτω Ελληνισμού», Αλεξάνδρεια 1931, σ 40.

⁹²⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΕ, συνεδρ 23/12/1927.

⁹²¹ Ελληνική εν Αλεξάνδρεια Κοινότης, *Λογοδοσία του έτους 1927*, Αλεξάνδρεια 1928, σσ ιη΄-ιθ΄.

⁹²² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΕ, συνεδρ 11/4/1929.

⁹²³ Ελληνική εν Αλεξάνδρεια Κοινότης, *Λογοδοσία έτους 1934-1935*, Αλεξάνδρεια 1935, σσ ιη΄-κ΄.

⁹²⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/27/5/1907.

⁹²⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 3/16/7/1915.

⁹²⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 1/2/1924.

προσθήκη των Αραβικών στις 4 ανώτερες τάξεις του Αβερωφείου. Έτσι, οι ώρες διδασκαλίας αυξήθηκαν και καθορίστηκαν ως εξής: η Α΄ γυμνασίου είχε 31 ώρες, η Β΄ 34, η Γ΄ 34, η Δ΄ 36 και η Ε΄ 36.⁹²⁷ Το 1939 σε συνεδρίαση των Διευθυντών των εν Αιγύπτω αναγνωρισμένων σχολών Μ.Ε., που έγινε στο Σιάτμπυ και αφορούσε το σύνολο των ωρών διδασκαλίας, αποφασίσθη ότι δεν έπρεπε να ξεπερνούν τις 38 εβδομαδιαίως, ούτε να είναι λιγότερες από 36. Οι δύο πρώτες πρωινές ώρες να είναι διάρκειας 50 λεπτών και οι υπόλοιπες 45 λεπτών.⁹²⁸

Πάντως, το 1944 το Αβερωφείο συγκρινόμενο με ιδιωτικά σχολεία και με αυτά τα ελλάδικα, είχε περισσότερες ώρες διδασκαλίας.⁹²⁹

Η μέριμνα συνεχίστηκε και όλα τα επόμενα έτη και έλαβε ιδιαίτερη σημασία μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο. Είναι η περίοδος των ζυμώσεων για την πορεία που έπρεπε να λάβει η γυμνασιακή εκπαίδευση στην Αίγυπτο ενόψει των διαφαινόμενων εξελίξεων στην χώρα. Η πρώτη κίνηση, που είχε συνέπειες στο πρόγραμμα, ήταν ο χωρισμός του Αβερωφείου σε κλασσικό τμήμα και τμήμα θετικών επιστημών. Αμέσως μετά τον χωρισμό στην Α΄ γυμνασίου οι ώρες αυξήθηκαν από 25 σε 30, με την προσθήκη μίας ώρας νεοελληνικών, ιστορίας, φυσικής, τεχνικών μαθημάτων και μουσικής. Το ίδιο ίσχυσε στην Β΄ και στην Γ΄ γυμνασίου. Στην Δ΄ γυμνασίου οι ώρες από 27 αυξήθηκαν σε 30, με την προσθήκη μίας ώρας αρχαίων, νεοελληνικών, ιστορίας, φυσικής και δύο ωρών φιλοσοφίας και με την αφαίρεση μίας ώρας μαθηματικών-κοσμογραφίας, γεωγραφίας και αγωγής του πολίτη. Στην Ε΄ γυμνασίου οι ώρες αυξήθηκαν από 28 σε 30, με την προσθήκη μίας ώρας αρχαίων, νεοελληνικών και ιστορίας και την αφαίρεση μίας ώρας αγωγής του πολίτη. Στην Στ΄ γυμνασίου οι 30 ώρες παρέμειναν, αλλά επήλθαν οι εξής αλλαγές: προστέθηκαν μία ώρα νεοελληνικά, ιστορία και φιλοσοφία και αφαιρέθηκαν μία ώρα αρχαία, αγωγή του πολίτη και γυμναστική.⁹³⁰

Οι αλλαγές στο πρόγραμμα, με τις αντίστοιχες αυξομειώσεις των ωρών διδασκαλίας συνεχίστηκαν την δεκαετία του '50.⁹³¹ Η Α΄ τάξη είχε 38 ώρες (αφαιρέθηκαν μία ώρα Αγγλικά και μία ώρα Γυμναστική), η Β΄ τάξη 38 ώρες (αφαιρέθηκαν μία ώρα Φυσική και μία ώρα Γυμναστική), η Γ΄ τάξη 38 (αφαιρέθηκαν μία ώρα Φυσική και μία ώρα Γυμναστική), η Δ΄ τάξη 38 ώρες (αφαιρέθηκαν από μία ώρα Ελληνικά, Γυμναστική και Γαλλικά), Ε΄ τάξη 40 ώρες (αφαιρέθηκε μία ώρα Φυσική) και η Στ΄ τάξη 40 ώρες (αφαιρέθηκε μία ώρα Φυσική). Το πρόγραμμα αυτό θα εφαρμοζόταν και στο γυμνάσιο θηλέων, ενώ οι ώρες του Ανώτερου Παρθεναγωγείου καθορίστηκαν στις 38, από τις οποίες 2 ήταν της Γυμναστικής.⁹³²

⁹²⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 20/2/1925.

⁹²⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 19/6/1939. Το 1941 καθορίστηκε οι τέσσερις πρώτες ώρες να είναι διάρκειας 50 λεπτών και οι δύο τελευταίες 45 λεπτών, βλ. επιστολή του γενικού γραμματέα της ΕΚΑ προς τον γυμνασιάρχη Κ. Φτυαρά, 3/10/1941, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 98 (γραμματέως 1941-1942).

⁹²⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 1/6/1944. το Αβερωφείο είχε περισσότερες ώρες διδασκαλίας στην Ε΄ και Στ΄ τάξη. Ειδικότερα στην Ε΄ έχει 41 ώρες, έναντι 35 του «Πυθαγόρα» και 36 των ελλαδικών γυμνασίων και στην Στ΄ έχει 41 ώρες, έναντι 35 του «Πυθαγόρα» και 37 των ελλαδικών γυμνασίων.

⁹³⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/2/1946.

⁹³¹ Υπόμνημα της ΕΚΑ προς τον Γενικό Πρόξενο της Ελλάδος Χαρ Ζαμαριά (11/1/1950), με το οποίο απαντούσε στο υπ' αριθμ. 5 2 179 της 29^{ης}/4/1949, σε θέματα σχετικά με το καθεστώς των σχολείων της και του νέου προγράμματος σπουδών που εκπονήθηκε το 1949, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 143 (προέδρου 1949/1950).

⁹³² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 10/9/1954. Το νέο πρόγραμμα Μ.Ε., το πρότεινε ο γυμνασιάρχων Ιω Χατζηανέστης. Επίσης, πρβλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 30/1/1953,

Ακόμη, επιβεβαιώθηκε ότι η κατανομή της διδακτέας ύλης καθοριζόταν από το αναλυτικό πρόγραμμα του Υπουργείου Παιδείας και το διδακτικό βιβλίο.⁹³³

Είναι αναμφισβήτητο ότι η συζήτηση για την τροπή που έπρεπε να λάβει η εκπαίδευση στα σχολεία της ΕΚΑ είχε άμεσο αντίκτυπο στο πρόγραμμα, από πλευράς ωρών διδασκαλίας και περιεχομένου. Μέρος του προβληματισμού ήταν η θέση των αρχαίων ελληνικών, ειδικά στο Τ.Θ.Ε., καθώς και το πρόβλημα της διγλωσσίας (θημοτική-καθαρεύουσα). Επίσης, πρόβλημα συνιστούσε η διδασκαλία πολλών ξένων γλωσσών, μεταξύ των οποίων και η Αραβική, που δεν θα χρησίμευε στους μαθητές που θα αποχωρούσαν από την Αίγυπτο (είχε αρχίσει πιά η διαρροή των ομογενών). Η διδασκαλία και η χρήση των ξένων γλωσσών δυσκόλευε τους μαθητές και δημιουργούσε κίνδυνο για την ορθή χρήση της ελληνικής γλώσσας, παρόλο που ο επιθεωρητής Ατσαβές επαινεσε το άριστο επίπεδο των μαθητών, που οφειλόταν, στον ακραιφνή πατριωτισμό των Αλεξανδρινών, στην καλή απόδοση του σχολείου, στην φιλομάθεια των μαθητών και στην οικογένεια, που χρησιμοποιούσε αποκλειστικά την ελληνική γλώσσα.⁹³⁴ Η συγκεκριμένη αναφορά του επιθεωρητή αποτελεί τιμή για το Αβερώφειο σε μια εποχή που η αντίστροφη μέτρηση για την αυξημένη παρουσία των Ελλήνων στην Αίγυπτο είχε ξεκινήσει. Ασφαλώς, η επιτυχία του σχολείου οφειλόταν στο πρόγραμμά του και στο γεγονός ότι τελικά, οι υπεύθυνοι της Κοινότητας κατόρθωσαν να διαμορφώσουν ένα πρόγραμμα σπουδών ικανοποιητικό για τις ανάγκες των ελληνοπαίδων.

Αξίζει, όμως, να παρακολουθήσουμε την πορεία των σημαντικότερων μαθημάτων στο Αβερώφειο, σύμφωνα με τις πληροφορίες που μας παρέχει το Αρχείο της ΕΚΑ.⁹³⁵

Όπως είναι φυσικό, ιδιαίτερα σημαντικά ήταν τα φιλολογικά μαθήματα. Ακολουθούσαν το επίσημο πρόγραμμα, αλλά για τους ομογενείς είχαν ιδιαίτερη σημασία, καθώς ήταν απαραίτητα για την σωστή εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας και ιστορίας. Στοιχεία δεν υπάρχουν για την πορεία των γλωσσικών μαθημάτων έως την δεκαετία του '20. Το 1924 οι ώρες των Ελληνικών μειώθηκαν στην Β', Γ', Δ' και Ε' τάξη του γυμνασίου κατά μία ώρα, από 9 σε 8 την εβδομάδα. Αιτία η προαναφερθείσα οικονομική δυσπραγία, που οδήγησε σε περικοπές του προγράμματος του σχολείου για λόγους οικονομίας.⁹³⁶

Την ίδια εποχή προέκυψε το πρώτο σοβαρό πρόβλημα με τα φιλολογικά μαθήματα. Η ΕΚΑ αποφάσισε να ζητήσει από την ελληνική κυβέρνηση την τροποποίηση του προγράμματος του Γυμνασίου, με την κατάργηση της διδασκαλίας των Λατινικών⁹³⁷ και των Φιλοσοφικών και την αντικατάστασή τους από μαθήματα χρήσιμα για την ζωή στο τόπο, όπου ζούσαν οι Αιγυπτιώτες, υπό τον όρο της μη άρσης της αναγνώρισης του Γυμνασίου.⁹³⁸ Λίγο αργότερα η πρόταση έγινε πιο

όπου συζητήθηκε το μέλλον της κλασσικής παιδείας και η προσαρμογή του προγράμματος στις ανάγκες του τόπου.

⁹³³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 3/2/1955.

⁹³⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/6/1957.

⁹³⁵ Οι αναφορές στα μαθήματα δεν είναι πλήρεις και αυτό οφείλεται στα κενά που υπάρχουν στο Αρχείο και στις ελλειπίες πληροφορίες από τα Πρακτικά της Εφορείας Σχολείων.

⁹³⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 1/2/1924.

⁹³⁷ Η πρώτη αναφορά σε μάθημα Λατινικών στο Γυμνάσιο γίνεται το 1878, όταν απορρίφθηκε αίτηση του Σχολάρχου Ιω Χατζηδάκη για διδασκαλία της Λατινικής στην Β' Γυμνασίου, επειδή δεν ήταν απαραίτητη, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Θ', 16/10/1878.

⁹³⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 1/2/1924. Η συγκεκριμένη πρόταση κατετέθη από την Παρεπιτροπή μελέτης του προγράμματος, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 16/5/1924. Για

συγκεκριμένη· προτάθηκε, δηλαδή, η κατάργηση της Λατινικής για να εισαχθεί η Αραβική.⁹³⁹ Επειδή, όμως, παρόλη την καλή διάθεση του Υπουργείου, υπήρχε ο φόβος αντίδρασης, από αλλού,⁹⁴⁰ οπότε ο κίνδυνος άρσης αναγνώρισης του γυμνασίου ήταν μεγάλος, η ΕΚΑ θα ζητούσε να περιοριστεί η διδασκαλία των Λατινικών μόνο στη ανώτατη τάξη του γυμνασίου. Το κέρδος θα ήταν μεγάλο για τους μαθητές, που θα είχαν την ευκαιρία να διδαχθούν την γλώσσα του τόπου.⁹⁴¹ Εξάλλου, οι μαθητές του Αβερωφείου μπορούσαν σε ένα έτος να διδαχθούν επαρκώς τα Λατινικά, αφού ήδη γνώριζαν καλά τα αρχαία ελληνικά, τα γαλλικά και τα αγγλικά. Ταυτόχρονα, αποφασίστηκε τα Φιλοσοφικά της Δ΄ Τάξης από μία ώρα θα αυξηθούν σε δύο, αποτελώντας, ενδεχομένως, κίνηση στήριξης των φιλολογικών μαθημάτων.

Η απάντηση της ελληνικής πλευράς καθυστέρησε περίπου ένα χρόνο, αλλά ήταν θετική, αφού με την προτεινόμενη λύση συμφώνησαν η κυβέρνηση και η Φιλοσοφική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Έτσι, περιορίστηκε η διδασκαλία της Λατινικής γλώσσας στις δύο ανώτερες τάξεις του Γυμνασίου και εισήχθησαν τα Αραβικά στις τέσσερις ανώτερες τάξεις του Γυμνασίου.⁹⁴²

Η εισαγωγή των Αραβικών στο γυμνάσιο ικανοποίησε την παροικία, αλλά αύξησε πολύ το βάρος του προγράμματος. Η Εφορεία πρότεινε ελάφρυνση του προγράμματος των 2 ανωτέρων τάξεων του Γυμνασίου με την ολοκληρωτική κατάργηση της διδασκαλίας των Λατινικών και των μαθημάτων της Ψυχολογίας και της Λογικής, δηλαδή με τον περιορισμό φιλολογικών μαθημάτων.⁹⁴³ Αποφασίστηκε, λοιπόν, α) η κατάργηση των 2 ωρών των Λατινικών και οι ώρες να δοθούν, από μία, στα γαλλικά και στα αραβικά, β) η κατάργηση των μαθημάτων Ψυχολογίας και Λογικής και οι ώρες να δοθούν για την ανάγνωση αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων σε νεοελληνική μετάφραση.⁹⁴⁴ Για τις αλλαγές αυτές στο πρόγραμμα ζητήθηκε έγκριση του Υπουργείου παιδείας.⁹⁴⁵

Όμως, το Εκπαιδευτικό Συμβούλιο του Υπουργείου Παιδείας της Ελλάδος δεν έκρινε σκόπιμη την κατάργηση των Φιλοσοφικών από το Γυμνάσιο και ζήτησε την εξεύρεση των απαιτούμενων 4 ωρών από τα υπόλοιπα μαθήματα.⁹⁴⁶ Επιπλέον, τα Λατινικά κατέστησαν επίσημο μάθημα στην Ελλάδα (Ε΄ και Στ΄ τάξεις),⁹⁴⁷ εξέλιξη που δυσκόλευε, αν δεν καταστούσε αδύνατη, την ικανοποίηση του κοινοτικού αιτήματος. Οι φόβοι της ΕΚΑ επαληθεύτηκαν, όταν το Υπουργείο Παιδείας, λίγους μήνες αργότερα, ζήτησε την εκ νέου ένταξη των Λατινικών στην Ε΄ και στην ΣΤ΄

το θέμα της αφαίρεσης των Λατινικών από το Αβερωφείο, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 233, 1934/1935, "Διδασκαλία Λατινικών στο Αβερωφείο Γυμνάσιο".

⁹³⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/5/1924.

⁹⁴⁰ Δεν προσδιορίζεται ο χώρος που θα μπορούσε να υπάρξει αντίδραση. Από την εξέλιξη της υπόθεσης και την ερώτηση που απηύθυναν στην Φιλοσοφική σχολή Αθηνών, υποτίθεται ότι ο κίνδυνος προερχόταν από το Πανεπιστήμιο.

⁹⁴¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 13/6/1924 και Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης, *Λογοδοσία του έτους* 1924, Αλεξάνδρεια 1925, σ 1δ΄.

⁹⁴² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 20/2/1925 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 3/3/1925. Η απάντηση της ελληνικής πλευράς δόθηκε με το υπ΄ αριθμ 51267 έγγραφο, της 25^{ης}/11/1924 και Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης, *Λογοδοσία του έτους* 1925, Αλεξάνδρεια 1926, σ 1στ΄.

⁹⁴³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 18/4/1935.

⁹⁴⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 8/5/1935.

⁹⁴⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 11/6/1935.

⁹⁴⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 17/3/1936 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 3/6/1936.

⁹⁴⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 1/7/1936.

Γυμνασίου.⁹⁴⁸ Η Εφορεία αντέδρασε, λόγω της ταραχής που θα προκαλούνταν στο πρόγραμμα των σχολείων από την αλλαγή αυτή, ενώ το σχολικό έτος είχε ξεκινήσει. Έτσι, ζήτησε άδεια να μην ισχύσει το υποχρεωτικό των Λατινικών στις δύο τελευταίες τάξεις του Γυμνασίου.⁹⁴⁹ Αυτή την φορά το κοινοτικό αίτημα εισακούστηκε και βρέθηκε μια μέση λύση: το μάθημα δεν καταργήθηκε ολοκληρωτικά, αλλά κατέστη προαιρετικό από του έτους 1936/1937, με απόφαση του Υπουργείου Παιδείας (αριθμ. 97835, 24/12/1936).⁹⁵⁰

Όλη αυτή η προσπάθεια για τον περιορισμό των Λατινικών, δεν αποσκοπούσε στην μείωση των φιλολογικών μαθημάτων ή σε κάποια μορφή αμφισβήτησης του κλασσικού χαρακτήρα του γυμνασίου, αλλά στην επιθυμία της ΕΚΑ να εντάξει στο πρόγραμμα του Αβερωφείου το μάθημα των Αραβικών, μάθημα χρήσιμο για το μέλλον των αποφοίτων στην Αίγυπτο, λαμβάνουσα υπόψη τις ανάγκες και τις αγωνίες της παροικίας.

Την ίδια χρονιά με την τακτοποίηση του θέματος των Λατινικών (1937) έγιναν αλλαγές στο πρόγραμμα υπέρ των φιλολογικών μαθημάτων. Ελαττώθηκαν τα Αραβικά από 5 σε 4 ώρες και η μια ώρα δίδεται στα Αρχαία Ελληνικά στην Ε' και ΣΤ' Γυμνασίου. Αυξήθηκε η ύλη των Αρχαίων και των Νέων Ελληνικών και δόθηκε έμφαση στην Εκθεση.⁹⁵¹ Για την Εκθεση ειδικά συνεστήθη προσοχή, όπου η χρησιμοποιούμενη από τους μαθητές γλώσσα έπρεπε να είναι απλή, ρέουσα, με ζωντανή αναπαράσταση των εντυπώσεων και των ψυχικών συναισθημάτων. Την ίδια χρονιά η κατάργηση των Αρχαίων Ελληνικών από το Γυμνάσιο θηλέων, προκάλεσε αντιδράσεις, με το επιχείρημα ότι η απόφαση το υποβίβαζε στο επίπεδο της Παλαιολογείου Ανωτέρας Δημοτικής Σχολής.⁹⁵²

Το 1939, με απόφαση της συνεδρίασης των διευθυντών των εν Αιγύπτω ανεγνωρισμένων σχολών Μ.Ε., ζητήθηκε από το Αβερωφείο να αυξήσει, μεταξύ άλλων, τις ώρες των Αρχαίων Ελληνικών σε 7 σε κάθε τάξη. Λόγω κόστους θα αυξάνονταν μόνο οι ώρες των Αρχαίων Ελληνικών, για να μην διατρέξει κίνδυνο άρσης της αναγνώρισής του. Το κόστος για τα Αρχαία ανερχόταν στις 500 λίρες Αιγ.: αποφασίστηκε, ακόμη, το μάθημα των Λατινικών να παραμείνει προαιρετικό.⁹⁵³

Με τον χωρισμό του γυμνασίου σε δύο τμήματα, στο κλασσικό αυξήθηκε τα μαθήματα των Νεοελληνικών και της Ιστορίας της Α' γυμνασίου κατά μία ώρα. Στην Δ' γυμνασίου προστέθηκαν μία ώρα Αρχαίων Ελληνικών, Νεοελληνικών και Ιστορίας και δύο ώρες Φιλοσοφίας. Στην Ε' γυμνασίου αυξήθηκαν κατά μία ώρα τα αρχαία Ελληνικά, τα Νεοελληνικά και η Ιστορία. Τέλος, στην Στ' γυμνασίου αυξήθηκαν κατά μία ώρα τα Νεοελληνικά, η Ιστορία και η Φιλοσοφία και μειώθηκαν κατά μία ώρα τα Αρχαία Ελληνικά.⁹⁵⁴ Το 1948 τα Νεοελληνικά αυξήθηκαν στο Αβερωφείο, με την αύξηση της διδασκαλίας τους κατά μία ώρα, από 3 σε 4, χωρίς την επιπλέον επιβάρυνση του προγράμματος.⁹⁵⁵ Το 1949 έγινε δεκτή η πρόταση της Πετρώνδα να αυξηθούν οι ώρες των Νεοελληνικών στην Δ' και Ε' τάξη, καταργουμένου του μαθήματος της Αγωγής, που θα διδασκόταν μόνο στην Δ' τάξη,

⁹⁴⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 29/10/1936.

⁹⁴⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/11/1936.

⁹⁵⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 9/3/1937.

⁹⁵¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/6/1937 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 15/6/1937.

⁹⁵² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/6/1937, ιδιαίτερα αντέδρασε ο Εφορος Μανωλάκης.

⁹⁵³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 19/6/1939 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 19/7/1939.

⁹⁵⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/2/1946.

⁹⁵⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/6/1948.

σύμφωνα και με το επίσημο πρόγραμμα. Το ίδιο ίσχυσε και στο γυμνάσιο αρρένων.⁹⁵⁶

Η ανάγκη αλλαγής στην παρεχόμενη Κλασσική Παιδεία και ρύθμισης της όλης παιδείας σύμφωνα με τις ανάγκες του τόπου συζητείτο κατά κόρον την δεκαετία του '50.⁹⁵⁷ Από το 1951, η ΕΚΑ με συνεχείς προσπάθειες προς την ελληνική κυβέρνηση ζητούσε την μείωση των Αρχαίων Ελληνικών, προς όφελος των Νεοελληνικών και των ξένων γλωσσών. Όμως, ουδέποτε παραχωρήθηκε άδεια για τέτοια δραστική αλλαγή στο πρόγραμμα, επ'απειλή της άρσης αναγνώρισης του Αβερωφείου. Οι προτάσεις της Κοινότητας προς την ελληνική κυβέρνηση, που θα βοηθούσαν την εκπλήρωση του στόχου του Αβερωφείου γυμνασίου και θα προσέφεραν στους ελληνοπαιδες μία μέση εκπαίδευση σύμφωνη με τις ανάγκες της χώρας, συνοψίζονται ως εξής: ολοσχερής κατάργηση των Αρχαίων από το Τ.Θ.Ε., τις 3 πρώτες τάξεις του γυμνασίου και την Σαλβάγιο. Οι ώρες που θα περισσεύαν, θα δίνονταν στα Νεοελληνικά. Στις 3 τελευταίες τάξεις του γυμνασίου θα διδάσκονται από το πρωτότυπο τα κείμενα ορισμένων εύκολων συγγραφέων, όπως Λουκιανός, Πλουτάρχος, Ξενοφών κ.λπ. οι υπόλοιποι συγγραφείς θα διδάσκονταν από δόκιμες μεταφράσεις.⁹⁵⁸ Η πρόταση δεν έγινε δεκτή.

Ιδιαίτερη σημασία έχει η εξέλιξη του μαθήματος των Αρχαίων Ελληνικών στο Τ.Θ.Ε. Καταρχήν είχε αποφασιστεί η διδασκαλία των αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων από μετάφραση. Όμως, γρήγορα συνειδητοποιήθηκε ότι η ωφέλεια από το μάθημα ήταν μεγάλη για τους μαθητές και η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στην αρχαία της μορφή βοηθούσε στην εξύψωση του επιπέδου μορφώσεως των μαθητών. Σ' αυτή την απόφαση συνετέλεσε και η διαμαρτυρία των φιλολόγων του Αβερωφείου, παρόλο που στην αρχή απερρίφθη το αίτημά τους,⁹⁵⁹ που διαφωνούσαν με την πολιτική για κατάργηση του μαθήματος και περιορισμό γενικά των φιλολογικών μαθημάτων.⁹⁶⁰ Έτσι, καθιερώθηκε διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας επί 6 ώρες την εβδομάδα, από τις οποίες οι 4 στην Αρχαία Ελληνική και οι 2 στην Νεοελληνική.⁹⁶¹

Παρόλα αυτά, η όλη λειτουργία του τμήματος απέδειξε ότι έπρεπε να δοθεί έμφαση στα πρακτικά μαθήματα και η διδασκαλία των Αρχαίων Ελληνικών έπρεπε να αλλάξει μορφή. Έτσι, ζητήθηκε από το υπουργείο Παιδείας της Ελλάδος έγκριση για κατάργηση του μαθήματος των Αρχαίων Ελληνικών στο Τ.Θ.Ε. από το αρχαίο κείμενο και η διδασκαλία του από μετάφραση.⁹⁶² Όμως, το ανώτατο εκπαιδευτικό συμβούλιο του Υπουργείου Παιδείας απέρριψε το αίτημα της ΕΚΑ, που με την σειρά της ζήτησε επανεξέταση.⁹⁶³ Η κατάργηση των αρχαίων από το Τ.Θ.Ε. δεν εύρισκε σύμφωνο το ανώτατο εκπαιδευτικό συμβούλιο του Υπουργείου Παιδείας, που επέμενε στην άποψή του. Ο επιθεωρητής των αναγνωρισμένων σχολείων της

⁹⁵⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 24/6/1949.

⁹⁵⁷ Βλ. ενδεικτικά ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 30/1/1953, συνεδρ 10/9/1954 και συνεδρ 16/5/1957.

⁹⁵⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 26/4/1957.

⁹⁵⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 8/3/1948.

⁹⁶⁰ Επιστολή των καθηγητών, Αργυρούδη, Πετρώνδα, Μοσχόπουλου και Χατζηανέστη προς τον προϊστάμενο της Εφορείας των Σχολείων Ν Βατιμπέλλα, 7/2/1948, αριθμ 296/118, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 94 (1948).

⁹⁶¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/7/1949 και Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης, Λόγος εκφωνηθείς υπό του προέδρου κ Δημητρίου Ζερμπίνη κατά την γενική συνέλευσιν της 11^{ης} Δεκεμβρίου 1949 των μελών της Ελληνικής Κοινότητος Αλεξανδρείας, Αλεξάνδρεια 1949, σ 18.

⁹⁶² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/9/1951.

⁹⁶³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/12/1951.

Αλλοδαπής Ατσαβές κατέβαλλε προσπάθειες, ώστε το μάθημα να διδάσκεται μόνο για τον τύπο.⁹⁶⁴

Εξαιρετικής σημασίας ήταν το μάθημα της Ιστορίας, αφού ήταν βασικό για την διατήρηση της ελληνικής συνείδησης των παιδιών, αλλά και για την κατανόηση της σύγχρονης τους πραγματικότητας· δεν διδασκόταν, όμως, πάντα με τον καλύτερο τρόπο, ούτε το περιεχόμενό του ήταν το ορθό. Αυτό εντόπισε σε εισήγησή του στο Α΄ εν Αιγύπτω διδασκαλικό συνέδριο ο καθηγητής του Αβερωφείου Ευάγγελος Παπανούτσος.⁹⁶⁵ Ζητούσε να διδαχθούν τα παιδιά, με λεπτομέρειες, την ιστορία της Αιγύπτου (όλες τις περιόδους), καθώς και την ιστορία του αιγυπτιακού ελληνισμού. Αυτό έπρεπε να γίνει με την χρήση νέων βιβλίων ιστορίας, γραμμένων για τις ανάγκες των ελληνικών σχολείων της Αιγύπτου, χωρίς να αποτελούν τυπικά διδακτικά εγχειρίδια, αλλά "τερπνά αναγνώσματα", με ιδιαίτερη προσοχή στο θέμα της γλώσσας, που έπρεπε να είναι κατανοητή και απλή. Επίσης, σε δεύτερη εισήγησή του⁹⁶⁶ ο Παπανούτσος, αφού διαπίστωνε το χαμηλό επίπεδο ιστορικών γνώσεων των μαθητών, συνιστούσε συστηματικότερη εργασία από τον καθηγητή για την αλλαγή της κατάστασης.

Από ότι φαίνεται η ΕΚΑ δεν τόλμησε να ξεφύγει από το επίσημο πρόγραμμα του Υπουργείου Παιδείας, έτσι, τα προβλήματα παρέμεναν. Το 1941, ίσως και λόγω της κατάστασης στην Ελλάδα και στον υπόλοιπο κόσμο, αποφασίστηκε να μελετήσουν οι Διευθυντές των σχολείων τον τρόπο καλύτερης και περισσότερης διδασκαλίας της ελληνικής ιστορίας.⁹⁶⁷ Ειδικά στο γυμνάσιο θηλέων το μάθημα διδασκόταν 2 ώρες την εβδομάδα, μία ελληνικά και μία γαλλικά, χωρίς ικανοποιητικά αποτελέσματα. Έτσι, θα διδάσκοταν επί δύο ώρες, μόνο στα ελληνικά, για την καλύτερη εμπέδωσή του.

Πρόβλημα με τους Αιγυπτίους προέκυψε το 1947, εξαιτίας των σχολικών εγχειριδίων της Ιστορίας της Γ΄ και της Δ΄ γυμνασίου. Σ΄ αυτά παρουσιαζόταν ο Μωάμεθ, ως φαντασιοκόπος και επιληπτικός και οι Αραβες ως μοιρολάτρες εξαιτίας του δόγματος του πεπρωμένου (κισμέτ). Ο γυμνασιαρχεύων του Αβερωφείου Μ Χαβιαράς απέστειλε στον γενικό διευθυντή της ΕΚΑ Ρ Ραδόπουλο επιστολή για το πρόβλημα που προέκυψε, ζητώντας την μη εισαγωγή των συγκεκριμένων εγχειριδίων στο Αβερωφείο Γυμνάσιο και την ακύρωση των παραγγελιών των βιβλίων από τους Έλληνες βιβλιοπώλες της Αλεξάνδρειας.⁹⁶⁸ Ηδη το γραφείο "ξένης εκπαίδευσης" της υπηρεσίας "γενικού ελέγχου ιδιωτικής εκπαίδευσης" του αιγυπτιακού Υπουργείου Παιδείας και η "εκπαιδευτική περιφέρεια του Δυτικού Δέλτα" είχαν ζητήσει αντίτυπα των βιβλίων Ιστορίας και Αγωγής του Πολίτη.⁹⁶⁹ Ο κίνδυνος να προκληθεί παρεξήγηση ήταν μεγάλος, και έτσι ο Χαβιαράς ζητούσε, επιπλέον, από την ΕΚΑ να εισηγηθεί στο Υπουργείο Παιδείας της Ελλάδος την αναθεώρηση των συγκεκριμένων θέσεων, για να μην θίγονται οι θρησκευτικές και πολιτικές πεποιθήσεις των Αράβων.

⁹⁶⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 1/2/1952.

⁹⁶⁵ Ευάγγελου Παπανούτσου, "Τα ιστορικά μαθήματα στα σχολεία μέσης εκπαίδευσης", Τα πεπραγμένα του Α΄ εν Αιγύπτω ελληνικού διδασκαλικού συνεδρίου -ανακοινώσεις, συζητήσεις, πορίσματα, Αλεξάνδρεια 1931, σσ 178-186.

⁹⁶⁶ Του ίδιου, "Τί βασικές ιστορικές έννοιες έχουν τα παιδιά μας", ό π., σσ 241-249.

⁹⁶⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 11/8/1941 και ΠΚΕ, συνεδρ 12/1/1942.

⁹⁶⁸ Επιστολή, 17/6/1947, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 92 (1947).

⁹⁶⁹ Επιστολή το γραφείου "ξένης εκπαίδευσης" της υπηρεσίας "γενικού ελέγχου ιδιωτικής εκπαίδευσης" του αιγυπτιακού Υπουργείου Παιδείας, 2/6/1947 και επιστολή της "εκπαιδευτικής περιφέρειας του Δυτικού Δέλτα", 11/6/1947, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 92 (1947).

Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, στα πλαίσια των φιλολογικών μαθημάτων είχε διδαχθεί το μάθημα της Καλλιγραφίας και μάλιστα ως υποχρεωτικό μάθημα. Το μάθημα κρίθηκε απαραίτητο για τους μαθητές, αφού στην βαθμολόγηση λαμβανόταν υπ' όψιν και η παρουσία του γραπτού.⁹⁷⁰

Τα μαθήματα τα σχετικά με τις θετικές επιστήμες (Μαθηματικά, Φυσική Χημεία και Βιολογία), διδάσκονταν και αυτά σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα. Ήταν τα μαθήματα που είχαν μεγαλύτερη βαρύτητα στο Γ.Θ.Ε. παρά στο κλασικό, ωστόσο είχαν κανονικά την θέση τους στο πρόγραμμα και των δύο κατευθύνσεων του Αβερωφείου.

Τα Μαθηματικά, το μάθημα-βάση όλων των θετικών επιστημών, αντιμετώπιστηκε στο Αβερωφείο ως ένα από τα βασικά μαθήματα. Ιδιαίτερη μέριμνα γι' αυτό υπήρξε κατά την δεκαετία του '40, οπότε υπήρξε αύξηση των ωρών του,⁹⁷¹ ενώ δεν έλειπαν και οι διαρρυθμίσεις της ύλης, με σκοπό την ορθολογικότερη κατανομή της στις τάξεις και την ελάφρυνση των τελευταίων τάξεων.⁹⁷² Το μάθημα απέκτησε ιδιαίτερη βαρύτητα στο Γ.Θ.Ε. Αποφασίστηκε, κατόπιν προτάσεως του γυμνασιαρχέοντος Χατζηανέστη, να μην εγγράφονται στην Α' τάξη του Γ.Θ.Ε. οι προβιβαζόμενοι από την Β' γυμνασίου με βαθμό μικρότερο του 12 ή οι μεταξισταστοί. Αυτοί οι μαθητές μπορούσαν στο τέλος της Γ' γυμνασίου να υποβληθούν σε εξετάσεις μαθηματικών (ύλη της Α' του τμήματος θετικών επιστημών) και σε περίπτωση επιτυχίας να μεταγράφονταν στην Β' τάξη του τμήματος.⁹⁷³ Το μάθημα παρέμεινε σημαντικό όλα τα επόμενα χρόνια.

Εξίσου σημαντικό απεδείχθη το μάθημα για την Μ.Ε. των θηλέων.⁹⁷⁴ Μάλιστα, προ της ιδρύσεως πλήρους γυμνασίου θηλέων, οι μαθήτριες που επιθυμούσαν να φοιτήσουν στο γυμνάσιο, μπορούσαν να παρακολουθήσουν φροντιστηριακά μαθήματα Ελληνικών και Μαθηματικών, ώστε να επιτύχουν στις κατατακτήριες για το γυμνάσιο εξετάσεις.⁹⁷⁵ Πάντως, το 1937 η διευθύντρια των Παρθεναγωγείων Μ.Ε. Αλκμήνη Πετρώνδα διαπίστωνε σε έκθεσή της προς την Εφορεία, ότι τα αποτελέσματα των τελικών εξετάσεων στα Μαθηματικά δεν ήταν ικανοποιητικά, λόγω περιορισμού των Μαθηματικών στα Πρακτικά.⁹⁷⁶ Ετσι, ζήτησε να υπάρξει δράση επ' αυτού και κατόπιν μελέτης πρότεινε την κατάργηση της αλγεβρας στην Γ' Ανωτέρου Παρθεναγωγείου και την εισαγωγή αν' αυτής της αριθμητικής (σε γενικές γραμμές) και στην Δ' τάξη της στοιχειώδους λογιστικής.⁹⁷⁷ Από την ίδρυση του γυμνασίου θηλέων και έπειτα οι αποφάσεις για τα Μαθηματικά ήταν κοινές. Πάντως, σύμφωνα με απόφαση της Εφορείας, φρόντιζαν ώστε οι καλύτεροι Φιλολόγοι, Μαθηματικοί και Φυσικομαθηματικοί να συγκεντρώνονται στο Γυμνάσιο, οι δε καλύτεροι των γλωσσικών μαθημάτων στην Σαλβάγειο.⁹⁷⁸

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα μαθήματα της Φυσικοχημείας. Είχε διατυπωθεί και η άποψη, ότι μέσω αυτών των μαθημάτων και των εφαρμογών τους

⁹⁷⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 31/12/4/1889.

⁹⁷¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 25/1/1951.

⁹⁷² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 1/8/1952.

⁹⁷³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/6/1955.

⁹⁷⁴ Αυτό φάνηκε από την αρχή της λειτουργίας των Αβερωφείων Παρθεναγωγείων Μ.Ε., βλ. και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 11/24/10/1917.

⁹⁷⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 30/12/1936.

⁹⁷⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 8/6/1937.

⁹⁷⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 22/11/1938.

⁹⁷⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 18/1/1945.

επιτυγχάνετο "η μετοχέτευση των κυριότερων εφαρμογών τους".⁹⁷⁹ Πάντως, οι μαθητές είχαν στην διάθεσή τους καλά οργανωμένη αίθουσα Χημείου, εξοπλισμένη με τα κατάλληλα όργανα για το μάθημα της Φυσικής και της Χημείας.⁹⁸⁰

Οι μεγαλύτερες αλλαγές στην Φυσική έγιναν κατά την δεκαετία του '40, με σκοπό την βελτίωση της διδασκαλίας του μαθήματος.⁹⁸¹ Ταυτόχρονα, ο φυσικός ανέλαβε την διδασκαλία των "Γεωγραφικών επικαιροτήτων", επί μία ώρα.⁹⁸² Ήταν η περίοδος της βελτίωσης, γενικά, των θετικών μαθημάτων στο Αβερόφειο, λόγω και της επιχειρούμενης στροφής προς την πρακτική κατεύθυνση. Μετά τον χωρισμό του γυμνασίου, στο κλασσικό τμήμα το μάθημα της Φυσικής αυξήθηκε κατά μία ώρα στις 4 πρώτες τάξεις του.⁹⁸³ Οι ώρες του μαθήματος αυξήθηκαν εκ νέου το 1948, με επέκτασή του και στις 3 τάξεις του Γυμνασίου από ώρα που αφαιρέθηκε από τα Γαλλικά, καθώς και από το σχολικό έτος 1948-1949.⁹⁸⁴ Καταργήθηκε, ακόμη, για τους μαθητές της Στ' Γυμνασίου, που επιθυμούσαν να συνεχίσουν τις σπουδές τους στο Φαρούκειο Πανεπιστήμιο, το μάθημα των Γαλλικών και αντ' αυτού διδάσκονταν τα μαθήματα της Βιολογίας και της Φυσικοχημείας.⁹⁸⁵ Ταυτόχρονα, η Φυσική ενισχύθηκε και στο γυμνάσιο θηλέων.⁹⁸⁶

Παράλληλα, συνεχιζόταν ο εμπλουτισμός του σχολείου με όργανα Φυσικής και Χημείας, προερχόμενα από την Αγγλία και την Γαλλία.⁹⁸⁷ Μάλιστα, συστήθηκε επιτροπή αποτελούμενη από τους διευθυντές των σχολείων Μ.Ε., δύο καθηγητές Φυσικής και Χημείας και δύο καθηγητές Μαθηματικών, με σκοπό την μελέτη των αναγκών των σχολείων σε εποπτικά όργανα θετικών επιστημών, την καλύτερη οργάνωση των εργαστηρίων Φυσικής και Χημείας και την σύνταξη οριστικού προγράμματος διδασκαλίας Φυσικής, Χημείας και Γεωγραφίας.⁹⁸⁸

Όμως, στα μέσα της δεκαετίας του '50 το μάθημα υποχώρησε, μειούμενο κατά μία ώρα στην Β', Γ', Ε' και Στ' τάξεις, σύμφωνα με το νέο πρόγραμμα, που πρότεινε ο γυμνασιάρχευον Ιω Χατζηανέστης.⁹⁸⁹ Εκτοτε, δεν υπήρξε σημαντική αλλαγή στο μάθημα, που συνέχισε να διδάσκεται κατά τις επιταγές του ελληνικού κράτους.

Το μάθημα της Χημείας δεν είχε μεγάλες διακυμάνσεις. Ήταν σημαντικό για το Τ.Θ.Ε., ενώ η ύπαρξη του Χημείου απέβη πολύτιμη για τους μαθητές, που

⁹⁷⁹ Γεωργίου Ι Γλύπτη, "Επι του προγράμματος του κλασσικού γυμνασίου", Τα πεπραγμένα του Α' εν Αιγύπτω ελληνικού διδασκαλικού συνεδρίου-ανακοινώσεις, συζητήσεις, πορίσματα, Αλεξάνδρεια 1931, σ. 156. Για την θέση των φυσιογνωστικών μαθημάτων στα Αβερόφεια σχολεία της Μ.Ε. και την σημασία τους, βλ. αναλυτικό υπόμνημα του καθηγητή των Φυσικών Κωνσταντίνου Τσαγκαλάκη προς τον προϊστάμενο της Εφορείας των σχολείων Ν Βατιμπέλλα (22/1/1944). Σ' αυτό διατύπωνε συγκεκριμένες προτάσεις για την βελτίωση του κύκλου των φυσιογνωστικών μαθημάτων στα κοινοτικά σχολεία Μ.Ε., ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ. 83 (1943/1944). Επίσης επιστολή του ίδιου προς τον πρόεδρο της Εφορείας των σχολείων Δ Ζερμπίνη (25/2/1949), με παρόμοιο θέμα, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ. 99 (1949).

⁹⁸⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 4/6/1934 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 15/6/1937.

⁹⁸¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 18/7/1944.

⁹⁸² Ο π..

⁹⁸³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/2/1946.

⁹⁸⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/1/1948 και συνεδρ 8/3/1948.

⁹⁸⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 25/1/1951.

⁹⁸⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 30/3/1951.

⁹⁸⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/5/1947.

⁹⁸⁸ Επιστολή του γραμματέα της ΕΚΑ προς τον γυμνασιάρχευοντα Μ Χαβιαρά, 23/5/1946, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ. 120 (1946).

⁹⁸⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 10/9/1954.

μπορούσαν να παρακολουθήσουν πειράματα.⁹⁹⁰ Η μόνη, αλλαγή που πληροφορούμαστε αφορά αύξηση των ωρών του μαθήματος της Γ΄ τάξης του Τ.Θ.Ε από 3 σε 4 ώρες, από τις οποίες οι 2 θα ήταν αφιερωμένες στην εκτέλεση πειραμάτων.⁹⁹¹

Η επιθεώρηση των Φυσικομαθηματικών γινόταν από τον επιθεωρητή των αναγνωρισμένων σχολείων αλλοδαπής και όχι από καθηγητή της ειδικότητας, όπως προτάθηκε.⁹⁹²

Ένα από τα θετικά μαθήματα που προσετέθησαν στο Αβερύφειο για την προσαρμογή του στα δεδομένα της εποχής ήταν της Βιολογίας. Η εισαγωγή του έγινε το 1949 στην Στ΄ γυμνασίου αρρένων και θηλέων και κρίθηκε απαραίτητη, διότι το Φαρούκειο Πανεπιστήμιο Αλεξανδρείας θα απαιτούσε οι εγγραφόμενοι απόφοιτοι του γυμνασίου να έχουν διδαχθεί και Βιολογία.⁹⁹³ Μάλιστα, καταργήθηκε για τους μαθητές της Στ΄ Γυμνασίου, που επιθυμούν να συνεχίσουν στο Φαρούκειο Πανεπιστήμιο, το μάθημα των Γαλλικών και αντ' αυτού διδάσκονταν τα απαραίτητα μαθήματα της Βιολογίας και της Φυσικοχημείας.⁹⁹⁴ Λίγο αργότερα επεκτάθηκε και στο γυμνάσιο θηλέων.⁹⁹⁵ Αργότερα περιορίστηκε και τελικά καταργήθηκε το δίωρο του από την Γ΄ τάξη του Τ.Θ.Ε. και διδασκόταν μόνο φροντιστηριακά στους τελειόφοιτους του Κλασσικού και του Τ.Θ.Ε. που επιθυμούσαν εγγραφή στην ιατρική σχολή ή στην σχολή Φυσικών επιστημών του Φαρουκείου.⁹⁹⁶

Ένας από τους τομείς, όπου το Αβερύφειο παρουσίασε ιδιαιτερότητα, ήταν αυτός των ξένων γλωσσών. Αιτία οι πολλές ξένες γλώσσες που διδάσκονταν οι μαθητές. Η πρώτη γλώσσα που υπήρξε στο πρόγραμμα ήταν τα Γαλλικά. Ακολούθησαν τα Αγγλικά και από την δεκαετία του '20 εισήχθησαν οριστικά τα Αραβικά.⁹⁹⁷ Το 1928 η Εκπαιδευτική Εφορεία καθόρισε τον τρόπο διδασκαλίας των ξένων γλωσσών, εδρασμένο σε τρεις αρχές: α) καθορισμός επαρκών ωρών διδασκαλίας, β) καταρτισμός του διδάσκοντος προσωπικού, κατά προτίμηση με ξένους και γ) εφαρμογή της ευθείας μεθόδου για τις τάξεις στις οποίες αρχίζει η διδασκαλία της ξένης γλώσσας.⁹⁹⁸ Πάντως, γρήγορα έγινε αντιληπτό ότι οι τρεις ξένες γλώσσες κούραζαν τους μαθητές, ενώ το φαινόμενο ήταν άγνωστο στα ελλαδικά σχολεία.⁹⁹⁹ Έτσι, υπήρξαν αρκετές προτάσεις για τον περιορισμό τους, είτε με επίκληση της αιγυπτιακής πραγματικότητας, αφού στα αιγυπτιακά σχολεία

⁹⁹⁰ Ο καθηγητής της Χημείας Ν Γεράκης, με επιστολή του προς τον προϊστάμενο της Εφορείας των σχολείων Θ Φλασκάκη (6/10/1948), ζητούσε να μειωθούν οι ώρες διδασκαλίας του, ώστε να υπάρχει ελεύθερος χρόνος για την κατάλληλη προετοιμασία του Χημείου για την εκτέλεση των πειραμάτων και την τακτοποίησή του μετά το πέρας του μαθήματος, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ. 97 (1948).

⁹⁹¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 23/11/1954.

⁹⁹² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 17/1/1936.

⁹⁹³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 31/8/1949.

⁹⁹⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 25/1/1951.

⁹⁹⁵ Από 1^{ης} Απριλίου 1951, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 30/3/1951.

⁹⁹⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 1/8/1952.

⁹⁹⁷ Σημείωση του Γενικού Διευθυντού των σχολείων Παλαιολόγου Γεωργίου "περί της διδασκαλίας των ξένων γλωσσών εις τα σχολεία μας", 8/12/1930, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ. 62 (1930).

⁹⁹⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΕ, συνεδρ 23/5/1928, 29/5/1928 και 2/6/1928.

⁹⁹⁹ Γι' αυτό και έγινε εύκολα δεκτή πρόταση του Φτυαρά να μην ληφθεί υπ' όψιν ο βαθμός των ξενόγλωσσων μαθημάτων μερικών εξ' Ελλάδος μαθητών, επιστολή της Εφορείας των σχολείων προς τον γυμνασιάρχη Κ Φτυαρά (9/7/1948), με την εν λόγω απόφαση και τα ονόματα των εξαιρουμένων 7 μαθητών, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ. 95 (1947) και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/6/1948.

διδάσκονταν 2 ξένες γλώσσες,¹⁰⁰⁰ είτε με μείωση των ωρών τους.¹⁰⁰¹ Ωστόσο, το καθεστώς δεν μεταβλήθηκε.

Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η θέση και η πορεία του μαθήματος των Αραβικών στο Αβερώφειο. Το μάθημα ήταν η βασική διαφορά του προγράμματος του γυμνασίου από το επίσημο ελληνικό πρόγραμμα και αποτελούσε σύνδεσμο του ελληνικού Αβερωφείου με το αιγυπτιακό περιβάλλον της Αλεξάνδρειας. Η χρησιμότητά του για τους αποφοίτους είναι κάτι παραπάνω από προφανής· επρόκειτο για την επίσημη γλώσσα της χώρας, που καθώς αποκτούσε την ανεξαρτησία της και χειραφετείτο, αποκτούσε όλο και μεγαλύτερη σημασία και ήταν απαραίτητη για την επιβίωση σ' αυτήν.

Η πρώτη αναφορά σε μάθημα Αραβικών γίνεται το 1886, πρό της αναγνωρίσεως του Αβερωφείου, όταν η Κοινοτική Επιτροπή αποφάσισε την εισαγωγή του μαθήματος των Αραβικών στα σχολεία από σχολικό έτος 1886-1887.¹⁰⁰² Ομως, λίγα έτη αργότερα το μάθημα δεν διδασκόταν στα σχολεία. Αυτό το πληροφορούμαστε από τον Γεώργιο Αβέρωφ, το 1898, όταν, ως πρόεδρος της ΕΚΑ, ανακοίνωσε την απόλυση ενός διδασκάλου, με την επισήμανση ότι τα Αραβικά θα διδάσκονταν στο Αβερώφειο εν καιρώ, "σε σύγκριση της αραβικής προς την ελληνική γλώσσα".¹⁰⁰³ Ωστόσο το 1902 το μάθημα διδασκόταν κανονικά στο Αβερώφειο.¹⁰⁰⁴ Παρέμεινε στο επίσημο πρόγραμμα έως το 1907, οπότε με την κατάρτιση του νέου προγράμματος καταργήθηκε από το καλσικό τμήμα και παρέμεινε στο εμπορικό.¹⁰⁰⁵

Παραμένουν άγνωστοι οι λόγοι που οδήγησαν τα Αραβικά εκτός επίσημου προγράμματος. Κατά πάσα πιθανότητα δεν κρίθηκαν απαραίτητα για την εξέλιξη των αποφοίτων. Εξάλλου, δεν διαφαινόταν χειραφέτηση της Αιγύπτου στο άμεσο μέλλον, ενώ τα Γαλλικά και τα Αγγλικά ήταν οι χρησιμότερες για εκμάθηση γλώσσες εκείνη την εποχή.

Η πρόταση της εκ νέου εισαγωγής της Αραβικής γλώσσας στα σχολεία της ΕΚΑ, ως απαραίτητης για τους Έλληνες της Αιγύπτου, διατυπώθηκε το 1924.¹⁰⁰⁶ Την ανάγκη εκμάθησης της γλώσσας του τόπου από τους μαθητές λόγω και της πολιτικής κατάστασης, επεσήμανε και η παρεπιτροπή επί της μελέτης του προγράμματος, που με την σειρά της εισηγήθηκε την εισαγωγή του μαθήματος στο επίσημο πρόγραμμα.¹⁰⁰⁷

Τα Αραβικά άρχισαν να διδάσκονται από το σχολικό έτος 1924-1925. Διδάσκονταν από την Γ' τάξη, 2 ώρες την εβδομάδα, αφαιρούμενης μιας ώρας από τα

¹⁰⁰⁰ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/1/1949: Πρόταση για κατάργηση διδασκαλίας μιας ξένης γλώσσας, από τις τρεις που διδάσκονταν στα σχολεία.

¹⁰⁰¹ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 10/10/1952: Υπόμνημα γυμνασιάρχου, όπου μεταξύ άλλων προτείνει την μείωση σε 4 ώρες την εβδομάδα κάθε μίας από τις 3 ξένες γλώσσες.

¹⁰⁰² ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 17/5/1886.

¹⁰⁰³ Επιστολή Γεωργίου Αβέρωφ προς τον Αλέξανδρο Σάββα, 6/18/7/1898, ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 3, αριθμ 65.

¹⁰⁰⁴ Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ προς τον καθηγητή των Αραβικών στο Αβερώφειο ιερολογιώτατο Ηλία Δίκα, με την οποία απεδέχθη την παράτησή του από το Αβερώφειο και εκφράζει την ευαρέσκειά του, αριθμ. 218, 1/14/7/1902, ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 4 (1901/1909).

¹⁰⁰⁵ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/27/5/1907.

¹⁰⁰⁶ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 1/2/1924.

¹⁰⁰⁷ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/5/1924.

Αγγλικά και προστιθέμενης μίας ώρας στο πρόγραμμα της τάξης (σύνολο 33 ώρες την εβδομάδα).¹⁰⁰⁸

Δεν άργησε να γίνει συνείδηση η μεγάλη σημασία που θα είχαν τα Αραβικά για την παραμονή των Ελλήνων στην Αίγυπτο και έτσι, ξεκίνησε μια συστηματική προσπάθεια για την επέκταση του μαθήματος και την καλύτερη δυνατή διδασκαλία του. Ήδη, όμως, το πρόγραμμα του Αβερωφείου ήταν βεβαρυμένο και τα Αραβικά προσέτεθταν φόρτο εργασίας στους μαθητές. Οπότε, κρίθηκε απαραίτητο να περιοριστούν ορισμένα μαθήματα, δευτερεύουσας σημασίας, προς όφελος των Αραβικών. Όπως ήδη σημειώσαμε το μάθημα που προτάθηκε να αντικατασταθεί ήταν των Λατινικών,¹⁰⁰⁹ γεγονός που έλαβε χώρα το 1925.¹⁰¹⁰

Ωστόσο, το πρόγραμμα παρέμεινε βεβαρυμένο και, έτσι, η ΕΚΑ αναζήτησε και άλλα μαθήματα για περικοπή. Έτσι, προτάθηκε και η κατάργηση των Αγγλικών,¹⁰¹¹ οπότε το μάθημα επεκτάθηκε σε όλες τις τάξεις του γυμνασίου¹⁰¹² και οι ώρες διδασκαλίας καθορίστηκαν σε τέσσερις, εκτός της Β΄ και τη Γ΄ Γυμνασίου που ήταν πέντε ώρες, λόγω της κατάργησης των Αγγλικών.¹⁰¹³

Το μάθημα παρουσίασε αρκετές διακυμάνσεις, ανάλογα με την εποχή και την πολιτική κατάσταση και ενδιαφέρον παρουσιάζει η εξέλιξή του στο Αβερωφείο.

Το 1934 συστήθηκε ειδική επιτροπή αραβομαθών και καθηγητών Αραβικών για την μελέτη της διδασκαλίας των Αραβικών στα Σχολεία και να γνωμοδοτήσει για την βελτίωση του συστήματος διδασκαλίας της, ώστε να επιτευχθούν γρηγορότερα καλύτερα αποτελέσματα. Την επιτροπή αποτελούσαν ο γενικός διευθυντής των σχολείων, οι αραβομαθείς καθηγητές Πετρόχειλος, Μιχαηλίδης και Ριζόπουλος και οι Αραβες καθηγητές Χάνα και Σερμπίνη, υπό την προεδρία του αντιπροέδρου της ΕΚΑ Θεοδωράκη.¹⁰¹⁴

Το 1935 τα Αραβικά διδάσκονταν στις τέσσερις πρώτες τάξεις από τέσσερις ώρες την εβδομάδα και στην Ε΄ και στην ΣΤ΄ τάξη από πέντε ώρες,¹⁰¹⁵ ενώ το 1937 στην Ε΄ και ΣΤ΄ Γυμνασίου οι ώρες μειώθηκαν από πέντε σε τέσσερις ώρες, υπέρ των Αρχαίων Ελληνικών.¹⁰¹⁶ Από τις υπάρχουσες ώρες των Αραβικών διατίθετο μία κάθε εβδομάδα για την μετάφραση αραβικών κειμένων στα ελληνικά και τανάπαλιν, στις τρεις πρώτες τάξεις του γυμνασίου.¹⁰¹⁷ Στα μέσα της δεκαετίας του '30 και μέχρι να οργανωθούν, τα Αραβικά θεωρούνταν τριτεύον μάθημα.¹⁰¹⁸

Το 1937 απερρίφθη πρόταση να κατασταθούν τα Αραβικά προαιρετικά στο γυμνάσιο και αντ' αυτών να εισαχθούν τα Αγγλικά. Αιτία απόρριψης το νέο πολιτικό

¹⁰⁰⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 10/6/1924 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 13/6/1924. Οι διδάσκαλοι των Αραβικών ήταν Έλληνες. Το έτος 1924-1925 δίδαξε στην Γ΄ τάξη ο Ευγένιος Μιχαηλίδης. Το έτος 1925-1926 δίδαξαν ο υπάλληλος των γραφείων της ΕΚΑ Χρ. Ριζόπουλος ανέλαβε να διδάξει στην Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου, τις ώρες που δεν θα ήταν απασχολημένος με την εργασία στο κοινοτικό γραφείο. Στην Δ΄ τάξη δίδαξε ο Ευγένιος Μιχαηλίδης, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. 7/5/1925.

¹⁰⁰⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 20/2/1925.

¹⁰¹⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 20/2/1925 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 3/3/1925 και Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης, *Λογοδοσία του έτους* 1925, Αλεξανδρεία 1926, σ 1στ'.

¹⁰¹¹ Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης, *Λογοδοσία του έτους* 1928, Αλεξανδρεία 1929, σ 1στ'.

¹⁰¹² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΕ, συνεδρ 23/5/1928, 29/5/1928 και 2/6/1928.

¹⁰¹³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/12/1928.

¹⁰¹⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 21/11/1934.

¹⁰¹⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 8/5/1935.

¹⁰¹⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/6/1937.

¹⁰¹⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 26/5/1936.

¹⁰¹⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 30/12/1936.

καθεστώς της Αιγύπτου, που δεν θα επέτρεπε ούτε στους επιστήμονες να εγκατασταθούν στην χώρα, αν δεν γνώριζαν τα Αραβικά.¹⁰¹⁹ Αγνωστο για ποιο λόγο κατετέθη αυτή η πρόταση. Ενδεχομένως, να σχετιζόταν με την όλη κατάσταση στην περιοχή λίγο προ της έναρξης του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου. Πάντως, λίγο αργότερα ζητήθηκε από το Αιγυπτιακό Υπουργείο Παιδείας και έγινε δεκτό - να αναλάβει την επίβλεψη των Αραβικών στα ελληνικά σχολεία της Αιγύπτου. Αυτήν την αποστολή θα αναλάμβαναν επιθεωρητές του Υπουργείου, άνευ αμοιβής και αφού με υπόδειξη τους εισάγονταν στα σχολεία νέα βιβλία Αραβικών και προσλαμβάνονταν και νέοι καθηγητές.¹⁰²⁰ Η εξέλιξη αυτή φανέρωνε, αν μη τι άλλο, την σημασία που είχε η διδασκαλία των Αραβικών στα ξένα σχολεία, γεγονός, που ευτυχώς δεν διέφυγε της προσοχής της ΕΚΑ, που έσπευσε να συμμορφωθεί με τις εξελίξεις.

Ωστόσο, διαπιστώθηκε ότι τα προβλήματα με την εμπέδωση της Αραβικής ήταν έντονα, γι' αυτό αποφασίστηκε το μάθημα των Αραβικών να είναι σε ίση σημασίας με των Γαλλικών, ώστε και με αυτό το μέτρο να γίνει αντιληπτή από τους μαθητές η σημασία του μαθήματος. Οι καθηγητές καλούνταν να είναι επιεικείς στις τέσσερις τελευταίες τάξεις και αυστηροί στις δύο πρώτες. Από τις τέσσερις ώρες της εβδομαδιαίας διδασκαλίας, οι τρεις έπρεπε να αφιερώνονται στην γραμματική και το συντακτικό και η μία ώρα στην προφορική εξάσκηση και στην ανάγνωση των εφημερίδων.¹⁰²¹ Η μέριμνα για την βελτίωση του μαθήματος αυξανόταν και οι εισιγήσεις για την καλύτερη διδασκαλία της Αραβικής γλώσσας έγιναν πιο συχνές, ενώ συνεχίστηκε και η αναβάθμιση του μαθήματος.¹⁰²² Οι ώρες των Αραβικών καθορίστηκαν στις τέσσερις την εβδομάδα για όλες τις τάξεις του γυμνασίου, ενώ το μάθημα των Αραβικών αναβαθμίστηκε και στην Α΄ και Β΄ Γυμνασίου παρέμεινε πρωτεύον δευτέρας σειράς, ως τα Γαλλικά και κάθε χρόνο το μέτρο θα επεκτεινόταν προς τις άλλες τάξεις.¹⁰²³

Πάντως, παρόλη την συστηματική προσπάθεια από κοινοτικής πλευράς για την αναβάθμιση και ενίσχυση του μαθήματος, ειδικά αυτά τα πρώτα έτη από την εισαγωγή του μαθήματος, υπήρξαν πολλές αιτήσεις για απαλλαγή από το μάθημα. Το 1929 απηλλάγησαν οι μαθητές που προέρχονταν από την Αιθιοπία και ολοκλήρωναν στην Αλεξάνδρεια την ελληνική ΜΕ., με την αιτιολογία ότι η γνώση της αραβικής γλώσσας δεν τους ήταν απαραίτητη, ούτε την διδάχθηκαν ποτέ, έτσι ήταν και δύσκολο να ενταχθούν σε τάξη και περιτό.¹⁰²⁴ Το ίδιο, όμως, δεν ίσχυσε για δύο-τρεις μαθητές, που προέρχονταν από ιδιωτικά σχολεία της Αλεξάνδρειας και κατετάγησαν στην Ε΄ και Στ΄ γυμνασίου κατόπιν κατατακτηρίων. Η Εφορεία δεν δέχθηκε να εξαιρεθούν από τα Αραβικά και αντ' αυτών να διδαχθούν Αγγλικά, με την αιτιολογία ότι θα ακολουθούσαν σπουδές στην Ευρώπη. Η Εφορεία αρνήθηκε επειδή η εξαίρεση θα μπορούσε να προκαλέσει ανατροπή των κεκανονισμένων.¹⁰²⁵ Έτσι, οι μαθητές παρακολούθησαν τα μαθήματα των Αραβικών, σύμφωνα με την τάξη τους. Τελικά, τον επόμενο Ιούνιο εξαιρέθηκαν οι δύο μαθητές της Στ΄ γυμνασίου από τα αραβικά, με την προειδοποίηση ότι αυτό δεν έπρεπε να θεωρηθεί ότι αποτελεί προηγούμενο.¹⁰²⁶

¹⁰¹⁹ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 1/6/1937.

¹⁰²⁰ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 8/12/1937.

¹⁰²¹ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 11/7/1938.

¹⁰²² ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 25/4/1939.

¹⁰²³ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 19/7/1939.

¹⁰²⁴ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/11/1929.

¹⁰²⁵ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/10/1938.

¹⁰²⁶ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 19/6/1939.

Κατά τα πρώτα έτη της δεκαετίας του '40 έγινε αντιληπτό ότι οι μαθητές δεν είχαν καλές επιδόσεις στο μάθημα, λόγω λαθών τακτικής στην διδασκαλία από την ημέρα εισαγωγής στο Αβερώφειο. Ήδη από το 1942 είχε συγκροτηθεί επιτροπή μελέτης για την καλύτερη και πρακτικότερη διδασκαλία της Αραβικής γλώσσας στα Σχολεία, αποτελούμενη από τον Εφορο Σακελλάριο, τον καθηγητή Ανδρέα Πετρόχειλο και άλλους καθηγητές της αραβικής.¹⁰²⁷ Το πρόβλημα εντόπισε ο επιθεωρητής και καθηγητής του μαθήματος Ανδρέας Πετρόχειλος. Έχοντας δεκαετή διδακτική πείρα διαπίστωνε ότι δεν υπήρχε περίπτωση να μάθουν οι μαθητές αραβικά, αφού στο σχολείο διδάσκονταν την καθαρεύουσα, ενώ στην καθημερινή τους ζωή στην Αλεξάνδρεια άκουγαν την καθομιλουμένη αραβική, που διέφερε πολύ από την καθαρεύουσα, επειδή ήταν απλοποιημένη και ευκολότερη. Έτσι, οι μαθητές αντί να προχωρούν στην εκμάθηση της γλώσσας από τα γνωστά στα άγνωστα, διδάσκονταν μια γλώσσα παντελώς άγνωστη και σε αχρησία από τον ίδιο τον αιγυπτιακό λαό. Ζήτησε και πέτυχε να του επιτραπεί η διδασκαλία της γλώσσας με νέο σύστημα. Σύμφωνα μ' αυτό οι μαθητές θα διδάσκονταν πρώτα την απλή καθομιλουμένη και αργότερα θα διδάσκονταν την καθαρεύουσα. Όλα αυτά με την χρησιμοποίηση των κατάλληλων σχολικών εγχειριδίων, που θα συνέγραφε ο ίδιος.¹⁰²⁸ Το σύστημα του εφαρμόστηκε με επιτυχία στο Αβερώφειο και στην Σαλβάγειο και οι μαθητές άρχισαν να μαθαίνουν τα Αραβικά με μεγαλύτερη ευκολία και αποτελεσματικότητα.¹⁰²⁹

Μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο το μάθημα των Αραβικών και η θέση του στο Αβερώφειο ήταν ένα από τα βασικά θέματα προβληματισμού της ελληνικής Μ.Ε. στην Αλεξάνδρεια και της πορείας που αυτή θα ακολουθούσε στο μέλλον.

Είναι γεγονός πως, προϊόντος του χρόνου, η επίσημη Αιγυπτιακή πλευρά άρχισε τις πιέσεις προς τους Έλληνες για την ποσοτική και ποιοτική αναβάθμιση του μαθήματος στα σχολεία της ΕΚΑ και την άσκηση μεγαλύτερου ελέγχου από τους Αιγύπτιους επιθεωρητές.¹⁰³⁰

Σημαντικός σταθμός για το μάθημα απεδείχθη το έτος 1949. Είχε αποφασιστεί να υπάρξει μέριμνα, ώστε οι απόφοιτοι του Αβερωφείου να γνωρίζουν τα αραβικά σε ίσο βαθμό με τους αποφοίτους της Δ' τάξης του αραβικού γυμνασίου. Προς αυτή την κατεύθυνση προστέθηκαν τα μαθήματα Ιστορίας Αιγύπτου, μία ώρα την εβδομάδα και Γεωγραφίας Αιγύπτου, μία ώρα την εβδομάδα στα Αραβικά.¹⁰³¹ αυξήθηκε,

¹⁰²⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/1/1942.

¹⁰²⁸ "Υπόμνημα προς τον πρόεδρο της ΕΚΑ Μ Σαλβάγο", 10/9/1942, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 526, 1942/1944, "Απλοποιήσις διδασκαλίας Αραβικής γλώσσας".

¹⁰²⁹ "Εκθεσις προς τον προϊστάμενο της Εφορείας των σχολείων Ν Βατιμπέλλα", 13/2/1945, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 526, ό π.

¹⁰³⁰ Το 1945 ο επιθεωρητής των Αραβικών Μαχμούτ ελ Χούλι εξέφρασε την ικανοποίησή του για την βελτίωση που παρουσίαζε η διδασκαλία των Αραβικών στα ελληνικά σχολεία, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 441, 1942, "Περί της διδασκαλίας της Αγγλικής και Αραβικής γλώσσας". Το 1947 οι Αιγύπτιοι Επιθεωρητές εξέφρασαν την ικανοποίησή τους για τα βιβλία των Αραβικών των κοινοτικών σχολείων, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/5/1947. Αργότερα άρχισαν οι διάφορες αιτιάσεις. Ενδιαφέρον παρουσιάζει άρθρο του Αραβα καθηγητή Δρος Ζάκι Μουρπάρεκ, στην αιγυπτιακή εφημερίδα "Μπαλάγ", την 1^η/4/1946, για την κατάσταση της αραβικής γλώσσας στα ελληνικά σχολεία της Αιγύπτου. Ο καθηγητής διέκειτο ευμενώς προς τους Έλληνες της Αιγύπτου, αλλά δεν συμφωνούσε με την τακτική των συμπατριωτών του να απευθύνονται στους Έλληνες σε άλλη γλώσσα πλην της Αραβικής, ενώ κατέθετε συγκεκριμένες προτάσεις για την βελτίωση του μαθήματος των Αραβικών στα ελληνικά σχολεία της χώρας, θεωρώντας την εκμάθηση "εκ των ων ουκ άνευ" για την πρόοδο των Ελλήνων, αλλά και κάθε ξένου στην Αίγυπτο, βλ. εισαχθέντα έγγραφα, τ 88 (1946).

¹⁰³¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/7/1949.

επίσης, κατά μία ώρα το μάθημα των αραβικών σε όλες τις τάξεις του γυμνασίου αρρένων και θηλέων.¹⁰³² Ακόμη, επιθεωρητής της Αραβικής γλώσσας ανέλαβε ο Αμπντέλ Μπάχι Μπέη, ενώ ο Αλυ Νούρ, ανέλαβε τον ρόλο του συνδέσμου με τους αραβοδιδασκάλους, ως γραμματέας του Επιθεωρητή.¹⁰³³ Εκτός αυτών των μέτρων η ΕΚΑ συνέστησε επιτροπή από δύο ανώτατους Αιγύπτιους επιθεωρητές, της Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Αλεξανδρείας, οι οποίοι, σε συνεργασία με τους Αιγύπτιους καθηγητές των κοινοτικών σχολείων, κατήρτισαν ένα πλήρες πρόγραμμα διδασκαλίας της Αραβικής στα σχολεία, από της Α΄ Δημοτικού και έως της Στ΄ γυμνασίου. Η επιτροπή, ωσαύτως, καθόρισε τα απαραίτητα για τους μαθητές σχολικά εγχειρίδια και υπέδειξε τους κατάλληλους καθηγητές για πρόσληψη στο γυμνάσιο.¹⁰³⁴

Με τον τρόπο αυτό επισημοποιήθηκε ο διφυής χαρακτήρας του Αβερωφείου γυμνασίου: οι μαθητές και οι μαθήτριες εκτός του καθαρώς ελληνικού προγράμματος του Υπουργείου Παιδείας, ήταν υποχρεωμένοι να παρακολουθούν και το επίσημο πρόγραμμα του αιγυπτιακού Υπουργείου Παιδείας, το καθορισμένο για τους ξένους μαθητές και που περιελάμβανε τα μαθήματα της αραβικής γλώσσας και της "αιγυπτιακής εθνικής μορφώσεως". Αυτό είναι το χαρακτηριστικό γνώρισμα του σχολείου, που παρουσιάζεται στα μεταπολεμικά χρόνια, για να λάβει την τελική του μορφή κατά την δεκαετία του '50, την δεκαετία των έντονων πολιτικών ζυμώσεων και ανατροπών στην Αίγυπτο.

Καθόλο το διάστημα της δεκαετίας του '50 σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε ο καθηγητής Αλυ Νούρ. Το 1952 ανέλαβε επιθεωρητής των Αραβικών στα κοινοτικά σχολεία, με μειωμένες κατά τέσσερις τις ώρες διδασκαλίας του.¹⁰³⁵ Η πρόσφορά του ήταν ποικίλη και περιελάμβανε συμμετοχή σε συνεδριάσεις για την πορεία του μαθήματος,¹⁰³⁶ εκτύπωση του προγράμματος των Αραβικών, που περιελάμβανε την διδακτέα ύλη και τον τρόπο διδασκαλίας, στην βάση των νέων συστημάτων και οδηγιών του Υπουργείου Παιδείας της Αιγύπτου,¹⁰³⁷ ενώ ζήτησε την άδεια να συγγράψει τα εγχειρίδια για το μάθημα της Ιστορίας και της Γεωγραφίας της Αιγύπτου και να οργανώσει φροντιστηριακά μαθήματα για Αιγύπτιους υπηκόους, χωρίς να γνωρίζουμε την κοινοτική απάντηση στις αιτήσεις του.¹⁰³⁸

Το 1951 νέο πρόβλημα έκανε την εμφάνισή του. Ο νέος νόμος της Αιγύπτου όριζε ο κύκλος της Δημοτικής εκπαίδευσεως για τα Αραβικά να κλείνει στην Β΄ Γυμνασίου. Η ΕΚΑ αντέδρασε σε σύσκεψη των υπευθύνων,¹⁰³⁹ αλλά ο νόμος ίσχυσε. Το 1953 οι επιθεωρητές του αιγυπτιακού Υπουργείου Παιδείας επέμεναν ότι οι ώρες των Αραβικών, που ήταν λιγότερες από έξι την εβδομάδα, δεν αρκούσαν για την

¹⁰³² Τα Αραβικά αυξήθηκαν κατά μία ώρα στις τρεις τελευταίες τάξεις και παρέμεινε η αύξηση κατά μία ώρα στις τρεις πρώτες τάξεις, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 31/8/1949.

¹⁰³³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 24/6/1949.

¹⁰³⁴ Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης, *Λόγος εκφωνηθείς υπό του προέδρου κ Δημητρίου Ζερμπίνη κατά την Γενικήν Συνέλευσιν της 11^{ης} Δεκεμβρίου 1949 των μελών της Ελληνικής Κοινότητος Αλεξανδρείας*, Αλεξάνδρεια 1949, σ 16.

¹⁰³⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 1/2/1952. Την ίδια χρονιά υπέβαλε νέο πρόγραμμα για την διδασκαλία της αραβικής στα σχολεία Μ.Ε., σε σύγκριση με το αντίστοιχο των αιγυπτιακών σχολείων, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 692, 1949/1952, "*Πρόγραμμα διδασκαλίας Αραβικών, εκπονηθέν υπό την προεδρία του επιθεωρητού των Εκπαιδευτικών Αλεξανδρείας κ Αλυ Νούρ*".

¹⁰³⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 25/1/1951.

¹⁰³⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/5/1953.

¹⁰³⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 23/11/1954.

¹⁰³⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 25/1/1951.

σωστή διδασκαλία του μαθήματος. Η ΕΚΑ αποφάσισε να αυξηθούν οι ώρες σε έξι την εβδομάδα σε όσες τάξεις του Γυμνασίου και της Σαλβαγείου ήταν λιγότερες.¹⁰⁴⁰

Λίγα έτη αργότερα καθορίστηκε ότι οι μαθητές του Αβερωφείου έπρεπε να δίνουν εξετάσεις για το δίπλωμα "Ανταντέια", που ήταν το πτυχίο του μέσου κύκλου σπουδών της αιγυπτιακής εκπαίδευσης. Το 1956 σ' αυτές τις εξετάσεις πέτυχαν οι 17 από τους 29 εξεταζόμενους. Οι αποτυχόντες επανεξετάστηκαν τον Σεπτέμβριο. Ο Αλυ Νούρ πρότεινε και έγινε αποδεκτό, στις εξετάσεις για το δίπλωμα "Ανταντέια" να προσέρχονται, υποχρεωτικά, μόνο οι Αιγύπτιοι υπήκοοι και οι υπόλοιποι μαθητές προαιρετικά και, κατά προτίμηση, οι άριστοι.¹⁰⁴¹ Πάντως στις συζητήσεις για την τροπή που έπρεπε να λάβει η εκπαίδευση στα σχολεία της ΕΚΑ, εντοπιζόταν το έντονο πρόβλημα που συνιστούσε η διδασκαλία πολλών ξένων γλωσσών, μεταξύ των οποίων και η Αραβική, που δεν θα χρησίμευε στους μαθητές που θα αποχωρούσαν από την Αίγυπτο.¹⁰⁴²

Το 1957 διαπιστώθηκε ότι οι γνώσεις που λάμβαναν οι μαθητές στο Αβερωφείο σε έξι έτη, αντιστοιχούσε στα τέσσερα έτη της αιγυπτιακής "Ανταντέια".¹⁰⁴³ Τον Οκτώβριο του 1958 αυξήθηκαν οι ώρες των Αραβικών, σύμφωνα με υποδείξεις του αιγυπτιακού υπουργείου Παιδείας. Συγκεκριμένα, στις δύο πρώτες τάξεις του γυμνασίου διδάσκονταν οκτώ ώρες την αραβική γλώσσα και τρεις ώρες τα μαθήματα της αιγυπτιακής μορφώσεως. Στις τέσσερις τελευταίες τάξεις οι ώρες καθορίστηκαν στις επτά και τρεις αντίστοιχα.¹⁰⁴⁴

Η τελική διαμόρφωση της θέσης των Αραβικών στο Αβερωφείο έγινε το 1959,¹⁰⁴⁵ όταν ξεκίνησε η πλήρης συστοίχιση των ελληνικών γυμνασιακών τάξεων προς τις αντίστοιχες αιγυπτιακές. Ετσι, οι μαθητές της Β' γυμνασίου όφειλαν να δώσουν εξετάσεις για την απόκτηση του απολυτηρίου "δημοτικής αιγυπτιακής εκπαίδευσως", ενώπιον εξεταστικής επιτροπής, όπως και οι μαθητές των τελευταίων τάξεων του γυμνασίου που θα εξετάζονταν από ειδική επιτροπή για την απόκτηση του διπλώματος "Ανταντέια". Ακόμη, οι απόφοιτοι του Αβερωφείου θα ήταν κάτοχοι του αιγυπτιακού απολυτηρίου γυμνασίου. Η πλήρης αντιστοιχία θα επετυγχάνετο το έτος 1964.¹⁰⁴⁶ Η συγκεκριμένη ρύθμιση σήμανε την πλήρη ένταξη και προσαρμογή του Αβερωφείου στην αιγυπτιακή πραγματικότητα και αποτέλεσε την κορύφωση του διφυούς χαρακτήρα της παρεχόμενης σ' αυτό εκπαίδευσης.

Εξαιρετικής σημασίας για το μέλλον των μαθητών ήταν το μάθημα των Γαλλικών. Τα Γαλλικά ήταν η διεθνής γλώσσα έως τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο, ενώ από τα μέσα της δεκαετίας του '40 και έπειτα υποχώρησαν, δίνοντας την θέση τους στα Αγγλικά.

Τα Γαλλικά υπήρχαν στο Αβερωφείο από της ιδρύσεώς του, γι' αυτό δεν έχουμε πληροφορία για την ένταξη του μαθήματος στο πρόγραμμα, όπως συνέβη με τα Αραβικά και τα Αγγλικά. Την ύπαρξη του μαθήματος υποστήριζε ενεργά η Γαλλία, με πολλούς τρόπους. Το 1912 ο Γάλλος Πρόξενος έστειλε στα κοινοτικά

¹⁰⁴⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 11/12/1953.

¹⁰⁴¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/7/1956.

¹⁰⁴² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/6/1957.

¹⁰⁴³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/10/1957.

¹⁰⁴⁴ Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης, *Λογοδοσία έτους 1958*, Αλεξάνδρεια 1959, σ μα'. Το 1957 οι ώρες στις 3 πρώτες τάξεις είχαν μειωθεί από 9 σε 7, με την σύμφωνη γνώμη της Εκπαιδευτικής Ζώνης Αλεξανδρείας, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 27/12/1957.

¹⁰⁴⁵ Από εκείνη την χρονιά λειτούργησαν και φροντιστήρια μαθημάτων Αραβικών και Εθνικής Αγωγής για τους μεταξεταστέους μαθητές, υπό την καθοδήγηση της ΕΚΑ, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 29/6/1959.

¹⁰⁴⁶ Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης, *Λογοδοσία έτους 1959*, Αλεξάνδρεια 1960, σ μδ'.

σχολεία 100 βιβλία, ως επιβράβευση για την πρόοδο που σημείωναν στην διδασκαλία των γαλλικών. Το δώρο δόθηκε με εντολή του Γάλλου υπουργού Δημόσιας Εκπαίδευσης.¹⁰⁴⁷ Το 1935, λίγο προ της υποχωρήσεως των γαλλικών, ιδρύθηκε στο Γαλλικό Λύκειο μια τάξη, για να εγγράφονται 30 άποροι απόφοιτοι του Γυμνασίου και της Σαλβαγείου ετησίως, με σκοπό την τελειοποίηση των γαλλικών τους.¹⁰⁴⁸

Η σταθερότητα που παρουσίαζε το μάθημα απ' αρχής του Αβερωφείου χάνεται στα μεταβατικά, για τις ξένες γλώσσες, έτη του '20 και του '30. Το 1924, λόγω της οικονομικής δυσπραγίας της ΕΚΑ αποφασίστηκε, μεταξύ άλλων, η κατάργηση της γαλλικής διδασκαλίας της ιστορίας στην Δ' και στην Ε' Γυμνασίου.¹⁰⁴⁹

Λίγους μήνες αργότερα η πρόταση της παρεπιτροπής επί της μελέτης του προγράμματος για την εισαγωγή των Αραβικών στο γυμνάσιο δεν είχε αρνητική επίπτωση στα Γαλλικά, αντίθετα από τα Αγγλικά.¹⁰⁵⁰ Το 1925 θεσπίστηκε για τους μήνες Οκτώβριο έως και Ιανουάριο η λειτουργία βοηθητικής τάξης στα Γαλλικά για τους αδύνατους μαθητές της Β' Γυμνασίου και της Α' Σαλβαγείου.¹⁰⁵¹

Όταν το 1928 η Εκπαιδευτική Εφορεία έκρινε ότι η παρουσία τριών ξένων γλωσσών επιβάρυνε το πρόγραμμα και αποφασίστηκε η θυσία μιάς από αυτές, τα Γαλλικά διατήρησαν την θέση τους, αφού τότε αποτελούσαν την κατ'έξοχήν διεθνή γλώσσα, ενώ ήταν η γλώσσα του Χρηματιστηρίου, των Μικτών Δικαστηρίων, της αγοράς και των κοινωνικών κύκλων.¹⁰⁵² Την ίδια χρονιά οι ώρες διδασκαλίας καθορίστηκαν στις τέσσερις, και όπου υπήρχε διαθέσιμος χρόνος, πέντε ώρες. Για την καλύτερη διδασκαλία υπήρχαν άφθονα βιβλία και άλλα εποπτικά μέσα.¹⁰⁵³

Πολλές φορές Γάλλοι καθηγητές ανέλαβαν να επιθεωρήσουν το μάθημα των Γαλλικών. Ενδεικτικά αναφέρεται η περίπτωση του καθηγητή Περμότ, που επιθεώρησε τον τρόπο διδασκαλίας και πρότεινε αλλαγές στην διδασκαλία των γαλλικών και στα διδακτικά βιβλία.¹⁰⁵⁴ Το ίδιο έγινε το 1944, όταν ανατέθη σε Γάλλο καθηγητή εποπτεία του μαθήματος των Γαλλικών των Σχολείων¹⁰⁵⁵ και το 1951, όταν επιθεωρητής των Γαλλικών ανέλαβε ο εκ Παρισίων καθηγητής Ζαντρέ Μποτιέ, που θα δίδασκε και 20 ώρες την εβδομάδα.¹⁰⁵⁶

Από τα τέλη της δεκαετίας του '30 και ενώ το μάθημα των Αγγλικών αποκτούσε ολοένα και μεγαλύτερη σημασία, υπήρξαν αρκετές αλλαγές στις ώρες διδασκαλίας του μαθήματος των Γαλλικών. Το 1939 στην συνεδρία των Διευθυντών των εν Αιγύπτω αναγνωρισμένων σχολών Μ.Ε., που έγινε στο Σιάτμπυ, αποφασίστηκε οι ώρες διδασκαλίας των Γαλλικών να είναι πέντε για τις τέσσερις πρώτες τάξεις του γυμνασίου και έξι για τις δύο τελευταίες.¹⁰⁵⁷ Το 1943 στην Ε' γυμνασίου αρρένων οι πέντε ώρες διδασκαλίας των Γαλλικών μειώθηκαν κατά μία, προστιθεμένη στις ώρες των Αγγλικών.¹⁰⁵⁸ Ταυτόχρονα, καταβάλλονταν προσπάθειες

¹⁰⁴⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 1/14/3/1912.

¹⁰⁴⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 1/7/1935.

¹⁰⁴⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 1/2/1924.

¹⁰⁵⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/5/1924.

¹⁰⁵¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 3/3/1925.

¹⁰⁵² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΕ, συνεδρ 235/1928, 29/5/1928 και 2/6/1928. Επίσης, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 19/6/1928.

¹⁰⁵³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/12/1928.

¹⁰⁵⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 30/12/1936.

¹⁰⁵⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 1/8/1944.

¹⁰⁵⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/10/1951.

¹⁰⁵⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 19/6/1939 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 19/7/1939.

¹⁰⁵⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 11/10/1943.

για τον εμπλουτισμό των βιβλιοθηκών της ΜΕ. με τα κατάλληλα γαλλικά βιβλία.¹⁰⁵⁹ Το 1946 αποφασίστηκε την διδασκαλία των Γαλλικών στην Ε΄ και Στ΄ γυμνασίου να αναλάβουν Γάλλοι και Ελβετοί καθηγητές, ενώ οι Έλληνες έπρεπε να περιοριστούν στα Παρθεναγωγεία.¹⁰⁶⁰

Βέβαια, παρόλο που τα Αγγλικά θεωρούνταν πιο χρήσιμο μάθημα από τα Γαλλικά, ειδικά μετά τον πόλεμο, τα Γαλλικά ουδέποτε εξοβελίστηκαν από το πρόγραμμα του Αβερωφείου. Μάλιστα, έχουμε και ενίσχυση του μαθήματος στο γυμνάσιο θηλέων, στις τρεις πρώτες τάξεις κατά μία ώρα την εβδομάδα,¹⁰⁶¹ ενώ από τις πέντε ώρες των Γαλλικών της Στ΄ γυμνασίου θηλέων, αποφασίστηκε η μία να χρησιμοποιείται για μετάφραση.¹⁰⁶²

Πάντως, ούτε τα προβλήματα έλειψαν από την διδασκαλία του μαθήματος. Η επιθεώρηση το 1952 απέδειξε ότι η πρόοδος στην Ε΄ και στην Στ΄ τάξη ήταν βραδεία και το ενδιαφέρον μειωνόταν, ενώ τα βιβλία ήταν ακατάλληλα. Προτάθηκε οι καθηγητές να επιμένουν στην προφορά των μαθητών και να διδάσκουν δύο ποιήματα τον μήνα, όπως και μερικά άσματα για να μην είναι το μάθημα τόσο ανιαρό.¹⁰⁶³ Το επόμενο έτος σε διαγωνισμό της Γ΄ τάξης του ΤΘΕ. οι μαθητές παρέδωσαν λευκή κόλλα, επειδή το κείμενο του διαγωνισμού ήταν δυσκολώτατο και γι΄ αυτό οι μαθητές δεν μπόρεσαν να ανταπεξέλθουν. Παρόλα αυτά τιμωρήθηκε όλη η τάξη με νηστεία και επτά μαθητές με τετραήμερη αποβολή, "για την ανυπακοή τους".¹⁰⁶⁴ Όλα αυτά οδήγησαν σε προβληματισμό την ΕΚΑ που αποφάσισε αλλαγή στην διδασκαλία των Γαλλικών.¹⁰⁶⁵ Οπωσδήποτε, η όποια αλλαγή αφορούσε ένα μάθημα ήσσονος, πια, σημασίας, ενώ το ενδιαφέρον των Κοινοτικών ήταν στραμμένο στην Αραβική.

Εξαιρετικής σημασίας ήταν και το μάθημα των Αγγλικών στο Αβερωφείο, που ήταν ένα από τα τρία μαθήματα ξένων γλωσσών. Τα Αγγλικά εισήχθησαν για πρώτη φορά στο Αβερωφείο το 1889 και μάλιστα από την Α΄ γυμνασίου.¹⁰⁶⁶ Η δεύτερη τάξη προσετέθη το 1899 και κατέστησαν υποχρεωτικά από το Γυμνάσιο.¹⁰⁶⁷ Σε μία χώρα όπως η Αίγυπτος που η αγγλική παρουσία ήταν εντονότατη η εξέλιξη αυτή θεωρείται φυσιολογική και η ανάγκη διδασκαλίας των Αγγλικών απαραίτητη για τους μαθητές.

Το μάθημα καθόλη την διάρκεια του 20ου αιώνα παρουσίασε πολλές διακυμάνσεις. Χαρακτηριστικό του αποτέλεσε ότι το πρώτο μισό του 20ου αιώνα τα Αγγλικά υποχωρούσαν υπέρ των Γαλλικών, ενώ το δεύτερο μισό ακολούθησαν την ακριβώς αντίθετη πορεία. Ετσι, το 1911 για την ελάφρυνση των μαθητών περιορίστηκαν οι ώρες των Αγγλικών στην Α΄ γυμνασίου από 6 σε 5.¹⁰⁶⁸ Παρόλα αυτά το 1917 τα Αγγλικά θεωρήθηκαν πρωτεύον μάθημα όπως τα Γαλλικά.¹⁰⁶⁹

Η κρίσιμη στιγμή για το μάθημα έφθασε το 1924, όταν, αρχικά, λόγω των οικονομικών δυσκολιών της ΕΚΑ αποφασίστηκε, μεταξύ άλλων, η περικοπή της

¹⁰⁵⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 18/7/1944.

¹⁰⁶⁰ Επιστολή του προϊσταμένου της Εφορείας σχολείων στον γυμνασιαρχέοντα Μ Χαβιαρά, 16/11/1946, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 124 (1946/1947).

¹⁰⁶¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 10/3/1949.

¹⁰⁶² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/12/1951.

¹⁰⁶³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/4/1952.

¹⁰⁶⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 22/1/1953.

¹⁰⁶⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 30/1/1953.

¹⁰⁶⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 31/12/4/1889.

¹⁰⁶⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 23/3/1899 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Γ΄ 31/3/1900.

¹⁰⁶⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/26/9/1911.

¹⁰⁶⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 8/21/8/1917 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 17/30/8/1917.

διδασκαλίας των Αγγλικών.¹⁰⁷⁰ Λίγους μήνες αργότερα η παρεπιτροπή επί της μελέτης του προγράμματος έκρινε απαραίτητη η εισαγωγή της διδασκαλίας των Αραβικών, λόγω της πολιτικής κατάστασης, ενώ παράλληλα ζητούσε την διατήρηση των αγγλικών και των γαλλικών.¹⁰⁷¹ Τελικά, εισήχθη η Αραβική στο γυμνάσιο, αλλά, λόγω του φόρτου του προγράμματος, με παράλληλο περιορισμό της Αγγλικής κατά μια ώρα.¹⁰⁷² Παντως, η διδασκαλία των Αγγλικών δεν υποβαθμίστηκε ποιοτικά. Μάλιστα, το 1925 λειτούργησε τους μήνες Οκτώβριο έως και Ιανουάριο βοηθητική τάξη στα Αγγλικά για τους αδύνατους μαθητές της Β΄ Γυμνασίου και της Α΄ Σαλβαγείου.¹⁰⁷³

Τα Αγγλικά καταργήθηκαν από το γυμνάσιο το 1928, με πρόταση της Εκπαιδευτικής Εφορείας. Η κατάργησή τους έγινε υπέρ της αύξησης των Γαλλικών. Ταυτόχρονα, πρότεινε την διατήρησή τους στις άλλες σχολές της Μ.Ε., όπως στην Αβερλώφειο Αστική Σχολή Θηλέων.¹⁰⁷⁴ Το 1931, κατά την μετατροπή του Αβερλώφειου Ανωτέρου Παρθεναγωγείου σε Αβερλώφειο Ημιγυμνάσιο, καταργήθηκαν και από την Μ.Ε. των θηλέων,¹⁰⁷⁵ με αποτέλεσμα το μάθημα των Αγγλικών να εξοβελιστεί από τα Αβερλώφεια σχολεία της Μ.Ε. αμφοτέρων των φύλων.

Η εξέλιξη αυτή ήταν μάλλον απροσδόκητη. Επίσημα, η Αγγλία είχε μεγάλη επιρροή στην χώρα και η αγγλική γλώσσα ήταν πολύτιμη. Όμως, το επιβαρυνόμενο πρόγραμμα το γυμνασίου αφ' ενός και η εκτεταμένη χρήση της γαλλικής γλώσσας σε ένα ευρύ φάσμα της καθημερινότητας στην Αίγυπτο (εμπόριο, Μικτά Δικαστήρια και κοινωνικές συναναστροφές) αφ' ετέρου, κατέστησαν τα αγγλικά ήσσονος σημασίας σε σχέση με τα γαλλικά. Ετσι, όταν χρειάστηκε να θυσιάσει μία από τις ξένες γλώσσες προτιμήθηκαν τα αγγλικά.

Από τα τέλη της δεκαετίας του '30 η κατάσταση αρχίζει να μεταβάλλεται υπέρ των Αγγλικών. Τότε προτάθηκε να κατασταθούν τα Αραβικά προαιρετικά στο γυμνάσιο και αντ' αυτών να εισαχθούν τα Αγγλικά. Η πρόταση δεν έγινε δεκτή, λόγω του πολιτικού καθεστώτος της Αιγύπτου, που καθιστούσε τα Αραβικά απαραίτητα εκ των ων ουκ άνευ για την διαβίωση και εξέλιξη στην Αίγυπτο.¹⁰⁷⁶ Όμως, είχε αρχίσει να γίνεται κατανοητό πως η αγγλική θα αποτελούσε στο εγγύς μέλλον την διεθνή γλώσσα, εξοβελίζοντας, ειδικά στην Αίγυπτο, την γαλλική.

Τα Αγγλικά εισήχθησαν στο γυμνάσιο θηλέων το 1938¹⁰⁷⁷ και επανεισήχθησαν στο γυμνάσιο αρρένων το 1942. Η εισαγωγή τους έγινε στις τέσσερις πρώτες τάξεις, επί τέσσερις ώρες την εβδομάδα.¹⁰⁷⁸ Είχε προηγηθεί μελέτη του θέματος της συστηματικής διδασκαλίας της Αγγλικής γλώσσας και στις δύο βαθμίδες της εκπαίδευσης, μετά την νίκη των Συμμάχων στον πόλεμο.¹⁰⁷⁹ Η Κοινότητα κατέβαλλε προσπάθειες για την ποιοτική παρουσία του μαθήματος στην

¹⁰⁷⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 1/2/1924.

¹⁰⁷¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/5/1924.

¹⁰⁷² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 13/6/1924.

¹⁰⁷³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 3/3/1925.

¹⁰⁷⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΕ, συνεδρ 23/5/1928, 29/5/1928 και 2/6/1928. Επίσης, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 19/6/1928 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/12/1928.

¹⁰⁷⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/1/1931.

¹⁰⁷⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 1/6/1937.

¹⁰⁷⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 8/11/1938. Ένα χρόνο μετά αποφασίστηκε να υπάρχει επιείκεια στα Αγγλικά του θηλέων για κοπέλες από άλλες σχολές που δεν διδάχτηκαν Αγγλικά, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 19/7/1939.

¹⁰⁷⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 17/9/1942.

¹⁰⁷⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 2/6/1941.

ΜΕ., με την ανεύρεση των κατάλληλων βιβλίων, προς εμπλουτισμό των βιβλιοθηκών ΜΕ.¹⁰⁸⁰

Την προσπάθεια της ΕΚΑ για την διδασκαλία της Αγγλικής γλώσσας ενίσχυε το Βρετανικό Συμβούλιο. Όταν το 1948 το Συμβούλιο, στα πλαίσια των περικοπών του, αποφάσισε την μείωση της επιχορήγησης των σχολείων της ΕΚΑ η Εφορεία απηύθυνε έκκληση για την μη εφαρμογή της απόφασης, ενόψει και της αύξησης των Αγγλικών στα Σχολεία.¹⁰⁸¹ Οι κινήσεις της ΕΚΑ συνεχίστηκαν και τα επόμενα έτη.¹⁰⁸² Τελικά, σε συνάντηση του Προέδρου της ΕΚΑ με αντιπροσώπους του Συμβουλίου, έγινε δεκτή η πρόταση των Αγγλων, αντί του διπλασιασμού του ετήσιου ποσού επιχορήγησης από 625 σε 1250 λίρες Αιγ. να συνεχίσουν να δίνουν το συνηθισμένο ποσό και να χορηγήσουν ένα εφάπαξ ποσό, ύψους 300 λιρών Αιγ. για την αγορά βιβλίων απόρων μαθητών, υπό τον όρο να υπάρξει ειδικός Αγγλος καθηγητής, που θα ήταν και συντονιστής του μαθήματος των αγγλικών.¹⁰⁸³

Την δεκαετία του '50 το μάθημα των Αγγλικών απεδείχθη σημαντικό για τους μαθητές. Μάλιστα, παρατηρήθηκε μείωση των μαθητών από τα κοινοτικά σχολεία, εξαιτίας προτίμησης των γονέων σε σχολεία με πολλά Αγγλικά, λόγω της μελετουμένης αποδήμησης πολλών στην Αυστραλία.¹⁰⁸⁴ Έτσι, οι ώρες του μαθήματος αυξήθηκαν από 3 σε 4 στις Β' και Γ' τάξεις του Τ.Θ.Ε. και στην Στ' Γυμνασίου.¹⁰⁸⁵ Επίσης, οι μαθητές των τελευταίων τάξεων της ΜΕ. μπορούσαν να δώσουν εξετάσεις, αφού πετύχουν στις προκριματικές, για την απόκτηση του Lower Certificate, στο Βρετανικό Συμβούλιο.¹⁰⁸⁶

Αξίζει να σημειωθεί, πως το 1934 το γενικό Προξενείο της Ιταλίας πρότεινε στην ΕΚΑ την προαιρετική διδασκαλία της ιταλικής γλώσσας στα κοινοτικά σχολεία. Η ΕΚΑ απευθύνθηκε στο Γενικό Προξενείο της Ελλάδος, το οποίο απάντησε ότι δεν συνέτρεχε λόγος διδασκαλίας της ιταλικής στα κοινοτικά σχολεία της Αλεξάνδρειας,

¹⁰⁸⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 18/7/1944.

¹⁰⁸¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/6/1948. Ηδη από το 1944 η ΕΚΑ ενημέρωνε το Βρετανικό Συμβούλιο για τις ενέργειές της υπέρ του μαθήματος των Αγγλικών στο Αβερλώφειο γυμνάσιο, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 441, 1942, "*Περί της διδασκαλίας της Αγγλικής και Αραβικής γλώσσας*".

¹⁰⁸² Επιστολή του γραμματέα της ΕΚΑ Ρ Ραδόπουλου προς το Βρετανικό Συμβούλιο (12/2/1949), όπου αναφέρονται και οι ώρες διδασκαλίας των Αγγλικών στο Αβερλώφειο γυμνάσιο, ως απόδειξη του ολοένα αυξανόμενου κοινοτικού ενδιαφέροντος για το μάθημα και την καλή γνώση της γλώσσας από τους μελλοντικούς αποφοίτους. Ακόμη, ζητούσε την αποστολή επιθεωρητή για να επιθεωρήσει τον τρόπο διδασκαλίας του μαθήματος στα σχολεία. Το Βρετανικό Συμβούλιο, σε απάντηση που έστειλε ο εκπρόσωπός του Brandon Laight (15/2/1949), υποσχέθηκε να στείλει επιθεωρητή ως τα μέσα Απριλίου του 1949, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 98 (1948/1949).

¹⁰⁸³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/2/1951. Επιθεωρητές από το Βρετανικό Συμβούλιο επιθεωρούσαν την διδασκαλία του μαθήματος στα κοινοτικά σχολεία και έκαναν προτάσεις για την βελτίωσή της έως το 1953, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 530, 1944, "*Εκθεσις Phillips Περί της διδασκαλίας της Αγγλικής γλώσσας*". Τα έτη 1958-1959 και 1959-1960 την επιθεώρηση πραγματοποίησε ο καθηγητής Ιωάννης Πενγκλής, "*Annual report on the teaching of English at the Greek Community Schools Alexandria, 1958-1959*" και "*Annual report on the teaching of English at the Greek Community Schools Alexandria, 1959-1960*", ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 871, 1959, "*Ιωάννης Πενγκλής, συντονιστής διδασκαλίας Αγγλικών*".

¹⁰⁸⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/10/1951.

¹⁰⁸⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 1/8/1952.

¹⁰⁸⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 15/1/1954.

δεδομένου και το βεβαρυμένου σχολικού προγράμματος και ότι ήταν προτιμότερη η εμπάθυνση στις άλλες τρεις ξένες γλώσσες, που ήδη διδάσκονταν.¹⁰⁸⁷

Το πρόγραμμα του Αβερωφείου περιείχε και άλλα μαθήματα, καθορισμένα από το αναλυτικό πρόγραμμα του Υπουργείου Παιδείας της Ελλάδας, για τα οποία υπάρχουν κάποιες πληροφορίες.

Ένα από τα μαθήματα για τα οποία η ΕΚΑ έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον ήταν της Γυμναστικής. Οι ώρες καθορίζονταν από το επίσημο πρόγραμμα του υπουργείου και στις περισσότερες περιπτώσεις ήταν δύο ώρες την εβδομάδα.¹⁰⁸⁸ Το είδος της γυμναστικής που διδασκόταν περισσότερο ήταν της σουηδικής γυμναστικής.¹⁰⁸⁹

Η ΕΚΑ για την άθληση των μαθητών διέθετε γυμναστήριο, ανάμεσα στο Ζερβουδάκειο μέγαρο και στο κτίριο της Σαλβαγείου, καθώς και το κοινοτικό στάδιο, παραπλεύρως του Ζερβουδακείου. Η μέριμνα για την διατήρηση και επαύξηση των εγκαταστάσεων ήταν συνεχής και πολλές φορές η Εφορεία ενέκρινε ποσά για αυτό τον σκοπό.¹⁰⁹⁰ Ακόμη, υπήρχε μέριμνα για την εκγύμναση των μαθητών και εκτός σχολείου. Το 1902 η επιτροπή αποφάσισε να καταβάλλει 1500 γρ δ. ετησίως για την δωρεάν εκγύμναση μαθητών του γυμνασίου και του εμπορικού τμήματος στον γυμναστικό σύλλογο *Μίλων*.¹⁰⁹¹ Σημαντικό γεγονός για σχολεία αποτελούσαν οι σχολικοί αγώνες, που εξετάζονται στο οικείο μέρος.

Το 1938 η Γυμναστική έγινε πρωτεύον μάθημα, λόγω της δια νόμου αναγωγής σε πρωτεύον στην Ελλάδα. Οι προσερχόμενοι προς κατάταξη από άλλα σχολεία, θα τύγχαναν επιεικούς βαθμολογίας, επειδή υπήρχε περίπτωση να μην ήταν καλά γυμνασμένοι.¹⁰⁹²

Οι ίδιοι οι καθηγητές της Γυμναστικής με εισηγήσεις τους προς την Εφορεία των Σχολείων πρότειναν τρόπους για την καλύτερη διδασκαλία του μαθήματος, με γνώμονα την ωφέλειά του στην υγεία των μαθητών. Αρκετές φορές οι καθηγητές ζητούσαν αλλαγή στον τρόπο διδασκαλίας ώστε να υπάρχει ωφέλεια και για τους ασθενικούς μαθητές, με την χρήση της θεραπευτικής γυμναστικής. Η εφαρμογή της βοηθούσε τα παιδιά που είχαν πρόβλημα σωματικών παραμορφώσεων (σκολίωση, λόρδωση, κύφωση κ λπ.), αφού εντοπιζόταν ο ακριβής αριθμός τους με την χρήση της σωματομέτρησης.¹⁰⁹³

Το 1936 εισήχθη το μάθημα "Καθήκοντα του πολίτη", μία ώρα την εβδομάδα, λόγω της ένταξης του στο επίσημο πρόγραμμα. Όταν υπήρχε διαθέσιμος χρόνος το μάθημα γινόταν με συνθέσεις.¹⁰⁹⁴ Η διδασκαλία του αφορούσε τις ανώτερες τάξεις

¹⁰⁸⁷ Επιστολή, αριθμ 6316, 5/9/1934, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ.71 (1934/1935).

¹⁰⁸⁸ Οι ώρες ήταν ίδιες για το γυμνάσιο αρρένων και θηλέων, καθώς και για τα άλλα τμήματα της Μ.Ε. (βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/7/1954, που αναφέρεται στις ώρες της Γυμναστικής στα Αβερωφεία Παρθεναγωγεία Μ.Ε.).

¹⁰⁸⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, γενική συνέλευση των συνδρομητών, 15/28/4/1912.

¹⁰⁹⁰ Βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/1/1942, όπου αναφέρονται αποφάσεις για την βελτίωση του μαθήματος της Γυμναστικής, κυρίως σε τεχνικά θέματα και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 22/9/1943, όπου αναφέρεται η έγκριση πίστωσης, ύψους 140 λιρών Αιγ., κατόπιν πρότασης του καθηγητή της Γυμναστικής Συμεωνίδη, για εκτέλεση έργων και διαρρύθμιση του γηπέδου Σιάτμπυ και ειδικά του χώρου καλαθοσφαίρισης.

¹⁰⁹¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/2/3/1902.

¹⁰⁹² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 22/11/1938.

¹⁰⁹³ "Εκθεση του γυμναστή Φώτιου Καπετανίδη προς τον πρόεδρο της ΕΚΑ Δημήτριο Ζερμπίνη", 12/4/1949, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ.100 (1949).

¹⁰⁹⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 1/7/1936.

του γυμνασίου.¹⁰⁹⁵ Όμως, η ΕΚΑ έλαβε μία σημαντική απόφαση, που διαφοροποίησε το μάθημα από τον επίσημο τρόπο διδασκαλίας του. Έγινε δεκτό στα πλαίσια του μαθήματος των τελειοφοίτων να διδάσκεται και η ιστορία της ΕΚΑ. Ο Επίτροπος Φλασκάκης θα έδινε διαλέξεις στους μαθητές, σχετικές με το θέμα.¹⁰⁹⁶ Το εγχείρημα στέφθηκε από επιτυχία και, έτσι, οι μαθητές είχαν την ευκαιρία να πληροφορηθούν την ιστορία της Κοινότητας, μαθαίνοντας ορισμένες πτυχές του όλου έργου, που αλλιώς δεν θα μπορούσαν να πληροφορηθούν.

Στο Αβερώνφειο διδάχθηκε το μάθημα της Μουσικής. Η διδασκαλία του βελτιώθηκε στην Α΄ και Β΄ Γυμνασίου, με απόφαση της Εφορείας, το 1936,¹⁰⁹⁷ ενώ το 1937 εγκρίθηκε ένα ετήσιο ποσό της τάξης των 12 λιρών Αιγ. για τα λειτουργικά έξοδα.¹⁰⁹⁸ Επίσης, ελήφθη μέριμνα ώστε η διδασκαλία του μαθήματος της Μουσικής του γυμνασίου θηλέων να μην ενοχλεί τους υπόλοιπους μαθητές. Έτσι το μάθημα θα γινόταν στην αίθουσα του κινηματογράφου.¹⁰⁹⁹

Εκτός από τα τυπικά μαθήματα υπήρξαν και άλλα, που η διδασκαλία τους ήταν χρήσιμη για την γενικότερη μόρφωση των παιδιών και την μετασχολική τους ζωή. Έτσι, διοργανώθηκαν μαθήματα "Υγιεινής" στις δύο τελευταίες τάξεις του γυμνασίου από τον Π Πετρίδη, διευθυντή του χειρουργικού τμήματος του ελληνικού νοσοκομείου και τον Γ Αργύρη, επιμελητή-ιατρό του παθολογικού τμήματος γυναικών του ως άνω νοσοκομείου.¹¹⁰⁰

Ασφαλώς, στο γυμνάσιο θηλέων υπήρχαν ορισμένα μαθήματα αρμόζοντα στην γυναικεία φύση, όπως η Μαγειρική, η Κοπτική και το Εργόχειρο. Τα μαθήματα της Μαγειρικής και Κοπτικής εισήχθησαν το 1952, από δύο ώρες το καθένα στην Γ΄ και Δ΄ τάξη, μετά την αφαίρεση μίας ώρας Φυσικής και μίας ώρας Εργόχειρου από την Γ΄ τάξη και μίας ώρας Εργόχειρου και μίας ώρας Γυμναστικής από την Δ΄ τάξη.¹¹⁰¹ Βέβαια, μαθήματα παρόμοιας φύσεως διδάσκονταν επισταμένως στο ειδικό τμήμα της ΜΕ. των θηλέων, της Κοπτικής-Ραπτικής. Η ύπαρξή τους, όμως, στο γυμνάσιο θηλέων έδινε στο πρόγραμμα σπουδών πιο πρακτική κατεύθυνση και οι γνώσεις που παρείχε δεν νόθευαν την γενική κατεύθυνση του προγράμματος σπουδών του σχολείου.

Κάποιες φορές προστέθηκε μάθημα χρήσιμο όχι τόσο για την μετασχολική ζωή των αποφοίτων, όσο για την επιβίωση τους σε χαλεπούς καιρούς. Αυτό ήταν το μάθημα της Αεράμυνας, που εισήχθη στο Αβερώνφειο ως τακτικό μάθημα τον Μάιο του 1939 και διδάχθηκε καθόλη την διάρκεια του Β΄ παγκόσμιου πολέμου.¹¹⁰²

Επίσης, πρέπει να σημειωθεί, πως η ΕΚΑ μεριμνούσε για τους αποφοίτους της και όταν μπορούσε να έρθει αρωγός στην προσπάθειά τους για επαγγελματική αποκατάσταση, μετά το πέρας των γυμνασιακών σπουδών, το έπραττε με ευχαρίστηση. Έτσι, πληροφορούμαστε, ότι το 1919 αποφασίστηκε διδασκαλία κατά

¹⁰⁹⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/11/1936. Για το μάθημα κατά την δεκαετία του '50 βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 842, 1953, "Μάθημα αγωγής του πολίτου, έκθεσις Επιτρόπου Σακελλάριου".

¹⁰⁹⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 8/3/1948.

¹⁰⁹⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 30/12/1936.

¹⁰⁹⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/6/1937.

¹⁰⁹⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/12/1939.

¹¹⁰⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 29/10/1936 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/11/1936. Για την διδασκαλία του μαθήματος από τους ιατρούς του ελληνικού νοσοκομείου βλ. επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Μ Σαλβάγου προς τον πρόεδρο της Ελληνικής Κοινότητας Καΐρου, 24/5/1944, αριθμ. 756/379, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 84 (1944).

¹¹⁰¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/12/1952.

¹¹⁰² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 22/5/1939.

τους τρεις ή τέσσερις θερινούς μήνες στους άπορους αποφοίτους του Γυμνασίου μαθημάτων Λογιστικής, Στενογραφίας και Δακτυλογραφίας.¹¹⁰³

Οπωσδήποτε, το ωράριο του γυμνασίου, εξαιτίας του βαρέως προγράμματος, απεδείχθη πολύ κουραστικό για τους μαθητές. Αυτό εντοπίστηκε σχετικά νωρίς και έγιναν προσπάθειες για την ελάφρυνση του προγράμματος, χωρίς να αποβεί εις βάρος των μαθητών. Η πρώτη αναφορά στο θέμα έγινε το 1912, όταν ο σύλλογος των καθηγητών πρότεινε αλλαγές στο ωράριο, με σκοπό την ελάφρυνσή του, με μείωση κατά μία ώρα των ξένων γλωσσών και των Λατινικών. Η Εφορεία ενέκρινε την πρόταση για μη διδασκαλία ένα απόγευμα της εβδομάδας και την μείωση των Λατινικών κατά μία ώρα, όχι, όμως, και των ξένων γλωσσών. Το ελεύθερο απόγευμα ήταν αφιερωμένο σε εκπαιδευτικούς και ταυτόχρονα τερπνούς σκοπούς.¹¹⁰⁴ Το 1915 αποφασίστηκε, για την επιπλέον ανακούφιση διδασκόντων και διδασκόμενων, εκτός από το απόγευμα του Σαββάτου, να υπάρχει αργία και το απόγευμα της Τετάρτης.¹¹⁰⁵

Οι προσπάθειες προς αυτή την κατεύθυνση δεν σταμάτησαν ούτε την δύσκολη, λόγω πληθώρας αναγκάιως μαθημάτων, δεκαετία του '50. Το 1954 η Εφορεία έκρινε υπερβολικό των 40-43 ωρών εβδομαδιαίως, που καταπονούσε τους μαθητές, ενώ ο προϊστάμενος της Εφορείας ζήτησε να οριστεί ένα ανώτατο όριο εβδομαδιαίου αριθμού ωρών (π.χ. 38 ώρες, από τις οποίες οι 2 Γυμναστικής).¹¹⁰⁶ Είναι άγνωστο αν υπήρξε τέτοια απόφαση. Την ίδια χρονιά αντίστοιχη πρόταση διατυπώθηκε για το γυμνάσιο θηλέων. Ανετέθη στον Εφορο Σμυρνιαδή και στην διευθύντρια Πετρώνδα να μελετήσουν το πρόγραμμα του γυμνασίου θηλέων και να μειώσουν τις ώρες για την ελάφρυνση των μαθητριών. Προτάθηκε η μείωση των ωρών ή η κατάργηση των μαθημάτων Μαγειρικής και Ραπτικής (Γ' και Δ' τάξεως), Μουσικής και Χειροτεχνίας.¹¹⁰⁷ Και σ' αυτή την περίπτωση δεν γνωρίζουμε την τελική απόφαση.

Πάντως, το 1957 για να ελευθερωθούν τα απογεύματα προτάθηκε η ελάττωση των ωρών των Αραβικών στις τρεις πρώτες τάξεις του γυμνασίου από εννέα σε επτά, με την άδεια της Εκπαιδευτικής Ζώνης. Ακόμη, αποφασίστηκε η αύξηση των ωρών της Παρασκευής και η μείωση κατά πέντε λεπτά της ώρας διδασκαλίας. Έτσι, θα υπήρχε μόνο πρωινή διδασκαλία. Και για αυτή την πρόταση δεν υπάρχουν περαιτέρω πληροφορίες.¹¹⁰⁸

¹¹⁰³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 23/5/6/1919.

¹¹⁰⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 25/8/7/1912 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 29/12/7/1912.

¹¹⁰⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 3/16/7/1915.

¹¹⁰⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/7/1954.

¹¹⁰⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 8/10/1954.

¹¹⁰⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 17/12/1957.

3. ΔΙΑΦΟΡΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Σημαντικό κεφάλαιο της ζωής του γυμνασίου αποτελούσε η αξιολόγηση των μαθητών, μέσω των προφορικών και των γραπτών εξετάσεων. Οι εξετάσεις, όπως οι προβιβασμοί και οι απολύσεις των μαθητών ορίζονταν από το ελληνικό κράτος, με την έκδοση των εκάστοτε βασιλικών (ή προεδρικών για λίγα έτη) διαταγμάτων.¹¹⁰⁹ Οι γονείς ενημερώνονταν για την πρόοδο των παιδιών τους από τους "ελέγχους προόδου", που αρχικά δίνονταν κάθε τρίμηνο και από το 1921 δίνονταν κάθε μήνα.¹¹¹⁰

Ιδιαίτερη βαρύτητα στην αξιολόγηση και στον προβιβασμό σε ανώτερη τάξη είχαν οι εξετάσεις. Για τον τρόπο διεξαγωγής τους, κατά τον 20ο αιώνα, υπάρχουν επίσημα στοιχεία. Το 1920, συνεπεία του Βασιλικού Διατάγματος της 16^{ης} Οκτωβρίου 1919, καταργήθηκαν οι χειμερινές και οι ετήσιες γραπτές εξετάσεις και αντι τούτων καθιερώθηκαν τρίμηνες γραπτές εξετάσεις.¹¹¹¹ Το 1928 υπήρξαν αλλαγές πληροφορούμαστε¹¹¹² ότι οι εξετάσεις διακρίνονταν, εκ νέου, σε χειμερινές και θερινές. Κατά τις θερινές απολυτήριες εξετάσεις η διδαχθείσα ύλη του έτους χωριζόταν σε ζητήματα, ενώ τα προς διαπραγμάτευση και απάντηση θέματα κληρώνονταν λίγο πριν την υπαγόρευσή τους. Η διάρκεια της εξέτασης ποίκιλλε από μία ως τρεις ώρες, ανάλογα με την σπουδαιότητα και την δυσκολία του εξεταζόμενου μαθήματος. Οι εξετάσεις της Ε΄ γυμνασίου (οι μαθητές της απολύονταν) διαρκούσαν 5 μέρες. Οι μαθητές κάθε τμήματος αραιώνονταν σε δύο αίθουσες και επιτηρούνταν από 3 καθηγητές, από τους οποίους ο ένας ήταν ο διδάσκων καθηγητής. Τα γραπτά των εξεταζομένων, εκτός των τελειοφοίτων, διορθώνονταν από τον διδάσκοντα καθηγητή και σε περίπτωση αμφιβολίας ζητούσε την συνδρομή άλλου συναδέλφου του. Με τον τρόπο αυτό η Εκπαιδευτική Εφορεία πίστευε ότι εξασφάλιζε ένα δίκαιο και αποτελεσματικό σύστημα εξέτασης των μαθητών, που εξασφάλιζε, κατά το δυνατόν, μία ασφαλή εκτίμηση των γνώσεών τους. Μετά από όλα αυτά κρίθηκε από τα μέλη της Εφορείας ότι δεν υπήρχε λόγος για την θεσμοθέτηση και προφορικών απολυτηρίων εξετάσεων. Επιπλέον αποφασίστηκε η μελέτη της της πρότασης για επανάληψη της ύλης προ των εξετάσεων (χειμερινών και θερινών), υπό την μορφή διαλέξεων, για την καλύτερη εμπέδωση της διδαχθείσας ύλης.

Επίσης, με πρόταση του γενικού διευθυντή των σχολείων Παλαιολόγου Γεωργίου εγκρίθηκε νέος βελτιωμένος τρόπος για την καλύτερη βαθμολόγηση των γραπτών. Ειδικά για τους τελειόφοιτους αποφασίστηκε ιδιαίτερος τρόπος βαθμολόγησης των γραπτών τους. Ο διδάσκων καθηγητής διόρθωνε και βαθμολογούσε το γραπτό και στην συνέχεια το βαθμολογούσε δεύτερος καθηγητής

¹¹⁰⁹ Άρθρο 33, **Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης**, *Κανονισμός των σχολείων*, Αλεξάνδρεια 1929, σ. 11 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/10/2/1921 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/1/4/1921. Ακόμη, αποφασίστηκαν αλλαγές στην βαθμολόγηση των μαθητών και των μαθητριών του γυμνασίου και του Ημιγυμνασίου θηλέων και η εφαρμογή των εν Ελλάδι ισχυρόντων, σύμφωνα με το διάταγμα "περί βαθμών εξετάσεων", της 11^{ης} Ιουνίου 1920. Η σημαντικότερη μεταβολή είναι ότι ο βαθμός της δεύτερης εξαμηνίας είχε συντελεστή 2 και της πρώτης εξαμηνίας είχε συντελεστή 1, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 18/4/1932.

¹¹¹⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 16/29/11/1921. Το 1889 αποφασίστηκε να ενημερώνονται οι γονείς για τους βαθμούς των παιδιών τους κάθε μήνα, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 31/12/4/1889. Αργότερα, όμως, καθιερώθηκε η επίδοση των ελέγχων ανα τρίμηνο.

¹¹¹¹ "Ειδοποίησις της γενικής διευθύνσεως των σχολείων", 1/12/1920, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 23 (1920).

¹¹¹² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΕ, συνεδρ 24/4/1928.

του ίδιου κλάδου. Αν η διαφορά ήταν μικρή, τότε ίσχυε ο βαθμός του διδάσκοντος καθηγητή. Αν η διαφορά ήταν μεγαλύτερη, τότε ο διευθυντής όριζε έναν τρίτο καθηγητή και ο τελικός βαθμός οριζόταν από τον γενικό διευθυντή των σχολείων και τον οικείο διευθυντή.¹¹¹³

Είναι γεγονός ότι δεν έλειψαν και οι ριζοσπαστικότερες φωνές στο θέμα των εξετάσεων, που πρότειναν ακόμη και την κατάργηση μέρους τους. Είναι χαρακτηριστική η κατάθεση πρότασης κατάργησης των χειμερινών εξετάσεων, με την αιτιολογία του χαμένου χρόνου, που θα μπορούσε να διατεθεί για την διδασκαλία. Η πρόταση κατατέθηκε την ίδια χρονική περίοδο με την λήψη των ανωτέρω εκτεθειμένων αποφάσεων και αντικατόπτριζε μια τάση των εκπαιδευτικών. Η Εκπαιδευτική Εφορεία, που ήταν ο αποδέκτης της πρότασης, έκρινε ότι το σύστημα των χειμερινών γραπτών εξετάσεων έπρεπε να διατηρηθεί στην Μ.Ε.¹¹¹⁴

Για τους αποτυγχόντες των εξετάσεων υπήρχε απόφαση να μην παραπέμπονται τον Σεπτέμβριο αλλά να απορρίπτονται.¹¹¹⁵ Αυτό ίσχυσε περίπου ως το 1921. Τότε, με εντολή από την Ελλάδα, αποφασίστηκε η επανεξέταση τον Σεπτέμβριο των απορριφθέντων κατά τον Ιούνιο μαθητών του Αβερωφείου Γυμνασίου.¹¹¹⁶ Το καθεστώς αυτό διατηρήθηκε στα επόμενα έτη. Το 1938 ψηφίστηκε νόμος στην Ελλάδα που προέβλεπε οι αναξισταστέοι σε τρία μαθήματα να απορρίπτονται. Αποφασίστηκε αυτό να μην ισχύσει στο Αβερωφείο λόγω των περισσότερων πρωτευόντων μαθημάτων.¹¹¹⁷ Αυτή η απόφαση βοήθουσε πολύ τους μαθητές που αντιμετώπιζαν, εκτός από τον φόρτο εργασίας και τον κίνδυνο της εύκολης απόρριψής τους. Αξίζει να σημειωθεί, ότι ίσχυε απαγόρευση εγγραφής στο ίδιο κοινοτικό σχολείο μαθητή ή μαθήτριας που έμεινε στάσιμος/η για δύο χρονιές. Αυτό, όμως, κάποιες φορές δεν ίσχυσε, λόγω της έλλειψης δεύτερου κοινοτικού γυμνασίου στην Αλεξάνδρεια.¹¹¹⁸ Σε κάποιες περιπτώσεις, οι αποτυγχόντες στο Γυμνάσιο εγγράφονταν στο πατριαρχικό γυμνάσιο «Πυθαγόρας». Ήταν η μοναδική περίπτωση μαθητών που εγγράφονταν στο εν λόγω σχολείο, χωρίς να προκαλείται ενόχληση των κοινοτικών παραγόντων.¹¹¹⁹

Ιδιαίτερη μέριμνα επιδείχθηκε στο θέμα του αδιάβλητου των εξετάσεων, ειδικά κατά τα μεταπολεμικά έτη. Η Εφορεία των Σχολείων καθιστούσε υπεύθυνους για το θέμα τους διευθυντές των σχολείων, οι οποίοι έπρεπε να μεριμνούν για το απόρρητο των θεμάτων, ώστε να μην πλανάται πάνω από τα κοινοτικά σχολεία η υποψία διαρροής τους. Ακόμη, έπρεπε οπωσδήποτε να σταματούν τα ιδιαίτερα

¹¹¹³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΕ, ό π.

¹¹¹⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΕ, συνεδρ 23/5/1928, 29/5/1928 και 2/6/1928.

¹¹¹⁵ Πατέρας απορριφθέντος μαθητού προτείνει να μην απορρίπτονται οι μαθητές αλλά να παραπέμπονται τον Σεπτέμβριο. Η εφορεία εμμένει στα νενομισμένα, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 24/7/7/1910.

¹¹¹⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 24/7/10/1921.

¹¹¹⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 22/11/1938. Αξίζει να σημειωθεί ότι το ίδιο έτος υπήρξε αίτηση μαθητών για επανεξέτασή τους κατά τον Ιούνιο, επειδή πίστευαν ότι αδικήθηκαν στην διόρθωση των γραπτών τους. Το αίτημα υποστηρίχθηκε και από το Υπουργείο Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας. Ο γυμνασιάρχης Φτυαράς δεν αποδέχθηκε το αίτημα, υπερασπιζόμενος το κύρος των εξετάσεων. Δέχθηκε, ασφαλώς, το δικαίωμα των μαθητών να ζητήσουν αναθεώρηση της βαθμολογίας τους. Οι απορριφθέντες μπορούσαν να επαναξεταστούν τον Σεπτέμβριο, βλ. ΑΥΕ, 1938, Β/10^α/ΑΓ.

¹¹¹⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/11/1923. Αυτό ίσχυσε για όλα τα επόμενα έτη, βλ.

ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 10/10/1956.

¹¹¹⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 27/2/1946.

μαθήματα στις 31 Μαΐου, για να μην υπάρχει ούτε από εκείνη την πλευρά η υποψία οποιασδήποτε διαρροής των θεμάτων.¹¹²⁰

Η βαθμολογία ως το 1938 γινόταν με άριστα το 10 και με τους χαρακτηρισμούς "Άριστα", "Λίαν Καλώς" και "Καλώς", για τους προβιβάσιμους. Από τον Νοέμβριο του 1938 υιοθετήθηκε η εικοσάβαθμη κλίμακα και ως "Άριστα" θεωρήθηκε το 20, τόσο στον βαθμό προόδου, όσο και στον βαθμό διαγωγής.¹¹²¹ Ενδιαφέρον παρουσιάζει η αντίδραση του προέδρου της Εφορείας, ο οποίος βλέποντας την βροχή των βαθμών "Λίαν Καλώς" και "Άριστα", εξέφρασε την άποψη ότι η βαθμολόγηση γινόταν με ανεπίτρεπτη επιείκεια και δεν ήταν ενδεικτική της πραγματικής αξίας των μαθητών· πρότεινε, λοιπόν, ως βάση του "Λίαν Καλώς" να είναι το $8\frac{1}{2}$ και όχι το $7\frac{1}{2}$.¹¹²²

Η εμπόλεμη κατάσταση, εξαιτίας του Β' παγκόσμιου πολέμου, εκτός της γενικότερης αναστάτωσης που προκάλεσε στην λειτουργία των σχολείων, δημιούργησε πρόβλημα και στις εξεταστικές περιόδους. Το 1940 η γυμνασιάρχης Πετρώνδα ζήτησε να γίνουν αλλαγές στις εξετάσεις εξαιτίας της κατάστασης. Πρότεινε οι εξετάσεις εφ'όλης της ύλης της β' εξαμηνίας να γίνουν νωρίτερα από τον Ιούνιο, ώστε αν οι πολεμικές επιχειρήσεις στην Αίγυπτο λάβουν άσχημη τροπή και χρειαστεί να σταματήσουν τα μαθήματα, να υπάρχει μια βάση βαθμολόγησης των μαθητών, Αλλιώς, οι εν λόγω εξετάσεις να θεωρηθούν ως διαγωνίσματα του μήνα Μαΐου.¹¹²³

Ένα από τα σοβαρά ζητήματα που απασχόλησαν τον Αβερύφειο γυμνάσιο μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο ήταν αυτό των απολυτηρίων εξετάσεων. Η σημασία του έγκειται στο γεγονός ότι οι απόφοιτοί του, που επιθυμούσαν σπουδές σε αιγυπτιακό πανεπιστήμιο -ειδικά στο Φαρούκειο Πανεπιστήμιο Αλεξανδρείας- έπρεπε να τύχουν απολυτηρίων εξετάσεων ενώπιον επίσημης εξεταστικής επιτροπής. Ακόμη, είχε εντοπιστεί η ανάγκη για την ύπαρξη ενός ενιαίου τύπου απολυτηρίων εξετάσεων για όλα τα αναγνωρισμένα ελληνικά γυμνάσια της Αιγύπτου.

Η πρώτη αναφορά σε εξεταστική επιτροπή γίνεται προπολεμικά και δεν ικανοποιούσε καθόλου την ΕΚΑ. Δεν αφορούσε το Αβερύφειο γυμνάσιο, αλλά τα ιδιωτικά σχολεία της παροικίας. Η δυσαρέσκεια και η συνεπακόλουθη αντίδραση της Κοινότητας εκδηλώθηκαν, όταν ανακοινώθηκε η συγκρότηση εξεταστικής επιτροπής απολυτηρίων εξετάσεων των μη αναγνωρισμένων ως ισοτίμων προς τα δημόσια γυμνάσια της αλλοδαπής, άρα και της Αιγύπτου.¹¹²⁴ Η κίνηση αυτή θεωρήθηκε ως υπονομευτική των κοινοτικών σχολείων, καθώς αναβαθμιζόταν το απολυτήριο των ιδιωτικών σχολείων.

Η ίδια η ελληνική κυβέρνηση, ενώ βρισκόταν ακόμη στο Κάιρο, συνεπεία της γερμανικής κατοχής του ελληνικού κράτους, έθεσε θέμα συγκρότησης εξεταστικής επιτροπής απολυτηρίων εξετάσεων, για όλους τους μαθητές των ελληνικών γυμνασίων της Αιγύπτου. Η αντίδραση της ΕΚΑ ήταν άμεση, αφού με την κίνηση αυτή η ελληνική κυβέρνηση νομιμοποιούσε δυσάρεστες καταστάσεις και διαώνιζε το

¹¹²⁰ Επιστολή του προϊσταμένου Εφορείας Ν Βατιμπέλλα προς τον γυμνασιάρχη Κ Φτυρά, 12/4/1948, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ. 131 (προέδρου 1948). Επίσης, για το ίδιο θέμα βλ. επιστολή τους ως άνω προϊσταμένου προς την γυμνασιάρχη Αλκ Πετρώνδα, 12/4/1948, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ. 132 (γραμματέως 1948).

¹¹²¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 29/11/1938.

¹¹²² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 4/7/1938.

¹¹²³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/5/1940 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 2/6/1940.

¹¹²⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 8/11/1938.

πρόβλημα των ελληνικών σχολείων της χώρας.¹¹²⁵ Η Κοινότητα πίστευε ότι μία παρόμοια επιτροπή μπορούσε να λειτουργήσει αποτελεσματικά στην Ελλάδα, όπου η ιδιωτική εκπαίδευση υπέκειτο σε νόμους. Στην Αλεξάνδρεια, όμως, η κατάσταση ήταν πολύ διαφορετική: τα ιδιωτικά σχολεία λειτουργούσαν ανεξέλεγκτα, ενώ αρκετοί ομογενείς ανέθεταν την μόρφωση των παιδιών τους σε ξένα προπαγανδιστικά σχολεία. Η συγκρότηση εξεταστικών επιτροπής θα μονιμοποιούσε το ρεύμα των ομογενών προς την ανεξέλεγκτη ιδιωτική εκπαίδευση, η οποία απλά θα δίδασκε ικανοποιητικά τα μαθήματα της τελευταίας τάξης, για την επιτυχία στις απολυτήριες εξετάσεις, ενώ το μορφωτικό επίπεδο των αποφοίτων τους θα παρέμενε τραγικά χαμηλό, με δυσάρεστες εξελίξεις στην ζωή τους: θα νομιμοποιούνταν, επίσης, όσοι έστελναν τα παιδιά τους στα ξένα σχολεία, με συνέπειες στον εθνισμό των παιδιών. Για αυτούς τους λόγους η ΕΚΑ ζητούσε από την κυβέρνηση να μην πραγματοποιήσει την εξαγγελία της. Απ'ότι, μάλιστα, φαίνεται η κοινοτική έκκληση έγινε δεκτή.

Μετά τον πόλεμο η ίδια η ΕΚΑ άρχισε να μεταβάλλει την στάση της, θέτοντας επιτακτικά την ανάγκη οργάνωσης των απολυτηρίων εξετάσεων των ελληνικών γυμνασίων της Αιγύπτου, όμως, σε διαφορετική βάση απ'αυτήν που έθετε η ελληνική πλευρά. Αρχικά για να αυξηθεί το κύρος των απολυτηρίων των αναγνωρισμένων ελληνικών γυμνασίων της Αιγύπτου και για να δώσει στους αποφοίτους, που επιθυμούσαν να φοιτήσουν σε αιγυπτιακό πανεπιστήμιο, το δικαίωμα πρόσβασης σ'αυτά. Η συζήτηση για την αλλαγή του συστήματος σηματοδοτεί την έναρξη πολλών αλλαγών στην παρεχόμενη από την ΕΚΑ εκπαίδευση, στην προσπάθεια προσαρμογής της ελληνικής παιδείας στην ραγδαία εξελισσόμενη πραγματικότητα της Αιγύπτου.

Η ανάγκη για νέο σύστημα απολυτηρίων εξετάσεων οδήγησε τον Γυμνασιάρχη Χαβιάρá να καταθέσει ανάλογο σχέδιο. Ο Χαβιάρás πρότεινε¹¹²⁶ οι απολυτήριες εξετάσεις να πραγματοποιούνται ενώπιον ειδικής εξεταστικής επιτροπής, της οποίας πρόεδρος θα ήταν καθηγητής της Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, διορισμένος από το ελληνικό Υπουργείο Παιδείας και μέλη 2-3 από τους διευθυντές και καθηγητές των εν Αιγύπτω γυμνασίων, μεταξύ των οποίων θα συγκαταλέγετο και ο γυμνασιάρχης του Αβερωφείου γυμνασίου. Οι εξετάσεις θα γίνονταν κατά το σύστημα του γαλλικού *Baccalauréat* και δεν θα λαμβανόταν υπόψιν ο βαθμός του έτους. Σημαντικό του σχεδίου ήταν ότι αφορούσε όλους τους μαθητές και όχι αποκλειστικά αυτούς που επιθυμούσαν σπουδές στην Αίγυπτο.

Στο σχέδιο αυτό αντέδρασε η γυμνασιάρχης Πετρώνδα και εξέφρασε τις διαφωνίες της για δύο λόγους: πρώτον, διότι οι αποτυγχάνοντες των εξετάσεων *Baccalauréat* λάμβαναν ένα δίπλωμα, που πιστοποιούσε την ολοκλήρωση των σπουδών της ΜΕ. και κάτι τέτοιο δεν υφίστατο ούτε προβλεπόταν στο ελληνικό σύστημα, οπότε ετίθετο το θέμα, τι θα γινόταν με τους αποτυγχόντες. Εξάλλου, οι μαθητές των κοινοτικών σχολείων εξετάζονταν με αυστηρότητα δύο φορές τον χρόνο και προβιβάζονταν μόνο αν επιτύγχαναν σ'αυτές. Αντίστοιχα, το όλο σύστημα των γαλλικών λυκείων ήταν πολύ πιο επιεικές και εύκολο: δεύτερον, η Πετρώνδα διαφωνούσε με τον μη υπολογισμό του βαθμού του έτους στο τελικό αποτέλεσμα, διότι κάτι τέτοιο θα προκαλούσε την αδιαφορία των μαθητών κατά την διάρκεια του έτους και θα έστρεφε το ενδιαφέρον τους προς τις απολυτήριες εξετάσεις. Η

¹¹²⁵ Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ προς τον Υπουργό Παιδείας Χ Σγουρίτσα, 14/8/1944, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 537, 1944, "Εξεταστική Επιτροπή Απολυτηρίων".

¹¹²⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 17/2/1947.

Πετρώνδα κατέληγε ζητώντας την διατήρηση της ισχύος του υπάρχοντος καθεστώτος των απολυτηρίων εξετάσεων. Ο προϊστάμενος της Εφορείας Βατιμπέλλας εξήγησε ότι η αλλαγή στο σύστημα δεν γινόταν για να αυξηθεί το κύρος του απολυτηρίου του Αβερωφείου γυμνασίου, αλλά προς χάρη όλων των εν Αιγύπτω αναγνωρισμένων ελληνικών γυμνασίων. Δεν είναι γνωστό αν το προτεινόμενο σύστημα εφαρμόστηκε.

Τον Μάιο του 1947 εστάλη έγγραφο της ΕΚΑ¹¹²⁷ στο Υπουργείο Παιδείας της Ελλάδας, με το οποίο ζητήθηκε η ψήφιση νόμου από την Βουλή των Ελλήνων, που θα καθιέρωνε σε όλα τα αναγνωρισμένα ελληνικά γυμνάσια της Αιγύπτου από του σχολικού έτους 1947/48 την οργάνωση ενιαίων απολυτηρίων εξετάσεων, από εξεταστική επιτροπή ορισμένη από την Ελλάδα, υπό την προεδρία καθηγητού Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών. Η ΕΚΑ πίστευε ότι μία τέτοια εξέλιξη θα οδηγούσε το διδάσκον προσωπικό και τους μαθητές σε μια εντατικοποίηση της προετοιμασίας για τις εξετάσεις, με γενικότερο όφελος για την εκπαίδευση, ενώ θα ανύψωνε το κύρος των απολυτηρίων των ελληνικών γυμνασίων, την στιγμή που όλα τα ξένα γυμνάσια της Αιγύπτου είχαν τύχει αυτής της ανύψωσης, με την αποστολή από τα μητροπολιτικά κέντρα εξεταστικών επιτροπών.

Το Υπουργείο Παιδείας αποδέχθηκε την πρόταση της ΕΚΑ, με την διαφορά ότι η εξεταστική επιτροπή θα αποτελούνταν από δύο καθηγητές πανεπιστημίου, έναν Φιλολόγο και έναν Μαθηματικό.¹¹²⁸ Ωστόσο το 1948 δεν απεστάλη η εξεταστική επιτροπή, για άγνωστους λόγους.

Για πρώτη φορά εφαρμόστηκε το νέο σύστημα το 1949. Ήδη από τον Ιανουάριο του 1949, στις συζητήσεις που έλαβαν χώρα στην Αθήνα, μεταξύ του Ατσαβέ, Γενικού Επιθεωρητού Αναγνωρισμένων Σχολών Αλλοδαπής και των αντιπροσώπων της ΕΚΑ, κυριάρχησε το θέμα της εφαρμογής ενιαίου συστήματος απολυτηρίων εξετάσεων για όλα τα αναγνωρισμένα γυμνάσια της Αιγύπτου.¹¹²⁹ Επιπλέον, το Φαρούκειο Πανεπιστήμιο Αλεξανδρείας ανακοίνωσε ότι από το ακαδημαϊκό έτος 1949/1950 δεν θα δεχόταν για εγγραφή τους αποφοίτους των ελληνικών γυμνασίων της Αιγύπτου, αν δεν υφίσταντο απολυτήριες εξετάσεις ενώπιον επίσημης εξεταστικής επιτροπής.¹¹³⁰ Έτσι, η ΕΚΑ ζήτησε επείγοντως από το Υπουργείο Παιδείας, με την συνδρομή και του Υπουργείου Εξωτερικών (τμήμα απόδημου ελληνισμού), τη συγκρότηση της επιτροπής.

Το αίτημα της ΕΚΑ και των υπόλοιπων ελληνικών κοινοτήτων ικανοποιήθηκε και η άφιξη της επιτροπής έγινε στα τέλη Ιουνίου του 1949.¹¹³¹ Αποτελούνταν από τον Θ Παρασκευόπουλο, εκπαιδευτικό σύμβουλο και πρόεδρο της, τον Αν Ατσαβέ, γενικό επιθεωρητή των αναγνωρισμένων σχολών αλλοδαπής, καθηγητή Φιλολογίας του Εθνικού Πανεπιστημίου και εκπαιδευτικό σύμβουλο και τον Ν Μιχαλόπουλο, καθηγητή μαθηματικών και εκπαιδευτικό σύμβουλο. Ορίστηκαν τρία εξεταστικά κέντρα: στην Αλεξάνδρεια, στο Κάιρο και στην Μανσούρα. Τα θέματα εστάλησαν από την Ελλάδα σε σφραγισμένους φακέλους και ανοίχθηκαν την πρώτη ημέρα των εξετάσεων. Πρόβλημα προέκυψε με ορισμένες κοινότητες του εσωτερικού (Κάιρο, Σουέζ και Πόρτ-Σάϊντ) που δεν ενημερώθηκαν έγκαιρα και για τον λόγο αυτό

¹¹²⁷ Αριθμ. 903/457, 7/5/1947, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 129, (προέδρου 1947/1948) και άνευ αριθμ. 11/11/1947, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 129, (προέδρου 1947/1948).

¹¹²⁸ Άνευ αριθμ., 20/1/1948, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 131 (προέδρου 1948).

¹¹²⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/1/1949.

¹¹³⁰ **Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης**, Λόγος εκφωνηθείς υπό του προέδρου Δημητρίου Ζερμίνη κατά την γενικήν συνέλευσιν της 11^{ης} Δεκεμβρίου 1949 των μελών της Ελληνικής Κοινότητος Αλεξανδρείας, Αλεξάνδρεια 1949, σσ 23-24.

¹¹³¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 24/6/1949.

διαμαρτύρονταν. Επίσης, πρόβλημα αντιμετώπισαν και οι μαθητές στο μάθημα των Μαθηματικών, λόγω της δυσκολίας των θεμάτων, που αποδείχθηκαν κατά πολύ ανώτερα των δυνατοτήτων των μαθητών και οι επιδόσεις ήταν κακές. Η ΕΚΑ ζήτησε από το Υπουργείο Παιδείας την επανάληψη των εξετάσεων στο μάθημα, με θέματα πιο βατά και από την διδαχθείσα ύλη. Κατά την εφαρμογή του μέτρου για πρώτη φορά διαπιστώθηκε ότι οι εξετάσεις ήταν αυστηρότερες και αυτό προκάλεσε ορισμένες αντιδράσεις. Η ΕΚΑ, παρόλα αυτά πίστευε ότι η διατήρηση του θεσμού ήταν απαραίτητη, ακολουθώντας το ανάλογο παράδειγμα των ξένων σχολείων και επέβαλε, αφ' ενός ενιαίο πρόγραμμα στα γυμνάσια της Αιγύπτου, αφ' ετέρου αποτελούσε τρόπον τινά και έλεγχο της εργασίας των εκπαιδευτικών.¹¹³²

Λίγες μέρες μετά την άφιξη της εξεταστικής επιτροπής πραγματοποιήθηκε έκτακτη συνεδρία της Εφορείας Σχολείων και των Εκπαιδευτικών Συμβούλων του Υπουργείου Παιδείας Ελλάδος.¹¹³³ Συμφωνήθηκε να λαμβάνεται υπόψη ο γενικός βαθμός του έτους με συντελεστή 1 και ο βαθμός των γραπτών απολυτηρίων εξετάσεων με συντελεστή 2. Έτσι, οι εξετάσεις αποκτούσαν ξεχωριστή βαρύτητα για την απόλυση των μαθητών από το γυμνάσιο, χωρίς, ωστόσο, να υποτιμάται η συνολική προσπάθεια του μαθητή κατά την διάρκεια του έτους. Οι κοινότητες της Αιγύπτου, επίσης, ανέλαβαν την κάλυψη των εξόδων διακίνησης και παραμονής του γενικού επιθεωρητού των αναγνωρισμένων σχολών αλλοδαπής, κατά την επί τρίμηνο παραμονή του στην Αίγυπτο. Τα εξεταστικά κέντρα παρέμειναν τρία: Αλεξάνδρεια, Κάιρο, Μανσούρα και οι εξεταστικές επιτροπές των κέντρων θα ήταν μικτές, με την συμμετοχή και καθηγητών των εν Αιγύπτω γυμνασίων. Τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους ο Επιθεωρητής Ατσαβές μετέβη στην Αίγυπτο και παρέμεινε για δύο μήνες για την διεξαγωγή των εξετάσεων των μεταξεταστών τελειοφοίτων του Γυμνασίου.¹¹³⁴

Κατά την δεκαετία του '50 σημειώθηκαν μεταβολές στο καθεστώς των απολυτηρίων εξετάσεων. Το 1951 απεφασίσθη στις απολυτήριες εξετάσεις της εξ Ελλάδος επιτροπής εκείνου του έτους να προσέλθουν μόνο όσοι επιθυμούσαν σπουδές στο Φαρούκειο. Για τους υπόλοιπους δεν υπήρχε πρόβλημα, αφού το απολυτήριο του Αβερωφείου αναγνωριζόταν από την Ελλάδα και άλλες χώρες.¹¹³⁵ Αποφασίστηκε, επίσης, να ζητηθεί τα θέματα των εξετάσεων να μην είναι δυσκολότερα από τα αντίστοιχα της Ελλάδος, να ληφθή υπόψη ότι η ύλη σε πολλά μαθήματα δεν καλύπτεται, λόγω των μειωμένων ωρών, εξαιτίας των διαφορών στο πρόγραμμα και να υπάρξει μέριμνα ώστε στο κλασικό γυμνάσιο και στο ΤΘΕ να τεθούν διαφορετικά θέματα. Η ΕΚΑ, ακόμη, θα προέβαινε σε ενέργειες προς τις αιγυπτιακές αρχές, ώστε να αναγνωριστεί το απολυτήριο του γυμνασίου ως ισότιμο προς το αιγυπτιακό, για την εξυπηρέτηση των αποφοίτων.¹¹³⁶

Το ίδιο έτος η εξεταστική επιτροπή Απολυτηρίων απαρτιζόταν από τον καθηγητή Μιχαλόπουλο, ως πρόεδρο, τον Αν Ατσαβέ και τον Βαμβούλη, ως μέλη. Οι κοινότητες της Αιγύπτου ανέλαβαν τα έξοδα του προέδρου (110 Λ Αιγ.) ενώ τα έξοδα των άλλων δύο ανέλαβε η ελληνική κυβέρνηση.¹¹³⁷

¹¹³² **Ελληνική εν Αλεξάνδρεια Κοινότης**, *Λόγος εκφωνηθείς... ό π.*, σ 24.

¹¹³³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 29/6/1949.

¹¹³⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 30/9/1949.

¹¹³⁵ **Ελληνική εν Αλεξάνδρεια Κοινότης**, *Εκθεσις πεπραγμένων εκφωνηθείσα υπό του προέδρου κ Δημητρίου Ζερμπίνη κατά την Γενικήν Συνέλευσιν της 9^{ης} Δεκεμβρίου 1951 των μελών της Ελληνικής Κοινότητος Αλεξάνδρειας*, Αλεξάνδρεια 1951, σ 21.

¹¹³⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 25/1/1951. Οι αποφάσεις της συνεδρίας στηρίχθηκαν στα πορίσματα της συζήτησης που διεξάχθηκε στο Εκπαιδευτικό Συμβούλιο την προηγούμενη ημέρα, 24/1/1951.

¹¹³⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 29/6/1951.

Το 1952 διατυπώθηκαν ορισμένες προτάσεις από το γενικό προξενείο για το θέμα των εξετάσεων. Προτάθηκε, συγκεκριμένα, οι εξετάσεις να γίνουν τον Σεπτέμβριο και όχι τον Ιούλιο, για να προετοιμαστούν οι μαθητές καλύτερα, να προστεθούν στα εξεταστέα μαθήματα δύο επιπλέον μαθήματα (γενικής μορφώσεως, όπως Εκθεση, Ιστορία) από αυτά που πρότεινε το Φαρούκειο και να ισχύσουν συντελεστές διαφορετικοί σε κάθε μάθημα και για κάθε σχολή. Μετά από μακρά συζήτηση αποφασίστηκε οι εξετάσεις να γίνουν τον Ιούλιο και όχι τον Σεπτέμβριο, αφού τα μειονεκτήματα (κούραση, μελέτη εν μέσω του αφρικανικού θέρους, απουσία καθηγητών στην Ελλάδα, παρεμπόδιση των οικογενειακών διακοπών) από μία τέτοια απόφαση ήταν περισσότερα των πλεονεκτημάτων (περισσότερος χρόνος προετοιμασίας, ξεκούραση από την μελέτη του έτους): οι εξετάσεις, επίσης, θα περιορίζονταν στα κύρια μαθήματα που υποδείκνυε το Φαρούκειο, αποκλεισμένων των μαθημάτων γενικής μορφώσεως, ενώ αποκλείστηκε και η χρήση συντελεστών βαρύτητας. Εν ολίγοις, καμμία πρόταση του προξενείου δεν έγινε δεκτή.¹¹³⁸

Κατά τα επόμενα έτη δεν υπάρχουν ιδιαίτερες εξελίξεις στο θέμα. Οι περισσότερες πληροφορίες αφορούν την σύνθεση των εξεταστικών επιτροπών.¹¹³⁹ Το 1955 αποφασίστηκε ότι τα θέματα θα καθορίζονταν επιτόπου, δεν θα εξεταζόταν η ύλη της Φυσικής και της Χημείας της τελευταίας τάξης και οι υποψήφιοι για την σχολή Τ.Θ.Ε. του Φαρουκείου θα εξετάζονταν στην ύλη των Μαθηματικών και της Φυσικής του κλασσικού γυμνασίου.¹¹⁴⁰ Η συνεργασία της κοινότητας και των καθηγητών με τον Επιθεωρητή Ατσαβέ προχωρούσε και από κοινού καθορίζονταν τα μαθήματα στα οποία εξετάζονταν οι τελειόφοιτοι, που επιθυμούσαν να φοιτήσουν στο Αιγυπτιακό πανεπιστήμιο.¹¹⁴¹

Αξίζει να σημειωθεί, ενδεικτικά, η εξεταστέα ύλη των υποψηφίων φοιτητών του Αιγυπτιακού Πανεπιστημίου, κατόχων ελληνικού απολυτηρίου, για το έτος 1956/1957. Τα μαθήματα καθορίστηκαν από το Ανώτατο Συμβούλιο Πανεπιστημίων και το πανεπιστήμιο της Αλεξάνδρειας. Για την Φιλοσοφική, την Νομική και την Εμπορική Σχολή καθορίστηκαν τα Αγγλικά, τα Γαλλικά και ένα μάθημα από τα υπόλοιπα τρία κατ'επιλογήν, για την ιατρική και την γεωπονική καθορίστηκαν τα Αγγλικά, η Φυσική, η Χημεία, η Βιολογία και ένα μάθημα κατ'επιλογήν, για την Σχολή Φυσικών Επιστημών καθορίστηκαν τα Αγγλικά, η Φυσική, η Χημεία και δύο κατ'επιλογήν μεταξύ των Μαθηματικών, της Βιολογίας και των Γαλλικών και για το Πολυτεχνείο καθορίστηκαν τα Αγγλικά, η Φυσική, η Χημεία, τα Μαθηματικά και ένα κατ'επιλογήν. Ο πίνακας των κατ'επιλογήν θα καθορίζονταν μετά την άφιξη του επιθεωρητή Ατσαβέ από την Ελλάδα. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι οι υποψήφιοι για τις θεωρητικές σχολές και την Εμπορική εξετάζονταν σε τρία μαθήματα, ενώ οι υποψήφιοι για την θετική κατεύθυνση σε πέντε μαθήματα.¹¹⁴²

Σημαντική παράμετρος της εσωτερικής ζωής του Αβερωφείου ήταν η συμπεριφορά των μαθητών, αλλά και των καθηγητών έναντι των μαθητών. Είναι γεγονός ότι πολλές φορές η συμπεριφορά των μαθητών δεν ήταν η αρμόζουσα ή σύμφωνη με τους κανονισμούς του Αβερωφείου. Αυτό ανάγκαζε τους καθηγητές να

¹¹³⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/3/1952.

¹¹³⁹ Το 1953 *απαρτιζόταν από τους Α Ατσαβέ, Χρ Παπαναστασίου, διευθυντή διδασκαλείου ΜΕ και καθηγητή Πανεπιστημίου (Φυσικός) και Θεόδωρο Πασσά, μαθηματικό, διευθυντή της Βαρβακείου προτύπου σχολής*, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 19/6/1953. Το 1955 *απαρτιζόταν, από τον Α Ατσαβέ, τον Λ Καρασμάνη, διευθυντή ΜΕ και τον Θεόδωρο Πασσά, γενικό επιθεωρητή Μαθηματικών*, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/5/1955.

¹¹⁴⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/6/1955.

¹¹⁴¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 8/6/1956.

¹¹⁴² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 17/1/1956.

τιμωρούν τους μαθητές. Σύμφωνα με το άρθρο 29 του "Εσωτερικού Κανονισμού των Σχολείων" η τιμωρία των μαθητών αρθρωνόταν σε οκτώ στάδια, από την επίπληξη (από τον διδάσκοντα, τον διευθυντή του σχολείου, τον διδάσκοντα ενώπιον της τάξης και τον διευθυντή ενώπιον της σχολής), μέχρι την κράτηση, την κοινοποίηση της τιμωρίας σε όλη την σχολή, ως την αποβολή, προσωρινή ή οριστική.¹¹⁴³ Η τιμωρία με την μορφή του σωματικού κολασμού (ράπισμα, δαρμός) απαγορευόταν. Παρόλα αυτά υπήρξαν αρκετές επαναλήψεις αυτής της απαγόρευσης, λόγω των κρουσμάτων άσκησης σωματικής βίας εκ μέρους των καθηγητών. Μάλιστα, η ΕΚΑ αποφάσισε, εκτός της απαγόρευσης, να επιβάλει πρόστιμο στους καθηγητές που επέμεναν να κτυπούν τους μαθητές τους.

Η πρώτη αναφορά σε ράπισμα μαθητή χρονολογείται από το 1907. Επρόκειτο για τον καθηγητή Δ Γαρδίκια, που χτύπησε έναν μαθητή της Α΄ γυμνασίου (δεν γνωρίζουμε τον λόγο). Η ΕΚΑ, χωρίς να εξετάσει την αιτία που ώθησε τον καθηγητή να ραπίσει τον μαθητή, τού επέβαλε πρόστιμο.¹¹⁴⁴ Είναι εντυπωσιακό και ενδεικτικό της παιδαγωγικής ευαισθησίας που αναπτύχθηκε στα κοινοτικά σχολεία της Αλεξάνδρειας, η απόφαση αυτή της Εφορείας των Σχολείων και, μάλιστα, στις αρχές του 20ου αιώνα. Το επόμενο περιστατικό έλαβε χώρα το 1917, όταν ο καθηγητής Παντελίδης ράπισε μαθητή της Α΄ γυμνασίου, επειδή τον συνέλαβε να αντιγράφει στις εξετάσεις. Ακολούθως, τόν απέβαλε από την τάξη.¹¹⁴⁵ Δεν γνωρίζουμε αν επιβλήθηκε πρόστιμο στον καθηγητή. Πάντως, το περιστατικό έγινε αιτία για την αποστολή εγκυκλίου προς τους διευθυντές των σχολείων επιστώντας τους την προσοχή: το ράπισμα απαγορευόταν, οι παραβάτες θα τιμωρούνταν αυστηρά.¹¹⁴⁶ Το 1923 ο πρόεδρος της ΕΚΑ Μ Σαλβάγος, με επιστολή¹¹⁴⁷ προς τον Γενικό διευθυντή των Σχολείων Παλαιολόγο Γεωργίου, τού ανακοίνωσε τις διαμαρτυρίες πολλών γονέων για την χρησιμοποίηση εκ μέρους κάποιων διδασκόντων ανοίκειων εκφράσεων ή λέξεων, όταν επιτιμούσαν τους μαθητές. Ο πρόεδρος ζητούσε από τον Γεωργίου να υπενθυμίσει στους διδάσκοντες ότι οι αποφάσεις της Εφορείας των Σχολείων και της Επιτροπής της Κοινότητας, για την απαγόρευση ραπισματος των μαθητών, περιελάμβαναν και αυτή την μορφή συμπεριφοράς των καθηγητών. Υπήρχαν άλλοι τρόποι και παιδαγωγικά μέσα τιμωρίας ή επιτιμήσεως των μαθητών και δεν μπορούσαν να γίνουν ανεκτές οι ύβρεις. Η απαγόρευση επαναλήφθηκε και το 1937. Κάθε παράβαση έπρεπε να καταγγέλλεται στο πρόεδρο της ΕΚΑ και ο καθηγητής θα παρέμενε σε διαθεσιμότητα, ώσπου να ολοκληρωθεί η έρευνα της υπόθεσης από την Επιτροπή της Κοινότητας.¹¹⁴⁸

Αναφορικά με την τιμωρία των μαθητών δια αποβολής πρέπει να τονιστεί, ότι επρόκειτο για αποδεκτή μορφή τιμωρίας, που την προέβλεπε και ο "Εσωτερικός Κανονισμός των Σχολείων" και παρέμεινε σε ισχύ διαρκώς.¹¹⁴⁹ Έπρεπε, όμως, να

¹¹⁴³ **Ελληνική εν Αλεξάνδρεια Κοινότης**, *Εσωτερικός Κανονισμός των Σχολείων*, Αλεξάνδρεια 1921, σ 8.

¹¹⁴⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/27/5/1907.

¹¹⁴⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/26/4/1917.

¹¹⁴⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 18/31/7/1917. Επίσης, επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ στον Παλαιολόγο Γεωργίου με το ίδιο θέμα, 10/22/10/1917, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφο επιστολών, τ 16 (1917/1918).

¹¹⁴⁷ Επιστολή, 22/10/1923, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφο επιστολών, τ 1923 (προέδρου).

¹¹⁴⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 15/6/1937.

¹¹⁴⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 4/10/1923: Εγγραφή κατ'εξαίρεση αμελούς μαθητού στο Γυμνάσιο, ο οποίος αν συνέχιζε να είναι αμελής και άτακτος, θα αποβαλλόταν από το Αβερώφειο.

επιβάλλεται μετά από περίσκεψη και σύσκεψη του καθηγητικού σώματος.¹¹⁵⁰ Το 1936 ανατέθηκε στον γυμνασιάρχη Κωνσταντίνο Φτωρά να συστήσει στους καθηγητές να αποφεύγουν οριστικά την επιβολή ως τιμωρίας, την αποπομπή των μαθητών έξω της αίθουσας παραδόσεως, ως επιζήμια και αντιπαιδαγωγική.¹¹⁵¹ Έτσι, η συγκεκριμένη τιμωρία φαίνεται πως εξοβελίστηκε από την εσωτερική ζωή του Αβερωφείου. Η κατάσταση αυτή, όμως, ήταν προσωρινή. Το 1939 αποβλήθηκαν δύο μαθητές, που με την συμπεριφορά τους παρακάλυαν την κανονική λειτουργία της τάξης τους.¹¹⁵² Η αποβολή επιβαλλόταν σε εξαιρετικές περιπτώσεις, όπως λόγοι ηθικής¹¹⁵³ ή όπως είδαμε, κακής συμπεριφοράς.¹¹⁵⁴ Την δεκαετία του '40 οριστική αποβολή από τα σχολεία επιβλήθηκε σε μαθήτρια που εκφράστηκε μέσα στην τάξη της "αντεθνικά".¹¹⁵⁵ Πολλές φορές η ποινή της αποβολής συνοδευόταν και από μείωση του βαθμού διαγωγής.¹¹⁵⁶ Το 1948 με αποβολές και μείωση του βαθμού διαγωγής αντιμετωπίστηκε η μαζική απειθαρχία των μαθητών ενός από τα δύο τμήματα της Στ' τάξης του Αβερωφείου.¹¹⁵⁷ Για την οριστική επιβολή μεγάλης ποινής (όπως η αποβολή) χρειαζόταν η λήψη απόφασης από την Εφορεία.¹¹⁵⁸ Κάποιες φορές, όταν το θέμα ήταν περίπλοκο ή έρχηζε ιδιαίτερης προσοχής, η απόφαση λαμβανόταν από την Επιτροπή της Κοινότητας.¹¹⁵⁹ Πάντως, οδηγός για τα είδη των ποινών και την επιβολή τους ήταν και η αντίστοιχη πρακτική στην Ελλάδα.¹¹⁶⁰

Ας σημειωθεί ότι υπέρ της κατάργησης της αποπομπής από του μαθήματος και της χρήσης του ποινολογίου ως μέσων επιβολή των καθηγητών τάχθηκαν οι καθηγητές Παπανούτσος και Πανέτσος, ζητώντας, παράλληλα, την εκπαίδευση των μαθητών στην μέθοδο της αυτοσυγκράτησης και του αυτοελέγχου.¹¹⁶¹

Πάντως, η συμπεριφορά των μαθητών, είχε ιδιαίτερη σημασία, βαθμολογείτο και επιρρέαζε ακόμη και το θέμα ή μη της εγγραφής τους. Το 1938 κατατέθηκε πρόταση από τον γυμνασιάρχη για την μη εγγραφή κατά το επόμενο έτος 1938-1939 μαθητών με διαγωγή κάτω του 5. Η Εφορεία επεφυλάχθη να αποφασίσει πριν ο γυμνασιάρχης καταθέσει έκθεση, με το πώς γινόταν η βαθμολόγηση των μαθητών στην διαγωγή.¹¹⁶² Λίγα έτη αργότερα απερρίφθη η εισήγηση του Επιτρόπου

¹¹⁵⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 2/15/5/1918.

¹¹⁵¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 29/10/1936.

¹¹⁵² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 31/1/1939.

¹¹⁵³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 31/1/1944 και συνεδρ 20/6/1947.

¹¹⁵⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ .18/31/1/1902.

¹¹⁵⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 23/2/1944.

¹¹⁵⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ .15/28/6/1922.

¹¹⁵⁷ Επιστολή του Γραμματέα της Κοινότητας προς τον γυμνασιαρχέοντα του Αβερωφείου Μ Χαβιαρά, 4/1/1946, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφο επιστολών, τ 119 (γραμματέως 1945/1946).

¹¹⁵⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 11/4/1929.

¹¹⁵⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ ΙΖ', 28/11/7/1901. Επίσης, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 22/5/1940: Η Εφορεία παρέπεμψε στην Επιτροπή το θέμα της επιβλητέας ποινής σε 3 δραραπευέσαντες μαθητές του Γυμνασίου. Η Επιτροπή αποφάσισε οι απουσίες τους να θεωρηθούν αδικαιολόγητες, να μειωθεί η ποινή τους και περισσότερο του πρωταίτιου και να παραπεφθούν σε εξετάσεις τον Σεπτέμβριο, ο πρωταίτιος, μάλιστα, σε όλα τα μαθήματα.

¹¹⁶⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 1035, 1955, "Ποινές: είδη και επιβολές αυτών".

¹¹⁶¹ "Εκθέσεις κ κ. Ε Παπανούτσου και Ε Πανέτσου περί της εργασίας των εις τας δοκιμαστικές τάξεις γυμνασίου Β' 1 και 2, κατά το σχολικόν έτος 1930/1931", σ 16, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Ν 13, 1931/1932, 1934/1935, "Εκπαιδευτικά Εκθέσεις 1931/1932 και 1934/1935".

¹¹⁶² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ .7/1/1938.

Φραγκίσκου για κατάργηση του βαθμού διαγωγής στα απολυτήρια, λόγω της εφαρμογής των ελληνικών νόμων στα κοινοτικά σχολεία.¹¹⁶³

Η Κοινότητα, επίσης, απαγόρευε, επ'απειλή ποινής, αυστηρά στους μαθητές, για λόγους παιδαγωγικούς και προσηλώσεως στα μαθήματα, να λαμβάνουν μέρος στις διάφορες αθλητικές κινήσεις της πόλης, ή να μεταβαίνουν με οποιαδήποτε δικαιολογία στα εντευκτήρια τους, καθόλη την διάρκεια του έτους, εκτός των 3 θερινών μηνών (Ιουλίου, Αυγούστου και Σεπτεμβρίου), οπότε δεν ίσχυε η απαγόρευση.¹¹⁶⁴

Μια πτυχή του θέματος της συμπεριφοράς των μαθητών ήταν των αδικαιολόγητων απουσιών, που παρουσιάστηκε ωξυμένο την εποχή του Μεσοπολέμου. Η στάση της Κοινότητας στο θέμα ήταν, εξαρχής, αυστηρή· αποφασίστηκε να αποβάλλονται των σχολείων οι μαθητές που απουσιάζουν αδικαιολόγητα, για να μην γίνονται κακό παράδειγμα.¹¹⁶⁵ Η άποψη της Κοινότητας δεν μεταβλήθηκε τα επόμενα έτη· απεναντίας έγινε πιο αυστηρή, αφού θεωρήθηκε ότι οι αδικαιολόγητες απουσίες γίνονταν από τους "χειρότερους ηθικά" μαθητές των σχολείων και η πάταξη του φαινομένου θεωρήθηκε ως μία από τις προτεραιότητες της εκπαιδευτικής πολιτικής.¹¹⁶⁶ Για το όλο θέμα ζητήθηκε από την Επιτροπή της Κοινότητας η στενότερη και πρακτικότερη συνεργασία σχολείου-γονέων για τον περιορισμό των απουσιών.¹¹⁶⁷

Ένα από τα σημαντικά θέματα ήταν αυτό της μικτής φοίτησης αρρένων και θηλέων στο Γυμνάσιο. Είδαμε ότι το σύστημα εφαρμόστηκε σε όλες τις τάξεις του γυμνασίου το 1960 και, κυρίως, λόγω της σημαντικής διαρροής των ομογενών από την Αλεξάνδρεια. Η συζήτηση, όμως, για την εφαρμογή του άρχισε πολύ νωρίτερα και από εντελώς διαφορετική βάση προτάθηκε για παιδαγωγικούς λόγους. Το 1920 ο Παναγύπτιος Σύνδεσμος έστειλε επιστολή στην ΕΚΑ (10/2/1920), με την οποία ετάχθη υπέρ της μικτής φοίτησης στις τελευταίες γυμνασιακές τάξεις για παιδαγωγικούς λόγους. Η μικτή φοίτηση, όπως αποδείχθηκε από την πείρα της Ελλάδος, δεν θα προκαλούσε κανένα πρόσκομμα στην λειτουργία του μικτού σχολείου, αλλά, απεναντίας, θα έδινε λαμπρά αποτελέσματα, λόγω του ευγενούς συναγωνισμού, που θα αναπτυσσόταν μεταξύ των δύο φύλων. Εξάλλου, μια τέτοια απόφαση διευκόλυνε και την ΕΚΑ, στην περίπτωση που οικονομικοί λόγοι εμποδίζαν την δημιουργία ανεξάρτητου γυμνασίου θηλέων, να λύσει το θέμα με την συνδιδασκαλία αρρένων-θηλέων σε ένα μικτό γυμνάσιο. Η ΕΚΑ δεν έλαβε καμμία απόφαση.¹¹⁶⁸

Μικτή φοίτηση προέκυψε στα τέλη της δεκαετίας του '30, όταν επιτράπηκε στα κορίτσια να φοιτούν στην Ε' και Στ' Γυμνασίου. Μετά από ορισμένο διάστημα εφαρμογή της αποφασίστηκε να συνεχιστεί το ίδιο καθεστώς σ'αυτές τις δύο γυμνασιακές τάξεις, αφού η εφαρμογή του είχε επιτυχία, με τους μαθητές και τις μαθήτριες να έχουν αναπτύξει έναν υγιή ανταγωνισμό και στα μαθήματα και στην συμπεριφορά.¹¹⁶⁹

Είναι γεγονός ότι όλες οι προσπάθειες της ΕΚΑ γίνονταν στην κατεύθυνση της προσπάθειας βελτίωσης της παρεχόμενης παιδείας. Πολλές φορές στέλνονταν σε κάθε καθηγητή συστάσεις για την προσαρμογή της διδασκαλίας στις αρχές που όρισε

¹¹⁶³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 16/7/1943.

¹¹⁶⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/1/1942.

¹¹⁶⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 23/5/1923.

¹¹⁶⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 20/1/1932.

¹¹⁶⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 15/6/1937.

¹¹⁶⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 20/4/1920.

¹¹⁶⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 8/6/1937.

η Εφορεία.¹¹⁷⁰ Σε κάποιες περιπτώσεις, οι διευθυντες κατέθεταν προτάσεις για την βελτίωση του τρόπου διδασκαλίας. Ενδεικτική είναι η περίπτωση του Χαβιαρά, που το 1946 πρότεινε, μεταξύ άλλων, την εξεύρεση καταλληλότερων διδακτικών βιβλίων, την ελάττωση των ωρών διδασκαλίας των καθηγητών, την αυστηρότερη εξέταση και βαθμολογία των μαθητών στα γραπτά και προφορικά και την εφαρμογή αυστηρότερων εξετάσεων κατά δεκαπενθήμερο στα κυριώτερα σημεία της διδαχθείσας ύλης. Η Εφορεία απέρριψε τις προτάσεις, ειδικά της μείωσης των ωρών διδασκαλίας, για οικονομικούς λόγους. Αναφορικά με την αλλαγή στον τρόπο διδασκαλίας η Εφορεία συμφωνούσε με τις υποδείξεις του γυμνασιάρχη, ενώ δεν έπαυσε να συνιστά σε όλο το εκπαιδευτικό προσωπικό την εφαρμογή της μεθόδου που υποδείκνυε ο γυμνασιάρχης. Αποφάσισε αφ' ενός μεν, να ανακοινώσει με εγκύκλιο προς όλους τους εκπαιδευτικούς την παρατήρηση του γυμνασιάρχη, αφ' ετέρου δε, ζήτησε από τον Χαβιαρά να επιβάλει την εφαρμογή της με αυστηρότητα.¹¹⁷¹

Ξεχωριστή περίπτωση αποτελεί η περίπτωση του καθηγητή Παπανούτσου και της μεθόδου, που πειραματικά εφάρμοσε στο Αβερώφειο. Το 1930 οι καθηγητές Πανέτσος και Παπανούτσος κατέθεσαν υπόμνημα για την εισαγωγή του συστήματος κέντρων ενδιαφέροντος και συνεργασίας των μαθητών καθ' ομάδας.¹¹⁷² Μετά την μελέτη του υπομνήματος, η Εφορεία απεδέχθη οι καθηγητές Παπανούτσος, Πανέτσος και Χαβιαράς να αναλάβουν ο καθένας από ένα τμήμα της Β' γυμνασίου και να εφαρμόσουν το προτεινόμενο σύστημα. Το τέταρτο τμήμα της τάξης θα ακολουθούσε το παλιό σύστημα. Καθένας τους ανέλαβε να διδάξει, βάσει του νέου συστήματος, στο τμήμα του τα μαθήματα των Ελληνικών, των Θρησκευτικών, της Ιστορίας και της Γεωγραφίας, υπό τον όρο να διδαχθεί όλη η διδακτέα ύλη. Στο τέλος του έτους θα γινόταν σύγκριση μεταξύ των δύο συστημάτων.¹¹⁷³ Ιδιαίτερη προσοχή τούς ζητήθηκε να δείξουν στην διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών για μην υπάρξουν παρεξηγήσεις και προστριβές. Η Εκπαιδευτική Εφορεία απέβλεπε με την απόφασή της στην μελέτη των νέων μεθόδων διδασκαλίας, με τα οποία αναπτύσσεται η πρωτοβουλία και αυτενέργεια των μαθητών και αποκτάται η πολύτιμη συνήθεια της συνεργασίας.

Σύμφωνα με έκθεση των ίδιων των καθηγητών Παπανούτσου και Πανέτσου η προσπάθεια που κατέβαλλαν απέτυχε.¹¹⁷⁴ Ως αιτίες εντοπίστηκαν οι πολλές ώρες υποχρεωτικής εργασίας εβδομαδιαίως, τα πολυμελή τμήματα (52 και 62 μαθητών), ο περιορισμός στο ζήτημα της γλώσσας, η έλλειψη κατάλληλων για τα παιδιά σχολικών βιβλίων, οικονομικοί λόγοι και η έλλειψη καλού συντονισμού με τους καθηγητές, που δίδασκαν στις υπόλοιπες μη πειραματικές τάξεις.¹¹⁷⁵ Ο καθηγητής Μ Χαβιαράς, που είχε αναλάβει το τρίτο τμήμα, μπορεί να μην ανέφερε ευθέως την αποτυχία του δοκιμαστικού συστήματος προτιμώντας να μην κρίνει την προσπάθεια - αλλά στα συμπεράσματά του ζητούσε τις ίδιες αλλαγές στους όρους εργασίας, που ζητούσαν

¹¹⁷⁰ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 15/6/1937.

¹¹⁷¹ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 24/6/1946.

¹¹⁷² ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΕΕ, πρακτικά συνεδριάσεων 1930 και ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 25/6/1930.

¹¹⁷³ **Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης**, *Λογοδοσία του έτους 1930*, Αλεξάνδρεια 1931, σ κα'.

¹¹⁷⁴ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Ν 13, 1931/1932, 1934/1935, "Εκπαιδευτικά Εκθέσεις 1931/1932 και 1934/1935" και Ν 13^α, 1927/1934, "Εκθέσεις Διευθυντών 1927/1928-1933/1934".

¹¹⁷⁵ "Εκθεσις κ κ. Ε Παπανούτσου και Ε Πανέτσου περί της εργασίας των εις τας δοκιμαστικές τάξεις γυμνασίου Β' 1 και 2, κατά το σχολικόν έτος 1930/1931", σσ 22, ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Ν 13, "Εκπαιδευτικά Εκθέσεις... ", ό π.

και οι καθηγητές Παπανούτσος και Πανέτσος, επιμένοντας περισσότερο σ' αυτά τα μαθήματα, παρά στην γενικότερη παιδαγωγική μέθοδο.¹¹⁷⁶ Την αποτυχία της πειραματικής μεθόδου ανέφερε και ο γενικός διευθυντής των σχολείων Παλαιολόγος Γεωργίου η εικόνα, όμως, που παρέχει είναι διαφορετική, επιρρίπτοντας ευθύνες για την αποτυχία στην απειρία των καθηγητών Παπανούτσου και Πανέτσου, ενώ διαφωνούσε έντονα με πολλά από τα αναφερόμενα στην Εκθεσή τους. Θεωρούσε, απεναντίας, επιτυχημένο τον καθηγητή Χαβιαρά, κρίνοντας ότι πέτυχε, εν πολλοίς, τον στόχο του.¹¹⁷⁷ Έτσι, έληξε η προσπάθεια των δύο καθηγητών.

Οι προσπάθειες για την δημιουργία συνθηκών κατάλληλων για την ορθή διδασκαλία συνεχίστηκαν καθόλα τα έτη της λειτουργίας του σχολείου. Ενδεικτικά αναφέρεται η απόφαση για αραίωση των μαθητών κατά τμήμα.¹¹⁷⁸ Η αραίωση είχε στόχο την ύπαρξη σε κάθε τάξη ως 30 μαθητών. Όταν μια τάξη υπερέβαινε κατά 5 τον ως άνω αριθμό, διαιρούνταν σε 2 τμήματα. Στόχος η σταδιακή αραίωση όλων των τάξεων των κοινοτικών σχολείων εντός οκταετίας και όχι αμέσως, αφού τα οικονομικά της ΕΚΑ δεν επέτρεπαν τέτοιες ριζικές και γρήγορες αλλαγές. Άλλη περίπτωση, ενδεικτική ενδιαφέροντος για την συνολική εξέλιξη των μαθητών, ήταν η κοινοτική εντολή προς τους εκπαιδευτικούς για την υποβολή εμπιστευτικών εκθέσεων προς την Εφορεία, αναφορικά με τους μη κανονικώς προοδεύοντες μαθητές, που παρουσίαζαν ορισμένες ψυχικές ή σωματικές ανωμαλίες.¹¹⁷⁹ Σκοπός της Κοινότητας ήταν να εντοπιστούν οι μαθητές/τριες που παρουσίαζαν ανάλογα προβλήματα και να τύχουν ιατρικής φροντίδας και παρακολούθησης.

Ένα από τα μέτρα που λήφθηκαν για την βελτίωση των όρων διδασκαλίας ήταν και η προσπάθεια που κατεβλήθηκε για την διδασκαλία στο Γυμνάσιο μόνο κατά τις πρωινές ώρες. Αρχικά η διδασκαλία γινόταν μόνο τις πρωινές ώρες η ανάγκη διδασκαλίας και κατά τις απογευματινές ώρες προέκυψε από το ιδιαίτερα φορτωμένο πρόγραμμα του Αβερωφείου. Προπολεμικά καταβλήθηκαν προσπάθειες για τον περιορισμό της διδασκαλίας κατά τις προμεσημβρινές ώρες.¹¹⁸⁰ Το ενδεχόμενο επαναφοράς της πρωινής διδασκαλίας ετέθη το 1948.¹¹⁸¹ Η απόφαση ελήφθη γρήγορα, δεδομένης και της ωφέλειας στην διαδικασία μάθησης από την διδασκαλία σε ώρες που η ζέση ήταν περιορισμένη και από 1^η Ιουνίου 1948 εφαρμόστηκε το θερινό ωράριο, με μόνο πρωινή διδασκαλία έως τις 13:30 μ.μ., άνευ, μάλιστα, ζημίας του προγράμματος.¹¹⁸² Βεβαίως, η απόφαση αυτή αφορούσε ειδικά τον μήνα Ιούνιο του 1948. Η τελική απόφαση επί του θέματος όριζε ότι η διδασκαλία θα γινόταν πρωί-απόγευμα έως τέλους Μαρτίου και στην συνέχεια μόνο πρωί.¹¹⁸³ Με την πάροδο των ετών διαπιστώθηκε ότι ήταν ωφέλιμο για τους μαθητές και το εκπαιδευτικό έργο η λειτουργία των σχολείων μόνο κατά τις πρωινές ώρες (8:00-14:00). Έτσι, η Εφορεία έλαβε αυτή την απόφαση το 1955, υπακούοντας στα

¹¹⁷⁶ "Εκθεσις κ Μιχ. Χαβιαρά περί της πειραματικής εργασίας του εις το 3^{ον} τμήμα της Β' τάξεως του γυμνασίου κατά το σχολικόν έτος 1930/1931", 4/7/1931, σσ 8, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Ν 13, "Εκπαιδευτικά Εκθέσεις...", ό π.

¹¹⁷⁷ "Ολίγα τινα επί της Εκθέσεως των πρώην καθηγητών κ κ. Πανέτσου και Παπανούτσου περί των δοκιμαστικών τάξεων", 20/1/1932, σσ 7, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Ν 13^α, 1927/1934, "Εκθέσεις Διευθυντών...", ό π.

¹¹⁷⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΕ, πρακτικά συνεδριών 23/5/1928, 29/5/1928 και 2/6/1928.

¹¹⁷⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 29/12/1950.

¹¹⁸⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 11/12/1940.

¹¹⁸¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 8/3/1948.

¹¹⁸² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/5/1948.

¹¹⁸³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/6/1948.

κελεύσματα των εκπαιδευτικών της Κοινότητας.¹¹⁸⁴ Υπέρ της πρωινής διδασκαλίας στα παρθεναγωγεία Μ.Ε. τάχθηκε και η διευθύντρια τους Αλκμήνη Πετρώνδα.¹¹⁸⁵

Ένα ζήτημα που απασχόλησε πολύ την ελληνική εκπαίδευση ήταν αυτό της χρήσης της δημοτικής γλώσσας στην Μ.Ε. Στην Αλεξάνδρεια αποφασίστηκε η δημοτική γλώσσα να διδάσκεται στις 4 κατώτερες τάξεις του Δημοτικού σχολείου, όπως όριζε ο νόμος. Η συζήτηση έγινε μετά από την πρόταση του φιλόλογου Χαβιαρά για διδασκαλία της δημοτικής και στην Δ' Δημοτικού.¹¹⁸⁶ Για το Γυμνάσιο δεν υπήρχε τότε η ανάλογη πρόταση. Το 1937, όμως, ζητήθηκε από τον γυμνασιάρχη Χαβιαρά να μεριμνήσει ώστε στο γυμνάσιο να χρησιμοποιείται κατά τις μεταφράσεις των κειμένων η απλή και φυσική γλώσσα, αντί της άκρας καθαρεύουσας, που συχνά χρησιμοποιούσαν οι φιλόλογοι.¹¹⁸⁷ Τα δεδομένα μεταβλήθηκαν, όταν μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο ετέθη γενικότερα το θέμα της ελληνικής παιδείας στην Αίγυπτο, στην προσπάθεια ανασυγκρότησής της, ώστε να εξυπηρετεί καλύτερα τους στόχους του αιγυπτιακού ελληνισμού. Τότε ήρθε στο προσκήνιο το πρόβλημα της πολυγλωσσίας της ελληνικής γλώσσας στο Αβερύφειο και κρίθηκε αναγκαία η καταβολή προσπαθείας για την θεραπεία της. Η συζήτηση προέκυψε επ' ευκαιρία του χωρισμού του Γυμνασίου Αρρένων σε Κλασσικό και Γ.Θ.Ε.¹¹⁸⁸ Είναι γεγονός ότι δεν υπάρχουν πολλά στοιχεία για αυτό το θέμα, το οποίο αποτέλεσε μία μόνο παράμετρο στο όλο εκπαιδευτικό ζήτημα και, ενδεχομένως, σκιάστηκε από την σπουδαιότητα και το επείγον της τακτοποίησης της ελληνικής εκπαίδευσης στην Αίγυπτο.

Η προσπάθεια της ΕΚΑ για την εφαρμογή συγχρόνων παιδαγωγικών μεθόδων στα σχολεία της, τήν οδήγησε πολλές φορές στην παρακολούθηση των εξελίξεων στην παιδαγωγική, κυρίως μέσω της βιβλιογραφίας και της συμμετοχής σε παιδαγωγικά συνέδρια. Ήδη από το 1900 η ΕΚΑ άρχισε να συμμετέχει σε παιδαγωγικά συνέδρια. Επρόκειτο για τις Παιδαγωγικές Συνδιασκέψεις των Παρισίων, όπου το Αβερύφειο Γυμνάσιο και την Κοινότητα εκπροσώπησαν ο Παλαιολόγος Γεωργίου και δύο καθηγητές (Κωνσταντίνος Θ. Παγώνης και Οστάβ Λεφέβ).¹¹⁸⁹ Αξίζει να σημειωθεί η αντιπροσώπευση των κοινοτικών Σχολείων κατά το Εκπαιδευτικό Συνέδριο στην Αθήνα, το 1903, από τον Παλαιολόγο Γεωργίου. Σ' αυτό αντιπροσωπεύτηκαν όλα τα ελληνικά σχολεία του μητροπολιτικού κέντρου και της διασποράς.¹¹⁹⁰

Η ΕΚΑ, με όλες τις προσπάθειες που κατέβαλε, από πολύ νωρίς αισθανόταν ικανοποιημένη και δήλωνε ότι δεν είχε την ανάγκη παιδαγωγού-επιθεωρητού άλλου, εκτός από τον υπάρχοντα Γενικό Διευθυντή των Σχολείων.¹¹⁹¹ Βεβαίως, σημαντικότατο ρόλο προς αυτή την κατεύθυνση έπαιξαν οι εκπαιδευτικοί λειτουργοί της, με κίνηση αμφίδρομη. Οι ίδιοι προσπαθούσαν να ρυθμίσουν και να οργανώσουν το λειτούργημά τους σύμφωνα με τις εξελίξεις της παιδαγωγικής· η ΕΚΑ, από την πλευρά της, ενδιαφερόταν για την εφαρμογή από τους εκπαιδευτικούς της σύγχρονων παιδαγωγικών μεθόδων, μεριμνώντας για την συνεχή ενημέρωσή τους επ' αυτών.

¹¹⁸⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 3/2/1955.

¹¹⁸⁵ Επιστολή της διευθύντριας Αλκμήνης Πετρώνδα (5/12/1957) προς τον προϊστάμενο των σχολείων Νικόλαο Σακελλάριο, με σχέδιο για την εφαρμογή πρωινού ωραρίου λειτουργίας των παρθεναγωγείων Μ.Ε., βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 994, 1956/1957, "Διάφορα".

¹¹⁸⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/6/1934.

¹¹⁸⁷ Επιστολή, αριθμ 437/1413, 22/6/1937, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ. 75 (προέδρου 1937).

¹¹⁸⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/1/1946.

¹¹⁸⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Στ' 27/6/1900.

¹¹⁹⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Γ' 11/24/6/1903.

¹¹⁹¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 17/30/3/1912.

Έτσι, ενίσχυε την συνεχή και μεθοδικότερη διαρρύθμιση των διαλέξεων προς στους εκπαιδευτικούς, σχετικές με παιδαγωγικά και εκπαιδευτικά ζητήματα,¹¹⁹² και εισηγήθηκε στην επιτροπή της Υποτροφίας Σαλβάγου 2 προτάσεις του Φτυαρά: να στέλνονται εναλλάξ στην Αθήνα για ένα εξάμηνο οι εκπαιδευτικοί της Μ.Ε. για να παρακολουθούν τα μαθήματα του Διδασκαλείου Μ.Ε. και να εξοικειώνονται με τα εκεί εφαρμοζόμενα νέα συστήματα. Ομοίως και οι Διευθυντές της Μ.Ε. να στέλνονται για μερικές εβδομάδες κάθε τρία χρόνια για να παρακολουθούν την λειτουργία των εκεί προτύπων σχολείων και την παιδαγωγική τους κίνηση.¹¹⁹³

Ένα άλλο σοβαρό εκπαιδευτικό ζήτημα, που απασχόλησε το Αβερύφειο ιδιαίτερα την δεκαετία του '40 ήταν αυτό των ιδεολογικών συγκρούσεων και της συμμετοχής σε πολιτικές ομάδες ή η αναφορά σε πολιτικά θέματα. Η κοινοτική θέση ήταν πάγια και αυστηρά καθορισμένη: απαγορευόταν ή ανάμειξη σε πολιτικά ζητήματα, η συμμετοχή σε πολιτικές ομάδες, η μεταφορά των ιδεολογικών συγκρούσεων στα σχολεία και ειδικά σ' αυτά της Μ.Ε. και η κομματικοποίηση των σχολείων. Ο χώρος των εκπαιδευτηρίων έπρεπε να μείνει αμέτοχος από τα ζετοίες συζητήσεις και αναζητήσεις, αφού και ο σκοπός υπαρξής τους ήταν ξένος με την κομματικοποίηση. Τα σχολεία προετοίμαζαν τους μελλοντικούς πολίτες της ελληνικής παροικίας της Αλεξανδρείας για την ζωή και την επιβίωση στην πόλη, ως υπεύθυνοι πολίτες και καλοί Έλληνες πάροικοι. Μετά την αποφοίτησή τους ήταν ελεύθεροι να δράσουν ελεύθερα. Αλλά ο χώρος του σχολείου έπρεπε να μείνει ανεξάρτητος, δίνοντας ίσες ευκαιρίες σε όλους τους μαθητές και παρέχοντας τα εφόδια για να καταστούν υπεύθυνα "πολιτικά όντα". Οποιοδήποτε διαφορετικής φύσεως κρούσμα αντιμετωπιζόταν με αυστηρότητα. Τέτοια πρέπει να ήταν και η περίπτωση μίας μαθήτριας της Β' γυμνασίου.¹¹⁹⁴

Βέβαια, παρόμοια απαγόρευση υπήρχε και για τους εκπαιδευτικούς και η Εφορεία έσπευδε, κάθε φορά που διατυπωνόταν κατηγορία κομματισμού, να αποσείσει από τα σχολεία την κατηγορία, δηλώνοντας ότι οι εκπαιδευτικοί ασχολούνται μόνο με το λειτούργημά τους, αρνούμενοι να συμμετάσχουν σε πολιτικές ή κοινωνικοπολιτικές οργανώσεις ή συζητήσεις.¹¹⁹⁵

Το θέμα, πάντως, ήταν αρκετά περίπλοκο και συνδέεται με το αριστερό κίνημα στην Αίγυπτο. Ήδη από το 1935 το Υπουργείο Παιδείας είχε κατηγορήσει την ελληνική εκπαίδευση στην Αίγυπτο ότι δεν ικανοποιούσε τους "εθνικούς σκοπούς", λόγω της παρουσίας αριστερών, με αποτέλεσμα τον εκτροχιασμό της.¹¹⁹⁶ Διατύπωνε, μάλιστα, την απειλή άρσης της αναγνώρισης των σχολείων αν δεν άλλαζαν τακτική σε μία σειρά θεμάτων, όπου πιθανότατα υπήρξαν αριστερές επιρροές. Στην επιστολή αυτή απάντησε ο υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας Ιωάννης Θεοτόκης,¹¹⁹⁷ ζητώντας συγκεκριμένα στοιχεία, για να διαταχθεί έρευνα και να επιβληθούν κυρώσεις στους υπαιτίους.

Τα έτη μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο –ιδιαίτερα αυτά του εμφυλίου πολέμου– αποδείχθηκαν εξαιρετικά δύσκολα και για τον αιγυπτίωτη ελληνισμό. Οι καταγγελίες για παρουσία αριστερών στοιχείων στα κοινοτικά σχολεία ήσαν πολλές.

¹¹⁹² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 21/5/1931.

¹¹⁹³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 8/4/1940.

¹¹⁹⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 23/2/1944. Οι παραπάνω διαπιστώσεις γίνονται από την όλη στάση και τακτική της ΕΚΑ στο λεπτό και κρίσιμο αυτό θέμα, σε εποχή, μάλιστα, μεγάλης όξυνσης. Στην εν λόγω συνεδρία συζητήθηκε το θέμα μίας μαθήτριας, που εκφράστηκε "αντεθνικά".

¹¹⁹⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 22/10/1946.

¹¹⁹⁶ Επιστολή, αριθμ. 78878, 19/10/1935, ΑΥΕ, 1937, Β/10^α/ΑΓ.

¹¹⁹⁷ Επιστολή, αριθμ. 16775, 29/10/1935, ΑΥΕ, ό π.

Η ΕΚΑτο 1948 βρέθηκε σε εξαιρετικά δυσχερή θέση, με τις συνεχείς υποψίες για την ύπαρξη προπαγάνδας εντός του Αβερωφείου και τις συνεχείς καταγγελίες και αναφορές του Πατριάρχη Χριστοφόρου.¹¹⁹⁸ Ο γενικός πρόξενος της Ελλάδας στην Αλεξάνδρεια Χρ Ζαμαριάς ζήτησε, με έγγραφό του,¹¹⁹⁹ την μη ανανέωση των συμβολαίων, όσων εκπαιδευτικών θεωρήθηκαν ύποπτοι για σχέσεις με κομμουνιστικές ομάδες και εκδηλώσεις, αφού ο χώρος των σχολείων κρινόταν ευάλωτος, ευαίσθητος και κατάλληλος για την διάδοση των αριστερών ιδεών.

Η κοινοτική απάντηση στον πρόξενο δόθηκε λίγες ημέρες αργότερα από τον προεδρεύοντα αντιπρόεδρο της Κλ Νικολάου.¹²⁰⁰ Ο αντιπρόεδρος διαβεβαίωσε τον γενικό πρόξενο ότι τα κοινοτικά σχολεία της ΕΚΑ έμεναν πιστά στο καθήκον τους και δεν ευνοούσαν την ανάπτυξη καμμίας ιδεολογικής προπαγάνδας. Οι εκπαιδευτικοί τους ήταν ευσυνείδητοι και ικανοί, ενώ απομακρύνθηκαν όσοι θεωρήθηκαν επιρρεπείς ή όργανα προπαγάνδας. Την θέση της Κοινότητας έσπευσε να ενισχύσει ο Θ.Φλασκάκης, προϊστάμενος της Εφορείας των Σχολείων, με επιστολή¹²⁰¹ προς τον πρέσβη της Ελλάδας στο Κάιρο, όπου υπερασπιζόταν το έργο των κοινοτικών εκπαιδευτηρίων και δήλωνε ότι η διατήρηση της αναστάτωσης, με την διατήρηση της υποψίας για εκτροχιασμό της ελληνικής εκπαίδευσης στα κοινοτικά σχολεία και ειδικά στο Αβερωφείο, εξυπηρετούνταν οι σκοποί κέντρων που επιθυμούσαν να πλήξουν την κοινοτική εκπαίδευση.

¹¹⁹⁸ Ο Πατριάρχης Αλεξανδρείας Χριστοφόρος προχώρησε σε τέτοιες καταγγελίες, λόγω των πληροφοριών, σωστών ή λανθασμένων που του παρείχαν διάφοροι ομογενείς. Το ενδιαφέρον του για την εκπαίδευση των ελληνοπαίδων και τα σχολεία, όπως θα δούμε και στο οικείο κεφάλαιο, ήταν ειλικρινές, άσχετο αν κάποιες από τις πληροφορίες που λάμβανε δεν ήταν πάντα σωστές. Εκτός αυτού, ο Πατριάρχης ήθελε να υποστηρίξει και την πατριαρχική σχολή, όπου πίστευε ότι το επίπεδο της παρεχόμενης παιδείας ήταν ικανοποιητικό.

¹¹⁹⁹ Επιστολή, αριθμ Ε 320, 23/8/1949, ΑΥΕ, 1948, 94. Επίσης, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 603, 1946, "Περί συκοφαντικών φημών κατά της κοινότητας και των Σχολείων μας".

¹²⁰⁰ Επιστολή, 27/8/1948, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 134 (προέδρου 1948).

Επίσης, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 603, 1946, "Περί συκοφαντικών φημών...", ό π.

¹²⁰¹ Επιστολή, 31/8/1948, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 603, 1946, "Περί συκοφαντικών φημών...", ό π.

4. Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Η παρουσίαση της εσωτερικής ζωής στο Αβερώφειο παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον, επειδή αναφέρεται σε ζητήματα που αφορούσαν την θέση, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του μαθητή στο γυμνάσιο, διάφορα θέματα της καθημερινότητάς του, καθώς και την σημαντική κοινοτική μέριμνα για τους άπορους μαθητές του.

Σημαντικό παράγοντα της ζωής στο Αβερώφειο αποτέλεσε ο "Εσωτερικός Κανονισμός των Σχολείων". Εσωτερικός Κανονισμός υφίστατο στο γυμνάσιο και τον 19^ο αιώνα, παρόλο που δεν γνωρίζουμε το περιεχόμενό του.¹ Το 1919 αποφασίστηκε η σύνταξη Εσωτερικού Κανονισμού των Σχολείων,² χωρίς αναφορά σε παλαιότερο. Η επιτροπή επί της συντάξεως Εσωτερικού Κανονισμού των Σχολείων απαρτιζόταν από τους Επιτρόπους Κ Παπά, Ιακ Λάζαρη, τον Γενικό Διευθυντή των Σχολείων και των ειδικών Διευθυντών τους.³ Το τελικό κείμενο εγκρίθηκε στις 9/22 Ιουλίου 1921⁴ και σε σύντομο χρονικό διάστημα τυπώθηκε και διανεμήθηκε στους διδάσκοντες εκάστου σχολής.⁵

Ο Κανονισμός αποτελούνταν από 31 άρθρα. Σ' αυτά περιέχονταν, αναλυτικά, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των μαθητών και των μαθητριών. Ρύθμιζε θέματα συμπεριφοράς των μαθητών μεταξύ τους και προς τους καθηγητές, απουσιών, συμπεριφοράς στο σχολείο και στην τάξη κατά την διάρκεια του μαθήματος και του διαλείμματος, προέβλεπε τον τακτικό εκκλησιασμό, απαγόρευε την δημιουργία ομάδων και φατριών για οποιοδήποτε λόγο, περιείχε τις ποινές των απείθαρχων και τις διακρίσεις των αρίστων. Σημαντικό και χαρακτηριστικό του πνεύματος του Κανονισμού ήταν το άρθρο 6: "άπαντες οι μαθηταί εισίν ίσοι ενώπιον των νόμων της σχολής. Μόνη δέ μεταξύ αυτών διάκρισις υπάρχει ο βαθμός της επιμελείας και χρηστότητος αυτών".⁶ Η εξέλιξη της ιστορίας του Αβερωφείου απέδειξε ότι εν πολλοίς η διακήρυξη του άρθρου 6 ίσχυσε στο γυμνάσιο και αποτέλεσε επιτυχία της εκπαιδευτικής πολιτικής της Κοινότητας.⁷

Η ύπαρξη και η λειτουργία των μαθητικών κοινοτήτων στο Αβερώφειο γυμνάσιο αποτελεί γεγονός ξεχωριστής σημασίας. Η ΕΚΑ προσπάθησε συστηματικά και εν πολλοίς πέτυχε να υπάρξει στο Αβερώφειο η κατάλληλη "μαθητική ατμόσφαιρα", που θα επέτρεπε στους μαθητές και στις μαθήτριες να αναπτύξουν και να καλλιεργήσουν την κοινωνική τους συμπεριφορά, πολύ πριν ενηλικιωθούν και καταστούν μέλη της αλεξανδρινής κοινωνίας.

Οι μαθητές στο Αβερώφειο ήταν οργανωμένοι σε μαθητικές κοινότητες, πολύ πριν ο θεσμός αυτός αναπτυχθεί στα ελλαδικά γυμνάσια. Οι μαθητικές κοινότητες

¹ Πληροφορούμαστε την ύπαρξή του από την απόφαση της Εφορείας για μελέτη του, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. 31/12/1/190.

² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. 5/18/7/1919.

³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. 22/6/1920.

⁴ **Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης**, *Εσωτερικός Κανονισμός των Σχολείων*, Αλεξάνδρεια 1921, σσ. 8.

⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. 16/29/11/1921. Κάποια τροποποίησή του επήλθε το 1939 και αφορούσε την προσθήκη ορισμένων παραπτωμάτων αδικήματα (αλλοίωση των βαθμών του ελέγχου ή της υπογραφής των γονέων και των κηδεμόνων), βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ συνεδρ. 31/1/1939.

⁶ *Ελληνική...*, ό.π., σ. 4.

⁷ **Ευθυμίου Θ. Σουλογιάννη**, *Η Ελληνική Κοινότητα Αλεξανδρείας 1843-1993*, ΕΕΛΙΑ, Αθήνα 1994, σ. 174.

ιδρύονται για πρώτη φορά το 1942.⁸ Οι μαθητές εξέλεξαν τα συμβούλια των κοινοτήτων τους (κάθε τμήμα και μια κοινότητα) με ψηφοφορία, ενώ είχαν και δικαίωμα να συγκαλούν συνελεύσεις και να συζητούν όσα θέματα τους αποσχολούσαν. Οι μαθητές, μέσω των μαθητικών κοινοτήτων, παρουσίασαν αξιόλογη δραστηριότητα και φοίτησαν στην κοινωνική αλληλεγγύη μεταξύ τους όπως, για παράδειγμα, απέδειξε η ευαισθητοποίησή τους για τους άπορους συμμαθητές τους.⁹ Οι μαθητικές κοινότητες από το 1936 ενισχύονταν οικονομικά από το προϊόν του εράνου, που αρχικά διενεργούνταν σε μόνιμη βάση από τους μαθητές των σχολείων υπέρ των άπορων μαθητών.¹⁰ Το 1953 ιδρύθηκε, με πρωτοβουλία του Τμήματος Θετικών Επιστημών, ο "Εσωσχολικός Σύλλογος", με εκπροσώπηση από όλες τις τάξεις του γυμνασίου.¹¹

Σημαντική ήταν και η υπόλοιπη μαθητική δραστηριότητα. Οι μαθητές μπορούσαν να παρακολουθήσουν θεατρικές παραστάσεις,¹² ή να διοργανώσουν οι ίδιοι παραστάσεις,¹³ αφού το θέατρο χρησιμοποιόταν ως μέσο εκπαίδευσης και γνώρισε ημέρες ακμής στα κοινοτικά σχολεία της ΕΚΑ, με μεγάλο όφελος για τους ελληνόπαιδες.¹⁴ Ακόμη, οι μαθητές είχαν την δυνατότητα να συμμετάσχουν σε χορωδία, που δημιουργήθηκε από μαθητές του Γυμνασίου και της Σαλβαγείου, υπό την ευθύνη του δασκάλου Ευθυμίου Παγιατάκη, αποφοίτου του Μουσικού Λυκείου Αθηνών.¹⁵ Επίσης, έγινε δεκτή πρόταση της Πετρώνδα για ίδρυση στα σχολεία Μ.Ε. θηλέων Αθλητικού Συλλόγου, που θα λειτουργούσε παράλληλα με τον δραματικό σύλλογο.¹⁶ Η ΕΚΑ φρόντισε να προμηθευτεί και κινηματογραφικές ταινίες εκπαιδευτικού περιεχομένου, που προβάλλονταν στους μαθητές κατά την διάρκεια ειδικών συγκεντρώσεων.¹⁷

Αξιόλογη αποδείχθηκε και η εκδοτική προσπάθεια των μαθητών, που αποτέλεσε αυθεντικό τρόπο έκφρασης των μαθητών και ήταν ενδεικτική της δραστηριότητας που ανέπτυξαν οι μαθητές στα πλαίσια των μαθητικών κοινοτήτων τους και όχι μόνο. Η αρχή της έκδοσης περιοδικών στο Αβερύφειο γυμνάσιο γίνεται το 1899· έκτοτε, εκδόθηκε ένας μεγάλος αριθμός περιοδικών και εφημερίδων, που είναι δύσκολο να εντοπιστούν όλα. Οι μαθητικές εκδοτικές προσπάθειες είχαν ως χαρακτηριστικό τους το εξαιρετικά εφήμερο των εκδιδόμενων εντύπων· πολύ λίγα φύλλα ξέφυγαν από την μοίρα του βραχύβιου εντύπου που χαρακτήρισε το σύνολό τους.

Το 1899 εκδόθηκαν τα ελληνικά περιοδικά "*Ο κροκόδειλος*" και "*Ο γέλως*", που όφειλαν την ύπαρξή τους στην πρωτοβουλία του Ανδρέα Παλαιολόγου, γνωστού

⁸ Ευθυμίου Θ. Σουλογιάννη, *Η Ελληνική Κοινότητα Αλεξανδρείας 1843-1993*, σ. 161.

⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 20/4/1932 και συνεδρ 18/12/1934.

¹⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 30/12/1936.

¹¹ Ευθυμίου Θ. Σουλογιάννη, *Αβερύφειο Γυμνάσιο της Ελληνικής Κοινότητας Αλεξανδρείας -Λεύκωμα*, ΣΑΑΣΑ, Αθήνα, 1985, σ. 24.

¹² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 17/30/4/1920.

¹³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 25/1/1951, όπου πληροφορούμαστε ότι σημείωσε επιτυχία η παράσταση της «Ιφιγένειας εν Ταύροις» του γυμνασίου θηλέων. Επίσης, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 11/2/1954, όπου ο πρόεδρος της ΕΚΑ συγχαίρει την διευθύντρια των Αβερύφειων Παρθεναγωγείων Μ.Ε. για την άρτια διοργάνωση θεατρικής παράστασης.

¹⁴ Υπήρχε και Δραματικός Σύλλογος στο γυμνάσιο θηλέων, ιδρυμένος πριν από τον Β' παγκόσμιο πόλεμο, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 22/9/1943.

¹⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 17/12/1936 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 30/12/1936.

¹⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 22/9/1943.

¹⁷ Αναφορά του καθηγητού Ατσάλη στον γενικό διευθυντή των γραφείων της ΕΚΑ Ρ. Ραδόπουλο, 1/2/1949, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ. 98 (1948/1949).

μετέπειτα παροίκου' εκδόθηκε, ακόμη, και ένα γαλλόφωνο περιοδικό το "Loirnette", με πρωτοβουλία του καθηγητή Octave Lefevre. Ακολούθησαν αρκετά κατά την διάρκεια του 20ου αιώνα: το "Αβέρωφ" (1913), της μαθήτριας του Αβερωφείου Μαρίας Ρουβά, ο "Τιτάν" (1925), από ομάδα ανώνυμου συλλόγου του Αβερωφείου γυμνασίου, "Τ'αγκάθι" (1937), "ΕΤΙΠΑ" (1942-1946), από τα αρχικά των λέξεων-εννοιών Ελευθερία-Τιμή-Ισότης-Πατρίς-Αδελφοσύνη και στην συνέχεια "Επιπάθεια" (1949), "Μαθητική Κοινότης" (1943), εφημερίδα της Β' τάξης του γυμνασίου, "Μαθητική Ηχώ" (1943-1947), των μαθητριών του Αβερωφείου γυμνασίου, "Αλληλοβοήθεια" (1945), "Δημόκριτος" (1947), "Εγκυκλοπαιδικό Δελτίο" (1947), "Ελλάδα" (1944-1945), "Μαθητικός Αστéρας" (1945), "Μαθητική Ζωή" (1945), "Μαθητικά Νειάτα" (1947), "Μαθητικά Χρονικά" (1947), "Ολυμπος" (1940-1943), "Πένα της Γ'" (1945-1946), "Φωνή της Γ' γυμνασίου" (1946), "Πρόοδος" (1946-1947), "Φωνή της Δ' γυμνασίου" (1946-1947) του γυμνασίου θηλέων, "Σχολικοί ρυθμοί" (1946), "Το περιοδικό μας" (1946), "Φωνή της Ε' γυμνασίου" (1948), "Αθηνά" (1951-1953), του Αβερωφείου παρθεναγωγείου ΜΕ., "Η Πέννα" (1952), "Εστία" (1952).¹⁸ Το 1953 αποφασίστηκε η δημιουργία Αραβικού περιοδικού από τελειοφοίτους του Αβερωφείου Γυμνασίου και της Σαλβαγείου.¹⁹

Αξίζει να υπογραμμιστεί το εξαιρετικό "Εσωτερικό Δελτίο Θετικών Επιστημών και Φιλολογίας του Αβερωφείου γυμνασίου" (σε σχήμα περιοδικού), που πρωτοεκδόθηκε το 1946 και συνέχισε την έκδοσή του ουσιαστικά ως το 1963, με διάφορες φάσεις στην πορεία του. Έτσι, μετά την δημιουργία του "Εσωσχολικού Συλλόγου" το 1953, με πρωτοβουλία του Τμήματος Θετικών Επιστημών, συνέχισε την έκδοσή του ως "Πυρσός", αλλά γρήγορα ονομάστηκε "Εσωτερικόν Δελτίον Αβερωφείου γυμνασίου Αρρένων" (σε σχήμα εφημερίδας), που συνέχισε την έκδοσή του ως το 1957. Ακολούθως συνέχισε να εκδίδεται από το 1958 ως το 1963, με το ίδιο όνομα, αλλά σε σχήμα περιοδικού.²⁰

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι οι μαθητικές εκδόσεις αφορούσαν και τα δύο φύλα, με το γυμνάσιο αρρένων να έχει την μερίδα του λέοντος, κυρίως λόγω επειδή προηγήθηκε χρονικά της ΜΕ. των θηλέων κατά 30 τουλάχιστον έτη. Ομολογουμένως το πλήθος των τίτλων φανερώνει την φαντασία και τον οίστρο των μαθητών για την μαθητική δημοσιογραφία και την επιθυμία τους να εκφραστούν γόνιμα και δυναμικά, μέσα από δικές τους δημιουργίες, στον χώρο του σχολείου τους. Οι συνθήκες, ασφαλώς, που επικρατούσαν στο Αβερωφείο ήταν τέτοιες που επέτρεψαν αυτήν την εφηβική δημοσιογραφική άνοιξη.

Τα θέματα που ενδιέφεραν τους μαθητές και τις μαθήτριες ήταν ποικίλα: η ζωή στο σχολείο, ο απολογισμός των τμημάτων, η κοινοτική ζωή και δράση, ο αθλητικός τομέας. Όπως ιδιαίτερος ενδιέφερε η κατάσταση στην Ελλάδα, αφού μεγάλο μέρος των περιοδικών κυκλοφόρησαν κατά την διάρκεια της κατοχής. Επίσης, υπήρχε και η στήλη της αλληλογραφίας.²¹

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η πρωτοβουλία των τελειοφοίτων του Αβερωφείου γυμνασίου του 1946 να εκδόσουν ένα λεύκωμα σχετικά με την ζωή τους στο γυμνάσιο. Επρόκειτο για τους μαθητές που εισήχθησαν το 1940 και μέσα από το

¹⁸ Γ Δ Κούρτη, *Μαθητικά περιοδικά*, Αλεξάνδρεια 1947, σ 30, **Ευγενίου Μιχαηλίδη**, "Σελίς εκ της Ελληνικής εν Αιγύπτω Δημοσιογραφίας (1862-1956)", ΒΙΑΣ, τευχ.71-73, Απρίλιος 1956, σσ 9-12.

¹⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/5/1953.

²⁰ **Ευγενίου Μιχαηλίδη**, "Σελίς...", ό π., σ 11 και **Ευθυμίου Θ. Σουλογιάννη**, *Η Ελληνική Κοινότητα Αλεξανδρείας...*, ό π., σσ 161-162.

²¹ Γ Δ Κούρτη, *Μαθητικά περιοδικά...*, ό π., σσ 33-45.

λευκόμα αυτό πέρασε όλη η μαθητική τους ζωή στο γυμνάσιο στα έξι χρόνια της φοίτησης.²² Η Εφορεία των Σχολείων αποφάσισε την έκφραση συγχαρητηρίων στους συγγραφείς του Λευκόματος, θεωρώντας την έκδοση και το περιεχόμενο του Λευκόματος απάντηση σε όσους κατηγορούσαν τα κοινοτικά σχολεία της Αλεξάνδρειας.²³

Επίσης, οι γονείς είχαν την δυνατότητα να ενημερωθούν για όλα τα θέματα που αφορούσαν το σχολείο κατά την διάρκεια συγκεντρώσεων που διοργανώνονταν στο Αβερώφειο γυμνάσιο.²⁴

Οι μαθητές όφειλαν να συμπεριφέρονται μέσα στο Αβερώφειο κόσμια, ενώ ζητήματα συμπεριφοράς και σχέσεων ρύθμιζε, όπως είδαμε, ο "Εσωτερικός Κανονισμός των Σχολείων". Η ΕΚΑ, μέσω της Εφορείας των Σχολείων, ρύθμιζε και επιμέρους θέματα, δίνοντας την επίσημη γραμμή για την αρμόζουσα συμπεριφορά που όφειλαν να έχουν οι μαθητές.

Ενδεικτικά αναφέρεται η υποχρέωση των μαθητών του Αβερωφείου να έχουν ομοιόμορφα πιλήκια²⁵ και η υποχρέωση να φροντίζουν την εμφάνισή τους.²⁶ Ακόμη, όφειλαν να προσέχουν και την εξωσχολική τους ζωή. Προς αυτή την κατεύθυνση υπήρξαν μια σειρά από απαγορεύσεις της Εφορείας, όπως η απαγόρευση σε μαθητές να συχνάζουν σε καφενεία ή να γίνονται μέλη σωματείων και συλλόγων, πλην του αθλητικού συλλόγου "Αίαντος".²⁷ Το 1944 οι μαθητές επιτρεπόταν να φοιτούν σε ορισμένα ελληνικά αθλητικά σωματεία, που τύγχαναν της εμπιστοσύνης της ΕΚΑ, ενώ για τους μαθητές που συλλαμβάνονταν σε "καφενεία, κέντρα πεδילוδρομίας και σφαιριστήρια" προβλεπόταν αυστηρή ποινή.²⁸ Μεταπολεμικά, η κοινοτική αυστηρότητα μεγάλωσε και η Εφορεία εξέδωσε κανονισμό εξωσχολικής ζωής των μαθητών.²⁹ Σε εγκύκλιο προς τους γονείς συνιστούσαν την απαγόρευση στους μαθητές να συχνάζουν σε κινηματογράφους, καφενεία, πάρτυ και παρόμοια μέρη.³⁰ Η απαγόρευση συμμετοχής σε εξωσχολικούς συλλόγους ίσχυε και για τις μαθήτριες του Αβερωφείου,³¹ η ΕΚΑ συνέχιζε να ενημερώνει τους γονείς επί του θέματος, με την έκδοση εγκυκλίων³² και την λήψη αποφάσεων. Πάντως, το 1953, σε μία προσπάθεια δημιουργίας κατάλληλου χώρου για εξωσχολική ζωή και δράση, θα εξεταζόταν το αίτημα για κατασκευή εντευκτηρίου στον Σύλλογο "Αίαντα".³³

²² *Η ζωή μας στο Γυμνάσιο -Λεύκωμα μαθητών σχολικής περιόδου (1940-1946)*, Αλεξάνδρεια 1946.

²³ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 6/1/1946.

²⁴ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 23/5/1950, όπου δίνονται συγχαρητήρια στην Πετρώνδα για την επιτυχή συγκέντρωση γονέων που διοργάνωσε. Επίσης, "*Πρόσκληση σε σύσκεψη*", α χρ., ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, αντίγραφο επιστολών, τ 142 (γραμματέως, 1949/1950).

²⁵ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ . 14/27/11/1908.

²⁶ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/4/1952 και συνεδρ 21/5/1953, οπότε καταργήθηκε η ιδιαίτερη ποδιά στην Κοπτική -Ραπτική και χρησιμοποιείται η στολή των λοιπών σχολείων Μ Ε.

²⁷ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ . 2/15/8/1918.

²⁸ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 23/2/1944, αυτά τα σωματεία ήταν η Αθλητικής Ενωσης Ελλήνων Αλεξανδρείας, ο Ελληνικός Αθλητικός Σύλλογος Ιβραημίας και ο Ελληνικός Ναυτικός Ομίλος.

²⁹ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/2/1951.

³⁰ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 727, 1951, "*Εγκύκλιος προέδρου προς τους γονείς των μαθητών επί της εξωσχολικής συμπεριφοράς των μαθητών (1/3/1951)*".

³¹ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 6/5/1952.

³² ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 6/5/1953 και ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 848, 1952/1953,

"*Απαγορεύσεις συμμετοχής μαθητών εις εξωσχολικούς συλλόγους και αγώνες*".

³³ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 11/12/1953.

Σημαντική πτυχή της σχολικής ζωής ήταν η κοινωνική μέριμνα που επέδειξε η ΕΚΑ, μέσω της Εφορείας των Σχολείων και άλλων κοινοτικών ιδρυμάτων προς τους οικονομικά ασθενέστερους των σχολείων και ειδικά του γυμνασίου. Πρωταγωνιστής των παροχών απεδείχθη το Μπενάκειο Οικονομικό Συσσίτιο.³⁴ Σκοπός του ήταν η παρασκευή και διάθεση υγιεινής διατροφής στις τρόφιμες του Μπενακείου Ορφανοτροφείου θηλέων καθώς και στους άπορους μαθητές και μαθητρίες των ελληνικών κοινοτικών σχολείων της Αλεξάνδρειας, αντί μικρού τιμήματος.³⁵

Το θέμα της δημιουργίας κοινοτικού συσσιτίου για τους μαθητές απασχόλησε την ΕΚΑ για πρώτη φορά το 1905³⁶ ωστόσο, δεν ελήφθη καμία απόφαση. Από το 1908 οι άποροι μαθητές των σχολείων σιτιζόνταν στο Μπενάκειο συσσίτιο. Το 1915 ζητήθηκε και έγινε από τους υπευθύνους του συσσιτίου η μη καταβολή της δαπάνης των μερίδων από τους άπορους μαθητές, λόγω της δυσάρεστης οικονομικά κατάστασης.³⁷ Έτσι, το συσσίτιο ανέλαβε δωρεάν την σίτιση των απόρων, προσφορά σημαντική σε καιρούς χαλεπούς. Αρκετά έτη αργότερα, όταν τα έξοδα λειτουργίας του συσσιτίου αυξήθηκαν, λόγω της αύξησης των μερίδων, αποφασίστηκε να πληρώνουν οι τρεφόμενοι ένα γρόσσι την εβδομάδα, με την προϋπόθεση, ότι δεν τούς προκαλούσε οικονομικό πρόβλημα.³⁸ Τελικά, λίγους μήνες αργότερα, ανακόπηκε η απόφαση για την είσπραξη του παραπάνω μικρού ποσού, διότι περιορίστηκαν οι άποροι που λάμβαναν τροφή. Αντ' αυτού ζητήθηκε από τους διευθυντές να υποστηρίξουν με θέρμη τον εβδομαδιαίο έρανο των μαθητών.³⁹

Δικαιούχοι του συσσιτίου ήταν οι άποροι μαθητές και μαθήτριες⁴⁰ όλων των κοινοτικών σχολείων της πόλης. Οι δικαιούχοι καθορίζονταν από τους διευθυντές εκάστου σχολείου.⁴¹ Η παροχή του δωρεάν συσσιτίου συνεχίστηκε αδιάκοπα όλα τα επόμενα έτη, την δεκαετία του '20,⁴² με διακυμάνσεις στον αριθμό των σιτιζομένων, ενώ σε εποχή οικονομικής δυσπραγίας οι σιτιζόμενοι αύξαναν σημαντικά, ειδικά την δεκαετία του '30.⁴³ Το 1932 οι μερίδες των απόρων μαθητών των σχολείων

³⁴ Το Μπενάκειο Οικονομικό Συσσίτιο ξεκίνησε την λειτουργία του στις 3 Ιανουαρίου 1908. Αποτέλεσε δωρεά του Εμμανουήλ και της Βιργινίας Μπενάκη, που προσέφεραν για τον σκοπό αυτό και την ίδρυση Ορφανοτροφείου Θηλέων 20000 λίρες, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Θ', 22/5/1906 και ΙΘ', 1/4/1907. Επίσης, **Αθανασίου Γ. Πολίτου**, *Ο Ελληνισμός και η νεωτέρα Αίγυπτος*, τ Α', Αλεξάνδρεια-Αθήναι 1928, σ 265 και **Ραδάμανθου Γ. Ραδόπουλου**, *Εισαγωγή εις την ιστορίαν της Ελληνικής κοινότητος Αλεξανδρείας, 1830-1927*, Αλεξάνδρεια 1928, σσ 66-67.

³⁵ **Αθανασίου Γ. Πολίτου**, *Ο Ελληνισμός ...*, ό π., σ 265 και **Ραδάμανθου Γ. Ραδόπουλου**, *Εισαγωγή εις ...*, ό π., σ 66.

³⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. 3/18/12/1905.

³⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 22/11/1915.

³⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 21/11/1934.

³⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ. 7/3/1935. Η ίδια πρόταση επαναλήφθηκε το 1938, αλλά δεν έγινε πράξη από τον φόβο, μήπως οι πτωχότεροι των μαθητών σταματήσουν να προσέρχονται στο συσσίτιο, βλ. επιστολή του γυμνασιάρχη Φτωαρά προς τον γενικό διευθυντή των γραφείων της ΕΚΑ, 1/4/1938, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ.76 (1937/1938).

⁴⁰ Στα άπορα κορίτσια του Αβερωφείου γινόταν διανομή γάλακτος καθημερινά από 1¹⁵ Νοεμβρίου, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 10/12/1935.

⁴¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 4/17/10/1918.

⁴² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 15/28/6/1922. Το 1920 οι διαθέσιμες μερίδες για τα σχολεία ήταν 100-110, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/25/10/1920.

⁴³ Το 1931 οι μερίδες για το Αβερωφείο γυμνάσιο καθορίστηκαν στις 79 και για το Αβερωφείο παρθενγωγείο στις 45, βλ. επιστολή του γραμματέα της ΕΚΑ προς τον Γενικό Διευθυντή των σχολείων Παλαιολόγο Γεωργίου, 1/11/1930, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 49 (γραμματέως, 1930/1931).

ανέρχονταν σε 700,⁴⁴ το 1933 οι μερίδες αυξήθηκαν σε 25000 για να καλυφθούν όλες οι ανάγκες⁴⁵ και το 1937 οι δωρεάν μερίδες ανέρχονταν στις 1500 ημερησίως, αντί των 1235 μερίδων του προηγούμενου έτους.⁴⁶ Κατά την διάρκεια του Β΄ παγκόσμιου πολέμου διατηρήθηκε ο αυξημένος αριθμός των μερίδων.⁴⁷ Το 1944 καταργήθηκε το συσσίτιο κατά τις εορτές και τις Κυριακές, λόγω μη προσέλευσης των σιτιζομένων.⁴⁸ Το συσσίτιο συνέχισε την δράση του απρόσκοπτα και την δεκαετία του '50⁴⁹ και καθόλη την διάρκεια του 20ου αιώνα.

Συνεχώς υπήρξε η κοινοτική μέριμνα για την ποιοτική βελτίωση⁵⁰ του συσσιτίου. Την βελτίωση, ορισμένες φορές, ζητούσαν οι ίδιοι οι διευθυντές των σχολείων,⁵¹ άλλοτε οι κοινοτικοί.⁵² Η ίδια η Κοινότητα αντιλαμβανόμενη το μέγεθος της προσφοράς του συσσιτίου, ενίσχυε την δράση του οικονομικά, όπως συνέβη το 1917, όταν ψηφίστηκε ποσό για να συνεχίσει την διανομή 30000 μερίδων φαγητού ετησίως στους άπορους μαθητές.⁵³ Σημαντική ενίσχυση έλαβε η ΕΚΑ με την αποδοχή του Κληροδοτήματος Δημητρίου ΓΚωνσταντινίδου 20000 γρ δ., που διατέθηκε για μερίδες τροφής υπέρ των απόρων παιδιών των σχολείων.⁵⁴ Κάποιος κίνδυνος για την βιωσιμότητα του συσσιτίου εμφανίστηκε το 1927, όταν έγινε γνωστό ότι ο Αντώνιος Μπενάκης -γιός των ιδρυτών- επειδή θα εγκατέλειπε την Αίγυπτο, θα διέκοπτε το ετήσιο επίδομα των 200 λιρών υπέρ του συσσιτίου, με άμεσο κίνδυνο να διακοπεί το συσσίτιο των απόρων μαθητών. Η ΕΚΑ ζήτησε να συνεχίσει την συνδρομή του, αλλά δεν γνωρίζουμε την απάντηση του Μπενάκη. Πάντως, ο Επίτροπος Αυγουστίνος Θ Συναδινός δήλωσε ότι θα προσέφερε 100 λίρες τον χρόνο υπέρ του συσσιτίου, γεγονός που έγινε δεκτό από τους Κοινοτικούς με ενθουσιασμό και ανακούφιση.⁵⁵ Ο κίνδυνος αποσοβήθηκε και το συσσίτιο συνέχισε την ευεργετική του δράση.

Ασφαλώς, η κοινωνική μέριμνα δεν περιορίστηκε μόνο στο συσσίτιο. Η ΕΚΑ ήταν αρωγός των άπορων σε πολλές περιπτώσεις. Έτσι, είχαμε τις εξαιρέσεις μαθητών και μαθητριών από την καταβολή διδάκτρων, ανάλογα με την οικονομική τους κατάσταση, σε σημείο που οι εξαιρούμενοι αποτελούσαν την πλειοψηφία των μαθητών.⁵⁶ Σημαντική ήταν η δωρεά χρηματικού ποσού υπέρ των άπορων μαθητών από τα μέλη της Κοινοτικής Επιτροπής, στην μνήμη μελών της⁵⁷ ή κορυφαίων μελών

⁴⁴ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 10/11/1932.

⁴⁵ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 1/11/1933.

⁴⁶ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 8/12/1937.

⁴⁷ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 22/2/1940. Τον Οκτώβριο του 1940 οι μαθητές του Αβερωφείου που σιτιζόνταν στο Μπενάκειο έφθαναν τους 170, βλ. "Το Μπενάκειο Οικονομικόν Συσσίτιον και τα Σχολεία της Κοινότητός μας", 26/10/1940, ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 92 (1940).

⁴⁸ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 1/6/1944.

⁴⁹ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 17/11/1955.

⁵⁰ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 3/3/1952.

⁵¹ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 23/8/1944, όπου έχουμε αίτηση Φτυαρά για βελτίωση του συσσιτίου.

⁵² ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/1/1942 και ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 19/6/1953.

⁵³ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 18/31/7/1917.

⁵⁴ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/25/11/1920.

⁵⁵ ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/1/1927.

⁵⁶ Βλ. ενδεικτικά, ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 23/9/191. Το θέμα των διδάκτρων αναπτύσσεται στο οικείο κεφάλαιο.

⁵⁷ Δωρεά της ΚΕ 400 γρ δ. υπέρ των ενδεικτικών και χαρτοσήμων των άπορων μαθητών των σχολείων, εις μνήμη του Επιτρόπου Αλεξ Λιβανού, ΕΕΛΙΑ -ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 18/1/8/1919, χρηματικό ποσό για τους άπορους μαθητές εις μνήμη της Βιργινίας

της παροικίας.⁵⁸ Τα χρήματα αυτά χρησιμοποιούνταν για διάφορες ανάγκες, τροφής, ένδυσης, υπόδησης, ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και αγοράς αναγκαίων σχολικών ειδών για τους άπορους μαθητές. Η ΕΚΑ βοηθούσε και σε διάφορες εξαιρετικές περιπτώσεις, όπως στην περίπτωση ραφής στολής των απόρων μαθητών που θα συμμετείχαν στους Αγώνες προς τιμήν του Σουλτάνου,⁵⁹ η διάθεση των κερδών των εισιτηρίων της ποδοσφαιρικής συνάντησης Αβερωφείου γυμνασίου και Σαλβαγείου εμπορικής σχολής κατά το 1/3 στην μαθητική πρόνοια του Αβερωφείου γυμνασίου αρρένων, το 1/3 στο ταμείο πρόνοιας της Σαλβαγείου εμπορικής σχολής και το 1/3 υπέρ του ταμείου του αθλητικού συλλόγου "Αίας",⁶⁰ αλλά και η προτίμηση των άπορων επιμελών μαθητών για την συμμετοχή στην ετήσια εκδρομή στην Ελλάδα, αποκλειομένων των εύπορων και των μεταξεταστών.⁶¹

Η ΕΚΑ προέβη και σε μια άλλη αξιόλογη ενέργεια για την ενίσχυση των απόρων μαθητών· αποφάσισε την μόνιμη τοποθέτηση κυτίων στα σχολεία για την διενέργεια κάθε εβδομάδα εράνου υπέρ των σχολείων από τους μαθητές.⁶² Το όφελος από την κίνηση αυτή ήταν διπλό: αφενός θα προέκυπτε κάποιο κέρδος, όσο μικρό και αν ήταν, αφετέρου ευαισθητοποιούνταν οι μαθητές του Αβερωφείου στο θέμα των άπορων συμμαθητών τους, συμμετείχαν στην προσπάθεια στήριξής τους και γνώριζαν από κοντά, μέσα στο ίδιο το σχολικό περιβάλλον την πραγματική εικόνα που επικρατούσε στην ελληνική παροικία της Αλεξάνδρειας· ήταν η εικόνα μιας ομογένειας που πάσχιζε καθημερινά για την επιβίωσή της στην Αίγυπτο. Κάποιοι από τους ομογενείς πετύχαιναν πολύ περισσότερα από την απλή επιβίωση, αρκετοί, όμως, αντιμετώπιζαν πρόβλημα και γι' αυτή ακόμη την επιβίωση. Η ΕΚΑ ενίσχυε την προσπάθεια των μαθητών με την συνεχή ενημέρωση για την χρησιμότητα του εράνου στα σχολεία.⁶³ Λίγο αργότερα αποφασίστηκε το προϊόν του εράνου να παραχωρείται

Εμμ Μπενάκη, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ. συνεδρ 22/8/1928, 25 λίρες στην μνήμη Εμμ Μπενάκη, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ. συνεδρ 21/6/1929, 40 λίρες στην μνήμη του Επιτρόπου Νικολάου Κεχαγιά, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ. συνεδρ 4/4/1930, διάθεση 10 Λιρών Αιγ. στην μνήμη του Επιτρόπου Νικολάου Παρασκευά, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ. συνεδρ 25/8/1931, δωρεά 25 λιρ. στην μνήμη του αντιπροέδρου Κωνσταντίνου Κορομηλή, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ. συνεδρ 5/3/1932, 10 λιρ. στην μνήμη Νικολάου Καμπά, πρώην προέδρου του Μικτού Εφετείου και Επιτρόπου της ΕΚΑ, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ. συνεδρ 30/5/1932, 10 λιρ. στην μνήμη του μηχανικού συμβούλου της, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ. συνεδρ 8/2/1933 και δωρεά 10 λιρ Αιγ. στην μνήμη του Αιμιλίου Κωνσταντινίδου, Επιτρόπου της Κοινότητας, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, ψήφισμα, 11/3/1942.

⁵⁸ Δωρεά 25 λιρ. της ΕΚΑ στην μνήμη του Θεοχάρη Κότσικα, ιδρυτού του ελληνικού νοσοκομείου, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ. συνεδρ 4/10/1932, δωρεά 10 λιρ. Αιγ. στην μνήμη του Ιωάννη Σακελλαρίδη, διάσημου γεωργού, που προσέφερε στην Αίγυπτο πολύτιμη υπηρεσία με την εφεύρεση της ομώνυμης ποικιλίας βάμβακος, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ. συνεδρ 13/12/1933, συμμετοχή στο πένθος για τον Νικόλαο Τσάμη, επίτιμο ιατρό του ελληνικού νοσοκομείου και πρώην διευθυντού του παθολογικού τμήματός του, με δωρεά 1000 Γρ Δ. υπέρ των πτωχών των κοινοτικών σχολείων, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ. συνεδρ 19/10/1938, 30 λίρες για τους άπορους μαθητές εις μνήμη Δομνίκης Ν Σαμαρίνα, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, ψήφισμα, 16/11/1939, 25 λίρες υπέρ των απόρων μαθητών των Σχολείων στην μνήμη της Ιουλίας Κωνστ. Σαλβάγου, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, ψήφισμα, 21/12/1939 και δωρεά 10 λιρ Αιγ. στην μνήμη του Αιμιλίου Κωνσταντινίδου, Επιτρόπου της Κοινότητας, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, ψήφισμα, 11/3/1942.

⁵⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/22/7/1919.

⁶⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/2/1951.

⁶¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 24/6/1952.

⁶² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 20/4/1932.

⁶³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 18/12/1934.

για την ενίσχυση των ιδιαίτερων μαθητικών ταμείων των μαθητικών κοινοτήτων.⁶⁴ Μεταπολεμικά, ανασυστάθηκαν οι Επιτροπές Κυριών για διενέργεια εισπράξεων υπέρ του Ταμείου Μαθητικής Προνοίας, μετά την μείωση των εισπράξεων που παρατηρήθηκε σε αρκετά σχολεία.⁶⁵ Αξίζει, να σημειωθεί και μία ακόμη μαθητική πρωτοβουλία για τον ίδιο σκοπό. Το 1919 μαθητές του Αβερωφείου έψαλαν τα κάλαντα υπέρ των απόρων συμμαθητών τους. Επειδή, όμως, δεν είχαν εξασφαλίσει την άδεια του γυμνασιάρχη, τους επισημάνθηκε ότι στο μέλλον απαγορευόταν κάθε παρόμοια κίνηση, χωρίς προηγουμένως να δοθεί κανονικά άδεια.⁶⁶

Πάντως, εμφανίστηκαν αρκετοί αρωγοί στην κοινοτική προσπάθεια για ενίσχυση των απόρων. Επρόκειτο για ιδιώτες ή για ομάδες πολιτών που ενίσχυαν την κοινωνική πολιτική της ΕΚΑ για τους μαθητές με χρήματα ή διάφορα είδη. Οι δωρεές χρημάτων προέρχονταν, ως επί το πλείστον, από σωματεία και ενώσεις.⁶⁷ Σε κάποια, μάλιστα, περίπτωση η δωρεά προερχόταν από ξένη εταιρεία και γινόταν την εποχή του Β' παγκόσμιου πολέμου και βοηθούσε στην κάλυψη αναγκών που ο πόλεμος προκαλούσε.⁶⁸ Κάποιες φορές είχαν την μορφή βραβείου, που απονεμόταν σε αριστούχο άπορο μαθητή.⁶⁹ Οι δωρεές σε είδος αφορούσαν την κάλυψη αναγκών ένδυσης ή υπόδησης των μαθητών.⁷⁰

Η υπεύθυνη της Κοινότητας (Εφορεία Σχολείων και Κοινοτική Επιτροπή) αναγνώριζαν το μέγεθος και την σημασία της προσφοράς και σε πολλές ευκαιρίες εξέφραζαν τις ευχαριστίες τους προς τους αρωγούς στο κοινωνικό έργο τους υπέρ του Αβερωφείου.⁷¹

Εξαιρετικής σημασίας απεδείχθη η ιατρική φροντίδα που η ΕΚΑ μερίμνησε να υπάρχει για τους μαθητές της, άπορους και μη. Η σχολική υγιεινή, με προορισμό την προαγωγή της σωματικής και πνευματικής υγείας του μαθητή, αποτέλεσε απαραίτητο συμπλήρωμα του εκπαιδευτικού προγράμματος και μια προσπάθεια

⁶⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 30/12/1936.

⁶⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/6/1948.

⁶⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 30/12/1/1920.

⁶⁷ Δωρεά 50 λιρών της Ελληνικής Λέσχης υπέρ της Μαθητικής Προνοίας του Αβερωφείου Γυμνασίου, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/2/1946. Δωρεά 71 Λιρών Αιγ. της ελληνικής Στοάς «Ατλας», για την παροχή βιβλίων υπέρ των απόρων μαθητών, που προέρχονταν από το ταμείο της Στοάς και από προσωπικές εισφορές των μελών της, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 7/20/10/1919.

⁶⁸ Δωρεά 500 Λιρών από, την Ανώνυμη Αιγυπτιακή Εταιρεία Filature Nationale, από την οποία δόθηκαν 50 Λίρες για πρωινό ρόφημα μαθητών τέκνων επιστρατευθέντων και 50 Λίρες για υποδήματα μαθητών τέκνων στρατευθέντων, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/1/1942.

⁶⁹ Βραβείο 5 στερλινών από την Φιλολογική Συντροφιά Ελληνίδων Κυριών Αλεξανδρείας για την άριστη απόφοιτη της Δ' Γυμνασίου, που διέπρεψε παρά την οικονομική της δυσχέρεια, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 26/5/1936.

⁷⁰ Προσφορά των Α Μάγιερ και Σια 50 ενδυμασιών υπέρ των απόρων μαθητών των Σχολείων, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ ΜΣΤ' 8/3/1885. Δωρεά του Κοράκη, Κοινοτικού Επιτρόπου, δέρματος για 300 ζεύγη υποδημάτων για παιδιά των Σχολείων και της εταιρείας Χαλκούσης και Υιοί για άλλα 300 ζεύγη, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/1/1942. Δωρεά υποδημάτων απόρων μαθητών. Από τα 1079 ζεύγη που διατέθηκαν, τα 60 διανεμήθηκαν στο γυμνάσιο αρρένων και τα 95 στα Αβερωφεία παρθεναγωγεία Μ Ε., ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 10/12/1954.

⁷¹ Συγχαρητήρια στον Σύλλογο Αποφοίτων Γυμνασίου για την ευεργετική δράση του υπέρ των απόρων μαθητών, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/1/1927. Για την δράση του Συλλόγου βλ. και παρακάτω. Επίσης, επ' ευκαιρία κάποιων δωρεών βιβλίων προς το Αβερωφείο ο Ν Βατιμπέλας αναφέρθηκε στις δωρεές προς το Γυμνάσιο και εξέφρασε την ευγνωμοσύνη του για τους ευεργέτες, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 2/12/1943.

εφαρμογής στην πράξη του αρχαίου γνωμικού "νούς υγιής εν σώματι υγεί". Η καθιέρωση της συστηματικής σχολικής υγιεινής στα αλεξανδρινά κοινοτικά εκπαιδευτήρια ήταν απαραίτητη λόγω και των οικονομικών συνθηκών υπό τις οποίες διαβιούσε ένα μεγάλο μέρος της παροικίας, με επιπτώσεις ακόμη και στην στοιχειώδη υγιεινή. Την σημαντική αυτή υπηρεσία αναλάμβαναν οι σχολίατροι. Επρόκειτο για Έλληνες ιατρούς, που τις περισσότερες φορές ανήκαν στο δυναμικό του ελληνικού κοινοτικού νοσοκομείου Αλεξανδρείας, του "Κοτσίκειου". Σκοπός του σχολιάτρου η εξέταση όλων των μαθητών, ο εντοπισμός των ασθενών και η παραπομπή τους στο "Κοτσίκειο" νοσοκομείο.

Ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα μαρτυρείται η παροχή υπηρεσιών ιατρού στα κοινοτικά σχολεία.⁷² Από τις αρχές του 20ου αιώνα η ιατρική παρουσία στο Αβερώφειο και στα υπόλοιπα κοινοτικά σχολεία μονιμοποιείται και αυξάνεται. Είναι σημαντικό ότι η θέση του σχολικού ιατρού προβλεπόταν στον "Κανονισμό των Σχολείων" που εγκρίθηκε το 1921.⁷³ Οι προσλήψεις ρυθμιζόνταν από την Κοινότητα.⁷⁴ Η Εφορεία των Σχολείων ήταν υπεύθυνη για την αντιμετώπιση αρκετών προβλημάτων της σχολιατρικής υπηρεσίας, όπως οι ώρες παρουσίας στα σχολεία,⁷⁵ τα οικονομικά θέματα,⁷⁶ και οι λόγοι παραίτησης των ιατρών.⁷⁷ Ιδιαίτερα απασχόλησε την ΕΚΑ το θέμα της αμοιβής των σχολιάτρων. Η αμοιβή που οριζόταν εξαρτιόταν από την γενικότερη οικονομική κατάσταση της Κοινότητας και, έτσι, παρουσίασε αρκετές διακυμάνσεις. Παράδειγμα, το 1931 η ελάττωση κατά το ήμισυ του μισθού των τριών ιατρών των σχολείων.⁷⁸ Μεταπολεμικά οι αμοιβές βελτιώθηκαν αισθητά.⁷⁹

Αρχικά υπήρχε ένας μόνο σχολίατρος,⁸⁰ για να αυξηθεί ο αριθμός αργότερα. Στα τέλη της δεκαετίας του '20 υπήρχαν δύο παθολόγοι ως σχολίατροι και στα μέσα της δεκαετίας του '30 αποφασίστηκε η απασχόληση και άλλων επιπλέον ιατρών για ειδικά νοσήματα.⁸¹ Το 1936 ανέλαβαν υπηρεσία πέντε παθολόγοι, δύο παιδίατροι και ένας οδοντίατρος⁸² και το επόμενο έτος επτά ιατροί, διαφόρων ειδικοτήτων και δύο οδοντίατροι ανέλαβαν τα ιατρεία, που λειτούργησαν για πρώτη φορά το 1937, στα διάφορα κοινοτικά σχολεία.⁸³ Εκτός από τους ιατρούς στα σχολεία υπήρχαν και νοσοκόμες του "Κοτσίκειου" νοσοκομείου. Συνήθως υπήρχε μία μόνιμη,⁸⁴ αλλά μαζί

⁷² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ ΝΖ' 20/6/1885, όπου εκφράζονται ευχαριστίες στον γιατρό Βαλασσόπουλο για τις υπηρεσίες του στους μαθητές των σχολείων και ειδικά στους άπορους. Ο Βαλασσόπουλος συνέχισε να προσφέρει τις υπηρεσίες του και τα επόμενα έτη, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ συνεδρ 29/12/12/1922.

⁷³ **Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης, Κανονισμός των Σχολείων**, Αλεξάνδρεια 1929, σσ 9-10, όπου το 24^ο άρθρο αναφερόταν στις αρμοδιότητες και στα καθήκοντα του ιατρού των σχολείων.

⁷⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 16/29/1/1917.

⁷⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/11/1947, οπότε ρυθμίστηκαν οι ώρες της ιατρού Τουρτούλη.

⁷⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 23/5/1923.

⁷⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/11/1947.

⁷⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/1/1931. Μερικά έτη αργότερα έγιναν αυξήσεις, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 8/5/1940.

⁷⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 26/6/1947, καθορισμός της ετήσιας αμοιβής του οδοντίατρου στις 400 λ Αιγ.

⁸⁰ "Επιθεώρησις του Τύπου - Αίγυπτος", Εκκλησιαστικός Φάρος, τ Α' (1908), σ 589.

⁸¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 21/11/1934.

⁸² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 30/12/1936.

⁸³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 13/5/1937.

⁸⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 20/1/1944 και συνεδρ 23/2/1944.

με τους ιατρούς μετεβαιναν στα σχολεία ακόμη δύο-τρεις,⁸⁵ που καθορίζονταν από το νοσοκομείο.

Οι σχολιάτροι ήταν υποχρεωμένοι να υποβάλλουν εκθέσεις προς την Εφορεία των Σχολείων, όπου αναφέρονταν τα σχετικά με την υπηρεσία τους, σχολιαζόταν η κατάσταση της υγείας των μαθητών και παρουσιαζόταν η γενική εικόνα υγιεινής των σχολείων. Αρχικά οι εκθέσεις ήταν μηνιαίες,⁸⁶ αλλά αργότερα αραιώσαν.⁸⁷ Ενίοτε κρινόταν απαραίτητο να υποβληθεί από τον σχολίατρο πόρισμα για κάποιο πρόβλημα υγείας των μαθητών.⁸⁸

Η ΕΚΑ επέβαλε να εξετάζονταν όλοι οι μαθητές και οι μαθήτριες κατά την έναρξη του σχολικού έτους.⁸⁹ Η εξέταση γινόταν από τον σχολίατρο στο ιατρείο του γυμνασίου· όσοι μαθητές παρουσίαζαν κάποιο πρόβλημα υγείας παραπέμπονταν στο νοσοκομείο για εξετάσεις και θεραπεία. Η τακτική αυτή διατηρήθηκε καθόλη την διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου.⁹⁰ Την δεκαετία του '50, μάλιστα, αποφασίστηκε να γίνεται η εξέταση των μαθητών και των μαθητριών από τους σχολιάτρους δύο φορές τον χρόνο, τους μήνες Οκτώβριο και Μάρτιο.⁹¹ Ιδιαίτερη ιατρική φροντίδα επιδείχθηκε για ορισμένες κατηγορίες ασθενών μαθητών, όπως ήταν οι φθισικοί μαθητές,⁹² ή οι ύποπτοι ως φθισικοί.⁹³

Οι σχολιάτροι κατά την διάρκεια του 20ου αιώνα αναγκάστηκαν αρκετές φορές να ζητήσουν την μη έναρξη ή την διακοπή των μαθημάτων. Το 1902 τα μαθήματα σε όλα τα κοινοτικά σχολεία καθυστέρησαν να ξεκινήσουν, λόγω της "ανωμάλου υγιεινής καταστάσεως".⁹⁴ Το 1909 ενέσκηψε επιδημία οστρακιάς στα σχολεία. Επειδή αρκετοί μαθητές και μαθήτριες προσεβλήθησαν από την ασθένεια αποφασίστηκε να κλείσουν τα σχολεία ως τις 15/28 Μαρτίου για να απολυμανθούν. Επειδή η επιδημία υφίστατο και μετά την προθεσμία, αποφασίστηκε να παραταθεί η διακοπή λειτουργίας τους ως και την Τρίτη του Πάσχα.⁹⁵ Το πρόβλημα, όμως, συνέχισε να υφίσταται και μετά την παρέλευση της προσθεσμίας, έτσι, παρατάθηκε, με εντολή των ιατρών η διακοπή της λειτουργίας, ενώ η ΕΚΑ κατέβαλε προσπάθειες

⁸⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 22/5/1939.

⁸⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 29/11/1/1915.

⁸⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/5/1953. Επίσης βλ. την ετήσια "έκθεση τακτικής περιθάλψεως Αβερωφείου γυμνασίου σχολικού έτους 1940-1941", ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Ν 39, 1943 "Σχολιατρική υπηρεσία".

⁸⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 31/1/1939, πόρισμα του σχολιάτρου για την κατηγορία που είχε προσάψει το Πατριωτικό Ίδρυμα Αθηνών, το οποίο το 1938 είχε προσκαλέσει τους μαθητές στην Ελλάδα, περί ύπαρξης αμοιβάδων ή τραχωμάτων στα παιδιά του Αβερωφείου.

⁸⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 29/11/1/1915.

⁹⁰ Για λεπτομερή περιγραφή αυτής της διαδικασίας βλ. "Εκθεσις Σχολιάτρων", 30/3/1942, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 479, 1943, "Παροχή βελτιωμένης εκ του συσσιτίου τροφής εις τα καχεκτικά παιδιά των σχολείων μας".

⁹¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 19/6/1953.

⁹² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 31/12/1/1904.

⁹³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/12/1951, αποφασίζεται να υποβληθούν σε ακτινογραφία μόνο όσοι μαθητές είναι ύποπτοι ως ασθενείς. Επίσης, υπήρχε η δυνατότητα για την φιλοξενία προφυματικών μαθητών σε ειδικό κέντρο, προσφορά του Συλλόγου Αλληλεγγύη-Εφάν, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 24/6/1952. Ακόμη, στην μάχη κατά της φυματώσεως βοήθησε και η δωρεά ενός Έλληνα ιατρού, του Παπαέλληνα, την προσφορά του υπέρ των μαθητών, που περιλάμβανε δωρεάν ακτινογραφία θώρακος και διαλέξεις για την φυματίωση, Βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 11/12/1953.

⁹⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 26/9/10/1902.

⁹⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ ΚΕ', 16/29/3/1909.

για να επαναλειτουργήσουν τουλάχιστον οι μεγάλες τάξεις μετά από μία εβδομάδα.⁹⁶ Το 1947 η αιγυπτιακή κυβέρνηση ζήτησε και η ΕΚΑ συμμορφώθηκε, να παραμείνουν τα ελληνικά σχολεία κλειστά, όπως και τα υπόλοιπα της Αλεξάνδρειας, μέχρι την λήξη της εορτής του Κουρμπάν-Μπαϊράμ, λόγω της επιδημίας χολέρας που υπήρχε στην πόλη⁹⁷ και το 1950 ο αρχίατρος ενημέρωσε την ΕΚΑ, για τα κρούσματα εγκεφαλονωτιαίας μηνιγγίτιδος που εμφανίστηκαν στην πόλη και ζήτησε την παρακολούθηση των μαθητών, ειδικά αυτών που απουσίαζαν από τα μαθήματα. Αποφασίστηκε η επισκέπτρια αδελφή να πηγαίνει στις οικίες των μαθητών που απουσίαζαν, για να εξακριβώνει τους λόγους αυτής της απουσίας.⁹⁸

Σημαντική προσφορά στους μαθητές αποτελούσε ο προληπτικός εμβολιασμός του μαθητικού πληθυσμού. Είχαμε αρκετές περιπτώσεις ομαδικού εμβολιασμού των μαθητών, όπως το 1907, όταν εγκρίθηκε ο αναδαμαλισμός των μαθητών⁹⁹ το 1941 ελήφθη απόφαση για εμβολιασμό όλων των μαθητών κάτω των 10 ετών κατά της διφθερίτιδας, με εντολή του αιγυπτιακού Υπουργείου Παιδείας και σύσταση για εμβολιασμό κατά του τύφου¹⁰⁰ το 1944 και το 1946 κατά της ευλογιάς, της διφθερίτιδος και του τυφοειδούς πυρετού¹⁰¹ το 1953 έγινε εμβολιασμός των μαθητών κατά της φυματιώσεως, παρόλο που οι σχολίατροι είχαν ενστάσεις και ζήτησαν να πληροφορηθούν, αν η εντολή του αιγυπτιακού Υπουργείου Παιδείας ήταν υποχρεωτική για τα ξένα σχολεία, αφού ο εν λόγω εμβολιασμός περιέκλειε αρκετούς κινδύνους.¹⁰²

Οι σχολίατροι γνωμοδοτούσαν, κατόπιν μελέτης και για μία σειρά άλλων ζητημάτων· τέτοια ήταν το θέμα της ωφέλειας ή βλάβης που προέκυπτε από τον συγκεκριμένο τρόπο γυμναστικής και της άθλησης των παιδιών, η βελτίωση της παρεχόμενης στο συσσίτιο τροφής¹⁰³ και η απαγόρευση στους μαθητές αγοράς τροφίμων από πλανόδιους πωλητές με πρόταση της σχολιατρικής υπηρεσίας. Γι' αυτό το τελευταίο αποφασίστηκε κάποιο από τα μεγάλα ζαχαροπλαστεία της Αλεξάνδρειας να αναλάβει με δικά του έξοδα την δημιουργία περιπτέρου, καταρχήν στο Σάτμπυ.¹⁰⁴ Επίσης, οι σχολίατροι έκαναν τακτικούς ελέγχους στα κυλικεία των σχολείων και εισηγούνταν τις απαραίτητες βελτιώσεις, ακόμη, και την διακοπή συνεργασίας με τους υπεύθυνους, όταν δεν τηρούνταν οι όροι υγιεινής της συμφωνίας.¹⁰⁵

⁹⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ ΚΣΤ', 2/15/1909.

⁹⁷ Η ΕΚΑ ζήτησε την αποστολή εμβολίων και φαρμάκων από την Ελλάδα για να καταπολεμήσει την νόσο, βλ. επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ προς τον γενικό πρόξενο της Ελλάδας Χαρ Ζαμαριά, 3/10/1947, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 129 (προέδρου 1947/1948).

⁹⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 29/12/1950.

⁹⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/18/12/1907.

¹⁰⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 2/6/1941.

¹⁰¹ Επιστολή του γραμματέα της ΕΚΑ προς τον γυμνασιάρχη Κ Φτυαρά, 10/3/1944, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 108 (γραμματέως 1944) και επιστολή του ίδιου στον γυμνασιάρχοντα Μ Χαβιαρά, 5/2/196, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 119 (γραμματέως 1945/1946).

¹⁰² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 15/1/1954.

¹⁰³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 9/3/1937.

¹⁰⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 13/5/1937, επίσης, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 22/11/1938, οπότε ετέθη θέμα υγιεινής διατροφή των μαθητριών, λόγω της προτίμησής τους σε πρόχειρες τοπικές τροφές, αντί για το υγιεινό συσσίτιο.

¹⁰⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 19/7/1939, λύση συνεργασίας με τον κυλικειάρχη, λόγω κακής υγιεινής και ελλειπούς καθαριότητας.

Η ΕΚΑ ήταν συμπαραστάτης αυτής της προσπάθειας της σχολιατρικής υπηρεσίας, που αποτελούσε απαραίτητη πτυχή της εκπαιδευτικής πολιτικής. Γι' αυτό μεριμνούσε για την αναδιοργάνωση της υπηρεσίας.¹⁰⁶ Ιδιαίτερη προσπάθεια κατεβλήθη το 1942, με την ανάθεση μελέτης στην τεχνική υπηρεσία για την αναδιοργάνωση του ιατρείου του Γυμνασίου Αρρένων, που βρισκόταν σε άθλια κατάσταση.¹⁰⁷ Ακόμη, η Κοινότητα συνιστούσε στους διευθυντές των σχολείων να συνεργάζονται και να βοηθούν τους ιατρούς των σχολείων¹⁰⁸ και ενημέρωνε την ελληνική κυβέρνηση για την δράση της σχολιατρικής υπηρεσίας.¹⁰⁹

Στα πλαίσια της σχολιατρικής υπηρεσίας λειτουργούσε και η οδοντιατρική υπηρεσία.¹¹⁰ Στην οδοντιατρική περίθαλψη, όμως, προηγούνταν οι άποροι, ακολουθούσαν οι πληρώνοντες λίγα δίδακτρα και έπειτα οι πληρώνοντες κανονικά τα δίδακτρα, αφού, θεωρητικά, οι τελευταίοι μπορούσαν να απευθυνθούν και σε εξωτερικούς ιατρούς.¹¹¹ Μεταπολεμικά, ανέλαβαν τρεις οδοντίατροι τον έλεγχο και την θεραπεία των μαθητών. Οι εύποροι θα κάλυπταν τα έξοδα θεραπείας τους, ενώ οι άποροι θα περιθάλπτονταν δωρεάν, με δαπάνη του ταμείου μαθητικής προνοίας.¹¹² Επίσης, οι μαθητές εξετάζονταν και από οφθαλμίατρο, ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα¹¹³ και εξής.¹¹⁴

Στα πλαίσια της κοινοτικής προσπάθειας για την ενίσχυση της διδασκαλίας στο γυμνάσιο εντάσσεται η λειτουργία των μελετητηρίων και των φροντιστηρίων. Σκοπός και των δύο θεσμών η παροχή βοήθειας στους μαθητές για την καλύτερη οργάνωση και απόδοση της μελέτης τους και η ενισχυτική διδασκαλία των αδύνατων μαθητών σε ορισμένα μαθήματα, κυρίως, στα λεγόμενα "δύσκολα" ή κύρια, όπως τα μαθήματα της ελληνικής γλώσσας και τα θετικά μαθήματα. Μια σημαντική πτυχή των δύο θεσμών ήταν ότι απευθύνονταν, ως επί το πλείστον, σε παιδιά προερχόμενα από οικογένειες με χαμηλά εισοδήματα και δεν είχαν τα μέσα (λεξικά, βοηθήματα, εγκυκλοπαίδειες) να μελετήσουν αποδοτικά στις οικίες τους.

Η ίδρυση του πρώτου μελετητηρίου γίνεται στα τέλη του 1901¹¹⁵ και αφορούσε τους μαθητές της ΜΕ. Η λειτουργία των μελετητηρίων είχε διάρκεια δύο ώρες κάθε μέρα, από τις 16:00 ως τις 18:00. Οι επιβλέποντες καθηγητές και ο επιστάτης θα λάμβαναν επίδομα 60 γ δ. τον μήνα.¹¹⁶ Απ' ότι φαίνεται το επιχείρημα πέτυχε και, έτσι, συνεχίστηκε η λειτουργία τους για το γυμνάσιο και την Σαλβάγειο

¹⁰⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/11/1936 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/11/1941.

¹⁰⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/1/1942 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/11/1942.

¹⁰⁸ Επιστολή του γραμματέα της ΕΚΑ προς τον γυμνασιάρχη Κωνσταντίνο Φτυρά, 23/12/1936, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ.74 (γραμματέως 1936/1937).

¹⁰⁹ Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ προς τον πρέσβη της Ελλάδας στην Αίγυπτο Βασ. Δενδραμή, 26/2/1936, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ.69 (προέδρου 1936).

¹¹⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 15/10/1948, όπου αναφέρεται το εβδομαδιαίο πρόγραμμα επισκέψεων των μαθητών στον οδοντίατρο.

¹¹¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 6/11/1946. Για το Ανώτερο Παρθεναγωγείο προβλεπόταν ξεχωριστός οδοαγίατρος, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/11/1936.

¹¹² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 24/3/1953.

¹¹³ Επιστολή των μελών της Εφορείας των Σχολείων προς τον οφθαλμίατρο Γ Μπυζέ, με την οποία τον ενημερώνουν ότι τα σχολεία είχαν οφθαλμίατρο, βλ. αριθμ 45, 12/24/1/1898, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ.3.

¹¹⁴ Επιστολή του προϊσταμένου της Εφορείας των Σχολείων προς τον Τρ Μηλαρά, διευθυντή της Οφθαλμολογικής Αστυκλινικής, 19/11/1948, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ.97 (1948).

¹¹⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ.ΚΑ', 12/25/12/1901.

¹¹⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 17/30/12/1901 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ ΚΒ', 23/5/1/1902.

και το επόμενο έτος 1902/1903, με κάποιες αλλαγές στην λειτουργία τους· δεν θα υπήρχε επιβλέπων καθηγητής και θα εξοπλιζόνταν με λεξικά, άτλαντες και βοηθητικά για τους μαθητές βιβλία. Δεκτοί γίνονταν, όσοι μαθητές επιθυμούσαν, χωρίς περιορισμούς.¹¹⁷ Τα μελετητήρια πέτυχαν στον σκοπό τους και η λειτουργία τους συνεχίστηκε τα επόμενα έτη. Τις περισσότερες φορές άρχιζαν να λειτουργούν από τα μέσα Νοεμβρίου και έπειτα¹¹⁸ και συνήθως είχαν διάρκεια έως τον Απρίλιο.¹¹⁹ Το 1910 οι μαθητές μπορούσαν να μένουν στο σχολείο ως τις 17:00, υπό την επίβλεψη ενός επιστάτη,¹²⁰ αλλά στην συνέχεια κρίθηκε καταλληλότερο για τους μαθητές τα μελετητήρια να λειτουργούν από τις 17:00 και συνήθως για δύο ώρες. Στεγάζονταν σε κάποιες αίθουσες στο Ζερβουδάκειο μέγαρο για τους μαθητές του Αβερωφείου. Εφοδιάζονταν συνεχώς με όλα τα απαραίτητα βοηθήματα¹²¹ και, ως επί το πλείστον, απευθύνονταν στους μαθητές που δεν διέθεταν άφθονα μέσα μελέτης στο σπίτι τους.¹²²

Ο θεσμός των μελετητηρίων συνεχίστηκε και τα επόμενα έτη, αλλά στις αρχές της δεκαετίας του '40, όταν ξεκίνησε η λειτουργία των φροντιστηρίων, παρουσιάζεται κάμψη στα μελετητήρια. Το 1949 αποφασίζεται να λειτουργήσουν μελετητήρια για τα σχολεία Μ.Ε. τα οποία θα χρησίμευαν κυρίως για την μελέτη των άπορων μαθητών¹²³ τελικά, όμως, δεν λειτούργησαν, αφού κρίθηκε ότι οι μαθητές μετά από πολύωρη διδασκαλία δεν θα απέδιδαν. Αντίθετα, θα λειτουργούσαν από τον Μάρτιο τα χειμερινά φροντιστήρια, που τα προηγούμενα έτη είχαν πολύ καλά αποτελέσματα.¹²⁴ Για τα μελετητήρια ξαναγίνεται λόγος το 1953, όμως, πληροφορούμαστε ότι τελικά αναβλήθηκε η λειτουργία τους.¹²⁵ Κατά πάσα πιθανότητα συνέχισαν να λειτουργούν παράλληλα τα φροντιστήρια.

Σκοπός των φροντιστηρίων, όπως είπαμε, ήταν η ενισχυτική διδασκαλία για τους αδύνατους μαθητές, σε ορισμένα μαθήματα κάποιας δυσκολίας. Η λειτουργία τους ήταν σαφώς πιο περίπλοκη και πιο δαπανηρή από αυτή των μελετητηρίων· στα μελετητήρια αρκούσε ένας επιστάτης για την επιτήρησή των μαθητών και η προμήθεια βοηθητικών βιβλίων· στα φροντιστήρια ήταν απαραίτητοι οι καθηγητές και αυτό αύξανε το κόστος λειτουργίας τους.

Η πρώτη αναφορά σε φροντιστήριο για τους μαθητές της Μ.Ε. γίνεται το 1942. Το κόστος για το γυμνάσιο αρρένων (χρησιμοποιήθηκαν 5 καθηγητές) για ένα έτος ήταν 108 λίρες και για το γυμνάσιο θηλέων (χρησιμοποιήθηκαν 4 καθηγητές) ήταν 86,400 λίρες. Ακόμη, έγινε δεκτή η πρόταση του εφόρου Παντελίδη να εισπράττονται τον μήνα 5 γρ δ. από τους μαθητές, αλλά για το έτος 1941-1942 η καταβολή του ποσού να είναι προαιρετική και, αν υπήρχε προθυμία στην καταβολή του, τότε από το επόμενο σχολικό έτος η καταβολή του να γίνει υποχρεωτική. Οι διευθυντές όφειλαν σε συνεργασία με τον γραμματέα της ΕΚΑ Ραδόπουλο να φροντίσουν για την καλή λειτουργία των Φροντιστηρίων και να εξετάσουν το ενδεχόμενο να εφαρμοστεί σε όλα τα σχολεία της Μ.Ε. το σύστημα που εισήχθη στο

¹¹⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 4/17/6/1902.

¹¹⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/18/12/1911.

¹¹⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 11/6/1929.

¹²⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 11/24/2/1910.

¹²¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/12/1928.

¹²² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 11/6/1929 και συνεδρ 10/12/1935, επίσης, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 14/6/1929.

¹²³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 21/1/1949.

¹²⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 28/2/199.

¹²⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/5/1953.

Αβερωφείο, να χρησιμοποιούνται, δηλαδή, απόφοιτοι του γυμνασίου, ως βοηθοί των καθηγητών στα φροντιστήρια.¹²⁶ Πάντως, η Κοινοτική Επιτροπή αποφάσισε δικαίωμα συμμετοχής να έχουν οι άποροι μαθητές, που δεν είχαν τα μέσα για να προμηθευτούν λεξικά ή να κάνουν ιδιαίτερα μαθήματα. Οι μαθητές αυτοί θα τύχαιναν της βοήθειας των καθηγητών, προς όφελος της παρεχόμενης παιδείας.¹²⁷

Το επόμενο σχολικό έτος ρυθμίστηκε λεπτομερώς η λειτουργία τους και χωρίστηκαν σε χειμερινά και θερινά. Τα φροντιστήρια λειτουργούσαν από τις 15 Ιανουαρίου ως τις 15 Ιουνίου καθημερινά, Δευτέρα, Τρίτη, Πέμπτη και Παρασκευή 16:30-17:30 και Τετάρτη και Σάββατο 15:00-17:00. Τάξη δημιουργούνταν αν υπήρχαν τουλάχιστον 6 μαθητές κατά μάθημα· σε κάθε μάθημα προγυμνάζονταν ως 3 ώρες την εβδομάδα. Το γυμνάσιο αρρένων προγυμνάζονταν στα Αρχαία Ελληνικά, στα Μαθηματικά, στα Γαλλικά και στα Αραβικά. Το γυμνάσιο θηλέων στα Αρχαία Ελληνικά, στα Μαθηματικά, στα Αγγλικά και στα Γαλλικά.¹²⁸ Το πρόγραμμα ρυθμιζόταν από την Εφορεία των σχολείων, σε συνεργασία με τους καθηγητές.¹²⁹ Από το 1951 και έπειτα αποφασίστηκε τα φροντιστήρια να λειτουργούν από την 1^η Μαρτίου.¹³⁰ Ένα μήνα, όμως, αργότερα, με πρόταση του γυμνασιάρχη Χαβιαρά και της διευθύντριας των Αβερωφείων παρθεναγείων Μ.Ε. Αλκμήνης Πετρόνδα, αποφασίστηκε να διακοπεί η λειτουργία των χειμερινών φροντιστηρίων του Αβερωφείου γυμνασίου αρρένων και θηλέων, διότι ούτε οι μαθητές και οι μαθήτριες έδειχναν πρόθυμοι για τακτική φοίτηση, ούτε οι εκπαιδευτικοί διέθεταν πρόθυμα τον απαιτούμενο χρόνο.¹³¹

Κάποιο πρόβλημα εμφανίστηκε με την συμμετοχή των καθηγητών στα φροντιστήρια του γυμνασίου θηλέων, που το έτος 1943/1944 λειτούργησαν μόνο δύο φορές την εβδομάδα, λόγω της επανάληψης της απογευματινής διδασκαλίας των σχολείων. Η Εφορεία απέδωσε αυτή την οπισθοχώρηση σε ολιγωρία των καθηγητών και με εγκύκλιό της έκανε σαφές ότι οι καθηγητές του γυμνασίου ήταν υποχρεωμένοι να διδάσκουν στα φροντιστήρια του γυμνασίου θηλέων κατά τις ελεύθερες ώρες τους.¹³² Επίσης, πρόβλημα εμφανίστηκε με την δημιουργία θερινού φροντιστηρίου (κατά τους μήνες Μάιο-Σεπτέμβριο) του γυμνασίου θηλέων το 1949, όταν η Εφορεία απέρριψε κατά πλειοψηφία την οργάνωσή του για τα μαθήματα Μαθηματικών, Χημείας, Γαλλικών και Αγγλικών· αντ'αυτού μπορούσε να ιδρυθεί φροντιστήριο για την Αραβική γλώσσα.¹³³

Μεταπολεμικά ιδρύθηκαν ορισμένα φροντιστήρια για την εξυπηρέτηση ειδικού σκοπού. Τέτοιο ήταν το ειδικό φροντιστήριο για την προπαρασκευή όσων αποφοίτων επιθυμούν εγγραφή στο Φαρούκειο Πανεπιστήμιο.¹³⁴ Επίσης, κατά την δεκαετία του '50, αποφασίστηκε να διοργανωθούν φροντιστήρια Αραβικών από τον καθηγητή Αλυ Νούρ, με δύο τμήματα: ένα για τις πρώτες τάξεις του γυμνασίου και ένα για τις τρεις τελευταίες.¹³⁵

Εξαιρετικής σημασίας για την κοινωνική ζωή της παροικίας αποδείχθηκε ο Σύλλογος των Αποφοίτων. Ιδρύθηκε στις 15 Σεπτεμβρίου 1917 και η ονομασία του

¹²⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/1/1942.

¹²⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/1/1942.

¹²⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 17/9/1942.

¹²⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 4/2/1943.

¹³⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/2/1951.

¹³¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 31/3/1951.

¹³² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 23/8/1944.

¹³³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 19/4/1949.

¹³⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/2/1949.

¹³⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/12/1951.

άλλαξε μέσα στον χρόνο.¹³⁶ Ανάμεσα στους πολλούς και σημαντικούς σκοπούς του Συλλόγου ήταν η βοήθεια των άπορων μαθητών των ελληνικών σχολών της Αλεξανδρείας και η βοήθεια προς τους αποφοίτους, που συνέχιζαν ανώτερες σπουδές.¹³⁷

Ο Σύλλογος των αποφοίτων αρχικά εγκατεστάθηκε στο κτίριο της Τοσιτσαίας Σχολής.¹³⁸ Το 1932 το γραφείο καταστράφηκε από πυρκαϊά και παραχωρήθηκε ένα νέο δωμάτιο, που χρησιμοποιήθηκε για την διανομή των βιβλίων των απόρων.¹³⁹ Ο χώρος, όμως, δεν επαρκούσε για ένα σύλλογο με πολυσχιδή δραστηριότητα, έτσι, όταν στα μέσα της δεκαετίας του '30 άρχισε η ανέγερση κτιρίου στο Σιάτμυ για την Αθλητική Ένωση Ελλήνων Αλεξανδρείας, έγινε δεκτή η πρόταση του Συλλόγου για χρήση του νέου κτιρίου και από τον Σύλλογο, για να στεγάσει τα γραφεία, το εντευκτήριο και την βιβλιοθήκη του.¹⁴⁰ Πάντως, ως το 1945 ο Σύλλογος κρατούσε στην Τοσιτσαία Δημοτική Σχολή μια αίθουσα, την οποία αποδέσμευσε για να χρησιμεύσει ως γραφείο της νεοεγκατασταθείσης εκεί Σχολής Κοπτικής Ραπτικής.¹⁴¹

Ο Σύλλογος παρουσίασε εξαιρετική φιλανθρωπική δραστηριότητα για τους άπορους μαθητές. Στα πλαίσια της λειτουργίας του ανέλαβε πολλές φορές την διανομή δωρεάν βιβλίων. Η αρχή παροχής αυτής της πολύτιμης υπηρεσίας πρέπει να έγινε στις αρχές της δεκαετίας του '30. Στην συνέχεια ο στόχος ήταν η προμήθεια και διανομή των σχολικών εγχειριδίων στους άπορους μαθητές των σχολείων. Οι άποροι μαθητές κατά την εγγραφή τους, συμπλήρωναν τις αιτήσεις του Συλλόγου για την παροχή δωρεάν βιβλίων. Για την επίτευξη του στόχου υπήρχε κονδύλιο στον προϋπολογισμό του Συλλόγου, ενώ στα δύσκολα χρόνια του '40 ζητήθηκε και η συνδρομή των εύπορων μαθητών, για την διάθεση των τυχόν αχρησιμοποίητων βιβλίων.¹⁴² Μεταπολεμικά, ο αριθμός των βιβλίων που διανέμονταν αυξήθηκε σημαντικά, φθάνοντας το 1946/47 τα 9.402 βιβλία, που δόθηκαν σε 1324 δικαιούχους μαθητές και το 1947/48 τα 10.785 βιβλία σε 1316 δικαιούχους μαθητές και μαθήτριες.¹⁴³ Κάποιες φορές τα βιβλία αποστέλλονταν από το Υπουργείο Παιδείας της Ελλάδος.¹⁴⁴

Παρόμοιος σύλλογος ιδρύθηκε και για τις απόφοιτες του Ανώτερου Παρθεναγωγείου. Η ιδέα για την ίδρυσή του ανήκε στην διευθύντρια Αλκμήνη

¹³⁶ Αρχικά ο Σύλλογος είχε την ονομασία "Σύλλογος Αποφοίτων Γυμνασίου". Μετά από πολλές αλλαγές στην ονομασία, που παρουσιάζονται στο οικείο κεφάλαιο ονομάστηκε στις 26 Οκτωβρίου 1957 "Σύλλογος Αποφοίτων Ελληνικών Σχολών Αβερωφείου Γυμνασίου και Σαλβαγείου Εμπορικής Σχολής εν Αλεξανδρεία".

¹³⁷ Βλ. άρθρο 2, "Καταστατικόν του εν Αλεξανδρεία συλλόγου Ελλήνων αποφοίτων Γυμνασίου", Αλεξανδρεία 1919, σ 3, και "Καταστατικόν του Συλλόγου Ελλήνων Αποφοίτων Αβερωφείου Γυμνασίου και Σαλβαγείου Εμπορικής Σχολής", Αλεξανδρεία 1959, σ 4.

¹³⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 2/15/8/1918 και 19/2/7/1920.

¹³⁹ Επιστολή του προέδρου του Συλλόγου Κ Μ Σαλβάγου προς τον προεδρεύοντα αντιπρόεδρο της ΕΚΑ Μιχαήλ Καζούλη, 24/9/1932, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 67 (1932).

¹⁴⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 14/2/1936.

¹⁴¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 25/10/1945.

¹⁴² Επιστολή της Εφορείας του Συλλόγου στον πρόεδρο της ΕΚΑ Μ Σαλβάγο, 4/10/1941, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 80 (1941).

¹⁴³ Επιστολή του προέδρου του Συλλόγου Κ Μ Σαλβάγου, 18/12/1947, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 93 (1947/1948).

¹⁴⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. 21/6/1955, το Υπουργείο Παιδείας της Ελλάδας έστειλε 579 βιβλία δωρεάν για να διανεμηθούν στους μαθητές του Αβερωφείου γυμνασίου. Την διανομή ανέλαβε ο Σύλλογος των Αποφοίτων, και συνεδρ. 17/11/1955, δωρεάν διανομή 10 σειρών βιβλίων του Υπουργείου Παιδείας από τον Σύλλογο των Αποφοίτων.

Πετρώνδα και για πρώτη φορά ετέθη το θέμα το 1936. Για άγνωστους λόγους η υλοποίηση της απόφασης καθυστέρησε κατά δύο έτη.¹⁴⁵ Τελικά, το 1938 με νέα πρόταση της Πετρώνδα συνεστήθη *Σύλλογος των Αποφοίτων Ανωτέρου Αβερωφείου Παρθεναγωγείου*.¹⁴⁶ Τα μέλη του Συλλόγου στην πρώτη συνεδρία ίδρυσαν το Στάμπειο Βραβείο στην μνήμη της Υπατίας Στάμπα, πρώην Διευθύντριας του Γυμνασίου Θηλέων, που θα το λαμβάνει η έχουσα τον μεγαλύτερο μέσο όρο βαθμολογίας μεταξύ των αποφοίτων της Δ΄ Γυμνασίου Θηλέων.

Σημαντικό τμήμα του του Αβερωφείου αποτελούσε η "βιβλιοθήκη των σχολείων ΜΕ.". Είναι αυταπόδεικτη η αξία μιας άρτια οργανωμένης σχολικής βιβλιοθήκης για την μόρφωση των μαθητών και η ύπαρξη και λειτουργία της πρέπει να θεωρείται "sine qua non" για κάθε σχολείο,¹⁴⁷ ανεξαρτήτως βαθμίδας. Η βασική διαφορά μιας σχολικής βιβλιοθήκης από μία οποιαδήποτε άλλη συνίσταται στο ότι οι άλλες απευθύνονται, κυρίως, σε μορφωμένους, ενώ η σχολική βιβλιοθήκη έχει πρωταρχικό σκοπό να μάθει στον μαθητή στην πράξη μέθοδο δουλειάς, μελέτης, μόρφωσης, πνευματικής και πολιτιστικής καλλιέργειας, μέσα από έναν αριθμό επιλεγμένων βιβλίων.

Η ιστορία της βιβλιοθήκης των σχολείων αρχίζει προς της ιδρύσεως του γυμνασίου και της αναγνώρισής του ως Αβερωφείου. Στην "Κανονισμό της εν Αλεξανδρεία Ελληνοαιγυπτιακής σχολής" του 1854, υπήρχε η πρόβλεψη για την λειτουργία της σχολικής βιβλιοθήκης και με δέκα άρθρα παρουσιάζονταν τα σχετικά με την λειτουργία, την οργάνωση και την αύξησή της.¹⁴⁸ Οι προσπάθειες για την οργάνωσή της ήταν αδιάκοπες και ξεκινούν ήδη από το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα. Έτσι και ενώ τα βιβλία αύξαναν, αποφασίζεται η καταλογογράφησης της και να αναλάβει βιβλιοφύλακας ο γυμνασιάρχης ή ο γραμματέας της κοινότητας.¹⁴⁹

Ηδη, είχαν αρχίσει οι δωρεές προς την βιβλιοθήκη, με τις οποίες αυξήθηκε σημαντικά ο αριθμός των βιβλίων της, χωρίς οικονομική επιβάρυνση από την πλευρά της ΕΚΑ. Πρώτος δωρητής της βιβλιοθήκης των σχολείων ήταν ο Μ.Τοσίτσας, που τον Μάιο του 1856 δώρισε 293 τόμους και οι οποίοι αποτέλεσαν τον πρώτο πυρήνα της βιβλιοθήκης.¹⁵⁰ Ακολούθησε το 1881 η δωρεά της βιβλιοθήκης (400 τόμων) του μακαρίτη Κων/νου Τύμπα, με την διαφορά ότι οι κληρονόμοι ζήτησαν από την κοινότητα να την αγοράσει.¹⁵¹ Δυστυχώς, με την δωρεά αυτή υπήρξε αρκετά σοβαρή εμπλοκή.¹⁵² Το 1886 ο ιατρός Λ Αννίνος δώρισε στην βιβλιοθήκη 298 τόμους ιστορικών και φιλολογικών έργων.¹⁵³ Το 1919 εγκρίθηκε η δωρεά 71 βιβλίων Ελλήνων συγγραφέων του Π Αυγουστίνου.¹⁵⁴ Το 1942 έγινε δεκτή η μεταθανάτια

¹⁴⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 17/7/1936 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/11/1936.

¹⁴⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 4/7/1938.

¹⁴⁷ Π Ξένου, "Η συμβολή και οι όροι καλής λειτουργίας της Σχολικής μας Βιβλιοθήκης", ΒΙΑΣ, τευχ 40, Ιούλιος 1953, σσ 11-13.

¹⁴⁸ "Περί βιβλιοθήκης", άρθρα 63-72, *Κανονισμός, της εν Αλεξανδρεία Ελληνοαιγυπτιακής σχολής*, Αθήναις 1854, σσ 17-19. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο "Κανονισμός των Σχολείων" και ο "Εσωτερικός Κανονισμός των Σχολείων" δεν περιέχουν άρθρα για την βιβλιοθήκη.

¹⁴⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Θ', 16/10/1878.

¹⁵⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, ευχαριστήριος επιστολή της Κοινοτικής Επιτροπής προς τον Μ.Τοσίτσα για την από 15/27 Μαΐου 1856 δωρεά βιβλίων, αριθμ 168, 5/17/6/1856.

¹⁵¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Γ', 12/7/1881.

¹⁵² Οι κληρονόμοι Τύμπα ζήτησαν πίσω την Βιβλιοθήκη, με την δικαιολογία ότι ο Τύμπας την άφησε με την διαθήκη του στις ανηψιές του. Η Κοινότητα ζήτησε αντίγραφο της διαθήκης για να συμφωνήσει, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ ΚΓ', 2/4/1883.

¹⁵³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 13/9/1886.

¹⁵⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 28/11/8/1919.

δωρεά της βιβλιοθήκης του επί σειρά ετών γενικού διευθυντού των σχολείων Παλαιολόγου Γεωργίου, που αποτέλεσε σημαντικότερη δωρεά, με ιδιαίτερη συναισθηματική αξία για το Αβερώφειο.¹⁵⁵ Τον Μάιο του 1955 η Εταιρία Θρακικών Μελετών, που έδρευε στην Αθήνα, έστειλε στην βιβλιοθήκη 16 τόμους ιστορικού περιεχομένου, σχετικού με την ιστορία του θρακικού ελληνισμού.¹⁵⁶

Η βιβλιοθήκη, όμως, ενισχύθηκε και από ξένους. Σημαντική ήταν η δωρεά διάφορων βιβλίων εκ μέρους της γαλλικής κυβέρνησης –μέσω των διπλωματικών της αντιπροσώπων στην Αίγυπτο– το 1912.¹⁵⁷ Η ίδια η ΕΚΑ μεριμνούσε για την ενίσχυση της βιβλιοθήκης ή ορισμένων επιμέρους τμημάτων της είτε με ίδια έξοδα, είτε με έξοδα διαφόρων κληροδοτημάτων, όπως το κληροδότημα Παπουλοπούλου. Αυτό το κληροδότημα χρησίμευσε για την αγορά βιβλίων για τις βιβλιοθήκες διδασκόντων και την βιβλιοθήκη Μ.Ε.,¹⁵⁸ για την αγορά βιβλίων παιδαγωγικού χαρακτήρα,¹⁵⁹ για την αγορά βιβλίων χρήσιμων στους καθηγητές του γυμνασίου,¹⁶⁰ καθώς και για την προμήθεια οργάνων φυσικής – χημείας, περιοδικών κλπ. Το 1948 εγκρίθηκε ο κατάλογος των υποψήφιων προς αγορά βιβλίων, αλλά επειδή εξαντλήθηκαν τα εισοδήματα από το κληροδότημα Παπουλοπούλου, λόγω της αγοράς οργάνων Φυσικής και Χημείας, αποφασίστηκε να αγοραστούν μόνο τα μισά βιβλία. Τα υπόλοιπα θα αγοράζονταν μόνο αν βρίσκονταν δωρητές.¹⁶¹

Η ΕΚΑ για την ενίσχυση της βιβλιοθήκης αποφάσισε όπως από το 1910 τα δικαιώματα των ενδεικτικών να καταχωρούνται στα έσοδα των σχολείων και να χρησιμεύουν για την συντήρηση της βιβλιοθήκης και τον μισθό καθηγητή βιβλιοθηκάρου.¹⁶² Ακόμη, η Κοινοτική Επιτροπή ενέκρινε διάφορα ποσά για την αγορά βιβλίων από τον προϋπολογισμό της,¹⁶³ Το 1936, επ' ευκαιρία της συμμετοχής των σχολείων στο πένθος για τον Φουάτ Α΄ κατετέθηκαν από την ΕΚΑ 100 λίρες υπέρ των βιβλιοθηκών των σχολείων.¹⁶⁴

Μεταπολεμικά¹⁶⁵ καταβλήθηκαν πιο συστηματικές προσπάθειες για την καλύτερη λειτουργία και απόδοσή της. Από το 1944 λειτούργησαν στα πλαίσιά της,

¹⁵⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 387, 1941, "Θάνατος και κηδεία Παλαιολόγου Γεωργίου, πρώην γενικού διευθυντού των Σχολείων".

¹⁵⁶ ΑΕΚΑ, "επιστολή του γυμνασιαρχέοντος Ιω Χατζηανέστη στον πρόεδρο της ΕΚΑ Αν Θεοδωράκη με την οποία τον ενημέρωνε για την δωρεά", αριθμ 1029, 2/5/1955.

¹⁵⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 8/21/3/1912 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 1/14/3/1912, επρόκειτο για εκατό βιβλία, που δωρήθηκαν με εντολή του Γάλλου υπουργού Δημοσίας Εκπαιδύσεως ως επιβράβευση για την πρόοδο των μαθητών και τις προσπάθειες της ΕΚΑ για την εμπέδωσή του.

¹⁵⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 9/3/1926, με πίστωση 200 λ Αιγ.

¹⁵⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/1/1942.

¹⁶⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 8/4/1940, με πίστωση 57,800 λ Αιγ.

¹⁶¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/5/1948.

¹⁶² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 5/18/1/1911.

¹⁶³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 3/3/1925, οπότε εγκρίθηκε πίστωση 200 λιρών για την αγορά βιβλίων και άλλων εποπτικών μέσων για τα σχολεία. Επίσης, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 25/4/1939, οπότε αποφασίστηκε η συμπλήρωση της βιβλιοθήκης με την αγορά βιβλίων, της γαλλικής έκδοσης Budget, Αρχαίων Ελλήνων Συγγραφέων, με μετάφραση και κριτική, αξίας 20 λ Αιγ.

¹⁶⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ συνεδρ 28/4/1936.

¹⁶⁵ Το 1933 είχε ανατεθεί στον Ιωάννη Κανάβη, που σπούδασε από την υποτροφία Σαλβάγου, η τακτοποίηση της βιβλιοθήκης των σχολείων Μ.Ε., βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/7/1933.

μια γαλλική και μια αγγλική βιβλιοθήκη.¹⁶⁶ Οι καθηγητές των Αγγλικών και των Γαλλικών κατέβαλλαν μεγάλες προσπάθειες για την ανεύρεση των κατάλληλων βιβλίων σ' αυτές τις δύο γλώσσες.¹⁶⁷ Λίγα έτη αργότερα η Κοινοτική Επιτροπή αποφάσισε να οργανωθεί εκ νέου η λειτουργία της, για να καταστεί ελκυστική στους μαθητές και έτσι να αυξηθεί το ενδιαφέρον τους για το μαθητικό βιβλίο.¹⁶⁸ Στα πλαίσια αυτής της προσπάθειας κρίθηκε απαραίτητη η επισκευή του χώρου της βιβλιοθήκης και η κατασκευή νέων επίπλων. Η βιβλιοθήκη στεγαζόταν σε ένα τμήμα του Ζερβουδακείου στο Σάτμπυ. Τα σχέδια της νέας αναπαλαιωμένης αίθουσας εγκρίθηκαν από την Κοινοτική Επιτροπή.¹⁶⁹ Τα εγκαίνιά της έγιναν στις 26 Νοεμβρίου 1950.¹⁷⁰ Ένα έτος αργότερα, τον Νοέμβριο του 1951,¹⁷¹ άρχισε να λειτουργεί η δανειστική βιβλιοθήκη για όλες τις τάξεις, καθώς και το αναγνωστήριο για τις τρεις τελευταίες τάξεις του γυμνασίου και το Τμήμα Θετικών Επιστημών.¹⁷² Παράλληλα, συνεχιζόταν η προσπάθεια ταξινόμησης των βιβλίων, πλουτισμού και καλής λειτουργίας της βιβλιοθήκης.¹⁷³ Η λειτουργία της συνεχίστηκε και τα επόμενα έτη με μεγάλη επιτυχία.¹⁷⁴

Περιελάμβανε βιβλία όλων των ειδικοτήτων, που μπορούσαν να συμβάλουν στην παιδεία των μαθητών, εγκυκλοπαιδείες, μεγάλη συλλογή λεξικών, την *Patologia Graeca* του Μίτση, σειρές περιοδικών και εφημερίδων και πολλά λογοτεχνικά βιβλία, ελληνόγλωσσα και ξενόγλωσσα· ακόμη, υπήρχαν βιβλία χρήσιμα για τους καθηγητές. Εξαιρετικής αξίας ήταν και οι χειρόγραφοι χάρτινοι κώδικες, το "βροντολόγιο-σεισμολόγιο", το "προγνωστικόν χρόνων" και η "Θεία Λειτουργία Ιωάννου του Χρυσοστόμου".¹⁷⁵ Εξαιρετικής αξίας ήταν ο χάρτινος ιστορικός κώδικας, αποτελούμενος από 154 φύλλα, με τίτλο "*κρόνικα, ήγουν χρονογραφία του νησίου της Κύπρου αρχίζον [τας] από τον καιρόν του Νωε, έως τους 1572· μετεγλωττίσθη από το λατείνον εις το ρωμαϊκόν από τον Λογίτον σκευοφύλακα εκ χώρας Λευκάρων*".¹⁷⁶

Η αξία αυτής της βιβλιοθήκης είναι ανυπολόγιστη ουσιαστικά και συναισθηματικά· ουσιαστικά διότι με το πλήθος και την αναμφίβολη ποιότητα των βιβλίων της συνέβαλε τα μέγιστα στην ολοκληρωμένη μόρφωση των μαθητών του Αβερωφείου γυμνασίου, ενώ αποτελούσε και αποτελεί λαμπρό δείγμα βιβλιοθήκης ελληνικού σχολείου της διασποράς, την στιγμή που, ακόμη στις μέρες μας, παρόμοιες βιβλιοθήκες σε ελλαδικά σχολεία σπανίζουν ή δεν υπάρχουν· συναισθηματικά, διότι οι απόφοιτοι του σχολείου την θυμούνται με ευγνωμοσύνη, παρά τις όποιες

¹⁶⁶ Πάνου Ξένου, "*Η συμβολή και οι όροι καλής λειτουργίας της Σχολικής μας Βιβλιοθήκης*", ΒΙΑΣ, τευχ 41, Αύγουστος 1953, σ 11.

¹⁶⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 18/7/1944.

¹⁶⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/6/1948.

¹⁶⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 16/2/1950.

¹⁷⁰ Ευθυμίου Θ. Σουλογιάννη, "*Η βιβλιοθήκη των σχολείων Μέσης Εκπαίδευσης της Ελληνικής Κοινότητας Αλεξανδρείας*", Πάνταινος, τευχ., έτος 81^ο, Οκτώβριος - Δεκέμβριος 1989, σ 176.

¹⁷¹ Βλ. πρόσκληση του γενικού προξένου στα εγκαίνια της νέας αίθουσας βιβλιοθήκης, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 149 (προέδρου, 1950/1951).

¹⁷² Πάνου Ξένου, "*Η συμβολή...*", ό π., σ 11.

¹⁷³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/10/1951.

¹⁷⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 23/11/1954.

¹⁷⁵ Ευθυμίου Θ. Σουλογιάννη, "*Η Ελληνική Κοινότητα Αλεξανδρείας 1843-1993*", σ 164.

¹⁷⁶ Σπυρίδωνος Λάμπρου, "*Σύμμικτα χειρόγραφοι μετάφρασις και χρονικόν του Λουσιβιανού*", Νέος Ελληνομήμων, τευχ Δ' (31/12/1916), τ ΙΓ' (1916), σσ 472-475.

δυσλειτουργίες παρουσιάστηκαν και αναγνωρίζουν την σημασία της στην μόρφωσή τους.¹⁷⁷

Στο Αβερώφειο γυμνάσιο έγινε μια δωρεά αρχαίων νομισμάτων του Ευστρατίου Γλυμενοπούλου. Επρόκειτο για νομίσματα της εποχής του Μεγάλου Αλεξάνδρου, των ελληνικών και ρωμαϊκών χρόνων.¹⁷⁸ Χάρη σ' αυτήν την δωρεά δημιουργήθηκε το αρχαιολογικό μουσείο του Αβερωφείου γυμνασίου. Εκτός από αυτό υπήρχε μουσείο φυσικής ιστορίας, σχετικό με το φυτικό και ζωικό βασίλειο.¹⁷⁹

Για τα διδακτικά εγχειρίδια που χρησιμοποιούνταν στο Αβερώφειο δεν υπάρχουν πολλά στοιχεία από ολόκληρο το υπο εξέταση διάστημα, παρά μόνο για τα έτη 1943-1953. Για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση γνωρίζουμε ότι τα απαραίτητα σχολικά εγχειρίδια συγγράφονταν από εκπαιδευτικούς των κοινοτικών σχολείων και τυπώνονταν σε ελληνικά τυπογραφεία της Αλεξάνδρειας.¹⁸⁰ Θα μπορούσε να υποθεθεί ότι το ίδιο ίσχυε για την ΜΕ. Η αναγνώριση, όμως, του Αβερωφείου από την ελληνική κυβέρνηση και η νομοθετημένη δυνατότητα των αποφοίτων να φοιτούν στα ελληνικά πανεπιστήμια, μάλλον μας οδηγούν στην υπόθεση ότι τα σχολικά εγχειρίδια του Αβερωφείου ήταν τα ελλαδικά. Αυτό, ασφαλώς, αναφορικά με τα μαθήματα του ελληνικού προγράμματος για τα μαθήματα των ξένων γλωσσών και του αιγυπτιακού προγράμματος χρησιμοποιούνταν τα ανάλογα εγχειρίδια, είτε ξένα, είτε γραμμένα από τους καθηγητές.

Όπως σημειώθηκε και πιο πάνω το διάστημα 1943-1953 υπάρχουν ενδιαφέρουσες πληροφορίες επί του θέματος, που ίσως να φωτίζουν συνολικά το ζήτημα. Το 1943, ενδεχομένως, λόγω του πολέμου και της κατοχής της Ελλάδας από τις δυνάμεις του Αξονα, ήταν αδύνατο να εξασφαλιστούν τα σχολικά βιβλία από το κέντρο. Γι' αυτό έπρεπε να τυπωθούν βιβλία στην Αλεξάνδρεια· έτσι, η ΕΚΑ ζήτησε το θέμα της εκτύπωσης των σχολικών βιβλίων των σχολείων ΜΕ. να συζητηθεί μεταξύ Πρεσβείας και βιβλιοπωλών, χωρίς την ανάμειξη της.¹⁸¹ Δεν γνωρίζουμε τις τελικές αποφάσεις.

Μεταπολεμικά, και αφού ολοκληρώθηκε ο χωρισμός του γυμνασίου σε κλασσικό και τμήμα θετικών επιστημών, χρειάστηκε να ρυθμιστεί το θέμα της προμήθειας των σχολικών βιβλίων. Αποφασίστηκε στο κλασσικό τμήμα να χρησιμοποιηθούν τα βιβλία του κρατικού οργανισμού της Ελλάδας· στο τμήμα θετικών επιστημών να χρησιμοποιηθούν όσα βιβλία κρίνονται κατάλληλα από τα αντίστοιχα της Βαρβακείου σχολής Αθηνών, τα υπόλοιπα να είναι όμοια με τα αντίστοιχα του Victoria College και του γαλλικού λυκείου. Για όσα μαθήματα δεν υπήρχαν ικανοποιητικά σε ποιότητα βιβλία, τότε οι καθηγητές όφειλαν να μεταφράσουν τα καταλληλότερα από τα ξενόγλωσσα και να διανείμουν τις πολυγραφημένες μεταφράσεις στους καθηγητές.¹⁸² Βλέπουμε, λοιπόν, ότι εφαρμόστηκε ένα μικτό σύστημα· οι ανάγκες του κλασσικού τμήματος, όπως ήταν φυσικό, καλύπτονταν από την Ελλάδα, ενώ για την θετική κατεύθυνση χρησιμοποιούνταν τα καταλληλότερα ελλαδικά βιβλία και τα υπόλοιπα προέρχονταν από άλλες πηγές, με γνώμονα πάντα την ποιότητα και το όφελος των μαθητών.

¹⁷⁷ **Ευθυμίου Θ. Σουλογιάννη**, *"Η βιβλιοθήκη των σχολείων..."*, ό π., σ 176.

¹⁷⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ ΙΓ', 27 9/2/1901 και ευχαριστήρια επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ στον Ε Γλυμενόπουλο για την δωρεά του, αριθμ 92, 30/12/1/1901, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 3.

¹⁷⁹ **Ευθυμίου Θ. Σουλογιάννη**, *Η Ελληνική Κοινότητα Αλεξανδρείας...*, σ 164.

¹⁸⁰ **Ευθυμίου Θ. Σουλογιάννη**, *Η Ελληνική Κοινότητα Αλεξανδρείας 1843-1993*, σ 177.

¹⁸¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/6/1943.

¹⁸² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/2/1946.

Όταν τα βιβλία που ζητούνταν από την Ελλάδα έφθαναν στην Αλεξάνδρεια, διατίθεντο στους μαθητές των σχολείων από τα κυριότερα βιβλιοπωλεία της πόλης, στις τιμές που καθόριζε η ΕΚΑ· ο Σύλλογος των Αποφοίτων τα προμηθευόταν στην τιμή του κόστους.¹⁸³ Ο συγκεκριμένος τρόπος εργασίας ήταν επιτυχής, με αποτέλεσμα οι Έλληνες βιβλιοπώλες της Αλεξανδρείας, με έγγραφό τους ανακοίνωσαν στην ΕΚΑ την συμφωνία τους για τις κοινοτικές αποφάσεις και ενέργειες στο θέμα των σχολικών βιβλίων και έθεταν τις επιχειρήσεις τους στην διάθεση της ΕΚΑ για περαιτέρω, επί του θέματος, συνεργασία.¹⁸⁴ Το επόμενο, μάλιστα, έτος έγινε δεκτό το αίτημα των βιβλιοπωλών της Αλεξανδρείας να τους δοθεί νωρίς ο κατάλογος των αναγκαίων σχολικών βιβλίων του επόμενου σχολικού έτους 1947/1948· ακόμη, να καθοριστεί από κοινού με την ΕΚΑ η τιμή του κάθε βιβλίου και να ανακοινωθεί στους μαθητές, ώστε να γνωρίζουν το συνολικό κόστος που θα τους επιβάρυνε.¹⁸⁵ Όταν εντοπιζόταν κάποια έλλειψη, η ΕΚΑ μεριμνούσε για την παραγγελία και αποστολή των απαραίτητων βιβλίων.¹⁸⁶

Αργότερα, δημιουργήθηκε κάποιο πρόβλημα με την ύπαρξη κάποιας ποσότητας απούλητων βιβλίων. Ο επιθεωρητής Ατσαβές πρότεινε στην ΕΚΑ να αγοράζει απευθείας τα απαραίτητα βιβλία και να τα διαθέτει στους βιβλιοπώλες, ώστε να μην μένουν απούλητα βιβλία εις βάρος της.¹⁸⁷ Το 1953 οι ίδιοι οι βιβλιοπώλες ζήτησαν να αυξηθεί η τιμή των σχολικών βιβλίων κατά 20% , για να αντιμετωπιστούν οι ζημίες από την υποτίμηση της δραχμής. Το αίτημά τους, όμως, δεν έγινε δεκτό.¹⁸⁸ Παρόλα αυτά, οι βιβλιοπώλες επέμειναν και ζήτησαν αύξηση του κέρδους τους, με το αιτιολογικό ότι ο Οργανισμός Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων δεν έδινε τα βιβλία με την έκπτωση του 30% , όπως πρότερα.¹⁸⁹

Η ΕΚΑ, εκτός από τα βιβλία φρόντιζε και για την προμήθεια μαθητικών τετραδίων. Οι παραγγελίες, για ορισμένο είδος τετραδίου, δίνονταν στο ελληνικό εργοστάσιο "Λαγουδάκη" στην Αλεξάνδρεια.¹⁹⁰

Τα σχολεία της ΕΚΑ είχαν την δυνατότητα να εισάγουν ατελώς στην Αίγυπτο βιβλία, χάρτες, όργανα και γενικά αντικείμενα χρήσιμα για την λειτουργία των σχολείων. Η πρώτη αναφορά στην εισαγωγή ατελώς σχολικών ειδών γίνεται το 1910¹⁹¹ και προφανώς το ίδιο ίσχυσε και τα επόμενα έτη.¹⁹²

¹⁸³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 29/9/1946.

¹⁸⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 29/9/1946.

¹⁸⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/5/1947.

¹⁸⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/12/1947.

¹⁸⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/12/1951.

¹⁸⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/5/1953.

¹⁸⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/7/1953.

¹⁹⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 22/9/1943. Υπήρχαν δύο είδη τετραδίων : των 5 και των 7 γρ δ. Τα τετράδια των 5 γρ δ. παραγγέλνονταν στο εργοστάσιο Λαγουδάκη.

¹⁹¹ Επιστολή του γραμματέα της ΕΚΑ Ρ Ραδόπουλου στον Παλαιολόγο Γεωργίου (αριθμ 1319, 16/2/10/1910), με την οποία ζητούσε να γίνει ένας κατάλογος με τα απαραίτητα προς εισαγωγή είδη για το γυμνάσιο, ώστε να ρυθμιστεί το θέμα της φορολογικής ατέλειας, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ. 6. Στο θέμα επανήλθε ο πρόεδρος της ΕΚΑ Μιχαήλ Συναδινός λίγους μήνες μετά, προφανώς λόγω της μη τακτοποίησης του θέματος, ίσως εξαιτίας της απουσίας του Γενικού Προξένου. Με επιστολή του (5/16/2/1912) στον Γενικό Πρόξενο Αντ. Σακτούρη ζητάει να χορηγηθεί η ατέλεια από τα αιγυπτιακά τελωνεία – με την μεσολάβηση του προξενείου – για σχολικά είδη αξίας 100 Λ Αιγ., βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ. 7, σ 492.

¹⁹² Πληροφορούμαστε, ότι το 1934 ο Γενικός Πρόξενος της Ελλάδος Χρ Διαμαντόπουλος, με το υπ' αριθμ. 474, της 24/1/1934, ζητούσε να πληροφορηθεί, αν τα σχολικά βιβλία των

Οι μαθητές, που κατά την διάρκεια των σπουδών τους στο Αβερύφειο αρίστευαν, βραβεύονταν είτε από ελληνικές οργανώσεις και αδελφότητες, είτε από ιδιώτες. Η βράβευση αυτή συνδυαζόταν και με την κοινωνική πολιτική της ΕΚΑ, αφού αρκετά από τα βραβεία είχαν αποδέκτες άπορους άριστους μαθητές.

Ειδικότερα, οι άριστοι τύχαιναν βράβευσης από τα πρώτα έτη της λειτουργίας του γυμνασίου στην Αλεξάνδρεια. Η πρώτη δωρεά για βραβεία στους αριστούχους που πληροφορούμαστε ήταν ύψους 500 φράγκων και προερχόταν από τον Ελληνικό Επικουρικό Σύλλογο.¹⁹³ Η ίδια η ΕΚΑ φρόντιζε για την βράβευση των αριστούχων μαθητών.¹⁹⁴ Ως τέτοιοι θεωρούνταν όσοι μαθητές εκτός από άριστες επιδόσεις είχαν επιδείξει και διαγωγή βαθμολογημένη τουλάχιστον με το βαθμό οκτώ.¹⁹⁵ Πολύ αργότερα, τροποποιήθηκε η απόφαση για τους αριστούχους, ώστε να βραβεύονται μαθητές που αρίστευσαν σε ορισμένα μαθήματα μόνο, άσχετα αν συγκέντρωναν βαθμολογία μεγαλύτερη του 16.¹⁹⁶ Ένα ειδικό βραβείο θεσπίστηκε από την Κοινότητα την καλύτερη προφορά στην Αγγλική γλώσσα και αφορούσε τα Αβερύφεια σχολεία θηλέων της ΜΕ.¹⁹⁷

Ο Σύλλογος Αποφοίτων απένειμε κατ'έτος βραβεία στην μνήμη της Υπατίας Στάμπα, του Ν.Τσολεκίδη, του Σπ Σπηλιωτόπουλου, του Γεωργίου Γλύπτου¹⁹⁸ και προς τιμήν του Οθωνος, τα οποία από το 1951, δίνονταν προς τιμήν του τότε προέδρου της ΕΚΑ Δημητρίου Ζερμπίνη, κατόπιν δικής τους επιθυμίας και πρωτοβουλίας, ονομαζόμενα Ζερμπίνεια.¹⁹⁹

Βραβεία επιδόσεων προσέφεραν και ιδιώτες· αποτελούνταν είτε από χρηματικό ποσό, είτε από είδος. Χαρακτηριστικό τους είναι ότι αφορούσαν μαθητές και μαθήτριες ορισμένων τάξεων του γυμνασίου. Έτσι, υπήρχε η δωρεά Μ.Αυγουστίνου για βραβείο στον αριστεύοντα μαθητή της Δ' Γυμνασίου,²⁰⁰ το βραβείο του Ν.Γ.Πηλαβάκη στον αριστεύοντα μαθητή της Δ' τάξης του γυμνασίου,²⁰¹ το βραβείο 5 στερλινών από την Φιλολογική Συντροφιά Ελληνίδων Κυριών Αλεξανδρείας για την άριστη άπορη απόφοιτη της Δ' Γυμνασίου²⁰² και το βραβείο του Χριστοφόρου Περαιού, προέδρου της Κυπριακής Αδελφότητας, που προσέφερε εξάλλο βραβείο για δύο μαθήτριες της Δ' και Ε' Γυμνασίου.²⁰³ Επίσης, οι βραβευθέντες του Κληροδοτήματος Μιτσή ήταν άποροι και κέρδιζαν λεξικά.²⁰⁴

κοινοτικών εκπαιδευτηρίων εισάγονταν από την Ελλάδα. Έτσι, ο πρόεδρος της ΕΚΑ Μ.Σαλβάγος, με επιστολή του (αριθμ. 74/172, 29/1/1934) τον ενημέρωνε ότι τα σχολικά βιβλία τα προμηθεύονται οι μαθητές από τα ελληνικά βιβλιοπωλεία της Αλεξανδρείας, τα οποία τα εισάγουν για λογαριασμό τους. Πάντως, συμπλήρωνε, όσες φορές τα σχολεία χρειάστηκε να εισάγουν είτε σχολικά βιβλία, είτε άλλα είδη για την λειτουργία τους, «πάντοτε μέχρι σήμερα εισήχθησαν δια του τελωνείου ατελώς», βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ. 61 (προέδρου 1934), σ. 38.

¹⁹³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/9/1885.

¹⁹⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Δ', 23/5/11/1903 και συνεδρ Θ', 14/27/11/1904.

¹⁹⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Ε', 5/18/1/1904.

¹⁹⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 23/5/1950.

¹⁹⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/1/1942, το βραβείο ήταν ύψους 10 λιρών Αιγ.

¹⁹⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/11/1936, το βραβείο Γεωργίου Γλύπτου ήταν 5 λιρών Αιγ.

¹⁹⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 29/6/1951.

²⁰⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Γ', 11/24/6/1903.

²⁰¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 23/5/1/1912.

²⁰² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 26/5/1936.

²⁰³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 15/6/1937.

²⁰⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/4/1938.

Στο Αβερώφειο γυμνάσιο από την αρχή της λειτουργίας του και ως το 1920 περίπου, συγκροτούνταν κάθε έτος εξεταστική επιτροπή των προφορικών εξετάσεων. Έργο της η προφορική εξέταση των μαθητών του γυμνασίου. Ως το 1914 εξετάζονταν όλες οι τάξεις, ενώ από εκείνο το έτος μόνο οι μαθητές της τελευταίας τάξης του γυμνασίου.²⁰⁵ Μέλη της ήταν Κοινοτικοί Επίτροποι και κάποιος εκπρόσωπος του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας· για πολλά χρόνια αυτός ήταν ο μητροπολίτης Τριπόλεως Θεοφάνης. Οι εξετάσεις γίνονταν στα σχολεία²⁰⁶ κατά το πρώτο δεκαπενθήμερο του Ιουνίου και ο καθορισμός των μελών γινόταν λίγο νωρίτερα, τον μήνα Μάιο.²⁰⁷

Οι μαθητές που αποφοιτούσαν από το Αβερώφειο λάμβαναν τα απολυτήρια τους κατά την διάρκεια μιας τελετής, που πέρασε στην ιστορία του γυμνασίου ως "ημέρα απονομής των απολυτηρίων". Αποτελούσε μια λαμπρή τελετή που συγκινούσε τους μαθητές, καθώς σήμαινε το πέρασμά τους στην ενήλικη φάση της ζωής τους, ως πολίτες μιας φημισμένης πόλης, με πολλές ιδιαιτερότητες.

Χρονικά, η τελετή λάμβανε χώρα το τελευταίο δεκαήμερο του Ιουνίου και ειδικότερα την τελευταία του εβδομάδα ή, το αργότερο, τις πρώτες ημέρες του Ιουλίου.²⁰⁸ Το σημαντικό αυτό γεγονός πραγματοποιούνταν στον χώρο των κοινοτικών σχολείων του Σάτμπυ και πολλές φορές στο γυμναστήριο της Σαλβαγείου σχολής.²⁰⁹ Στην τελετή παρίσταντο οι επικεφαλείς της ΕΚΑ,²¹⁰ πολλές φορές ο Πατριάρχης Αλεξανδρείας ή κάποιος εκπρόσωπός του, των διαφόρων αδελφοτήτων και παροικιακών σωματείων και, ασφαλώς, οι γονείς, οι συγγενείς και οι φίλοι των αποφοίτων. Το 1921 λόγω των ταραχών στην πόλη κατά τον μήνα Μάιο δεν έγινε η τελετή και αυτό ίσχυσε για ορισμένα έτη, για να ξαναρχίσει το 1925.²¹¹ Η απονομή των απολυτηρίων σφράγιζε, με τον επισημότερο τρόπο, την μαθητική ζωή στο Αβερώφειο γυμνάσιο.

Μια ενδιαφέρουσα πτυχή της εσωτερικής ζωής του γυμνασίου ήταν οι εορτές. Αυτές αποτελούσαν μια πάγια ευκαιρία αναφοράς και τιμής εξαιρετικών γεγονότων, θρησκευτικών, ως επί το πλείστον ή εθνικών και ξεκούρασης, όταν υπήρχε αργία των σχολείων. Το Αβερώφειο γυμνάσιο, όπως και τα υπόλοιπα ελληνικά κοινοτικά σχολεία της Αλεξανδρείας, ακολουθούσε, καταρχήν, το επίσημο εορτολόγιο των ελλαδικών σχολείων, με την προσθήκη σημαντικών αιγυπτιακών εορτών. Αυτό σήμανε αύξηση των ημερών αργίας σε σχέση με τα ελλαδικά γυμνάσια, όταν το πρόγραμμα του ήταν εξαιρετικά επιβαρυνμένο από τα επιπλέον μαθήματα του αιγυπτιακού προγράμματος και των ξένων γλωσσών και, ως εκ τούτου, ο χρόνος διδασκαλίας περιορισμένος.

²⁰⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/22/5/1914.

²⁰⁶ Από το 1910 γίνονταν στο Ζερβουδάκειο μέγαρο, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. 7/20/5/1910.

²⁰⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. συνεδρ 28/11/7/1906, συνεδρ 30/13/5/1909, συνεδρ 29/12/5/1910, συνεδρ. 5/18/12/1911, συνεδρ 9/22/5/1914 και συνεδρ. 18/31/5/1916.

²⁰⁸ Βλ. ενδεικτικά-ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. 30/13/5/1909, συνεδρ. 9/22/3/1911, συνεδρ. 9/22/5/1914, συνεδρ. 18/31/5/1916, συνεδρ. 13/26/4/1917, συνεδρ 2/15/5/1918, συνεδρ 9/22/5/1919, συνεδρ 17/30/4/1920, συνεδρ 11/6/1929 και συνεδρ 29/5/1933 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 28/2/1940.

²⁰⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 23/5/1923.

²¹⁰ Τις περισσότερες φορές απηύθυνε χαιρετισμό ο πρόεδρος της ΕΚΑ ή κάποιος εκπρόσωπός του, βλ. "Ο κ Σαλβάγος ομιλεί προς τους τελιοφοίτους δια την αγωγήν και τον χαρακτήρα των νέων", Ταχυδρόμος-Αίγυπτος, 10/6/1957.

²¹¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 2/6/1925.

Το πρόβλημα αναδείχθηκε κατά την δεκαετία του '20. Το 1928 εγκρίθηκε το νέο εορτολόγιο των σχολείων· αργίες καθορίστηκαν η 9^η Οκτωβρίου, επέτειος της αναρρήσεως στον Θρόνο του Βασιλιά της Αιγύπτου Φουάτ Α΄, η 26^η Οκτωβρίου, από 24 Δεκεμβρίου έως και 7 Ιανουαρίου, από την Μεγάλη Τετάρτη ως και την Τρίτη της Διακαινησίμου, η 30η Ιανουαρίου, η Καθαρά Δευτέρα, η 15^η Μαρτίου, επέτειος της ανεξαρτησίας της Αιγύπτου, η 25^η Μαρτίου, ελληνική εθνική επέτειος, η 23^η Απριλίου, η 21^η Μαΐου και όλα τα απογεύματα των "Χαιρετισμών".²¹² Το εορτολόγιο αυτό είχε τριαντατρείς ημέρες αργίας, από τις οποίες μόνο δύο είχαν σχέση με την Αίγυπτο. Το πρόβλημα με τον μεγάλο αριθμό των αργιών, που οφειλόταν βασικά στην τήρηση όλων των αργιών του ελληνικού κράτους, αναδείχθηκε σε ένα από τα ζητήματα που απασχόλησαν την Εφορεία των Σχολείων τα επόμενα έτη, ώσπου το 1937 επήλθε αλλαγή στο εορτολόγιο. Χαρακτηριστικό της ήταν ο δραστικός περιορισμός των αργιών από τριαντατρείς σε είκοσιτρείς. Οι είκοσιμία ημέρες ήταν για θρησκευτικούς λόγους, ενώ μόνο δύο ημέρες, η επομένη των αγώνων και η 28 Απριλίου (επέτειος της ανάρρησης στον θρόνο του Βασιλέως της Αιγύπτου) ήταν πολιτικές εορτές. Καταργήθηκαν οι αργίες της 26^{ης} Οκτωβρίου, της 21^{ης} Μαΐου, της Καθαράς Δευτέρας και περιορίστηκαν κατά πέντε οι ημέρες αργίας των Χριστουγέννων (από 24 Δεκεμβρίου ως και την 1^η Ιανουαρίου και τα Θεοφάνεια).²¹³

Η αλλαγή αυτή του εορτολογίου είχε απρόσμενη εξέλιξη, αφού προκλήθηκε αντίδραση από το ελληνικό κράτος. Ο Επιθεωρητής των αναγνωρισμένων σχολείων αλλοδαπής έστειλε αναφορά προς το Υπουργείο Παιδείας της Ελλάδος για την μη τήρηση του επίσημου εορτολογίου από τα κοινοτικά σχολεία. Η Εφορεία, όταν ενημερώθηκε, απάντησε ότι αυτό οφειλόταν στην ανάγκη τήρησης και ορισμένων αργιών του αιγυπτιακού κράτους, γεγονός που αύξανε τις αργίες των σχολείων. Ενδεχόμενη τήρηση όλων των ελλαδικών αργιών θα προκαλούσε ζημία στην εκπαίδευση των παιδιών. Η ΕΚΑ επέμεινε στην απόφασή της και αποφάσισε να ενημερωθεί επίσημα το Υπουργείο και να ζητηθεί η άδεια του για τις αναγκαίες αλλαγές στο εορτολόγιο.²¹⁴ Πάντως, η όλη υπόθεση είχε αντίκτυπο και στις ελληνικές κοινότητες του "εσωτερικού", που ανέμεναν την τελική ρύθμιση στην Αλεξάνδρεια για να ακολουθήσουν και οι ίδιες, εναρμονιζόμενες με τα νέα δεδομένα. Τελικά, θεωρήθηκε καταλληλότερο να επαφίεται στην κρίση των σχολικών Εφόρων κάθε κοινότητας, η εφαρμογή ή όχι ολόκληρου του ελλαδικού εορτολογίου, λόγω των ειδικών συνθηκών ζωής που αντιμετώπιζε κάθεμία.²¹⁵

Στις αρχές της δεκαετίας του '40 το εορτολόγιο των σχολείων συμπληρώθηκε με τις αιγυπτιακές εορτές, κατόπιν πρότασης του γυμνασιάρχη Φτυρά και του διευθυντή της Σαλβαγείου Σπηλιωτόπουλου. Προστέθηκαν οι κινητές εορτές του Μικρού Βαϊραμίου, του Μεγάλου Βαϊραμίου και των γενεθλίων του Προφήτη και οι κρατικές εορτές της επετείου ανάρρησης στον Θρόνο του Βασιλιά Φουάτ Α΄ στις 6 Μαΐου και της ανεξαρτησίας της Αιγύπτου στις 15 Μαρτίου.²¹⁶ Έτσι, οι ημέρες αργίας αυξήθηκαν κατά τέσσερις και έφθασαν τις είκοσιεπτά.

Τον Σεπτέμβριο του 1958 είχαμε την τελευταία, για την υπό εξέταση περίοδο, αλλαγή του εορτολογίου. Οι ημέρες αργίας αυξήθηκαν σε τριανταμία, από τις οποίες

²¹² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/12/1928.

²¹³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 27/4/1937 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 13/5/1937.

²¹⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/5/1938. Η ελλαδική αντίδραση προήλθε καθυστερημένα, ένα χρόνο μετά την απόφαση αλλαγής του εορτολογίου.

²¹⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 19/7/1939.

²¹⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 11/8/1941.

οι εικοσιτέσσερις ήταν ελληνικές²¹⁷ και οι επτά αιγυπτιακές. Εδώ το ενδιαφέρον εστιάζεται στις αιγυπτιακές, που οι τέσσερις αφορούσαν την θρησκευτική εορτή του Ραμαζανίου και οι τρεις εθνικές επετείους της Ηνωμένης Αραβικής Δημοκρατίας: η 16^η Ιανουαρίου, επέτειος του Αιγυπτιακού Συντάγματος, η 17^η Απριλίου, επέτειος της ένωσης της Αιγύπτου με την Συρία και η 18^η Ιουνίου, επέτειος της ανακήρυξης της Αιγυπτιακής Δημοκρατίας.²¹⁸

Από το 1960, με εντολή της διεύθυνσης Ξένης παιδείας, της Εκπαιδευτικής Ζώνης Αλεξανδρείας, καθιερώθηκαν επτά επίσημες αιγυπτιακές εορτές, κατά τις οποίες η αργία όλων των σχολείων ήταν υποχρεωτική. Ήταν η επέτειος της Ηνωμένης Αραβικής Δημοκρατίας στις 22 Φεβρουαρίου, η παραμονή του μικρού Βαϊραμίου και οι τρεις ημέρες του, η εορτή του Σαμ ελ Νεσίμ (Δευτέρα του Ορθόδοξου Πάσχα), η παραμονή του Μεγάλου Βαϊραμίου και οι τέσσερις ημέρες του, η επέτειος της Επανάστασης στις 23 Ιουλίου, η γέννησις του Προφήτου (Μούλετ ελ Νάμπι) και η πρώτη της Εγείρας. Υπήρχαν, επίσης, επίσημες επέτειοι που εορτάζονταν εντός των σχολείων, χωρίς να σταματήσει η διδασκαλία και η επέτειος της Νίκης (23 Δεκεμβρίου), η επέτειος της εκκενώσεως της Συρίας (17 Απριλίου) και η επέτειος εκκενώσεως της αιγυπτιακής επαρχίας (18 Ιουνίου).²¹⁹

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η εξέλιξη ορισμένων εορτών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτέλεσαν τα Χριστούγεννα. Ως τα μέσα του '20 που η Εκκλησία της Αλεξανδρείας διόρθωσε το ημερολόγιό της, η Κοινότητα εόρταζε τα Χριστούγεννα με το νέο ημερολόγιο, ενώ η Εκκλησία με το παλαιό. Έτσι, την ημέρα που η ΕΚΑ είχε Χριστούγεννα, το Πατριαρχείο τιμούσε την μνήμη του Αγίου Σπυρίδωνος. Εδώ, όμως, υπάρχει μια ενδιαφέρουσα απόφαση της Εφορείας: η ημέρα μνήμης του Αγίου Σπυρίδωνος -κατά το παλαιό ημερολόγιο- να είναι εορτάσιμη μέρα, δηλαδή με αργία.²²⁰ Η συγκεκριμένη ημέρα ουδέποτε εορταζόταν με αργία, οπότε βάσιμα μπορούμε να υποθέσουμε ότι μέσω της αργίας, τα ελληνικά κοινοτικά σχολεία εόρταζαν, με έμμεσο τρόπο, τα Χριστούγεννα και με το νέο ημερολόγιο. Αργότερα και προ της συνολικής ρύθμισης του εορτολογίου των σχολείων, αποφασίστηκε δεκαπενθήμερος αργία για τα Χριστούγεννα και η εορτή των Τριών Ιεραρχών να γίνεται την Κυριακή μετά τις 30 Ιανουαρίου.²²¹ Αυτή η απόφαση δεν διήρκεσε πολύ, έτσι, λίγα έτη αργότερα υπήρχαν νέες αποφάσεις, που όριζαν αργία για τα Χριστούγεννα και την Πρωτόχρονα μικρότερη των δεκαπέντε ημερών, ενώ η αργία της 2ας Ιανουαρίου επιβεβαιώθηκε τουλάχιστον δύο φορές.²²² Παραμονές των Χριστουγέννων τελούνταν χριστουγιαννιάτικες εορτές κατά σχολή, με την Κοινότητα να καλύπτει τα έξοδα αυτών των εκδηλώσεων.²²³

²¹⁷ Οι ελληνικές ήταν η 28^η Οκτωβίου, από παραμονής των Χριστουγέννων ως και την 2^η Ιανουαρίου, τα Θεοφάνεια, η 30^η Ιανουαρίου, η 25^η Μαρτίου, από την Μεγάλη Τετάρτη ως και την Τρίτη της Διακαινησίμου, η επόμενη των σχολικών αγώνων, της Αναλήψεως και η 29^η Ιουνίου (Πέτρου και Παύλου).

²¹⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 29/9/1958. Εκτάκτως, τον Δεκέμβριο του 1958 ανακοινώθηκε ότι θα αργούσαν τα σχολεία στις 23 του μήνα "επί τη Εορτή της Νίκης της Διόρυγος", ΑΕΚΑ, "Ειδοποίηση στους διευθυντές Μέσης και Τεχνικής Εκπαίδευσης", 18/12/1958.

²¹⁹ ΑΕΚΑ, "Εγκύκλιος του γενικού διευθυντή της Εκπαιδευτικής Ζώνης Αλεξανδρείας Αμπντέλ Λατίφ Άχμετ σχετική με τις επίσημες εορτές-αργίες των σχολείων", 18/12/1959.

²²⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/2/β/1902.

²²¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 4/17/10/1918.

²²² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 30/12/1/1920 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 31/1/1939.

²²³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 22/2/1940 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 10/12/1954.

Για τις εορτές του Πάσχα δεν υπάρχουν ιδιαίτερες πληροφορίες. Σύμφωνα με τα εγκεκριμένα εορτολόγια των σχολείων οι πασχαλινές διακοπές διαρκούσαν μίας εβδομάδα, από την Μεγάλη Τετάρτη ως και την Τρίτη της Διακαινησίμου. Με την εορτή του Πάσχα συνδέονται και οι εορτές της Αναλήψεως και του Αγίου Πνεύματος. Το 1935 η Εφορεία όρισε να προστεθεί στο εορτολόγιο η εορτή της Αναλήψεως και όχι η εορτή του Αγίου Πνεύματος, όπως επιθυμούσε ο προϊστάμενος του Ευαγγελισμού Ιωάννης Καραμηνάς.²²⁴ Η αργία της Αναλήψεως συνεχίστηκε όλο το υπόλοιπο υπο εξέταση διάστημα. Δεν υπάρχουν άλλες μεγάλες αλλαγές στις θρησκευτικές εορτές του Αβερωφείου, εκτός από μία περίπτωση: το 1947, για άγνωστους λόγους, υπήρξε αλλαγή στις εορτές του έτους. Έτσι, περιορίστηκαν στο ελάχιστο οι αργίες των Χριστουγέννων και του Πάσχα, ενώ και οι υπόλοιπες εορτές περιορίστηκαν και θα εορτάστηκαν στο τέλος της εβδομάδας, δηλαδή το Σάββατο.²²⁵

Τα σχολεία τιμούσαν εξαιρετικά τις εθνικές επετείους, που ήταν σημαντικές για τον εθνισμό των μαθητών, όπως την εορτή της 25^{ης} Μαρτίου. Κάθε χρόνο το Αβερωφείο διοργάνωνε εορτή με επίκαιρη ομιλία και τραγούδια.²²⁶ Από το 1944 καθιερώθηκε η ανάκρουση του ελληνικού εθνικού ύμνου, στις εσωτερικές εορτές των σχολείων, που ενθουσίαζε τους παρισταμένους.²²⁷ Στην Αλεξάνδρεια το 1941 τιμήθηκε για πρώτη φορά η εθνική επέτειος της 28^{ης} Οκτωβρίου, ως σύμβολο της ηρωικής αντιστάσεως του ελληνικού λαού κατά του εισβολέα, με αργία των σχολείων και επίσημο εορτασμό.²²⁸ Οι εορταστικές εκδηλώσεις είχαν μεγάλη επιτυχία, ενώ επετεύχθη ο κύριος σκοπός τους, η τόνωση του ηθικού των Ελλήνων της Αλεξάνδρειας.

Μία ακόμη εθνική εορτή ήταν αυτή της σημαίας. Ο ετήσιος εορτασμός της καθιερώθηκε το 1909,²²⁹ ενώ από τα πρώτα έτη μετά την καθιέρωσή της τονίστηκε η ιδιαίτερη σημασία της για τους μαθητές.²³⁰ Από το 1929 αποφασίστηκε να τελείται η εορτή κατά την β' Κυριακή του Νοεμβρίου,²³¹ ενώ το 1935 έγινε δεκτό στον εορτασμό της ημέρας στο Σάτμπυ να συμμετάσχουν όλα τα σχολεία της Αλεξανδρείας,²³² κοινοτικά και ιδιωτικά. Εξαιρετική λαμπρότητα δόθηκε στην εορτή της σημαίας το 1941: είχε προηγηθεί ο λαμπρός εορτασμός της 28^{ης} Οκτωβρίου. Η εορτή στις 9 Νοεμβρίου 1941 οργανώθηκε με λαμπρό τρόπο για την εξύψωση του ηθικού των Ελλήνων,²³³ παρουσία υψηλών Ελλήνων προσκεκλημένων. Μεταξύ άλλων παρέστησαν ο αντιπρόεδρος της ελληνικής κυβερνήσεως και Υπουργός των Ναυτικών Αλ Σακελλαρίου και ο Αρχηγός του Βασιλικού Ελληνικού Στρατού Μέσης Ανατολής Εμμ. Τζανακάκης.²³⁴ Καθόλη την διάρκεια της δύσκολης περιόδου κατοχής της Ελλάδας από τον Άξονα η εορτή της σημαίας είχε ιδιαίτερη λαμπρότητα και συμβολισμό.²³⁵

²²⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 29/5/1935.

²²⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/12/1947.

²²⁶ Βλ. Πρόγραμμα εορτασμού, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Ν 41, 1944, "Εορτασμός 25^{ης} Μαρτίου 1944". Επίσης, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 24/3/1953 και συνεδρ 13/3/1957.

²²⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/1/1944.

²²⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 23/10/1941.

²²⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/27/9/1909.

²³⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/22/10/1917 και συνεδρ 28/11/10/1920.

²³¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 21/11/1929.

²³² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 10/1/1935.

²³³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 23/10/1941.

²³⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/11/1941 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 26/11/1941.

²³⁵ "Η χθεσινή μεγαλιώδης τελετή της σημαίας των κοινοτικών μας σχολείων", Αίγυπτος, 15/11/1943, σ 1.

Αξίζει να αναφερθεί ένα ξεχωριστό γεγονός που έλαβε χώρα στο Αβερύφειο γυμνάσιο το 1910· πρόκειται για την εορτή "των πολεμικών σημαιών" του νέου θωρηκτού του ελληνικού βασιλικού πολεμικού ναυτικού "Γεώργιος Αβέρωφ", που διοργανώθηκε στην αίθουσα του Αβερωφείου, από τον ελληνικό σύλλογο της Αλεξάνδρειας "Αισχύλος", την Κυριακή 24/6 Νοεμβρίου 1910.²³⁶

Η ΕΚΑ τιμούσε και ορισμένες σημαντικές θρησκευτικές εορτές της φιλοξενούσας χώρας. Πρώτη από τις θρησκευτικές εορτές των Μουσουλμάνων τιμήθηκε η ημέρα του Κουρμπάν Μπαϊράμ, με αργία, εις ένδειξη τιμής προς την φιλοξενούσα χώρα.²³⁷ Αργία τηρούνταν και στην εορτή του Μεγάλου Βαϊραμίου και, όταν το 1949 η εορτή συνέπεσε με την πρώτη ημέρα των μαθημάτων στα ελληνικά σχολεία, η ΕΚΑ μετέθεσε την έναρξή τους μία ημέρα αργότερα.²³⁸ Ακόμη, η ΕΚΑ θέσπισε, ευθύς μετά την ανεξαρτησία της Αιγύπτου, τον σημαϊστολισμό των κοινοτικών ιδρυμάτων κατά τις εθνικές εορτές της χώρας.²³⁹

Μια από τις ευχάριστες και ωφέλιμες νεανικές ενασχολήσεις, που ενίσχυναν το Αβερύφειο και η ΕΚΑ, ήταν ο αθλητισμός. Οι σχολικοί αγώνες για πολλά χρόνια αποτέλεσαν έναν από τους ισχυρότερους θεσμούς και σημαντικό ετήσιο γεγονός των σχολείων. Οι πρώτοι σχολικοί αγώνες διοργανώθηκαν το 1920. Είχε προηγηθεί η απόφαση οι εξετάσεις της Γυμναστικής εκείνου του έτους να έχουν τον χαρακτήρα των αγώνων.²⁴⁰ Οι αγώνες είχαν μεγάλη επιτυχία και, έτσι, αποφασίστηκε από το επόμενο έτος να τελούνταν Παναγύπτιοι ελληνικοί σχολικοί αγώνες, με την συμμετοχή των κοινοτικών σχολείων από όλη την Αίγυπτο και των ιδιωτικών σχολείων. Σκοπός τους η καλλιέργεια ευγενούς άμιλλας μεταξύ των μαθητών και αθλητικής επίδοσης. Τελικά, δεν μπόρεσαν να προσέλθουν τα κοινοτικά σχολεία του εσωτερικού, παρά μόνο τα ιδιωτικά. Παρόλα αυτά οι αγώνες σημείωσαν επιτυχία και καθιερώθηκαν.²⁴¹ έκτοτε, οι αγώνες τελούνταν κάθε έτος,²⁴² ενώ καθιερώθηκε για πολλά χρόνια να διαρκούν δύο ημέρες, Σάββατο και Κυριακή, ώστε να μην χάνονται μαθήματα εξαιτίας τους. Στους αγώνες συμμετείχαν οι μαθητές των κοινοτικών σχολείων της Αλεξάνδρειας. Αρκετές χρονιές, πληροφορούμαστε, ότι προσκαλούνταν και συμμετείχαν τα ιδιωτικά σχολεία της Αλεξάνδρειας²⁴³ επίσης, ήταν πάγια η κοινοτική επιθυμία για την συμμετοχή των κοινοτικών σχολών του εσωτερικού, αλλά αυτό δεν κατορθώθηκε και, τελικά, τα σχολεία αυτά δεν προσκαλούνταν στους αγώνες.²⁴⁴

Κατά τα επόμενα έτη αναπτύχθηκε ο θεσμός των σχολικών αγώνων. Το 1925 ο Σύλλογος Αποφοίτων γυμνασίου ίδρυσε το Κανισκέρειο βραβείο, που ήταν έπαθλο

²³⁶ Βλ. ευχαριστήρια επιστολή του προέδρου του "Αισχύλου" στον πρόεδρο της ΕΚΑ για την παραχώρηση της αίθουσας, αριθμ 493, 17/30/10/1910, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 11 (1910).

²³⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 18/3/1905.

²³⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 30/9/1949.

²³⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 24/3/1924.

²⁴⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 6/19/3/1920 και συνεδρ 12/25/6/1920. Επίσης, **Ελληνική εν Αλεξάνδρεια Κοινότης, Λογοδοσία του έτους 1920, Αλεξάνδρεια 1921, σ η´.**

²⁴¹ **Ελληνική εν Αλεξάνδρεια Κοινότης, Λογοδοσία του έτους 1921, Αλεξάνδρεια 1922, σ ιε´.**

²⁴² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 10/23/3/1921.

²⁴³ Τα ιδιωτικά σχολεία προσεκλήθησαν το 1922, το 1923 (ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 6/3/1923), το 1928 (ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 15/2/1928) και το 1929 (ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 6/3/1929).

²⁴⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 6/3/1923.

στο αγώνισμα της σκυταλοδρομίας.²⁴⁵ Στους ΧΙ αγώνες το 1930, κατά την παρέλαση των μαθητών προηγήθηκε άγημα δοκίμων, ναυτών και ναυτόπαιδων του ελληνικού εκπαιδευτικού πολεμικού πλοίου "Αρης", που εκείνες τις ημέρες επισκεπτόταν την Αλεξάνδρεια.²⁴⁶

Οι αγώνες έως και το 1929 τελούνταν στο κοινοτικό στάδιο του Σάτμπυ παραπλεύρως του Ζερβουδακείου μεγάρου.²⁴⁷ Το 1929, όμως, εγκαινιάστηκε στην Αλεξάνδρεια το νέο Δημοτικό Στάδιο, παρουσία του Βασιλέα της Αιγύπτου Φουάτ Α΄ και με συμμετοχή των ελληνικών κοινοτικών σχολείων, που παρέλασαν ενώπιον των επισήμων.²⁴⁸ Από το 1930 και ως τις αρχές της δεκαετίας του '50 οι σχολικοί αγώνες τελούνταν σ' αυτό το στάδιο.²⁴⁹

Οι αγώνες από την πρώτη χρονιά περιελάμβαναν αρκετά αγωνίσματα: δρόμο 100, 192, 400, 800 και 1500 μέτρων, σκυταλοδρομία μεταξύ μαθητών του Αβερωφείου και της Σαλβαγείου, άλμα απλούν μετά φοράς, και άνευ φοράς, άλμα εις ύψος μετά φοράς και άνευ φοράς, άλμα εις τριπλούν, δισκοβολία ελληνική και ελευθέρα, λιθοβολία, σφαιροβολία και διεγκυστίδα, μεταξύ μαθητών του Αβερωφείου και της Σαλβαγείου· γίνονταν επιδείξεις ομάδων στην σουηδική γυμναστική και στους ελληνικούς χωρούς και οργανώνονταν αθλοπαιδιές.²⁵⁰ Μεταπολεμικά, φαίνεται πως τα αθλήματα περιορίστηκαν κάπως και περιελάμβαναν αγώνες δρόμου 100 μέτρων, 1500 μέτρων, άλμα εις μήκος και σφαιροβολία (με σφαίρα κανονικού βάρους).²⁵¹

Για την προετοιμασία τους η ΕΚΑ έδειχνε μεγάλη ευαισθησία και επιμέλεια,²⁵² αναλάμβανε με προθυμία τα έξοδα,²⁵³ μεριμνούσε για την διατήρηση της τάξης κατά την διάρκειά τους²⁵⁴ και συνέχαιρε για την επιτυχημένη

²⁴⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 11/5/1925.

²⁴⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 29/4/1930.

²⁴⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 6/3/1929.

²⁴⁸ ωΠΕΣ, συνεδρ 5/11/1929, ΠΚΕ, συνεδρ 21/11/1929 και **Ελληνική εν Αλεξάνδρεια Κοινότης**, *Λογοδοσία του έτους 1929*, Αλεξάνδρεια 1922, σ κζ΄. Για την καλύτερη παρουσία των μαθητών είχαν δοθεί 200 λ Αιγ. από την ΕΚΑ στον γενικό διευθυντή των σχολείων. Αξίζει να σημειωθεί ότι η καλή παρουσία των Ελλήνων μαθητών προκάλεσε τα ευμενή σχόλια του Βασιλέα Φουάτ, βλ. συγχαρητήρια επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ στον Παλαιολόγο Γεωργίου για την άριστη παρουσία των μαθητών, 18/11/1929, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 47 (προέδρου 1929/1930).

²⁴⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 29/4/1930, επίσης, βλ. -ενδεικτικά- ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/1/1948, συνεδρ 26/4/1948, συνεδρ 28/2/1951. Κώλυμα στην παραχώρηση του σταδίου υπήρξε το 1937, με αποτέλεσμα να μετατεθεί η οργάνωση των αγώνων μία εβδομάδα νωρίτερα της προγραμματισμένης, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/2/1937. Το 1954 οι αγώνες τελέστηκαν στο κοινοτικό στάδιο του Σάτμπυ, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 15/1/1954.

²⁵⁰ "Αθλητικοί Αγώνες", αριθμ 192, 6/3/1920, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 22 (1920).

²⁵¹ "Ανακοίνωση του γραφείου της ΕΚΑ", α χρ., ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 49 (γραμματέως 1930/1931).

²⁵² Κάποια έτη η απόφαση για την τέλεσή τους λαμβανόταν στις αρχές του πολιτικού έτους, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/1/1931 και συνεδρ 20/1/1932 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 28/2/1941.

²⁵³ Βλ. ενδεικτικά, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/5/1953. Το 1940 παραπέμφθηκε στην Οικονομική Εφορεία αίτημα του Γυμναστού Συμεωνίδου για πίστωση 100 Λιρών για την συντήρηση, την βελτίωση και τις γενικές ανάγκες του σχολικού σταδίου στο Σιάτμπυ, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 8/4/1940.

²⁵⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 26/4/1950.

διοργάνωση.²⁵⁵ Στα μέσα της δεκαετία του '30 ετέθη θέμα αλλαγής στους σχολικούς αγώνες και ειδικά ως προς την διάρκειά τους, αφού κρίθηκε ότι χρειαζόταν κάποια συντόμευση.²⁵⁶ Φαίνεται, όμως, ότι η πρόταση απερρίφθη· επαναλήφθηκε το 1940, για να απορριφθεί εκ νέου. Ζητήθηκε, όμως, από τους διευθυντές να μεριμνήσουν, ώστε η προπόνηση και προετοιμασία να μην αποβαίνει εις βάρος της εκπαίδευσης των μαθητών, με τον περιορισμό της παρακολούθησης των μαθημάτων και με την χαλάρωση της μελέτης.²⁵⁷ Ακόμη, όταν διαπιστωνόταν κάποια αποτυχία στις επιδείξεις, καλούνταν να δώσει εξηγήσεις ο καθηγητής της γυμναστικής και λαμβάνονταν μέτρα για κάποια ενίσχυση και αλλαγή του τρόπου εκγύμνασης των μαθητών.²⁵⁸ Το 1956 υπήρξε και μία πρωτοφανής αντίδραση από πλευράς Αιγύπτου· η Εκπαιδευτική Ζώνη Αλεξανδρείας διαμαρτυρήθηκε για το γεγονός ότι ούτε της ζητήθηκε άδεια, ούτε ενημερώθηκε για την τέλεση των αγώνων. Η Εφορεία δεσμεύτηκε να εξετάσει το ζήτημα το επόμενο έτος.²⁵⁹

Ιδιαίτερη πτυχή των σχολικών αγώνων ήταν η καθιερωμένη ποδοσφαιρική συνάντηση του Αβερωφείου γυμνασίου με την Σαλβάγειο επαγγελματική σχολή. Ο αγώνας γινόταν σε ημέρα διαφορετική από τις ημέρες των σχολικών αγώνων και η είσοδος γινόταν με εισιτήριο. Μεταπολεμικά, το προϊόν του αγώνα διατίθετο κατά το 1/3 στην μαθητική πρόνοια του Αβερωφείου γυμνασίου αρρένων, το 1/3 στο ταμείο πρόνοιας της Σαλβαγείου εμπορικής σχολής και το 1/3 υπέρ του ταμείου του αθλητικού συλλόγου "Αίας".²⁶⁰ Πάντως, οι συνέπειες αυτού του αγώνα δεν ήταν πάντα θετικές· κάποιες φορές ο αγώνας συνεχιζόταν μετά την λήξη του παιχνιδιού, με την μορφή πάλης μεταξύ των μαθητών των δύο σχολείων. Το 1939 ο προϊστάμενος πρότεινε χωρίς να γίνει δεκτό- την κατάργηση του ποδοσφαίρου από τους ενδοσχολικούς αγώνες, επειδή από τότε είχε διαπιστωθεί μεγάλη εχθρότητα μεταξύ των μαθητών του Αβερωφείου και της Σαλβαγείου, που απασχολούσε τα παιδιά για πολλές ημέρες, με αποτέλεσμα να αυξάνεται η κούρασή τους και με επίπτωση στην πρόδότη τους.²⁶¹ Ο αγώνας συνεχίστηκε να δίνεται όλα τα επόμενα έτη.²⁶²

Το Αβερωφείο, μαζί με άλλα κοινοτικά σχολεία συμμετείχε και σε άλλους αγώνες, που διοργανώνονταν από τους Αιγύπτιους ή από ιδιώτες. Για αρκετά έτη το γυμνάσιο συμμετείχε στους Παναιγύπτιους αγώνες. Η πρώτη συμμετοχή ήταν το 1909,²⁶³ για να ακολουθήσουν και άλλες.²⁶⁴ Το 1927, μάλιστα, η ΕΚΑ κατέβαλε τα δικαιώματα εγγραφής μαθητών στους Παναιγύπτιους αγώνες.²⁶⁵ Το γυμνάσιο συμμετείχε και σε άλλους αγώνες, όπως οι Παναφρικανικοί, που διοργανώθηκαν για

²⁵⁵ Βλ. ενδεικτικά-συγχαρητήριες επιστολές του προέδρου της ΕΚΑ στον γενικό διευθυντή των σχολείων Παλαιολόγο Γεωργίου, 28/10/11/1922, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 25 (1921/1922) και 10/4/1925, ό π., τ 1923.

²⁵⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 14/2/1935.

²⁵⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 22/2/1940. Και το 1950 ζητήθηκε η εκγύμναση για τους αγώνες να γίνεται εκτός ωραρίου μαθημάτων, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 26/2/1950.

²⁵⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/5/1947.

²⁵⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 8/6/1956.

²⁶⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/2/1951.

²⁶¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/1/1939.

²⁶² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 19/3/1954.

²⁶³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 30/13/5/1909.

²⁶⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 29/11/1/1914, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 8/21/1/1914, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 29/11/1/1915.

²⁶⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 18/11/1927. Η ΕΚΑ πλήρωσε, μαζί με τα χρεστούμενα 325 γρ δ.

πρώτη φορά στην Αλεξάνδρεια τον Απρίλιο του 1929,²⁶⁶ οι αγώνες που διοργανώθηκαν στο Sporting Club προς τιμήν του Σουλτάνου Φουάτ Α',²⁶⁷ η σχολική επίδειξη στο Δημοκρατικό στάδιο το 1949²⁶⁸ και οι Παναραβικοί αγώνες το 1953.²⁶⁹ Η ΕΚΑ αποδέχθηκε και προσκλήσεις ιδιωτών, όπως του Συλλόγου Φιλάθλων για τους σχολικούς αγώνες του 1911²⁷⁰ και τους αγώνες που διοργάνωσε η Ινιόν Ιντερνασιονάλ ντε Σοσιετέ Σπορτίβ ντ'Εζύπτ στην Αλεξάνδρεια.²⁷¹

Το 1937 επεκτάθηκε ο προσκοπισμός στο Αβερώφειο, με την δημιουργία μιας προσκοπικής ομάδας, από μαθητές του Αβερωφείου, που θα υπαγόταν στο Ελληνικό Προσκοπικό Σώμα Αλεξανδρείας και μίας ομάδας οδηγών, από μαθήτριες του Αβερωφείου ανωτέρου παρθεναγωγείου.²⁷² Η ωφέλεια που προέκυψε για τους μαθητές και τις μαθήτριες, κατά την κοινότητα, ήταν μεγάλη και γι'αυτό, ο προσκοπισμός και ο οδηγισμός, ενισχύθηκαν από τις διευθύνσεις των σχολείων.²⁷³

Μια χαρακτηριστική πτυχή της μαθητικής ζωής ήταν η διοργάνωση των μαθητικών εκδρομών και ειδικά των πολυήμερων στην Ελλάδα. Τα κοινοτικά σχολεία είχαν στην διάθεσή τους το ταμείο εκδρομών των μαθητών, που τύγγανε και της οικονομικής ενίσχυσης της ΕΚΑ.²⁷⁴ Οι εκδρομές των μαθητών του γυμνασίου στην Ελλάδα ξεκίνησαν να διοργανώνονται το 1937. Επρόκειτο για πρόταση του Γυμνασιάρχη Φτυαρά, που πίστευε ότι οι εκδρομές θα συντελούσαν στην πνευματική και σωματική ανάπτυξη των ελληνοπαιδών, με την εξύψωση του εθνικού φρονήματός τους και την εξάσκησή τους στην ελληνική φύση.²⁷⁵ Αυτή την πρώτη χρονιά, μάλιστα, ενημερώθηκε το Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδας για την πρωτοβουλία και την εξέλιξη της εκδρομής στην Ελλάδα.²⁷⁶ Στις εκδρομές αυτές συμμετείχαν οι τελειόφοιτοι του γυμνασίου Στ' κλασσικού και Γ' τμήματος θετικών επιστημών.²⁷⁷ Η ΕΚΑ ενίσχυε οικονομικά τις εκδρομές, συμπληρώνοντας, τις περισσότερες φορές, τα απαιτούμενα ποσά.²⁷⁸ Οι εκδρομές στην Ελλάδα είχαν αξιοσημείωτη επιτυχία και η γνωριμία με την μητρόπολη ωφελούσε τα παιδιά.²⁷⁹ Μαθητική εκδρομή στην Ελλάδα πραγματοποιούσε και το Αβερώφειο παρθεναγωγείο Μ Ε.²⁸⁰

²⁶⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 19/6/1928 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/12/1928.

²⁶⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 4/17/10/1918 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 26/8/11/1918. Η άγιογη παρουσία των μαθητών προκάλεσε τα ευμενή σχόλια του Σουλτάνου Φουάτ και τα συγχαρητήρια του Ελληνα Γενικού Προξένου.

²⁶⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/5/1949.

²⁶⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 19/6/1953. Σ'αυτούς τους αγώνες είχαν συμμετάσχει μαθήτριες.

²⁷⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 3/16/3/1911.

²⁷¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 16/1/3/1915.

²⁷² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/6/1937 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 15/6/1937.

²⁷³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/1/1942.

²⁷⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/11/1936. Ψηφίστηκαν 10 λίρες ετησίως, προερχόμενες από τον κοινοτικό προϋπολογισμό των σχολείων.

²⁷⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/6/1937 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 15/6/1937.

²⁷⁶ Αναφορά του γενικού προξένου στην Αλεξάνδρεια Χρ Διαμαντόπουλου προς την Β' Διεύθυνση Πολιτικών Υποθέσεων, 25/9/1937, ΑΥΕ, 1937, Β/10^α/ΑΓ.

²⁷⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/4/1953.

²⁷⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 8/4/1955.

²⁷⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 8/12/1937, συνεδρ 8/11/1938 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/5/1953.

²⁸⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/6/1955, εγκρίθηκε το ποσό των 100 λ Αιγ. για τις ανάγκες των δύο συνοδών καθηγητών και της επιμελήτριας, καθώς και για γενικά έξοδα.

Εκτός από την Ελλάδα οι μαθητές εξέδραμαν και στο Κάιρο, την πρωτεύουσα της Αιγύπτου, που πληρούσε όλες τις προϋποθέσεις για μια ενδιαφέρουσα εκδρομή.²⁸¹

Στο προαύλιο του γυμνασίου, αρχικά πλησίον του κτηρίου της Τοσιτσαίας και αργότερα πλησίον του Ζερβουδάκειου μεγάρου, λειτουργούσε περίπτερο-κυλικείο, με διάφορα προϊόντα, κατάλληλα προς κατανάλωση από τους μαθητές. Στις αρχές του 20ου αιώνα παραχωρήθηκε άδεια σε αρτοποιό για να πουλάει στο διάλειμμα της 10ης αρτοσυσκευάσματα, έναντι 350 φρ. ετησίως.²⁸² Τελικά, εκείνη η πρώτη συνεργασία για την δημιουργία κυλικείου δεν ευοδώθηκε, έτσι, επειδή, ο αρτοποιός δεν μπορούσε να καταβάλει περισσότερα των 250 φρ. και πολλοί από τους μαθητές δεν μπορούσαν να αγοράσουν, αποφασίστηκε η κατάργηση της πώλησης του.²⁸³

Αρκετά χρόνια αργότερα επιτράπηκε η ανέγερση ενός μόνο παραπήγματος στην αυλή των σχολείων αρρένων στο Σιάτμυ, για την πώληση τροφίμων στους μαθητές.²⁸⁴ Το παράπηγμα αυτό μετασκευάστηκε σε περίπτερο, όπου λειτούργησε όλα τα επόμενα χρόνια. Οποιος αναλάμβανε το κυλικείο πλήρωνε στην ΕΚΑ ενοίκιο,²⁸⁵ που το τίμημά του καθοριζόταν ανάλογα και με τις συνθήκες που επικρατούσαν²⁸⁶ έτσι, το 1957 έγινε δεκτό το αίτημα για έκπτωση κατά 2/9 στα ενοίκια των σχολικών περιπτέρων, λόγω της υποχρεωτικής δίμηνης αργίας των σχολείων.²⁸⁷

Η ΕΚΑ φρόντιζε για την ποιότητα των προσφερόμενων προϊόντων, με την βοήθεια και την συνεργασία της σχολιατρικής υπηρεσίας. Εξάλλου, η δημιουργία του κυλικείου στο Σιάτμυ το 1937 οφείλεται σε εισήγηση των σχολιάτρων, που έκριναν ότι υπήρχε έντονο ζήτημα υγιεινής στα σχολεία, λόγω της προτίμησης των μαθητών σε τρόφιμα αμφίβολης ποιότητας, αγορασμένα από πλανώδιους.²⁸⁸ Επίσης, οι σχολίατροι έλεγχαν τα κυλικεία και την ποιότητα των προϊόντων τους και όταν διαπίστωναν σοβαρές ελλείψεις στην καθαριότητα και ελλιπή υγιεινή εισηγούνταν ακόμη και την λύση της συνεργασίας με τον κυλικιάρχη.²⁸⁹

Το Αβερώφειο γυμνάσιο κατά την διάρκεια του 20ου αιώνα δέχθηκε επισκέψεις σημαντικών προσωπικοτήτων, τόσο της Αιγύπτου, όσο και της Ελλάδος. Το 1921 ο Σουλτάνος της Αιγύπτου επισκέφθηκε τα σχολεία. Επιθεώρησε τις αίθουσες, παρακολούθησε το μάθημα και μια παρέλαση των 4000 μαθητών του Σιάτμυ· προσέφερε τίτλους του Ηνωποιημένου Αιγυπτιακού Δανείου υπέρ του πρώτου στην επίδοση μαθητή της Σαλβαγείου, του Παρθεναγωγείου και του γυμνασίου. Ο Σουλτάνος αναχωρώντας εξέφρασε την πλήρη ευαρέσκεια του για τα κοινοτικά σχολεία και ευχήθηκε και οι Αιγύπτιοι να αποκτήσουν, συν τω χρόνω, παρόμοια περίλαμπρα εκπαιδευτήρια.²⁹⁰

²⁸¹ Βλ. -ενδεικτικά- ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 8/4/1940, οπότε εγκρίθηκε πίστωση 20 Λιρών για την συμπλήρωση των εξόδων εκδρομής στο Κάιρο των 52 μαθητριών της Στ' γυμνασίου θηλέων και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/5/1955.

²⁸² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 30/13/10/1903.

²⁸³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 31/12/1/1904.

²⁸⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 8/3/1937.

²⁸⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 31/8/1949.

²⁸⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 8/10/1952 και 10/10/1952.

²⁸⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/3/1957.

²⁸⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 13/5/1937, επίσης, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 22/11/1938.

²⁸⁹ ω ΠΚΕ, συνεδρ 19/7/1939.

²⁹⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 10/23/11/1921 και **Αντωνίου Α. Σακτούρη**, *Αναμνήσεις εκ του διπλωματικού μου σταδίου* (1897-1933), Κάιρο 1951, σ 138.

Από τους Έλληνες ξεχωρίζει η επίσκεψη του Ελευθερίου Βενιζέλου στις 28 Απριλίου του 1915,²⁹¹ η επίσκεψη και υποδοχή στο Σιάτμπυ του Υπουργού Εξωτερικών και αντιπροέδρου της Ελληνικής Κυβερνήσεως Ανδρέα Μιχαλακόπουλου,²⁹² η επίσκεψη του αντιπροέδρου της ελληνικής κυβέρνησης, υποναύαρχου Σακελλαρίου και του αρχηγού του ελληνικού βασιλικού στρατού Μέσης Ανατολής, αντιστρατήγου Εμμ. Τζανακάκη, κατά τον πρώτο εορτασμό της 28 Οκτωβρίου,²⁹³ καθώς και του διαδόχου του ελληνικού Θρόνου, πρίγκιπα Παύλου και της πριγκίπισσας Φρειδερίκης, στις 7 Νοεμβρίου 1942.²⁹⁴ Επίσης, το Αβερώφειο και τα υπόλοιπα εν Σιάτμπυ σχολεία, επισκέφθηκε ο Εθνάρχης και Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Μακάριος, κατά την παραμονή του στην Αλεξάνδρεια, τον Ιούνιο του 1958.²⁹⁵

Το Αβερώφειο γυμνάσιο επισκέφθηκαν και αρκετοί προκαθήμενοι κατά τόπους ορθοδόξων Εκκλησιών. Το 1944 επισκέφθηκε το Σιάτμπυ ο πατριάρχης Αντιοχείας και πάσης Ανατολής Αλέξανδρος. Η επίσκεψη πραγματοποιήθηκε στις 3 Φεβρουαρίου 1944 και ο Πατριάρχης έμεινε βαθιά εντυπωσιασμένος από την εικόνα που παρουσίαζαν τα κοινοτικά σχολεία Μ.Ε. Οι μαθητές είχαν, επίσης, την ευλογία να παραβρεθούν στο πατριαρχικό και Συνοδικό Συλλεiturγο στον ναό του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου στην Αλεξάνδρεια στις 30 Ιανουαρίου 1944.²⁹⁶ Το 1945 ο Πατριάρχης Μόσχας Αλέξιος εξέφρασε την επιθυμία, κατά την επίσκεψή του στην Αλεξάνδρεια, να επισκεφθεί τα σχολεία της ΕΚΑ και τα κοινοτικά ιδρύματα. Οντως, στις 12 Ιουνίου 1945 πραγματοποιήθηκε η επίσκεψη του Ρώσου Πατριάρχη. Μετά την ξενάγησή του στους χώρους των κοινοτικών σχολών, οι μαθητές συγκεντρώθηκαν των σχολείων στην αυλή της Σαλβαγείου και ένας από τους διευθυντές προσεφώνησε τον Πατριάρχη γαλλιστί. Στην λειτουργία που τελέστηκε στον Ευαγγελισμό, επί της εορτής της Αναλήψεως, προεξάρχοντας του Πατριάρχη Μόσχας, εστάλη αντιπροσωπεία μαθητών.²⁹⁷ Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί, η επίσκεψη του Γάλλου Προξένου στα Μ.Ε. σχολεία.²⁹⁸

Το Αβερώφειο, εκτός από κοινοτικό σχολείο, αποτελούσε και τμήμα μιας ολόκληρης παροικίας και, ως εκ τούτου, συμμετείχε στις ευχάριστες και στις δυσάρεστες στιγμές της ή ορισμένων μελών της, ιδιαίτερα αυτών, που ήταν ευρύτερα γνωστοί στην ελληνική ομογένεια και στο κοσμοπολίτικο περιβάλλον της Αλεξάνδρειας· επρόκειτο για γνωστούς παράγοντες της οικονομικής ζωής του τόπου, πνευματικούς ανθρώπους, επιστήμονες, τους ταγούς της Κοινότητας, ευεργέτες, αλλά και πολιτικούς της Ελλάδος, της Αιγύπτου και άλλων χωρών που είχαν επιρροή στην Αίγυπτο. Έτσι, η συμμετοχή του γυμνασίου στα έκτακτα περιστατικά, ευχάριστα ή

²⁹¹ Σλίπ (δημοσιογράφου), *Ο Ελευθέριος Βενιζέλος εν Αιγύπτω*, 19 Απριλίου-5 Μαΐου 1915, Αλεξάνδρεια 1915, σσ 116-117 και Νίκου Α. Παράκη, *"Ο Βενιζέλος στην Αλεξάνδρεια"*, Παναγιώπια, αριθμ 23, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 1988, σ 25 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 10/23/4/1915.

²⁹² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 19/3/1930.

²⁹³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/11/191.

²⁹⁴ Επιστολή του γραμματέα της ΕΚΑ στα μέλη της Κοινοτικής Επιτροπής, 5/11/1942, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφο επιστολών, τ 102 (1942/1943) και συγαρητήρια επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ στον γυμνασιάρχη Κωνσταντίνο Φτυαρά, 17/11/1942, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφο επιστολών, τ 107 (1943/1944).

²⁹⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 11/6/1958.

²⁹⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 520, 1944, *"Επίσκεψις των σχολείων μας υπό του Πατριάρχου Αντιοχείας και του Πατριάρχου Αλεξανδρείας"*.

²⁹⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 8/6/195.

²⁹⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/3/1952.

δυσάρεστα κρινόταν απαραίτητη, ως του κορυφαίου εκπαιδευτικού ιδρύματος της ΕΚΑ.

Όπως προκύπτει από το αρχείο της Κοινότητας το Αβερώνιο γυμνάσιο συμμετείχε σε λίγα έκτακτα ευχάριστα γεγονότα, αφού τα δυσάρεστα ήταν ασυγκρίτως περισσότερα. Στις αρχές του 20ου αιώνα συμμετείχε στην πανήγυρη για την στέψη του Βασιλιά της Αγγλίας Εδουάρδου Ζ', με αργία στις 26 Ιουνίου 1902, που θα τελούνταν Δοξολογία στον ναό του Ευαγγελισμού.²⁹⁹ Λίγα έτη αργότερα συμμετέσχε στην πανήγυρη για την στέψη του Βασιλιά της Αγγλίας Γεωργίου Ε'. Τα σχολεία παρέμειναν κλειστά την ημέρα της στέψης του, εις ένδειξη ευγνωμοσύνης προς το "μέγα αγγλικό έθνος", "διά τόν φιλελληνισμόν όν εν πολλαίς δυσχερέσι περιστάσεσι της Πατρίδος επεδέξατο".³⁰⁰ Ακόμη, το Αβερώνιο προσεκλήθη και απεδέχθη να συμμετάσχει στις εορτές για την 75ετηρίδα του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, που εορτάστηκε το 1912.³⁰¹

Τα δυσάρεστα γεγονότα ήταν συμμετοχή σε πένθος γνωστών παραγόντων της αλεξανδρινής κοινωνίας, καθώς και της Ελλάδας και της Αιγύπτου. Η συμμετοχή στο πένθος είχε διαβαθμίσεις και ξεκινούσε από την δωρεά ποσού στην μνήμη κάποιου προσώπου, μπορούσε να είναι αντιπροσώπευση στην νεκρώσιμη ακολουθία ή παρακολούθησής της από τους μαθητές και τους καθηγητές τους, με ταυτόχρονη αργία του σχολείου την ώρα της ακολουθίας ή και όλη την μέρα και να φθάσει ως την τριήμερη αργία, με παράλληλο μεσίστιο κυματισμό της σημαίας. Αρκετά σημαντικές ήταν οι εισπράξεις των τμημάτων της κοινωνικής πρόνοιας των μαθητών του Αβερωνίου από τα ποσά που κατέθεταν είτε κοινοτικοί, είτε τρίτοι, στην μνήμη διαφόρων προσωπικοτήτων.

Όπως είναι φυσικό το Αβερώνιο ως κοινοτικό ίδρυμα συμμετείχε στο πένθος για τον θάνατο κάποιων κορυφαίων κοινοτικών παραγόντων. Έτσι, συμμετείχε στο πένθος για τον θάνατο του αντιπροέδρου της ΕΚΑ Κ Ζερβουδάκη,³⁰² του Κωνσταντίνου Μ. Σαλβάγου,³⁰³ του Κωνσταντίνου Συναδινού,³⁰⁴ του πρόεδρου της ΕΚΑ Μικέ Συναδινού,³⁰⁵ του αντιπροέδρου Κωνσταντίνου Κορομηλή,³⁰⁶ και άλλων κοινοτικών παραγόντων.³⁰⁷ Συμμετείχε στο πένθος για τους ευεργέτες της κοινότητας και του σχολείου, όπως του Ιωάννη Δημητρίου εκ Βιτωλίων,³⁰⁸ Γεωργίου Ναπιέρ,³⁰⁹

²⁹⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Λ', 6/1/9/6/1902.

³⁰⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 7/20/6/1911.

³⁰¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 5/18/12/1911.

³⁰² Παρακολούθηση της κηδείας από τους μαθητές του γυμνασίου και διακοπή των μαθημάτων επί 3 ημέρες, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 5/18/1/1895.

³⁰³ Παρακολούθηση της νεκρώσιμης ακολουθίας από τους μαθητές όλων των τάξεων των σχολείων, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, έκτ συνεδρ 1/14/8/1901.

³⁰⁴ Παρακολούθησαν την κηδεία οι μαθητές του γυμνασίου, με τους καθηγητές τους, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ συνεδρ 12/25/5/1902.

³⁰⁵ Οι μαθητές παρακολούθησαν την κηδεία, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ συνεδρ 13/26/6/1919.

³⁰⁶ Δωρεά 25 Λιρ. από την Επιτροπή της Κοινότητας για τους άπορους μαθητές των σχολείων. Ακόμη, ομάδα μαθητών παρακολούθησε την νεκρώσιμη ακολουθία, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ συνεδρ 5/3/1932.

³⁰⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ συνεδρ 28/10/1/1918, για τον θάνατο του Επιτρόπου Γεωργίου Μακρή, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ συνεδρ 13/26/11/1919, του ελεγκτή Επιτρόπου Νικολάου Σαράφη, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ. συνεδρ 20/3/12/1921, του Επιτρόπου Ευσταθίου Δηλαβέρη και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ. συνεδρ. 14/17/4/1922, του Αλεξάνδρου Εμμ. Μπενάκη.

³⁰⁸ Διακοπή των μαθημάτων την ημέρα της κηδείας, την οποία παρακολούθησαν οι καθηγητές και οι μαθητές του γυμνασίου, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ. 19/2/3/1896.

του Νικόλαου Σαλβάγου³¹⁰ και του Θεοχάρη Κότσικα³¹¹ για τους Πατριάρχες Αλεξανδρείας Σωφρόνιο³¹² και Μελέτιο Β΄³¹³ για κορυφαίους ομογενείς, όπως οι ιατροί Γεώργιος Τζαγκαρόλος,³¹⁴ Αριστείδης Βαλασσόπουλος³¹⁵ και Νικόλαος Τσάμης,³¹⁶ και ο Ιωάννης Σακελλαρίδης,³¹⁷ διάσημος γεωργός και εφευρέτης της ομώνυμης ποικιλίας βάμβακος για Έλληνες Βασιλείς και πολιτικούς, όπως ο Βασιλεύς Γεώργιος ο Α΄,³¹⁸ ο Βασιλεύς Αλέξανδρος ο Α΄,³¹⁹ ο πρωθυπουργός και εθνάρχης Ελευθέριος Βενιζέλος³²⁰ και ο πρωθυπουργός Ιωάννης Μεταξάς³²¹ και για Αιγύπτιους Βασιλείς, όπως ο Χεδίβης Μωχάμετ Τεουφίκ Πασσάς,³²² ο Χεδίβης Ισμαήλ Πασσάς³²³ και ο Βασιλεύς Φουάτ ο Α΄.³²⁴

³⁰⁹ Οι μαθητές παρακολούθησαν την κηδεία, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ συνεδρ 19/1/2/1910.

³¹⁰ Οι μαθητές παρακολούθησαν την επιμνημόσυνη δέηση, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 17/30/6/1922.

³¹¹ Δωρεά 25 λιρ της ΕΚΑ υπέρ των απόρων των σχολείων, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ συνεδρ 4/10/1932.

³¹² Παρακολούθησαν την κηδεία οι μαθητές του γυμνασίου, μαζί με όλους τους μαθητές των σχολείων και το διδακτικό προσωπικό, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, έκτ συνεδρ 23/4/9/1899.

³¹³ Οι μαθητές παρακολούθησαν την νεκρώσιμη ακολουθία, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ συνεδρ 28/7/1935.

³¹⁴ Οι μαθητές του γυμνασίου παρακολούθησαν την κηδεία, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ. 24/5/4/1898.

³¹⁵ Οι μαθητές του γυμνασίου παρακολούθησαν την κηδεία, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ συνεδρ 29/12/12/1922.

³¹⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ συνεδρ 19/10/1938. Είχε διατελέσει διευθυντής του παθολογικού τμήματος του ελληνικού νοσοκομείου.

³¹⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ συνεδρ 13/12/1933, επίσης, C N L Ivanos, John Sakellaridis and Egyptian cotton, Alexandria 1939, σ 138.

³¹⁸ Διακόπηκαν τα μαθήματα για τρεις ημέρες, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ συνεδρ 6/19/3/1913 και οι μαθητές συμμετείχαν στην επιμνημόσυνη δέηση την ημέρα της κηδείας του, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 5/18/3/1913.

³¹⁹ Διακόπηκαν για 3 ημέρες τα μαθήματα, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ συνεδρ 13/26/10/1920.

³²⁰ Στα πλαίσια του εορτασμού της 25^{ης} Μαρτίου οργανώθηκαν ομιλίες για τον μεγάλο Έλληνα, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ συνεδρ 21/3/1936.

³²¹ Αποφασίστηκε να αργήσουν τα σχολεία την ημέρα του ενταφιασμού του Ιωάννη Μεταξά, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ συνεδρ 29/1/1941.

³²² Διακοπή μαθημάτων επί τρεις ημέρες, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ. 27/12/1891.

³²³ Διακοπή των μαθημάτων επί τρεις ημέρες, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ. 5/17/1/1895.

³²⁴ Τα σχολεία δεν λειτούργησαν την ημέρα της κηδείας και κατετέθηκαν από την ΕΚΑ 100 λίρες υπέρ των βιβλιοθηκών των σχολείων, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ συνεδρ 28/4/1936.

5. ΟΙ ΑΠΟΦΟΙΤΟΙ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Η ολοκλήρωση των γυμνασιακών σπουδών στο Αβερώφειο αποτελούσε σταθμό για την ζωή των ελληνοπαίδων της Αλεξάνδρειας. Η συνέχεια περιελάμβανε είτε ανώτερες σπουδές, είτε εύρεση εργασίας³²⁵· άρχιζαν, πάντως, την κοινωνική τους ζωή ως πολίτες της Αλεξάνδρειας. Το γυμνάσιο μεριμνούσε για την παρουσίαση των επιλογών που είχαν οι τελειόφοιτοι μετά την αποφοίτησή τους, ιδιαίτερα με το μάθημα του επαγγελματικού προσανατολισμού. Οι απόφοιτοι που ήθελαν και μπορούσαν να συνεχίσουν για ανώτερες σπουδές, αλλά κωλύονταν για οικονομικούς λόγους, είχαν την δυνατότητα να λάβουν βοήθεια, μέσω υποτροφιών, κοινοτικών ή ιδιωτικών.

Οι δυνατότητες σπουδών σε αιγυπτιακά πανεπιστήμια σχολιάστηκαν στο οικείο μέρος οι προσπάθειες που καταβλήθηκαν από την ΕΚΑ και τα προβλήματα που προέκυψαν από το πρόγραμμα σπουδών,³²⁵ τους αιγυπτιακούς νόμους και τις συνέπειες της μεταπολίτευσης και όλων των πολιτικών εξελίξεων στην Αίγυπτο, που είχαν αντίκτυπο στην εκπαίδευση των ξένων, και κατ'έκταση και των Ελλήνων.

Ο επαγγελματικός προσανατολισμός αποτέλεσε μάθημα στο Αβερώφειο γυμνάσιο, ενταγμένο στο πρόγραμμα σπουδών. Η συστηματική προσπάθεια πραγματοποιήθηκε κατά την δεκαετία του '50. Υπήρχε, μάλιστα, καθηγητής που είχε μετεκπαιδευθεί στον σχολικό προσανατολισμό, ο φιλόλογος Γ Αργυρούδης. Από την εργασία που πραγματοποίησε με τους μαθητές του Αβερωφείου εξήχθη το συμπέρασμα ότι η πλειοψηφία δεν είχε συνειδητοποιήσει την αξία της τεχνικής εκπαίδευσης και την δυνατότητα επαγγελματικής αποκατάστασης που η τεχνική εξειδίκευση παρείχε. Η ίδια η ΕΚΑ έπρεπε να ιδρύσει τεχνικές σχολές για να εκπαιδεύονται εκεί οι απόφοιτοι των σχολείων, αντί να καταφεύγουν στις ξένες τεχνικές σχολές της Αλεξάνδρειας. Πολλοί από τους μαθητές επιθυμούσαν να σπουδάσουν στο Πολυτεχνείο ή στο τμήμα Χημείας και Βιομηχανικής Χημείας, αλλά ακόμη δεν είχε ρυθμιστεί οριστικά το θέμα της επαγγελματικής αποκατάστασης μετά την αποφοίτηση, αφού οι εξελίξεις στην χώρα δεν ήταν ευνοϊκές για τους ξένους. Για μεγάλο μέρος των μαθητών η λύση ήταν η μετανάστευση στην Ελλάδα ή σε κάποια άλλη υπερπόντια χώρα. Υποχρέωση, παρόλα αυτά, του Αβερωφείου ήταν, ο συστηματικός επαγγελματικός προσανατολισμός των μαθητών, για να ενισχυθούν και να καθοδηγηθούν στην προσπάθειά τους να επιλέξουν το επάγγελμα που τους ταίριαζε και ήταν ικανοί να ακολουθήσουν. Η προσπάθεια αυτή δεν αρκούσε μόνο στην Β' γυμνασίου, αλλά έπρεπε να ξεκινάει νωρίτερα, ίσως από την Στ' δημοτικού και να ολοκληρώνεται αργότερα, για να μην μένουν οι μαθητές αβοήθητοι στα κρίσιμα έτη των τελευταίων γυμνασιακών τάξεων.³²⁶ Τα παραπάνω συμπεράσματα βοηθούσαν την ίδια την ΕΚΑ στην χάραξη της εκπαιδευτικής της πολιτικής, στα πλαίσια των αλλαγών που έπρεπε να γίνουν εξαιτίας των ραγδαίων εξελίξεων στην Αίγυπτο.³²⁷

³²⁵ Βλ. -ενδεικτικά- ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 1/2/1952, όπου δημοσιεύεται επιστολή του Γενικού Προξένου της Ελλάδος στην Αλεξάνδρεια Λιάτη προς τους διευθυντές των εν Αιγύπτω Γυμνασίων, σχετικά με το διαφορετικό πρόγραμμα των Γυμνασίων προς τα προγράμματα των Αιγυπτιακών. Ενδεικτικό ήταν το γεγονός ότι οι απόφοιτοι του κλασσικού τμήματος του Αβερωφείου δεν μπορούσαν να εγγραφούν στην Ιατρική σχολή, λόγω του ανεπαρκούς καταρτισμού τους στα μαθήματα Φυσικής, Χημείας, Ζωολογίας και Βιολογίας.

³²⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 8/6/1956.

³²⁷ Για τον επαγγελματικό προσανατολισμό των μαθητών βλ. "Η εκπαίδευση στο Αβερώφειο γυμνάσιο και η επίδρασή της στον επαγγελματικό προσανατολισμό των αποφοίτων του", 2^ο

Παράλληλα με τον επαγγελματικό προσανατολισμό, η ΕΚΑ προχώρησε σε συστηματική έρευνα της πορείας των αποφοίτων των σχολείων Μ.Ε. και ειδικά του Αβερωφείου. Η έρευνα αυτή άρχισε από τις αρχές της δεκαετίας του '40, για να εντατικοποιηθεί μετά την λήξη του πολέμου.³²⁸ Το 1942 αποφασίστηκε να εξετάζεται κατ'έτος η πορεία των αποφοίτων, οι κατευθύνσεις που ακολουθούν και η επιτυχία της πορείας τους. Το μέτρο αυτό μπορούσε να ωφελήσει την Κοινότητα, αφού θα χρησίμευε για αλλαγές και βελτιώσεις στο πρόγραμμα σπουδών, κάλυψη των εκπαιδευτικών αναγκών, αλλά και στην καλύτερη καθοδήγηση των αποφοίτων και των γονέων τους, σε συνεργασία με τις διευθύνσεις των σχολείων, είτε για σπουδές είτε για την εύρεση εργασίας, πάντα προς όφελος της παροικίας.³²⁹

Δέκα έτη αργότερα οι προτιμήσεις των νέων ήταν στραμμένες περισσότερο προς την θετική κατεύθυνση. Το 1952 σε σύνολο σύνολο τριανταπέντε μαθητών, εννέα επιθυμούσαν να σπουδάσουν Ιατρική, τέσσερις στην Φαρμακευτική, δύο στο Χημεία, δύο βιομηχανική Χημεία και δεκαοκτώ στο Πολυτεχνείο.³³⁰ Η ΕΚΑ ενδιαφερόταν οι απόφοιτοί της να φοιτούν στο Φαρούκειο πανεπιστήμιο Αλεξανδρείας· γι'αυτό τον λόγο θέλησαν να προωθηθούν οι απόφοιτοι των υπόλοιπων κοινοτήτων σε άλλα πανεπιστήμια (Φουάτσιο και Ιμπραήμιο) για να μπορέσουν οι απόφοιτοι του Αβερωφείου και της Σαλβαγείου να εγγραφούν ευκολότερα στο Φαρούκειο.³³¹

Οι εξελίξεις με τους απόφοιτους ήταν σχετικά καλές, όπως πρόεκυπτε από τις εκθέσεις των διευθυντών του γυμνασίου.³³² Η πλειοψηφία των αποφοίτων, στα τέλη της δεκαετίας του '40 και στις αρχές του '50, και του κλασσικού και του Τ.Θ.Ε. είτε σπούδαζαν, είτε εργαζόνταν, κανείς, πάντως, δεν ήταν άνεργος.³³³ Οι μισθοί, επίσης, που λάμβαναν οι απόφοιτοι ήταν καλοί, αλλά χαμηλοί για να μπορέσουν να δημιουργήσουν οικογένειες και εκεί οφειλόταν η καθυστέρηση οικογενειακής αποκατάστασης της πλειοψηφίας των αποφοίτων. Γεγονός ήταν ότι οι απόφοιτοι που είχαν αιγυπτιακή υπηκοότητα λάμβαναν καλύτερες αμοιβές ή είχαν μεγαλύτερες πιθανότητες για τέτοια εξέλιξη.³³⁴ Η πορεία των αποφοίτων του Ανωτέρου παρθεναγωγείου δεν ήταν εξίσου ικανοποιητική. Οι μισές απόφοιτες του σχολείου δεν βρήκαν εργασία, ενώ μεγάλο ποσοστό των υπολοίπων στράφηκε σε ξένες σχολές για να εκπαιδευτεί σε κάποια εργασία, κυρίως γραφείου.³³⁵

Καθώς η κατάσταση στην Αίγυπτο μεταβαλλόταν συνεχώς και δεδομένα δεκαετιών άλλαζαν άρδην, η Εφορεία των Σχολείων προχώρησε σε ενδιαφέρουσες διαπιστώσεις για την επαγγελματική αποκατάσταση των αποφοίτων της· οι πλέον ευνοούμενοι ήταν οι απόφοιτοι του Τμήματος Θετικών Επιστημών, λόγω περισσότερων ευκαιριών για επαγγελματική αποκατάσταση. Οι απόφοιτοι του κλασσικού τμήματος είχαν περάσει σε δεύτερη μοίρα, με σαφώς μειωμένες τις

Συνέδριο Συνδέσμου Αποφοίτων Αβερωφείου Σχολής Αθηνών (ΣΑΑΣΑ), Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών 1 & 2 Μαΐου 1998.

³²⁸ Νωρίτερα δεν υπήρχε κάποια ειδική έρευνα, παρά μόνο ένας κατάλογος με τα ονόματα των αποφοίτων από το 1890 ως το 1919 και τον τόπο καταγωγής τους, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 165, 1889/1919, "Κατάλογος των εκ του Αβερωφείου κλασσικού γυμνασίου απολυθέντων από του σχολικού έτους 1889-1890 έως του 1918-1919".

³²⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/1/1942.

³³⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 3/3/1952.

³³¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/3/1952.

³³² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Ν 44^α, (1943-1952), "Εκθέσεις πεπραγμένων διευθυντών".

³³³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 19/8/1955.

³³⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/9/1955.

³³⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 10/10/1956.

δυνατότητες να εξασφαλίσουν μόνιμη δουλειά, αφού ήταν πια δεδομένη η προτίμηση στα τεχνικά επαγγέλματα. Ανάλογη εικόνα παρουσιάζαν και οι εγγραφές των αποφοίτων στο Φαρούκειο πανεπιστήμιο: το 1954 σε σύνολο δεκαοκτώ εγγεγραμμένων, μόνο δύο εγγράφηκαν στην Φιλοσοφική σχολή και οι υπόλοιποι σε σχολές θετικών επιστημών και στην Ιατρική³³⁶. το 1955 σε σύνολο σαράνταπέντε αποφοίτων δεκατέσσερις σπούδαζαν θετικές επιστήμες στην Αλεξάνδρεια, δεκαπέντε σπούδαζαν στην Αθήνα ή στο εξωτερικό, οκτώ εργάζονταν και για οκτώ δεν υπήρχαν στοιχεία,³³⁷ ενώ στο γυμνάσιο θηλέων σε σύνολο τριανταμιάς αποφοίτων οι είκοσι ακολούθησαν ανώτερες σπουδές, αλλά οι δώδεκα στο πανεπιστήμιο και οι υπόλοιπες σε άλλες σχολές της Αλεξάνδρειας, οι υπόλοιπες έντεκα είτε εργάζονταν είτε παντρεύτηκαν³³⁸. το 1956 σε σύνολο τριανταεννέα αποφοίτων οι επτά σπούδαζαν στην Αλεξάνδρεια, οι δεκατέσσερις στην Αθήνα, οκτώ στο εξωτερικό, τρεις εργάζονταν και για τέσσερις δεν υπήρχαν στοιχεία,³³⁹ ενώ στο γυμνάσιο θηλέων σε σύνολο σαρανταμιάς αποφοίτων οι εικοσιδύο ακολούθησαν ανώτερες ή ανώτατες σπουδές³⁴⁰. το 1957 σε σύνολο δεκαεπτά αποφοίτων του κλασσικού τμήματος, οι δώδεκα σπούδαζαν στο πανεπιστήμιο και οι πέντε εργάζονταν, ενώ από τους δεκαπέντε αποφοίτους του τμήματος θετικών επιστημών οι έντεκα σπούδαζαν στο Φαρούκειο και οι υπόλοιποι είτε εργάζονταν είτε απέτυχαν να εγγραφούν στο πανεπιστήμιο,³⁴¹ ενώ στο γυμνάσιο θηλέων σε σύνολο εξήντα αποφοίτων σπούδαζαν οι εικοσιέξι³⁴². το 1958 σε σύνολο τριανταοκτώ αποφοίτων σπούδαζαν οι εικοσιτέσσερις (επτά στην Αλεξάνδρεια και δεκαεπτά στην Αθήνα ή στο εξωτερικό),³⁴³ ενώ στο γυμνάσιο θηλέων σε σύνολο πενήνταεπτά αποφοίτων οι εικοσιοκτώ σπούδαζαν σε πανεπιστήμια της Αιγύπτου, των Αθηνών ή του εξωτερικού.³⁴⁴

Το Αβερώνφειο ανώτερο παρθεναγωγείο, με την σειρά του, δεν παρείχε πολλά εφόδια στις απόφοιτές του για επαγγελματική αποκατάσταση, ενώ διαφορετική εικόνα υπήρχε για την Αβερώνφειο σχολή Κοπτική-Ραπτικής, της οποίας οι απόφοιτες μπορούσαν να σταδιοδρομήσουν στην Αλεξάνδρεια.³⁴⁵

Η Κοινότητα ενδιαφερόταν και μελετούσε κάθε πρόταση που μπορούσε να ωφελήσει τους αποφοίτους της. Έτσι, δέχθηκε ευμενώς την πρόταση της γυμνασιάρχου Αλκμήνης Πετρώνδα για την ίδρυση παιδαγωγικής Ακαδημίας στην Αλεξάνδρεια, στην οποία θα εγγράφονταν όσοι επιθυμούσαν να λάβουν το δίπλωμα

³³⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 10/12/1954.

³³⁷ "Πίναξ αποφοιτησάντων κατά το σχολικό έτος 1954-1955", ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 1035, "Στατιστική αποφοιτησάντων".

³³⁸ "Αβερώνφειο γυμνάσιο θηλέων - απόφοιτοι σχολικού έτους 1954-1955", ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 1035, ό π.

³³⁹ "Πίναξ αποφοιτησάντων κατά το σχολικό έτος 1955-1956", ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 1035, ό π.

³⁴⁰ "Αβερώνφειο γυμνάσιο θηλέων - απόφοιτοι σχολικού έτους 1955-1956", ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 1035, ό π.

³⁴¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/1/1958 και ΑΕΚΑ, "Απόφοιτοι τμήματος θετικών επιστημών και κλασσικού τμήματος 1956-1957".

³⁴² "Αβερώνφειο γυμνάσιο θηλέων - απόφοιτοι σχολικού έτους 1956-1957", ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 1035, ό π. και ΑΕΚΑ, "Απόφοιτοι Αβερωνφείου γυμνασίου έτους 1956-1957".

³⁴³ "Πίναξ αποφοιτησάντων κατά το σχολικό έτος 1957-1958", ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 1035, ό π. και ΑΕΚΑ, "Πίναξ αποφοιτησάντων Αβερωνφείου γυμνασίου κατ'Ιούνιον 1958".

³⁴⁴ "Αβερώνφειο γυμνάσιο θηλέων - απόφοιτοι σχολικού έτους 1957-1958", ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 1035, ό π.

³⁴⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/2/1957.

του διδασκάλου. Η Κοινοτική Επιτροπή αποφάσισε να μελετήσει την πρόταση πρωτίστως με τους διευθυντές των κοινοτικών σχολείων. Η Εφορεία, τελικά, συμφώνησε με την πρόταση και ζήτησε από την Επιτροπή να επικυρώσει την απόφαση ίδρυσης παιδαγωγικής ακαδημίας στην Αλεξάνδρεια, τουλάχιστον για ένα διάστημα, ώστε να καλυφθούν οι ανάγκες των σχολείων σε διδασκάλους. Κατά την συζήτηση στην Επιτροπή διαφάνηκε διαφορά απόψεων μεταξύ Επιτροπής και Εφορείας. Το αίτημα για ίδρυση ακαδημίας και μάλιστα προσωρινής δεν είχε απήχηση στους Επιτρόπους. Αμφιβολίες εκφράστηκαν για την αποδοχή από την Ελλάδα μιας τέτοιας σχολής και για την δυνατότητα αναγνώρισης από το Υπουργείο Παιδείας· ιδιαίτερης σημασίας αποδείχθηκε το γεγονός ύπαρξης πολλών ανέργων αποφοίτων ακαδημίας στην Αλεξάνδρεια, καθώς και οι λίγες πιθανότητες πετυχημένης καριέρας, που απωθούσε ειδικά τους άρρενες από την ακαδημία. Έτσι, η Επιτροπή αποφάσισε να μην προχωρήσει στην ίδρυση ακαδημίας.³⁴⁶

Εξαιρετικής σημασίας για την κοινωνική ζωή της παροικίας και για τους ίδιους τους απόφοιτους, αποδείχθηκε ο Σύλλογος των Αποφοίτων. Ιδρύθηκε στις 15 Σεπτεμβρίου 1917 και η ονομασία του άλλαξε μέσα στον χρόνο.³⁴⁷ Σκοπός του Συλλόγου η σύσφιξη των δεσμών φιλίας των αποφοίτων, η υλική και ηθική αλληλοϋποστήριξη τους, η σωματική και πνευματική ανάπτυξη των μελών, αλλά και η βοήθεια των άπορων μαθητών των ελληνικών σχολών της Αλεξάνδρειας και η βοήθεια προς τους αποφοίτους, που συνέχιζαν ανώτερες σπουδές.³⁴⁸ Στα επόμενα άρθρα παρουσιάζονται αναλυτικά η λειτουργία του Συλλόγου.³⁴⁹

Ο Σύλλογος των αποφοίτων αρχικά εγκατεστάθηκε στο κτίριο της Τοσιτσαίας Σχολής.³⁵⁰ Το 1932 το γραφείο καταστράφηκε από πυρκαϊά και παραχωρήθηκε ένα νέο δωμάτιο, που χρησιμοποιήθηκε για την διανομή των βιβλίων των απόρων.³⁵¹ Στα μέσα της δεκαετίας του '30 έγινε δεκτή η πρόταση του Συλλόγου για στέγαση στο νεοαναγεργθέν κτίριο της *Αθλητικής Ένωσης Ελλήνων Αλεξανδρείας* (ΑΕΕΑ) στο Σάμπυ, για να στεγάσει τα γραφεία, το εντευκτήριο και την βιβλιοθήκη του.³⁵²

Ο Σύλλογος παρουσίασε εξαιρετική φιλανθρωπική δραστηριότητα για τους άπορους μαθητές. Στα πλαίσια της λειτουργίας του ανέλαβε πολλές φορές την διανομή δωρεάν βιβλίων, αρχής γενομένης στις αρχές της δεκαετίας του '30. Η συνέχεια περιελάμβανε την προμήθεια και διανομή των σχολικών εγχειριδίων στους

³⁴⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 23/9/1941.

³⁴⁷ Αρχικά ο Σύλλογος είχε την ονομασία "Σύλλογος Αποφοίτων Γυμνασίου". Στις 22 Δεκεμβρίου 1918 ονομάστηκε "Σύλλογος Ελλήνων Αποφοίτων Γυμνασίου". Στις 5 Απριλίου 1928 "Σύλλογος Ελλήνων Αποφοίτων Αβερωφείου Γυμνασίου και Σαλβαγείου Εμπορικής Σχολής". Στις 26 Οκτωβρίου 1957 ονομάστηκε "Σύλλογος Αποφοίτων Ελληνικών Σχολών Αβερωφείου Γυμνασίου και Σαλβαγείου Εμπορικής Σχολής εν Αλεξανδρεία".

³⁴⁸ Βλ. άρθρο 2, "Καταστατικόν του εν Αλεξανδρεία συλλόγου Ελλήνων αποφοίτων Γυμνασίου", Αλεξάνδρεια 1919, σ 3, "Καταστατικόν του συλλόγου Ελλήνων Αποφοίτων Γυμνασίου", Αλεξάνδρεια 1925, σ 3, "Καταστατικόν του Συλλόγου Ελλήνων Αποφοίτων Αβερωφείου Γυμνασίου και Σαλβαγείου Εμπορικής Σχολής", Αλεξάνδρεια 1938, σ 3 και ό π., Αλεξάνδρεια 1959, σ 4.

³⁴⁹ Ενδεικτικοί της δραστηριότητας και των στόχων του ήταν η ύπαρξη Εφόρων για την διανομή των σχολικών βιβλίων, των υποτροφιών, την μουσική, της καλλιτεχνικής δράσης, της πνευματικής δράσης, της βιβλιοθήκης, των εορτών, των αθλητικών και των εκδρομών και του εντευκτηρίου, βλ. "Καταστατικόν...", 1959, σσ 17-20.

³⁵⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 2/15/8/1918 και συνεδρ 19/2/7/1920.

³⁵¹ Επιστολή του προέδρου του Συλλόγου Κ Μ Σαλβάγου προς τον προεδρεύοντα αντιπρόεδρο της ΕΚΑ Μιχαήλ Καζούλη, 24/9/1932, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 67 (1932).

³⁵² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 14/2/1936.

άπορους μαθητές των σχολείων. Η συγκεκριμένη δραστηριότητα, όπως ήδη είπαμε, είχε μεγάλη επιτυχία και βρήκε ανταπόκριση στην παροικία.³⁵³

Η δράση του ήταν πολυσχιδής και ενδιαφέρουσα. Λίγο μετά την ίδρυσή του ανέλαβε την διοργάνωση μαθημάτων Αγγλικής και Αραβικής γλώσσας για την βελτίωση των γνώσεων των αποφοίτων,³⁵⁴ που αποτελούσαν απαραίτητο προσόν για έναν κάτοικο της Αλεξάνδρειας, καθώς και τρίμηνα θερινά μαθήματα λογιστικής, εμπορικής αριθμητικής, δακτυλογραφίας και στενογραφίας³⁵⁵· ανέλαβε, επίσης, την διοργάνωση αγώνων και αθλητικών εκδηλώσεων.³⁵⁶ Στα πλαίσια της δραστηριότητάς του διοργάνωσε διαλέξεις, με διάφορα θέματα ιστορικού, φιλολογικού, ιατρικού και φυσιογνωστικού περιεχομένου, επισκέψεις σε αξιοθέατα της πόλης, θεατρικές και μουσικές εκδηλώσεις, εκδρομές. Σημαντική αποδείχθηκε η λειτουργία δανειστικής βιβλιοθήκης και η συναναστροφή μεταξύ των παλαιών συμμαθητών στο εντευκτήριο του Συλλόγου και στο σαλέ (θερινό εντευκτήριο) στο Σίντι Μπίσρ της Αλεξάνδρειας.³⁵⁷

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η πτυχή της δράσης του Συλλόγου που έχει σχέση με την ενίσχυση άπορων αποφοίτων των σχολείων για ανώτερες σπουδές στην Αίγυπτο. Το 1943, επί ευκαιρία της 25ετηρίδος από της ιδρύσεώς του, ο Σύλλογος ανακοίνωσε την ίδρυση υποτροφιών για Έλληνες που επιθυμούσαν να σπουδάσουν στα αιγυπτιακά πανεπιστήμια. Η κίνηση αυτή θα ωφελούσε τις σχέσεις των δύο λαών και την επιθυμία των αιγυπτιωτών να ευημερήσουν στην Αίγυπτο.³⁵⁸ Οι υποτροφίες αφορούσαν σπουδές στο Φαρούκειο πανεπιστήμιο Αλεξάνδρειας και στο Φουάτσιο πανεπιστήμιο Καΐρου. Συμπαραστάτες σ' αυτήν την προσπάθεια ήταν οι Κοινότητες Αλεξάνδρειας και Ιβραημίας, οι οποίες, μαζί με αρκετούς παροίκους, υποστήριζαν ηθικά και κυρίως οικονομικά την προσπάθεια. Ανώτερος στόχος της πρωτοβουλίας αυτής ήταν να αυξηθούν οι Έλληνες πτυχιούχοι αιγυπτιακών πανεπιστημίων και αυτή η εξέλιξη, με την σειρά της, θα συνέβαλε στην σφυρηλάτιση φιλικών σχέσεων και στην δημιουργία προϋποθέσεων για την ανάπτυξη στενής συνεργασίας ανάμεσα στους λαούς των χωρών.

Η βοήθεια που παρείχεται ήταν χρηματικό ποσό, για να καλυφθούν οι δαπάνες εγγραφής, διδάκτρων, βιβλίων, γραφικής ύλης και εργαλείων, ενώ δινόταν και ένα

³⁵³ Για την έκταση που έλαβε αυτό το ευεργετικό μέτρο του Συλλόγου βλ. το κεφάλαιο της παρούσας διατριβής "Η εσωτερική ζωή του σχολείου".

³⁵⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 20/2/4/1919 και επιστολή του προέδρου του Συλλόγου Κ Μ Σαλβάγου προς τον πρόεδρο της ΕΚΑ (3/10/1944), με την οποία ζητούσε μία αίθουσα της Τοσιτσαίας σχολής για να χρησιμοποιηθεί ως φροτιστήριο Αραβικών, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 85 (1944/1945).

³⁵⁵ Ανακοίνωση των γραφείων της ΕΚΑ, 4/17/7/1919, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 17 (1918/1919).

³⁵⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 22/4/2/1921, γίνεται δεκτή η αίτηση του Συλλόγου Αποφοίτων Γυμνασίου να τους χορηγηθεί το κοινοτικό στάδιο στο Σάτμυ, για ένα απόγευμα, για να τελεστούν εκεί οι Παναιγύπτιοι Ελληνικοί Αγώνες. Επιστολή (8/21/2/1919) του γραμματέα της ΕΚΑ προς τον γυμνασιάρχη Ιωάννη Πιζάνη, όπου τον ενημερώνει για τους όρους παραχώρησης του σχολικού σταδίου στον Σύλλογο, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 23 (1919/1921). Επίσης, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 14/2/1936, καταρτίστηκε επιτροπή από φιλάθλους αποφοίτους για την διοργάνωση αθλητικών εορτών, την εξεύρεση πόρων κ λπ.

³⁵⁷ **Σύλλογος Ελλήνων Αποφοίτων Αλεξάνδρειας**, *Λογοδοσία χρήσεως 1945-1946* σσ 9-18, ό π., *Λογοδοσία χρήσεως 1947-1948*, σσ 5-31 και ό π., *Λογοδοσία 1958-1959*, σσ 11-26.

³⁵⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 11/10/1943 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 497, 1943, "25ετηρίς Συλλόγου Αποφοίτων και ίδρυσις υπ' αυτού υποτροφιών δι' Αιγυπτιώτικα Πανεπιστήμια".

επιπλέον ποσό για την κάλυψη και άλλων καθημερινών βιοτικών αναγκών. Τα τρία πρώτα έτη τα αποτελέσματα ήταν πενιχρά.³⁵⁹ Η δύσκολη οικονομικά κατάσταση συνεχίστηκε και τα επόμενα έτη, αλλά η όλη προσπάθεια είχε αποκτήσει στέρεες βάσεις και οι υποτροφίες αποτελούσαν θεσμό. Ο Σύλλογος δεν έπαυε να υπενθυμίζει στην παροικία την αξία αυτής της προσπάθειας για το μέλλον των Αιγυπτιωτών στην Αίγυπτο.³⁶⁰ Λόγω της οικονομικής δυσπραγίας ο Σύλλογος υποχρεώθηκε να καλύψει τις βασικότερες των αναγκών των φοιτητών (δίδακτρα, βιβλία, γραφική ύλη), μη δυνάμενος να συνδράμει στα καθημερινά τους έξοδα.

Με την πάροδο του χρόνου ο θεσμός απέκτησε ιδιαίτερη αίγλη,³⁶¹ ειδικά κατά την δεκαετία του '50 και βοήθησε πολλούς απόφοιτους, που αργότερα διακρίθηκαν ως επαγγελματίες στην Αλεξάνδρεια και βοήθησαν με την σειρά τους τον Σύλλογο. Σ' αυτούς η ίδρυση της "Εφορεία Υποτροφιών" είχε αποθέσει πολλές από τις ελπίδες της για οικονομική ενίσχυση του ταμείου των υποτροφιών, δεδομένου ότι ο Σύλλογος δεν είχε σταθερούς οικονομικούς πόρους υπέρ των σκοπών του, την στιγμή που οι οικονομικές ανάγκες πολλών αποφοίτων ήταν μεγάλες. Παρόλα τα προβλήματα η παροχή οικονομικής ενίσχυσης συνεχίστηκε.³⁶²

Παρόμοιος σύλλογος -*Σύλλογος των Αποφοίτων Ανωτέρου Αβερωφείου Παρθεναγωγείου*³⁶³ - ιδρύθηκε και για τις απόφοιτες του ανώτερου παρθεναγωγείου, με πρόταση της Πετρώνδα. Τα μέλη του Συλλόγου ίδρυσαν το Στάμπειο Βραβείο στην μνήμη της Υπατίας Στάμπα, πρώην Διευθύντριας του Γυμνασίου Θηλέων, που το λάμβανε η αριστούχος της Δ' Γυμνασίου θηλέων.

Η ΕΚΑ διέθετε το "Ταμείο Υποτροφιών της Ελληνικής Κοινότητας Αλεξανδρείας" (Τ.Υ.Ε.Κ.Α.), που, μεταξύ άλλων, είχε σκοπό την ενίσχυση των αποφοίτων του Αβερωφείου στην συμπλήρωση των σπουδών τους στις ξένες γλώσσες, στις ανώτερες σπουδές σε Πανεπιστήμια και Πολυτεχνεία της Αιγύπτου ή του εξωτερικού.³⁶⁴

Η βοήθεια ήταν οικονομικής φύσεως και συνίστατο στην καταβολή των διδάκτρων, των δικαιωμάτων εγγραφής και εξετάσεων, της αξίας των βιβλίων και των απαραίτητων οργάνων για την μελέτη του φοιτητή, καθώς και των εξόδων μετακίνησης από και προς την Αλεξάνδρεια. Πρώτιστο μέλημα η βελτίωση των συνθηκών εργασίας του υπότροφου. Το "Ταμείο Υποτροφιών" διευθυνόταν οκταμελή

³⁵⁹ *Σύλλογος Ελλήνων Αποφοίτων Αλεξανδρείας, Λογοδοσία χρήσεως 1945-1946, σ 8.*

Εκείνο το έτος ενισχύθηκαν εικοσιπέντε φοιτητές.

³⁶⁰ *Σύλλογος Ελλήνων Αποφοίτων Αλεξανδρείας, Λογοδοσία χρήσεως 1947-1948, σ 10.* Το 1948 ενισχύθηκαν 18 φοιτητές, αλλά οι υποτροφίες είχαν αναβαθμιστεί ποιοτικά.

³⁶¹ *Σύλλογος Ελλήνων Αποφοίτων Αλεξανδρείας, Λογοδοσία 1958-1959, σ 10.*

³⁶² Ο π., σσ 10-11.

³⁶³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 4/7/1938. Επίσης, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ. 79 (γραμματέως 1937/1938), όπου υπάρχει πρόσκληση (9/3/1938) της διευθύντριας των Αβερωφείων παρθεναγωγείων Μ.Ε. Αλκμήνης Πετρώνδα προς τις απόφοιτες του ανώτερου παρθεναγωγείου προς σύσκεψη, στις 20/3/1938, με σκοπό την ίδρυση του ως άνω Συλλόγου. Στην σύσκεψη μπορούσαν να λάβουν μέρος όσες έλαβαν απολυτήριο του παρθεναγωγείου, είτε συνέχισαν ανώτερες σπουδές σε γυμνάσια, διδασκαλεία και πανεπιστήμια, είτε όχι.

³⁶⁴ ΑΕΚΑ, *Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης, Ταμείον Υποτροφιών της Ελληνικής Κοινότητος Αλεξανδρείας - Γενικός κανονισμός*. Ο Κανονισμός αποτελούνταν από δεκατέσσερα άρθρα. Ας σημειωθεί ότι και προ της ίδρύσεως του Ταμείου η ΕΚΑ βοηθούσε όσους απόφοιτους χρειάζονταν βοήθεια για σπουδές στην Ελλάδα, βλ. ενδεικτικά, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 19/2/10/1912, όπου πληροφορούμαστε για την ενίσχυση τελειοφοίτου του Αβερωφείου γυμνασίου με 200 γρ δ., για να πληρώσει τα τέλη απολυτηρίου και να εγγραφεί στο πανεπιστήμιο Αθηνών.

επιτροπή αποτελούμενη από τον Γενικό πρόξενο της Ελλάδος στην Αλεξάνδρεια, τον πρόεδρο της ΕΚΑ, τον προϊστάμενο της Εφορείας των Σχολείων, τρεις από τους Εφόρους των Σχολείων και δύο μέλη της Ελληνικής Παροικίας.

Οι υποτροφίες χορηγούνταν μόνο σε αποφοίτους των κοινοτικών σχολείων, που είχαν φοιτήσει τουλάχιστον δύο έτη στα κοινοτικά σχολεία, είχαν διακριθεί κατά την διάρκεια της φοίτησής τους για χρηστοθήθεια, επιμέλεια και πρόοδο και στερούνταν των οικονομικών μέσων για την εξακολούθηση των σπουδών τους. Εκτός τούτων, οι υποψήφιοι έπρεπε να γνωρίζουν πολύ καλά την γλώσσα του εκπαιδευτικού ιδρύματος, στο οποίο θα συνέχιζαν τις σπουδές τους, να είναι υγιείς και έως 21 ετών. Η Επιτροπή είχε την δυνατότητα να προκηρύσει εξετάσεις για να επιλέξει τους καταλληλότερους για την Υποτροφία. Οι υποψήφιοι εξετάζονταν στο μάθημα της επιστήμης που ήθελαν να ακολουθήσουν, σ'ένα δευτερεύον και στην γλώσσα της χώρας που θα εκπαιδευόνταν. Οι φοιτητές που κέρδιζαν την κοινοτική υποτροφία όφειλαν να συμμορφώνονται με τους κανονισμούς της σχολής τους, να είναι τακτικοί και επιμελείς φοιτητές, να μην αναμιγνύονται σε θέματα ξένα προς τις σπουδές τους και να ενημερώνουν την Κοινότητα για την εξέλιξη των σπουδών τους. Σε περίπτωση παραβίασης των όρων διακόπτετο η υποτροφία. Μετά την επιτυχή ολοκλήρωση των σπουδών τους οι υπότροφοι ήταν υποχρεωμένοι να παράσχουν κάθε δυνατή υπηρεσία προς την ευεργέτρια κοινότητα. Υποτροφίες, επίσης, για μετεκπαίδευση λάμβαναν οι διδάσκοντες των κοινοτικών σχολείων και το ιατρικό προσωπικό του κοινοτικού νοσοκομείου.³⁶⁵

Κατόπιν ενεργειών της ειδικής επιτροπής των υποτροφιών αρκετοί απόφοιτοι παρακολουθούσαν μαθήματα τελειοποίησης της Αγγλικής γλώσσας. Η ΕΚΑ έκανε έκκληση σε όσους είχαν την οικονομική δυνατότητα να βοηθήσουν την ενίσχυση του ταμείου των Υποτροφιών, με ετήσιες προσφορές, όπως πρώτοι έκαναν οι αδελφοί Ζερμπίνη.³⁶⁶ Η πλειοψηφία των αποφοίτων που κέρδιζαν την υποτροφία ήταν άρρενες, γι'αυτό η Εφορεία των Σχολείων, σε έκθεσή της για τις υποτροφίες των αποφοίτων, αποφάσισε η αναλογία μεταξύ αρρένων και θηλέων μεταβληθεί από 10 προς 1, σε 7 προς 3.³⁶⁷

Σημαντική ενίσχυση λάμβαναν οι απόφοιτοι που επιθυμούσαν να τύχουν ανώτερων σπουδών από την "Υποτροφία Νικολάου Σαλβάγου". Η υποτροφία δημιουργήθηκε με την δωρεά χιλίων λιρών Αγγλίας εν ζωή και την μεταθανάτιο δωρεά είκοσι χιλιάδων λιρών Αγγλίας από τον Νικόλαο Σαλβάγο, κάτοικο Γαλλίας και στενό συγγενή γνωστών και επιφανών μελών της παροικίας. Το ποσό αυτό κατιθεμένο σε τράπεζα θα απέφερε στην κοινότητα περί τις χίλιες λίρες ετησίως. Μ'αυτές θα γινόταν πράξη η επιθυμία του δωρητή για την οικονομική ενίσχυση Ελλήνων ορθοδόξων, αποφοίτων των κοινοτικών σχολείων της Αλεξάνδρειας, για ανώτερες σπουδές στην Ευρώπη, στην Αμερική, ή οπουδήποτε αλλού κρινόταν σκόπιμο. Κατόπιν τούτου ο Νικόλαος Σαλβάγος ανακηρύχθηκε μεγάλος ευεργέτης της ΕΚΑ.³⁶⁸

Την υποτροφία διεύθυνε πενταμελής επιτροπή, βάσει ειδικού κανονισμού.³⁶⁹ Η επιτροπή αποτελούνταν από τον εκάστοτε γενικό Πρόξενο της Ελλάδος στην Αλεξάνδρεια, από τον πρόεδρο της ΕΚΑ, από τον προϊστάμενο της Εφορείας των Σχολείων της Κοινότητας, τον Γενικό Διευθυντή των Σχολείων της ΕΚΑ και το

³⁶⁵ Ο π., σσ 1-4.

³⁶⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/11/1936.

³⁶⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 19/6/1953.

³⁶⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 28/11/7/1919.

³⁶⁹ **Ελληνική εν Αλεξάνδρεια Κοινότης**, *Ειδικός Κανονισμός Υποτροφίας Νικολάου Σαλβάγου*, σσ 8. Ο κανονισμός αποτελούνταν από 10 άρθρα.

πλησιέστερο μέλος της οικογένειας του διαθέτη, που διέμενε, όμως, μόνιμα στην Αίγυπτο. Η επιτροπή όριζε τον αριθμό των υποτρόφων κάθε έτους και δεχόταν τις αιτήσεις των ενδιαφερομένων, που έπρεπε να είναι απόφοιτοι κοινοτικού σχολείου ΜΕ. (Αβερωφείου γυμνασίου, Αβερωφείου παρθεναγωγείου και Σαλβαγείου εμπορικής σχολής). Κατάλληλοι ήταν οι άποροι απόφοιτοι, Έλληνες το γένος και Χριστιανοί ορθόδοξοι στο θρήσκευμα, που είχαν επιδείξει "χρησιμοποιήσιμη διαγωγή" κατά την φοίτησή τους στα κοινοτικά σχολεία. Κατ'εξαιρέση μπορούσαν να τύχουν υποτροφίας εκπαιδευτικοί ή ιατροί των κοινοτικών ιδρυμάτων. Η ανακοίνωση των δικαιούχων γινόταν κατά την τελετή απονομής των απολυτηρίων.

Οι υπότροφοι υπέγραφαν συμβόλαιο με την επιτροπή της υποτροφίας για την τήρηση των όρων της· όφειλαν να έχουν διαγωγή χρησιμοποίησιμη κατά το διάστημα των σπουδών τους, να είναι επιμελείς φοιτητές, παρακολουθώντας τακτικά τα μαθήματα και τα τυχόν εργαστήρια, να επιτυγχάνουν στις εξετάσεις των εξαμήνων και να περατώνουν τις σπουδές τους με επιτυχία και εντός εύλογου χρόνου. Κάθε έτος έπρεπε να υποβάλλουν στην Κοινότητα έκθεση πεπραγμένων του σχολικού έτους και να υποβάλλουν στην Κοινότητα αντίγραφο των εργασιών τους και της τυχόν εναισίμου διατριβής. Μετά το πέρας των σπουδών όφειλαν, εάν επέστρεφαν στην Αλεξάνδρεια, να υπηρετήσουν στα κοινοτικά ιδρύματα της ΕΚΑ.³⁷⁰

Οι μαθητές ενημερώνονταν για την υποτροφία με έντυπα, που διανέμονταν με ευθύνη της επιτροπής.³⁷¹ Με την πάροδο του χρόνου η υποτροφία προσέφερε πολλές ευκαιρίες σε απόφοιτους του γυμνασίου, ως επί το πλείστον, για σπουδές σε ανώτερο και ανώτατο επίπεδο.³⁷² Σε έναν πρώτο απολογισμό, στις αρχές του 1929, διαπιστώθηκε ότι από τον Σεπτέμβριο του 1920 είχαν ευεργετηθεί πενήντα ένας απόφοιτοι και απόφοιτες. Η πλειοψηφία των υποτρόφων σπούδασε σε τμήματα του Πολυτεχνείου, στην ιατρική, κάποιοι σε καθηγητικές σχολές των πανεπιστημίων, στην θεωρητική και θετική κατεύθυνση, αρκετοί εμπορικά, ενώ και αρκετοί καθηγητές του Αβερωφείου έτυχαν μετεκπαίδευσης στο εξωτερικό.³⁷³

Άλλη μία υποτροφία που οφειλόταν στην ιδιωτική πρωτοβουλία ήταν αυτή που συστήθηκε εις μνήμην Μιχαήλ Κ Σαλβάγου (ο μακροβιώτερος πρόεδρος της ΕΚΑ), από δωρεά είκοσι χιλιάδων λιρών Αιγύπτου προερχόμενη από τους συγγενείς του.³⁷⁴ Οι όροι που έθετε (για τα μέλη της Επιτροπής, τους δικαιούχους, την επιλογή των δικαιούχων και τις υποχρεώσεις τους) ήταν παρόμοιοι μ'αυτούς της υποτροφίας Νικολάου Σαλβάγου· υπήρχε, όμως, κάποια διαφοροποίηση στα τελευταία άρθρα, όπου προβλεπόταν, ότι σε περίπτωση διάλυσης της ΕΚΑ ή μείωσης των μελών της παροικίας, δηλαδή σε περίπτωση που η υποτροφία δεν μπορούσε να εκπληρωθεί στην Αλεξάνδρεια, τότε μεταβιβαζόταν στο Ελληνοαμερικανικό Κολλέγιο στην Αθήνα με τους ίδιους όρους όπως και στην Αλεξάνδρεια. Σ'αυτή την περίπτωση άλλαζαν μόνο τα μέλη της Επιτροπής.³⁷⁵ Η διαφοροποίηση αυτή είναι σημαντική, διότι για πρώτη φορά γίνεται λόγος για το ενδεχόμενο διαρροής ή διάλυσης της Κοινότητας ή της

³⁷⁰ Ο π., σσ 3-7.

³⁷¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 31/13/11/1919.

³⁷² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 26/8/9/1921, όπου από τις έξι υποτροφίες για το 1921, οι τέσσερις αφορούσαν σπουδές στο Πολυτεχνείο, η μία σε σχολή του εμπορικού ναυτικού και μια στην παιδαγωγική Ακαδημία και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 28/11/12/1922, όπου οι τρεις από τις τέσσερις υποτροφίες αφορούσαν σπουδές στο Πολυτεχνείο και μια στα παιδαγωγικά.

³⁷³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 5/2/1929.

³⁷⁴ Ειδικός Κανονισμός δωρεάς προς σύστασιν υποτροφίας εις μνήμην Μιχαήλ Κ. Σαλβάγου, Μάιος 1949, σσ 7. Ο Κανονισμός αποτελούνταν από δεκαπέντε άρθρα.

³⁷⁵ Ο π., άρθρο 13, σ 6.

παρκοικίας και μάλιστα στα τέλη του '40, όταν τα προβλήματα είχαν αρχίσει να γίνονται έντονα, αλλά δεν ήταν δυνατό να προβλεφθούν οι ραγδαίες εξελίξεις κατά τα επόμενα έτη.

Οι απόφοιτοι του Αβερωφείου είχαν δικαίωμα να λάβουν υποτροφίες και από το ελληνικό Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών (ΙΚΥ). Οι ενδιαφερόμενοι ενημερώνονταν από το Γενικό Προξενείο της Ελλάδας για τους όρους του διαγωνισμού στον οποίο όφειλαν να συμμετάσχουν για να κερδίσουν την υποτροφία.³⁷⁶

Υποτροφίες κέρδιζαν οι απόφοιτοι και από ξένα σχολεία της Αλεξάνδρειας. Έτσι, οι απόφοιτοι του γυμνασίου μπορούσαν να είναι υπότροφοι του Γαλλικού Λυκείου (3 θέσεις) και προτείνονταν από την Επιτροπή,³⁷⁷ όπως και στο American Mission School (τέσσερεις υπότροφοι).³⁷⁸ Για τις απόφοιτες των Αβερωφείων σχολών Μ.Ε. υπήρξε η υπόσχεση της διευθύντριας γαλλικής ιδιωτικής σχολής, ότι όσες αποφοιτές της Μ.Ε. το επιθυμούν μπορούν να συνεχίσουν εμπορικές σπουδές στην σχολή της, με διάφορες ευκολίες.³⁷⁹ Οι συνθήκες, βέβαια, δεν ήταν πάντοτε οι καλύτερες,³⁸⁰ η ΕΚΑ, ωστόσο, φρόντιζε να αξιοποιεί όλες τις δυνατότητες που παρουσιάζονταν.

Αξίζει, εν κατακλείδι, να σημειωθεί ότι η Πρεσβεία της Ελλάδας στο Κάιρο ζήτησε από την Εφορεία των Σχολείων να αναλάβει την παρακολούθηση των Αιγυπτιακών που σπούδαζαν στην Αθήνα, μέσω κάποιου οργανισμού που η ΕΚΑ έπρεπε να ιδρύσει. Παρόλο που η Κοινότητα αναγνώρισε το ορθό της πρότασης και την ανάγκη για την παρακολούθηση της πορείας των φοιτητών και σπουδαστών, δεν επιθυμούσε να θέσει σε εφαρμογή ένα τέτοιο σχέδιο πριν μελετηθεί από απόψεως πρακτικότητας και αποτελεσματικότητας, σε συνδυασμό και με την αναπόφευκτη δαπάνη για το απαραίτητο προσωπικό.³⁸¹ Οι αιγυπτιώτες σπουδαστές των Αθηνών απέκτησαν σωματείο, ανεξάρτητο από την ΕΚΑ, το οποίο, όμως, δεν έτυχε της οικονομικής υποστήριξης της Κοινότητας, για άγνωστους λόγους.³⁸²

Αξίζει, επίσης, να αναφερθεί ότι η ΕΚΑ αποφάσισε να τιμήσει τους πεσόντες μαθητές του Αβερωφείου Γυμνασίου και των υπόλοιπων κοινοτικών σχολείων. Έτσι, αποφασίστηκε η συγκρότηση καταλόγου πεσόντων μαθητών των Σχολείων ΕΚΑ. Η πρώτη σχετική απόφαση αφορούσε τους πεσόντες Αλεξανδρινούς του Α΄ παγκόσμιου πολέμου. Την επιγραφή συνέταξαν ο νομικός Νικόλαος Καμπάς και ο γυμνασιάρχης Παλαιολόγος Γεωργίου.³⁸³ Η εθνική περιπέτεια, όμως, του 1922 αύξησε τον αριθμό

³⁷⁶ Ανακοίνωση του προέδρου της ΕΚΑ Αν Θεοδωράκη προς τους διευθυντές της Μ.Ε., βλ. ΑΕΚΑ, Λυτά έγγραφα, 1290/838, 29/5/1959.

³⁷⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 24/8/11/1919. Η πρώτη αναφορά στο γαλλικό λύκειο γίνεται το 1910, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 17/30/5/1910, αλλά αφορούσε μαθητές και απόφοιτους του Γυμνασίου, που λάμβαναν υποτροφία του Γαλλικού Λυκείου, κατόπιν εξετάσεων.

³⁷⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 23/8/1938.

³⁷⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 20/6/1947, όπου αναφέρεται στην επιστολή της ιδιοκτήτριας και διευθύντριας Ζιράρ.

³⁸⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 5/9/1941, οπότε ανακοινώθηκε η άρνηση των Βρετανών να δεχθούν στα αγγλικά σχολεία της πόλης, με μειωμένα διδάκτρα, απόφοιτους των Σχολείων για να καταρτιστούν στα Αγγλικά.

³⁸¹ Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ προς τον πρέσβη Βασίλειο Δενδραμή, 26/12/1934, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 63 (προέδρου 1934/1935). Επίσης, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 207, 1934, "Πρόταση ιδρύσεως εν Αθήναις Σχολικής Αποστολής".

³⁸² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 16/4/1929.

³⁸³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 13/26/9/1918.

των πεσόντων, έτσι, αποφασίστηκε η τοποθέτηση μαρμάρινων πλακών με τα ονόματα των πεσόντων στους πολέμους της δεκαετίας 1912-1922.³⁸⁴ Η μία θα είχε τα ονόματα των πεσόντων στους Βαλκανικούς πολέμους και μία των πεσόντων στους πολέμους του 1916-1922.³⁸⁵ Η αποκάλυψή τους θα πραγματοποιούνταν στις 25 Μαρτίου 1930 στην πρόσοψη του Ευαγγελισμού, όπου τοποθετήθηκαν.³⁸⁶ Τελικά η αποκάλυψη έγινε στις 6 Απριλίου, με πρωτοβουλία της Επιτροπής του εορτασμού της Εκατονταετηρίδος από της Εθνικής Αποκαταστάσεως της Ελλάδος.³⁸⁷

Μετά την Β΄ παγκόσμιο πόλεμο συγκροτήθηκε νέος κατάλογος, στον οποίο συμπεριλήφθηκαν οι πεσόντες στους Βαλκανικούς πολέμους του 1912/1913, στον πόλεμο 1915/1922 και στον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο, του εμφυλίου συμπεριλαμβανομένου. Θα περιέχονταν όλοι οι μαθητές, ακόμα και αυτοί που είχαν φοιτήσει μόνο για ένα έτος ή είχαν κοπεί στις εξετάσεις.³⁸⁸ Συνολικά βρέθηκαν 81 πεσόντες μαθητές κατά τους εθνικούς αγώνες και τις περιπέτειες το πρώτο ήμισυ του 20ου αιώνα. Συγκεκριμένα, 12 σκοτώθηκαν στους βαλκανικούς πολέμους, 16 στον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο και στην άτυχη μικρασιατική εκστρατεία και 54 στον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο.

³⁸⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 16/12/1927.

³⁸⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 29/3/1928.

³⁸⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 21/11/1929.

³⁸⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 2/4/1930 και συνεδρ 29/4/1930.

³⁸⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 24/4/1947 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 206, "Παλαιά στοιχεία μητρώου διδάσκοντος προσωπικού", όπου, μεταξύ άλλων, υπάρχει και ο κατάλογος των πεσόντων μαθητών στους εθνικούς αγώνες της Ελλάδας.

Δ' - ΤΟ ΑΒΕΡΩΦΕΙΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΜΕ ΤΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ – ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ

Στην Αλεξάνδρεια έχει την έδρα του το πρεσβυγενές Πατριαρχείο Αλεξανδρείας. Η ιστορία της εκκλησίας της Αλεξανδρείας ξεκινάει το 62 μ.Χ. με το μαρτύριο του ιδρυτού της πρώτης εκκλησίας στην πόλη, του Αποστόλου και Ευαγγελιστού Μάρκου. Έκτοτε, η εκκλησία της Αλεξανδρείας διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην ιστορία της πόλης, αλλά και ολοκλήρου της Εκκλησίας.³⁸⁹

Κατά την μακράιωνη ιστορία της οι περιπέτειες ήταν πολλές και οι δοκιμασίες μεγάλες. Ως μεγαλύτερες θεωρούνται το σχίσμα των Μονοφυσιτών και βέβαια η αραβική κατάκτηση, που άλλαξε οριστικά την μορφή της Αιγύπτου. Στα δύσκολα χρόνια της μουσουλμανικής επικράτησης (αραβικής, 642-1517 και οθωμανικής, 1517-1922) το Πατριαρχείο διεδραμάτισε και εθναρχικό ρόλο, μεριμνώντας για την διατήρηση της ρωμοσύνης (εθνική συνείδηση και ορθόδοξη πίστη) των λίγων εναπομεινάντων ομογενών στην Αλεξάνδρεια και στο Κάιρο.³⁹⁰ Στα λίγα μέσα που προσπαθούσε να έχει στην διάθεσή του ήταν τα σχολεία. Ως την ίδρυση της Ελληνικής Κοινότητας Αλεξανδρείας (1843), της μητέρας κοινότητας του Αιγυπτιώτη Ελληνισμού, κατά την νεώτερη φάση της ιστορίας του, και της λειτουργίας της πρώτης κοινοτικής σχολής στην Αλεξάνδρεια, της Τοσιτσαίας το 1847, η ελληνική παιδεία βρισκόταν στην αποκλειστική δικαιοδοσία και ευθύνη του Πατριαρχείου.³⁹¹

Με την ίδρυση της ΕΚΑ, όμως, και άλλων κοινοτήτων στην Αίγυπτο η εκπαίδευση των ελληνοπαίδων αποτέλεσε, ως επί το πλείστον, κοινοτική υπόθεση.³⁹² Σ' αυτή την κατηγορία ανήκε και το Αβερώφειο γυμνάσιο: ήταν κοινοτικό και το Πατριαρχείο, που δεν συντηρούσε πλέον σχολεία, δεν είχε κάποια διοικητική αρμοδιότητα επ' αυτού, παρά μόνο την πνευματική, αφού οι διδάσκοντες και οι μαθητές αποτελούσαν μέρος του ποιμνίου του. Πολλές φορές προκλήθηκαν εντάσεις στις σχέσεις ΕΚΑ-Πατριαρχείου Αλεξανδρείας για διάφορους λόγους, κυρίως

³⁸⁹ Για την ιστορία της εκκλησίας της Αλεξανδρείας, βλ. **Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου**, *Ιστορία της Εκκλησίας της Αλεξανδρείας* (62-1934), Αλεξάνδρεια 1935, **Γεράσιμου Μαζαράκη**, *Συμβολή εις την Ιστορίαν της εν Αιγύπτω Ορθοδόξου Εκκλησίας*, Αλεξάνδρεια 1932, **Ευγενίου Μιχαηλίδου**, *Η Εκκλησία Αλεξανδρείας κατά τα γεγονότα του Αραβή Πασά* (1881-1882), Αλεξάνδρεια 1947, **Γεωργίου Κλεάνθους Σκαλιέρη**, *Το Πατριαρχείον Αλεξανδρείας, το κλίμα και η δικαιοδοσία αυτού*, εν Αθήναις 1927, **Βλασίου Φειδά**, *Σύντομος ιστορία της Εκκλησίας της Αλεξανδρείας*, Αθηναί 1967, **Μεθοδίου Γ Φούγια**, Μητροπολίτου Πισιδίας, *Σύγχρονη ιστορία της Εκκλησίας Αλεξανδρείας* (1934-1986), Αθήναι 1993.

³⁹⁰ **Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου**, *Ιστορία της Εκκλησίας...*, ό π., **Βλασίου Φειδά**, *Σύντομος ιστορία...*, ό π., σσ 30-56 και **Θεοδώρου Δ. Μοσχονά**, *Μέριμνα του ελληνορθοδόξου Πατριαρχείου Αλεξανδρείας επί Τουρκοκρατίας-συντεχνίαί, αδελφάτα, εσνάφια*, Αλεξάνδρεια 1949, σσ 3-25.

³⁹¹ **Τρύφωνος Ε Ευαγγελίδου**, *Η παιδεία επί Τουρκοκρατία-ελληνικά σχολεία από της Αλώσεως μέχρι Καποδιστρίου*, τ 2, εν Αθήναις 1936, σσ 317-326, **Νικολάου Κ. Τσολεκίδη**, *Η δημοσία εκπαίδευσις εν Αιγύπτω*, Αλεξάνδρεια 1915, σσ 39-41, **Γεωργίου Τριανταφυλλάκη**, «Από την μέριμνα των Πατριαρχών Αλεξανδρείας για την παιδεία», ΕΦ, τ ΕΖ' (1985-1989), σσ 241-249.

³⁹² **Ευθυμίου Σουλογιάννη**, *Η θέση των Ελλήνων στην Αίγυπτο*, Αθήνα 1999, σσ 81-82 κ εξ.

οικονομικής φύσεως ή ακόμη και «πρωτοκαθεδρίας».³⁹³ Ορισμένες φορές τα διάφορα προβλήματα στις σχέσεις των δύο θεσμών προβάλλονταν επάνω σε καίριους τομείς, για την πορεία της παροικίας και της κοινοτικής δράσης, όπως ήταν τα σχολεία και ειδικά στο Αβερύφειο. Η αφορμή λαμβανόταν από την θέση του μαθήματος των Θρησκευτικών ή του εκκλησιασμού των μαθητών.

Το μάθημα των θρησκευτικών εισήχθη στην ελληνική εκπαίδευση και εντάχθηκε στα προγράμματα σπουδών του γυμνασίου ευθύς μετά την δημιουργία του ελληνικού κράτους.³⁹⁴ Όμως, λόγω της μεγάλης επιρροής που άσκησε ο Διαφωτισμός στο χώρο της Παιδείας διαταράχθηκε η θεανθρώπινη βάση της ορθόδοξης παιδείας. Εκτός αυτού την ίδια περίοδο άρχισαν οι ενέργειες για τον χωρισμό των ελλάδικών επαρχιών από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, με την απόκτηση αυτοκεφάλου.³⁹⁵ Ενας από τους στόχους της βουαρικκής πολιτικής ήταν και η υποταγή της εκκλησίας στην κρατική εξουσία, η μετατροπή της από εθναρχικό σώμα σε κρατικό θεσμό, στήριγμα των σκοπών του κράτους.³⁹⁶ Στα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν συγκαταλέγεται και ο παραμερισμός της Εκκλησίας από την δημόσια ζωή, με αποτέλεσμα η παιδεία να ξεφύγει από τον έλεγχό της. Όλα αυτά συντέλεσαν ώστε το μάθημα των Θρησκευτικών να κατέχει δευτερεύουσα θέση στο αναλυτικό πρόγραμμα.³⁹⁷

Το μάθημα των Θρησκευτικών κατείχε την δεύτερη θέση στο πρόγραμμα των γυμνασίων, μετά τα αρχαία ελληνικά και αργότερα έλαβε την πρώτη θέση. Αιτία η αντιγραφή των βουαρικκών προγραμμάτων, που ήταν το πρότυπο για τα ελληνικά προγράμματα, όπου εδραιώθηκε το ανθρωπιστικό γυμνάσιο.³⁹⁸ Ακόμη, οι ώρες του μαθήματος συρρικνώθηκαν σημαντικά, γεγονός που εμπόδιζε την προσφορά του στους μαθητές. Σ' αυτό το σημείο το ελληνικό πρόγραμμα διέφερε του γερμανικού.³⁹⁹

Σκοπός του μαθήματος ήταν η ενίσχυση της πίστης των πατέρων, μέσω των θρησκευτικών γνώσεων, ο ενστερνισμός των σωτηριωδών διδαγμάτων του Ευαγγελίου και η χριστιανική διαρρύθμιση της θέλησης και των πράξεων. Όμως, υπήρξε υπερτονισμός της πρακτικής ηθικής, που ταίριαζε με τον ανθρωπιστικό προσανατολισμό της ελληνικής παιδείας. Αυτή ήταν η αιτία που το μάθημα παρεξέκλινε από την ελληνορθόδοξη παράδοση.⁴⁰⁰ Δυστυχώς, το μάθημα διδάχθηκε όχι από ειδικούς καθηγητές -μόλις το 1914 υπήρξε η πρώτη οργανική θέση για καθηγητή Θεολόγο- αλλά από καθηγητές, κυρίως φιλολόγους που είχαν την

³⁹³ **Του ιδίου**, «Ο Ελληνισμός στην Αίγυπτο: Πατριαρχείο Αλεξανδρείας και ελληνικές κοινότητες-αντιθέσεις και σύμπραξη», Πάνταινος, έτος 800, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 1988, αριθμ. 7-9, σσ 23-25.

³⁹⁴ **Ιωάννη Β. Κογκούλη**, *Το μάθημα των θρησκευτικών στη Μέση εκπαίδευση (1833-1932)*, Θεσσαλονίκη 1985, σ 35. Ακόμη, **Δαυίδ Αντωνίου**, «Διάταγμα της αντιβασιλείας περί διδασκαλίας της κατηχήσεως εις τα σχολεία», Ναύπλιο 5/17/7/1834, *Τα προγράμματα της Μέσης Εκπαίδευσης (1833-1929)*, τ Α', Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας-Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Αθήνα 1987, σ 81.

³⁹⁵ **Πρωτοπρεσβυτέρου Γεωργίου Δ. Μεταλληνού**, *Ελλαδικού αυτοκεφάλου παραλειπόμενα*, εκδ. Δόμος, Αθήνα 1987 και **του ιδίου**, *Εκκλησία και Πολιτεία στην Ορθόδοξη Παράδοση*, Αρμός 2000, σσ. 38-41.

³⁹⁶ **Πρωτοπρεσβυτέρου Γεωργίου Δ. Μεταλληνού**, «Το πολιτικό πρόβλημα στο όριο της λαϊκής ευσέβειας και της δυτικής αλλοτριώσεως», *Σύγχυση-πρόκληση-αφύπνιση*, Αρμός 1991, σ 83, **του ιδίου**, *Ορθοδοξία και Ελληνικότητα-Προσεγγίσεις στην νεοελληνική ταυτότητα*, εκδ. Παρουσία, Αθήνα 1998, σσ 86-90.

³⁹⁷ **Ιωάννη Β. Κογκούλη**, *Το μάθημα...*, ό π. σσ 24-44.

³⁹⁸ *Ο π.* σσ. 44-49.

³⁹⁹ *Ο π.*, σσ 50-68.

⁴⁰⁰ *Ο π.*, σσ 86-87.

δυνατότητα να ανταπεξέλθουν στο μάθημα.⁴⁰¹ Η κατάσταση για τους Θεολόγους άλλαξε από το 1929, με τον νόμο 4373/1929 και την μεταρρύθμιση που εισήγαγε.⁴⁰² Πάντως, ούτε η θέση του μαθήματος μεταβλήθηκε, ούτε επανατοποθετήθηκε σε ορθόδοξη βάση.⁴⁰³

Σ' αυτό το περιβάλλον κινήθηκε το μάθημα των Θρησκευτικών στην Αλεξάνδρεια,⁴⁰⁴ αφού αφορούσε σχολείο αναγνωρισμένο από το ελληνικό κράτος, που χρησιμοποιούσε το ελληνικό αναλυτικό πρόγραμμα.⁴⁰⁵ Διαφοροποίηση υπήρξε ως προς τους διδάσκοντες, που με πατριαρχική παρότρυνση ήταν πτυχιούχοι Θεολογίας ήδη από μέσα το 1871. Διδασκαλία των θρησκευτικών και από φιλόλογους είχαμε στις αρχές της δεκαετίας του '40, γεγονός που απασχόλησε το Πατριαρχείο και την ΕΚΑ.⁴⁰⁶

Οι διαθέσιμες πληροφορίες για τους «δασκάλους των Ιερών» στα κοινοτικά σχολεία της Αλεξάνδρειας κατά τον 19^ο αιώνα είναι συγκεχυμένες και σποραδικές.⁴⁰⁷ Το βέβαιο είναι ότι ο διορισμός πραγματοποιούνταν από την Κοινοτική Επιτροπή, μετά από πρόταση του Πατριάρχη και αυτό είναι σημαντικό, διότι ο συγκεκριμένος εκπαιδευτικός πρωτίστως έχαιρε της εμπιστοσύνης της Εκκλησίας και του Πατριάρχη και κατόπιν διοριζόταν στα κοινοτικά σχολεία της Αλεξάνδρειας. Το 1884 αποφασίστηκε ο καθηγητής των Θρησκευτικών να είναι κληρικός.⁴⁰⁸

Η ανάγκη διορισμού για πρώτη φορά δασκάλου των Ιερών Μαθημάτων στα σχολεία της ΕΚΑ διαπιστώνεται το 1871.⁴⁰⁹ Τότε αποφασίστηκε να αναζητηθεί κάποιος από τους ιεροκήρυκες για την θέση και γι' αυτό τον λόγο θα ζητούνταν η βοήθεια του Πατριάρχη Σωφρονίου, ο οποίος, άμα τη αφίξει του στην Αλεξάνδρεια,⁴¹⁰ έκανε λόγο γι' αυτή την έλλειψη. Ο μισθός του δασκάλου καθορίστηκε στα 15 πεντόφραγκα τον μήνα. Δεν γνωρίζουμε το όνομα του πρώτου

⁴⁰¹ Ο π., σ 149.

⁴⁰² **Ιωάννη Β. Κογκούλη**, *Το μάθημα των θρησκευτικών στη Μέση εκπαίδευση κατά την πενηκονταετία 1932-1982*, Θεσσαλονίκη 1993, σ 129.

⁴⁰³ Ο π., σσ 145-147.

⁴⁰⁴ **Γεωργίου Φ. Τριανταφυλλάκη**, *Θρησκευτική αγωγή*, Αλεξάνδρεια 1953, σσ 37-40.

⁴⁰⁵ Απόρρητο Αρχείο ΕΚΑ, «*Αναλυτικόν πρόγραμμα των μαθημάτων του γυμνασίου*» και «*Αναλυτικό πρόγραμμα των μαθημάτων του Ανωτέρου Παρθεναγωγείου*». Επίσης, «*Σχέδιον θρησκευτικής αγωγής εφαρμοσθέν εν τοις σχολείοις της Μέσης Εκπαιδεύσεως της ΕΚΑ, κατά το σχολικόν έτος 1938/1939*», ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Ν 15, 1936/1939, *Εκπαιδευτικάί εκθέσεις 1936/1937, 1937/1938 και 1938/1939*. **Λεωνίδα Ι Φιλιππίδη**, «*Εισήγησις επί της θρησκευτικής εκπαίδευσης εις τα εξατάξια γυμνάσια*», ΕΦ, τ Λ', Οκτώβριος-Δεκέμβριος 1931, σσ 481-504.

⁴⁰⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 26/10/1942.

⁴⁰⁷ Σ' αυτό συντείνει και η έλλειψη των Πρακτικών της Εφορείας Σχολείων, που ξεκίνησαν να συντάσσονται το 1899.

⁴⁰⁸ Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Θεόδωρου Ράλλη προς τον θεολόγο καθηγητή Ν Ιωάννου, όπου του ανακοινώνεται η ως άνω απόφαση της ΕΚΑ, αριθμ 36, 18/30/6/1884, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 2.

⁴⁰⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Ι', 9/11/1871 και συνεδρ ΙΑ', 17/11/1871.

⁴¹⁰ Ο Σωφρόνιος Δ' (1870-1899) προ της εκλογής του στον Πατριαρχικό Θρόνο της Αλεξάνδρειας, είχε διατελέσει Οικουμενικός Πατριάρχης, ως Σωφρόνιος Γ' (20/9/1863-4/12/1866), βλ. **Βασιλείου Θ. Σταυρίδου**, *Οι Οικουμενικοί Πατριάρχαι 1860-σήμερον*, ΕΜΣ 14, Θεσσαλονίκη 1977, σσ 136-168.

καθηγητή των Ιερών. Πιθανώς να ήταν ο ιεροδιάκονος Κωνσταντίνος Δεληγιάννης.⁴¹¹

Πάντως, το 1874 ο εν λόγω καθηγητής αναχώρησε από την Αλεξάνδρεια και η Κοινοτική Επιτροπή ζήτησε από τον Πατριάρχη να στείλει κάποιον άλλον στη θέση του. Μετά από μεγάλη καθυστέρηση ο Πατριάρχης πρότεινε στην ΕΚΑ⁴¹² να προσληφθή ο γνωστός για την μόρφωσή του, πρώην καθηγητής της «εν Χάλκη του έθνους σχολής», αρχιμανδρίτης Γρηγόριος Γώγος.⁴¹³ Ο μισθός του καθορίστηκε στις 12 λίρες Αγγλίας τον μήνα, αφού εκτός από δάσκαλος των Ιερών, θα ήταν κήρυκας στους ναούς της Αλεξανδρείας και μία ή δύο φορές τον μήνα θα δίδασκε «Κυριακό μάθημα». Οντως, η Επιτροπή «ενέκρινεν και επεφήμησεν εις τα γεγονότα». Δυστυχώς, δεν είναι γνωστό πότε ακριβώς ο Γρηγόριος Γώγος αναχώρησε από την Αλεξάνδρεια. Αυτό πρέπει να έγινε το αργότερο το 1878, διότι το 1878 διορίστηκε ιερέας ως ειδικός διδάσκαλος των ιερών μαθημάτων στο Γυμνάσιο, Σχολαρχείο και στο Παρθεναγωγείο,⁴¹⁴ οπότε ο Γώγος μάλλον είχε αναχωρήσει.

Πάντως, δεν γινόταν πάντοτε δεκτή η εισήγηση του Πατριάρχη για το κατάλληλο προς διορισμό πρόσωπο. Το 1883 ο Πατριάρχης Σωφρόνιος πρότεινε για την θέση τον τελειόφοιτο της Θεολογικής της Χάλκης και της αντίστοιχης σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών Νικόλαο Λήμνιο, που εκείνο το διάστημα διέμενε στην Αλεξάνδρεια.⁴¹⁵ Κατά πάσα πιθανότητα δεν διορίστηκε, αφού το 1884 ο αποχωρών καθηγητής Νικόλαος Διομήδης ανέλαβε να βρεί αντικαταστάτη του. Ο Πατριάρχης με επιστολή του ανακοίνωσε στην Επιτροπή ότι ο πρώην δάσκαλος των Ιερών Ιεροδιάκονος Δανιήλ Κωνσταντινίδης του ζητούσε, από την Καλλιόπη όπου ευρισκόταν, να καταλάβει την κενή θέση του καθηγητού των Ιερών. Είναι άγνωστο πότε ο εν λόγω κληρικός υπηρέτησε στα σχολεία της ΕΚΑ.⁴¹⁶ Τελικά επαναπροσελήφθη, ίσως, επειδή είχε αφήσει καλή ανάμνηση από την πρώτη περίοδο της υπηρεσίας του στα σχολεία της ΕΚΑ, αλλά και λόγω της προειρημένης απόφασης της ΕΚΑ ο καθηγητής των θρησκευτικών να είναι κληρικός. Ο μηνιαίος μισθός του καθορίστηκε στα 200 φράγκα.⁴¹⁷ Το 1889 προσελήφθη από τον Γεώργιο Αβέρωφ ο αρχιδιάκονος του Πατριαρχείου Κωνσταντίνος Παγώνης για να διδάξει θρησκευτικά στις 3 τάξεις του Αβερωφείου γυμνασίου της Τοσιτσαίας σχολής.⁴¹⁸

Κατά τον 20ο αιώνα, άρχισε να διαφαίνεται ότι οι σχέσεις ΕΚΑ-Πατριαρχείου αναφορικά με τα σχολεία θα περιστρέφονταν στο δίπτυχο μάθημα θρησκευτικών και εκκλησιασμός. Το 1906 ο εκκλησιασμός γινόταν στον Ευαγγελισμό το πρωί του

⁴¹¹ Ο Κωνσταντίνος Δεληγιάννης ήταν απόφοιτος της Ιεράς Θεολογικής Σχολής της Χάλκης του έτους 1869, **Βασιλείου Θ. Σταυρίδου**, *Η Ιερά Θεολογική Σχολή της Χάλκης*, Θεσσαλονίκη 1988, σ 257.

⁴¹² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Δ', 22/8/1874.

⁴¹³ **Βασιλείου Θ. Σταυρίδου**, *Η Ιερά Θεολογική Σχολή της Χάλκης*, Θεσσαλονίκη 1988, σσ 142-145. Ο Γρηγόριος Γώγος εκλήθη στην Αλεξάνδρεια από τον Πατριάρχη Σωφρόνιο στις 15/8/1874. Στα σχολεία διορίστηκε λίγες ημέρες αργότερα.

⁴¹⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Η', 7/8/1878.

⁴¹⁵ Αριθμ. 222, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 2 (1880/1884).

⁴¹⁶ ΠΚΕ, συνεδρ Κ', 13/7/1884. Ο Κωνσταντινίδης υπήρξε απόφοιτος της Ιεράς Θεολογικής Σχολής της Χάλκης, του έτους 1848. Ήταν από τους 4 πρώτους αποφοίτους της σχολής, βλ. **Βασιλείου Θ. Σταυρίδου**, *Η Ιερά... ό π.*, σ 250.

⁴¹⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ ΚΗ', 24/8/1884. Ο μισθός του αυξήθηκε στα 300 φράγκα μηνιαίως, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ ΛΗ', 14/12/1884. Εντυπωσιάζει ότι στην συγκεκριμένη συνεδρία αποκαλείται Ελληνοδιδάσκαλος.

⁴¹⁸ Επιστολή, αρ 53, 28/11/1899, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 2. Ο Κωνσταντίνος Παγώνης υπήρξε απόφοιτος της Ιεράς Θεολογικής Σχολής της Χάλκης του έτους 1887, **Βασιλείου Θ. Σταυρίδου**, *Η Ιερά... ό π.*, σ 266.

Σαββάτου, σε ιδιαίτερη για τους μαθητές λειτουργία από ώρα 7:30 έως ώρα 8:00. Οι λεπτομέρειες κανονίστηκαν ύστερα από συνεννόηση του προϊσταμένου της Εφορείας με τον Πατριάρχη, σε κλίμα καλής διάθεσης.⁴¹⁹ Η εκκλησία της Αλεξανδρείας μεριμνούσε για το θέμα του εκκλησιασμού και φρόντισε να διασαφηνίσει και να κάνει γνωστή την άποψή της.⁴²⁰ Πίστευε πως χρειαζόταν στενός και άρρηκτος δεσμός μεταξύ ναού και σχολείου ώστε να αποδοθούν στην κοινωνία σωστοί πολίτες. Τα παιδιά έπρεπε να οδηγούνται στην εκκλησία από τους δασκάλους και από τους γονείς από μικρή ηλικία, μη λησμονώντας την ρήση «*αρχή σοφίας φόβος Κυρίου*», θέτοντας ως βάση της εκπαίδευσης την ευσέβεια και την επίγνωση του Θεού. Υπεύθυνοι για τον εκκλησιασμό είχαν οριστεί ο προϊστάμενος του ναού του Ευαγγελισμού αρχιμανδρίτης Χρυσόστομος Παπαδόπουλος και ο καθηγητής των θρησκευτικών πρεσβύτερος Ιωάννης Νεαμονιτάκης. Πάντως, στα τέλη της πρώτης δεκαετίας του 20ου αιώνα η Εκκλησία ήταν ευχαριστημένη από τον τρόπο που πραγματοποιούνταν ο εκκλησιασμός των μαθητών.⁴²¹

Καθώς αύξανε ο ελληνικός πληθυσμός στην Αίγυπτο και ειδικά στην Αλεξάνδρεια, μεγάλωναν και τα προβλήματα στις σχέσεις ΕΚΑ-Πατριαρχείου. Το 1911 σημειώθηκε η πρώτη σοβαρή κρίση μεταξύ των πλευρών. Αφορούσε τους διορισμούς και τις παύσεις των ιερέων των κοινοτικών ναών. Οι κοινότητες πίστευαν ότι οι ιερείς, ως κοινοτικοί υπάλληλοι, διορίζονται και παύονται από τις ίδιες, ενώ το Πατριαρχείο ζητούσε, δικαιολογημένα, το θέμα να ανήκει στην αρμοδιότητά του.

Στο θέμα παρενέβη, με εγκύκλιο του (27582/1911) ο υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδος Ιωάννης Γρυπάρης, επειδή κρίθηκε πολύ σοβαρό για τη θέση του ελληνισμού στην Αίγυπτο. Το υπουργείο διαπίστωνε ότι οι σχέσεις Κοινοτήτων-Πατριαρχείου ήταν ελάχιστα ομαλές και αυτό οφειλόταν στην πλανεμένη αντίληψη των κοινοτήτων, ότι η ελληνική τους υπηκοότητα τίς απαλλάσσει από κάθε πνευματική εξάρτηση του Πατριαρχείου. Μέχρις ότου μελετηθεί το θέμα και ρυθμιστούν οι σχέσεις των δύο πλευρών, το υπουργείο ζητούσε όλοι οι ελληνικοί ναοί των ελληνικών κοινοτήτων της Αιγύπτου να ανήκουν στην κανονική δικαιοδοσία του «Πατριαρχικού Θρόνου της Μεγάλης Πόλεως Αλεξανδρείας». Ο Πατριάρχης edικαιούτο να ασκεί τη εποπτεία του είτε άμεσα, είτε μέσω των μητροπολιτών και επισκόπων του και είχε το αποκλειστικό δικαίωμα διορισμού και παύσεως του κλήρου. Οι κοινότητες παρενέβαιναν στον Πατριάρχη, μόνο όταν ο μητροπολίτης ή ο επίσκοπος δεν προέβαινε ως όφειλε στην τιμωρία ή απόλυση των παρανομούντων κληρικών.⁴²² Η ΕΚΑ αντέδρασε στην παραπάνω εγκύκλιο, απαντώντας με μυστικότητα στο υπουργείο. Η ΕΚΑ αποφάσισε να πληροφορήσει την κυβέρνηση της Αθήνας ότι, κατά την άποψή της, η Κοινότητα διατηρεί αναφαίρετο το δικαίωμα που ανέκαθεν είχε στην διαχείριση των κοινοτικών ναών και στην διοίκηση του προσωπικού τους. Η ως άνω απόφαση έπρεπε να κρατηθεί μυστική.⁴²³

Τα προβλήματα στις σχέσεις ΕΚΑ-Πατριαρχείου συνεχίστηκαν και καθόλη την δεύτερη δεκαετία του 20ου αιώνα. Επρόκειτο, για τα δύσκολα χρόνια των βαλκανικών και του Α΄ παγκόσμιου πολέμου, για την περίοδο του εθνικού διχασμού. Δυστυχώς, ο διχασμός έκανε πολύ έντονη την παρουσία του στην Αίγυπτο και ειδικά

⁴¹⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/10/1/1906.

⁴²⁰ Χρυσόστομου Παπαδόπουλου, «*Ναός και σχολείο*», Πάνταινος, τευχ 2 (23/9/1909), τ Β΄ (1909-1910), σσ 22-24.

⁴²¹ «*Εκπαιδευτικά-εκκλησιασμός μαθητών*», Πάνταινος, τευχ 11 (26/11/1909), τ Β΄ (1909-1910), σ 179, ό π., τευχ 58 (21/10/1910), τ Β΄ (1909-1910), σ 936 και ό π., τευχ 10 (11/3/1911), τ Γ΄ (1910-1911), σ 159.

⁴²² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 3/16/11/1911.

⁴²³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 23/5/1/1912, και συνεδρ 26/8/1/1912.

στην Αλεξάνδρεια. Η πλειοψηφία της παροικίας τάχθηκε με το μέρος του Βενιζέλου, ενώ οι βασιλόφρονες πέρασαν δύσκολες στιγμές.⁴²⁴ Αυτή την περίοδο το πρόβλημα στις σχέσεις των δύο πλευρών οφειλόταν στην όξυνση των πολιτικών και πολιτειακών παθών.

Σύμφωνα με τις πληροφορίες που υπάρχουν⁴²⁵ ο Πατριάρχης Φώτιος Α΄ ήταν βασιλόφρων και αυτό προκάλεσε τριβή στην σχέση του με την ΕΚΑ. Όμως και η στάση των κοινοτικών έναντι του προσώπου του από το 1917 έως το 1922 αποδεικνύει την διαφορετική προτίμηση του Φωτίου. Ετσι, ο Πατριάρχης δεν προσεκλήθη στον αγιασμό των σχολείων 1917, μάλλον για πολιτικούς λόγους. Σύμφωνα με τα πρακτικά της Εφορείας των Σχολείων⁴²⁶ ο Παλαιολόγος Γεωργίου είχε τηλεφωνική συνεννόηση με τον μητροπολίτη Τριπόλεως Θεοφάνη, που ήθελε να πληροφορηθεί για την ώρα τέλεσης του αγιασμού των σχολείων. Ταυτόχρονα ερωτούσε για τους λόγους της μη πρόσκλησης του πατριάρχη. Ο γενικός διευθυντής των σχολείων απαντούσε ότι δεν προσεκάλεσε τον πατριάρχη επειδή δεν είχε λάβει τέτοια εντολή, όπως τα προηγούμενα έτη. Τότε ο Τριπόλεως ανακοίνωσε ότι ο Πατριάρχης θα πήγαινε στον αγιασμό, όπερ και εγένετο, χωρίς να προκληθούν αντιδράσεις. Η μη πρόσκληση του Πατριάρχη για πρώτη φορά είχε σχέση με την έκρυθμη κατάσταση που επικρατούσε μεταξύ των ομογενών για τα εσωτερικά θέματα της Ελλάδας.

Η έκρυθμη κατάσταση και οι συνέπειές της στην στάση ορισμένων παροίκων συνεχίστηκε έως και το 1922. Το 1921 σημειώθηκαν ταραχές από φιλοβασιλικούς κατά την εορτή των Τριών Ιεραρχών στις 31/13/2/1921.⁴²⁷ Στα τέλη του 1922 υπήρξαν αποδοκimasίες κάποιων ομογενών εναντίον του Πατριάρχη Αλεξανδρείας, κατά την εορτή του Αγίου Ελευθερίου και την Δοξολογία για την πρώτη του έτους.⁴²⁸ Επειδή κυκλοφόρησε φήμη ότι θα γίνονταν ταραχές μεταξύ φίλων και αντιπάλων του Πατριάρχη κατά τον εορτασμό των Θεοφανείων, η ΕΚΑ ζήτησε να ληφθούν κάποια μέτρα από το Πατριαρχείο και το Γενικό Προξενείο για την διατήρηση της τάξης. Σύμφωνα με την ΕΚΑ κατά την ημέρα των Θεοφανείων φίλοι του Πατριάρχη προχώρησαν σε θορυβώδεις εκδηλώσεις υπέρ αυτού μέσα στον Ευαγγελισμό. Η ΕΚΑ διαμαρτυρήθηκε αμέσως στο Γενικό Προξενείο της Ελλάδος και αποφάσισε να μην ξανακαλέσει τον Πατριάρχη σε θρησκευτική τελετή στους κοινοτικούς ναούς, αφού είχε το δικαίωμα να προσέρχεται αφ΄εαυτού, χωρίς πρόσκληση, αλλά να αφήσει το θέμα στην προαίρεσή του.

Τα πάθη σίγασαν μετά το 1923.⁴²⁹ Ο θάνατος του Φωτίου⁴³⁰ βρήκε την ΕΚΑ προβληματισμένη για τις σχέσεις της με το Πατριαρχείο. Για την Κοινοτική Επιτροπή

⁴²⁴ Την κατάσταση που επικρατούσε στην Αλεξάνδρεια το 1916 περιγράφει ο τότε υποπρόξενος Φίλιππος Δραγούμης, αδελφός του Ίωνος. Ο Φίλιππος Δραγούμης υποστήριξε τον Βασιλέα, βλ. **Φιλίππου Στεφ. Δραγούμη**, *Ημερολόγιο Αλεξάνδρεια* 1916, εκδόσεις Δωδώνη, 1984. Επίσης, «Ψηφίσματα αποκηρύξεως του Βασιλέως Κωνσταντίνου και εκκλήσεως υπέρ της αποκαταστάσεως των αλυτρώτων Ελλήνων», Συνέδριον των ελληνικών κοινοτήτων Αιγύπτου και Σουδάν, συγκροτηθέν εν Αλεξάνδρεια, Αλεξάνδρεια 1919.

⁴²⁵ **Φιλίππου Στεφ. Δραγούμη**, ό π., σ. 73.

⁴²⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/22/10/1917.

⁴²⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, έκτακτη συνεδρ 1/14/12/1921.

⁴²⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 18/31/1/1923.

⁴²⁹ Σ΄ αυτό συνετέλεσε και η μέγιστη εθνική συμφορά του 1922. Ο θρήνος στην Αλεξάνδρεια για τις χαμένες (πλην, όμως, αξέχαστες) πατρίδες της Ανατολής περιγράφεται στον Πάνταινο, τ ΙΔ΄, τευχ 36 (9/9/1922), σσ 640-641.

⁴³⁰ **Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου**, *Ιστορία της Εκκλησίας της Αλεξανδρείας* (62-1934), Αλεξάνδρεια 1935, σ 873, και ΠΚΕ, συνεδρ 21/5/1926.

το θέμα των σχέσεων Πατριαρχείου-Κοινοτήτων ήταν ανάμεσα στα θέματα που έπρεπε να τακτοποιήσει ο μέλλον Πατριάρχης.⁴³¹ Αυτός ήταν ο Μελέτιος Β΄ Μεταξάκης (1926-1935).⁴³² Ο Μελέτιος επεδίωξε τις καλές σχέσεις με τις κοινότητες και προέβη σε ενέργειες που αποδεικνύουν την καλή θέλησή του, παρόλα τα κάποια σύννεφα που εμφανίστηκαν σποραδικά στις σχέσεις των δύο πλευρών.⁴³³

Ένα από τα πρώτα θέματα που τακτοποίησε ήταν αυτό της μεταρρύθμισης του ημερολογίου. Η χρήση δύο ημερολογίων είχε συνέπειες και στην λειτουργία των σχολείων. Η ΕΚΑ είχε αποδεχθεί το κρατικό ημερολόγιο ευθύς μόλις ίσχυσε στην Ελλάδα. Μάλιστα, μερίμνησε ώστε να υπάρξουν και όλες οι ανάλογες αναγκαίες μετατροπές στον «Κανονισμό των Σχολείων».⁴³⁴ Ακόμη, αποφασίστηκε οι εθνικές εορτές να εορτάζονται κατά το νέο ημερολόγιο, ενώ οι θρησκευτικές κατά το παλιό ημερολόγιο. Οσοι από τους μαθητές επιθυμούσαν να παρακολουθήσουν την Θεία Λειτουργία, κατά τις θρησκευτικές εορτές, μπορούσαν να μεταβαίνουν στην εκκλησία ως δικαιολογημένα απόντες.⁴³⁵

Πάντως, η κατάσταση αυτή προκαλούσε αντιδράσεις στην Κοινότητα, που επιθυμούσε την αλλαγή του ημερολογίου και στην Εκκλησία για να υπάρξει αρμονία μεταξύ των ομογενών.⁴³⁶ Μάλιστα, στις 8 Νοεμβρίου 1924, εορτή του Αγίου Δημητρίου με το παλιό ημερολόγιο δεν επιτράπηκε στους μαθητές να απουσιάσουν, αφού η εορτή του Αγίου Δημητρίου εορτάστηκε με το κρατικό ημερολόγιο.⁴³⁷ Οσοι απουσίασαν θεωρήθηκαν αδικαιολογήτως απόντες και όχι δικαιολογημένως, όπως είχε αποφασίσει η Εφορεία των Σχολείων.⁴³⁸

⁴³¹ Την ίδια εποχή ο ελληνισμός της Αιγύπτου είχε να αντιπαραίσει και τις απαιτήσεις των Συρροδοδόξων, αναφορικά με το Πατριαρχείο και την διοίκησή του, που έβρισκαν σύμφωνη την Αίγυπτο, βλ. *Το ζήτημα των Συρροδοδόξων εν τω πατριαρχείω Αλεξανδρείας*, Εκδίδεται πατριαρχική εγκρίσει, Αλεξάνδρεια 1926, **Ευθυμίου Θ Σουλογιάννη**, «*Το θέμα της εκλογής πατριάρχη Αλεξανδρείας και ο Μελέτιος Μεταξάκης*», ΕΦ, τ. ΕΖ' (1985-1989), σ. 184-198, **του ιδίου**, «*Παρασκηνιακές ενέργειες πριν την εκλογή Πατριαρχών Αλεξανδρείας*», Παροικιακός Αντίλαλος, Ιουλ.-Αυγ.-Σεπτ. 1997, σσ. 77-82 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ. 19/11/1925, συνεδρ. 4/12/1925, συνεδρ. 11/12/1925, συνεδρ. 22/12/1925, συνεδρ. 28/1/1926, όπου αναφέρθηκε ότι τα ιδρύματα της ΕΚΑ και όλη η εκπαιδευτική και φιλανθρωπική οργάνωσή της δεν είχαν καμμία σχέση με το Πατριαρχικό ζήτημα, συνεδρ. 24/2/1926, συνεδρ. 14/5/1926.

⁴³² **Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου**, *Ιστορία...*, ό.π., σσ. 874-904.

⁴³³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ συνεδρ. 3/4/1928, δημοσίευση στον «Πάνταινο» με απόψεις για τις σχέσεις Πατριαρχείου και Κοινοτήτων προκάλεσε τις αντιδράσεις των Κοινοτικών.

Επρόκειτο για κείμενο του νομικού Ιωάννη Ευταξία, που δημοσιεύθηκε επ' ευκαιρία του θανάτου του. Οι απόψεις του για τις σχέσεις κοινότητας-Πατριαρχείου είχαν διατυπωθεί το 1913, κατά την προαναφερθείσα κρίση στις σχέσεις των δύο πλευρών και εύρισκαν την ΕΚΑ εντελώς αντίθετη μ' αυτές. Αμέσως επισκέφθηκαν τον Πατριάρχη μέλη της Επιτροπής και συζήτησαν το θέμα. Ο Πατριάρχης τούς διαβεβαίωσε, ότι το κείμενο δημοσιεύτηκε εις μνήμη του συγγραφέα και δεν απηχούσε απόψεις του Πατριαρχείου και έτσι λύθηκε η παρεξήγηση.

⁴³⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. 6/3/1923, μετατροπή του εδαφίου δ' του 13^{ου} άρθρου του Κανονισμού των Σχολείων. Ετσι, η κατ' ιδίαν διδασκαλία επιτρεπόταν μετά την 15^η Μαρτίου, αντί μετά το τέλος Φεβρουαρίου, που ίσχυε.

⁴³⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. 4/11/1924. Επειδή οι θρησκευτικές εορτές τελούνταν κατά το παλιό ημερολόγιο δεν υπήρχε αργία σχολείων, αφού η εορτή είχε ήδη περάσει, σύμφωνα με το νέο ημερολόγιο. Γι' αυτό, όσοι ήθελαν να λειτουργηθούν έπρεπε να απουσιάσουν από το μάθημα. Γι' αυτούς τους μαθητές πρόνοησε η Εφορεία, με την απόφασή της για τις δικαιολογημένες απουσίες.

⁴³⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ. 18/4/1924.

⁴³⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ. 5/11/1924.

⁴³⁸ Η απόφαση της Εφορείας ελήφθη μία μέρα νωρίτερα, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. 4/11/1924.

Ο Πατριάρχης Μελέτιος αποφάσισε⁴³⁹ την εφαρμογή του πολιτικού ημερολογίου στην Εκκλησία από 1^η Οκτωβρίου 1928. Η απόφαση ικανοποίησε την ΕΚΑ, που συντελούσε στην άρση των τεραστίων δυσκολιών που προκαλούσε στον κοινωνικό τομέα, στις εμπορικές συναλλαγές και στα σχολεία.⁴⁴⁰ Στην γενομένη αλλαγή αντέδρασαν οι Συρροθόδοξοι και ειδικά αυτοί του Πόρτ-Σάϊντ. Η ΕΚΑ αρνήθηκε κάθε συζήτηση επι του θέματος, που ήταν σύμφωνο με τα συμφέροντά της.⁴⁴¹

Ο Μελέτιος έδειξε μεγάλο ενδιαφέρον για την εκπαίδευση των ελληνοπαίδων, χωρίς να επέμβει στα κοινοτικά σχολεία, σεβόμενος την λειτουργία τους και την προσφορά τους.⁴⁴² Προέτρεπε τους γονείς να στέλνουν τα παιδιά τους στα σχολεία, θεωρώντας απαράδεκτη την έλλειψη μόρφωσης. Τούς συμβούλευε να πληρώνουν τα δίδακτρα, ανάλογα με τις δυνατότητές τους, στα κοινοτικά σχολεία ώστε να συνεχιστεί απρόσκοπτη η λειτουργία τους. Συνιστούσε την φοίτηση στα κοινοτικά σχολεία και ζητούσε από το πλήρωμα της Εκκλησίας να αποφεύγει την εγγραφή των παιδιών στα ξένα σχολεία, ως επικίνδυνη για τον εθνισμό τους. Συνιστούσε την ίδρυση νυχτερινών τεχνικών σχολών και εκτιμούσε το έργο και των ιδιωτικών σχολείων της πόλης.⁴⁴³ Πίστευε, ακόμη, στην αναγκαιότητα της διδασκαλίας και καλής εκμάθησης της αραβικής γλώσσας στο γυμνάσιο, θεωρώντας την απαραίτητο εφόδιο για την διαβίωση των Ελλήνων στην Αίγυπτο.⁴⁴⁴

Στο θέμα του εκκλησιασμού ο Μελέτιος διατηρούσε την ίδια με τους προκατόχους του άποψη: πίστευε στην αναγκαιότητά του και επιθυμούσε να βλέπει τους μαθητές να εκκλησιάζονται στους ναούς της Αλεξανδρείας, μαζί με τους καθηγητές τους.⁴⁴⁵

Στο θέμα του μαθήματος των θρησκευτικών δεν είχαμε κάποια πατριαρχική παρέμβαση, αφού τα κοινοτικά σχολεία ακολουθούσαν το αναλυτικό πρόγραμμα του Υπουργείου Παιδείας της Ελλάδας. Κατά το τελευταίο έτος της πατριαρχείας του Μελετίου, στα πλαίσια της γενικότερης συζήτησης για την ανάγκη αλλαγής στο πρόγραμμα των σχολείων, καταργήθηκαν η Ψυχολογία και η Λογική. Ετσι, διευκολύνθηκε η εισαγωγή της Αραβικής στο γυμνάσιο. Η πρόταση για κατάργηση

⁴³⁹ Η απόφαση ανακοινώθηκε στο ποίμνιο με Πατριαρχική Εγκύκλιο στις 19/6/1928, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 22/11/1928.

⁴⁴⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 29/3/1928.

⁴⁴¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 22/11/1928.

⁴⁴² Ο Μελέτιος ίδρυσε το 1926 το Ιεροδιδασκαλείο «Άγιος Αθανάσιος», μεριμνώντας για την βελτίωση της μόρφωσης των κληρικών του Θρόνου. Εξάλλου, ο ίδιο είχε απαγορεύσει την χειροτονία αμόρφωτων κληρικών, βλ. **Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου**, *Ιστορία της Εκκλησίας της Αλεξανδρείας* (62-1934), Αλεξάνδρεια 1935, σσ 889-890. Το Ιεροδιδασκαλείο σε πολύ λίγα έτη απέκτησε την περιωπή Θεολογικής σχολής, βλ. «Κανονισμός της Θεολογικής σχολής του πατριαρχείου Αλεξανδρείας», Πάνταινος, τ ΚΖ' (1935), σσ 25-32. Ο διάδοχός του Νικόλαος Ε΄ έκρινε ότι η σχολή δεν δικαίωσε τις προσδοκίες που υπήρξαν και τα έξοδα διαχείρισης ήταν δυσβάσταχτα για το Πατριαρχείο, έτσι, εισηγήθηκε τον υποβιβασμό της σχολής σε ιερατικό φροντιστήριο, βλ. **Πατριαρχείον Αλεξανδρείας**, *Κανονισμός του ιερατικού φροντιστηρίου του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας «Άγιος Αθανάσιος»*, Αλεξάνδρεια 1937, σ 3 και Πάνταινος, τ ΚΘ' (1937), τευχ 36 (9/9/1937), σσ 561-565.

⁴⁴³ Εγκύκλιος, αριθμ 2030, 28/9/1927, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 49 (1927).

⁴⁴⁴ **Αιγυπτίας Δαρβή**, «Σχολικά ζητήματα-Τα σχολεία της Μέσης Εκπαιδεύσεως», Παναιγύπτια, έτος 6, αρ 273 (15), 21/4/1935, σ 7.

⁴⁴⁵ «Ο εκκλησιασμός», Πάνταινος, τ 22 (1930), τευχ 33 (14/8/1930), σσ 564-565 και «Ο εκκλησιασμός των μαθητών», Πάνταινος, τ 23 (1931), τευχ 2 (9/6/1931), σ 28.

των θρησκευτικών δεν συζητήθηκε καν, για να μην υπάρξει αντίδραση από τον Πατριάρχη.⁴⁴⁶

Τον Μελέτιο Β΄ διαδέχθηκε στον Θρόνο ο Νικόλαος Ε΄. Δυστυχώς, η Πατριαρχία του υπήρξε βραχύβια.⁴⁴⁷ Επί των ημερών του δεν σημειώθηκαν σημαντικά γεγονότα στις σχέσεις της Εκκλησίας με την ΕΚΑ. Στα ζητήματα του εκκλησιασμού δόθηκε κάποια έμφαση, παρόλο τον εξ Ελλάδος σκεπτικισμό.⁴⁴⁸ Ο Νικόλαος τόνιζε την ανάγκη θρησκευτικού φρονηματισμού των μαθητών, μέσω των θρησκευτικών και του τακτικού εκκλησιασμού.⁴⁴⁹ Προς αυτήν την κατεύθυνση βοήθησε η απόφαση του Υπουργείου Παιδείας για τον υποχρεωτικό εκκλησιασμό των μαθητών κατά τις Κυριακές και μεγάλες εορτές.⁴⁵⁰ Ο ίδιος ο Νικόλαος σε κάθε ευκαιρία νουθετούσε τους μαθητές και τους παρακινούσε να είναι επιμελείς, υπάκουοι και να είναι πιστοί στο Θεό.⁴⁵¹

Οι σχέσεις ΕΚΑ-Πατριαρχείου εισήλθαν σε νέα φάση με την ανάρρηση στον Πατριαρχικό Θρόνο του Αγίου Μάρκου του από Λεοντοπόλεως Χριστοφόρου Β΄, τον Ιούνιο του 1939.⁴⁵² Ο Πατριάρχης σε σύντομο χρονικό διάστημα έδωσε απτά δείγματα του τρόπου με τον οποίο θα ασκούσε την Πατριαρχία του, σε σχέση με την ΕΚΑ και τα επιμέρους θέματα που απασχολούσαν τις δύο πλευρές.⁴⁵³ Δύο μήνες μετά την ενθρόνισή του άρχισε να θέτει θέμα εκκλησιασμού, καταρχήν, για τους μαθητές των κοινοτικών σχολείων Μ.Ε. και μαθήματος θρησκευτικών του Αβερωφείου στην συνέχεια. Σε σύντομο χρονικό διάστημα η απλή αλληλογραφία που αντάλλασαν για αυτά τα θέματα ΕΚΑ-Πατριαρχείο μετατράπηκε σε έντονη πολεμική αντιπαράθεση.

Η αρχή έγινε τον Αύγουστο του 1939 όταν ο Πατριάρχης Χριστόφορος έστειλε επιστολή στον πρόεδρο της ΕΚΑ Μικέ Σαλβάγο, με την οποία του ανακοίνωνε την απόφασή του για την τέλεση ειδικών λειτουργιών για τους μαθητές των τεσσάρων ή πέντε ανωτέρων τάξεων των σχολείων Μ.Ε., ζητώντας την συνεργασία των αρμοδίων για τον καθορισμό του τόπου και χρόνου αυτών λειτουργιών.⁴⁵⁴

Λίγες μέρες μετά ο Πατριάρχης με νέα επιστολή έθεσε το θέμα του μαθήματος των θρησκευτικών στα σχολεία Μ.Ε.⁴⁵⁵ Σ' αυτήν εξέθετε την έκκληση και την λύπη του για την μείωση των, καθορισμένων από το Υπουργείο Παιδείας, ωρών

⁴⁴⁶ **Ιοβάνης**, «Κοινοτικοεκπαιδευτικά ζητήματα-Γυμνάσιον Αρρένων», Παναγιόπτια, έτος 7, αριθ. 24 (330), 13/7/1935, σ. 13 (569).

⁴⁴⁷ 11/2/1936-4/3/1939, βλ. **Μεθοδίου Γ Φούγια**, Μητροπολίτου Πισιδίας, *Σύγχρονη ιστορία της Εκκλησίας Αλεξανδρείας* (1934-1986), Αθήνα 1993, σσ 45-56.

⁴⁴⁸ «Το ζήτημα του εκκλησιασμού των μαθητών», Πάνταινος, τ ΚΖ΄ (1935), τευχ 50 (12/12/1935), σσ 813-814.

⁴⁴⁹ «Ο θρησκευτικός φρονηματισμός των μαθητών», Πάνταινος, τ Α΄ (1938), τευχ 23 (7/6/1938), σ 364.

⁴⁵⁰ «Ο υποχρεωτικός εκκλησιασμός», Πάνταινος, τ Α΄ (1938), τευχ. (29/9/1938), σ 620.

⁴⁵¹ «Προσφώνησις της Α Θ Μ. του Πατριάρχου προς τους μαθητάς των κοινοτικών σχολών κατά τον αγιασμόν επι τη εισόδω εις το νέον σχολικόν έτος», Πάνταινος, τ Α΄ (1938), τευχ 40 (6/10/1938), σ 628.

⁴⁵² Για την εκλογή και ενθρόνιση του θρακικής καταγωγής (από την Μάδυτο της Ανατολικής Θράκης) Πατριάρχη Χριστοφόρου Β΄, βλ Πάνταινος, τ ΛΑ΄ (1939), σσ 409-437. Η Πατριαρχία του διήρκησε έως τον Ιούλιο του 1967.

⁴⁵³ Λίγο μετά την ενθρόνισή του εξήγγειλε βραβείο 5 λιρ Αιγ. υπέρ του αποφοίτου του Αβερωφείου που θα διακρινόταν, εκτός από την επίδοσή του και για τις χριστιανικές του αρετές, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, 30/6/1939.

⁴⁵⁴ Επιστολή αριθμ 2075, 23/8/1939, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 314, 1939, «Περί της διδασκαλίας των θρησκευτικών εις τα σχολεία μας. Παρατηρήσεις Πατριάρχου».

⁴⁵⁵ Επιστολή αριθμ 2230, 8/9/1939, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 314, ό π.

διδασκαλίας των θρησκευτικών στα σχολεία Μ.Ε. Ως δικαιολογία παρουσιάζοταν η ανάγκη αύξησης των ωρών διδασκαλίας της αραβικής και γαλλικής γλώσσας, λόγω των τοπικών συνθηκών. Για τον σκοπό αυτό αφαιρούνταν ώρες από τα θρησκευτικά, την ιστορία και τα ελληνικά. Τις πληροφορίες αντλούσε από τον καθηγητή του μαθήματος, πατέρα Ανδρέα Καραγεωργίου. Ο Πατριάρχης εξέφραζε την ανησυχία του, μήπως αυτή η μείωση οδηγούσε σε μείωση της πίστης των παιδιών προς τον Θεό και συνακόλουθα άμβλυνση των ηθικών τους αρχών και των ανθρωπιστικών ιδανικών. Παράλληλα, υπενθύμιζε ότι το Γένος κατά την διάρκεια της δουλείας διαδασκόταν την ελληνική γλώσσα, μέσα από την Αγία Γραφή και τα εκκλησιαστικά βιβλία. Κατέληγε ζητώντας να διατηρηθούν οι προβλεπόμενες από το αναλυτικό πρόγραμμα του ελληνικού Υπουργείου Παιδείας ώρες των θρησκευτικών, με ταυτόχρονη αύξηση των ετών σπουδών της Μ.Ε., ώστε να θεραπευθούν οι ανάγκες εκμάθησης ξένων γλωσσών.

Στην παραπάνω επιστολή απάντησε εκ μέρους της ΕΚΑ ο προεδρεύων αντιπρόεδρος Μ. Καζούλλης.⁴⁵⁶ Ο Καζούλλης παραδέχθηκε την μείωση των ωρών διδασκαλίας, όμως δικαιολόγησε αυτή την επιλογή της ΕΚΑ, υποστηρίζοντας ότι η μείωση «στο δευτερεύον μάθημα των Θρησκευτικών» υπαγορεύτηκε από την ανάγκη να λάβουν οι ελληνόπαιδες γνώση της αραβικής και της γαλλικής γλώσσας, που ήταν απαραίτητες για την επιβίωση και σταδιοδρομία τους στην Αίγυπτο. Οι ειδικές συνθήκες που επικρατούσαν επέτρεψαν στην ΕΚΑ να μειώσει και τις ώρες άλλων μαθημάτων του επίσημου ελληνικού προγράμματος, δίνοντας λύση στο πρόβλημα. Οι εναλλακτικές λύσεις της αύξησης των ετών στην Μ.Ε. ή της αύξησης των ωρών διδασκαλίας δεν συνέφεραν ούτε την ΕΚΑ, ούτε τους μαθητές, που επείγονταν να αποφοιτήσουν από το γυμνάσιο. Παρόλη την ποσοτική μείωση των θρησκευτικών, δεν υπήρξε και ποιοτική μείωση, αφού οι φιλόλογοι είχαν εντολή να τονίζουν κάθε ηθική ιδέα που συναντούσαν στα ελληνικά κείμενα, συνδέοντάς τα με την διδασκαλία του Ευαγγελίου. Ακόμη, μειώθηκαν τα κεφάλαια της εκκλησιαστικής ιστορίας και της Παλαιάς Διαθήκης, υπέρ της διδασκαλίας «ηθικοπλαστικών αρχών», ενώ το μάθημα της Ηθικής ανέλαβε Θεολόγος. Με τα μέτρα αυτά και κυρίως με την βαρύτητα που δόθηκε στις ηθικές αξίες, πίστευε η ΕΚΑ ότι εκπλήρωνε το καθήκον της για το μάθημα των Θρησκευτικών και απαντούσε στον Πατριάρχη. Πάντως, είναι θλιβερό να θεωρείται ότι θεραπεύεται το μάθημα των Θρησκευτικών, με αύξηση των δόσεων του πειτισμού και ακούσια νόθευση της ορθόδοξης διδασκαλίας.

Η απάντηση του Πατριάρχη ήταν άμεση. Με επιστολή του στις 23 Σεπτεμβρίου απέρριψε τους ισχυρισμούς της ΕΚΑ, διαφώνησε με την πρακτική αξία μείωσης της εκκλησιαστικής ιστορίας και της Παλαιάς Διαθήκης, επέμεινε στην διδασκαλία όλων των κλάδων του μαθήματος, με έμφαση στην Αγία Γραφή, στην Δογματική και στην Ιστορία, για να γνωρίσουν οι μαθητές επακριβώς την πίστη τους, χωρίς να απορρίψει και την εξαγωγή ηθικών διδαγμάτων από θυραθεν μαθήματα. Ακόμη, ζήτησε την αύξηση των ωρών των Θρησκευτικών στο Αβερώφειο, με παράλληλη ρύθμιση του προγράμματός του, όπως έγινε με την Αμπέτειο σχολή του Καΐρου.⁴⁵⁷ Στην εν λόγω επιστολή δεν υπήρξε, επίσημα, κοινοτική αντίδραση.⁴⁵⁸

Επίσημη αντίδραση στις θέσεις που εξέφρασε ο Πατριάρχης είχαμε από την Κοινοτική Επιτροπή τον Νοέμβριο του ίδιου έτους. Κατά την συζήτηση

⁴⁵⁶ Επιστολή, αριθμ 664/1835, 18/9/1939, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 314, ό π.

⁴⁵⁷ Επιστολή, αριθμ 2326, 23/9/1939, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 314, ό π.

⁴⁵⁸ Στην φάκελλο 314 του ΑΕΚΑ υπάρχει ανυπόγραφο χειρόγραφο σημείωμα, σε κόλλα χαρτιού της ΕΚΑ, που έπεται της εν λόγω επιστολής, όπου αναφέρεται ότι «ο κ Καζούλλης είναι της γνώμης ουδεμία απάντησις να δοθή εις το ανάγωγον αυτό γράμμα».

διαπιστώθηκε ότι η Εφορεία των σχολείων ανέκαθεν έδωσε ύψιστη σημασία στην Χριστιανική και ηθική διάπλαση των Ελληνοπαίδων, η οποία υπήρξε πάντοτε το κυριότερο μέλημά της, όπως και του διδακτικού προσωπικού της. Έτσι, το καθαρά θρησκευτικό μάθημα το συμπλήρωσε με συνδυασμένη διδασκαλία από το θεολόγο και του μαθήματος της ηθικής, για την τόνωση του θρησκευτικού αισθήματος των μαθητών. Οι καθηγητές των ελληνικών, με εντολή της Εφορείας επωφελούνται κάθε ηθικής ιδέας που υπήρχε στα αρχαία και νέα κείμενα, τήν σημειώναν και τήν παραλλήλιζαν με την ηθική διδασκαλία του Ευαγγελίου, θέτοντας, έτσι, υπό την αιγίδα της θρησκείας το ηθικοπλαστικό μέρος της εν γένει μόρφωσης των μαθητών. Σε όλα τα σχολεία καθιερώθηκε τα τελευταία χρόνια η ομαδική καθημερινή προσευχή και το εν χορώ θρησκευτικό άσμα, πριν από την έναρξη των μαθημάτων, καθώς και ο καθ'εβδομάδα κατά τάξεις εκκλησιασμός των μαθητών.

Η Επιτροπή, στην συνέχεια, αποδέχθηκε πρόταση του προέδρου της ΕΚΑ όπως από το έτος 1939-1940 να προστεθεί μια ώρα θρησκευτικών στην Ε' και Στ' τάξεις του Αβερωφείου γυμνασίου αρρένων και να συστηματοποιηθεί τελειότερα ο εκκλησιασμός των μαθητών. Αιτία για αυτές τις προτάσεις το ιδιαίτερο ενδιαφέρον και οι υποδείξεις του Πατριάρχου Χριστοφόρου, που εξέφραζε την επιθυμία για την τόνωση, όσο το δυνατόν περισσότερο, του θρησκευτικού αισθήματος των μαθητών των κοινοτικών σχολείων της Αλεξάνδρειας. Ακόμη, με πρόταση του προέδρου, η ΕΚΑ έστειλε εγκύκλιο⁴⁵⁹ προς τους γονείς και τους κηδεμόνες όλων των μαθητών των σχολείων, με την οποία εξήρητο η σημασία της εξύψωσης του θρησκευτικού αισθήματος των μαθητών και διατυπωνόταν η παράκληση να μην παραλείπουν να οδηγούν τα παιδιά στην Εκκλησία την Κυριακή και τις μεγάλες εορτές, προς απόκτηση της λίαν ωφέλιμης για το ηθικό τους συνήθειας να εκκλησιάζονται τακτικά.⁴⁶⁰

Εκτός από την παραπάνω αντίδραση η μελέτη των επιστολών του Πατριάρχη παραπέμφθηκε για άλλη συνεδρία.⁴⁶¹ Όταν συζητήθηκαν τα εν λόγω έγγραφα, απορρίφθηκαν οι αιτιάσεις του Πατριάρχου για το θέμα του Εκκλησιασμού, αφού η Εφορεία έδειξε την δέουσα φροντίδα.⁴⁶²

Το υπόλοιπο σχολικό έτος κύλησε ομαλά και λίγο προ της λήξης του ο Πατριάρχης Χριστοφόρος επανήλθε, με νέα επιστολή του, στο θέμα της αύξησης των ωρών των θρησκευτικών και στον τακτικό κάθε εβδομάδα εκκλησιασμό των μαθητών, με το επιπλέον επιχείρημα της ανάγκης συστηματικότερης διδασκαλίας της ορθόδοξης πίστης σε καιρούς χαλεπούς για όλη την ανθρωπότητα.⁴⁶³ Η επιστολή του Πατριάρχη συζητήθηκε στην Εφορεία των σχολείων.⁴⁶⁴ Για το πρώτο θέμα η Εφορεία διαπίστωσε από τις δηλώσεις των διευθυντών, ότι από το σχολικό έτος 1939-1940 αυξήθηκαν οι ώρες των θρησκευτικών, όπως όριζε το επίσημο πρόγραμμα των ελληνικών σχολείων. Για τον εκκλησιασμό των μαθητών η Εφορεία δήλωσε ότι ελήφθησαν μέτρα ώστε να εκκλησιάζεται κάθε εβδομάδα το μεγαλύτερος μέρος των μαθητών. Η εκπλήρωση της πατριαρχικής επιθυμίας εξαρτάτο σε μεγάλο βαθμό από τους γονείς των μαθητών, προς τους οποίους ο πρόεδρος απηύθυνε εγκύκλιο με ανάλογη σύσταση. Αυτή η ενέργεια του προέδρου μπορούσε να συμπληρωθεί με μια

⁴⁵⁹ «Προς τους αξιοτίμους Γονείς και Κηδεμόνας των μαθητών και μαθητριών των Σχολείων της Κοινότητας», 23/11/1939, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 314, ό π.

⁴⁶⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 7/11/1939.

⁴⁶¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/11/1939.

⁴⁶² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/12/1939.

⁴⁶³ Επιστολή, αριθμ 2501, 27/6/1940, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 314, ό π.

⁴⁶⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 3/7/1940.

απευθείας παράνεση του Πατριάρχη, που μπορούσε να έχει μεγάλη απήχηση στις καρδιές των γονέων.

Το σχολικό έτος 1940-1941 ξεκίνησε με θετικές εξελίξεις στις σχέσεις της ΕΚΑ με το Πατριαρχείο. Ο πρόεδρος της ΕΚΑ Μικές Σαλβάγος, με επιστολή του στον Πατριάρχη,⁴⁶⁵ αφού τον ευχαρίστησε για την παρουσία του στον Αγιασμό των σχολείων, τον ενημέρωνε για την αύξηση των ωρών των θρησκευτικών, στα επίπεδα του επίσημου προγράμματος σπουδών της Ελλάδας και για την ρύθμιση του εκκλησιασμού των μαθητών, σε συνεργασία με τους καθηγητές και τους γονείς και με την βοήθεια του ίδιου του Πατριάρχη. Ακόμη, ο πρόεδρος απέστειλε σε όλους τους διευθυντές των κοινοτικών σχολείων της Αλεξάνδρειας εγκύκλιο για το θέμα της αποτελεσματικότερης διδασκαλίας του μαθήματος των Θρησκευτικών και του τακτικού εκκλησιασμού των μαθητών.⁴⁶⁶

Σ' αυτές τις κοινοτικές πρωτοβουλίες ο Πατριάρχης απάντησε με θερμή επιστολή, όπου δήλωνε την συμφωνία του.⁴⁶⁷ Το υπόλοιπο σχολικό έτος, όπως και το επόμενο 1940-1941, εξελίχθηκε ομαλά, ως προς τα άνω ζητήματα.⁴⁶⁸

Αυτή ακριβώς την στιγμή έχουμε και την αρχή μιας άλλης μεγάλης διαμάχης ΕΚΑ-Πατριαρχείου, της υπόθεσης του παλαιού ελληνικού νοσοκομείου. Ο Πατριάρχης ζήτησε από την ΕΚΑ οικονομική ενίσχυση, για να ανταπεξέλθει στις μεγάλες οικονομικές δυσχέρειες που αντιμετώπιζε. Η οικονομική ενίσχυση ζήτησε να προέλθει από το ενοίκιο που πλήρωνε το Βρετανικό Ναυαρχείο για την ενοικίαση του κτηρίου του παλαιού ελληνικού νοσοκομείου (χρησιμοποιούταν ως Λέσχη των Βρεττανών ναυτών, αλλιώς Fleet Club). Ο λόγος που πρόβαλε για την συγκεκριμένη αξίωση ήταν ότι ένα μέρος του οικοπέδου του προειρημένου κτηρίου ανήκε παλαιότερα στην μονή του Αγίου Σάββα και ένα άλλο μέρος του δωρήθηκε στην ΕΚΑ από τον Πατριάρχη Σωφρόνιο. Ο πρόεδρος, που ήταν ο αποδέκτης του αιτήματος, απέρριψε τους πατριαρχικούς ισχυρισμούς⁴⁶⁹ και έκτοτε αρχίζει η διαμάχη αυτή.

Μια νέα εμπλοκή ήρθε να προστεθεί στις σχέσεις της ΕΚΑ με το Πατριαρχείο από το ιδιωτικό Λύκειο "Πυθαγόρας"⁴⁷⁰ και ιδιαίτερα από την κίνηση του Πατριάρχη

⁴⁶⁵ Επιστολή, αριθμ 1665/677, 7/10/1940, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 314, ό π. και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 91 (πρόεδρου, 1940).

⁴⁶⁶ Εγκύκλιος, αριθμ 1668/680, 7/10/1940, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 314, ό π. και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 91 (πρόεδρου, 1940).

⁴⁶⁷ Επιστολή, αριθμ 3337, 10/10/1940, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 314, ό π.

⁴⁶⁸ Τον Νοέμβριο του 1940 ανακοινώθηκε σύσταση του Πατριάρχη για την διδασκαλία των θρησκευτικών και τον εκκλησιασμό των μαθητών ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 11/12/1940.

⁴⁶⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 11/12/1940. Ο πρόεδρος δεν ανέφερε τότε έλαβε χώρα η συνάντηση με τον Πατριάρχη Χριστοφόρο. Οπωσδήποτε πραγματοποιήθηκε μετά την 5^η/6/1940, που συνεδρίασε για τελευταία φορά η Κοινοτική Επιτροπή και προ της 11^{ης}/12/1940. Πάντως, μετά από μακροχρόνιο και δαπανηρό δικαστικό αγώνα, η υπόθεση του Νοσοκομείου απέβη υπέρ της Κοινότητας, αφού το δικαστήριο έκρινε ότι το γήπεδο δεν ήταν "Ουάκφ", όπως υποστήριζε ο Χριστοφόρος, βλ. **Ελληνική εν Αλεξάνδρεια Κοινότης, Εκθεσις πεπραγμένων, εκφωνηθείσα υπό του προέδρου κ Δημητρίου Ζερμπίνη κατά την Γενικήν Συνέλευσιν της 9^{ης} Δεκεμβρίου 1951, των μελών της Ελληνικής Κοινότητος Αλεξάνδρειας**, Αλεξάνδρεια 1951, σσ 16-17.

⁴⁷⁰ Το Λύκειο ιδρύθηκε το 1932, ως ημιγυμνάσιο και συμπληρώθηκε ως εξατάξιο το 1936, με την βοήθεια του αποχωρήσαντος από το Αβερώφειο γυμνασιάρχη Γ Γλύπτη. Η ΕΚΑ αντέδρασε, θεωρώντας ότι απειλείται το Αβερώφειο και από το 1938 δεν δεχόταν σε εξέταση μαθητές και μαθήτριες της Ε' και Στ' γυμνασίου ιδιωτικών σχολείων. Τα σχολεία αυτά αντέδρασαν, ζητώντας από την ελληνική πολιτεία να επιτραπεί η λειτουργία πλήρων ιδιωτικών σχολείων. Το μόνο που κατόρθωσαν ήταν να αναγνωριστούν τα γυμνάσια ως

να το θέσει υπό την προστασία του. Η κίνηση αυτή πραγματοποιήθηκε κατόπιν σχετικού αιτήματος το σχολείου στις 14/9/1940⁴⁷¹ και η απάντηση ήταν άμεση. Στις 17/9/1940 ο Πατριάρχης, με επιστολή του, ανέλαβε την προστασία του, με τον τίτλο "Πατριαρχικό Λύκειο" και υποσχέθηκε να κινήσει τις διαδικασίες για την αναγνώριση του ως ισότιμου με τα εν Ελλάδα.⁴⁷²

Λίγο προ του Πάσχα το 1941 η Κοινότητα ζήτησε αποφάσισε να μην περιέρχεται δίσκος υπέρ των σχολείων την Μεγάλη Εβδομάδα, ως είθισται, στον Ευαγγελισμό (κοινοτικός ναός), αν την ίδια μέρα περιερχόταν δίσκος του Πατριαρχείου υπέρ των Εθνικών Αναγκών.⁴⁷³ Λίγους μήνες μετά απηύθυνε παράκληση στον Πατριάρχη να σταματήσει τον έρανο στην Εκκλησία για τις Εθνικές Ανάγκες, αφού αυτός διενεργείτο από την Εθνική Επιτροπή Ελλήνων Αλεξανδρείας. Ετσι, επιθυμούσαν να ξαναρχίσει ο έρανος υπέρ των σχολείων.⁴⁷⁴

Τον Απρίλιο του 1941 ένα ακόμη περιστατικό ήρθε να ταράξει τις σχέσεις των δύο πλευρών. Ο Νόμος 2813/1941, σύμφωνα με τον οποίο αντί να ιδρυθεί ναός με το κληροδότημα της Δομνίκης Σαμαρίνα (12000 λιρ Αιγ.), ενισχύονται τα Σχολεία Στοιχειώδους και Μέσης Εκπαίδευσης. Η ΕΚΑ πίστευε ότι οι υπάρχοντες ναοί επαρκούσαν για την κάλυψη των αναγκών των πιστών της Αλεξανδρείας. Ετσι, δέχθηκε με ικανοποίηση την επιστολή της διαθέτιδος, που βλέποντας την αλλαγή των συνθηκών στην Αίγυπτο, άλλαζε τους σκοπούς του κληροδοτήματος, αφήνοντας το στην ΕΚΑ, για την θεραπεία κάποιας άλλης παροικιακής ανάγκης, με προτίμηση στα σχολεία. Ο Πατριάρχης αντέδρασε, αλλά η ΕΚΑ δεν άφησε πολλά περιθώρια κινήσεων, έχοντας την υποστήριξη του Γενικού Προξενείου και της διαθέτιδος.⁴⁷⁵

Μέσα σ' αυτό το κλίμα κυκλοφόρησε η φήμη ότι το εν Ιμπραημία ιδιωτικό γυμνάσιο "Πυθαγόρας", αναγνωρίστηκε με διάταγμα της ελληνικής κυβερνήσεως, ως ισότιμο με τα εν Ελλάδα κρατικά γυμνάσια και ως εκ τούτου, ως ισότιμο με το Αβερώφειο γυμνάσιο της ΕΚΑ και τα άλλα εν Αιγύπτω ελληνικά γυμνάσια. Κατά την ΕΚΑ,⁴⁷⁶ αυτό αποτελούσε μέγιστη καταστροφή για την ελληνική εθνική εκπαίδευση στην Αίγυπτο και προκαλούσε μεγάλες δυσχέρειες στο Αβερώφειο. Ετσι, αποφασίστηκε να ζητηθεί από την κυβέρνηση να ακυρωθεί το διάταγμα αναγνώρισης ή τουλάχιστον να μην εκτελεστεί, με την μη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της

τετρατάξια. βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/9/1940, όπου η σχετική απόφαση, μετά από επιτόπια έρευνα του Επιθεωρητή των Αναγνωρισμένων Σχολών Αλλοδαπής, δικαιολογήθηκε με την πρόθεση της ελληνικής κυβέρνησης να προστατεύσει τα αναγνωρισμένα κοινοτικά σχολεία της αλλοδαπής, σε συνδυασμό προς τα ιδιωτικά σχολεία, των οποίων η προσφορά προς τον απόδημο ελληνισμό δεν αμφισβητήθηκε). Κατόπιν τούτου οι ιθύνοντες του «Πυθαγόρα» στράφηκαν για βοήθεια στο Πατριαρχείο, που ενδιαφερόταν για την παιδεία, βλ. **Μεθοδίου Γ Φούγια**, Μητροπολίτου Πισιδίας, *Σύγχρονη ιστορία της Εκκλησίας Αλεξανδρείας* (1934-1986), Αθήνα 1993, σσ 270-271. Το σχολείο από το σχολικό έτος 1946-1947 μετονομάστηκε σε γυμνάσιο της πατριαρχικής σχολής «Φώτιος Α'», βλ. ΑΕΚΑ, Λυτά έγγραφα, «Πληροφορίες περί της ΕΚΑ», α χρ., σ 4. Επίσης, **Ελληνική Πατριαρχική σχολή «Φώτιος ο Α'»**, *Κανονισμός*, Αλεξάνδρεια 1948 και της ίδιας, *Καταστατικόν του μαθητικού συλλόγου της Πατριαρχικής σχολής «Φώτιος ο Α'» ο «Απόλλων»*, Αλεξάνδρεια 1948.

⁴⁷¹ **Μεθοδίου Γ Φούγια**, ό π., σ 274.

⁴⁷² Ο π., σ 273. Αυτό σήμαινε την προσθήκη Ε' και Στ' τάξης. Επίσης, ο Πατριάρχης έθεσε και το θέμα του μαθήματος των θρησκευτικών, εκφράζοντας την ευχή -εμμέσως την επιθυμία- να αυξηθούν οι ώρες του μαθήματος στον «Πυθαγόρα».

⁴⁷³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 4/4/1941.

⁴⁷⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 2/6/1941.

⁴⁷⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 4/4/1941.

⁴⁷⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 30/7/1941 και συνεδρ 20/8/1941.

Κυβερνήσεως.⁴⁷⁷ Στις κινήσεις της ΕΚΑ απάντησε ο Πρωθυπουργός Τσουδερός, στις 14/10/1941. Ο πρωθυπουργός εξέφρασε την λύπη του επειδή δεν είχε νωρίτερα την άποψη της ΕΚΑ επί του θέματος. Όμως, δήλωνε πως δεν μπορούσε να αλλάξει την απόφασή του, αλλά θα επιφυλασσόταν να βρει τρόπο να την διορθώσει αργότερα.⁴⁷⁸

Μετά τις ανωτέρω εξελίξεις το Λύκειο «Πυθαγόρας» συνέχισε την λειτουργία του, αλλά αυτό δεν σήμαινε ότι επήλθε ειρήνευση στις σχέσεις των δύο πλευρών, καθώς αυτές επέμειναν στις θέσεις και τα διμερή προβλήματα δεν είχαν λυθεί.

Τον Αύγουστο του 1942 ο Πατριάρχης επανήλθε στο θέμα του εκκλησιασμού των μαθητών, ενόψει του νέου σχολικού έτους.⁴⁷⁹ Πίστευε ότι τον τακτικό εκκλησιασμό έπρεπε να επιβάλλουν και να εκτελούν οι διευθυντές εκάστης σχολής και ειδικά, ο γυμνασιάρχης του Αβερωφείου Κ. Φτυαράς, με τον οποίο είχε επαφή ο Πατριάρχης. Πάντως, η επιστολή είναι γραμμένη σε φιλικό ύφος και καταλήγει με την αναγνώριση των προσπαθειών που κατέβαλε η ΕΚΑ για την «ολοκληρωτική κατάρτιση της εν ταις κοινοτικαίς σχολαίς σπουδαζούσης Ελληνορθόδοξου νεολαίας».

Στην επιστολή απάντησε ο πρόεδρος της ΕΚΑ, με νέα επιστολή⁴⁸⁰ στον Πατριάρχη, όπου τον διαβεβαίωσε για τις προσπάθειες που θα καταβάλλονταν για τον εκκλησιασμό των μαθητών, θεωρώντας το καθήκον «θεάρεστον και ηθικοπλαστικόν» και εντάσσοντάς τον στην όλη προσπάθεια «μορφώσεως και ηθικοποιήσεως των μαθητών, εντός περιβάλλοντος θρησκευτικώς και ηθικώς αγνού και ψυχικώς ωφελίμου». Το ύφος της απάντησης ήταν επίσης ευγενικό και διακρινόταν η θετική στάση έναντι της πατριαρχικής επιθυμίας. Ο πρόεδρος, επίσης, απέστειλε εγκύκλιο προς όλους τους διευθυντές των σχολείων της ΕΚΑ, ζητώντας να οργανώσουν τον εκκλησιασμό κατά τρόπο προσφορότερο και αποτελεσματικότερο από τα περασμένα έτη, υπογραμμίζοντας ότι αυτό αποτελούσε και πατριαρχική επιθυμία.⁴⁸¹

Ένα μήνα αργότερα, τον Οκτώβριο του 1942, ο Πατριάρχης έθετε εκ νέου το θέμα των θρησκευτικών στα σχολεία Μ Ε. είχε πληροφορηθεί ότι στο Αβερωφείο γυμνάσιο και στην Σαλβάγειο δίδασκε μόνο ένας θεολόγος, ο οποίος δεν επαρκούσε, αφού δίδασκε μόνο επί 20 ώρες και οι υπόλοιπες ώρες διανέμονταν σε φιλόλογους καθηγητές. Μάλιστα, στην Σαλβάγειο τα Θρησκευτικά διδάσκονταν μόνο στις πρώτες τάξεις. Ο Πατριάρχης πίστευε ότι στα κοινοτικά σχολεία Μ Ε. χρειαζόνταν 3 θεολόγοι για να καλυφθούν οι ώρες. Θεωρούσε, επίσης, ότι οι φιλόλογοι δεν είχαν δικαίωμα να διδάσκουν Θρησκευτικά, αφού δεν διδάσκονταν Θεολογία στο Πανεπιστήμιο, αντίθετα με τους Θεολόγους, που επειδή διδάσκονταν φιλολογικά μαθήματα στο Πανεπιστήμιο, μπορούσαν, αν ήταν αναγκαίο, να διδάσκουν και φιλολογικά μαθήματα στο γυμνάσιο.⁴⁸²

Την ίδια μέρα έστειλε και δεύτερη επιστολή στον πρόεδρο, με την οποία εξέφραζε την διαφωνία του και την δυσαρέσκειά του για την χρησιμοποίηση στα δημοτικά σχολεία της ΕΚΑ τριών βιβλίων,⁴⁸³ που είχαν κριθεί ακατάλληλα για

⁴⁷⁷ Για τις αντιδράσεις της Επιτροπής της Κοινότητας, βλ. ΠΚΕ, συνεδρ 5/9/1941 και για τις προσπάθειες αναστολής δημοσίευσης του διατάγματος αναγνώρισης του «Πυθαγόρα», βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 23/9/1941.

⁴⁷⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 23/10/1941.

⁴⁷⁹ Επιστολή, αριθμ 1700, 29/9/1942, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 314, ό π. και Α ΣΦ., «Σχολείον και διδάσκαλοι», Πάνταινος, τ ΛΔ' (1942), τευχ 19 (1/7/1942), σσ 305-307.

⁴⁸⁰ Επιστολή, αριθμ 1061/442, 10/9/1942, ό π.

⁴⁸¹ Εγκύκλιος, αριθμ 1075/448, 10/9/1942, ό π.

⁴⁸² Επιστολή, αριθμ 2012, 14/10/1942, ό π.

⁴⁸³ «Ιερά Ιστορία της Καινής Διαθήκης» για την Δ' τάξη του δημοτικού, «Εκκλησιαστική Ιστορία» για την Ε' τάξη του δημοτικού και «Κατήχηση και Λειτουργική» για την Στ' τάξη

διδασκαλία και δεν είχαν τύχει της έγκρισης της εκκλησιαστικής αρχής. Με την άποψη του Πατριαρχείου είχε συμφωνήσει και ο αντιπρόεδρος της ελληνικής κυβέρνησης και είχαν δρομολογηθεί οι διαδικασίες για την εξοβελισή τους από τα διδακτικά βιβλία.

Στην ανωτέρω καταγγελία του Πατριάρχη υπήρξε άμεση κινητοποίηση της ΕΚΑ, μέσω της Εφορείας των Σχολείων. Ο προϊστάμενος της Εφορείας, με έγγραφό του,⁴⁸⁴ ζητούσε να πληροφορηθεί από τους διευθυντές των δημοτικών σχολείων, με ποια απόφαση ποίου οργάνου τα καταγγελλόμενα βιβλία είχαν εισαχθεί στις κοινοτικές δημοτικές σχολές και αν η περιλαμβανόμενη σ' αυτά ύλη είχε επιλεγεί ελεύθερα ή περιερχόταν στο αναλυτικό πρόγραμμα του υπουργείου Παιδείας. Οι απαντήσεις των διευθυντών έχουν ενδιαφέρον, αφού υποστηρίζουν ότι τα βιβλία δεν ανήκουν στα διδακτικά, αλλά στα ελεύθερα αναγνώσματα και ως εκ τούτου δεν χρειαζόταν ειδική άδεια για να εισαχθούν στα σχολεία. Ουδείς των διευθυντών έυρισκε σ' αυτά ψεγάδι ή αποκλίσεις από την Ορθόδοξη πίστη.⁴⁸⁵

Μετά την διερεύνηση του θέματος η ΕΚΑ απάντησε στον Πατριάρχη και για τις δύο επιστολές της 14^{ης} Οκτωβρίου⁴⁸⁶ για το πρόβλημα της διδασκαλίας των θρησκευτικών από Φιλολόγους αντί των Θεολόγων, η ΕΚΑ είχε δώσει ήδη οδηγίες⁴⁸⁷ να εφαρμοστούν οι επιθυμίες του Πατριάρχη. Για το πρόβλημα των μη εγκεκριμένων βιβλίων η ΕΚΑ διαβεβαίωσε τον Πατριάρχη ότι δεν περιλαμβάνονταν στα επίσημα διδακτικά βιβλία των κοινοτικών σχολείων.

Από ότι φαίνεται, όμως, η καχυποψία είχε εγκαθιδρυθεί στις σχέσεις Πατριαρχείου-ΕΚΑ. Έτσι, όταν ο πρόεδρος της ΕΚΑ στον λόγο του, κατά την γενική συνέλευση των συνδρομητών της Κοινότητας, στις 20 Δεκεμβρίου 1942, εξήρε το πολυσχιδές έργο της ΕΚΑ, αναφερόμενος ακροθιγώς στις σχέσεις με το Πατριαρχείο, ο Χριστοφόρος αντέδρασε. Με επιστολή του⁴⁸⁸ ζήτησε, ευγενικά αλλά με σαφήνεια, τον λόγο για την περιφρονητική στάση του προέδρου. Δηλώνει ότι ούτε οι κοινοτικοί έχουν την άποψη ότι το Πατριαρχείο δεν είναι ελληνικό, ούτε η ΕΚΑ μπορεί να θεωρηθεί μη ορθόδοξη κοινότητα, άρα ξένη προς το Πατριαρχείο. Ζήτησε να μελετηθεί το θέμα και να υπάρξει, επιτέλους, συνεργασία ΕΚΑ-Πατριαρχείου, με πνεύμα συνεννόησης και με βάση την αμοιβαία εκτίμηση και τον σεβασμό του ρόλου εκάστης πλευράς. Είναι, ίσως, η πρώτη φορά που ο Πατριάρχης έθεσε τόσο καθαρά το ουσιαστικό θέμα των σχέσεων με την ΕΚΑ και του ρόλου της κάθε πλευράς στην παροικία. Γι' αυτό, ενδεχομένως, η ΕΚΑ, στην απάντησή της, αναφέρθηκε δευτερευόντως στο θέμα της ομιλίας του προέδρου, αλλά υπογράμμισε με έμφαση την σημασία επίδειξης πνεύματος συνεννόησης και καλής διάθεσης σε όλα τα θέματα που αφορούσαν αμφότερες τις πλευρές, επ' αγαθώ του Αιγυπτιώτη Ελληνισμού γενικά και όχι μόνο του Αλεξανδρινού. Και δέχτηκε την πατριαρχική πρόσκληση για συνεργασία, με μεγάλη ικανοποίηση.⁴⁸⁹

του δημοτικού. Συγγραφέας και των τριών ήταν ο Φ. Ασαργιώτης και τα βιβλία τυπώθηκαν στην Αλεξάνδρεια από τον εκδοτικό Οίκο ΙΝταφώτη.

⁴⁸⁴ Έγγραφο, αριθμ 1303/546, 22/10/1942, ό π.

⁴⁸⁵ Επιστολή της Ευγενίας Παλαιολόγου (24/10/1942), επιστολή του Φιλ Εμμανουήλ (26/10/1942) και του Γρ. Πετρώνδα (26/10/1942) προς τον προϊστάμενο της Εφορείας, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 314, ό π.

⁴⁸⁶ Επιστολή, αριθμ 1333/561, 2/11/1942, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 314, επίσης, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 101 (γραμματέως, 1942), σ 444 και «*Η εν Αλεξάνδρεια ελληνική θρησκευτική εκπαίδευσις*», Πάνταινος, τ ΛΔ' (1942), τευχ 33 (21/11/1942), σ 534.

⁴⁸⁷ ΠΕΣ, συνεδρ 26/10/1942.

⁴⁸⁸ Επιστολή, αριθμ 155, 22/1/1943, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 314, ό π.

⁴⁸⁹ Επιστολή, αριθμ 274/115, 26/2/1943, ό π.

Δυστυχώς, όμως, τα προβλήματα δεν άργησαν να φανούν στις σχέσεις τους, με αφορμή το τρίπτυχο "Πυθαγόρας", θρησκευτικά, εκκλησιασμός. Αιτία, αυτή τη φορά, το πατριαρχικό γυμνάσιο "Πυθαγόρας". Ο Πατριάρχης πληροφορήθηκε ότι για να προσληφθούν δύο γυμναστές της πατριαρχικής σχολής στο Αβερώφειο, τους ζητήθηκε από την ΕΚΑ να παραιτηθούν από την πατριαρχική σχολή. Ο Χριστοφόρος ερμήνευσε την κίνηση αυτή ως προδιαγεγραμμένη τακτική πολέμου εκ μέρους των κοινοτικών σχολών της ΕΚΑ προς την αναγνωρισμένη από το ελληνικό κράτος πατριαρχική σχολή και ζήτησε μεγαλύτερο σεβασμό για το εκπαιδευτικό έργο της σχολής.⁴⁹⁰

Στην επιστολή δεν άργησε να απαντήσει η ΕΚΑ, μέσω του προέδρου της. Η χαρά και η ικανοποίηση της τελευταίας αλληλογραφίας είχαν παραχωρήσει την θέση τους στην λύπη που ένωσε η ΕΚΑ από το "ατυχές περιεχόμενο" του πατριαρχικού γράμματος. Ο πρόεδρος θεωρούσε τα περιστατικά που περιέγραφε ο Πατριάρχης ως "φανταστικά" και "ανυπόστατα" και έδινε την δική του ερμηνεία. Η γυμνάστρια που προσελήφθη στο Αβερώφειο παραιτήθηκε από την πατριαρχική σχολή, εφαρμόζοντας τον κανονισμό των σχολείων, που υποχρέωνε τους εκπαιδευτικούς να προσφέρουν όλες τις εργάσιμες ώρες τους υπέρ των σχολείων της ΕΚΑ και για τον λόγο αυτό υπήρχε το ασυμβίβαστο της διδασκαλίας και σε άλλα εκπαιδευτήρια πλην των κοινοτικών. Ο έτερος γυμναστής ουδέποτε ήρθε σε επαφή με την ΕΚΑ. Ο πρόεδρος επεσήμανε την προσβολή για την ΕΚΑ από την άποψη του Πατριάρχη για προδιαγεγραμμένη τακτική πολέμου εκ μέρους των κοινοτικών σχολών της ΕΚΑ έναντι των πατριαρχικών σχολών και δήλωσε αυτάρεσκα ότι η μόνη προδιαγεγραμμένη τακτική της ΕΚΑ για τα σχολεία της είναι η διαρκής βελτίωση τους προς όφελος της παροικίας.⁴⁹¹

Πριν η κοινοτική απάντηση φθάσει στο πατριαρχείο, ο Χριστοφόρος έστειλε νέα επιστολή στην ΕΚΑ,⁴⁹² που ουσιαστικά "έριχνε το γάντι" για όλα τα προβλήματα που ταλάνιζαν τις δύο πλευρές από της εκλογής του, είτε πραγματικά, είτε προσχηματικά. Στην επιστολή, αφού δήλωνε ότι το ενδιαφέρον για ελληνοπρεπή και ορθόδοξη εκπαίδευση ήταν αδιάκοπο από της ενθρονίσεώς του, επεσήμανε τις ελλείψεις της ΕΚΑ στο θέμα του μαθήματος των θρησκευτικών και του εκκλησιασμού. Ήταν τα δύο θέματα που για τον Πατριάρχη έκαναν την μεγάλη διαφορά μεταξύ μιας απλής σχολής και μιας αναγνωρισμένης ορθόδοξης σχολής. Και το Αβερώφειο, αν και αναγνωρισμένο ως ορθόδοξη σχολή, παρουσίαζε ελλείψεις και στα δύο θέματα, με μειωμένες ώρες θρησκευτικών και με χαλάρωση του θεσμού του εκκλησιασμού. Ο Πατριάρχης συνεζήτησε όλα αυτά τα θέματα με τον πρόεδρο της ελληνικής κυβερνήσεως Εμμανουήλ Τσουδερό. Κατά την συνάντησή τους ο Πατριάρχης έθεσε τα εκπαιδευτικά προβλήματα των Αιγυπτιωτών, με κυριότερο το γλωσσικό και πέτυχε την σύμφωνη γνώμη του πρωθυπουργού για την σύγκλιση συνεδρίου όλων των ελληνικών γυμνασίων της Αιγύπτου, με την παρουσία του Πατριάρχη και του πρωθυπουργού για να συζητηθεί το ελληνικό εκπαιδευτικό πρόβλημα της Αιγύπτου.

Η απάντηση της ΕΚΑ δείχνει έναν διογκούμενο εκνευρισμό και μοιάζει περισσότερο με αυστηρό ανακοινωθέν, που περιλαμβάνει υποδείξεις στον παραλήπτη και το ύφος είναι επίσημο.⁴⁹³ Για το θέμα των θρησκευτικών η ΕΚΑ επανέλαβε τις θέσεις της: οι ώρες καθορίζονται από το επίσημο πρόγραμμα του ελληνικού

⁴⁹⁰ Επιστολή, αριθμ 987, 13/5/1943, ό π.

⁴⁹¹ Επιστολή, αριθμ., 613, 19/5/1943, ό π.

⁴⁹² Επιστολή, αριθμ. 1031, 19/5/1943, ό π.

⁴⁹³ Επιστολή, αριθμ 646/263, 24/5/1943, ό π.

υπουργείου Παιδείας, με κάποιες παραλλαγές που επιβάλλονται από τις ανάγκες της παροικίας. Πάντως, το μάθημα είχε βαρύνουσα σημασία για τα σχολεία της ΕΚΑ. Επίσης, ο καθηγητής διακρίνονταν για την προσήλωσή τους στην Ορθοδοξία. Το όλο κλίμα και οι αρχές που επικρατούσαν στα σχολεία βοήθησαν τον Αιγυπτιώτη ελληνισμό να μείνει πιστός στις παραδόσεις του από της ιδρύσεως της Κοινότητας το 1843. Στο θέμα του εκκλησιασμού η ΕΚΑ δήλωνε ότι κατέβαλε μεγαλύτερη προσπάθεια απ'ότι στην Ελλάδα και ο στόχος ήταν η δημιουργία της κατάλληλης ατμόσφαιρας για τακτικό εκκλησιασμό, χωρίς βία που θα προκαλούσε αντιδράσεις. Πάντως, το Πατριαρχείο μπορούσε να ξεκινήσει ένα εκταταμένο πρόγραμμα κατήχησης των αλεξανδρινών, με την δημιουργία κατηχητικών σχολείων και την καλύτερη επάνδρωση του κληρου. Στην πρωτοβουλία του Πατριάρχη για παναιγύπτια συζήτηση μεταξύ Ελλήνων εκπαιδευτικών και άλλων παραγόντων περί του γλωσσικού ζητήματος η απάντηση ήταν αρνητική. Η ΕΚΑ θεωρούσε ότι ήταν άτοπο, ενώ η Ελλάδα βρισκόταν υπό ξένη κατοχή, να απασχολείται ο ελληνισμός στην Αίγυπτο με εκπαιδευτικά ζητήματα. Εξάλλου, αρμόδιοι να συζητούν το γλωσσικό θέμα ήταν το Πανεπιστήμιο Αθηνών, η Ακαδημία Αθηνών και ο λαός, που επιλέγει τελεσίδικα τον τύπο της γλώσσας που θα μιλήσει.

Η απάντηση από τον Πατριάρχη ήρθε στις 28 Μαΐου, με δύο επιστολές. Η πρώτη⁴⁹⁴ απαντούσε στην υπ' αριθμό 613/19^{ης}/5/1943 επιστολή της ΕΚΑ για το θέμα των γυμναστών. Επαναλάμβανε την άποψη του για το περιστατικό, με μια διόρθωση, ως προς τα γεγονότα, αλλά επέμενε στον πόλεμο που δεχόταν το πατριαρχικό γυμνάσιο από την ΕΚΑ. Η επιστολή ήταν γραμμένη σε φιλικό ύφος και διαβεβαίωνε τον πρόεδρο, ότι επιθυμία του Πατριάρχου ήταν η διατήρηση των φιλικών σχέσεων με την Κοινότητα και η δημιουργία ευγενούς άμιλλας και όχι στείρου ανταγωνισμού μεταξύ των ελληνικών σχολείων της πόλης.

Η δεύτερη επιστολή⁴⁹⁵ απαντούσε στην υπ' αριθμό 646/24^{ης}/5/1943 επιστολή της ΕΚΑ, περί της σύγκλισης πανεκπαιδευτικού συνεδρίου. Ο Πατριάρχης στην απάντησή του δηλώνει ευθαρσώς την απογοήτευσή για την χωρίς προηγούμενη συζήτηση άρνηση της ΕΚΑ. Προχωρώντας ακόμη περισσότερο εκφράζει την θέση του για τον ρόλο του Πατριάρχου στα εκπαιδευτικά ζητήματα: "Ο Πατριάρχης, όσον ουδείς άλλος έχει και καθήκον και δικαίωμα να μεριμνά Αυτός πρώτος και μόνος υπεύθυνος περί της εκπαίδευσής της ενταύθα και εν όλη τη Αφρική νεολαίας και να εξασφαλίζει δια παντός μέσου την αρτίαν μόρφωσιν ταύτης, τόσον εν τη Ορθοδόξω θρησκεία όσον και εν τη ελληνική, τη καθαρά ελληνική γλώσση". Αυτή η διακήρυξη του Πατριάρχη, σχεδόν τέσσερα έτη μετά την εκλογή του, αποτελούσε την πεμπτούσια της πολιτικής του έναντι όλων των κοινοτήτων για το θέμα της εκπαίδευσης και ασφαλώς εξηγεί κάποιες από τις κινήσεις του, όπως η προστασία του ιδιωτικού Λυκείου "Πυθαγόρας", αλλά και οι θέσεις που εξέφραζε για το μάθημα των θρησκευτικών και του εκκλησιασμού. Ενδεχομένως, τα δύο αυτά θέματα να χρησιμοποιήθηκαν προσχηματικά από τον Χριστοφόρο για να παρουσιάσει την άποψή του στην ΕΚΑ, αλλά να αποτέλεσαν και τις κατάλληλες αφορμές για την άσκηση εκ μέρους του μιας νέας πολιτικής του Πατριαρχείου ως προς την εκπαίδευση των ελληνοπαίδων του χώρου δικαιοδοσίας του.

Ο Πατριάρχης συνεχίζοντας την επιστολή του στην βάση της ως άνω διακήρυξης δεν βρίσκει καμμία δικαιολογία για την άρνηση του προέδρου να συμμετάσχει στο συνέδριο, την στιγμή που το συγκαλούσε ο Πατριάρχης, δηλαδή, ο

⁴⁹⁴ Επιστολή, αριθμ 1062, 28/5/1943, ό π.

⁴⁹⁵ Επιστολή, αριθμ 1090, 28/5/1943, ό π.

προστάτης της ελληνικής νεολαίας από τους κινδύνους του εκφυλισμού. Η ΕΚΑ δεν απάντησε σ' αυτή την θέση του Πατριάρχη.

Το επόμενο επεισόδιο στην διένεξη, πιά, Πατριαρχείου-ΕΚΑ, συνέβη με αφορμή το γυμνάσιο «Πυθαγόρας». Στην τελετή των απολυτηρίων της Πατριαρχικής Σχολής «Πυθαγόρας» (3/7/1943) ο Πατριάρχης καταφέρθηκε εναντίον των Κοινοτικών Σχολείων και των διευθυντών τους. στις 3 Ιουλίου 1943.⁴⁹⁶ Εκ μέρους της ΕΚΑ απάντησε ο παρών πρόεδρος της Ιμπραημίας και μέλος της Κοινοτικής Επιτροπής Κλ. Νικολάου. Οι λόγοι του Πατριάρχη χαρακτηρίστηκαν ατυχείς και επιβλαβείς. Η Εφορεία των Σχολείων⁴⁹⁷ ευχαρίστησε και τον γενικό πρόξενο της Ελλάδος Κ. Βαλτή, που στην απονομή των απολυτηρίων των σχολείων της Ιμπραημίας, επαίνεσε τα κοινοτικά σχολεία της Αλεξανδρείας. Μετά από συζήτηση αποφάσισε να θεωρήσει το επεισόδιο με τον Πατριάρχη λήξαν, αλλά να διαμαρτυρηθεί στον πρωθυπουργό Εμμανουήλ Τσουδερό για τους άδικους χαρακτηρισμούς εναντίον των σχολείων, που προσφέρουν άφθονα τα εφόδια εθνικής και θρησκευτικής μορφώσεως και να ζητήσει ικανοποίηση από τον πατριάρχη.

Η ΕΚΑ απηύθυνε στον πρωθυπουργό επιστολή,⁴⁹⁸ με την οποία δεν κατηγόρησε τόσο τον Πατριάρχη για τις απόψεις του –περιορίστηκε να δηλώσει ότι οι χαρακτηρισμοί του ήταν άστοχοι, ανακριβείς και επιζήμιοι– όσο επανέλαβε την άποψή της για τα σχολεία της, που ήδη από το 1843 υπηρετούσαν την παροικία και σ' αυτά όφειλαν οι αλεξανδρινοί την ελληνοπρεπή και ορθόδοξη μόρφωσή τους.

Ο πρωθυπουργός Τσουδερός απάντησε στην ΕΚΑ⁴⁹⁹ εκφράζοντας τον θαυμασμό του για το επιτελούμενο λαμπρό έργο στα κοινοτικά εκπαιδευτήρια της Αλεξάνδρειας, τα οποία δεν είχαν ανάγκη επαίνων για να επιβληθούν στην συνείδηση των ομογενών, ούτε τον φόβο επικρίσεων. Ταυτόχρονα, δήλωνε πρόθυμος να θέξει το θέμα κατά την πρώτη συνάντηση που θα είχε με τον Πατριάρχη.

Ο Πατριάρχης Χριστοφόρος, τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, συνεχίζοντας να ασκεί την πολιτική που είχε αποφασίσει, απέστειλε εγκύκλιο με θέμα την σύγκλιση του εκπαιδευτικού συνεδρίου, που, όπως πληροφορούμαστε από την εγκύκλιο, δεν συνεκλήθη ύστερα από αίτηση του πρωθυπουργού.⁵⁰⁰ Το συνέδριο, κατά τον Πατριάρχη, έπρεπε να συζητήσει το εκπαιδευτικό ζήτημα των ελληνικών σχολείων της Αιγύπτου. Απαρτιζόταν από διάφορα επιμέρους θέματα: την διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας, της καθαρεύουσας, της ελληνικής ιστορίας και των θρησκευτικών. Ο Πατριάρχης δήλωνε απερίφραστα ότι ειδικά τα θρησκευτικά μειώνονταν στην Αλεξάνδρεια και στο Κάιρο, ενώ ούτε οι θρησκευτικές εορτές του ελληνικού κράτους τηρούνταν επακριβώς, ούτε τα διδακτικά βιβλία του μαθήματος ήταν πάντοτε τα καταλληλότερα. Ο Πατριάρχης απέρριπτε την καθιερωμένη, από της ιδρύσεώς τους, αντίληψη των ελληνικών κοινοτήτων, ότι το Πατριαρχείο δεν δικαιούται να επεμβαίνει σε θέματα εκπαίδευσης και μόρφωσης των μαθητών της Αιγύπτου. Και την απέρριπτε διότι αφορούσε πνευματικά του παιδιά. Ανακοινώνει, επίσης, ότι το συνέδριο ανεβλήθη, με επιθυμία του πρωθυπουργού, για να μην δυσαρεστηθεί ο πρόεδρος της ΕΚΑ Μ. Σαλβάγος, αλλά το Πατριαρχείο δεν

⁴⁹⁶ «Πάνταινος», έτος ΛΕ', τευχ 20, 11/7/1943.

⁴⁹⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 3/7/1943.

⁴⁹⁸ Επιστολή, αριθμ 910/379, 14/7/1943, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 314, ό π.

⁴⁹⁹ Επιστολή, Κάιρο, 18/7/1943, ό π.

⁵⁰⁰ Εγκύκλιος, αριθμός εγγρ 1973, 30/9/1943, ό π. Αποδέκτες της εγκυκλίου ο αρχιεπίσκοπος Σινά και Ραϊθώ, Πορφύριος, πρόεδρος της Εφορείας της Αμπετείου σχολής Καΐρου, ο επίσκοπος Μαρεώτιδος Αθανάσιος, πατριαρχικός επίτροπος Αλεξανδρείας και πρόεδρος της Εφορείας της πατριαρχικής σχολής «Πυθαγόρας» και οι πρόεδροι των ελληνικών κοινοτήτων Αλεξανδρείας, Καΐρου, Σουέζ, Πόρτ Σάιτ, Μανσούρας, Ζαγαζίκ, Τάντας και Ισμαηλίας.

εγκατέλιπε την πρόθεσή του να το συγκαλέσει σε ευθετότερο χρόνο, όταν, μάλιστα, διαπίστωνε ότι η κατάσταση της νεολαίας στην Αλεξάνδρεια δεν ήταν καλή, με κύριο σύμπτωμα την διακοπή του εκκλησιασμού. Η Εκκλησία θα συνέχιζε με αμείωτο ενδιαφέρον να παρακολουθεί τα τεκταινόμενα σχετικά με την εκπαίδευση και την κατάσταση της νεολαίας και δεν θα συγκαλούσε το συνέδριο, όταν διορθωνόταν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα των κοινοτικών σχολών, αυξάνονταν οι ώρες των θρησκευτικών, υπήρχε μέριμνα για τα διδακτικά βιβλία και η νεολαία επέστρεφε στον εκκλησιασμό. Το Πατριαρχείο θα επαγρυπνούσε για να προφυλάξει την νεολαία από τον κίνδυνο της ξένης προπαγάνδας, «επιδημίας βροτολοιγούς», που παρουσιαζόταν με την μορφή των καλά οργανωμένων ξένων σχολείων και για τον σκοπό αυτό θα χρησιμοποιούσε κάθε διαθέσιμο μέσο.

Η ΕΚΑ αποφάσισε,⁵⁰¹ ως πρώτη αντίδραση, την συγκρότηση Επιτροπής που θα έδινε στον Πατριάρχη την απάντηση της Εφορείας. Η ΕΚΑ πίστευε ότι οι συνθήκες του τόπου δεν επιτρέπουν την ακριβή τήρηση του ελλαδικού αναλυτικού προγράμματος, γεγονός που εξόργιζε τον Πατριάρχη, που είχε άλλη άποψη και καταφερόταν εναντίον των εκπαιδευτικών των κοινοτικών σχολείων.

Η επίσημη απάντηση της Κοινότητας εστάλη στο Πατριαρχείο, με καθυστέρηση, την 1^η Νοεμβρίου.⁵⁰² Η ΕΚΑ σε έντονο ύφος διαφωνούσε με το σύνολο των απόψεων που εκφράζονταν στην εγκύκλιο, ενώ φρονούσε ότι οι πατριαρχικές προσκλήσεις για συνεργασία και καλές σχέσεις που εκφράστηκαν λίγους μήνες νωρίτερα υπονομεύονταν από την τακτική του Πατριάρχη να κατηγορεί άδικα τα κοινοτικά σχολεία και να μην εκτιμά την προσφορά τους στην παροικία. Ιδιαίτερα, όταν τις τελευταίες δεκαετίες είχε βελτιωθεί θεαματικά η λειτουργία τους και δεν υπήρχε κανείς λόγος να προσφεύγουν οι ελληνόπαιδες στα ξένα προπαγανδιστικά σχολεία. Η Κοινοτική Επιτροπή επέμενε στην άποψή της, ότι δεν υπήρχαν σοβαροί λόγοι για να συγκληθεί το εκπαιδευτικό συνέδριο που επιθυμούσε ο Πατριάρχης, την στιγμή που όλες οι προσπάθειες έπρεπε να αποσκοπούν στην απελευθέρωση της κατεχόμενης Ελλάδας. Απεναντίας θεωρούσε ότι όλες οι κατηγορίες που εκτόξευσε εναντίον τους στα επιμέρους θέματα της εγκυκλίου ήταν αστήρικτες και προχωρούσε στην ανασκευή τους.

Η ΕΚΑ υποστήριζε το πρόγραμμα των σχολείων της: τα ελληνικά (αρχαία, καθαρεύουσα, νεώτερα) διδάσκονταν με μεγάλη προσοχή και επιμέλεια, ομοίως η ιστορία. Το μάθημα των θρησκευτικών διδασκόταν όπως ο νόμος όριζε και ο εκκλησιασμός γινόταν τακτικά. Οι αυστηρές παρατηρήσεις του Πατριάρχη αδικούν τον αλεξανδρινό Έλληνα, που ταύτιζε την προσήλωση στην πίστη και στην πατρίδα. Τα διδακτικά βιβλία ήταν πάντοτε προσεγμένα και ουδέποτε η ΕΚΑ έστερξε να εισάγει βιβλία προβληματικά από ορθοδόξου ή εθνικής απόψεως. Οι εορτές και αργίες διαφοροποιούνταν λίγο από αυτές που τηρούνταν στην Ελλάδα αφού τα κοινοτικά σχολεία όφειλαν να συνδυάσουν τις ελληνικές με τις αιγυπτιακές αργίες. Οι Έλληνες εκπαιδευτικοί των σχολείων επιλέγονταν ανάμεσα σε πολλούς υποψηφίους και διακρίνονταν για την μόρφωσή που είχαν στο αντικείμενό τους και για την παιδαγωγική τους κατάρτιση. Ο έλεγχος της εργασίας τους ήταν συστηματικός και εκ μέρους της ΕΚΑ, αλλά και εκ μέρους του ελληνικού κράτους. Η όλη κατάσταση των σχολείων επέτρεπε στην ΕΚΑ να είναι υπερήφανη γι'αυτά, όπως υπερηφάνεια και ευγνωμοσύνη αισθάνονταν οι χιλιάδες απόφοιτοί τους. Την ίδια γνώμη είχαν και οι προκάτοχοι του Χριστοφόρου· ζητούσε, λοιπόν, η Κοινότητα να αναθεωρήσει ο

⁵⁰¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 11/10/1943.

⁵⁰² Επιστολή, άνευ αριθμ., 1/11/1943, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 314, ό π. και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 107 (προέδρου, 1943/1944).

Πατριάρχης τις απόψεις του και να δείξει καλή διάθεση έναντι των κοινοτικών σχολείων.

Η ΕΚΑ έστειλε την πατριαρχική εγκύκλιο και την απάντησή της σε όλες τις ελληνικές κοινότητες της Αιγύπτου και στον αντιπρόεδρο της ελληνικής κυβερνήσεως Γεώργιο Ρούσο,⁵⁰³ ενημερώνοντας τους αρμόδιους και ενδιαφερόμενους για την εξέλιξη της διαφωνίας με το Πατριαρχείο. Στις επιστολές αυτές γνωρίζουμε ότι απάντησαν δύο ελληνικές κοινότητες, του Πόρτ Σάιντ⁵⁰⁴ και της Μανσούρας.⁵⁰⁵ Αμφότερες συμφώνησαν με την στάση της ΕΚΑ, χωρίς, όμως, να καταφέρονται εναντίον του Πατριάρχη Χριστοφόρου. Από το όλο κλίμα, πάντως, φαίνεται ότι η ΕΚΑ είχε επωμιστεί, σχεδόν αποκλειστικά, το βάρος της αντίδρασης στις πατριαρχικές απόψεις.

Ο Πατριάρχης καθυστέρησε αρκετούς μήνες (12 Μαΐου 1944) να απαντήσει στις θέσεις που παρουσίασε η ΕΚΑ. Εως τότε η συμπεριφορά του έναντι της ΕΚΑ ήταν ιδιαίτερα θετική. Ειδικότερα, δεν παρέλειψε να συγχαρεί τον πρόεδρο της Κοινότητας για τα αναφερόμενα στην Εκθεση Πεπραγμένων έτους 1942/1943 και τα σημαντικά αποτελέσματα της κοινοτικής δραστηριότητας, ευχόμενος να συνεχιστεί και με το νέο έτος.⁵⁰⁶ Ευχαρίστησε, επίσης, θερμά τον πρόεδρο για την υποδοχή και φιλοξενία που έτυχε ο Πατριάρχης Αντιοχείας και πάσης Ανατολής Αλέξανδρος, κατά την επίσκεψή του στα ιδρύματα της ΕΚΑ, που τον εντυπωσίασαν με την τάξη και την άρτια οργάνωσή τους.⁵⁰⁷

Οι σχέσεις Πατριαρχείου-ΕΚΑ έλαβαν νέα τροπή και επιβαρύνθηκαν από εγκύκλιο που απηύθυνε ο διευθυντής του Υπουργείου Παιδείας της Ελλάδος, καθηγητής Απόστολος Δασκαλάκης προς όλους τους Έλληνες εκπαιδευτικούς της Αιγύπτου. Θέμα της η παρατηρούμενη παρείσφρηση στα ελληνικά σχολεία ανατρεπτικών ιδεολογιών, με πολιτική ή κομματική βάση, που παρακινούσαν τα παιδιά σε μίσος εναντίον των εχόντων διαφορετική θεώρηση των πραγμάτων και απειλούσαν την εθνική και ηθική τους μόρφωση. Γι' αυτούς τους λόγους ο διευθυντής του Υπουργείου απαγόρευε στους εκπαιδευτικούς να συμμετέχουν σε οργανισμούς πολιτικής φύσεως και όσοι μετείχαν όφειλαν να παραιτηθούν εντός ολίγων ημερών. Ομοίως απαγορευόταν κάθε ομιλία πολιτικού περιεχομένου, η δημοσίευση από εκπαιδευτικούς άρθρου μη εκπαιδευτικού περιεχομένου καθώς και η ανάπτυξη στους μαθητές θέματος χωρίς εθνικό περιεχόμενο.

Η εγκύκλιος εστάλη στις 29 Απριλίου 1944 και δημοσιεύτηκε στις εφημερίδες την 1^η και 2^α Μαΐου 1944.⁵⁰⁸ Το Πατριαρχείο θεώρησε ότι το περιεχόμενο της εγκυκλίου επιβεβαίωνε τους φόβους και τις καταγγελίες του πατριάρχη, όπως δημοσιοποιήθηκαν στην αλληλογραφία με την ΕΚΑ και στους λόγους του. Έτσι, την 1^η Μαΐου ο «Πάνταινος» δημοσίευσε την πατριαρχική εγκύκλιο της 30ης Σεπτεμβρίου 1943.⁵⁰⁹ Την ίδια άποψη σχημάτισε ένα μεγάλο μέρος της κοινής γνώμης και στην Αλεξάνδρεια, όπως φάνηκε και από τα δημοσιεύματα του τύπου.⁵¹⁰

⁵⁰³ Επιστολή, αριθμ 1456/632, 10/11/1943, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 314, ό π.

⁵⁰⁴ Επιστολή, άνευ αριθμ., 11/11/1943, ό π.

⁵⁰⁵ Επιστολή, αριθμ 565, 13/11/1943, ό π.

⁵⁰⁶ Επιστολή, αριθμ 82, 5/2/1944, ό π.

⁵⁰⁷ Επιστολή, αριθμ 313, 25/2/1944, ό π.

⁵⁰⁸ «Τα σχολεία και τα παιδιά μας εις χείρας διαφθορέων», Ανατολή, έτος 12^ο, αριθμ 182, 2/5/1944, σσ 1-3.

⁵⁰⁹ «Η ελληνορθόδοξος εκπαίδευσις εν Αιγύπτω», Πάνταινος, έτος ΛΣΤ', αριθμ 13, 1/5/1944, σσ 221-225.

⁵¹⁰ Η εφημερίδα «Ανατολή» δημοσίευσε την πατριαρχική εγκύκλιο της 30ης Σεπτεμβρίου, στις 4 Μαΐου 1944, βλ αριθμ 184, σσ 1-2.

Για την ΕΚΑ αυτή η εξέλιξη ήταν κεραυνοβόλα. Ασφαλώς, ούτε η Εφορεία των σχολείων, ούτε η Κοινοτική Επιτροπή επιθυμούσαν να μετατραπούν τα σχολεία σε χώρο προπαγάνδας, δίνοντας επιχειρήματα στους επικριτές, αλλά και αλλοιώνοντας την φυσιογνωμία τους. Έτσι, η ΕΚΑ, εμφανώς ενοχλημένη, απέστειλε στις 4 Μαΐου 1944 επιστολή διαμαρτυρίας στην γενική διεύθυνση του υπουργείου Παιδείας.⁵¹¹ Σ' αυτήν σε έντονο ύφος κατήγγειλε ως απαράδεκτη την εγκύκλιο του πρώην, όπως πληροφορούμαστε, γενικού διευθυντή του Υπουργείου, που, κατά την ΕΚΑ, εστάλη χωρίς προηγούμενη συνεννόηση με την προϊσταμένη του αρχή. Η Κοινότητα θεωρούσε ότι η φύση και η σημασία των καταγγελλόμενων, όσων μπορούσαν να εξακριβωθούν, ως αληθή, έπρεπε να ωθήσουν τον συντάκτη της εγκυκλίου σε μια εμπιστευτική ανακοίνωση του περιεχομένου της και όχι δημόσια. Η ΕΚΑ πίστευε ότι ελάχιστοι εκπαιδευτικοί, το 1%, είχαν σχέση με διάφορες πολιτικές οργανώσεις και μόνο στην προσωπική τους ζωή. Οι υπόλοιποι δεν είχαν καμμία ανάμειξη σε τέτοιες οργανώσεις και τους ενδιέφερε μόνο το λειτούργημά τους.

Η ΕΚΑ απευθύνθηκε⁵¹² και στον Πατριάρχη, διαμαρτυρόμενη για την δημοσίευση της εγκυκλίου της 30ης Σεπτεμβρίου στον «Πάνταινο» και στην εφημερίδα «Ανατολή». Το ύφος της επιστολής είναι σοβαρό, αλλά δεν διακρίνεται θυμός, μόνο έκπληξη και διάθεση για συνεννόηση με τον Πατριάρχη. Η Κοινότητα θεωρούσε ότι η εγκύκλιος είχε ατονήσει, ενώ η όλη στάση του Χριστοφόρου έναντι της, κατά την διάρκεια του χειμώνα, ήταν θετική. Έτσι, ζητούσε από τον Πατριάρχη να συνεχιστεί το καλό κλίμα μεταξύ των δύο φορέων, χωρίς ατυχείς προσπάθειες τερπιλισμού του και για να μην δίδεται η λάθος εικόνα, ότι μεταξύ των δύο κορυφαίων παραγόντων της παροικίας υπήρχε διάσταση απόψεων.

Στις 12 Μαΐου 1944 ο πατριάρχης Αλεξανδρείας Χριστοφόρος απάντησε⁵¹³ στην προεδρικές επιστολές της 1^{ης} Νοεμβρίου 1944 και 6^{ης} Μαΐου 1944. Στην πραγματικότητα αυτή η απάντηση ήταν μια αυστηρή επιστολή, γραμμένη με οξύτητα και αξιοποιούσε όλα τα στοιχεία που προέκυψαν στα σχολεία της ΕΚΑ. Ο Πατριάρχης θεωρούσε ότι ουδέν από αυτά που κατήγγειλε στην εγκύκλιό του, σχετικά με την εκπαίδευση των ελληνοπαίδων και ειδικά για τα θρησκευτικά και τον εκκλησιασμό, δεν είχαν τροποποιηθεί. Έτσι, η εγκύκλιός του παρέμενε επίκαιρη και κάθε άλλο παρά είχε ατονήσει. Προχωρώντας περισσότερο θεωρούσε ότι τα κοινοτικά σχολεία έπρεπε, κατά την άποψή του, να βρίσκονται σε κατάσταση διάλυσης. Σ' αυτό συνηγορούσε η πολιτική, προπαγανδιστική δραστηριότητα ορισμένων καθηγητών του Αβερωφείου, αλλά και η ανάλογη δραστηριότητα του Γρηγόρη Πετρώνδα, επιθεωρητού των κοινοτικών δημοτικών σχολείων. Είναι η πρώτη φορά που ο Πατριάρχης ανέφερε ονομαστικά κάποιο πρόσωπο. Αναφέρθηκε, ακόμη, και στον απολυμένο καθηγητή των Φυσικών του Αβερωφείου Καλλίρη, που με ένα βιβλίο του είχε καταγγείλει πολλά εις βάρος της κατάστασης και της διεύθυνσης του Αβερωφείου. Εξαιτίας όλων αυτών ο Πατριάρχης δεν μετέβαλε άποψη για την κατάσταση στα κοινοτικά σχολεία της ΕΚΑ για να συνέβαινε κάτι τέτοιο ανέμενε την βελτίωση της θέσης των Θρησκευτικών, τον τακτικό εκκλησιασμό και την τήρηση όλων των προβλεπόμενων εξ Ελλάδος αργιών, δηλαδή την εκπλήρωση των πάγιων αιτημάτων του. Τελείωνε την επιστολή του με την

⁵¹¹ Επιστολή, αριθμ 699/346, 4/5/1944, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Ν 42, 1944, «Περί της αναμίξεως εκπαιδευτικών εις πολιτικοκοινωνικές δραστηριότητας (πάυση κ. Πετρώνδα)».

⁵¹² Επιστολή, αριθμ 703/350, 6/5/1944, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Ν 42, ό π. και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 110 (προέδρου 1944), σσ 157-159.

⁵¹³ Επιστολή, αριθμ 846, 12/5/1944, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Ν 42, ο π. και Κ 314, ό π.

επισήμανση ότι για την διόρθωση των ημαρτημένων χρειαζόταν διευθύνων νούς και καλή διάθεση και ευχόταν στα μέλη της Κοινοτικής Επιτροπής «καλή φώτιση».

Η ΕΚΑ απάντησε σε σύντομο χρονικό διάστημα, αφού μελέτησε την μορφή που έπρεπε να έχει η απάντησή της:⁵¹⁴ απευθύνθηκε⁵¹⁵ στον Πατριάρχη με σεβασμό και αποφασιστικότητα, στην αρχή, για καταλήξει με αυστηρότητα, δηλώνοντας ότι όλες οι απαντήσεις της δεν προέρχονται από υποχρέωση, αλλά από σεβασμό στο υψηλό λειτούργημα του Πατριάρχη Χριστοφόρου. Η ΕΚΑ πίστευε ότι είχε κάνει βήματα καλής θέλησης προς τον Πατριάρχη, αλλά εκείνος δεν τα αναγνώριζε, πολύ χειρότερα δεν ήταν διατεθειμένος και δεν ήθελε να πειστεί από τα επιχειρήματά της. Θεωρούσε τις κατηγορίες αστήρικτες και φανταστικές, προερχόμενες και από ύποπτους ανθρώπους, όπως ο καθηγητής Καλλίρης· εξέφραζε την λύπη της για την θέση του Πατριάρχη περί διαλυμένων σχολείων ή σε παραλυσία, την στιγμή που οι απόφοιτοί τους αποτελούσαν το σέμνωμά τους και ήταν ευπόληπτα μέλη της κοινωνίας. Σ' αυτούς οφειλόταν και η ακμή των ελληνικών κοινοτήτων της Αιγύπτου, χάρη στην οποία το Πατριαρχείο γνώριζε νέες ημέρες ακμής, μετά από αιώνες στην αφάνεια· δηλώνει ότι η ΕΚΑ απολογείται μόνο προς την παροικία και την ελληνική κυβέρνηση και κανέναν άλλο και περνώντας στην επίθεση κατά του Πατριαρχείου δήλωσε ότι δεν επρόκειτο να ανεχθεί καμία επέμβαση του Πατριάρχη στα εσωτερικά της. Εξέφραζε, ακόμη, την άποψη, ότι ούτε ο Πατριάρχης πίστευε στις κατηγορίες που εκτόξευε, αλλά ο σκοπός του ήταν η υπαγωγή όλων των κοινοτικών σχολείων στην δικαιοδοσία του. Αυτό δεν θα συνέβαινε ποτέ, διότι η ΕΚΑ ήταν μικρογραφία της πατρίδας, τα σχολεία ελληνικά και προικοδοτημένα από τους μεγάλους ευεργέτες, θα παρέμεναν ελληνικά και στην διοίκηση της ΕΚΑ, υπό την εποπτεία της ελληνικής κυβερνήσεως. Γι' αυτό στο εξής δεν θα ανέχονταν καμία πατριαρχική επέμβαση, παρά μόνο το πνευματικό του ενδιαφέρον και αυτό όταν θα κρίνεται αγνό.

Αυτή η επιστολή αποτελούσε διακοπή, τρόπον τινά, των σχέσεων ΕΚΑ-Πατριαρχείου. Στο όλο θέμα παρενέβη ο γενικός πρόξενος της Ελλάδος στην Αλεξάνδρεια Κ Βαλτής, με την αποστολή στην βασιλική πρεσβεία της Ελλάδος στο Κάιρο πλήρους αναφοράς για τα γεγονότα και την αλληλογραφία μεταξύ ΕΚΑ-Πατριαρχείου.⁵¹⁶ Σ' αυτή αναγνωρίζει το δίκαιο της ΕΚΑ στην διένεξή της με τον Πατριάρχη και πίστευε ότι ο απώτερος στόχος το Χριστοφόρου ήταν να θέσει την παιδεία υπό την ηγεσία του· παρόλα αυτά γνωστοποιούσε στην πρεσβεία ότι ορισμένα γεγονότα στα κοινοτικά σχολεία δικαιολογούσαν τις κινήσεις του Πατριάρχου. Επρόκειτο για ορισμένους καθηγητές, γνωστούς για τις αριστερές τους ιδέες, που συμμετείχαν σε ανάλογες οργανώσεις, καλλιεργούσαν αντιβρετανικό πνεύμα στα σχολεία και είχαν οργανώσει κάποιους από τους μαθητές σε ομάδες που διένειμαν εντός και εκτός του σχολείου προκηρύξεις με ανάλογο περιεχόμενο, που τις ετοίμαζαν οι ίδιοι. Για όλες αυτές τις περιπτώσεις η ΕΚΑ δεν αντέδρασε ικανοποιητικά. Ο γενικός πρόξενος εξέφραζε τον φόβο ότι η κατάσταση μπορούσε να εκτραχυνθεί περαιτέρω, γνωρίζοντας «την μεγαλομανία, το πείσμα και την πολυπραγμοσύνη» του Χριστοφόρου. Πρότεινε στην κυβέρνηση να απαγορευτεί από την λογοκρισία, για μικρό χρονικό διάστημα, κάθε δημοσίευση σχετική με την ελληνική παιδεία στην Αίγυπτο, εκτός από τις καθαρά υπηρεσιακές ανακοινώσεις.

⁵¹⁴ Σχέδιον απαντήσεως προς την Α Θ Μ. τον Πατριάρχη Αλεξανδρείας – 2^{ov} σχέδιον κ Βατιμπέλα και οριστικό σχέδιο απαντήσεως, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 314, ό π.

⁵¹⁵ Επιστολή, αριθμ. 740/371, 18/5/1944, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Ν 42, ό π. και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 314, ό π.

⁵¹⁶ Το έγγραφο ήταν διαβαθμισμένο ως «άκρως απόρρητο» και εκοινοποιείτο και στο Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδος στο Κάιρο, βλ. ΑΥΕ, 1944/Κυβέρνησις Καΐρου/40 1.

Στις 29 Μαΐου ο Πατριάρχης απάντησε στην ΕΚΑ.⁵¹⁷ Στην επιστολή διακρίνεται η ενόχληση του από το ύφος της επιστολής του προέδρου και είναι διάχυτη η τάση να απαντήσει στους κοινοτικούς για την επίθεση που δέχθηκε, με την εκτόξευση της κατηγορίας, ότι ήθελε να υπαγάγει τα σχολεία στην δικαιοδοσία του.

Είναι ενδεικτικό ότι η επιστολή ξεκινάει με την έκφραση λύπης εκ μέρους του Πατριάρχη για το ύφος του προέδρου και από την δήλωσή του, ότι δεν θα απαντούσε στις οχλήσεις του Χριστοφόρου, αν δεν επρόκειτο για τον ίδιο τον Πατριάρχη. Όμως, οι απόψεις που εκφράζονταν από την εκκλησία ουδέποτε έτυχαν ικανοποιητικής, για το Πατριαρχείο, απάντησης. Το πατριαρχείο επέμενε να αναζητά την αλλαγή της κοινοτικής πολιτικής, με απτές αποδείξεις, που, δυστυχώς, δεν δίνονταν, ενώ οι πληροφορίες που είχε κάθε άλλο παρά στηρίζονταν σε φαντασιώσεις και δεν ήταν αστήρικτες. Ο Χριστοφόρος ουδέποτε εκάλεσε την ΕΚΑ να απολογηθεί για τα πεπραγμένα της, αλλά κάθε κίνηση του είχε σκοπό την προστασία της ελληνικής παιδείας στην Αλεξάνδρεια, αφού από απροσεξία ή ολιγωρία οι ελληνοπαίδες «ευρέθησαν ανατρεφόμενοι εις χείρας σχεδόν μητρυιάς». Κατηγορούσε προσωπικά τον πρόεδρο της ΕΚΑ Μ Σαλβάγο για τον τορπιλισμό του εκπαιδευτικού συνεδρίου, όπου όλοι οι ενδιαφερόμενοι θα κατέθεταν την άποψή τους.

Από το σημείο αυτό και έπειτα το ύφος του έγινε πιο αυστηρό. Επαναλάμβανε ότι ως Πατριάρχης ήταν αναντίρρητα ο πρώτος αρμόδιος, ηθικά, για την ελληνική εκπαίδευση στην Αίγυπτο. Δεν ετίθετο θέμα υπαγωγής των σχολείων στην αρμοδιότητά του, κάτι τέτοιο το απεύχονταν, αλλά αν υπήρχε κάποιο ενδεχόμενο, τότε το Πατριαρχείο θα αναλάμβανε την ευθύνη. Πάγια θέση του πατριαρχείου Αλεξανδρείας από την ίδρύσεως της ΕΚΑ ήταν η συνεργασία Εκκλησίας και Κοινότητας, με κοινό πόθο και σκοπό την μόρφωση των Ελληνοπαίδων «εθνοπρεπώς και ορθοδόξως» αν συνεχιζόταν η τακτική του αποκλεισμού της εκκλησίας από τα εκπαιδευτικά πράγματα της Κοινότητας, τότε το Πατριαρχείο διατηρούσε το δικαίωμα να αμφισβητήσει την διαχείριση όλων των μεγάλων δωρεών και κληροδοτημάτων, που υπήρχαν υπέρ της ελληνορθόδοξης μόρφωσης των ομογενών, από ένα σωματείο, όπως η ΕΚΑ, που δεν προβλεπόταν ούτε από τους Ιερούς Κανόνες, ούτε από το ελληνοβυζαντινό δίκαιο, ούτε από την παράδοση και πρακτική του γένους. Ολοκληρώνοντας την επιστολή του δήλωνε ότι η παιδεία, ως είχε στην Αλεξάνδρεια, ήταν επιβλαβέστατη και η Κοινότητα δεν κατέβαλε προσπάθειες για την σωτηρία της και ευχόταν τον άνωθεν φωτισμό για όλους του Κοινοτικούς Επιτρόπους.

Με την ανταλλαγή των τελευταίων επιστολών οι σχέσεις Πατριαρχείου-ΕΚΑ βρέθηκαν στο ναδίρ· αρκετές φορές υπήρξε σύγκρουση Πατριαρχών και Κοινότητας. Αυτή τη φορά, όμως, πίσω από τις θέσεις και τις κινήσεις αμοτέρων των πλευρών κρυβόταν μια απειλή. Ο Πατριάρχης ένιωθε ότι η παιδεία απειλείται με αλλοίωση του εθνικού και θρησκευτικού της χαρακτήρα. Ως ποιμενάρχης ένιωθε την υποχρέωση να μην παρακολουθήσει άπρακτος αυτή την εξελικτική πορεία, αλλά να επέμβει δυναμικά. Εξάλλου, η παιδεία παλαιότερα ήταν τομέας ευθύνης του Πατριαρχείου και στην συμπεριφορά του Χριστοφόρου επιβιώνει, εν πολλοίς, αυτή η ευθύνη για την μόρφωση των παιδιών. Ασφαλώς, μετά την ίδρυση των κοινοτήτων, το θέμα της παιδείας είχε περάσει στην κοινοτική δικαιοδοσία, όμως η αγωνία της παροικίας-

⁵¹⁷ Επιστολή, αριθμ 900, 29/5/1944, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Ν 42, ό π. και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 314, ό π. Για την εν λόγω επιστολή ενημερώθηκε και το Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδας, μέσω του ελληνικού γενικού προξενείου Αλεξανδρείας, βλ. ΑΥΕ/1944 Κυβέρνησις Καΐρου/40 1.

ποιμνίου του Πατριαρχείου, όπως την αποτύπωνε και ο τύπος της Αλεξάνδρειας, δεν ήταν δυνατόν να αφήσει ασυγκίνητο τον Πατριάρχη.

Από την πλευρά της ΕΚΑ η απειλή αφορούσε την νέα τακτική του Πατριαρχείου να έχει άποψη για τα εκπαιδευτικά θέματα της παροικίας, που την έκανε γνωστή με κάθε ευκαιρία. Θεωρούσε, ότι το πατριαρχικό ενδιαφέρον ήταν προσχηματικό και ο πραγματικός στόχος ήταν η άσκηση ακόμη και διοικητικού ελέγχου στα κοινοτικά σχολεία, εκ μέρους του Πατριαρχείου, δηλαδή η απώλειά τους για την ΕΚΑ. Οι Κοινοτικοί ήθελαν ένα Πατριαρχείο περιορισμένο μόνο στα πνευματικά του καθήκοντα, εννοώντας τα ως άσκηση της λατρείας και μόνο, με περιορισμένες και τις διοικητικές του αρμοδιότητες, αφού ένα σημαντικό μέρος των ναών της πόλης ήλεγχε η ΕΚΑ και όχι το Πατριαρχείο.

Δυστυχώς, υπό αυτό το πνεύμα και την αμοιβαία καχυποψία που δημιουργούσε η αίσθηση απειλής, από αμφοότερες τις πλευρές, εξελίχθηκαν οι σχέσεις τους και τα επόμενα έτη.

Επίσημα, δεν γνωρίζουμε αν η ΕΚΑ απάντησε εγγράφως στον Πατριάρχη για την επιστολή της 29^{ης}/5/1944. Γνωρίζουμε, όμως, ότι σχεδόν αμέσως μετά άρχισε νέα φάση προστριβών σχετικά με το πατριαρχικό γυμνάσιο «Πυθαγόρας».⁵¹⁸ Ίσως, αυτό να θεωρήθηκε το αδύνατο σημείο της πατριαρχικής πλευράς. Κατετέθη στην Εφορεία των σχολείων συγκριτικός πίνακας, όπου αναφέρονταν οι διαφορές στις ώρες διδασκαλίας μεταξύ Αβερωφείου και «Πυθαγόρα». Το Αβερωφείο είχε περισσότερες ώρες διδασκαλίας. Συγκεκριμένα, η Στ΄ τάξη του Αβερωφείου είχε 41 ώρες εβδομαδιαίως, έναντι 35 του πατριαρχικού λυκείου και 37 των ελλαδικών σχολείων. Η Ε΄ τάξη του Αβερωφείου είχε 41 ώρες εβδομαδιαίως, έναντι 35 του πατριαρχικού λυκείου και 36 των ελλαδικών γυμνασίων. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η διδασκαλία των θρησκευτικών. Στον «Πυθαγόρα» το μάθημα διδασκόταν 3 ώρες εβδομαδιαίως στην Ε΄ τάξη και 2 στην Στ΄. Στο Αβερωφείο, όπως και στην Ελλάδα διδασκόταν 2 ώρες εβδομαδιαίως και στην Ε΄ και στην Στ΄.⁵¹⁹ Η Εφορεία, πάντως, στα πλαίσια και της πολιτικής που ακολουθούσε, δεν διέκοψε τις σχέσεις της με τον «Πυθαγόρα» απεναντίας, επέτρεψε στην γυμνασιάρχη του Αβερωφείου θηλέων Αλκμήνη Πετρώνδα να λάβει μέρος το σχολείο θηλέων σε αθλητική συνάντηση με το πατριαρχικό γυμνάσιο.⁵²⁰

Τον Οκτώβριο, με την έναρξη του νέου σχολικού έτους, το Πατριαρχείο έθεσε εκ νέου τα ζητήματα της εκπαίδευσης στα κοινοτικά σχολεία της ΕΚΑ και ειδικά στο Αβερωφείο γυμνάσιο. Αυτή την φορά χωρίς να απευθυνθεί στην Κοινοτική Επιτροπή, αλλά μέσα από τις σελίδες του «Πανταίνου»,⁵²¹ όπου δημοσιεύτηκε η αναφορά που απέστειλε ο Πατριάρχης στην ελληνική πρεσβεία στο Κάιρο, με παρατηρήσεις για την εκπαίδευση της ελληνορθόδοξου νεολαίας στην Αίγυπτο. Οι θέσεις του Πατριάρχου δεν είχαν τροποποιηθεί. Ζητούσε να εφαρμοστεί το ισχύον πρόγραμμα του Υπουργείου Παιδείας του 1930, από το οποίο είχαν παρεκκλίνει οι Κοινοτικοί της Αλεξάνδρειας, με την ελάττωση των Ελληνικών και των Θρησκευτικών. Απαιτούσε, ακόμη, να γίνεται εκκλησιασμός των μαθητών κάθε Κυριακή, μαζί με τους καθηγητές

⁵¹⁸ Πρόβλημα είχε εμφανιστεί με το γυμνάσιο «Πυθαγόρας» από τον Φεβρουάριο, που δέχθηκε σε κατατακτήριες εξετάσεις και κατέταξε στην Δ΄ γυμνασίου, απορριφθέντα μαθητή της Γ΄ Σαλβαγείου. Ο μαθητής έπρεπε να επαναλάβει την Γ΄ τάξη και η κίνηση του πατριαρχικού λυκείου ήταν παράνομη, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 10/2/1944. Το θέμα όμως, τότε δεν είχε προκαλέσει ιδιαίτερη προστριβή μεταξύ των δύο πλευρών.

⁵¹⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 1/6/1944 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 314, ό π.

⁵²⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 1/6/1944.

⁵²¹ «Η παρ' ημίν εκπαίδευσις», Πάνταινος, έτος ΛΣΤ΄, τευχ 28, 1/10/1944, σσ 501-505.

τους και να υπάρξει, επιτέλους, επιμέλεια στην επιλογή των σχολικών βιβλίων. Ο Πατριάρχης κατηγορούσε ευθέως τον πρόεδρο της ΕΚΑ Μ. Σαλβάγο, που μέσω του γυμνασιάρχη του Αβερωφείου Κωνσταντίνου Φτυαρά, πέτυχε την μη σύγκληση του εκπαιδευτικού συνεδρίου.

Τον Νοέμβριο του 1944 ο Πατριάρχης, ύστερα από συνάντηση του με τους διευθυντές των σχολείων, συμφώνησε σε ένα πρόγραμμα εκκλησιασμού των μαθητών, που θεωρούνταν επαρκές από την Εκκλησία, αλλά όχι και πλήρως ικανοποιητικό. Ο Πατριάρχης, με μια τυπική επιστολή, ενημέρωσε την ΕΚΑ και επανέλαβε τα σχετικά με την ανάγκη συνεργασίας Κοινότητας και Εκκλησίας.⁵²² Η απάντηση του προέδρου ήταν τυπικότερη, φανερώνοντας και το βαρύ κλίμα που επικρατούσε στις σχέσεις των δύο πλευρών· ενημέρωνε, απλά, τον Πατριάρχη ότι το ζήτημα υποβλήθηκε στην Εφορεία των σχολείων για έγκριση.⁵²³

Πριν ληφθεί η κοινοτική απάντηση το Πατριαρχείο, μέσω του Γενικού Πατριαρχικού Επιτρόπου, μητροπολίτου Τριπόλεως Θεοφάνους, έστειλε το πρόγραμμα του κηρύγματος και το πρόγραμμα εκκλησιασμού των μαθητών των κοινοτικών σχολείων και της πατριαρχικής σχολής Αλεξανδρείας.⁵²⁴ Για το Αβερωφείο γυμνάσιο (αρρένων και θηλέων) και την Σαλβάγειο επαγγελματική σχολή προβλεπόταν κήρυγμα κάθε Παρασκευή, στις 16:30, στον χώρο των σχολείων του Σάτμπυ. Ιεροκήρυκες ορίστηκαν ο πρωτοπρεσβύτερος Βασίλειος και ο αρχιμανδρίτης Παρθένιος, μετέπειτα Πάπας και Πατριάρχης Αλεξανδρείας. Για τον εκκλησιασμό υπήρξε κατανομή των μαθητών, λόγω του πλήθους. Έτσι, το γυμνάσιο αρρένων εκκλησιαζόταν τις μονές Κυριακές από της ενάρξεως (1^η, 3^η, 5^η, 7^η, κ.λπ.) στον ναό του Αγίου Γεωργίου Κανισκερείου και στον ναό των Παμμεγίστων Ταξιαρχών Ιμπραημίας., ενώ το γυμνάσιο θηλέων στον πατριαρχικό ναό του Αγίου Σάββα και στον ναό της Αγίας Αικατερίνης Μπενακείου. Τις ζυγές Κυριακές εκκλησιάζονταν στον κοινοτικό ναό του Ευαγγελισμού και στον Άγιο Σάββα και το γυμνάσιο θηλέων στην Αγία Αικατερίνη Μπενακείου και στον Άγιο Γεώργιο Κανισκερείου.

Το πρόγραμμα προκάλεσε ευρεία συζήτηση στην Εφορεία των σχολείων και αναπτύχθηκε αλληλογραφία μεταξύ των διευθυντών των σχολείων, που ζητούσαν οδηγίες για την εφαρμογή του προγράμματος και της ΕΚΑ.⁵²⁵ Οι διευθυντές της Μ.Ε. (Αβερωφείο γυμνάσιο και Σαλβάγειος) είχαν αντιρρήσεις για το προτεινόμενο πρόγραμμα, αφού οι γονείς ήθελαν τα παιδιά τους ελεύθερα και στο παρελθόν είχαν αρνηθεί παρόμοια τροποποίηση του προγράμματος. Η καλύτερη λύση για τους διευθυντές Μ.Ε. ήταν να επαναληφθεί ο εκκλησιασμός στην Αγία Αικατερίνη του Μπενακείου ορφανοτροφείου θηλέων, έως ότου αποκτήσει το Σάτμπυ δικό του «ευκτήριο οίκο». Επίσης, κατά την διάρκεια της λειτουργίας μπορούσε να γίνεται και το δεκάλεπτο κήρυγμα· πάντως, το Αβερωφείο γυμνάσιο αρρένων εκκλησιάζόταν κάθε Κυριακή, κατά τάξεις, στον Ευαγγελισμό.⁵²⁶

Είναι η πρώτη φορά που γίνεται λόγος για την ανέγερση ναού στο Σάτμπυ (εντυπωσιάζει ο όρος ευκτήριος οίκος). Πραγματικά, σ' αυτόν τον τεράστιο κοινοτικό χώρο αυτό που έλειπε ήταν ο ναός. Η Αγία Αικατερίνη βρισκόταν στον πρώτο όροφο του Μπενακείου ορφανοτροφείου στο Σάτμπυ (σήμερα γενικό προξενείο της

⁵²² Επιστολή, αριθμ. 1987, 4/11/1944, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 314, ό π.

⁵²³ Επιστολή, άνευ αριθμ., 21/11/1944, ό π.

⁵²⁴ Εγγραφο, αριθμ. 2053, 15/11/1944, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 314, ό π.

⁵²⁵ Ενδεικτικά αναφέρουμε την επιστολή της γυμνασιάρχου Αλκμήνης Πετρώνα (αριθμ. 903, 20/11/1944). Επιστολές έστειλαν όλοι οι διευθυντές των κοινοτικών δημοτικών σχολείων, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 314, ό π.

⁵²⁶ Επιστολή, 13/12/1944, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 314, ό π.

Ελλάδος), αλλά πρόκειται για μικρό ναό, με χωρητικότητα μικρότερη των 100 ατόμων.

Η Εφορεία ύστερα από συζήτηση και αφού έλαβε υπόψη την πρόταση του πατριάρχη, που κρίθηκε ωφέλιμη και ορθή, κατέστρωσε το τελικό σχέδιο εκκλησιασμού των μαθητών.⁵²⁷ Σύμφωνα μ' αυτόν, 1^ο ο εκκλησιασμός ήταν υποχρεωτικός, 2^ο γινόταν κάθε Κυριακή και κατά τις μεγάλες εορτές, 3^ο κάθε τάξη, κάθε σχολής εκκλησιαζόταν μια Κυριακή διαδοχικά, ώστε η σειρά κάθε τάξης ερχόταν κάθε 4 ή 6 εβδομάδες, 4^ο τα εκκλησιαζόμενα παιδιά έπρεπε να συνοδεύονται από εκπαιδευτικούς, που όριζε η διεύθυνση της σχολής και 5^ο Η διεύθυνση της σχολής επέλεγε την εκκλησία που θεωρούσε ευκολότερο και καλύτερο να εκκλησιαστούν τα παιδιά.

Για το κήρυγμα η Εφορεία γνωρίζοντας ότι στο ήδη βεβαρμένο πρόγραμμα των σχολείων περιλαμβάνεται η συστηματική διδασκαλία των θρησκευτικών, μαζί με θρησκευτικές ομιλίες, ειδική ώρα, δηλώνει ότι πέραν τούτου ήταν αδύνατο να χρησιμοποιηθεί και άλλη ώρα του προγράμματος για το κήρυγμα· γι' αυτό ζητήθηκε από τον Πατριάρχη το κήρυγμα να γίνεται κατά την διάρκεια της λειτουργίας, από ιεροκήρυκες δικής του επιλογής.

Μετά τις παραπάνω εξελίξεις το θέμα του εκκλησιασμού φαίνεται πως τακτοποιήθηκε ικανοποιητικά και έτσι, για λίγα χρόνια δεν υπάρχουν πληροφορίες για αλλαγές στην τακτική του εκκλησιασμού των σχολείων.

Το επόμενο επεισόδιο στη κρίση των σχέσεων ΕΚΑ-Πατριαρχείου είχε σχέση με το λύκειο «Πυθαγόρας». Κατά την Εφορεία δεν υπήρχε αντίρρηση οι αποτυγχόντες στις κατατακτήριες του Αβερωφείου γυμνασίου να εγγράφονται στον «Πυθαγόρα».⁵²⁸ Είναι ενδεικτικό της άποψης που κυριαρχούσε μεταξύ των μελών της κοινοτικής Επιτροπής για το πατριαρχικό γυμνάσιο. Προορισμός του ήταν να δέχεται τους απορριμμένους του Αβερωφείου, δηλαδή τους αδύνατους μαθητές. Για το Αβερωφείο επεφύλασαν ακριβώς αντίθετη μοίρα. Σκοπός του να δέχεται τους καλύτερους των μαθητών, καθιστάμενο, έτσι, γυμνάσιο με καλύτερης ποιότητας μαθητές. Μάλιστα, στην Εφορεία διατυπώθηκαν επικρίσεις για τους κακούς μαθητές, που αντιμετώπιζονταν ως ανίατη κατάσταση και δεν είχαν θέση στο Αβερωφείο.

Το φθινόπωρο του ίδιου έτους η Εφορεία των σχολείων διαπίστωσε μείωση των μαθητών (800 λιγότεροι από το προπολεμικό έτος 1938-1939), με κύριο υπεύθυνο της διαρροής το πατριαρχικό γυμνάσιο και το κλίμα δυσφήμισης των κοινοτικών σχολείων, που κατόρθωσε να περάσει στην παροικία ο Γυμνασιάρχης του «Πυθαγόρα» Γεώργιος Γλύπτης. Ο Γλύπτης διέδιδε ότι οι κοινότητες σφετερίστηκαν την παιδεία και κακοποίησαν το εκπαιδευτικό έργο και μόνο η έγκαιρη επέμβαση του Πατριάρχη περιέσωσε την ελληνική παιδεία στην Αίγυπτο. Ακολούθησαν δημοσιεύματα στον παροικιακό τύπο, που περιείχαν κατηγορίες ότι οι εκπαιδευτικοί των κοινοτικών σχολείων είναι αναρχικών φρονημάτων. Ο προϊστάμενος της Εφορείας Βατιμπέλας,⁵²⁹ αποδοκιμάζοντας παρόμοιες απόψεις, εξέφρασε την άποψη ότι οι εκπαιδευτικοί της Κοινότητας φρόντιζαν για την παιδαγωγική βελτίωση της διδασκαλίας τους, αρνούμενοι να συμμετάσχουν σε

⁵²⁷ ΠΕΣ, συνεδρ 11/1/1945. Είχε προηγηθεί η αποστολή πλήρους σχεδίου στους διευθυντές της ΜΕ., ως αντιπρόταση στο δικό τους σχέδιο, βλ. έγγραφο, 15/12/1945, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 314, ό π. Στο σχέδιο αντέδρασε θετικά ο γυμνασιάρχης Κωνσταντίνος Φτωαράς, 1/1945, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 314, ό π.

⁵²⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 27/2/1946. Από αυτό το έτος ο «Πυθαγόρας» μετονομάστηκε σε γυμνάσιο πατριαρχικής σχολής «Φώτιος Α΄», βλ. ΑΕΚΑ, Λυτά έγγραφα, «Πληροφορίες περί της ΕΚΑ», α χρ., σ 4.

⁵²⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 22/10/1946.

πολιτικές ή κοινωνικοπολιτικές οργανώσεις ή συζητήσεις, καταπολεμώντας κάθε αντιπατριωτική κίνηση που θα εμφανιζόταν στα σχολεία και προσέχοντας τις συζητήσεις τους με τρίτους. Οι εκπαιδευτικοί όφειλαν να είναι παράδειγμα προς μίμηση για τους ελληνόπαιδες. Το μάθημα της Αγωγής του πολίτη έπρεπε να γίνεται χωρίς πολιτειακές επεκτάσεις, προσεκτικά και αντικειμενικά. Οι διευθυντές ήταν συνυπεύθυνοι για ό,τι συνέβαινε και όφειλαν να επαγρυπνούν. Η 28^η Οκτωβρίου θα εορταζόταν με λαμπρότητα, με αργία, σημαιοστολισμό των σχολείων και επίκαιρη ομιλία (εθνική διδασκαλία). Οι μαθητές των μεγαλύτερων τάξεων θα πήγαιναν στην δοξολογία στους ναούς κατά ομάδες, συνοδευόμενοι από τους καθηγητές τους. Τα σχολεία και ειδικά το Αβερλώφειο όφειλαν να παρουσιάζουν την εικόνα πραγματικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, με όσο το δυνατόν λιγότερα ψεγάδια.

Η δυσάρεστη κατάσταση μεταξύ των δύο πλευρών συνεχίστηκε και τα επόμενα έτη. Τον Φεβρουάριο του 1947 η Κοινοτική Επιτροπή, στην προσπάθεια της να βρεθεί μια λύση στην διένεξη, επισκέφθη τον Πατριάρχη⁵³⁰ και, μετά από συζήτηση, βρέθηκε η χρυσή τομή για να παύσουν οι δίκες. Δυστυχώς, ο Πατριάρχης δεν δέχθηκε την τελική συμφωνία και η ΕΚΑ απέστειλε πλήρη έκθεση των απόψεών της για την διένεξη με τον Πατριάρχη στον πρόεδρο της Ελλάδος στο Κάιρο, ζητώντας του να ενημερώσει την ελληνική κυβέρνηση για την δυσάρεστη κατάσταση.⁵³¹ Είναι η πρώτη φορά που η Κοινότητα ανεφέρεται διεξοδικά στην διένεξη με τον Πατριάρχη Χριστοφόρο, από την ημέρα της εκλογής του και έπειτα, χωρίς ευγενικά λεκτικά σχήματα, αλλά με συστηματική εξιστόρηση όλων των επιμέρους πτυχών της διαφωνίας. Ευθύς εξ'αρχής τονίζεται ότι δεν υπήρχε πρόβλημα μεταξύ ΕΚΑ και Πατριαρχείου προ του Χριστοφόρου. Έτσι, το πρόβλημα προσωποποιείται και το βάρος φεύγει από το πατριαρχείο. Κατά την ΕΚΑ ο Χριστοφόρος και ως μητροπολίτης Λεοντοπόλεως ουδέποτε υπήρξε φίλος των ελληνικών κοινοτήτων και αυτή ήταν η βασική αιτία που ασκούσε κριτική και αντιπολιτευόταν τους προκατόχους του, μακαριστούς Πατριάρχες Μελέτιο Β΄ και Νικόλαο Ε΄, που είχαν φιλικές σχέσεις με τις Κοινότητες και ακολουθούσαν ειρηνική πολιτική. Η ΕΚΑ πίστευε ότι ο κύριος σκοπός του Πατριάρχη ήταν η ενσωμάτωση των Κοινοτήτων στο Πατριαρχείο και η απόλυτη εξάρτησή τους. Ο Πατριάρχης δεν έπαυσε στιγμή να διασύρει τις Κοινότητες και το έργο που επιτελούσαν, ιδίως το εκπαιδευτικό και το φιλανθρωπικό, προκαλώντας διάσπαση των δυνάμεων του ελληνισμού στην Αίγυπτο. Ο Χριστοφόρος πίστευε ότι κακώς οι ελληνικές κοινότητες είχαν αναγνωριστεί ως ελληνικές με βασιλικά διατάγματα, θεωρώντας ότι έπρεπε να έχουν αιγυπτιακή υπηκοότητα. Μάλιστα, με την τακτική του είχε δημιουργήσει σοβαρά προβλήματα στις μικρές ελληνικές κοινότητες του εσωτερικού.

Όμως, η μεθοδός του δεν είχε επιτυχία στις μεγάλες κοινότητες της Αλεξάνδρειας και του Καΐρου. Σ'αυτές ακολουθούσε την μέθοδο της υπονόμησης των κυριότερων τομέων κοινοτικής δράσης, όπως του εκπαιδευτικού. Ανέλαβε υπό την προστασία του το ιδιωτικό λύκειο «Πυθαγόρας» -μετέπειτα σχολή «Φώτιος Α΄»- στην Ιμπραημία της Αλεξάνδρειας, όπως και στην Σούμπρα του Καΐρου. Ταυτόχρονα, διέδιδε κατηγορίες εις βάρος των σχολείων και ειδικά του Αβερλώφειου, ότι η παρεχόμενη παιδεία δεν ήταν εθνικά και θρησκευτικά ωφέλιμη για τους ελληνόπαιδες, ενώ οι καθηγητές ήταν επικίνδυνοι ως αριστερίζοντες. Ο Πατριάρχης

⁵³⁰ «Το φλέγον παροικιακό ζήτημα. Δεύτερον ανακοινωθέν της Κοινότητας εις απάντησιν του πατριαρχικού ανακοινωθέντος», **Ημερήσια Νέα**, Σάββατον, 11/6/1949.

⁵³¹ Επιστολή προς τον πρόεδρο Γεώργιο Τριανταφυλλάκη, αριθμ. 879/278, 3/3/1947, ΕΕΛΙΑ - ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ. 126 (πρόεδρου, 1947), σσ. 121-131.

ενισχύθηκε από την ελληνική πλευρά, αφού το πατριαρχικό γυμνάσιο αναγνωρίστηκε και ο ίδιος λάμβανε οικονομική ενίσχυση από την ελληνική κυβέρνηση.

Ήγειρε ακόμη, αξιώσεις επί της κτηματικής περιουσίας των κοινοτήτων, διεκδικώντας «κυριαρχικά δικαιώματα εθνάρχου τουρκοκρατίας». Από την ΕΚΑ διεκδικούσε το ακίνητο του παλαιού ελληνικού νοσοκομείου, που έκτισαν οι αδελφοί Τοσίτσα και ανήκε στην ΕΚΑ ήδη επί 130 έτη. Θεωρώντας την διεκδικούμενη περιουσία ως βακούφιο, ήγειρε δικαστικό αγώνα στο μουσουλμανικό ιεροδικαστήριο (Μεχκεμέ), προετοιμάζοντας το έδαφος για το 1949, οπότε καταργούνταν τα Μικτά Δικαστήρια, λόγω της κατάργησης των Διομολογήσεων (Συνθήκη του Μοντρέ).

Για όλους αυτούς τους λόγους η ΕΚΑ ζητούσε από την ελληνική κυβέρνηση να τερματιστεί η ενίσχυση του Χριστοφόρου, είτε η οικονομική, που την σπαταλούσε σε περιττά έξοδα, είτε η νομοθετική και να υπάρξει μέριμνα να αντιληφθεί ότι η πολιτική που ακολουθεί πρέπει να παύσει.

Το 1948 οι εορτές της τεσσαρακονταετίας αρχιερωσύνης του Πατριάρχου Χριστοφόρου αποτέλεσαν διάλειμμα στην ένταση που επικρατούσε. Από το 1948 και έπειτα η κατάσταση επιδεινωνόταν σταθερά και το Πατριαρχείο Αλεξανδρείας γνώρισε στιγμές αποδιοργάνωσης, ειδικά την τόσο κρίσιμη για τον αιγυπτιώτη ελληνισμό δεκαετία του '50.⁵³²

Αφορμή μεγάλης κρίσης και σύγκρουσης με την ΕΚΑ αποτέλεσε η απόφαση του Πατριάρχου, το 1949, να μην τελούνται γάμοι στους κοινοτικούς ναούς (Ευαγγελισμό, Προφήτη Ηλία και Αγία Αικατερίνη Μπενακείου). Η ΕΚΑ αντέδρασε έντονα, δημοσιεύοντας στον τύπο της Αλεξάνδρειας ένα οργισμένο ανακοινωθέν,⁵³³ όπου αναδεικνύονταν τα αίτια και η αφορμή της νέας αντιπαράθεσης.

Οι εχθρικές ενέργειες του Πατριάρχη ταξινομήθηκαν σε εννέα κατηγορίες. Η ΕΚΑ θεωρούσε ότι η ίδρυση των πατριαρχικών σχολών ήταν μία ακόμη εκδήλωση της πατριαρχικής επιθετικότητας κατά της Κοινότητας. Η Αλεξάνδρεια δεν είχε ανάγκη άλλων σχολείων, αφού τα υπάρχοντα κάλυπταν τις ανάγκες της παροικίας. Η ίδρυση των νέων σχολών προκάλεσε αναστάτωση, δημιούργησε αφ' ενός οικονομικά προβλήματα στα κοινοτικά σχολεία, αφ' ετέρου μια σειρά από άλλα ζητήματα, όπως την άρνηση του Φαρουκείου Πανεπιστημίου να δεχθεί σε εγγραφή Έλληνες αποφοίτους, αν όλοι δεν είχαν υποστεί απολυτήριες εξετάσεις από μια κοινή επιτροπή. Οπωσδήποτε στην ανακοίνωση της ΕΚΑ κυριαρχούσε η αντίκρουση των πατριαρχικών επιχειρημάτων για θέματα περιουσίας, όπως του παλαιού νοσοκομείου και του κληροδοτήματος Σαμαρίνα.

Στο ανακοινωθέν της ΕΚΑ απάντησε το Πατριαρχείο με ανακοινωθέν του Πατριαρχικού Γραφείου Τύπου, στις 8 Ιουνίου 1949.⁵³⁴ Ο Πατριάρχης απαντά και στις εννέα κατηγορίες που εκτοξεύει η ΕΚΑ, παραθέτοντας τα δικά του επιχειρήματα. Για τα σχολεία δηλώνει ότι δεν έπρεπε να θεωρεί κίνηση πολεμικής κατά της ΕΚΑ η ίδρυση νέων σχολείων, αλλά, μάλλον, φυσικό και αναπότρεπτο γεγονός. Η κίνηση

⁵³² **Μεθοδίου Γ. Φούγια**, Μητροπολίτου Πισιδίας, *Σύγχρονη ιστορία της Εκκλησίας Αλεξανδρείας* (1934-1986), Αθήνα 1993, σ.77, όπου τα σχετικά με τον εορτασμό. Για τα δύσκολα χρόνια που ακολούθησαν, ειδικά μετά το 1954, βλ σ 80 κ εξ.

⁵³³ «*Η θλιβερά διένεξις μεταξύ Κοινότητας και Πατριαρχείου*», **Ταχυδρόμος-Αίγυπτος**, Τετάρτη, 8/6/1949, «*Το κοινοτικόν ανακοινωθέν επί των σαφώς και επίσημώς αντικοινοτικών εκδηλώσεων του Πατριαρχείου*», **Εφημερίς**, Τετάρτη, 8/6/1949 και «*Το ανακοινωθέν της κοινότητας επί των διαφορών της με το Πατριαρχείο*», **Ημερήσια Νέα**, Τετάρτη, 8/6/1949.

⁵³⁴ «*Η άποψις του Πατριαρχείου επί της αναφύσεως διαφοράς*», **Ταχυδρόμος-Αίγυπτος**, Πέμπτη, 9/6/1949 και «*Τι απαντά εις το χθεσινόν ανακοινωθέν της Κοινότητας το Πατριαρχείον δια τ'αντικοινοτικά μέτρα που λαμβάνει*», **Εφημερίς**, Πέμπτη, 9/6/1949.

του δικαιολογούνταν από την κοινοτική τακτική, που απαξιούσε να βελτιώσει την παιδεία, σύμφωνα με τις υποδείξεις του Πατριάρχου. Έτσι, τα μαθήματα των ελληνικών, της ιστορίας και των θρησκευτικών διδάσκονταν πλημμελώς με λιγότερες ώρες από τις ορισμένες υπό του αναλυτικού προγράμματος της Ελλάδας. Ακόμη, ο εκκλησιασμός είχε παραμεληθεί, ενώ δεν τηρούνταν πολλές από τις μεγάλες δεσποτικές εορτές· για αυτούς τους λόγους, ο Πατριάρχης προχώρησε στην ίδρυση των νέων σχολείων, με σκοπό να αποτελέσουν πρότυπα ελληνικών σχολείων και την εναλλακτική λύση για τους γονείς. Η κίνηση του Πατριάρχη είχε επιτυχία, αφού ήταν σημαντική η διαρροή των μαθητών από τα κοινοτικά σχολεία προς τα πατριαρχικά, γι' αυτό και αντιδρούσε η ΕΚΑ.

Στις παραπάνω θέσεις του Χριστοφόρου απάντησε η ΕΚΑ, με δεύτερη ανακοίνωσή της, όπου, με έντονο ύφος, αντέκρουε τα επιχειρήματα του.⁵³⁵ Από το κείμενο πληροφορούμαστε το ιστορικό και την εξέλιξη της διαμάχης σχετικά με το ακίνητο του παλαιού νοσοκομείου. Αναφορικά με τα σχολεία η Κοινότητα επανέλαβε ότι τηρείται το επίσημο πρόγραμμα του ελληνικού κράτους με ορισμένες μικροδιαφορές, λόγω της διδασκαλίας τριών ξένων γλωσσών· αρνήθηκε τις πατριαρχικές κατηγορίες για την κατάσταση στα σχολεία και με υπερηφάνεια επαναλάμβανε τα σχετικά με την προσφορά των σχολείων στην παροικία και στο έθνος, όπως φάνηκε και από την θυσία πολλών μαθητών και αποφοίτων στους πολέμους. Η ΕΚΑ δεν αποδεχόταν, επίσης, την άποψη ότι τα πατριαρχικά σχολεία ήταν ανοικτά στους ομογενείς, αφού δέχονταν ως μαθητές αυτούς που είχαν την δυνατότητα να πληρώσουν δίδακτρα, αντίθετα με τα κοινοτικά που προσέφεραν κάθε έτος 50000 λίρες Αιγ. για την εκπαίδευση όλων ανεξαιρέτως των ελληνοπαίδων και όχι μόνο αυτών που μπορούσαν να πληρώσουν δίδακτρα.

Ο αντίκτυπος από τις εξελίξεις θορύβησε την παροικία, που έβλεπε τις δύο κεφαλές να αντιπαλεύουν η μια την άλλη, υπονομεύοντας την συνοχή και συνέχεια του αλεξανδρινού ελληνισμού. Χαρακτηριστικό είναι το δημοσίευμα της αλεξανδρινής εφημερίδας «Ταχυδρόμος», με τον τίτλο «όχι διενέξεις».⁵³⁶ Στο δημοσίευμα είναι έκδηλη η προσπάθεια για την εύρεση λύσης, σε περίοδο κρίσιμη για την θέση των Ελλήνων στην Αίγυπτο. Στο θέμα των σχολείων η εφημερίδα δεν συμφωνούσε με τις πατριαρχικές κατηγορίες. Ίσως, αυτό να αντικατοπτρίζει και τις πραγματικές διαθέσεις της παροικίας σε σχέση με τα κοινοτικά σχολεία.

Πάντως, ο Πατριάρχης αντέδρασε στις κοινοτικές κινήσεις με την αποστολή επιστολής στον γενικό πρόξενο της Ελλάδας Χ Ζαμαριά. Η ΕΚΑ πληροφορήθηκε το περιεχόμενό της και αρνήθηκε ανταποκριθεί σε όσο αυτή περιελάμβανε· δήλωνε,⁵³⁷ πάντως, ότι οι ομαλές σχέσεις θα επαναλαμβάνονταν, όταν ο Πατριάρχης ανακαλούσε την απόφαση του για την απαγόρευση τέλεσης γάμων στους κοινοτικούς ναούς.

Το 1951 σημειώθηκε νέο επεισόδιο στην διένεξη με τον Πατριάρχη, αυτή την φορά, λόγω του εκκλησιασμού των μαθητών. Εγκρίθηκε πρόταση του γυμνασιάρχη Χαβιαρά για σύντομο ημίωρο εκκλησιασμό των μαθητών κάθε Σάββατο, στις 7:30 είτε στο παρεκκλήσιο της Αγίας Αικατερίνης (Μπενάκειο), είτε στον Άγιο Γεώργιο

⁵³⁵ «Το φλέγον παροικιακό ζήτημα. Δεύτερον ανακοινωθέν της Κοινότητας εις απάντησιν του πατριαρχικού ανακοινωθέντος», **Ημερήσια Νέα**, Σάββατο, 11/6/1949.

⁵³⁶ Σάββατο, 11/6/9149.

⁵³⁷ Επιστολή, αριθμ 133/865, 14/7/1949, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 140 (προέδρου, 1949), σ 275.

(Κανισκέρειο).⁵³⁸ Η απόφαση αυτή δυσαρέστησε τον Πατριάρχη, γι' αυτό, απαγόρευσε στον καθηγητή των θρησκευτικών π. Ανδρέα Καραγεωργίου να κηρύττει τον θείο λόγο. Υστερα από συζήτηση του Πατριάρχη με τον γυμνασιάρχη Χαβιαρά και την διαπίστωση ότι ο Πατριάρχης δεχόταν να στείλει ιερέα του Πατριαρχείου ή και να κηρύξει ο ίδιος τις Κυριακές, αποφασίστηκε οι μαθητές να συγκεντρώνονται κάθε Σάββατο, στις 7:30 π.μ. στην αίθουσα «Ιουλία Σαλβάγου», όπου θα ελάμβανε χώρα το κήρυγμα από ιερέα του Πατριαρχείου ή τον ίδιο τον Πατριάρχη. Σε περίπτωση μη προσέλευσης του ιερέως να εκκλησιάζονται οι μαθητές στον ναό του Αγίου Γεωργίου του Κανισκереίου, ιερουργούντος του καθηγητή τους, π. Ανδρέα Καραγεωργίου.⁵³⁹ Το ίδιο καθεστώς επιβεβαιώθηκε και το 1953, με μια διαφορά στο κήρυγμα.⁵⁴⁰ Ακόμη, το 1955 ο προϊστάμενος της Εφορείας ζήτησε από τους διευθυντές να μεριμνούν για τον τακτικό εκκλησιασμό των μαθητών, επειδή σε μερικά σχολεία παρατηρήθηκε χαλάρωση στην εφαρμογή της απόφασης της Εφορείας.⁵⁴¹

Δυστυχώς, ο Πατριάρχης δεν είχε να αντιμετωπίσει μόνο τη διένεξη με την κοινότητα. Τα εσωτερικά ζητήματα του πατριαρχείου επιδεινώνονταν σταθερά, με σοβαρότερο και απειλητικότερο το οικονομικό πρόβλημα. Ήδη, από το 1947 η ΕΚΑ είχε σημειώσει με έμφαση, στην επιστολή της προς τον πρόεδρο της Ελλάδας,⁵⁴² τις διαφωνίες για τον τρόπο με τον οποίο ο Πατριάρχης διαχειριζόταν την περιουσία του πατριαρχείου και επεσήμανε πολλές περιττές δαπάνες. Απ' ότι φαίνεται, η κατάσταση που περιγραφόταν στην επιστολή δεν απείχε πολύ από την πραγματικότητα, έτσι, το 1951 ο Πατριάρχης, κατόπιν διαπραγματεύσεων με την Μικτή Επιτροπή Πατριαρχείου-Κοινότητας, παραχώρησε «ανεκκλήτως», από την 1^η Ιανουαρίου 1952, σε μια πενταμελή επιτροπή την εξουσία εφαρμογής και εκτέλεσης ενός πενταετούς προγράμματος ανόρθωσης των οικονομικών του Πατριαρχείου. Η επιτροπή ονομάστηκε Πατριαρχική Οικονομική Επιτροπή (Π.Ο.Ε.).⁵⁴³

Μια από τις αιτίες αυτής της δυσπραγίας ήταν και οι πατριαρχικές σχολές, που δημιουργούσαν έλλειμμα στον προϋπολογισμό του Πατριαρχείου. Το πρόβλημα εντοπίστηκε από την Π.Ο.Ε. γρήγορα και οι σχολές βρέθηκαν πάλι στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος. Ο Γραμματέας της ΕΚΑ Ρ. Ραδόπουλος συνέταξε μελέτη επί του πρακτέου. Ανάμεσα στις προτάσεις που κατατίθεντο ήταν και της ένταξης αυτών στα

⁵³⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/10/1951. Για το ίδιο θέμα βλ. και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 31/3/1950.

⁵³⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/12/1951.

⁵⁴⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 22/1/1953, ο εκκλησιασμός των μαθητών να λαμβάνει χώρα κάθε Σάββατο για μισή ώρα και να κηρύττει τον θείο λόγο ένας από τους ιερείς του Ευαγγελισμού.

⁵⁴¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 17/1/1955.

⁵⁴² Επιστολή προς τον πρόεδρο Γεώργιο Τριανταφυλλάκη, αριθμ 879/278, 3/3/1947, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 126 (πρόεδρος, 1947), σσ 121-131.

⁵⁴³ Μέλη της ορίστηκαν οι Κωνσταντίνος Σαλβάγος, Νικόλαος Σακελλάριος, Συμεών Πιαλόπουλος, Νικόλαος Λεμονίδης και Κωνσταντίνος Σάνδης, βλ. **Μεθοδίου Γ Φούγια**, Μητροπολίτου Πισιδίας, *Σύγχρονη ιστορία της Εκκλησίας Αλεξανδρείας* (1934-1986), Αθήνα 1993, σσ 93-94. Η ανωτέρω απόφαση εγκρίθηκε και από την Ιερά Σύνοδο του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας, βλ. ό.π., σσ 95-96. Επίσης, **Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης**, *Εκθεσις πεπραγμένων, εκφωνηθείσα υπό του προέδρου κ Δημητρίου Ζερμίνη κατά την Γενικήν Συνέλευσιν της 25^{ης} Μαΐου 1952, των μελών της Ελληνικής Κοινότητος Αλεξανδρείας*, Αλεξάνδρεια 1952, σσ 8-10.

κοινοτικά σχολεία. Οι Εφοροι πίστευαν⁵⁴⁴ πως ό,τι και αν αποφασιζόταν, έπρεπε να υπάρξει έγγραφη συμφωνία με τον Πατριάρχη, για να μην υπονομευθεί η συμφωνία από τις παλλινωδίες του Πατριάρχη. Μετά από συζήτηση για τις πατριαρχικές σχολές αποφασίστηκε 1^ο ότι το κλείσιμο των πατριαρχικών σχολών, για την ενίσχυση της εξυγίανσης των οικονομικών του Πατριαρχείου, θα αποφασιζόταν από τον Πατριάρχη και όχι από την ΕΚΑ, 2^ο μετά την κατάργηση οι μαθητές της που θα προσέρχονταν στα κοινοτικά σχολεία θα εγγράφονταν χωρίς εξετάσεις, βάσει του ενδεικτικού τους, 3^ο όπως προέκυπτε από την μελέτη Ραδόπουλου, από την προσέλευση των μαθητών θα προέκυπτε η ανάγκη ενός ή δύο το πολύ τμημάτων, 4^ο στην τελευταία περίπτωση η ΕΚΑ θα προσελάμβανε όσους από τους εκπαιδευτικούς των πατριαρχικών σχολών χρειαζόταν ή έκρινε κατάλληλους και 5^ο να παύσει η χρήση του όρου «ένταξη» για τις πατριαρχικές σχολές, αφού η ΕΚΑ δεν πρόκειται να αφομοιώσει ολόκληρες τις σχολές, ούτε να αποζημιώσει τους καθηγητές που θα απολυθούν. Η ΕΚΑ θα ζητούσε από τον Πατριάρχη να αναλάβει τις υποχρεώσεις του έναντι αυτών των ανθρώπων.

Για τις αποφάσεις ενημερώθηκε ενημερώθηκε η Π.Ο.Ε., που με την σειρά της, ζήτησε από τον Πατριάρχη την κατάργηση των πατριαρχικών σχολών, αφού η ΕΚΑ δεν ήταν διατεθειμένη να καλύπτει τα ελλείμματά τους. Υπήρχε πληροφορία ότι οι διευθυντές αυτών των σχολών ανακοίνωσαν στο προσωπικό τους ότι το σχολικό έτος 1952-1953 οι σχολές θα λειτουργούσαν για τελευταία φορά.⁵⁴⁵ Σ' αυτήν την απόφαση η Π.Ο.Ε. επέμεινε και σε συνάντηση με τον Χριστοφόρο ζήτησε η παύση λειτουργίας του πατριαρχικού γυμνασίου να ισχύσει από το επόμενο έτος, σύμφωνα και με την απόφαση της μικτής επιτροπής. Για την καταγγελία των συμβολαίων χρειαζόταν πατριαρχική έγκριση, η οποία, όμως, δεν εδίδετο. Έτσι, η Π.Ο.Ε. έστειλε επιστολή στον Πατριάρχη (18/6/1952), με την οποία του ανακοίνωνε ότι από 1/9/1952 ουδεμία πίστωση θα ενέκρινε για την λειτουργία των σχολείων και δη του γυμνασίου. Ο Πατριάρχης, όμως, αρνούσαν να συνεργαστεί. Τα συμβόλαια των εκπαιδευτικών είχαν ανανεωθεί και υπογραφεί, ενώ η ΕΚΑ φρονούσε⁵⁴⁶ ότι είχε σημειωθεί πρόοδος στις σχέσεις Πατριαρχείου-Κοινότητας και έπρεπε να καταβληθούν προσπάθειες για την τελική και οριστική διευθέτηση των εκκρεμών ζητημάτων.

Στις πιέσεις ο Πατριάρχης απάντησε αρνητικά. Σε ανακοινωθέν του πατριαρχικού γραφείου τύπου⁵⁴⁷ διατυπωνόταν η άρνηση του Πατριάρχου να συναινέσει σε μια τέτοια εξέλιξη· η Εφορεία, πάλι, μετά από συζήτηση,⁵⁴⁸ αποφάσισε να απαντήσει στον Πατριάρχη ότι θεωρούσε ως ένα από τα αποτελεσματικότερα μέτρα εξυγίανσης των οικονομικών του Πατριαρχείου την κατάργηση των σχολών. Ενδεχόμενη άρνηση θα είχε συνέπειες και στους εράνους υπέρ αυτού, αφού η παροικία δεν ήταν διατεθειμένη να δίνει χρήματα για να σπαταλούνται, αντί να χρησιμοποιούνται για την ανόρθωση του Πατριαρχείου.

Στο θέμα παρενέβη με δηλώσεις του⁵⁴⁹ και ο γενικός πρόξενος της Ελλάδας εκφράζοντας την επίσημη άποψη της ελληνικής πολιτείας που συνηγορούσε υπέρ της διακοπής λειτουργίας των πατριαρχικών σχολών. Δύο ήταν οι λόγοι που ώθησαν την ελλαδική πλευρά σ' αυτή την θέση: τα μεγάλα ελλείμματα των σχολών, που κάλυπτε

⁵⁴⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 6/5/1952. Επίσης, πρβλ. ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 13/3/1950, όπου αναφέρεται η πρόταση της Κοινοτικής Επιτροπής για την κατάργηση των πατριαρχικών σχολών και όχι την ένταξή τους στα κοινοτικά σχολεία.

⁵⁴⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 24/6/1952.

⁵⁴⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/6/1952.

⁵⁴⁷ «Ανακοινωθέν», Ταχυδρόμος, Παρασκευή, 11/7/1952.

⁵⁴⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 11/7/1952.

⁵⁴⁹ «Αι Πατριαρχικά Σχολαί», Ανατολή, Παρασκευή, 26/9/1952.

η παροικία και το γεγονός ότι οι πατριαρχικές σχολές προσέλκυαν μεγάλο μέρος των εύπορων, αφήνοντας στα κοινοτικά σχολεία τους ασθενέστερους οικονομικά.

Το πατριαρχικό γυμνάσιο διέκοψε την λειτουργία του το 1955, όταν ήρθη η αναγνώρισή του από την ελληνική κυβέρνηση.⁵⁵⁰ Η διακοπή της λειτουργίας προκάλεσε προβλήματα στους μαθητές της, που ήταν αναγκασμένοι να καταφύγουν στα κοινοτικά σχολεία. Προς την κατεύθυνση αυτή κινήθηκε και η ΕΚΑ. Με μέριμνα της Εφορείας εστάλη εγκύκλιος προς τους γονείς των μαθητών του καταργηθέντος πατριαρχικού γυμνασίου, στην οποία τονιζόταν η ωφέλεια που προέκυπτε για τους ελληνόπαιδες από τη φοίτηση στα κοινοτικά σχολεία και κυρίως στο Αβερώφειο γυμνάσιο. Η Εφορεία πίστευε ότι έπρεπε να καταβληθεί κάθε προσπάθεια για την προσέλκυση αυτών των μαθητών στο Αβερώφειο ή στην Σαλβάγειο.⁵⁵¹ Τα αποτελέσματα των εγγραφών δικαίωσαν την κοινοτική τακτική, αφού ενεγράφησαν πολλοί μαθητές της πατριαρχικής σχολής στα κοινοτικά σχολεία, ειδικά στο Αβερώφειο γυμνάσιο και αναμένονταν να εγγραφούν και άλλοι.⁵⁵²

Με την ολοκλήρωση του α' τριμήνου του σχολικού έτους 1955-1956 διαπιστώθηκε ότι οι μαθητές που προέρχονταν από το καταργηθέν πατριαρχικό γυμνάσιο «Φώτιος Α'» ήταν κάτω του μετρίου στις επιδόσεις τους, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων. Από τους 50 μαθητές του γυμνασίου αρρένων μόνο οι οκτώ ήταν άριστοι μαθητές και στο γυμνάσιο θηλέων από τις τριάντα μαθήτριες μόνο οι έξη ήταν άριστες. Το επίπεδο των μαθητών του Αβερωφείου, όπως αποδεικνυόταν από τα αποτελέσματα της εξεταστικής εξ Ελλάδος επιτροπής, ήταν ασυγκρίτως καλύτερο των άλλων ελληνικών γυμνασίων της Αιγύπτου.⁵⁵³

Η κρίση αυτή της Εφορείας ήταν και το τελειωτικό χτύπημα για την φήμη του πατριαρχικού γυμνασίου. Και είναι φυσικό ότι εύρισκε τον Πατριάρχη αντίθετο. Πάντως, παρόλο το χτύπημα που δέχθηκε η πατριαρχική πλευρά από τις εξελίξεις δεν φάνηκε να επιρρεάζεται στις απόψεις του και, μάλιστα, δεν έχανε την ευκαιρία να επιτίθεται στους κοινοτικούς για θέματα εκπαίδευσης. Η ΕΚΑ με την σειρά της επαναλάμβανε τις πάγιες θέσεις της περί ρύθμισης του προγράμματος των σχολείων από τις εκπαιδευτικές αρχές της Ελλάδας, της Αιγύπτου και την ίδια την Κοινότητα.⁵⁵⁴

Η ίδια κατάσταση συνεχίστηκε και τα επόμενα έτη, με τον Πατριάρχη να μην φαίνεται να έχει μεταβάλει άποψη για τα κοινοτικά σχολεία και την όλη εκπαίδευση και την ΕΚΑ να διατηρεί την επιφυλακτικότητά της έναντί του. Και όλα αυτά την στιγμή που η διαρροή των ομογενών και η συρρίκνωση της παροικίας ήταν γεγονός.

Βεβαίως, οι σχέσεις του Πατριαρχείου με τα σχολεία δεν περιορίστηκαν στα θέματα του εκκλησιασμού και των θρησκευτικών. Είναι γεγονός ότι ο Πατριάρχης συμμετείχε σε πολλές από τις ετήσιες εκδηλώσεις των σχολείων, όπως στον αγιασμό στην αρχή του νέου σχολικού έτους, στην εορτή των Τριών Ιεραρχών, στο μνημόσυνο του Αβέρωφ, στις εξετάσεις και στην απονομή των απολυτηρίων.⁵⁵⁵

Ο αγιασμός τελούνταν στην αίθουσα του Αβερωφείου Γυμνασίου, είτε στον προαύλιο χώρο του Ζερβουδακείου· ως το 1930 τελούνταν δύο φορές η ακολουθία

⁵⁵⁰ βλ. ΑΕΚΑ, Λυτά έγγραφα, «Πληροφορίες περί της ΕΚΑ», α χρ. .σ 4.

⁵⁵¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/9/1955.

⁵⁵² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/9/1955.

⁵⁵³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 17/1/1956.

⁵⁵⁴ «Ο πρόεδρος της Κοινότητος δια το πατριαρχικόν ανακοινωθέν», **Ταχυδρόμος**, Σάββατο, 28/7/1956.

⁵⁵⁵ Ο Πατριάρχης επισκεπτόταν τα σχολεία στο Σάτμπυ, κατά την διάρκεια της παραμονής του στην Αλεξάνδρεια και λάμβανε γνώση της κατάστασής τους και του τρόπου λειτουργίας του, βλ. Πάνταινος, "Χρονικά", τευχ. 50 (14/12/1939), τ ΛΑ' (1939), σσ 809-810.

του αγιασμού, μία για το γυμνάσιο αρρένων και μια για τα παρθεναγωγεία Μ.Ε. Ο Πατριάρχης μετέβαινε στους χώρους των σχολείων και τελούσε και τις δύο ακολουθίες, παρουσία του διδακτικού προσωπικού, των διευθύνσεων και των μελών της Κοινοτικής Επιτροπής. Συνήθως μετά την ολοκλήρωση των ακολουθιών απηύθυνε μερικές συμβουλές στους μαθητές και στις μαθήτριες. Η ίδια τακτική ακολουθήθηκε από όλους τους Πατριάρχες Αλεξανδρείας του 20ου αιώνα (Φώτιο Α΄, Μελέτιο Β΄, Νικόλαο Ε΄ και Χριστοφόρο Β΄).⁵⁵⁶ Όπως είδαμε, πρόβλημα δημιουργήθηκε με τον πατριάρχη Φώτιο, για πολιτικούς λόγους, στο αγιασμό του έτους 1917,⁵⁵⁷ χωρίς να υπάρξει συνέχεια στο θέμα.

Η επίσημη εορτή των σχολείων ήταν η εορτή των Τριών Ιεραρχών. Η εορτή ετελείτο με επίσημο τρόπο ήδη από τον 19^ο αιώνα, ενώ ο καθορισμός για τον εορτασμό έγινε το 1897 αποφασίστηκε, τότε, ο μεν εκκλησιαστικός εορτασμός των σχολείων να τελείται την κυριώνυμη ημέρα, στον ναό του Ευαγγελισμού και ο σχολικός εορτασμός την αμέσως μετά την εορτή Κυριακή. Ο σχολικός εορτασμός θα τελούνταν εκ περιτροπής στην αίθουσα του Αβερωφείου γυμνασίου και στην αίθουσα του Αβερωφείου παρθεναγωγείου (δεν υπήρχε ακόμη το Ζερβουδάκειο μέγαρο στο Σάτμπυ). Τον πανηγυρικό της ημέρας εκφωνούσε ο εκάστοτε διευθυντής των σχολείων της ΕΚΑ· εκείνο το έτος -1897- η εορτή θα τελούνταν στις 2/4 Φεβρουαρίου 1897 στην αίθουσα του Αβερωφείου παρθεναγωγείου και ταυτόχρονα θα γίνονταν και τα εγκαίνιά του, με κάθε δυνατή μεγαλοπρέπεια και με ξεχωριστές τιμές προς τον ιδρυτή του και πρόεδρο της ΕΚΑ Γεώργιο Αβέρωφ.⁵⁵⁸ Στην λειτουργία που τελούνταν στον Ευαγγελισμό χοροστοτούσε, συνήθως, κάποιος από τους αρχιερείς του Θρόνου (για πολλά έτη ο Τριπόλεως Θεοφάνης) και ο Πατριάρχης παρίστατο στην εορτή στα σχολεία.⁵⁵⁹

Σημαντικό ετήσιο γεγονός των σχολείων, ήταν το μνημόσυνο Αβέρωφ, που η τέλεσή του συνδυαζόταν με την εορτή των Τριών Ιεραρχών. Σ' αυτό χοροστατούσε, ως εκπρόσωπος του Πατριάρχη, κάποιος από τους μητροπολίτες του θρόνου· ο Πατριάρχης, πάντως, προσκαλούνταν και στο μνημόσυνο.⁵⁶⁰

Το Πατριαρχείο εκπροσωπείτο και στους ετήσιους σχολικούς αγώνες,⁵⁶¹ σημαντικό γεγονός για τα σχολεία και στις εξετάσεις⁵⁶² επί πολλά έτη εκπρόσωπος

⁵⁵⁶ Τις πληροφορίες για τον αγιασμό δημοσίευσε ο «Πάνταινος», στην στήλη «Εκπαιδευτικά», βλ. -ενδεικτικά- τ Β΄ (1909-1910), τευχ 3 (30/9/1909), σ 48, τ Β΄, τευχ 55 (30/9/1910), σ 888, τ Γ΄ (1911), τευχ 40 (6/10/1911), σ 639, τ Γ΄ (1921), τευχ 40 (1/10/1921), σ 677, τ ΚΒ΄ (1930), τευχ 34 (21/8/1930), σ 579 και τ Λ΄ (1938), τευχ 40 (6/10/1938), σ 638.

⁵⁵⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/22/10/1917.

⁵⁵⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 20/1/1897, «Πρακτικό για τον τρόπο εορτασμού της ημέρας των Τριών Ιεραρχών».

⁵⁵⁹ Πληροφορίες παρέχει ο «Πάνταινος», στη στήλη «Χρονικά», ονομάζοντας την εορτή άλλοτε «γραμμιάτων τελεταί» και άλλοτε «σχολική εορτή», βλ. -ενδεικτικά- τ Β΄ (1910-1911), τευχ 22 (11/2/1910), σ 356, τ Γ΄ (1911), τευχ 6 (10/2/1911), σ 94, τ 12 (1920), τευχ 6 (7/2/1920), σ 114. Επίσης, ΠΕΣ, συνεδρ 12/25/1/1912, συνεδρ 16/29/1/1915, συνεδρ 19/1/12/1918, συνεδρ 1/2/1924. Ακόμη, προσκλήσεις προς τον Πατριάρχη Αλεξανδρείας και ορισμένους εκ των μητροπολιτών κατά τον 20ο αιώνα περιέχει το Α Π Α., φακ 448, φακ 451, φακ 452, φακ 455, φακ 528, φακ 529, φακ 530, φακ 531, φακ 532, φακ 533, φακ 534, φακ 535, φακ 538.

⁵⁶⁰ Α Π Α., φακ 448, φακ 451, φακ 452, φακ 455, φακ 528, φακ 529, φακ 531.

⁵⁶¹ Α Π Α., φακ 534, φακ 536, φακ 538.

⁵⁶² Πάνταινος, τ Γ΄ (1911), τευχ 24 (16/6/1911), σ 384,

του Πατριάρχη και μέλος της εξεταστικής επιτροπής ήταν ο μητροπολίτης Τριπόλεως Θεοφάνης.⁵⁶³

Τέλος, ο Πατριάρχης τιμούσε με την παρουσία του την τελετή των απολυτηρίων. Στην σημαντική στιγμή για την ζωή των νεαρών αλεξανδρινών παρίσταντο οι τα πρώτα φέροντες της παροικίας, μαζί με τις προξενικές αρχές και πλήθος κόσμου. Ο Πατριάρχης τις περισσότερες φορές απηύθυνε νουθεσίες στους απολυόμενους.⁵⁶⁴

Σ' αυτό το κλίμα οι θεολόγοι εκλήθησαν να υπηρετήσουν στα κοινοτικά σχολεία κατά τον 20ο αιώνα, άλλοτε σε περιόδους ηρεμίας και άλλοτε ευρισκόμενοι μεταξύ των δύο αντιμαχόμενων πλευρών. Είδαμε ήδη τα σχετικά με τους καθηγητές των θρησκευτικών κατά τον 19^ο αιώνα. Κατά τον 20ο αιώνα σημειώνουμε ότι αρκετοί θεολόγοι πέρασαν από την Αλεξάνδρεια, υπηρετώντας, άλλος για μεγαλύτερο και άλλος για μικρότερο χρονικό διάστημα, στο Αβερώφειο γυμνάσιο και στα Αβερώφεια παρθεναγωγεία Μ.Ε. Αξίζει να παρακολουθήσουμε την παρουσία ορισμένων εξ' αυτών, ως σημαντικών.

Από το 1889 υπηρετούσε στο Αβερώφειο ο αρχιδιάκονος Κωνσταντίνος Παγώνης.⁵⁶⁵ Το 1903 παραιτήθηκε για οικονομικούς λόγους,⁵⁶⁶ αλλά και επειδή δεν του επιτράπηκε να εκδόσει θρησκευτικό περιοδικό. Δύο εκπρόσωποι της ΕΚΑ, ο Αυγ. Συναδινός και ο Παλαιολόγος Γεωργίου, μετά την επαφή που είχαν με τον Παγώνη, μετέφεραν τα αιτήματά του στην Εφορεία των σχολείων και αποφασίστηκε να του δοθεί μισθός 400 φράγκων τον μήνα, αλλά να μην του επιτραπεί η έκδοση περιοδικού. Αν ο Παγώνης δεν δεχόταν την πρόταση που του έκανε η Εφορεία, τότε η παραίτησή του γινόταν δεκτή.⁵⁶⁷ Δύο έτη αργότερα τον βρίσκουμε αναμειγμένο σε διαφωνία με τον καθηγητή Μανταδάκη, για άγνωστους λόγους, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί διχόνοια στον σύλλογο των διδασκόντων.⁵⁶⁸ Ο Παγώνης παραιτήθηκε από το γυμνάσιο το 1906.⁵⁶⁹

Λέγεται ότι ο Κωνσταντίνος Παγώνης, προστατευόμενος των Χιωτών της Αλεξάνδρειας, έπαιξε ρόλο στην εκδίωξη του Αγίου Νεκταρίου από την Αίγυπτο το 1890, επιρρεάζοντας τον υπέργηρο Πατριάρχη Σωφρόνιο. Με την σειρά του εξεδιόχθη και αυτός από την Αλεξάνδρεια από τον διάδοχο του Σωφρονίου, Πατριάρχη Φώτιο και μετέβη στην Αγία Σοφία Λονδίνου, ως προϊστάμενός της, με πρόσκληση των Χιωτών του Λονδίνου.⁵⁷⁰

Στην θέση του στο Αβερώφειο προσελήφθη ο πρεσβύτερος Ιωάννης Νεαμονιτάκης, με πρώτο μηνιαίο μισθό 6 λίρες Αγγλίας και 14 ώρες διδασκαλίας εβδομαδιαίως.⁵⁷¹ Ο π. Ιωάννης Νεαμονιτάκης παρέμεινε στην κοινοτική υπηρεσία επί

⁵⁶³ ΑΠΑ, φακ 451, φακ 528, φακ 529, φακ 530, φακ 531, φακ 532, φακ 533.

⁵⁶⁴ Πάνταινος, τ Β' (1909-1910), τευχ 40 (17/6/1910), σ 646, τ Δ' (1912), τευχ 25 (21/6/1912), σ 395, τ ΚΑ (1929), τευχ 25 (20/6/1929), σ 430, τ ΚΖ' (1935), τευχ 28 (11/7/1935), σ 450, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 28/11/7/1919 και συνεδρ 9/6/1926, όπου αποφασίστηκε η απονομή των απολυτηρίων να γίνει την ημέρα ενθρόνισης του νέου Πατριάρχη Αλεξανδρείας Μελετίου Β'. Επίσης, Α Π Α., φακ 455, φακ 528, φακ 531, φακ 533. Ακόμη, "Σχολικάί εορταί", Εκκλησιαστικός Φάρος, τ Α' (1908), σ 602.

⁵⁶⁵ Επιστολή, αρ 53, 28/11/1899, αντίγραφα επιστολών, τ 2.

⁵⁶⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/22/7/1903.

⁵⁶⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 30/13/10/1903.

⁵⁶⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 27/10/5/1905.

⁵⁶⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/11/7/1906.

⁵⁷⁰ Μεθοδίου Γ. Φούγια, Μητροπολίτου Πισιδίας, *Σύγχρονη ιστορία της Εκκλησίας Αλεξανδρείας* (1934-1986), Αθήνα 1993, σσ 336-338.

⁵⁷¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/11/7/1906.

28 έτη. Οι ώρες του βαθμιαία αυξήθηκαν σε 16 και κατόπιν σε 20 το 1911, όπως και ο μισθός του.⁵⁷² Η υπηρεσία του ως καθηγητή των θρησκευτικών και ως ιερέα του Ευαγγελισμού συνεχίστηκε απρόσκοπτα έως το 1917.

Τότε, συνεπεία του εθνικού διχασμού, που έκανε αισθητή την παρουσία του στην Αλεξάνδρεια, έγινε πρωταγωνιστής επεισοδίου στον ναό του Ευαγγελισμού. Ο π. Ιωάννης κατηγορήθηκε ότι δεν μνημόνευε τους κτήτορες και ευεργέτες της ΕΚΑ στην Μεγάλη Είσοδο. Ο ίδιος υποστήριζε ότι λησμόνησε την μνημόνευση, χωρίς να υπάρχει πρόθεση, αλλά η ΕΚΑ υποστήριζε ότι έλαβε τέτοια εντολή από τον προϊστάμενο του Ευαγγελισμού, που εκδικούνταν μ' αυτόν τον τρόπο την ΕΚΑ για την διακοπή της μνημόνευσης του ονόματος του βασιλέα. Ο προϊστάμενος του ναού υποστήριζε, με την σειρά του, ότι εκτέλεσε πατριαρχική εντολή. Η Επιτροπή αποφάσισε να δεχθεί την απολογία του Νεαμονιτάκη και να μην τον τιμωρήσει.⁵⁷³ Από τι φαίνεται ο Νεαμονιτάκης ήταν βασιλόφρων και τελικά απελύθη από το γυμνάσιο και από τον Ευαγγελισμό, στα τέλη Μαΐου του 1917. Στην αιτιολόγηση της απόφασης αναφερόταν ότι τα φιλοβασιλικά του αισθήματα εξέφραζε δημόσια, καταφερόμενος κατά του Εθνικού κινήματος και της ΕΚΑ, που το υποστήριζε.⁵⁷⁴

Ο Νεαμονιτάκης με επιστολή ζήτησε συγγνώμη για την στάση του και η ΕΚΑ αποφάσισε να τον απολύσει από καθηγητή του Αβερωφείου, αλλά να λάβει τις απολαυές του έως την 31^η Αυγούστου 1917. Και ακόμη να διατηρήσει την θέση του εφημερίο μόνο αν στείλει νέα επιστολή συγνώμης, αφού η πρώτη κρίθηκε ανεπαρκής, διαφορετικά ίσχυε η απόφαση απόλυσης και από τον Ευαγγελισμό.⁵⁷⁵ Η απόπειρα συμφιλίωσης πέτυχε και ο Νεαμονιτάκης, το 1918, επέστρεψε στα καθήκοντά του. Τότε, επειδή δεν μπορούσε να αναλάβει και τις 30 ώρες των θρησκευτικών, αποφασίστηκε να καλυφθούν οι 6 ώρες με το υπάρχον προσωπικό, χωρίς να προσληφθεί άλλος θεολόγος.⁵⁷⁶

Το 1919 ο Νεαμονιτάκης ανέλαβε καθήκοντα προϊσταμένου του Ευαγγελισμού,⁵⁷⁷ γι' αυτό προσελήφθη νέος καθηγητής για τα θρησκευτικά και ο Νεαμονιτάκης δίδασκε τις περισσευόμενες ώρες του τακτικού καθηγητού, με επιμίσθιο.⁵⁷⁸ Το 1920 εξισώθηκε μισθολογικά με τους υπόλοιπους καθηγητές, ενώ περικόπηκε ο μισθός του ιερέως.⁵⁷⁹

Το 1934 ανακοινώθηκε, λόγω της συμπλήρωσης του 65^{ου} έτους της ηλικίας του, ότι δεν θα ανανεωθεί το συμβόλαιό τους μετά την λήξη του έτους 1935-36.⁵⁸⁰ Τελικά ο Νεαμονιτάκης παραιτήθηκε στις 6 Σεπτεμβρίου 1934⁵⁸¹ από τα Σχολεία και από την θέση εφημερίου του Μπενακείου ορφανοτροφείου και αναχώρησε για την Ελλάδα· του δόθηκε μάλιστα εφάπαξ βοήθημα 200 λιρ Αγγ.⁵⁸² Η ΕΚΑ με επιστολή

⁵⁷² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/26/9/1911 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 17/2/3/1911.

⁵⁷³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 14/27/2/1917 και συνεδρ 21/6/3/1917.

⁵⁷⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 28/4/6/1917.

⁵⁷⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 16/8/6/1917.

⁵⁷⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 30/12/9/1918.

⁵⁷⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 1/14/4/1919 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 20/2/4/1919.

⁵⁷⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 28/10/6/1919.

⁵⁷⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/11/10/1920 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 10/23/4/1920. Το 1929 μειώθηκε ο μισθός του ιερέως και καταργήθηκε το επιμίσθιο του προϊσταμένου.

⁵⁸⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 30/5/1934.

⁵⁸¹ Επιστολή παραίτησης προς τον προεδρεύοντα αντιπρόεδρο της ΕΚΑ Μιχαήλ Καζούλη, 6/9/1934, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ. 71 (1934/1935).

⁵⁸² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 21/11/1934.

προς τον παραιτηθέντα καθηγητή εξέφρασε τη λύπη της για την παραίτησή του και εξέφρασε τις ευχαριστίες των μελών της, για την επί 28 συναπτά έτη επιτυχή υπηρεσία του.⁵⁸³

Την θέση του κατέλαβε ο έχων και πτυχίο Θεολογίας, φιλόλογος Μιχάλης Καρακατσάνης.⁵⁸⁴ Δυστυχώς, λόγω της ανικακανότητάς του να επιβληθεί στην τάξη, τού αφαιρέθηκαν οι ώρες των ελληνικών και διατήρησε μόνο τις ώρες των θρησκευτικών και μερικών άλλων μαθημάτων.⁵⁸⁵ Τελικά την θέση του πήρε ο Ανδρέας Καραγεωργίου, πτυχιούχος του Εθνικού Πανεπιστημίου, για 26 ώρες την εβδομάδα, έναντι 1200 γρ δ. τον μήνα.⁵⁸⁶ Αυτός μάλιστα λίγο αργότερα χειροτονήθηκε. Το 1947 ανέλαβε το μάθημα στο γυμνάσιο αρρένων και στην Σαλβάγειο, ενώ το 1954 εξέδωσε για να διανεμηθεί στους μαθητές των σχολείων Μ.Ε. τευχίδιο με τη Θεία Λειτουργία. Η δαπάνη για 2000 αντίτυπα ανήλθε στο ποσό των 2500 γρ δ. Για την κάλυψη της δαπάνης ο πρόεδρος της ΕΚΑ προσέφερε 1600 γρ δ. και το υπόλοιπο ποσό ελήφθη από το Ταμείο Μαθητικής Προνοίας.⁵⁸⁷

Προσελήφθη, επίσης, στο Ανώτερο Παρθεναγωγείο ο Γεώργιος Τριανταφυλλάκης, για να διδάξει μια ώρα την εβδομάδα την Βίβλο στα Αγγλικά.⁵⁸⁸ Η Κοινοτική επιτροπή δεν ενέκρινε την απόφαση της Εφορείας για διδασκαλία μιας ώρας την εβδομάδα της Βίβλου στα Αγγλικά στο Ανώτερο Παρθεναγωγείο.⁵⁸⁹ Έτσι, η Εφορεία αποφάσισε να αλλάξει ο τίτλος του μαθήματος από «Bible» σε «θρησκευτικά αναγνώσματα» και να ζητηθεί από την αρχιεπισκοπή της Νέας Υόρκης η αποστολή μερικών αντιτύπων των σχετικών εντύπων. Πράγματι, η Αρχιεπισκοπή της Νέας Υόρκης έστειλε 6 δέματα με βιβλία και δελτάρια θρησκευτικού περιεχομένου στα ελληνικά και στα αγγλικά.⁵⁹⁰

Το 1955 προσελήφθη στα σχολεία ο αρχιμανδρίτης Δωρόθεος Γιανναρόπουλος, που θα δίδασκε δωρεάν 2-3 ώρες.⁵⁹¹ Το επόμενο έτος ζήτησε να συνεχίσει την εκπαιδευτική του υπηρεσία στα Μ.Ε. σχολεία δωρεάν όπως και το προηγούμενο έτος. Το αίτημά του εγκρίθηκε και του ανατέθηκε και η διδασκαλία των θρησκευτικών στην Νυχτερινή Επαγγελματική Τεχνική Σχολή.⁵⁹² Ο Δωρόθεος εξεδιόχθη από την Αλεξάνδρεια το 1956.⁵⁹³ Λίγο αργότερα εξελέγη μητροπολίτης Καστορίας και το 1974 κατεστάθη στην μητρόπολη Αττικής. Πέθανε στις 2 Ιουλίου 1993.⁵⁹⁴

Οι ώρες του μαθήματος των Θρησκευτικών καθορίζονταν από το ελλαδικό αναλυτικό πρόγραμμα των γυμνασίων. Στις τέσσερις πρώτες τάξεις του γυμνασίου, αρρένων και θηλέων, το μάθημα ήταν δύο ώρες την εβδομάδα και στις δύο τελευταίες τάξεις μία ώρα. Στο Αβερύφειο ανώτερο παρθεναγωγείο διδασκόταν στην

⁵⁸³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 15/11/1934.

⁵⁸⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 7/11/1934 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 21/11/1934.

⁵⁸⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 29/10/1936 και συνεδρ 17/12/1936. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/11/1936 και συνεδρ 15/6/1937.

⁵⁸⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/10/1938. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 8/11/1938.

⁵⁸⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 15/1/1954.

⁵⁸⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 7/10/1953.

⁵⁸⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 30/10/1953.

⁵⁹⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 15/1/1954.

⁵⁹¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/10/1955.

⁵⁹² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 8/6/1956.

⁵⁹³ **Μεθοδίου Γ. Φούγια**, Μητροπολίτου Πισιδίας, *Σύγχρονη ιστορία της Εκκλησίας Αλεξανδρείας* (1934-1986), Αθήνα 1993, σσ 137, 277.

⁵⁹⁴ **Δίπτυχα της Εκκλησίας της Ελλάδος**, Έτος 1993, Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος, σσ 564-565.

α΄ τάξη δύο ώρες την εβδομάδα και στην β΄, γ΄ και δ΄ τάξη μία ώρα την εβδομάδα.⁵⁹⁵ Στο γυμνάσιο το μάθημα διδασκόταν στα ελληνικά, ενώ στο παρθενγωγείο στις δύο πρώτες τάξεις διδασκόταν στα ελληνικά και στις δύο τελευταίες στα αγγλικά.⁵⁹⁶

Αξίζει να σημειωθεί, ότι σε ένα ζήτημα Εκκλησία και ΕΚΑ συμφωνούσαν απολύτως: στην ανάγκη αποφυγής φοίτησης των ελληνοπαίδων στα μισσιοναρικά σχολεία. Το Πατριαρχείο δεν έχανε ευκαιρία να τονίζει την βλάβη στον εθνισμό και στο ορθόδοξο φρόνημα που προκαλούσε η φοίτηση σε τέτοιες σχολές, διακυβεύοντας το μέλλον των παιδιών,⁵⁹⁷ ενώ ο Πατριάρχης Μελέτιος απηύθυνε και εγκύκλιο προς τους γονείς για αυτό το θέμα.⁵⁹⁸

Η ΕΚΑ με την σειρά της προέτρεπε τους γονείς να εμπιστεύονται την μόρφωση των παιδιών τους στα κοινοτικά σχολεία. Το 1929 ο Κοινοτικός Επίτροπος Παπαθεολόγου πρότεινε την δημιουργία Κοινοτικού Λυκείου για τους εύπορους της ΕΚΑ, για να μειωθεί η προσέλευση ομογενών στα προπαγανδιστικά σχολεία. Ο επίτροπος ζητούσε να δημιουργηθεί γι΄ αυτούς ένα σχολείο, όμοιο με τα ευρωπαϊκά, όπου οι μαθητές θα πληρώνουν ακέραια τα δίδακτρα.⁵⁹⁹ Η πρότασή του δεν υλοποιήθηκε. Δυστυχώς, οι προτροπές Πατριαρχείου και ΕΚΑ δεν εισακούονταν, προς μεγάλη βλάβη των παιδιών και υλική ζημία της ΕΚΑ.⁶⁰⁰

Κατ΄ αυτόν τον τρόπο εξελίχθηκαν οι σχέσεις Πατριαρχείου-ΕΚΑ γύρω από το Αβερλώφειο γυμνάσιο και την εκπαίδευση των ελληνοπαίδων. Η ένταση δεν ήταν άγνωστη, ειδικά την εποχή του Χριστοφόρου. Από την αλληλογραφία και τις ανακοινώσεις των δύο πλευρών φαίνεται ότι η ευθύνη βαρύνει αμφοτέρους τις πλευρές.

Το Πατριαρχείο, όπως είδαμε, είχε την παιδεία των Ελλήνων υπό την αιγίδα του. Όταν το 1843 ιδρύθηκε η Κοινότητα Αλεξανδρείας, το Πατριαρχείο βρισκόταν σε φάση αναδιοργάνωσης και, μάλλον, δεν κατόρθωσε να παρακολουθήσει τις εξελίξεις και να αποδεχθεί την ανάληψη της ευθύνης της παιδείας από την κοινότητα. Αυτό ήταν και φυσιολογικό, αφού η κοινότητα, λειτουργώντας ως μικρογραφία του ελληνικού κράτους, αποδέχθηκε την νέα λογική στην εκπαίδευση των Ελλήνων, που εκπορευόταν από την Βαυαρία και δεν είχε σχέση με την παράδοσή του Γένους. Στόχος δεν ήταν η ένταξη στο Σώμα του Χριστού, αλλά στο σώμα της Πολιτείας. Αυτό ήταν το αποτέλεσμα από την παράδοση της ελληνικής εκπαίδευσης στους ξένους και, ειδικά στους μισσιονάριους.⁶⁰¹ Η Αλεξάνδρεια θα μπορούσε να αποφύγει αυτή την υποδούλωση, που δεν της επιβλήθηκε. Από την στιγμή, όμως, που αποφάσισε να αντιγράψει το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, αναζητώντας την αναγνώριση του ελληνικού κράτους, καταδικάστηκε να δεχθεί μια εκπαίδευση αλλότρια από την γνήσια ελληνική. Ακόμη και οι όποιες διαφοροποιήσεις για την

⁵⁹⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Κ 869, 1952/1953, "Διαρρήθμισις ωρολογίου προγράμματος του γυμνασίου". ΑΕΚΑ, "Αναλυτικό πρόγραμμα μαθημάτων Αβερλώφειου γυμνασίου και ανωτέρου παρθενγωγείου", σχολικά έτη 1955-1956, 1956-1957, 1957-1958, 1958-1959 και 1959-1960.

⁵⁹⁶ ΑΕΚΑ, 14/7/1959, "Αβερλώφειο γυμνάσιο - γλώσσα διδασκομένων μαθημάτων".

⁵⁹⁷ Γρηγορίου Παπαμιχαήλ, «Επι του επεισοδίου», Πάνταινος, τ. Β΄ (1909-1910), τευχ. 35 (12/5/1910), σσ 558-561, όπου αναφέρεται σε περιστατικό θανάτου Έλληνα μαθητή από χτυπήματα που του προκάλεσε καθηγητής του σε σχολή Φρέρ. Ακόμη, «Αι προπαγανδικαί σχολαί», Πάνταινος, τ. Στ΄ (1914), τευχ. 19 (9/5/1914), σσ 303-304.

⁵⁹⁸ «Δια την φοίτησιν εις ξένας σχολάς», Πάνταινος, τ. ΚΒ΄ (1930), τευχ. 37 (11/9/1930), σ. 629.

⁵⁹⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ. 14/6/1929.

⁶⁰⁰ Αθανασίου Γ. Πολίτου, *Σκέψεις τινές επί της οργανώσεως και των μελλοντικών κατευθύνσεων του εν Αιγύπτω Ελληνισμού*, Αλεξάνδρεια 1931, σσ 43-44.

⁶⁰¹ Πρωτοπρεσβυτέρου Γεωργίου Δ. Μεταλληνού, *Ορθοδοξία και Ελληνικότητα - Προσεγγίσεις στην νεοελληνική ταυτότητα*, εκδ. Παρουσία, Αθήνα 1998, σσ 83-84.

προσαρμογή στις ανάγκες του τόπου, δεν εξυπηρετούσαν την ελληνικότητα της εκπαίδευσης, αλλά τους οικονομικούς στόχους των ομογενών.

Το Πατριαρχείο δεν φάνηκε ιδιαίτερα προετοιμασμένο για να ανταπεξέλθει στην νέα σελίδα της ιστορίας του, που σηματοδοτούσε η άφιξη μεγάλου αριθμού ομογενών. Η αύξηση του ποιμνίου του δεν προκάλεσε ανάλογο ποιμαντικό συναγεμισμό, αλλά θεωρήθηκε ως δικαιολογία για να έχει λόγο στα ζητήματα της Κοινότητας. Από το πλέγμα των προβλημάτων δεν εξαιρέθηκε το μάθημα των Θρησκευτικών. Αντιμετωπίστηκε όπως και στην Ελλάδα, με βελτιωμένες ορισμένες παραμέτρους (π.χ. Θεολόγοι), λόγω της παρακολούθησής του από το Πατριαρχείο. Ωστόσο, η διανοητικοποίηση του Ευαγγελίου, κατά τα δυτικά πρότυπα και η προσπάθεια μετάδοσης ξερών γνώσεων έμεινε ίδια. Το μάθημα των Θρησκευτικών δεν ήταν το μάθημα της Ορθοδοξίας, αφού η Ορθοδοξία, *"των Αποστόλων το κήρυγμα και των Πατέρων τα δόγματα"*, δεν μεταδίδεται, αποκλειστικά, σε αίθουσες διδασκαλίας, αλλά, πρωτίστως, βιώνεται μέσα στον Αγιοπνευματικό χώρο της Εκκλησίας, ούτε ήταν το μάθημα που εισήγαγε τους νεαρούς Έλληνες στην παράδοση του Γένους μας. Δυστυχώς, και σ' αυτή την περίπτωση, η βαβυλώνια αιχμαλωσία της ελληνικής εκπαίδευσης από τα δυτικά πρότυπα, μεταφυτεύθηκε και βιώθηκε και στην Αλεξάνδρεια.

Με το ίδιο πνεύμα αντιμετωπίστηκε και ο εκκλησιασμός. Η Θεία Λατρεία δεν αποτελούσε γεύση της βασιλείας του Θεού, που είναι ενότητα και κοινωνία⁶⁰² και ανακαίνιση της ανθρώπινης φύσης, αλλά μια τελετουργία, περιβεβλημένη το αναγκαστικό του καθήκοντος, που γινόταν για την *"ηθική αναμόρφωση των μαθητών"*,⁶⁰³ κατά τα πρότυπα του ευσεβισμού. Δεν μπόρεσε να επιτευχθεί η άμεση και εσωτερική διασύνδεση ναού και σχολείου, των δύο βασικών χώρων διάπλασης του ορθόδοξου ανθρώπου. Η Θεία Λειτουργία, μακριά από τον στόχο της, αποτέλεσε, εν πολλοίς, αναγκαστική δημόσια τελετή και έγινε αιτία για συγκρούσεις και διαφωνίες, αντί να ενώνει και να εκκλησιαστικοποιεί τους μετέχοντες.

Παντως, οι σχέσεις των δύο πλευρών ήταν και θέμα προσωπικής ιδιοσυγκρασίας και χαρακτήρα των φορέων των εξουσιών. Αυτό αφορά κυρίως την περίπτωση Χριστοφόρου. Λαμπρός ρήτωρ, ελεήμων, αλλά και πείσμων και με έμμονες ιδέες. Ήδη, από Λεοντοπόλεως έδειξε τις διαθέσεις του έναντι των κοινοτήτων και την διαφορετική προσέγγιση πτυχών της κοινοτικής δράσης.⁶⁰⁴ Δεν μπορούσε, δικαιολογημένα, να αποδεχθεί την μετατροπή του Πατριαρχείου σε συμπληρωματικό θεσμό της ΕΚΑ, με δράση κοινωνικά ωφέλιμη, όπως επιδιωκόταν⁶⁰⁵ αλλά ούτε είδε το Πατριαρχείο ως ενοποιό δύναμη, παρά ως εξουσία, που θα αναπλήρωνε ή και θα αντικαταστάσει την ΕΚΑ.

⁶⁰² Φιλόθεου Φάρου, *Η αλλοίωση του χριστιανικού ήθους*, Εκδόσεις Αρμός, Αθήνα 2000, σ.75.

⁶⁰³ Ενδεικτικός είναι ο τίτλος "Ο εθνικός και θρησκευτικός φρονηματισμός" της Έκθεσης πεπραγμένων του έτους 1944-1945, όπου ο εκκλησιασμός και η πρωινή προσευχή αντιμετωπίζονται με αυτό το πνεύμα, βλ. *Ελληνική εν Αλεξάνδρεια Κοινότης*, *Έκθεσις πεπραγμένων του έτους 1944-1945*, σσ 28-29. Το ίδιο πνεύμα διατηρήθηκε και στην δεκαετία του '50, βλ. *Ελληνική εν Αλεξάνδρεια Κοινότης*, *Έκθεσις πεπραγμένων, εκφωνηθείσα υπό τον πρόεδρον κ Δημητρίου Ζερμπίνη κατά την Γενικήν Συνέλευσιν της 30^{ης} Δεκεμβρίου 1954, των μελών της Ελληνικής Κοινότητος Αλεξανδρείας*", Αλεξάνδρεια 1954, σ 13.

⁶⁰⁴ Λεοντοπόλεως Χριστοφόρου, *«Αι εξετάσεις του Αβερωφείου»*, Πάνταινος, τ 8 (1916), τευχ 28 (8/7/1916), σσ 437-440.

⁶⁰⁵ Ιωάννη Μπεθάνη, *«Η χρησιμότης της Εκκλησίας από απόψεως κοινωνικής ωφελείας»*, *Ανασυγκρότησις του Αιγυπτιακού Ελληνισμού*, Αλεξάνδρεια 1934, σσ 47-49.

Μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η ΕΚΑ, με την όλη πολιτική της έναντι του Πατριαρχείου, προτεστάντιζε, ενώ το Πατριαρχείο, με την δεσποτική του τακτική επί Χριστοφόρου, πάπιζε. Η Κοινότητα, δηλαδή, αντιμετώπιζε τον εκκλησιαστικό οργανισμό ως μία θρησκευτική υπηρεσία, χρήσιμη για τον θρησκευτικό χρωματισμό της παροικίας, χωρίς, όμως, να έχει αποφασιστικό ρόλο στην πορεία της παροικίας. Η Κοινότητα αντιμετώπιζε την εκκλησία ως μια απλή συνισταμένη της δράσης της και ως τέτοια επέμενε να τήν χρησιμοποιεί.⁶⁰⁶ Ο Πατριάρχης, απέναντι σ' αυτήν την δυτικίζουσα τακτική, αντί να παρατάξει το δικαιολογημένο, ιστορικά και ηθικά, ενδιαφέρον του για την ελληνική παιδεία της Αλεξάνδρειας και την παράδοση του Γένους, που θέλει την παιδεία μας να χαρακτηρίζεται από εκκλησιαστικότητα και όχι από θρησκευτικότητα,⁶⁰⁷ αντέταξε έναν δεσποτικό αυταρχισμό, αντιπαραδοσιακό, που θυμίζει τον παπισμό. Ανάμεσα σ' αυτές τις δύο αντίθετες δυνάμεις βρέθηκαν, προσχηματικά, το μάθημα των Θρησκευτικών και ο εκκλησιασμός των μαθητών, αποτελώντας, απλά, παραμέτρους της αντίθεσης μεταξύ των δύο πλευρών και όχι αιτίες γόνιμης συνεργασίας.

⁶⁰⁶ Αυτό φαίνεται και στην ίδρυση και λειτουργία των κοινοτικών ναών, με κορυφαίο τον ναό του Ευαγγελισμού και στον διορισμό των ιερέων τους από την Κοινότητα, ως κοινοτικών υπαλλήλων. Η όλη αντιμετώπιση γινόταν με εκκοσμικευμένη νοοτροπία, εντελώς αποεκκλησιαστικοποιημένη και βαθύτατα αλλοτριωμένη.

⁶⁰⁷ **Πρωτοπρεσβυτέρου Γεωργίου Δ. Μεταλληνού, Ορθοδοξία και Ελληνικότητα...**, ό π., σ. 84.

Ε' - Η ΣΧΕΣΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΜΕ ΤΑ ΔΥΟ ΚΡΑΤΗ

1. Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

Το Αβερώφειο γυμνάσιο, ως ελληνικό γυμνάσιο της διασποράς, είχε άμεση σχέση με το ελληνικό κράτος, μέσω του Υπουργείου Παιδείας της Ελλάδας. Η σχέση του με το Υπουργείο περιελάμβανε την αναγνώριση, την ρύθμιση ζητημάτων των επιμέρους τμημάτων του (γυμνάσιο αρρένων, θηλέων, τμήμα θετικών επιστημών, εμπορικό κλπ) και του αναλυτικού προγράμματος, διάφορα ζητήματα των διδασκόντων, κυρίως οικονομικής φύσεως, θέματα μαθητικού ενδιαφέροντος, καθώς και την ενίσχυση του σχολείου στις σχέσεις του με την Αίγυπτο, ειδικά μετά το πέρας του Β΄ παγκοσμίου πολέμου και κυρίως την δεκαετία του '50.⁶⁰⁸

Το Αβερώφειο γυμνάσιο Αλεξανδρείας αναγνωρίστηκε ως ισότιμο με τα εν Ελλάδι γυμνάσια το 1890, κατόπιν ενεργειών του τότε προέδρου της Κοινότητας και μεγάλου ευεργέτη των ελληνικών σχολείων και ολόκληρης της παροικίας της Αλεξανδρείας Γεωργίου Αβέρωφ. Η αίτηση κατετέθη με επιστολή του Αβέρωφ, στον Ελληνα Υπουργό Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαιδύσεως Γεώργιο Θεοτόκη,⁶⁰⁹ μέσω του Πολιτικού Πράκτορα της Ελλάδος και Γενικού Προξένου στην Αίγυπτο Γεώργιου Αργυρόπουλου.⁶¹⁰

Το Υπουργείο Παιδείας καθυστέρησε την αναγνώριση, γεγονός που προκαλούσε δυσφορία, με αποτέλεσμα ο Αβέρωφ να στείλει νέα επιστολή⁶¹¹ προς το Υπουργείο ζητώντας να πληροφορηθεί τους λόγους αυτής της καθυστέρησης. Η ΕΚΑ δεν μπορούσε να αντιληφθεί τον λόγο της καθυστέρησης, την στιγμή που το σχολείο πληρούσε όλους τους όρους που έθετε η ελληνική πολιτεία, αναφορικά με το διδακτικό προσωπικό και το αναλυτικό πρόγραμμα. Η έγκαιρη αναγνώριση είχε ιδιαίτερη σημασία για τους αλεξανδρινούς που κατέβαλαν μεγάλες προσπάθειες για την εκπαίδευση των Ελλήνων μαθητών, όταν, μάλιστα, οι εναλλακτικές λύσεις για την Μ.Ε. περνούσαν από τα ξένα σχολεία και κυρίως τα μισσιοναρικά, με προφανή τον κίνδυνο για τον εθνισμό των παιδιών.

Η αναγνώριση του σχολείου από την Ελλάδα ανακοινώθηκε από τον Υπουργό Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαιδύσεως προς τον Υπουργό Εξωτερικών Στέφανο Δραγούμη στις 9 Μαΐου 1890.⁶¹² Στις 23 Μαΐου ο Γεώργιος Αργυρόπουλος ενημέρωσε τον Γεώργιο Αβέρωφ για την αναγνώριση του σχολείου. Στην επιστολή του ο Υπουργός ανακοίνωνε την αναγνώριση του σχολείου από του σχολικού έτους 1890-1891, υπό τον όρο της σύνταξης προγράμματος σύμφωνα με τις τότε ισχύουσες διατάξεις. Ακόμη, η Εφορεία όφειλε να τηρεί απαρέγκλιτα όσα ίσχυαν στα γυμνάσια της Ελλάδας και να αποστέλει το πρόγραμμα των σχολικών εξαμήνων στο Υπουργείο, ενώ οι απόφοιτοί είχαν την δυνατότητα εγγραφής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Εκτοτε το γυμνάσιο λειτούργησε ως αναγνωρισμένο, καθεστώς που δεν άλλαξε ποτέ καθόλη την διάρκεια της υπό ερεύνηση περιόδου και έως τις μέρες μας.

⁶⁰⁸ Η ΕΚΑ ενδιαφερόταν και παρακολουθούσε την ψήφιση και την δημοσίευση των ελληνικών νόμων, είτε μέσω του Γενικού Προξενείου της Ελλάδας στην Αλεξάνδρεια, είτε μέσω της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως, της οποίας ήταν συνδρομητρία, ακριβώς γι' αυτό τον λόγο, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 5/4/1938.

⁶⁰⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφο επιστολών, τ 3, αριθμ. 4, 26/2/1890. Στην επιστολή υπήρχαν όλα τα στοιχεία που ήταν απαραίτητα για την αναγνώριση του γυμνασίου και είχαν σχέση με τους διδάκτορες καθηγητές του (τρεις τον αριθμό) και με την επίσημη δέσμευση της ΕΚΑ να προσαρμόζεται στις απαιτήσεις της ελληνικής κυβέρνησης.

⁶¹⁰ Ο π., αριθμ. 3, 26/2/1890.

⁶¹¹ Ο π., αριθμ 27, Μάϊος 1890.

⁶¹² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 4 (1889/1892), 27/1890.

Το Αβερύφειο γυμνάσιο κατά την διάρκεια της δράσης, ειδικά στον 20ο αιώνα ακολούθησε τις αλλαγές των ελληνικών γυμνασίων, ενώ προχώρησε και σε μεταρρυθμίσεις χρήσιμες για την προσαρμογή του στις ανάγκες του τόπου, που χριεάστηκαν, όμως, την έγκριση της ελληνικής πολιτείας. Η πέμπτη γυμνασιακή τάξη προσετέθη από το σχολικό έτος 1912-1913⁶¹³ και μετατράπηκε σε εξατάξιο από το σχολικό έτος 1930-31, σύμφωνα με τον νόμο 4373 της 13^{ης} Οκτωβρίου 1929. Ο νόμος όριζε την προσθήκη μιας τάξης, που ονομάστηκε πρώτη και ακολουθούσαν οι υπόλοιπες τάξεις έως την έκτη. Η μετατροπή κρινόταν απαραίτητη για να διατηρηθεί η αναγνώριση του σχολείου από την ελληνική πολιτεία.⁶¹⁴ Το 1938 ετέθη θέμα μετατροπής των εξαταξίων Γυμνασίων σε οκτατάξια, με πολλές επιπτώσεις, κυρίως, στον κοινοτικό προϋπολογισμό. Η ΕΚΑ δεν προχώρησε στην αλλαγή, διότι η ελληνική κυβέρνηση δεν ζήτησε την μετατροπή του Αβερωφείου, οπότε δεν ετίθετο θέμα ισοτιμίας του Αβερωφείου με τα εν Ελλάδα γυμνάσια. Σημειωνόταν, όμως, στα απολυτήρια ότι το γυμνάσιο είναι εξατάξιο και στην Α' τάξη του εγγράφονταν οι απόφοιτοι πλήρους εξαταξίου δημοτικού σχολείου.⁶¹⁵

Η ΕΚΑ κατέβαλλε πολλές προσπάθειες για την βελτίωσή της παρεχόμενης παιδείας στο Αβερύφειο, ώστε να προσφέρει στους μαθητές τα κατάλληλα εφόδια, είτε για την εξεύρεση εργασίας, είτε για την συνέχιση των σπουδών στο πανεπιστήμιο. Στόχος της ΕΚΑ παρέμενε οι όποιες αλλαγές στο πρόγραμμα του Γυμνασίου να μην επιφέρουν την άρση της αναγνώρισής του από το ελληνικό κράτος.⁶¹⁶

Σταθμός στην ιστορία του Αβερωφείου υπήρξε ο διαχωρισμός του σε δύο τμήματα, με την ίδρυση του τμήματος θετικών επιστημών. Το Υπουργείο Παιδείας ενέκρινε τον διαχωρισμό του σχολείου και αναγνώρισε το νέο τμήμα,⁶¹⁷ ενώ σύμφωνα με το άρθρο 15 του νόμου 5341 το απολυτήριο του πρακτικού λυκείου παρείχε το δικαίωμα εγγραφής σε όλες τις σχολές των πανεπιστημίων.⁶¹⁸

Γρήγορα παρουσιάστηκαν προβλήματα σχετικά με το νέο τμήμα, προερχόμενα εξ Ελλάδος. Ο αντιπρόεδρος της ΕΚΑ Νικολάου ανέφερε ότι η εξεταστική επιτροπή για τις εξετάσεις των αποφοίτων δεν έλαβε υπόψη το τμήμα θετικών επιστημών, την στιγμή που το νέο τμήμα ιδρύθηκε για την ενίσχυση των μαθητών που επιθυμούσαν σπουδές στο Φαρούκειο πανεπιστήμιο και η επίσημη αιγυπτιακή πλευρά είχε αρχίσει να προβάλλει ενστάσεις και εμπόδια στους αποφοίτους

⁶¹³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 25/6/7/1912 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 29/12/7/1912.

⁶¹⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΕ, αποφάσεις συνεδριάσεων του 1930, τα σχετικά με την διατήρηση της αναγνώρισης περιλαμβάνονται στο άρθρο 26 του νόμου 4373. Επίσης, **Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης**, *Λογοδοσία του έτους 1925*, Αλεξάνδρεια 1926, σ 93.

⁶¹⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, 5/4/1938. Η αναφορά σε εγγραφή αποφοίτων εξατάξιου δημοτικού στο γυμνάσιο οφείλεται στην πρόθεση της ελληνικής κυβέρνησης να μετατρέψει τα γυμνάσια σε οκτατάξια, επειδή δέχονταν στην Α' τάξη αποφοίτους της Δ' δημοτικού. Κάτι τέτοιο δεν ίσχυσε ποτέ στο Αβερύφειο γυμνάσιο Αλεξανδρείας.

⁶¹⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΕ, συνεδρ 23/12/1927. Η αγωνία της Κοινότητας για το ενδεχόμενο άρσης της αναγνώρισης του σχολείου από την Ελλάδα είναι διάχυτη και σε άλλες περιπτώσεις.

⁶¹⁷ Το νέο τμήμα αναγνωρίστηκε ως ισότιμο με τα ελλαδικά «πρακτικά Λύκεια», με Βασιλικό Διάταγμα (2993, της 15/1/1947), ΑΥΕ, φακ. 10, 1947, «Αίγυπτος».

⁶¹⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 26/9/1946. Είχε προηγηθεί ερώτηση της ΕΚΑ (19/8/1946) προς τον γενικό διευθυντή του Υπουργείου Παιδείας για την δυνατότητα εγγραφής των αποφοίτων σε ελληνικές πανεπιστημιακές σχολές θετικών επιστημών, επιστημών υγείας και στα πολυτεχνεία, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 122 (1946).

του Αβερωφείου.⁶¹⁹ Το ελληνικό κράτος συνέχιζε να έχει κάποιες ενστάσεις για το τμήμα ένα χρόνο αργότερα, με την εξ Ελλάδος εξεταστική επιτροπή να κάνει υποδείξεις σχετικά με το τμήμα θετικών επιστημών.⁶²⁰ Πάντως, τα προβλήματα προϊόντος του χρόνου ξεπεράστηκαν.

Το 1955 κατετέθη πρόταση, εκ μέρους κοινοτικών επιτρόπων, λειτουργίας ως κοινών των δύο πρώτων τάξεων ΜΕ. (Αβερωφείου γυμνασίου και Σαλβαγείου) σκοπός η ωφέλεια των μαθητών της Σαλβαγείου, που γενικά υστερούσαν στο μάθημα των ελληνικών.⁶²¹ Η πρόταση κατετέθη για έγκριση στο υπουργείο Παιδείας της Ελλάδος,⁶²² και εγκρίθηκε μετά από επτά μήνες. Η ελληνική κυβέρνηση αναγνώρισε αρκετά πλεονεκτήματα στην ρύθμιση, όπως οικονομική ωφέλεια από την μείωση των τμημάτων, βελτίωση του επιπέδου των μαθητών στα ελληνικά και στα μαθηματικά και ενίσχυση των μαθητών στον προσανατολισμό τους προς κάποια κατεύθυνση της ΜΕ., μετά το πέρας της Β΄ γυμνασίου (κλασικό, θετικών επιστημών, εμπορικό).⁶²³ Κατά την διάρκεια της εφαρμογής του δημιουργήθηκαν αρκετά προβλήματα και στην επίλυσή τους βοήθησε ο επιθεωρητής των αναγνωρισμένων σχολών αλλοδαπής Ατσαβές,⁶²⁴ άσχετα από την τελική κατάληξη του εγχειρήματος.

Η συνδρομή της Ελλάδας χρειάστηκε και για την ΜΕ. των θηλέων, που ακολουθώντας τα ελλαδικά πρότυπα άργησε να αναπτυχθεί και στην Αλεξάνδρεια. Στην αρχή της δεκαετίας του '20 η ΜΕ. των θηλέων αποτελούνταν από τα Αβερώφεια Παρθεναγωγεία, την Αστική σχολή (τριτάξια) και την Εμπορική σχολή (διτάξια).⁶²⁵ Η Κοινότητα φρόντισε να αναγνωρισθεί η Αβερώφειος Αστική σχολή θηλέων ως ισότιμη με τις εν Ελλάδι, με διάταγμα στις 30 Οκτωβρίου 1924.⁶²⁶

Το 1931 λειτούργησε το διετές Αβερώφειο Ημιγυμνάσιο θηλέων.⁶²⁷ Οι απολυόμενες από το ημιγυμνάσιο δεν μπορούσαν να εγγράφονται στο Αβερώφειο, αλλά μπορούσαν, μετά την αναγνώριση του από το ελληνικό υπουργείο Παιδείας, να εγγραφούν στην τρίτη τάξη οποιουδήποτε γυμνασίου της Ελλάδος. Στο ημιγυμνάσιο εγγράφονταν απόφοιτες πλήρους εξαταξίου δημοτικού παρθεναγωγείου. Το πρόγραμμά του ήταν ίδιο με τα εν Ελλάδι ημιγυμνάσια, με κάποιες ελαφρές παραλλαγές ως προς τα γαλλικά.⁶²⁸

⁶¹⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 24/11/1949.

⁶²⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 29/12/1950.

⁶²¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 8/4/1955.

⁶²² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/7/1955.

⁶²³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/12/1955.

⁶²⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/6/1957.

⁶²⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/22/1922.

⁶²⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 16/5/1924, συνεδρ 13/6/1924 και συνεδρ 5/12/1924, το διάταγμα που δημοσιεύτηκε στις 4 Νοεμβρίου 1924, στο υπ' αριθμ. 276 φύλλο της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως. Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ (555/2031, 27/11/1924) προς την διευθύντρια των Αβερωφείων Παρθεναγωγείων Υπατία Στάμπα, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 1923 και επιστολή του ίδιου προς τον Γενικό Πρόξενο της Ελλάδος (562/2038, 2/12/1924), με θέμα την ανακοίνωση αναγνώρισης της σχολής. Επίσης, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 20 Φεβρ. 1925 και **Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης, Λογοδοσία του έτους 1925, Αλεξάνδρεια 1926, σ 1στ'.**

⁶²⁷ **Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης, Λογοδοσία του έτους 1931, Αλεξάνδρεια 1932, σ 1στ'.**

⁶²⁸ Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ προς τον Υπουργό Παιδείας Περικλή Πετρίδη (374/842, 27/4/1932), όπου του γνωστοποιούνται οι αλλαγές που επήλθαν στην ΜΕ. των θηλέων, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 54 (προέδρου 1932).

Το 1935 η Κοινότητα προχώρησε σε αλλαγές στο εκπαιδευτικό σύστημα των σχολείων.⁶²⁹ Αποφασίστηκε κατ' αρχήν να μετατραπεί το νυν τριτάξιο ημιγυμνάσιο σε τετρατάξιο ανώτερο παρθεναγωγείο, με πρόγραμμα αυτοτελές και ανεξάρτητο από τα προγράμματα των κλασικών γυμνασίων ή άλλων ελλαδικών σχολείων θηλέων. Εδώ βρίσκεται και η αρχή της δημιουργίας ενός νέου τύπου σχολείου, που εξυπηρετούσε τις ανάγκες της παροικίας. Το πρόβλημα ήταν η αναγνώρισή του από την Ελλάδα,⁶³⁰ αφού διέφερε από την φιλοσοφία των εν Ελλάδι αντίστοιχων σχολείων. Τον Μάρτιο του 1937 ανακοινώθηκε η δημοσίευση στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (8/2/1936) του Βασιλικού Διατάγματος αναγνώρισης των τεσσάρων πρώτων τάξεων του Αβερωφείου Γυμνασίου Θηλέων ως ισότιμων με τις τέσσερις πρώτες τάξεις των εν Ελλάδι λειτουργούντων δημοσίων Γυμνασίων.⁶³¹ Ο προβληματισμός για την Μ.Ε. των θηλέων συνεχίστηκε και τελικά στα τέλη της δεκαετίας του '30 αποφασίστηκε η δημιουργία πλήρους εξαταξίου γυμνασίου θηλέων, το οποίο αναγνωρίστηκε ως ισότιμο με τα εν Ελλάδι το 1940.⁶³²

Το Υπουργείο Παιδείας αναγνώρισε και τα υπόλοιπα τμήματα της Μ.Ε. θηλέων· το 1957 κατετέθη αίτηση αναγνώρισεως του ανωτέρου παρθεναγωγείου και ισοτίμησης των αποφοίτων του, σε σύγκριση με το γυμνάσιο.⁶³³ Το σχολικό έτος 1933-1934 λειτούργησε και το ειδικό τμήμα Κοπτικής-Ραπτικής. Η λειτουργία του συνεχίστηκε όλα τα επόμενα έτη και το 1959 αποφασίστηκε να υποβληθεί αίτηση αναγνώρισης της σχολής από το αρμόδιο ελληνικό υπουργείο, όπερ και εγένετο.⁶³⁴

Η επίσημη ελληνική πλευρά ενδιαφερόταν για το αναλυτικό πρόγραμμα του Αβερωφείου. Ήταν, όπως είδαμε, ένας από τους απαραίτους όρους για την αναγνώριση του σχολείου το 1890 και την διατήρηση αυτής της αναγνώρισης όλα τα επόμενα έτη. Από την πλευρά της η ΕΚΑ, αντιλαμβανόμενη την σημασία, αφενός, της τήρησης του ελλαδικού προγράμματος και, αφετέρου, την ανάγκη για κάποιες διαφοροποιήσεις, ειδικά στα μαθήματα των ξένων γλωσσών, χρήσιμες για την προσαρμογή στις ανάγκες του τόπου, βρισκόταν σε διαρκή προβληματισμό επί του θέματος. Για την καλύτερη και αποτελεσματικότερη, μάλιστα, μελέτη του προγράμματος των σχολείων ιδρύθηκε η Εκπαιδευτική Εφορεία.⁶³⁵ Ιδιαίτερη,

⁶²⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 11/6/1935. Για αυτές τις αλλαγές στην Μ.Ε. θηλέων υπήρξαν αντιδράσεις, κυρίως, από μερίδα του τύπου, πρβλ. **Αιγυπτίας Δάρβη**, «Σχολικά ζητήματα - Τα σχολεία της Μέσης Εκπαιδύσεως», Παναιγύπτια, έτος 6, αριθμ 277 (19), 19/5/1934, σσ 6-7.

⁶³⁰ Η αίτηση για την αναγνώριση εστάλη από τον πρόεδρο της ΕΚΑ προς τον Υπουργό Παιδείας Δημήτριο Μπαλάνο (1073/2515, 16/12/1935), ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 68 (προέδρου 1935/1936).

⁶³¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 6/3/1936 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 17/3/1936.

⁶³² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/9/1940 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 11/12/1940. Η αίτηση για την αναγνώριση εστάλη τον Ιανουάριο του 1940, βλ. επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ προς τον γενικό πρόξενο Κ Βαλτή, (36/97, 26/1/1940), ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 89, (προέδρου 1939-1940). Επειδή η αναγνώριση καθυστερούσε και υπήρχε πρόβλημα με τα απολυτήρια, που θα χρησίμευαν για την εγγραφή στο πανεπιστήμιο, εστάλη και δεύτερη επιστολή στον γενικό πρόξενο (1163/454, 20/6/1940), ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 91 (1940). Ο γενικός πρόξενος λίγες μέρες (26/6/1940) μετά ειδοποίησε την ΕΚΑ για την υπογραφή του διατάγματος αναγνώρισης, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 91 (1940).

⁶³³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/3/1957.

⁶³⁴ ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 2/10/1959.

⁶³⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 6/12/1927. Για την ίδρυση και λειτουργία της Εκπαιδευτικής Εφορείας, βλ. **Αθανασίου Γ Πολίτου**, «Σκέψεις τινές επί της οργανώσεως και των μελλοντικών κατευθύνσεων του εν Αιγύπτω Ελληνισμού», Αλεξάνδρεια 1931, σ 40, ΠΕΕ,

πάντως, έμφαση δόθηκε στον στόχο της ΕΚΑ, οι όποιες αλλαγές στο πρόγραμμα του Γυμνασίου να μην επιφέρουν την άρση της αναγνώρισης του από το ελληνικό κράτος. Ακόμη, επιβεβαιώθηκε ότι το ωρολόγιο και αναλυτικό πρόγραμμα του Γυμνασίου καθοριζόταν από την Ελλάδα.⁶³⁶

Είναι αναμφισβήτητο ότι η συζήτηση για την τροπή που έπρεπε να λάβει η εκπαίδευση στα σχολεία της ΕΚΑ είχε άμεσο αντίκτυπο στο πρόγραμμα, από πλευράς ωρών διδασκαλίας και περιεχομένου. Ένα από τα πρώτα προβλήματα ήταν αυτό της κατάργησης των Λατινικών και των Φιλοσοφικών, για την εισαγωγή της Αραβικής γλώσσας στο αναλυτικό πρόγραμμα, υπό τον όρο της μη άρσης της αναγνώρισης του Γυμνασίου.⁶³⁷ Επειδή, όμως, παρόλη την καλή διάθεση του Υπουργείου, υπήρχε ο φόβος αντίδρασης, από αλλού,⁶³⁸ οπότε ο κίνδυνος άρσης αναγνώρισης του γυμνασίου ήταν μεγάλος, η ΕΚΑ θα ζητούσε να περιοριστεί η διδασκαλία των Λατινικών μόνο στη ανώτατη τάξη του γυμνασίου. Ταυτόχρονα, αποφασίστηκε τα Φιλοσοφικά της Δ΄ Τάξης από μία ώρα θα αυξηθούν σε δύο, αποτελώντας, ενδεχομένως, κίνηση στήριξης των φιλολογικών μαθημάτων. Οι ελληνόπαιδες, με αυτήν την αλλαγή είχαν την ευκαιρία να διδαχθούν την γλώσσα της φιλοξενούσας χώρας, με προφανή ωφέλεια.⁶³⁹

Η απάντηση της ελληνικής πλευράς καθυστέρησε περίπου ένα χρόνο, αλλά ήταν θετική, αφού το Υπουργείο Παιδείας δέχθηκε τον περιορισμό των Λατινικών και την εισαγωγή των Αραβικών, με την σύμφωνη γνώμη του Πανεπιστημίου Αθηνών.⁶⁴⁰

Λίγα έτη αργότερα και αφού διαπιστώθηκε ότι το πρόγραμμα του Αβερωφείου είχε επιβαρυνθεί πολύ με την εισαγωγή των Αραβικών, ζητήθηκε από το Υπουργείο η έγκριση για ολοκληρωτική κατάργηση του μαθήματος των Λατινικών, υπέρ των Αραβικών και των Γαλλικών και της Ψυχολογίας και της Λογικής, υπέρ της διδασκαλίας αρχαίων ελληνικών κειμένων σε νεοελληνική μετάφραση.⁶⁴¹

Όμως, το Εκπαιδευτικό Συμβούλιο του Υπουργείου Παιδείας της Ελλάδος δεν συμφώνησε με τις προτεινόμενες αλλαγές,⁶⁴² ενώ τα Λατινικά κατέστησαν επίσημο μάθημα στην Ελλάδα (Έκαι Στ΄τάξεις),⁶⁴³ εξέλιξη που δυσκόλεψε, αν δεν καταστούσε αδύνατη, την ικανοποίηση του κοινοτικού αιτήματος. Λίγους μήνες αργότερα, το Υπουργείο ζήτησε την εκ νέου ένταξη των Λατινικών στην Ε΄ και στην ΣΤ΄ Γυμνασίου.⁶⁴⁴ Η Εφορεία αντέδρασε, επειδή το έτος είχε ξεκινήσει, έτσι, ζήτησε

συνεδρ 23/12/1927 και **Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης**, *Λογοδοσία του έτους 1927*, Αλεξάνδρεια 1928, σσ ιη΄-ιθ΄.

⁶³⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΕ, συνεδρ 11/4/1929.

⁶³⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 1/2/1924 και συνεδρ 9/5/1924. Η συγκεκριμένη πρόταση κατετέθη από την Παρεπιτροπή μελέτης του προγράμματος, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 16/5/1924. Για το θέμα της αφαίρεσης των Λατινικών από το Αβερωφείο, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 233, 1934/1935, "*Διδασκαλία Λατινικών στο Αβερωφείο Γυμνάσιο*".

⁶³⁸ Κατά πάσα πιθανότητα υπήρχε ενδεχόμενο αντίδρασης από το Πανεπιστήμιο Αθηνών και ειδικά την Φιλοσοφική σχολή.

⁶³⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 13/6/1924 και **Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης**, *Λογοδοσία του έτους 1924*, Αλεξάνδρεια 1925, σ ιδ΄.

⁶⁴⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 20/2/1925 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 3/3/1925. Η απάντηση της ελληνικής πλευράς δόθηκε με το υπ΄ αριθμ 51267 έγγραφο, της 25^{ης}/11/1924 και **Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης**, *Λογοδοσία του έτους 1925*, Αλεξάνδρεια 1926, σ ιστ΄.

⁶⁴¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 8/5/1935 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 11/6/1935.

⁶⁴² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 17/3/1936 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 3/6/1936.

⁶⁴³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 1/7/1936.

⁶⁴⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 29/10/1936.

άδεια να μην ισχύσει το υποχρεωτικό των Λατινικών στις δύο τελευταίες τάξεις του Γυμνασίου.⁶⁴⁵ Αυτή την φορά το κοινοτικό αίτημα εισακούστηκε και η ελλαδική πλευρά ενέκρινε μια μέση λύση: το μάθημα δεν καταργήθηκε ολοκληρωτικά, αλλά κατέστη προαιρετικό από του έτους 1936/1937, με απόφαση του Υπουργείου Παιδείας (αριθμ. 97835, 24/12/1936).⁶⁴⁶

Η ανάγκη αλλαγής στην παρεχόμενη Κλασική Παιδεία και ρύθμισης της όλης παιδείας, με έμφαση στα πρακτικά μαθήματα και αλλαγή στην μορφή διδασκαλίας των Αρχαίων Ελληνικών, ανάγκη που συζητείτο κατά κόρον την δεκαετία του '50.⁶⁴⁷ Από τις αρχές της δεκαετίας του '50 η ΕΚΑ με συνεχείς προσπάθειες προς την ελληνική κυβέρνηση ζητούσε την μείωση των Αρχαίων Ελληνικών, προς όφελος των Νεοελληνικών και των ξένων γλωσσών, χωρίς, όμως, θετική ανταπόκριση από την ελληνική πλευρά. απεναντίας η απειλή της άρσης αναγνώρισης του Αβερωφείου ήταν μόνιμη. Συγκεκριμένα, ζητήθηκε από το Υπουργείο Παιδείας της Ελλάδος έγκριση για κατάργηση του μαθήματος των Αρχαίων Ελληνικών στο τμήμα θετικών επιστημών από το αρχαίο κείμενο και η διδασκαλία του από μετάφραση.⁶⁴⁸ Το ανώτατο εκπαιδευτικό συμβούλιο του Υπουργείου Παιδείας, όμως, απέρριψε το αίτημα της ΕΚΑ, που με την σειρά της ζήτησε επανεξέταση.⁶⁴⁹ Η κατάργηση των αρχαίων από το τμήμα θετικών επιστημών δεν εύρισκε σύμφωνο το ανώτατο εκπαιδευτικό συμβούλιο, που επέμενε στην άποψή του. Ο επιθεωρητής των αναγνωρισμένων σχολείων της Αλλοδαπής Ατσαβές κατέβαλλε προσπάθειες, ώστε το μάθημα να διδάσκεται μόνο για τον τύπο.⁶⁵⁰ Προς τα τέλη της δεκαετίας του '50 οι προτάσεις της Κοινότητας προς την ελληνική κυβέρνηση, που θα βοηθούσαν την εκπλήρωση του στόχου του Αβερωφείου γυμνασίου και θα προσέφεραν στους ελληνόπαιδες μία μέση εκπαίδευση σύμφωνη με τις ανάγκες της χώρας, συνοψίζονται ως εξής: ολοσχερής κατάργηση των Αρχαίων από το τμήμα θετικών επιστημών, τις τρεις πρώτες τάξεις του γυμνασίου και την Σαλβάγειο, υπέρ των Νεοελληνικών. Οι ώρες που θα περίσσευαν, θα δίνονταν στα Νεοελληνικά. Στις τρεις τελευταίες τάξεις του γυμνασίου θα διδάσκονται από το πρωτότυπο τα κείμενα ορισμένων εύκολων συγγραφέων.⁶⁵¹ Η πρόταση δεν έγινε δεκτή.

Ήταν γεγονός, ότι η διδασκαλία και η χρήση των ξένων γλωσσών δυσκόλευε τους μαθητές και δημιουργούσε κίνδυνο για την ορθή χρήση της ελληνικής γλώσσας. Η ελλαδική πλευρά, όμως, μέσω του επιθεωρητή Ατσαβέ επαίνεσε το άριστο επίπεδο των μαθητών, που οφειλόταν, στον ακραιφνή πατριωτισμό των Αλεξανδρινών, στην καλή απόδοση του σχολείου, στην φιλομάθεια των μαθητών και στην οικογένεια, που χρησιμοποιούσε αποκλειστικά την ελληνική γλώσσα.⁶⁵² Η συγκεκριμένη αναφορά του επιθεωρητή αποτελεί τιμή για το Αβερωφείο και την Κοινότητα, διότι κατόρθωσαν να διαμορφώσουν ένα πρόγραμμα σπουδών ικανοποιητικό για τις ανάγκες των ελληνοπαίδων, χωρίς να υπάρχει πάντοτε η ανάλογη κατανόηση και συνεργασία του ελληνικού κράτους.

⁶⁴⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 12/11/1936.

⁶⁴⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 9/3/1937.

⁶⁴⁷ Βλ. ενδεικτικά ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 30/1/1953, συνεδρ 10/9/1954 και συνεδρ 16/5/1957.

⁶⁴⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/9/1951.

⁶⁴⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/12/1951.

⁶⁵⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 1/2/1952.

⁶⁵¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 26/4/1957.

⁶⁵² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/6/1957.

Ένα άλλο θέμα που απασχόλησε την ελληνική πλευρά ήταν αυτό της συγκρότησης εξεταστικής επιτροπής απολυτηρίων εξετάσεων. Για πρώτη φορά το θέμα ετέθη από την εξόριστη στο Κάιρο ελληνική κυβέρνηση και αφορούσε όλους τους μαθητές των ελληνικών γυμνασίων της Αιγύπτου· συνάντησε, ωστόσο, την αντίδραση της ΕΚΑ, που πίστευε ότι με την κίνηση αυτή η ελληνική κυβέρνηση νομιμοποιούσε δυσάρεστες καταστάσεις και διαιωνίζε το πρόβλημα των ελληνικών σχολείων της χώρας,⁶⁵³ αφού η συγκρότηση εξεταστικών επιτροπών θα μονιμοποιούσε το ρεύμα των ομογενών προς την ανεξέλεγκτη ιδιωτική εκπαίδευση, με όλα τα δυσάρεστα, για την μόρφωση των παιδιών, αποτελέσματα. Η κυβέρνηση δέχθηκε το αίτημα της Κοινότητας.

Μετά τον πόλεμο η ίδια η ΕΚΑ έθεσε επιτακτικά την ανάγκη οργάνωσης των απολυτηρίων εξετάσεων των ελληνικών γυμνασίων της Αιγύπτου για να αυξηθεί το κύρος των απολυτηρίων των αναγνωρισμένων ελληνικών γυμνασίων και για να δώσει στους αποφοίτους το δικαίωμα πρόσβασης στα αιγυπτιακά πανεπιστήμια. Για την ικανοποίηση του εν λόγω αιτήματος απευθύνθηκε στην ελληνική κυβέρνηση ζητώντας την ψήφιση νόμου, που θα καθιέρωνε σε όλα τα αναγνωρισμένα ελληνικά γυμνάσια της Αιγύπτου από του σχολικού έτους 1947/48 την οργάνωση ενιαίων απολυτηρίων εξετάσεων, από εξεταστική επιτροπή ορισμένη από την Ελλάδα, υπό την προεδρία καθηγητού Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών.⁶⁵⁴ Η ΕΚΑ αποσκοπούσε σε δύο στόχους: την ωφέλεια στην εκπαίδευση των παιδιών και στην ανύψωση του κύρους των απολυτηρίων των γυμνασίων, ανύψωση που είχαν ήδη επιτύχει τα υπόλοιπα ξένα σχολεία. Το Υπουργείο Παιδείας αποδέχθηκε την πρόταση της ΕΚΑ και το νέο σύστημα εφαρμόστηκε για πρώτη φορά το 1949.⁶⁵⁵ Οι καθηγητές εστάλησαν από την Ελλάδα και οι εξετάσεις διενεργήθηκαν σε τρεις πόλεις, Αλεξάνδρεια, Κάιρο και Μανσούρα, με θέματα που ορίστηκαν από την Ελλάδα.

Η ελληνική κυβέρνηση, ακόμη, ζητούσε να αποστέλλονται κάθε χρόνο στο Υπουργείο Παιδείας τα ονόματα των εγγραφομένων,⁶⁵⁶ ενώ ιδιαίτερη μέριμνα επιδείχθηκε για την εγγραφή των μαθητών του γυμνασίου στα μητρώα αρρένων, για στρατολογική χρήση· η εγγραφή ήταν υποχρεωτική και το ανάλογο πιστοποιητικό ήταν απαραίτητο για την εγγραφή τους στο σχολείο.⁶⁵⁷

Ένας άλλος τομέας, όπου η Κοινότητα ζήτησε την ελληνική παρέμβαση ή χρησιμοποίησε ως παράδειγμα την ελλαδική τακτική ήταν ο οικονομικός τομέας. Οι καθηγητές του σχολείου ήταν καταρχήν κοινοτικοί υπάλληλοι, οπότε οι οικονομικές τους απολαβές καθορίζονταν από την Κοινότητα και σε συνεννόηση μ' αυτήν. Λαμβανόταν, ασφαλώς, υπόψη και το ύψος των μισθών στην Ελλάδα, όμως, οι συνθήκες ζωής στην Αλεξάνδρεια ήταν πολύ διαφορετικές από τις αντίστοιχες ελλαδικές.⁶⁵⁸ Όπως αναλύεται και στο οικείο μέρος η γενική οικονομική κατάσταση

⁶⁵³ Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ προς τον Υπουργό Παιδείας Χ Σγουρίτσα, 14/8/1944, ΑΕΚΑ, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 537, 1944, "Εξεταστική Επιτροπή Απολυτηρίων".

⁶⁵⁴ Αριθμ. 903/457, 7/5/1947, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 129, (προέδρου 1947/1948) και άνευ αριθμ. 11/11/1947, όπ.

⁶⁵⁵ Άνευ αριθμ., 20/1/1948, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 131 (προέδρου 1948) και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/1/1949.

⁶⁵⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 31/1/1939.

⁶⁵⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 22/4/1916 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 18/31/5/1916.

⁶⁵⁸ Ενδεικτικά αναφέρουμε την επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Μιχαήλ Σαλβάγου προς την γενικό πρόξενο της Ελλάδος στην Αλεξάνδρεια (20/3/7/1920), με την οποία ζητούσε το πρόξενο να πληροφορηθεί από το Υπουργείο Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαιδεύσεως τους νόμους για την μισθοδοσία των εκπαιδευτικών στην Ελλάδα, ώστε να διαπιστωθεί κατά

των καθηγητών του Αβερωφείου (όπως και των υπολοίπων εκπαιδευτηρίων) δεν ήταν ιδιαίτερα ικανοποιητική· τουναντίον, πολλές φορές οι καθηγητές απευθύνονταν στην ΕΚΑ ζητώντας βελτίωση των μισθών, για να μπορέσουν να επιβιώσουν στην Αλεξάνδρεια, ενώ η Κοινότητα με την σειρά της, ευρισκόμενη σε δύσκολη οικονομική κατάσταση, αρνιόταν τις περισσότερες φορές, την αιτούμενη αύξηση, με κάποιες, βέβαια, εξαιρέσεις. Στο θέμα, όμως, παρενέβη, κάποιες φορές η ελληνική κυβέρνηση.

Ειδικότερα, το 1920 η ΕΚΑ κατέθεσε πρόταση, με την οποία ζητούσε να συζητηθεί το θέμα των αυξήσεων στα πλαίσια του προϋπολογισμού του 1920, σε συνάρτηση με τις αυξήσεις στην Ελλάδα.⁶⁵⁹ Ταυτόχρονα, ζήτησε πληροφορίες από το Υπουργείο παιδείας της Ελλάδας για τους μισθούς των εκεί εκπαιδευτικών και αναλόγως να αποφασίσει αν θα κανονίσει τους μισθούς ανάλογα με τους εν Ελλάδι ή αν θα προχωρήσει στην απόλυση των εκπαιδευτικών.⁶⁶⁰ Λίγες μέρες μετά ελήφθη η πληροφορία για τους μισθούς στην Ελλάδα. Οι καθηγητές α΄ τάξεως λάμβαναν μισθό 600 δραχμών και είχαν τρεις προσαυξήσεις των 50 δραχμών με την συμπλήρωση, τριετίας, δεκαετίας και εικοσαετίας.⁶⁶¹

Την ίδια περίοδο ετέθη και το ζήτημα της συνταξιοδότησης των καθηγητών, καθώς το θέμα ωριμάζε. Το 1924 η Κοινότητα έθεσε το θέμα, με τον πλέον επίσημο τρόπο, στον γενικό Πρόξενο της Ελλάδος.⁶⁶² Ως βάση της συζητήσεως ετέθη ο νόμος 3179, «Περί του προσωπικού των σχολείων Θράκης», άρθρο 5.⁶⁶³ Το αποτέλεσμα ήταν θετικό και οι Έλληνες το γένος εκπαιδευτικοί των ελληνικών εκπαιδευτηρίων της Αιγύπτου εντάχθηκαν στους περί συντάξεως νόμους.⁶⁶⁴ Με την πάροδο του χρόνου υπήρξαν και αρκετές αλλαγές στο καθεστώς των συντάξεων. Το 1928 ανακοινώθηκε έγγραφο του Υπουργείου Παιδείας που ανακοίνωνε ότι οι υπηρετούντες στα αναγνωρισμένα σχολεία αλλοδαπής εκπαιδευτικοί δεν υποχρεούνται στην καταβολή κρατήσεων, υπέρ των συντάξεων τους, για την υπηρεσία τους σ' αυτά.⁶⁶⁵ Το 1931 ρυθμίστηκαν οι όροι για την χορήγηση σύνταξης (35 έτη υπηρεσίας και συμπλήρωση του 65^{ου} έτους της ηλικίας).⁶⁶⁶ Το 1933 η ΕΚΑ ζήτησε από την ελληνική κυβέρνηση να εξαιρεθούν οι διδάσκοντες στα σχολεία της από την ισχύ των νόμων (2112/11-3-1920 και 4558/19-4-1930) που ρυθμίζουν τα

πόσο τα αιτήματα των εκπαιδευτικών στην Αλεξάνδρεια (1920) ήταν δίκαια, βλ. ό π., ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 21, (1920/1921).

⁶⁵⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 6/19/3/1920.

⁶⁶⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 19/2/7/1920. Επίσης, επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ (20/3/7/1920) προς το Υπουργείο Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαιδύσεως, μέσω του γενικού Προξενείου, με αίτημα την αποστολή πληροφοριών για τις οικονομικές απολαυές των εκπαιδευτικών στην Ελλάδα, ώστε να ελεγχθεί το δίκαιο ή όχι των αιτημάτων των εκπαιδευτικών στην Αλεξάνδρεια., βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 21, (1920/1921), σ 36. Η απειλή για απόλυση των εκπαιδευτικών και πρόσληψη νέων με λιγότερες απαιτήσεις είναι ένα νέο στοιχείο. Αποδεικνύει την αποφασιστικότητα της ΕΚΑ για δυναμική και μόνιμη αντιμετώπιση των χρόνιων αιτημάτων των εκπαιδευτικών της, αλλά ταυτόχρονα δείχνει και το μέγεθος της οικονομικής κρίσης που διερχόταν.

⁶⁶¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 9/22/7/1920.

⁶⁶² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 4/11/1924.

⁶⁶³ Σύμφωνα μ' αυτόν τον νόμο μπορούσε να απονεμηθεί σύνταξη και στους εκπαιδευτικούς της Αλεξάνδρειας (και της υπόλοιπης Αιγύπτου), ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 25/2/1925 και **ΦΕΚ**, 7 Αυγούστου 1924, τευχ Α., αρ 186.

⁶⁶⁴ «Εκθεσις πεπραγμένων της επιτροπής της Ελληνικής εν Αλεξανδρεία Κοινότητος του έτους 1924», ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ 41, (1925), σ 39056.

⁶⁶⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 19/6/1928.

⁶⁶⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 16/5/1931.

«περί υποχρεωτικής καταγγελίας συμβάσεως ιδιωτικών υπαλλήλων», αφού είχαν εξασφαλίσει σύνταξη από το ελληνικό κράτος με το Ν Δ. 28-4/1923 και του νόμου 3179/5-8-1924.⁶⁶⁷

Γύρω στα 1937 η ελληνική κυβέρνηση έλαβε μια απόφαση, που έπληττε τα ελληνικά σχολεία του εξωτερικού· αποφάσισε να μην θεωρούνται συντάξιμα τα έτη υπηρεσίας στα σχολεία της αλλοδαπής, άρα και της Αιγύπτου. Την πληροφορία για την δυσμενή αυτή εξέλιξη, μάς την παρέχει επιστολή⁶⁶⁸ του προέδρου της ΕΚΑ Μ Σαλβάγου προς τον γενικό Πρόξενο της Ελλάδος Χρ Διαμαντόπουλο, στην οποία αναφέρονται τα γεγονότα που δικαιολογημένα οδηγούσαν σε δυσοίωνες προβλέψεις για το μέλλον της ελληνικής εκπαίδευσης στην Αλεξάνδρεια και ζητούνταν η συνδρομή του Προξένου στην προσπάθεια της ΕΚΑ για αλλαγή της κυβερνητικής απόφασης. Ο πρόεδρος αναφέρθηκε στο γεγονός της απροθυμίας του υπάρχοντος προσωπικού να παραμείνει στην χώρα, αλλά και στην χαρακτηριστική έλλειψη ενδιαφέροντος νέων στην ηλικία ελλαδικών καθηγητών να υπηρετήσουν στην Αλεξάνδρεια, λόγω του μη συντάξιμου της υπηρεσίας τους. Ενδιαφέρον έδειχναν μόνο γέροι και συνταξιούχοι. Οπότε, μετά το πέρας του έτους τα ελληνικά σχολεία της πόλης –βάσεις και πνεύμονες της παροικίας, κατά τον πρόεδρο⁶⁶⁹–κινδύνευαν να σταματήσουν την λειτουργία τους, ελλείψει εκπαιδευτικών, με όλα τα δυσάρεστα επακόλουθα που αυτό συνεπαγόταν.

Το 1938 η ΕΚΑ έκανε δεκτή την πρόταση της Ελληνικής Διδασκαλικής Ενώσεως για την ίδρυση Ιδιαίτερου Ταμείου Προνοίας Εκπαιδευτικών, το οποίο προικοδοτούνταν ετησίως με το ποσό που η επιτροπή Ταμείου Φιλανθρωπικής και Εκπαιδευτικής Προνοίας διέθετε για τον σκοπό αυτό, από το συνολικό ποσό που διανεμόταν στις ελληνικές κοινότητες.⁶⁷⁰ Με το ταμείο αυτό προσπαθούσαν, όσο ήταν εφικτό, να εξισορροπήσουν την απώλεια των συντάξεων. Πάντως, το φθινόπωρο του ίδιου έτους η ελληνική κυβέρνηση έδειξε ενδιαφέρον για την τακτοποίηση του θέματος απονομής συντάξεως των εκπαιδευτικών, γεγονός που ικανοποίησε την ΕΚΑ.⁶⁷¹

Το 1940 δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως το Διάταγμα διαβάθμισης των εκπαιδευτικών και ρύθμισης της συνταξιοδότησής τους,⁶⁷² ωστόσο η τελική ρύθμιση έγινε το 1954. Η στέρηση της σύνταξης οφειλόταν στην συμμετοχή των εκπαιδευτικών στο ταμείο Προνοίας Προσωπικού της Κοινότητας. Κατόπιν ενεργειών της ΕΚΑ και με την ευνοϊκή γνωμάτευση του Υπουργείου Παιδείας, του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους και του Ελεγκτικού Συνεδρίου, κατατέθηκε και ψηφίστηκε στην Βουλή των Ελλήνων νομοσχέδιο που επέτρεπε στους εκπαιδευτικούς να επωφελούνται των ευεργετημάτων του Ταμείου Προνοίας Προσωπικού, χωρίς απώλεια του δικαιώματος συνταξιοδότησεως του από το ελληνικό κράτος.⁶⁷³

Σημαντική εξέλιξη την δεκαετία του '30 αποτέλεσε η ίδρυση του Ταμείου Εκπαιδευτικής και Φιλανθρωπικής Προνοίας, στην ελληνική πρεσβεία στο Κάιρο.⁶⁷⁴ Η ίδρυση του ήταν απόρροια των πολλών και ποικίλων πιέσεων των ελληνικών κοινοτήτων της Αιγύπτου προς την ελληνική κυβέρνηση, με σκοπό την οικονομική

⁶⁶⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/6/1933.

⁶⁶⁸ 14/12/1937, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ. 77 (προέδρου 1937-1938).

⁶⁶⁹ Ο π.

⁶⁷⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 5/5/1938.

⁶⁷¹ Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Μ Σαλβάγου προς τον γενικό Πρόξενο της Ελλάδος Κ Βαλτή, 15/10/1938, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ. 82 (προέδρου 1938), σ. 140.

⁶⁷² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 11/12/1940.

⁶⁷³ ΕΚΑ, Λογοδοσία έτους 1954, σ. κ'.

⁶⁷⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 18/12/1934.

ενίσχυσή τους. Οποσδήποτε αποτέλεσε ένδειξη νέας τροπής στις σχέσεις της Ελλάδας με τις ελληνικές παροικίες της Αιγύπτου λόγω και της διαφαινόμενης από τότε επικείμενης διαρροής των Ελλήνων.⁶⁷⁵

Είδαμε ότι η ΕΚΑ από τις αρχές του '30 εντονότερα από ότι παλαιότερα κατέβαλλε μεγάλες προσπάθειες για την όσο το δυνατόν καλύτερη διαχείριση των ιδρυμάτων της, που παρόλες τις προσπάθειες, αποτελούσαν μόνιμη πηγή οικονομικών προβλημάτων. Η ένταση των προσπαθειών της αυξήθηκε λόγω του διαφαινόμενου κινδύνου παύσης της λειτουργία των ιδρυμάτων, με ταυτόχρονη στροφή προς την ελληνική κυβέρνηση, για την παροχή βοήθειας, έχοντας ως δίαυλο επικοινωνίας το γενικό προξενείο της Ελλάδος, αλλά και τις κατευθείαν επαφές του προέδρου της με υπουργούς της κυβέρνησης.⁶⁷⁶

Σημαντικές επιπτώσεις στην ιστορία του σχολείου είχαν οι πολιτικές περιπέτειες στην Ελλάδα κατά τον εικοστό αιώνα. Χαρακτηριστική περίπτωση αποδείχθηκε η βίωση από την παροικία της Αλεξανδρείας του Εθνικού Διχασμού κατά τα έτη 1916-1917. Ήδη από το 1912 η Κοινότητα είχε επιδείξει φιλοβενιζελικές τάσεις.⁶⁷⁷ Όταν, όμως, έφθασαν τα κρίσιμα έτη, η ΕΚΑ δεν κρατήθηκε στο ύψος των περιστάσεων. Η κοινότητα, μαζί με μεγάλο μέρος της παροικίας έλαβαν ενεργό μέρος σ' αυτή την θλιβερή σελίδα της νεώτερης ελληνικής ιστορίας, υποστηρίζοντας τον Ελευθέριο Βενιζέλο και αντιμετωπίζοντας εχθρικά την πλευρά του βασιλιά Κωνσταντίνου, αντί να προτιμήσουν την ουδετερότητα.⁶⁷⁸ Το κακό ήταν ότι η αντιπαλότητά τους δεν περιορίστηκε στο πρόσωπο του άνακτα και στον θεσμό της βασιλείας, αλλά επεκτάθηκε και στους φιλοβασιλικούς ομογενείς της Αλεξανδρείας.⁶⁷⁹ Ο διχασμός άγγιξε και το Αβερώφειο γυμνάσιο, όταν αποφασίστηκε

⁶⁷⁵ **Ευθυμίου Σουλογιάννη**, *Η θέση των Ελλήνων στην Αίγυπτο*, Δήμος Αθηναίων - Πολιτισμικός Οργανισμός, Αθήνα 1999, σσ 155-156.

⁶⁷⁶ Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Μ Σαλβάγου στον πρέσβη της Ελλάδος στην Αίγυπτο Βασίλειο Δενδραμή, 12/4/1934, ΑΥΕ, Β' πολιτική, 1934, Β/10/Η. Στην επιστολή ο πρόεδρος επίσημα δήλωνε ότι η ΕΚΑ θα προχωρούσε στην διακοπή της λειτουργίας των σχολείων Μ Ε., αν η ελληνική κυβέρνηση δεν ερχόταν αργώς στο δύσκολο έργο της. Οι απαιτήσεις της Κοινότητας ήταν 10.000 λ. Αιγ., από τις οποίες οι 5.000 λίρες θα δίνονταν σαν ενίσχυση της μισθοδοσίας των εκπαιδευτικών και οι άλλες 5.000 λίρες θα χορηγούνταν, συμπληρωματικά, ώστε να ολοκληρωθεί η ζητούμενη κυβερνητική επιχορήγηση των 10.000 λιρών ετησίως. Στην επιστολή εκτός από τις δύο προτάσεις υπήρχε και μια αναφορά των επαφών που είχε ο πρόεδρος στην Αθήνα με τους υπουργούς Οικονομικών και Εξωτερικών Λοβέρδο και Μάξιμο, στους οποίους παρουσάσσε διεξοδικά την οικονομική κατάσταση και τα αιτήματα της ΕΚΑ. Λίγους μήνες αργότερα η ΕΚΑ, με νέα επιστολή του προέδρου της (28/8/1934), ζήτησε την επίσημη ψήφιση του νόμου, επισείοντας το κίνδυνο της καταστροφής σε περίπτωση βραδύτητας, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ. 62 (πρόεδρου 1934).

⁶⁷⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 28/12/3/1912.

⁶⁷⁸ Η Κοινότητα μπορούσε κάλλιστα και είχε το δικαίωμα να υποστηρίξει την πλευρά που προτιμούσε και που πίστευε ότι εξυπηρετεί καλύτερα τα συμφέροντα της μητροπολιτικής Ελλάδας, χωρίς να φθάσει σε ακρότητες. Πολύ περισσότερο επειδή επρόκειτο για Κοινότητα εκτός Ελλάδας, του απόδημου Ελληνισμού, ίσως να ήταν προτιμητέα η ουδετερότητα, ώστε και ο διχασμός με τις αρνητικές συνέπειες να αποφευχθεί και να μην διασυρθεί το όνομα των Ελλήνων στο εξωτερικό.

⁶⁷⁹ **Φιλίππου Στεφ. Δραγούμη**, *Ημερολόγιο Αλεξάνδρεια* 1916, εκδόσεις Δωδώνη, 1984, σσ 23-167. **Αντωνίου Α. Σακτούρη**, *Αναμνήσεις εκ του διπλωματικού μου σταδίου* (1897-1933), Κάιρο 1951, σσ 123-134. Αξίζει να αναφερθεί και ένα άλλο περιστατικό, ενδεικτικό του κλίματος που επικρατούσε στην ομογένεια. Ο πρόεδρος της ΕΚΑ Μ Συναδινός ζήτησε στις 20 Μαΐου 1918 από τον Παλαιολόγο Γεωργίου να διανείμει 650 αντίτυπα του λόγου του

από τους Κοινοτικούς η απόλυση όσων καθηγητών δεν είχαν προσχωρήσει στην βενιζελική Κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης, ενώ διατάχθηκε έρευνα, αν ομάδα μαθητών του γυμνασίου έστειλε αντιπροσωπεία στην Δοξολογία που οργάνωσε το Βασιλικό Προξενείο της Ελλάδας.⁶⁸⁰ Τα πνεύματα ήταν σε τέτοιο σημείο οξυμμένα, ώστε με την παραμικρή αφορμή δημιουργούνταν παρεξηγήσεις.⁶⁸¹ Οι αναστάτωση από την αντιπαλότητα των δύο παρατάξεων⁶⁸² συνεχίστηκε περίπου ως το φθινόπωρο του 1922, οπότε η εθνική συμφορά στις πατρίδες της Ανατολής δημιούργησε νέα δεδομένα στην παροικία.⁶⁸³ Προηγουμένως, η ΕΚΑ είχε προσχωρήσει στην Ελληνική Επιτροπή Εθνικής Αμυνας,⁶⁸⁴ ενώ είχε στείλει εμπιστευτικά τηλεγραφήματα στον Ελευθέριο Βενιζέλο και στον Βασίλεα Κωνσταντίνο, ευελπιστώντας σε μία θετική κατάληξη της περιπέτειας της Μικράς Ασίας, ελπίδα που, δυστυχώς, διαψεύστηκε.⁶⁸⁵

Το κύμα προσφύγων που δέχθηκε η αλεξανδρινή παροικία αύξησε σημαντικά τον αριθμό των ομογενών και, ταυτόχρονα, αύξησε τον αριθμό των μαθητών στα κοινοτικά σχολεία. Η ΕΚΑ απεδέχθη οι πρόσφυγες μαθητές να εγγράφονται δωρεάν παράλληλα, έγινε έκκληση στους ομογενείς για ενίσχυση αυτών των μαθητών στις ανάγκες που είχαν ιδιαίτερα κατά την διάρκεια του πρώτου έτους στην Αλεξάνδρεια.⁶⁸⁶ Προηγουμένως, όμως, είχε τακτοποιήσει το καθεστώς εγγραφής και φοίτησης (σε συνδυασμό με το άρθρο 9 του εσωτερικού κανονισμού) των εκ Μικράς Ασίας μαθητών που προσήλθαν για εγγραφή μετά την 1^η Οκτωβρίου 1923. Έτσι, Α' Οι πρόσφυγες μαθητές και μαθήτριες έγιναν αποδεκτοί στις εξετάσεις του Ιουνίου οποτεδήποτε και αν εγγράφηκαν στα σχολεία. Β' Οι απουσίες τους λόγω βραδείας εγγραφής στα σχολεία θεωρήθηκαν δικαιολογημένες. Γ' Οι έχοντες μέχρι 200 δικαιολογημένες απουσίες έγιναν δεκτοί στις εξετάσεις του Ιουνίου 1923. Δ' Οι έχοντες δικαιολογημένες απουσίες πέρα των διακοσίων παραπέμφθηκαν τον Σεπτέμβριο. Ε' Οι έχοντες παραπάνω από 200 δικαιολογημένες απουσίες, αλλά

Υπουργού Εσωτερικών Εμμανουήλ Ρεπούλη, που εξεφώνησε ως πανηγυρικό στις 25/3/1918, "κατόπιν προτάσεως του Συνδέσμου Φιλελευθέρων Αιγύπτου", βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 16 (προέδρου 1918).

⁶⁸⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 22/4/6/1917.

⁶⁸¹ Ενδεικτικά αναφέρεται ένα περιστατικό «πολιτικής» φύσεως που προκλήθηκε κατά λάθος, κατά την εορτή της 25^{ης} Μαρτίου, επειδή ο Παλαιολόγος Γεωργίου δεν προσφώνησε τον διπλωματικό πράκτορα της προσωρινής κυβερνήσεως Αντώνιο Σακτούρη και τον στρατηγό Λαπαθιώτη. Η παρεξήγηση λύθηκε, όταν ο Γεωργίου έδωσε εξηγήσεις, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 21/6/3/1917.

⁶⁸² Ενδεικτικά αναφέρονται οι ταραχές, που προκλήθηκαν κατά την εορτή των Τριών Ιεραρχών στις 31/13/2/1921, όταν ομάδα φιλοβασιλικών προσπάθησε να αναρτήσει φωτογραφία του Βασιλιά Κωνσταντίνου, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ συνεδρ 1/14/2/1921.

⁶⁸³ Η ελληνική παροικία της Αλεξάνδρειας επιθυμούσε διακαώς την ευόδωση των εθνικών πόθων, με την απελευθέρωση της Μικράς Ασίας και την ενσωμάτωση της στην Ελλάδα. Χαρακτηριστικά αναφέρεται η τέλεση επιμνημόσυνης δέησης στον ναό του Ευαγγελισμού και η τελετή μνήμης στην Αίθουσα του γυμνασίου εις μνήμην του Αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Παλαιολόγου από την Κοινή Επιτροπή των Αλύτρωτων Ελλήνων, στις 3/16/ Ιουνίου του 1918, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 25/7/6/1918.

⁶⁸⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 17/30/3/1922.

⁶⁸⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 29/11/9/1922.

⁶⁸⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 4/10/1923. Αζίζει να σημειωθεί ότι η ΕΚΑ επιθυμούσε να συμπυκνώσει όλες τις φιλάνθρωπες ενέργειες του Ελληνισμού της Αιγύπτου, διοργανώνοντας εράνους υπέρ των θυμάτων της Μικράς Ασίας, ελπίζοντας ότι η ανταπόκριση στον έρανο θα είναι ανάλογη της δυστυχίας και των περιστάσεων, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 23/6/10/1922, 8/21/10/1922.

υπέστησαν ευδοκίμως τις εξετάσεις της Α΄ και Β΄ τριμηνίας έγιναν δεκτοί στις εξετάσεις του Ιουνίου. Στ΄ Για τους έχοντες αδικαιολόγητες εξουσίες εφαρμόστηκε το άρθρο του κανονισμού ως είχε και Ζ΄ Η εν λόγω ρύθμιση ισχύει για το σχολικό έτος 1922-1923.⁶⁸⁷

Αξίζει να σημειωθεί ότι η ΕΚΑ επιθυμούσε να συμπυκνώσει όλες τις φιλάνθρωπες ενέργειες του Ελληνισμού της Αιγύπτου, διοργανώνοντας εράνους υπέρ των θυμάτων της Μικράς Ασίας, ελπίζοντας ότι η ανταπόκριση στον έρανο θα είναι ανάλογη της δυστυχίας και των περιστάσεων.⁶⁸⁸ Με τις ως άνω ρυθμίσεις η Κοινότητα βοήθησε ουσιαστικά τους πρόσφυγες που κατέφυγαν στην Αλεξάνδρεια να ενσωματωθούν στην παροικία και, με την σειρά τους, να συμβάλλουν αποφασιστικά στην ανάπτυξη και ευημερία της, που παρατηρήθηκε τα επόμενα χρόνια. Ταυτόχρονα, όμως, με την απορρόφηση αριθμού προσφύγων, βοήθωσε και την Ελλάδα στην προσπάθειά της να περιθάλψει και να δώσει εναλλακτικές λύσεις στους πρόσφυγες του 1922.

Η ΕΚΑ συμπαράσταθη σε κάθε αγώνα του Ελληνισμού για την ελευθερία· αυτό έπραξε και με την περίπτωση της Κύπρου το 1931. Η ΕΚΑ συμπαράσταθη στον αγωνιζόμενο Κυπριακό λαό, με ψήφισμα,⁶⁸⁹ στο οποίο χαιρέτιζε τον αγώνα των Κυπρίων, θεωρώντας τον ιερό, διότι αφορούσε την Ελευθερία της νήσου και του λαού της, θεωρούσε απαράδεκτο το γεγονός ότι οι Κύπριοι, λαός ελληνικός και πολιτισμένος, στερούνταν την ελευθερία του και έκανε έκκληση σε όλους τους πολιτισμένους λαούς της γης και ιδιαίτερα στον αγγλικό για την απόδοση της ελευθερίας στην Κύπρο. Στις 15 Νοεμβρίου η Κοινοτική Επιτροπή συμμετείχε στο πάνδημο μνημόσυνο, στον ναό του Ευαγγελισμού, των θυμάτων της Κύπρου.⁶⁹⁰

Μετά το 1936 και την επιβολή της δικτατορίας της 4^{ης} Αυγούστου στην Ελλάδα, ιδρύθηκε στην Αλεξάνδρεια παράρτημα της Εθνικής Οργάνωσης Νεολαίας. Οι υπεύθυνοι του παραρτήματος ζήτησαν από την Κοινότητα την συμμετοχή των μαθητών σ΄ αυτήν την οργάνωση.⁶⁹¹ Η ΕΚΑ δεσμεύτηκε να μελετήσει το θέμα, αλλά τελικά απέρριψε το αίτημα, όπως και το αίτημα για εγκατάσταση του παραρτήματος στο Σιάτμυ και λειτουργία του κατά τις απογευματινές ώρες, επειδή ο χώρος χρησιμοποιόταν για τα μελετητήρια και τις νυκτερινές σχολές, ενώ ήταν δεδομένη η επιθυμία της Κοινότητας ο χώρος των ελληνικών σχολείων να μείνει ακομμάτιστος, αφιερωμένος στην εκπαίδευση και μόνο.⁶⁹² Μία παραχώρηση έγινε μόνο στην ΕΟΝ· της επιτράπηκε να πουλήσει το περιοδικό της στους μαθητές των σχολείων, αλλά αυτή η απόφαση ελήφθη μετά την κήρυξη του πολέμου.⁶⁹³

Η ΕΚΑ και ολόκληρη η αλεξανδρινή παροικία συμμετείχαν ενεργά στον αγώνα της Ελλάδος για την απόκρουση της ιταλικής επίθεσης. Ο αλεξανδρινός Ελληνισμός διατήρησε καθόλη την διάρκεια των πολεμικών επιχειρήσεων ακμαίο το εθνικό του φρόνημα και βοήθησε το εμπόλεμο μητροπολιτικό κέντρο, με την αποστολή υλικού, αλλά κυρίως, με την επιστράτευση πολλών αλεξανδρινών στις τάξεις του ελληνικού στρατού ως τον Μάιο του 1941, αλλά και έπειτα, όταν τμήμα

⁶⁸⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/6/1923.

⁶⁸⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 23/6/10/1922, 8/21/10/1922 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/6/1923.

⁶⁸⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ συνεδρ 13/11/1931 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Ι 104, 1931, "Ψήφισμα υπέρ του εθνικού αγώνος των Κυπρίων 1931".

⁶⁹⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 19/11/1931.

⁶⁹¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 31/1/1939.

⁶⁹² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 25/4/1939.

⁶⁹³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 28/2/1941.

των ελληνικών δυνάμεων βρέθηκε εξόριστο στην Αίγυπτο και στην Μέση Ανατολή.⁶⁹⁴

Το 1942 τρεις μαθητές της Ε΄ τάξης του Αβερωφείου (γεννημένοι το 1922 ή το 1923) επιστρατεύτηκαν.⁶⁹⁵ Ο πρόεδρος της ΕΚΑ απευθύνθηκε στον αντιπρόεδρο της ελληνικής κυβέρνησης και Υπουργό Στρατιωτικών Εμμανουήλ Τσουδερό, ζητώντας να λάβουν οι μαθητές αναβολή κατάταξης για ένα έτος, για να μπορέσουν να ολοκληρώσουν την φοίτησή τους στο γυμνάσιο και να λάβουν το απολυτήριο. Δεν γνωρίζουμε την τύχη του αιτήματος, πάντως, το επόμενο έτος, παρόμοιο αίτημα απερρίφθη. Δύο έτη αργότερα ζητήθηκε εκ νέου αναβολή στράτευσης από την ελληνική κυβέρνηση, παρόλο που το περασμένο έτος η κυβέρνηση δεν έδειξε κάποια ευαισθησία. Το νέο στοιχείο ήταν η υπόσχεση του υπουργού Παιδείας να μελετηθεί το θέμα, αφού η Κοινότητα ζητούσε να μπορέσουν οι μαθητές να αποφοιτήσουν πρώτα από το γυμνάσιο και μετά να επιστρατευτούν.⁶⁹⁶

Δυστυχώς, οι ελλαδικές συγκρούσεις μεταφέρθηκαν άλλη μια φορά στους Αιγυπτιώτες, ιδιαίτερα μετά την λήξη του πολέμου και την έναρξη του εμφύλιου πολέμου. Σ΄αυτά τα δύσκολα χρόνια της δεκαετίας του '40, με τις ιδεολογικές συγκρούσεις, υπήρχε απαγόρευση, επ΄απειλή οριστικής αποβολής, συμμετοχής σε πολιτικές ομάδες ή η αναφορά σε πολιτικά θέματα. Οποιοδήποτε κρούσμα αντιμετωπιζόταν με αυστηρότητα. Τέτοια πρέπει να ήταν και η περίπτωση μιάς μαθήτριας της Β΄ γυμνασίου. Η μαθήτρια εκφράστηκε "αντεθνικά" μέσα στην τάξη της και αρνήθηκε να ζητήσει συγγνώμη, όταν της ζητήθηκε· οι γονείς της αρνήθηκαν, επίσης, να την προτρέψουν να ζητήσει συγγνώμη. Η Εφορεία αποφάσισε την οριστική αποβολή της από τα κοινοτικά σχολεία και την ανακοίνωση της απόφασης σε όλες τις μαθήτριες του γυμνασίου θηλέων. Ακόμη, ζητήθηκε από τον Πρόξενο Κ Βαλτή να καλέσει τους γονείς της και να τους επιπλήξει αυστηρά, αφού στην κακή τους διαπαιδαγώγηση οφειλόταν η αντεθνική συμπεριφορά της μαθήτριας.⁶⁹⁷

Βέβαια, παρόμοια απαγόρευση υπήρχε και για τους εκπαιδευτικούς και η Εφορεία έσπευδε, κάθε φορά που διατυπωνόταν τέτοια κατηγορία, να αποσείσει από τα σχολεία την κατηγορία, δηλώνοντας ότι οι εκπαιδευτικοί ασχολούνται μόνο με το λειτούργημά τους, αρνούμενοι να συμμετάσχουν σε πολιτικές ή κοινωνικοπολιτικές οργανώσεις ή συζητήσεις, καταπολεμώντας κάθε αντιπατριωτική κίνηση που θα εμφανιζόταν στα σχολεία.⁶⁹⁸

Το θέμα ήταν αρκετά περίπλοκο και συνδέεται με το αριστερό κίνημα στην Αίγυπτο. Η αντίδραση στο αριστερό κίνημα ξεκινάει την δεκαετία του '30. Το 1935 ο Υπουργός Θρησκευμάτων και Παιδείας Βασίλης Τουρκοβασίλης, με επιστολή του⁶⁹⁹ πληροφορούσε το Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδας ότι η εκπαίδευση στην Αίγυπτο δεν ικανοποιούσε τους "εθνικούς σκοπούς", λόγω της παρουσίας αριστεριζόντων στοιχείων, που προκαλούσαν συστηματικά την παραμέληση του εθνικού και θρησκευτικού φρονηματισμού και απομάκρυναν την παιδεία από το πνεύμα που έπρεπε να τήν διέπει. Ζητούσε να συστήσει το Υπουργείο Εξωτερικών, μέσω των ελληνικών διπλωματικών αρχών, στα σχολεία την εργασία βάσει των ελληνικών ιδανικών και των κατευθυντηρίων γραμμών της ελληνικής κυβέρνησης

⁶⁹⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 11/12/1940 και "Οι Αιγυπτιώται εις τας επάλξεις-η συμβολή του Αιγυπτιώτου Ελληνισμού εις τον εθνικό αγώνα 1940-1945", έκδοσις εφημερίδος "Ανατολή", Αλεξάνδρεια 1946.

⁶⁹⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 25/6/1942.

⁶⁹⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 18/7/1944.

⁶⁹⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 23/2/1944.

⁶⁹⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 22/10/1946.

⁶⁹⁹ Επιστολή, αριθμ. 78878, 19/10/1935, ΑΥΕ, 1937, Β/10^α/ΑΓ.

και ως προς την χρησιμοποιούμενη γλώσσα και σε όλους τους άλλους τομείς. Διαφορετικά το Υπουργείο Παιδείας θα προχωρούσε στην άρση της αναγνώρισης των μη συμμορφούμενων σχολείων. Στην επιστολή αυτή απάντησε ο υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας Ιωάννης Θεοτόκης,⁷⁰⁰ ζητώντας συγκεκριμένα στοιχεία, για να διαταχθεί έρευνα και να επιβληθούν κυρώσεις στους υπαιτίους.

Ένα έτος αργότερα ο πατέρας κάποιου μαθητή του Αβερωφείου Γυμνασίου κατήγγειλε τον γυμνασιάρχη Φτυαρά για διάνομη βιβλίων με κομμουνιστικό περιεχόμενο. Τα βιβλία αυτά είχαν επιδράσει σε αρκετούς μαθητές, ενώ η δραστηριότητα του Φτυαρά έγινε αντιληπτή από άτομα εκτός του σχολικού περιβάλλοντος, που κατήγγειλαν τα τεκταινόμενα στον πρόεδρο της ΕΚΑ. Ο γυμνασιάρχης, προ του ενδεχομένου να συλληφθεί, κατόρθωσε να εξαφανίσει τα ύποπτα βιβλία. Η καταγγελία έγινε στον Υφυπουργό παρά τω πρόεδρω της Κυβερνήσεως Κοσμά Μπουρμπούλη.⁷⁰¹ Με την καταγγελία του ζητούσε να γίνει έρευνα και στο σπίτι μαθητή, γνωστού για τις αριστερές πολιτικές πεποιθήσεις του. Τον γυμνασιάρχη Φτυαρά υπερασπίστηκε ο γενικός πρόξενος της Ελλάδας Κ Βαλτής,⁷⁰² ο οποίος, μετά από έρευνα που πραγματοποίησε στο Αβερλώφιο διαπίστωσε ότι ο Φτυαράς είχε δεχθεί την δωρεά 500 βιβλίων, τα οποία και διένειμε στους μαθητές, χωρίς να γνωρίζει για ένα-δύο βιβλία φιλοσοβιετικά, που υπήρχαν μεταξύ των υπολοίπων. Αυτά τα βιβλία εντοπίστηκαν από μαθητή με αριστερές πεποιθήσεις και έτσι δημιουργήθηκε η παρεξήγηση. Το σφάλμα του γυμνασιάρχη, κατά τον πρόξενο, ήταν ότι δεν έλεγξε τα βιβλία πριν τα διανείμει. Ο Φτυαράς παρέμεινε στο Αβερλώφιο, αφού και η έρευνα του προέδρου της ΕΚΑ κατέληξε στο ίδιο συμπέρασμα και δεδομένης της νομιμοφροσύνης της Κοινότητας προς την εκάστοτε ελληνική κυβέρνηση. Οπωσδήποτε, ο φόβος των πολιτών προκαλούσε πολλές παρεξηγήσεις και εμφάνιζε προβλήματα εκεί όπου δεν υπήρχαν.

Τα έτη του εμφυλίου πολέμου στην Ελλάδα αποδείχθηκαν εξαιρετικά δύσκολα και για τον αιγυπτιώτη ελληνισμό. Οι καταγγελίες για παρουσία αριστερών στοιχείων στα κοινοτικά σχολεία ήσαν πολλές. Η Κοινότητα το 1948 βρέθηκε σε εξαιρετικά δυσχερή θέση, με τις συνεχείς υποψίες για την ύπαρξη προπαγάνδας εντός του Αβερωφείου και τις συνεχείς καταγγελίες και αναφορές του Πατριάρχη Χριστοφόρου.⁷⁰³ Ο γενικός πρόξενος της Ελλάδας στην Αλεξάνδρεια Χρ Ζαμαριάς ζήτησε, με έγγραφό του,⁷⁰⁴ λίγο προ της έναρξης του σχολικού έτους 1948-1949 την μη ανανέωση των συμβολαίων, όσων εκπαιδευτικών θεωρήθηκαν ύποπτοι για σχέσεις με κομμουνιστικές ομάδες και εκδηλώσεις. Το αίτημα του προξένου εντασσόταν στην προσπάθεια της ελληνικής πλευράς να περιοριστεί η κομμουνιστική διείσδυση στα κοινοτικά σχολεία, που θεωρούνταν τόπος κατάλληλος για την διάδοση αυτής της ιδεολογίας.

Η κοινοτική απάντηση στον πρόξενο δόθηκε λίγες ημέρες αργότερα από τον προεδρεύοντα αντιπρόεδρο της Κλ Νικολάου.⁷⁰⁵ Ο αντιπρόεδρος διαβεβαίωσε τον γενικό πρόξενο ότι τα κοινοτικά σχολεία της ΕΚΑ έμεναν πιστά στο καθήκον τους

⁷⁰⁰ Επιστολή, αριθμ 16775, 29/10/1935, ΑΥΕ, ό π.

⁷⁰¹ Επιστολή, 7/6/1938, ΑΥΕ, 1938, Β/10^α/ΑΓ.

⁷⁰² "Εμπιστευτικόν σημείωμα προς το επί το Εξωτερικών Υπουργείον", αριθμ 80, 16/7/1938, ΑΥΕ, 1938, Β/10^α/ΑΓ.

⁷⁰³ Ο Πατριάρχης Αλεξανδρείας Χριστοφόρος προχώρησε σε τέτοιες καταγγελίες, λόγω των πληροφοριών, σωστών ή λανθασμένων που του παρείχαν διάφοροι ομογενείς.

⁷⁰⁴ Επιστολή, αριθμ Ε 320, 23/8/1949, ΑΥΕ, 1948, 94. Επίσης, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 603, 1946, "Περί συκοφαντικών φημών κατά της κοινότητας και των Σχολείων μας".

⁷⁰⁵ Επιστολή, 27/8/1948, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 134 (πρόεδρου 1948). Επίσης, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 603, 1946, "Περί συκοφαντικών φημών...", ό π.

και δεν ευνοούσαν την ανάπτυξη καμμίας ιδεολογικής προπαγάνδας. Οι εκπαιδευτικοί τους ήταν ευσυνείδητοι και ικανοί, ενώ απομακρύνθηκαν όσοι θεωρήθηκαν επιρρεπείς ή όργανα προπαγάνδας. Την θέση της Κοινότητας έσπευσε να ενισχύσει ο Θ.Φλασκάκης, προϊστάμενος της Εφορείας των Σχολείων, με επιστολή⁷⁰⁶ προς τον πρέσβη της Ελλάδας στο Κάιρο. Στην επιστολή του υπερασπιζόταν το εκπαιδευτικό προσωπικό του Αβερωφείου Γυμνασίου, βεβαιώνοντας τον πρέσβη για τα εθνικά αισθήματά του. Αναφερόταν στις δύο-τρεις περιπτώσεις εκπαιδευτικών των κοινοτικών σχολείων, που απολύθηκαν λόγω της ανάμιξης τους με το κομμουνιστικό κίνημα. Ιδιαίτερη αναφορά έκανε στις συκοφαντικές διαδόσεις του διευθυντή του πατριαρχικού γυμνασίου Γ.Γλύπτη, που επισημοποίησε τις πατριαρχικές καταγγελίες κατά των κοινοτικών σχολείων και προκάλεσε αναστάτωση στην παροικία· αυτή η αναστάτωση βοήθησε στην διατήρηση της υποψίας για εκτροχιασμό της ελληνικής εκπαίδευσης στα κοινοτικά σχολεία και ειδικά στο Αβερωφείο, αλλά και για την διείσδυση κομμουνιστικών ιδεών σ' αυτά.

Πρόβλημα εμφανίστηκε και στις αρχές της δεκαετίας του '50 η πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα παρέμενε συγκεχυμένη, παρόλη την λήξη του εμφυλίου και ο αντίκτυπος των ελλαδικών αναζητήσεων και των ανακατατάξεων είχε φθάσει στην Αλεξάνδρεια.. Το πρόβλημα για την ΕΚΑ εντοπίζεται στην αναγραφή αντιαμερικανικών συνθημάτων στους τοίχους του σχολικού σταδίου από μία μαθήτρια του γυμνασίου θηλέων και έναν μαθητή της Σαλβαγείου. Η κοινότητα επέμενε στο ακομμάτιστο των μαθητών και των μαθητριών και καταδίκασε κάθε παρόμοια ενέργεια, ενώ έλαβε και κατασταλτικά μέτρα.⁷⁰⁷

Σημαντικός παράγοντας για την Κοινότητα απεδείχθησαν οι ετήσιες εκθέσεις των επιθεωρητών των αναγνωρισμένων σχολών αλλοδαπής. Οι επιθεωρητές επισκέπτονταν κάθε έτος τα σχολεία και υπέβαλλαν την έκθεση με τις εντυπώσεις τους στο Υπουργείο Παιδείας της Ελλάδας. Χαρακτηριστική περίπτωση η επίσκεψη του Επιθεωρητή Παρασκευόπουλου, τον Οκτώβριο του 1939, από την οποία απεκόμισε άριστες εντυπώσεις.⁷⁰⁸ Στην Εκθεσή του παρουσίαζε πολλές από τις πτυχές δράσης του Αβερωφείου γυμνασίου αρρένων και θηλέων, ενώ η μόνη ένστασή του αφορούσε το εορτολόγιο, όπου πρότεινε την τήρηση της αργίας της 7^{ης} Ιανουαρίου (Αγίου Ιωάννου) και την τήρηση των αργιών του αιγυπτιακού κράτους.

Η ΕΚΑ δεν έμενε πάντοτε ευχαριστημένη από τις Εκθέσεις του Επιθεωρητή· είδαμε ανωτέρω, πως εξελίχθηκε η επίσκεψη τον Οκτώβριο του 1939. Λίγους μήνες νωρίτερα, τον Φεβρουάριο του 1939 ο Επιθεωρητής είχε καταθέσει στο Υπουργείο Παιδείας Εκθεση, η οποία περιείχε πολλά στοιχεία με τα οποία διαφωνούσε η Κοινότητα. Ειδικότερα ο Επιθεωρητής εξέφραζε τις ενστάσεις του με την έλλειψη γενικού Διευθυντή των σχολείων, διότι αυτή είχε αποτέλεσμα κάθεμια από τις τρεις σχολές Μ.Ε. να έχει ανεξάρτητη διεύθυνση. Ο Επιθεωρητής διαφωνούσε ωσαύτως με την τοποθέτηση ορισμένων καθηγητριών στο γυμνάσιο αρρένων και αμφισβητούσε για τα τυπικά προσόντα δύο καθηγητριών, ενώ κατηγορούσε την ΕΚΑ ότι διεξήγαγε

⁷⁰⁶ Επιστολή, 31/8/1948, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 603, 1946, "Περί συκοφαντικών φημών... ", ό π.

⁷⁰⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, έκτ. συνεδρ 3/4/1952.

⁷⁰⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 25/4/1939 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 303, 1938/1939, «Εγκύκλιοι Υπουργείου Παιδείας και Γενικού Επιθεωρητού Αναγνωρισμένων Σχολείων Αλλοδαπής», όπου και η Εκθεσή του, με τις εντυπώσεις του από την επίσκεψη του 1939.

συστηματικό πόλεμο εναντίον των ιδιωτικών σχολείων.⁷⁰⁹ Άμεση συνέπεια αυτής της Έκθεσης ήταν η υπογραφή του αναγκαστικού νόμου (1374/1938), ο οποίος όριζε ότι στο εξής οι κατακτήριες εξετάσεις των μαθητών των σχολείων της Αιγύπτου δεν θα διενεργούνταν από τους καθηγητές του Αβερωφείου γυμνασίου, αλλά από επιτροπές, αποτελούμενες από καθηγητές των αναγνωρισμένων γυμνασίων, υπό την προεδρία του Επιθεωρητού των Αναγνωρισμένων Σχολών Μ.Ε. Αλλοδαπής. Η Επιτροπή πίστευε⁷¹⁰ ότι ο νόμος αυτός εκδόθηκε, κατόπιν εσφαλμένων εισηγήσεων του Επιθεωρητή Παρασκευόπουλου, που είχε επισκεφθεί την Αλεξάνδρεια για τέσσερις μόνο ημέρες και πιθανότατα δεν είχε σχηματίσει ορθή εικόνα για τα εκπαιδευτικά πράγματα της παροικίας.

Η Κοινότητα αντέδρασε σ' αυτήν την Έκθεση, αφού αισθανόταν ότι θίγονται τα δικαιώματά της και δεν αντικατόπτριζε την πραγματικότητα. Απαντούσε στα αρνητικά στοιχεία δηλώνοντας, αφενός για την διεύθυνση ότι οικονομικοί, κυρίως, λόγοι δεν επέτρεψαν τον διορισμό νέου Γενικού Διευθυντή, αν και το νέο μοντέλο διεύθυνσης των σχολείων λειοτυργούσε αποτελεσματικά και είχε δημιουργηθεί κλίμα σεβασμού και κατανόησης μεταξύ καθηγητών και μαθητών· οι καθηγήτριες που διορίζονταν στο γυμνάσιο είχαν πάντοτε τα απαιτούμενα τυπικά και ουσιαστικά προσόντα και διορίζονταν στις κατάλληλες θέσεις· Τα ιδιωτικά σχολεία αποτελούσαν πρόβλημα όχι τόσο της Κοινότητας, όσο ολόκληρης της παροικίας, αφού αποδεδειγμένα (αποτελέσματα κατατακτηρίων) παρείχαν, σε πολύ μεγάλο ποσοστό, πλημμελή εκπαίδευση στους Ελληνόπαιδες. Στο σημείο αυτό η ΕΚΑ βρήκε την ευκαιρία να ζητήσει την τροποποίηση της πρόσφατης απόφασης για τις κατατακτήριες εξετάσεις, αφού το νέο μέτρο θα αποδεικνυόταν εντελώς ασύμφορο.⁷¹¹

Μεταπολεμικά οι Εκθέσεις του Επιθεωρητή περιείχαν όλα εκείνα τα στοιχεία που προβλημάτιζαν τα σχολεία των Κοινοτήτων (πρόγραμμα, σχέσεις με την Αίγυπτο), τα οποία και έθεταν υπόψη της ελληνικής κυβέρνησης. Ήδη από τα τέλη του '40 ο Επιθεωρητής Ατσαβές εντόπιζε σημαντική μείωση στον αριθμό των φοιτώντων στα ελληνικά σχολεία, ειδικά του Εσωτερικού, προάγγελος της διαρροής που ακολούθησε τα επόμενα χρόνια.⁷¹²

Εκτός από τις ετήσιες εκθέσεις ο Γενικός Επιθεωρητής ζητούσε, δια του Γενικού Προξενείου, την αποστολή κάθε Οκτώβριο επικυρωμένων αντιγράφων των μαθητολογίων των σχολών Μ.Ε., αριθμητικών πινάκων των εγγραφομένων μαθητών σε κάθε τάξη, ονομαστική κατάσταση των εκπαιδευτικών λειτουργών, μαζί με τα ατομικά δελτία, με όλα τα στοιχεία τους. Τον Ιούλιο εκάστου έτους η ΕΚΑ όφειλε να υποβάλλει επικυρωμένο αντίγραφο του γενικού ελέγχου και σύντομη της λειτουργίας των σχολείων, όπου θα περιέχονταν και οι προτάσεις για τα ληπτέα μέτρα προς βελτίωση της εκπαιδύσεως των ελληνικών σχολείων της Αιγύπτου.⁷¹³

⁷⁰⁹ Θ Παρασκευόπουλου, "Εκπαιδευτήρια Αλεξανδρείας", 15/2/1939, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 281, 1939, «*Εκθέσεις Γενικού Επιθεωρητού Αναγνωρισμένων Σχολείων Αλλοδαπής περί των κοινοτικών σχολείων και απάντησις κοινότητας*».

⁷¹⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 31/1/1939.

⁷¹¹ "Υπόμνημα του πρόεδρου της ΕΚΑ Μ Σαλβάγου προς τον Γενικό Επιθεωρητή των αναγνωρισμένων σχολείων της Αλλοδαπής Θ Παρασκευόπουλο", 29/4/1939, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 281, ό π.

⁷¹² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 845, 1952/1953, "Εκθέσεις Γενικού Επιθεωρητού Σχολείων Αλλοδαπής Ατσαβέ περί των ελληνικών σχολείων της Αιγύπτου".

⁷¹³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 5/1/1939 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 255, 1934/1935, "Αίτησις Πρεσβευτού περί υποβολής εκπαιδευτικών εκθέσεων υπό των Διευθυντών των σχολείων μας".

Η ΕΚΑ αναγκάστηκε σε κάποιες περιπτώσεις να αντιδράσει σε ορισμένες αποφάσεις της ελληνικής κυβέρνησης ή για το περιεχόμενο κάποιων νόμων. Το 1939 το Υπουργείο Παιδείας αποφάσισε την ανάκληση όλων των αποσπασμένων στην Αλεξάνδρεια (οι τρεις από τους τέσσερις υπηρετούσαν στα κοινοτικά σχολεία της Αλεξάνδρειας) και στην Μανσούρα καθηγητών από του έτους 1939-1940. Η Κοινότητα έπρεπε να προνοήσει να βρεί αντικαταστάτες από τους αδιόριστους εκπαιδευτικούς. Η εν λόγω απόφαση προκάλεσε την αντίδραση της ΕΚΑ που ζήτησε να μείνουν οι εκπαιδευτικοί στην Αβερώφειο, κρίνοντας ότι η αλλαγή και αδικαιολόγητη ήταν και θα προκαλούσε ανωμαλίες στο σχολείο.⁷¹⁴

Την ίδια εποχή η Κοινότητα εξέφρασε την αντίρρησή της για τους Αναγκαστικούς Νόμους 1800 και 1849 "περί διάρθρωσης της Δημοτικής και Μέσης Εκπαιδεύσεως". Σύμφωνα με αυτούς και ιδιαίτερα με τον νόμο 1849, που αφορούσε την Μ.Ε., στο γυμνάσιο εγγράφονταν οι απόφοιτοι της Δ' δημοτικού, η διάρκεια των γυμνασιακών σπουδών ήταν έξι έτη και ακολουθούσαν δύο έτη σπουδών στο Λύκειο, για όσους επιθυμούσαν ανώτερες σπουδές· το Λύκειο χωριζόταν σε δύο τμήματα, ένα κλασσικό και ένα πρακτικό. Ήταν γεγονός, πως οι Αλεξανδρινοί διαφωνούσαν με την εφαρμογή αυτού του νόμου στα σχολεία της Αιγύπτου, λόγω των διαφορετικών συνθηκών που επικρατούσαν στην φιλοξενούσα χώρα.⁷¹⁵ Σε πρώτη φάση και επειδή οι νόμοι γνωστοποιήθηκαν στην ΕΚΑ στις αρχές του σχολικού έτους, αποφασίστηκε να μην εφαρμοστούν το έτος 1939-1940, αλλά κατόπιν μελέτης και σε συννενόηση με τις υπόλοιπες κοινότητες της Αιγύπτου, που διατηρούσαν γυμνάσια, θα αποστελλόταν υπόμνημα της ΕΚΑ στο Υπουργείο Παιδείας.⁷¹⁶

Τον Σεπτέμβριο του 1944 η ΕΚΑ είχε να αντικρούσει ορισμένες διατάξεις του Αναγκαστικού Νόμου 3317/1944, «Περί της εκπαιδεύσεως και των εκπαιδευτικών λειτουργών εν τοις ελληνικοίς σχολείοις της Αλλοδαπής».⁷¹⁷ Ο νόμος καθιέρωνε τις εισιτήριες εξετάσεις για το γυμνάσιο, υποχρέωνε την ετήσια έγκριση των αναλυτικών προγραμμάτων από το Υπουργείο Παιδείας, έθετε νέα προσόντα για τους εκπαιδευτικούς και προχωρούσε σε αλλαγή ορισμένων διατάξεων σχετικών με εσωτερικά θέματα των σχολείων. Η ΕΚΑ θεωρούσε ότι ο νόμος ήταν αποτέλεσμα της έλλειψης συνεργασίας μεταξύ της ελληνικής κυβέρνησης και των ελληνικών κοινοτήτων της Αιγύπτου και δημιουργούσε πρόβλημα στα σχολεία της, σε μια εποχή έντονου προβληματισμού για το μέλλον.⁷¹⁸ Ζητούσε την μη εφαρμογή των διατάξεων του, που θα ανέτρεπε το καθεστώς των εν Αιγύπτω γυμνασίων, ενώ για το πρόγραμμα και για μερικά άλλα θέματα υπενθύμιζε την ανάγκη παρέκκλισης από τα εν Ελλάδα κρατούντα, δικάϊωμα που είχε αναγνωρισθεί.⁷¹⁹

Το Αβερώφειο γυμνάσιο χρειάστηκε πολλές φορές την βοήθεια της ελληνικής κυβέρνησης κατά τα δύσκολα χρόνια του '50, όταν η Αίγυπτος βρέθηκε σε τροχιά

⁷¹⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 304, 1939, "Περί της ζητηθείσης υπό του Υπουργείου Παιδείας ανακλήσεως απεσπασμένων παρ' ημίν εκπαιδευτικών. Αποσπάσεις εκπαιδευτικών μας".

⁷¹⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 300, 1939, "Αναγκαστικοί νόμοι δημιουργούντες νέους τύπους σχολείων".

⁷¹⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ. 7/11/1939. Για το θέμα της εγγραφής στο γυμνάσιο αποφοίτων της Δ' δημοτικού πρβλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. 5/4/1938, όπου το Αβερώφειο αρνείται να μετατραπεί σε οκτατάξιο.

⁷¹⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Ν 44, 1943-1952, "Εκθέσεις πεπραγμένων Διευθυντών".

⁷¹⁸ Επιστολή-υπόμνημα του προέδρου της ΕΚΑ Μ Σαλβάγου (1629/799, 17/11/1944), προς τον Υπουργό Παιδείας Παναγιώτη Χατζηπάνο, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφο επιστολών, τ. 111 (προέδρου 1944/1945).

⁷¹⁹ "Υπόμνημα του προέδρου της ΕΚΑ Μ Σαλβάγου προς τον Υπουργό Παιδείας Παναγιώτη Χατζηπάνο", 17/11/1944, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Ν 44, 1943-1952, ό.π.

πλήρους αλλαγής στον πολιτειακό, πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό τομέα και δοκιμάστηκε και η διεθνής της θέση. Τα δύσκολα εκείνα χρόνια η αιγυπτιακή πλευρά παρενέβη στις ξένες παροικίες της χώρας, στην προσπάθεια να περιέλθει πλήρως "η Αίγυπτος στους Αιγυπτίους", ενώ με μία σειρά νόμων περιόρισε την ελευθερία των ξένων σε θέματα οικονομικά (αιγυπτιοποιήσεις) και εκπαιδευτικά· ειδικά στην εκπαίδευση ο στόχος ήταν ο έλεγχος των ξένων σχολείων, που έφθανε ως την αιγυπτιοποίηση και ο περιορισμός της επιρροής τους στους Αραβες. Από αυτήν πολιτική εθίγετο το Αβερώφειο, που αποτελούσε ξένο σχολείο, αλλά δεν απευθυνόταν στους Αραβες, παρά κάλυπτε τις εκπαιδευτικές ανάγκες Μ.Ε. των Ελλήνων της Αλεξάνδρειας. Εξαιτίας αυτής της κατάστασης η ΕΚΑ ζήτησε αρκετές φορές την βοήθεια της ελληνικής πλευράς, αρκετές φορές καθόλη την διάρκεια αυτής της περιόδου.

Δυστυχώς, κάποιες φορές η ελληνική πλευρά φαινόταν να μην αντιλαμβάνεται το κρίσιμο της κατάστασης και με διάφορες άστοχες ενέργειες έθετε σε κίνδυνο τα σχολεία και σε περιπέτειες την ΕΚΑ. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τα προξενικά λάθη για την εγγραφή των αποφοίτων του κλασσικού τμήματος γυμνασίου στο Φαρούκειο πανεπιστήμιο. Συγκεκριμένα, ο Γενικός Πρόξενος της Ελλάδος απέστειλε στο Φαρούκειο, αντί του ενιαίου καταλόγου των αποφοίτων, δύο καταλόγους ένα από κάθε τμήμα (θετικών επιστημών και κλασσικό). Το αποτέλεσμα ήταν η άρνηση του αιγυπτιακού πανεπιστημίου να δεχθεί για εγγραφή στην ιατρική τους αποφοίτους του κλασσικού, συνιστώντας την εγγραφή στο τμήμα Φιλολογίας. Κατόπιν κοινοτικών ενεργειών τακτοποιήθηκε το θέμα, η δυσαρέσκεια, ωστόσο, της Κοινότητας, για τις άτυχες και επιζήμιες προξενικές ενέργειες ήταν έντονη και παραπονέθηκε στον Πρόξενο για την όλη τακτική του.⁷²⁰

Το πρώτο πρόβλημα για την ίδια την λειτουργία του σχολείου ήταν το θέμα της αναγνώρισής του από την Αίγυπτο. Το 1950 διαπιστώθηκε ότι το γυμνάσιο δεν ήταν πλήρως αναγνωρισμένο από την Αίγυπτο. Η ΕΚΑ, στα πλαίσια των ενεργειών της για την τακτοποίηση της εκκρεμότητας, απευθύνθηκε στην ελληνική πρεσβεία στο Κάιρο ζητώντας την μεσολάβησή της.⁷²¹ Το όλο θέμα λύθηκε το 1953.

Κίνδυνος για το Αβερώφειο εμφανίστηκε τον Δεκέμβριο του 1953, όταν ανακοινώθηκε η πρόταση κατάργησης των ξένων σχολών στην Αίγυπτο, που την υπέβαλαν ο τέως Υπουργός Παιδείας Δρ. Taha Houssein και ο καθηγητής Φιλοσοφίας του πανεπιστημίου του Καΐρου Δρ. Abdel Rahm an Badari. Η Εφορεία αντέδρασε έντονα στην παραπάνω πρόταση και στο σκεπτικό που στηριζόταν, χαρακτηρίζοντάς την ανελεύθερη και διακηρύσσοντας, ότι σε περίπτωση υιοθέτησής της η ελληνική παροικία θα δεχόταν σοβαρό πλήγμα κατά της οντότητάς της. Γι' αυτό ζήτησε την βοήθεια της ελληνικής Πρεσβείας για να αποτραπεί το εφιαλτικό αυτό ενδεχόμενο.⁷²²

Το 1955 ψηφίστηκε στην Αίγυπτο ο νόμος 583/1955 "περί ελευθέρων σχολών".⁷²³ Ο νόμος όριζε την υποχρεωτική εντατική διδασκαλία της αραβικής γλώσσας και των μαθημάτων της "αιγυπτιακής αγωγής" (Ιστορία, Γεωγραφία, Εθνική Αγωγή) στα ελληνικά σχολεία της χώρας, ενώ άλλαζε η δομή της γυμνασιακής εκπαίδευσης.⁷²⁴ Γεγονός ήταν ότι τα μαθήματα αραβικών και "αιγυπτιακής αγωγής" αν διδάσκονταν, όπως ο νόμος όριζε, το ήδη δυσβάσταχτο γυμνασιακό πρόγραμμα θα

⁷²⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/9/1951.

⁷²¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 10/10/1952.

⁷²² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 11/12/1953.

⁷²³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 17/1/1956.

⁷²⁴ ΑΕΚΑ, "Σημείωμα-Νόμος περί σχολείων", 2/10/1956.

επιβαρυνόταν περαιτέρω. Η Κοινότητα κατανοώντας ότι δεν ήταν δυνατή η αποφυγή ενίσχυσης της παρουσίας των αραβικών μαθημάτων στο πρόγραμμα, απευθύνθηκε στην ελληνική κυβέρνηση ζητώντας κατανόηση στο αίτημα για κάποια αλλαγή στο ελληνικό πρόγραμμα, για να κατορθώσει το Αβερύφειο να προσαρμοστεί στις συνθήκες, που οι ιστορικές περιπέτειες προκαλούσαν. Η ελληνική έγκριση ήταν απαραίτητη για να αποσοβηθεί ο κίνδυνος άρσης της αναγνώρισης του σχολείου, λόγω ανεπίτρεπτων παρεκκλίσεων στο επίσημο πρόγραμμα.⁷²⁵ Εκτός αυτού, απευθύνθηκαν στο Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδος, ζητώντας βοήθεια, για να γλυτώσουν τα σχολεία από τον κίνδυνο κλονισμού "του εθνικού θεμελίου της παιδείας", την στιγμή που από την λειτουργία των σχολείων εξαρτάτο, σε πολύ μεγάλο βαθμό, η διατήρηση ή μη των ελληνικών παροικιών στην χώρα.⁷²⁶

Την ίδια περίοδο προέκυψε και το πρόβλημα με την υποχρεωτική εβδομαδιαία στρατιωτική προπαίδευση των μαθητών στα σχολεία και ειδικά στα γυμνάσια. Το Γενικό Προξενείο κατόρθωσε να αποσπάσει την υπόσχεση του γενικού διευθυντή της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Αλεξανδρείας, ότι το μέτρο αφορούσε τα αιγυπτιακά σχολεία και όχι τα ελληνικά.⁷²⁷

Τον Σεπτέμβριο του 1958 ψηφίστηκε νέος νόμος, ο 160/1958 περί "ιδιωτικών σχολών", που αντικατέστησε τον προηγούμενο νόμο 583/1955. Ο νέος νόμος περιελάμβανε πολλές διατάξεις που κρίνονταν επικίνδυνες, όπως τα περί αιγυπτιακής υπηκοότητας του ιδιοκτήτη, των διευθυντών, των εκπαιδευτικών και του λοιπού προσωπικού των σχολείων και περί εφαρμογής των προγραμμάτων των αραβικών σχολών, γι' αυτό για άλλη μια φορά ήταν απαραίτητη η ελληνική βοήθεια. Οι αιγυπτιώτες οργάνωσαν την αντίδρασή τους με την βοήθεια των ελληνικών διπλωματικών αρχών. Με πρόσκληση του Γενικού Προξένου Θ. Μπάϊζου πραγματοποιήθηκε ειδική διακοινοτική σύσκεψη, στις 14 Νοεμβρίου 1958, στην οποία παρέστησαν οι διπλωματικές αρχές και εκπρόσωποι των κοινοτήτων και των σχολείων Αλεξανδρείας, Καΐρου και Μανσούρας.⁷²⁸ Κατά την σύσκεψη διαπιστώθηκε για μία ακόμη φορά ο κίνδυνος από τις διατάξεις του νόμου 160 και η ανάγκη εξαίρεσης από τις κρίσιμες διατάξεις. Μετά από πολλές διαβουλεύσεις και επαφές η Αίγυπτος δέχθηκε να επιτρέψει την εξαίρεση των ελληνικών σχολείων από ορισμένες διατάξεις του νόμου 160, με την έκδοση του νόμου 167/1959, με τον οποίο προσθέτονταν νέες διατάξεις στον νόμο 160/1958 και με το εκτελεστικό διάταγμα της 30ης Ιουνίου 1959.⁷²⁹ Έτσι, η ΕΚΑ μπορούσε να ζητήσει όλες τις εξαιρέσεις που θα διευκόλυναν την λειτουργία των κοινοτικών σχολείων και ειδικά της Μ.Ε., αρκεί να ερχόταν σε συνεννόηση με τον υπουργό Παιδείας της χώρας, μέσω της ελληνικής Πρεσβείας στο Κάιρο. Η διαδικασία αυτή ολοκληρώθηκε στις αρχές του 1960.

Παράλληλα και η ελληνική κυβέρνηση ήλθε αρωγός των ελληνικών σχολείων της διασποράς, με τον νέο νόμο "περί παιδείας, 3971/1959", ο οποίος καθιστούσε δυνατή την έγκριση παρεκκλίσεων στα αναλυτικά προγράμματα των σχολείων των ελληνικών κοινοτήτων της αλλοδαπής.⁷³⁰ Ο νόμος αυτός επέτρεψε στο Αβερύφειο να διατηρήσει τα αιγυπτιακά μαθήματα (Αραβικά και Εθνική Αγωγή) και να

⁷²⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, φάκελος "Απόρρητα", "Υπόμνημα προς της ελληνική κυβέρνηση", 2/10/1957.

⁷²⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, φάκελος "Απόρρητα", "Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Αν Θεοδωράκη προς τον Υπουργό Εξωτερικών της Ελλάδος Ευάγγελο Αβέρωφ", 29/5/1958.

⁷²⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, φάκελος "Απόρρητα", "Επιστολή του γενικού προξένου της Ελλάδος στην Αλεξάνδρεια Θ. Μπάϊζου προς τον πρόεδρο της ΕΚΑ Α Θεοδωράκη", 7/5/1958.

⁷²⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 19/11/1958.

⁷²⁹ ΑΕΚΑ, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Η.Α.Δ., αριθμ 137 (Μπίς Εκτακτο), 4/7/1959.

⁷³⁰ ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 2/10/1959.

σταθεροποιήσει τον απαραίτητο διφυή χαρακτήρα της εκπαίδευσής του, χωρίς τον φόβο άρσης της αναγνώρισής του.

Αξίζει, τέλος, να αναφερθεί, ότι η ελληνική πολιτεία εξέφρασε αρκετές φορές την ικανοποίησή της για τον τρόπο λειτουργίας της ΕΚΑ και για το πολυσχιδές της έργο. Οι τιμητικές αυτές αναφορές γίνονταν και από τους Επιθεωρητές των αναγνωρισμένων σχολείων αλλοδαπής, όταν συνέτασσαν τις ετήσιες εκθέσεις τους, αλλά γίνονταν και από κορυφαίους πολιτικούς και πολιτειακούς παράγοντες, όπως ήταν η ελληνική κυβέρνηση και οι Βασιλείς. Η κυβέρνηση εξέφραζε την ευαρέσκειά της και για ιδιαίτερους τομείς του κοινοτικού έργου, όπως ήταν ο οικονομικός τομέας.⁷³¹ Για το σύνολο του έργου της εξέφραζαν την ευαρέσκειά τους οι Βασιλείς και ειδικά για το κοινωνικό και το εκπαιδευτικό έργο της,⁷³²

⁷³¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Β', 5/18/5/1903 και συνεδρ Ζ', 7/20/3/1904.

⁷³² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Δ', 23/5/11/1903, οπότε η ΕΚΑ δέχθηκε τα συγχαρητήρια του Βασιλέως Γεωργίου Α' και συνεδρ 9/1/1936, οπότε ο Βασιλεύς Γεώργιος Β' εξέφρασε την ευαρέσκειά του για την γενική δράση και την πρόοδό της.

2. Η ΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΩΝ ΑΡΧΩΝ

Το Αβερλώφειο γυμνάσιο ήταν ελληνικό κοινοτικό σχολείο, αναγνωρισμένο από το ελληνικό κράτος ως ισότιμο με τα ελλαδικά γυμνάσια· δεν πρέπει, ωστόσο, να λησμονείται ότι λειτουργούσε -και λειτουργεί- εντός ενός ξένου κράτους, της Αιγύπτου. Η αιγυπτιακή πλευρά άρχισε να αναμιγνύεται σε θέματα εκπαίδευσης των ξένων μαθητών, μετά την απόκτηση της ανεξαρτησίας και ειδικά μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο. Όσο εμπέδωνε και διεύρυνε την κυριαρχία της, τόσο περισσότερο διεκδικούσε το δικαίωμα να έχει λόγο και να επηρεάζει την εκπαίδευση όλων των πολιτών, ακόμη και των ξένων. Οπωσδήποτε, όμως, εκτός από την ΕΚΑ, την ελληνική κυβέρνηση και το Πατριαρχείο Αλεξανδρείας, υπήρξε και ένας ακόμη ισχυρός παράγοντας, που επέδρασε στην πορεία του Αβερλώφειου, το αιγυπτιακό κράτος.

Το Αβερλώφειο, από το 1890 και ως το 1960 είδε την φιλοξενούσα χώρα να αλλάζει πολλές φορές μορφή. Όταν το 1890 το γυμνάσιο αναγνωρίστηκε από την Ελλάδα, η Αίγυπτος είχε ένα ιδιότυπο νομικό καθεστώς· ήταν τυπικά μέρος της οθωμανικής αυτοκρατορίας, αλλά χωρίς ουσιαστική εξάρτηση από την Πύλη· επικεφαλής της Αιγύπτου ήταν ο Χεδίβης (αντιβασιλέας) Τεουφίκ, αλλά τελούσε υπό τη κηδεμονία των Βρετανών, που κατέλαβαν την χώρα το 1882, μετά την επανάσταση του Όραμπι.⁷³³ Η αναγνώριση του γυμνασίου από την Ελλάδα δεν ενόχλησε την, περίπου κατεχόμενη, Αίγυπτο, πολύ περισσότερο αφού επρόκειτο για ξένο σχολείο. Η ΕΚΑ, βέβαια, υπήγετο και στην αιγυπτιακή νομοθεσία, παράλληλα με την ελληνική και οι μαθητές των κοινοτικών σχολείων και δη οι μεγαλύτεροι στην ηλικία, όπως του Αβερλώφειου γυμνασίου, μάθαιναν να σέβονται την χώρα και τις παραδόσεις της, ενώ στην απονομή των απολυτηρίων συνήθως προσκαλούνταν ο Διοικητής της Αλεξάνδρειας.⁷³⁴

Η πρώτη, ίσως, ανάμειξη σε θέμα σχετικό με το Αβερλώφειο γίνεται το 1903, όταν η ΕΚΑ αποφασίζει να αγοράσει οικοπέδο στην περιοχή Σάτμπυ για την ανέγερση κοινοτικών σχολείων και ορφανοτροφείου. Η αιγυπτιακή κυβέρνηση έδωσε την συγκατάθεσή της για την αγορά αυτής της σημαντικής σε μέγεθος έκτασης, κατόπιν ενεργειών του τότε πρόεδρου της κοινότητας Εμμανουήλ Μπενάκη.⁷³⁵ Στις αρχές του 1904 η αιγυπτιακή κυβέρνηση παρέδωσε στον πρόεδρο Μπενάκη το συμβόλαιο της αγοράς του οικοπέδου.⁷³⁶ Λίγους μήνες αργότερα ο υπουργός

⁷³³ Ο Οραμπί -ένας από τους πρώτους Αιγύπτιους αξιωματικούς, που προήχθησαν σε ανώτατους βαθμούς- το 1878 προκάλεσε εξέγερση του αιγυπτιακού στρατού, που είχε ως αποτέλεσμα την εκδίωξη των ξένων υπουργών από την αιγυπτιακή κυβέρνηση. Το επόμενο έτος ο Χεδίβης Ισμαήλ εξαναγκάστηκε σε παραίτηση και στον θρόνο ανέβηκε κατ' απαίτηση των Βρετανών ο Τεουφίκ. Το κόμμα του Οραμπί κέρδισε τις εκλογές του 1881 και ο ίδιος ανέλαβε υπουργός των Στρατιωτικών. Ταυτόχρονα άρχισε να προετοιμάζεται για επανάσταση. Το 1882 οι Αιγύπτιοι ξεσηκώθηκαν, αλλά σύντομα οι Βρετανοί βομβάρδισαν την Αλεξάνδρεια και κατέλαβαν την Αίγυπτο. βλ. P. J. Vatikiotis, *The History of Modern Egypt, from Muhammad Ali to Mubarak*, σσ 154-166, Nada Tomiche, *Η νεώτερη Αίγυπτος*, Αθήνα 1967, σσ 50-53, και **Ευγενίου Μιχαηλίδου**, *Η Εκκλησία Αλεξανδρείας κατά τα γεγονότα του Αραβή Πασσά* (1881-1882), σσ 22.

⁷³⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ. 9/22/7/1903.

⁷³⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Δ', 23/5/11/1903.

⁷³⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Ε', 5/18/1/1904.

Οικονομικών της Αιγύπτου Μιτσέλ Ίνεζ ανακοίνωσε στην Κοινότητα ότι η κυβέρνησή του συγκατατέθηκε στην πώληση και δεύτερου οικοπέδου, γειτονικό με το πρώτο, με τους ίδιους όρους εκποίησης.⁷³⁷ Στον χώρο εκείνο λίγα έτη αργότερα ανεγέρθηκε η Ζερβουδάκειος σχολή και το 1909 μετεφέρθηκε σ' αυτήν το Αβερώφειο γυμνάσιο.

Σχεδόν την ίδια εποχή εμφανίζεται η πρώτη αναφορά, μετά το 1882, για πρόβλημα στις σχέσεις των Ελλήνων με τους Αγγλους· υπήρξε έντονη φημολογία για την διοργάνωση από την ελληνική παροικία ένοπλης διαδήλωσης κατά την γενομένη στάση στην Αλεξάνδρεια την Κυριακή 27/10 Δεκεμβρίου 1904. Η Κοινοτική Επιτροπή διαψεύδει την κακόβουλη φήμη και διαμαρτύρεται για την ανάμειξη του ονόματος της παροικίας σε τέτοιες καταστάσεις. Δημοσίευσε την διάψευσή της και εξέδωσε ανακοίνωση με την οποία ζητούσε από τους ομογενείς να εξακουλουθήσουν και στο μέλλον να συμπεριφέρονται με την ίδια φρόνηση και ψυχραιμία που πάντα επιδείκνυαν.⁷³⁸

Στην συνέχεια οι σχέσεις εξελίχθηκαν κατά τρόπο ομαλό. Ενδεικτική του καλού κλίματος στις σχέσεις Ελλήνων-Αιγυπτίων είναι η δωρεά του περιώνυμου κτήματος Αντωνιάδου από τον ίδιο τον ιδιοκτήτη στην Δημαρχία της Αλεξανδρείας· το κτήμα βρισκόταν στην περιοχή της Μαχμουδίας.⁷³⁹

Ενώ πλησίαζε η ώρα της ανακήρυξης της ανεξαρτησίας της Αιγύπτου ένα τραγικό γεγονός συντάραξε την Αλεξάνδρεια και προκάλεσε μεγάλη ανησυχία στους ξένους. Τον Μάιο του 1921 ξέσπασαν ταραχές στην πόλη, με μεγάλες συνέπειες στην ζωή της παροικίας. Την Παρασκευή 20 Μαΐου 1921 ομάδες εξαγριωμένων Αράβων επετέθησαν εναντίον ευρωπαϊκών καταστημάτων και τα λεηλάτησαν. Επρόκειτο για εξαγριωμένους ιθαγενείς, που φανατίστηκαν από διάφορα κηρύγματα την ώρα της μεσημεριανής προσευχής και, αφού εκμεταλλεύτηκαν την ρευστή πολιτική κατάσταση στην Αίγυπτο, κατέλυσαν την τάξη και το κράτος. Οι κυριώτερες διαδηλώσεις ξεκίνησαν από διάφορα σημεία της πόλης, για να εξελιχθούν σε επιδρομή εναντίον των Ευρωπαϊκών κατοίκων της Αλεξάνδρειας, με καταστροφές και δηώσεις καταστημάτων, επιχειρήσεων και κατοικιών, με επιθέσεις εναντίον και πολιτών, που κατέληξαν σε σοβαρούς τραυματισμούς και θανάτους ακόμη και παιδιών. Η τρομακτική αυτή κατάσταση διήρκεσε τρεις ημέρες. Το χειρότερο, όμως, ήταν ότι οι αστυνομικές δυνάμεις και το 3^ο Σύνταγμα στρατού, που διατάχθηκαν να αποκαταστήσουν την τάξη, εν πολλοίς συνέπραξαν με τον όχλο και συμμετείχαν στις λεηλασίες. Η κατάσταση είχε ξεφύγει από κάθε έλεγχο, οπότε την Δευτέρα 23 Μαΐου επενέβη στην Αλεξάνδρεια ο βρετανικός στρατός, που κατόρθωσε σε λιγότερο από 24 ώρες να αποκαταστήσει την τάξη. Παρόλα αυτά οι ξένες παροικίες συνέχιζαν να ζουν στην σκιά του φόβου και υπήρχε καχυποψία μεταξύ Αράβων και Ευρωπαίων.

Η ελληνική παροικία δεν γλύτωσε από την τύχη των υπόλοιπων παροικιών. Μεταξύ των νεκρών υπήρχαν επτά Έλληνες, ενώ πολλοί ήταν αυτοί που τραυματίστηκαν. Καθόλο το διάστημα των λεηλασιών το ελληνικό νοσοκομείο παρείχε περίθαλψη και πρώτες βοήθειες σε όλους τους τραυματίες που κατέφευγαν σ' αυτό, ανεξαρτήτως εθνικότητας. Επειδή η κατάσταση ήταν συγκεχυμένη και ρευστή η πλειοψηφία των ομογενών, που έμενε σε επικίνδυνες συνοικίες, μεταφέρθηκε στον χώρο των κοινοτικών σχολείων στο Σάτμπυ (περίπου 3000 άτομα).

⁷³⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ Θ', 14/27/11/1904.

⁷³⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, εκτ συνεδρ. 2/15/12/1905.

⁷³⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 25/7/6/1918.

εκεί η ΕΚΑ τους παρείχε καταφύγιο,⁷⁴⁰ με την συνδρομή του Μπενάκειου συσσιτίου, που προσέφερε ζεστή τροφή, των ιατρών του ελληνικού νοσοκομείου, ελληνικών οργανώσεων, όπως ο "Κυανούς Σταυρός" και η "Ελληνική Λέσχη" και του Αγγλικού Ερυθρού Σταυρού, που κάλυψε τις ανάγκες των προσφύγων σε κλινικοσκεπάσματα. Συνεστήθη, επίσης, με κοινοτική πρωτοβουλία "Επιτροπή επί της διανομής βοηθημάτων εις τα θύματα των ταραχών της Αλεξανδρείας", που κατόρθωσε να συγκεντώσει 2500 Λ.Αιγ. που κάλυψαν ορισμένες πρώτες ανάγκες των πληγέντων και ένα μέρος τους (περίπου 900 Λ.Αιγ.) διατέθηκε σε ελληνικές οργανώσεις, σωματεία και στο νοσοκομείο.⁷⁴¹

Η Επιτροπή της Κοινότητας εξέδωσε ψήφισμα, στο οποίο με σκληρά λόγια καταφέρονταν κατά της ανικανότητας των Αιγυπτίων να προλαμβάνει παρεκτροπές και να παρέχει προστασία στους φιλήσυχους πολίτες, καταδίκασε την συνεργασία των αστυνομικών και του στρατού με τους εξεγερμένους, την προσπάθεια μετατόπισης των ευθυνών από τους πραγματικά ενόχους, εξέφραζε τις ευχαριστίες της στον βρετανικό στρατό για την αποκατάσταση της τάξης και ζητούσε από τους Βρετανούς να μην εγκαταλείψουν τους ξένους πολίτες της Αλεξάνδρειας.⁷⁴² Η καθημερινότητα στην Αλεξάνδρεια επηρεάστηκε, η νευρική κατάσταση και η ανησυχία δεν εγκατέλειπαν τους κατοίκους και η ΕΚΑ, θεώρησε σωστό, να μη διοργανωθεί τελετή απονομής των απολυτηρίων του έτους 1921, για λόγους ασφαλείας, λόγω της έκρυθμης κατάστασης που επικρατούσε στην πόλη μεταξύ των Αράβων.⁷⁴³

Τον Νοέμβριο του ίδιου έτους επισκέφθηκε τα κοινοτικά σχολεία στο Σάτμπυ ο Σουλτάνος της Αιγύπτου Φουάτ, μαζί με τον πρωθυπουργό Σάρουατ Πασά, ίσως σε μια προσπάθεια δημιουργίας θετικών εντυπώσεων και αντιστροφής του κλίματος καχυποψίας μεταξύ των δύο πλευρών. Κατά την διάρκειά της επιθεώρησης 4000 μαθητές και μαθήτριες, εξέφρασε την ευαρέσκειά του για την εικόνα και την προσφορά των σχολείων και προχώρησε σε δωρεά υπέρ της Σαλβαγείου, του Αβερωφείου παρθεναγωγείου και του Αβερωφείου γυμνασίου με 435 λ.Αιγ. στο Αβερωφείο αναλογούσε ποσό ίσο με αυτό που χρειαζόταν για την αγορά δύο τίτλων του Ηνοποιημένου Αιγυπτιακού Δανείου, από το εισόδημα των οποίων θα απονέμονταν κάθε έτος βραβεία καλής επίδοσης στον πρώτο και στον δεύτερο μαθητή του γυμνασίου.⁷⁴⁴

Στις 15 Μαρτίου 1922 η Αίγυπτος ανακηρύχθηκε "κυρίαρχο και ανεξάρτητο κράτος", με Βασιλέα τον σουλτάνο Φουάτ· έκτοτε μπορούμε να αναφερόμαστε σε ανεξάρτητη Αίγυπτο, παρόλο που η επιρροή της Μεγάλης Βρετανίας ήταν ύποπτα σημαντική.⁷⁴⁵ Η ΕΚΑ απέστειλε θερμά συγχαρητήρια στον Βασιλέα Φουάτ Α΄ για την ανακήρυξή του ως Βασιλέα της Αιγύπτου και για την ανεξαρτησία της χώρας και στον πρωθυπουργό Σάρουατ Πασά για την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας. Ο πρόεδρος

⁷⁴⁰ Ευχαριστήριο επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ προς τον γενικό διευθυντή των σχολείων Παλαιολόγο Γεωργίου για την παροχή στέγης στους πρόσφυγες ομογενείς λόγω των ταραχών, βλ. επιστολή, 20/2/6/1921, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 22 (1921).

⁷⁴¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 23, 1921, "Επιτροπή περιθάλψεως προσφύγων ταραχών 21-24 Μαΐου 1921".

⁷⁴² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 14/27/5/1921.

⁷⁴³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 7/20/6/1921.

⁷⁴⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 10/23/11/1921 και **Αντωνίου Α. Σακτούρη**, *Αναμνήσεις εκ του διπλωματικού μου σταδίου* (1897-1933), Κάιρο 1951, σ 138.

⁷⁴⁵ Nada Tom iché, *Η νεώτερη Αίγυπτος*, σ 64 και **Ραδάμανθου Γ Ραδόπουλου**, *Ο Βασιλεύς Φουάτ ο Α΄ και η αναγεννώμενη Αίγυπτος*, Αλεξάνδρεια 1930, σσ 207-208.

της ΕΚΑ, μάλιστα, μετέβη στο Κάιρο, στα βασιλικά ανάκτορα Αβδίν και συνεχάρη τον Βασιλέα εξ'ονόματος της Κοινότητας.⁷⁴⁶

Ήδη από την δεκαετία του '10⁷⁴⁷ η δημαρχία Αλεξανδρείας επιχορηγούσε κάθε έτος τα κοινοτικά ιδρύματα μ'ένα ποσό. Η κίνηση ήταν σημαντική και φανέρωνε την έμπρακτη αναγνώριση, εκ μέρους των Αιγυπτίων, του σημαντικού έργου που επιτελούσαν τα κοινοτικά ιδρύματα. Το ποσό αυτό παρουσίαζε αυξομειώσεις, ανάλογα με την κατάσταση που επικρατούσε στην χώρα. Το 1919 αυξήθηκε η επιχορήγηση των κοινοτικών σχολείων από την Δημαρχία από 100 σε 200 λιλ Αιγ., του νοσοκομείου από 150 σε 250 λ Αιγ. και του συσσιτίου από 240 σε 300 λ Αιγ.⁷⁴⁸ Προϊόντος του χρόνου η επιχορήγηση αυξήθηκε σημαντικά για να φθάσει το 1923 στις 600 λ Αιγ., κατόπιν ενεργειών του Κοινοτικού Επιτρόπου και δημοτικού συμβούλου Ν. Νικολάου.⁷⁴⁹ Στα μέσα της δεκαετίας του '30 παρατηρήθηκε αισθητή μείωση του επιχορηγούμενου ποσού προς τα Σχολεία κατά 337 λ Αιγ.⁷⁵⁰

Ένα από τα πρώτα οικονομικά ζητήματα που ετέθησαν μεταπολεμικά ήταν της επιχορήγησης της δημαρχίας Αλεξανδρείας προς τα σχολεία και το νοσοκομείο. Κατά την διάρκεια του πολέμου και εξαιτίας του οι επιχορηγήσεις έπαυσαν να δίνονται. Για την Κοινότητα επρόκειτο απλά για καθυστερούμενες επιχορηγήσεις και αυτή την θέση υπενθύμιζε στην δημαρχία. Η επιχορήγηση κατ'έτος προπολεμικά έφθανε τις 477 λ Αιγ. και σ'αυτή την βάση η Κοινότητα στήριζε το αίτημά της. Η απάντηση της δημαρχίας προερχόταν από το τμήμα των Κοινωνικών Υποθέσεων της και συνέδεε το θέμα των επιχορηγήσεων με αλλαγές που ικανοποιούσαν την αιγυπτιακή πλευρά. Συγκεκριμένα, με έγγραφό του (2/11/1947) ζήτησε από την ΕΚΑ την επέκταση των ευεργετημάτων, χωρίς διάκριση φυλής ή θρησκευματος. Η Κοινότητα διαβεβαίωσε την αιγυπτιακή πλευρά ότι δεν γίνονται διακρίσεις φυλής ή θρησκευματος στα Σχολεία ή στο Νοσοκομείο της ΕΚΑ, παράλληλα, υπενθύμιζε τις καθυστερήσεις στην χορήγηση 1908 λιρών στα σχολεία, για 4 ακαδημαϊκά έτη: 1943/44, 1944/45, 1945/46 και 1946/47.⁷⁵¹

Από το 1922 και έπειτα που η Αίγυπτος ανεξαρτητοποιήθηκε, η ελληνική πλευρά άρχισε να προβληματίζεται έντονα για την θέση της στην χώρα και να αναζητεί τρόπους για να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα. Ένας από τους σημαντικότερους τομείς που είχε ανάγκη προσαρμογής και μεταρρύθμισης ήταν ο εκπαιδευτικός, και ειδικά η Μ.Ε.: το κύριο βάρος της αλλαγής επικεντρώθηκε στο μάθημα των Αραβικών και στην ανάγκη διδασκαλίας του στο γυμνάσιο.⁷⁵² Η απόφαση αυτή ήταν σημαντική για δύο λόγους: αφ'ενός έδειχνε την την διάθεση της ΕΚΑ να προσαρμοστεί στις νέες συνθήκες, αφ'έτερου αναγνώριζε ότι χωρίς την

⁷⁴⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 17/30/8/1922.

⁷⁴⁷ Δεν είναι ακριβώς γνωστό πότε ξεκίνησε η επιχορήγηση των κοινοτικών ιδρυμάτων από την Δημαρχία.

⁷⁴⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ. 1/14/4/1919.

⁷⁴⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ. 22/11/1923.

⁷⁵⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 13/12/1935 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 145, 1938, "Επιχορηγήσεις Δημαρχίας προς τα κοινοτικά ιδρύματα".

⁷⁵¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/11/1947. Προφανώς, οι αιτιάσεις των Αιγυπτίων αφορούσαν κυρίως το Κοτσίκειο Νοσοκομείο και όχι στα σχολεία, που δεν φοιτούσαν ντόπιοι. Πάντως, η ΕΚΑ δεν εξαιρούσε τους Αιγύπτιους εκπαιδευτικούς της από τα εργασιακά και μισθοδοτικά δικαιώματα που είχαν οι υπόλοιποι διδάσκοντες των κοινοτικών εκπαιδευτηρίων. Παράδειγμα η παροχή των αυξήσεων λόγω συμπληρώσεως τριετίας σε δύο Αιγύπτιους καθηγητές το 1932, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 26/1/1932.

⁷⁵² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/4/1935.

εκμάθηση της επίσημης γλώσσας της χώρας η θέση των Ελλήνων, ειδικά των νέων, θα ήταν δυσχερέστατη και θα τους εμπόδιζε από το να ευημερήσουν στην Αίγυπτο με δεδομένη, μάλιστα, την μετέπειτα στάση και αυστηρότητα της Αιγύπτου στο θέμα της διδασκαλίας της γλώσσας του τόπου στα ξένα σχολεία, η κοινοτική κίνηση υπέρ των Αραβικών αποδεικνύεται προφητική και πολύτιμη. Έτσι, συστήθηκε ειδική επιτροπή αραβομαθών και καθηγητών Αραβικών για την μελέτη της διδασκαλίας των Αραβικών στα σχολεία.⁷⁵³

Οι Αιγύπτιοι, με την σειρά τους, άρχισαν αργά αλλά σταθερά την προσπάθεια άσκησης κάποιου ελέγχου στα ξένα σχολεία, κυρίως με διάφορες αποφάσεις που δεν έθιγαν μεν το καθεστώς των σχολείων, δεν άφηναν όμως την παραμικρή αμφιβολία ότι η Αίγυπτος επιθυμούσε να δείξει ότι ήταν κυρίαρχη στην χώρα της και ότι οι "κανόνες του παιχνιδιού" θα καθορίζονταν και από αυτήν.⁷⁵⁴ Συνειδητοποιώντας αυτή την παράμετρο η ΕΚΑ ζήτησε από το αιγυπτιακό Υπουργείο Παιδείας και έγινε δεκτό- να αναλάβει την επίβλεψη των Αραβικών στα ελληνικά σχολεία της Αιγύπτου.⁷⁵⁵

Στις αρχές της δεκαετίας του '30 ελήφθη μία απόφαση, που ευνοούσε στην δημιουργία και διατήρηση καλού κλίματος στις ελληνοαιγυπτιακές σχέσεις: αποφασίστηκε η δημιουργία πλατείας Μωχάμετ Αλυ στην Καβάλα⁷⁵⁶ και η κατασκευή και τοποθέτηση εκεί του αγάλματός του.⁷⁵⁷ Το όλο έργο καθυστέρησε μερικά έτη και στην ολοκλήρωσή του συνέβαλε οικονομικά η ΕΚΑ, με την προσφορά εκατό λιρών για την κατασκευή του αδριάντα.⁷⁵⁸

Το 1937 έλαβε χώρα ένα σημαντικό γεγονός, που σημάδεψε την πορεία της Αιγύπτου και την θέση των ξένων σ' αυτήν: υπογράφηκε η Συνθήκη του Μοντρέ, με την οποία καταργήθηκαν οι Διομολογήσεις.⁷⁵⁹ Στις 8 Μαΐου 1937 η Αίγυπτος υπογράφει με τις διάφορες ευρωπαϊκές Δυνάμεις, που απολάμβαναν τα προνόμια των Διομολογήσεων, την συνθήκη που τερμάτιζε αυτού του είδους τα προνόμια και τις εξαιρέσεις των ξένων πολιτών στα προξενικά ή στα μικτά δικαστήρια, μετά την παρέλευση ενός μεταβατικού σταδίου, που καθορίστηκε στα δώδεκα έτη. Σ' αυτό το διάστημα καλούνταν οι ξένοι, μεταξύ αυτών και οι Έλληνες, να προσαρμοστούν στις εξελίξεις και στα νέα δεδομένα.⁷⁶⁰

Εκπρόσωποι της ελληνικής πλευράς ο πρέσβης στο Παρίσι Νικόλαος Πολίτης και ο έγκριτος νομικός της Αλεξάνδρειας, που είχε διατελέσει πρέσβυς, υπουργός και

⁷⁵³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 21/11/1934. Ελήφθησαν και άλλες αποφάσεις για το μάθημα των Αραβικών (βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 7/11/1939), όπως εμφανίζεται και στο οικείο κεφάλαιο.

⁷⁵⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 9/1/1936. Επιτράπηκε από το υπουργείο Παιδείας της Αιγύπτου, να διδάσκουν στα ελληνικά σχολεία ξένοι καθηγητές της γαλλικής φιλολογίας των κυβερνητικών σχολείων, υπό την προϋπόθεση ύπαρξης διαθέσιμων ωρών.

⁷⁵⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 8/12/1937.

⁷⁵⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 29/4/1930.

⁷⁵⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 22/5/1930.

⁷⁵⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 9/1/1934.

⁷⁵⁹ Οι Διομολογήσεις είναι συμβάσεις, με τις οποίες ένα κράτος παρέχει στους υπηκόους ξένου κράτους, που βρίσκονται στο εδαφός του, εξαιρετικά προνόμια (συνήθως να δικάζονται από δικό τους προξενικό δικαστήριο). Η Ελλάδα προσεχώρησε στις Διομολογήσεις με την Αίγυπτο την 1^η Φεβρουαρίου 1876.

⁷⁶⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 126, 1937, "Συνδιάσκεψις του Μοντρέ 1937" και ΦΔΥ, Κ 136, 1937, "Συνδιάσκεψις του Μοντρέ και κατάργησις των εν Αίγυπτω Διομολογήσεων". Επίσης, **Ευθυμίου Θ. Σουλογιάννη, Η θέση των Ελλήνων στην Αίγυπτο**, σσ 207-211 και Nada Tomiche, *Η νεώτερη Αίγυπτος*, σ. 71.

αντιπρόεδρος της ελληνικής κυβέρνησης Γεώργιος Ρούσος. Η ΕΚΑ ευχαρίστησε τον Ν Πολίτη που υπερασπίστηκε τα δικά της στο Μοντρέ. Ο Πολίτης, σε απάντησή του, υποστήριξε⁷⁶¹ ότι η νομική υπόσταση των ελληνικών κοινοτήτων και των ιδρυμάτων της Αιγύπτου καθώς και των ιδιωτών αναγνωρίστηκαν και κατοχυρώθηκαν για την μεταβατική περίοδο των 12 ετών. Η ελληνική κυβέρνηση όφειλε σ' αυτό το διάστημα να εκμεταλλευτεί το καλό κλίμα που δημιουργήθηκε μεταξύ της ελληνικής και της αιγυπτιακής αντιπροσωπείας και να μεριμνήσει για την σύναψη σύμβασης εγκατάστασης, εξασφαλίζοντας τους ίδιους όρους με τους συμφωνημένους. Ο Πολίτης πίστευε ότι η Αίγυπτος είχε κατανοήσει την δυνατότητα των Ελλήνων να συμβάλλουν τα μέγιστα στην πρόοδο και την ανάπτυξη της φιλοξενούσας χώρας, "άνευ της ελαχίστης πολιτικής υστεροβουλίας" καλούσε, επίσης, τους Αιγυπτιώτες να προσαρμοστούν το ταχύτερο δυνατό στα νέα δεδομένα και να φροντίσουν να υπάρξει αμοιβαία εμπιστοσύνη με την επίσημη αιγυπτιακή πλευρά.

Η ΕΚΑ έλαβε επιστολή και από τον έτερο των συμμετασχόντων από ελληνικής πλευράς, τον αλεξανδρινό νομικό Γεώργιο Ρούσο. Ο Ρούσος παρουσίαζε⁷⁶² αναλυτικά τις εξελίξεις στο Μοντρέ. Εντύπωση προκαλεί η αρχική στάση της Αιγύπτου που δεν επιθυμούσε να συζητήσει για τα σωματεία και τα ιδρύματα, ενώ πίστευαν πως οι ελληνικές κοινότητες ήταν δημιουργήματα των Διομολογήσεων και δεν μπορούσαν να εξακολουθούν να υπάρχουν μετά την κατάργησή τους. Η ελληνική αντιπροσωπεία αποδείκνυε ότι οι ελληνικές κοινότητες ήταν σωματεία ιδιωτικού δικαίου, που λειτουργούσαν βάσει κανονισμού, ο οποίος καθόριζε ποια ήταν τα μέλη του, ποιοί οι δικαιούμενοι ψήφου και ποιοί οι εκλέξιμοι και δεν έμοιαζαν με τις κοινότητες στην Τουρκία, αφού μέλη τους δεν ήταν αυτοδικαίως όλοι οι Έλληνες το γένος. Η αιγυπτιακή πλευρά δεν αποδεχόταν την ελληνική άποψη, οπότε η ελληνική πλευρά προσπάθησε να συννενοηθεί με τους Άγγλους και τους Γάλλους (οι Ιταλοί σιωπούσαν επιδεικτικά, για άλλους λόγους). Οι Αιγύπτιοι εξακολουθούσαν να αντιδρούν σθεναρά και η έλλειψη συντονισμού μεταξύ των Ευρωπαίων τους ευνόησε, αλλά τελικά αποδέχθηκαν να εξετάσουν καταλόγους με σωματεία που θα υπέβαλαν οι ενδιαφερόμενοι. Από αυτή την διαδικασία η ελληνική πλευρά διέτρεχε τον μικρότερο κίνδυνο, αφού τα ιδρύματά της και δη τα σχολεία της εξυπηρετούσαν εκπαιδευτικούς και μόνο σκοπούς της ελληνικής παροικίας και όχι άλλους σκοπούς αλλότριους της εκπαίδευσης. Πίστευε ότι έγινε το καλύτερο δυνατό για τα ελληνικά συμφέροντα, δεδομένης της διαμορφωθείσας κατάστασης και θεωρούσε σημαντική την δράση του Πολίτη, που είχε δημιουργήσει φιλικό και ευχάριστο κλίμα στις σχέσεις με την αιγυπτιακή αντιπροσωπεία.

Από τα παραπάνω φαινόταν ότι η Αγγλία διατηρούσε μια περίεργα ήσυχη στάση, αφήνοντας το μεγαλύτερο μέρος της αντίδρασης στην γαλλική πλευρά· ενδεχομένως επιθυμούσε να γίνει αρεστή στους Αιγύπτιους, όταν, μάλιστα, δεν διακυβεύονταν ζητήματα επιβίωσης κάποιας παροικίας της, ενώ είχε εξασφαλίσει και κατοχυρώσει, ένα έτος νωρίτερα, τα όποια συμφέροντά της με μία συνθήκη.⁷⁶³

Σε κάθε περίπτωση, πάντως, εκφραζόταν η ελπίδα ότι μετά την κατάργηση των Διομολογήσεων η αιγυπτιακή κυβέρνηση δεν θα λάβει μέτρα κατά των

⁷⁶¹ Επιστολή, 11/5/1937, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 15/6/1937.

⁷⁶² Επιστολή, 18/5/1937, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 15/6/1937.

⁷⁶³ Επρόκειτο για την συνθήκη της 26^{ης} Αυγούστου 1936, βλ. Nada Tom iche, *Η νεώτερη .., ό π., σ. 70 και Ευθυμίου Θ. Σουλογιάννη, Η θέση... , ό π., σ. 210.*

ελληνικών σχολείων. Γι' αυτό η ΕΚΑ ζητούσε να υπάρξουν προστατευτικά για τους ξένους μέτρα, ακόμη, προ του 1949.⁷⁶⁴

Με την πάροδο του χρόνου η αιγυπτιακή πλευρά ζητούσε περισσότερες πληροφορίες για τα κοινοτικά ιδρύματα και τα σχολεία,⁷⁶⁵ ενώ αύξανε τις απαιτήσεις της προς το Αβερώφειο. Έτσι, η εφορεία αποφάσισε να μην γίνονται δεκτά στα σχολεία παιδιά ιθαγενών, αφού το Υπουργείο Παιδείας της Αιγύπτου, με εγκύκλιό του, ουσιαστικά απαγόρευε την εγγραφή τους στα ξένα σχολεία, ζητώντας από τους Επιθεωρητές να ελέγξουν για την ύπαρξη ιθαγενών μαθητών σ' αυτά, ώστε να ληφθούν μέτρα εναντίον των γονέων τους, με την αιτιολογία της παραμέλησης εκμάθησης της Αραβικής γλώσσας από τα παιδιά τους.⁷⁶⁶

Το Διοικητήριο Αλεξανδρείας, ακόμη, ζήτησε χρηματική εγγύηση 5 Λιρών για κάθε καθηγητή που δίδασκε στα σχολεία και δεν είχε άδεια μόνιμης παραμονής, είτε επειδή ήταν άρτι αφιχθέντες και νεοδιορισμένοι, είτε επειδή απουσίασαν παραπάνω από ένα έτος στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό για μετεκπαίδευση.⁷⁶⁷

Η κήρυξη του Β' παγκόσμιου πολέμου έστρεψε το ενδιαφέρον της παροικίας στην επιβίωσή της κατά την δύσκολη εκείνη περίοδο, θέτοντας σε δεύτερη μοίρα τις σχέσεις με την Αίγυπτο και αφήνοντας να κυλήσει αρκετός πολύτιμος χρόνος χωρίς πρόοδο στα ζωτικής σημασίας θέματα για τη θέση των ομογενών στην χώρα και αυτό την στιγμή που η αιγυπτιακή πλευρά προωθούσε την πολιτική της αναφορικά με τους ξένους.⁷⁶⁸ Λίγο πριν τον πόλεμο, μάλιστα, οι Αιγύπτιοι ζήτησαν αναλυτικές πληροφορίες για τα κοινοτικά ιδρύματα, τις ιδρυτικές πράξεις, τους κανονισμούς λειτουργίας, τα προγράμματα ή τους σκοπούς εκάστου, την υπηκοότητα, τους τίτλους ιδιοκτησία, τις ημερομηνίες διορισμού και τις αποδοχές του προσωπικού, την κινητή και ακίνητη περιουσία των ιδρυμάτων.⁷⁶⁹

Η ΕΚΑ έλαβε πολλά μέτρα για την προστασία των μαθητών κατά την διάρκεια των πολεμικών επιχειρήσεων, που απείλησαν και την Αλεξάνδρεια. Ηδη από το 1939 η αεράμυνα έγινε τακτικό μάθημα στο γυμνάσιο,⁷⁷⁰ ενώ το 1940, για λόγους ασφάλειας των μαθητών, δεν έγιναν θερινές εξετάσεις και τέλετη απονομής των απολυτηρίων.⁷⁷¹ Η Εφορεία των Αστικών Κτημάτων, επίσης, αποφάσισε να δημιουργηθούν στις αυλές των σχολείων στο Σιάτμπυ υπόγεια αντιεροπορικά καταφύγια από οπλισμένο σκυρόδεμα.⁷⁷² Τον Ιούνιο του 1941 ανακοινώθηκε ότι η ανανέωση των συμβολαίων των εκπαιδευτικών για το επόμενο έτος θα γινόταν με την επιφύλαξη ότι ενδέχεται να απολυθούν όλοι, λόγω της κατάστασης, χωρίς δικαίωμα

⁷⁶⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/1/1946 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 547, 1947/1950, "Υπόμνημα περί της θέσεως των ελληνικών παροικιών Αιγύπτου μεταπολεμικώς και μετά την λήξιν της συνθήκης του Montreux, Οκτώβριος 1944 και σχέδιον συνθήκης εγκαταστάσεως".

⁷⁶⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Ν 30, 1940, "Πληροφορία περί της Κοινότητος και των ιδρυμάτων της, ζητηθείσα υπό του αιγυπτιακού Υπουργείου Εξωτερικών", ΦΔΥ, Κ 481, 1942, "Περί των υπό διαφόρων αιγυπτιακών υπουργείων ζητουμένων εκάστοτε πληροφοριών περί της Κοινότητος και των ιδρυμάτων της" και ΦΔΥ, Κ 846, 1953, "Πληροφορία επί των σχολικών κτηρίων, ζητηθείσα υπό του Διοικητηρίου".

⁷⁶⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 6/10/1938.

⁷⁶⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 22/2/1940.

⁷⁶⁸ **Ευθυμίου Θ. Σουλογιάννη**, *Η θέση...*, ό π., σ 211.

⁷⁶⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 22/5/1940.

⁷⁷⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 22/5/1939.

⁷⁷¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 11/12/1940. Αλλαγή στις εξετάσεις και στον τρόπο υπολογισμού του τελικού βαθμού υπήρξε και το επόμενο έτος 1941, μετά από πρόταση της γυμνασιάρχου Αλκμήνης Πετρώνδα, βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 2/6/1941.

⁷⁷² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 11/12/1940.

αποζημίωσης⁷⁷³ την ίδια περίοδο αποχώρησαν οι περισσότεροι μαθητές, λόγω του πολέμου, με άμεσο αποτέλεσμα να υπάρξει πρόβλημα με τις απουσίες τους, ενώ αποφασίστηκε η χρησιμοποίηση των κτιρίων του Σιάτμπυ, κατά την θερινή περίοδο, για την διαμονή πολεμόπληκτων ομογενών και όχι Αγγλων στρατιωτών, όπως είχε προταθεί.⁷⁷⁴

Η Κοινότητα, με την λήξη του πολέμου, συνειδητοποιώντας το επείγον της κατάστασης, που δεν δεχόταν αναβολή, άρχισε να λαμβάνει αποφάσεις για τα σχολεία στην προσπάθεια να προσαρμόσει την εκπαιδευτική της πολιτική στη συνεχώς μεταβαλλόμενη κατάσταση στην Αίγυπτο· μια από αυτές ήταν η ίδρυση του τμήματος θετικών επιστημών,⁷⁷⁵ στα πλαίσια του Αβερωφείου, πραγματοποιώντας μια σημαντική στροφή στην κατεύθυνση της κοινοτικής εκπαίδευσης προς τις θετικές επιστήμες. Συνεχίζονταν, παράλληλα, οι κοινοτικές προσπάθειες για την βελτίωση της διδασκαλίας του μαθήματος των Αραβικών,⁷⁷⁶ πολύ πριν η Αίγυπτος θέσει επιτακτικά και δια νόμων το θέμα της διδασκαλίας της επίσημης γλώσσας της χώρας.⁷⁷⁷ Σημαντική εξέλιξη αποτέλεσε η εκπεφρασμένη κοινοτική επιθυμία για φοίτηση των αποφοίτων του γυμνασίου, εκτός από τα ελλαδικά και στο Φαρούκειο πανεπιστήμιο Αλεξανδρείας.

Τον Σεπτέμβριο του 1943, κατόπιν ενεργειών του Νικόλαου Ρούσου, το αιγυπτιακό Υπουργείο Παιδείας επέτρεψε την εγγραφή στο Φαρούκειο πανεπιστήμιο και συγκεκριμένα στην σχολή Φυσικών Επιστημών και στην Ιατρική, των αποφοίτων των αναγνωρισμένων ελληνικών γυμνασίων της Αιγύπτου, όπως ήταν το Αβερωφείο. Οι απόφοιτοι του Αβερωφείου μπορούσαν, ακόμη, να εγγραφούν και στις Εμπορικές σχολές των αιγυπτιακών πανεπιστημίων.⁷⁷⁸ Εκείνο το έτος εγγράφηκαν είκοσι απόφοιτοι στην σχολή Φυσικών Επιστημών και αρκετοί στην Ιατρική.

Με την πάροδο του χρόνου διαπιστώθηκε ότι οι Έλληνες φοιτητές είχαν αρκετά κενά σε μαθήματα θετικής κατεύθυνσης.⁷⁷⁹ Η Κοινότητα προχώρησε στην ίδρυση του τμήματος θετικών επιστημών για να καλύψει πάγιες ανάγκες της ελληνικής κοινοτικής μέσης εκπαίδευσης (κυρίως στην θετική κατεύθυνση) και να καταστήσει ευκολότερη στους αποφοίτους του την εγγραφή στο αιγυπτιακό πανεπιστήμιο.

Παρόλα αυτά οι εξελίξεις πρόλαβαν τις κοινοτικές μεταρρυθμίσεις· παρουσιάστηκε εμπλοκή με την εγγραφή αποφοίτου του γυμνασίου στο πανεπιστήμιο. Αιτία η απόφαση της Συγκλήτου του Φαρουκείου να μην δέχεται για εγγραφή τους αποφοίτους του Αβερωφείου, λόγω υστέρησής τους στα μαθήματα θετικής κατεύθυνσης. Η απόφαση αυτή είχε γνωστοποιηθεί στον Σύλλογο των αποφοίτων τον Δεκέμβριο του 1946, αλλά οι ιθύνοντές του παρέλειψαν να

⁷⁷³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 2/6/1941.

⁷⁷⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΚΕ, συνεδρ 9/6/1941.

⁷⁷⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/2/1946.

⁷⁷⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/5/1947, όπου σημειώνεται η ικανοποίηση των Αιγυπτίων Επιθεωρητών για τα βιβλία των Αραβικών των Σχολείων.

⁷⁷⁷ Αξίζει να σημειωθεί πως η ελληνική κυβέρνηση είχε πληροφορίες από τον Νοέμβριο του 1946, ότι το Αιγυπτιακό Υπουργείο Δημοσίας Εκπαιδύσεως είχε καταθέσει νομοσχέδιο με το οποίο καθιερωνόταν η υποχρεωτική διδασκαλία των της γεωγραφίας και της Αραβικής γλώσσας στα ξένα σχολεία της Αιγύπτου, με την δικαιολογία, όπως οι τυχόν στα σχολεία αυτά φοιτώντες Αιγύπτιοι αποκτήσουν επαρκείς κοινωνικές και οικονομικές γνώσεις για την πατρίδα τους, βλ. ΑΥΕ, 1946/36 Β, *Εμπιστευτική αναφορά του διευθυντή Π Αντωνέλλου προς το Β' Υφυπουργείο Τύπου και Πληροφοριών*, 13/11/1946.

⁷⁷⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 20/1/1944.

⁷⁷⁹ ΑΕΚΑ, "Ανακοινωθέν", 2/7/1949.

ενημερώσουν την Εφορεία και την Επιτροπή της Κοινότητας. Κοινοτική αντιπροσωπεία μετέβη στο πανεπιστήμιο και είχε συνάντηση με τον πρύτανη, όπου του παρουσιάστηκε η κοινοτική θέση και του υπενθύμισαν ότι στο Αβερωφείο είχε ιδρυθεί τμήμα θετικών επιστημών. Ο πρύτανης έδειξε καλή διάθεση έναντι της ΕΚΑ και των αποφοίτων της. Η Εφορεία, με την σειρά της, αναγνώρισε ότι το επίπεδο των αποφοίτων του γυμνασίου είναι κατώτερο από αυτό των Αιγυπτίων· έτσι η Εφορεία αποφάσισε την ίδρυση, για τα επόμενα δύο έτη, ενός φροντιστηρίου μονοετούς διάρκειας, στο οποίο θα παρακολουθούσαν μαθήματα θετικών επιστημών όσοι από τους απόφοιτους του Αβερωφείου επιθυμούσαν εγγραφή στις θετικές σχολές του Φαρούκειου πανεπιστημίου, ώστε το επίπεδο των γνώσεών τους να φθάσει στο αντίστοιχο των Αιγυπτίων αποφοίτων. Μετά τα δύο έτη, όταν θα λειτουργούσε πλήρως το τμήμα θετικών επιστημών του Αβερωφείου, οι απόφοιτοί του θα είχαν τις γνώσεις και την δυνατότητα να εγγραφούν απευθείας στο πανεπιστήμιο, οπότε δεν υπήρχε ανάγκη ύπαρξης ειδικού φροντιστηρίου.⁷⁸⁰

Το ίδιο πρόβλημα προέκυψε λίγους μήνες αργότερα με το Πολυτεχνείο του Φαρουκείου, αφού οι απόφοιτοι του Αβερωφείου δεν γίνονταν δεκτοί σ' αυτό. Γι' αυτό η Εφορεία επέμεινε στην πρόταση ίδρυσης φροντιστηρίου για όσους ήθελαν σπουδές στο Φαρούκειο. Για την καλύτερη μελέτη του ζητήματος συγκροτήθηκε επιτροπή από Έλληνες και Αραβες καθηγητές, που θα μελετούσε το πρόγραμμα σπουδών των ξένων και των αραβικών σχολείων και θα κατέθετε τις προτάσεις της για τις απαραίτητες αλλαγές στο πρόγραμμα του Αβερωφείου· συγκροτήθηκαν, ωσαύτως, δύο επιτροπές από Έλληνες φοιτητές του Φαρούκειου πανεπιστημίου για να μελετήσουν θέματα τεχνικού καταρτισμού η μία και θέματα γλωσσικού καταρτισμού (Αραβικά, Αγγλικά) η άλλη.⁷⁸¹ Θεωρήθηκε, μάλιστα, χρήσιμο να ενημερωθεί το Φαρούκειο πανεπιστήμιο για την ενίσχυση του προγράμματος του τμήματος θετικών επιστημών του Αβερωφείου γυμνασίου.⁷⁸²

Την ανάγκη αύξησης του αριθμού των ελλήνων φοιτητών στα αιγυπτιακά πανεπιστήμια τόνιζαν με υπόμνημά τους οι Έλληνες φοιτητές του Φαρούκειου πανεπιστημίου. Οι φοιτητές υπογράμιζαν με έμφαση ότι τα πανεπιστήμια της χώρας πληρούσαν όλες τις προϋποθέσεις για άρτιες και ολοκληρωμένες σπουδές. Ο Σύλλογος με λύπη ανακοίνωσε ότι τα οικονομικά μέσα του Ταμείου Κοινοτικών Υποτροφιών, που συνέστησε προ πενταετίας, έχουν περιοριστεί, με απτές τις συνέπειες στην δράση του.⁷⁸³ Η Εφορεία αποφάσισε να επαναλάβει τον διακοπέντα έρανο υπέρ του Ταμείου Κοινοτικών Υποτροφιών Εξωτερικού για να μπορέσει να στείλει περισσότερους άπορους αποφοίτους στα αιγυπτιακά πανεπιστήμια.⁷⁸⁴

Οι σχέσεις, πάντως, ΕΚΑ-Αιγύπτου, ως προς τα σχολεία παρέμεναν καλές και μάλιστα, εγκρίθηκε η συμμετοχή των σχολείων στην Γεωργική και Βιομηχανική Εκθεση Καΐρου του 1949, μετά από πρόσκληση που απηύθυνε το αιγυπτιακό υπουργείο Παιδείας.⁷⁸⁵ Η αιγυπτιακή πλευρά, οπωσδήποτε, διατηρούσε τις απόψεις της και ανέμενε από την ελληνική πλευρά κινήσεις και αλλαγές στα σχολικά προγράμματα. Αυτό αποδεικνύεται από την κοινοποίηση του Φαρουκείου Πανεπιστημίου για την μελλοντική εγγραφή μαθητών σ' αυτό. Διατυπωνόταν η

⁷⁸⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/8/1947.

⁷⁸¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/11/1947.

⁷⁸² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 9/1/1948.

⁷⁸³ "Επιστολή των Ελλήνων φοιτητών του Φαρούκειου πανεπιστημίου προς τον πρόεδρο της ΕΚΑ Μ Σαλβάγο", 14/5/1948, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, εισαχθέντα έγγραφα, τ. 95 (1948).

⁷⁸⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/5/1948.

⁷⁸⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/6/1948.

απειλή μη εγγραφής, αν τα ελληνικά γυμνάσια δεν εμπλουτίσουν το πρόγραμμα τους και δεν αποκτήσουν ενιαίο σύστημα Απολυτηρίων Εξετάσεων.⁷⁸⁶ Η Εφορεία αποφάσισε εντατικοποίηση των προσπαθειών της για την προσαρμογή των προγραμμάτων σπουδών στις ανάγκες της Αιγύπτου, γεγονός που θα καθιστούσε ευκολότερη την πρόσβαση των αποφοίτων των κοινοτικών σχολείων στα αιγυπτιακά πανεπιστήμια. Αποφασίστηκε, επίσης, η έκφραση ευχαριστιών προς την πρύτανη του Φαρουκείου πανεπιστημίου για τις θέσεις που διέθεσε υπέρ των αποφοίτων των σχολείων ΜΕ.⁷⁸⁷ Επισπεύστηκε, ακόμη, η ίδρυση ειδικού φροντιστηρίου για την προπαρασκευή όσων αποφοίτων επιθυμούσαν εγγραφή στο Φαρούκειο Πανεπιστήμιο. Στο φροντιστήριο αυτό είχαν δικαίωμα συμμετοχής οι απόφοιτοι του τμήματος θετικών επιστημών και όχι του κλασσικού τμήματος.⁷⁸⁸

Τον Μάιο του 1949, και ενώ επρόκειτο να αποφοιτήσουν οι πρώτοι μαθητές που παρακολούθησαν τον τριετή κύκλο του τμήματος θετικών επιστημών του Αβερωφείου, η ελληνική κυβέρνηση δεν είχε ακόμη απαντήσει στο κοινοτικό αίτημα για αποστολή κοινής εξεταστικής επιτροπής επιτροπής, με ορατό τον κίνδυνο της μη εγγραφής των αποφοίτων του τμήματος στο Φαρούκειο πανεπιστήμιο, λόγω της μη πλήρωσης του ενός όρου που αυτό έθεσε. Έτσι, η Εφορεία θα έθετε το θέμα επιτακτικά στην ελληνική κυβέρνηση και παράλληλα θα ζητούσε από το Φαρούκειο πανεπιστήμιο να δεχθεί για εγγραφή όλους τους αποφοίτους του τμήματος, που είχαν τα ουσιαστικά προσόντα γι' αυτό (ειδική κατάρτιση, που επέτρεπε την άνετη παρακολούθηση των μαθημάτων).⁷⁸⁹

Τον Ιούνιο του 1949 η πρώτη εξεταστική επιτροπή για τις απολυτήριες εξετάσεις έφθασε στην Αλεξάνδρεια,⁷⁹⁰ ικανοποιώντας το κοινοτικό αίτημα και βοηθώντας τους αποφοίτους να εκπληρώσουν τους όρους του πανεπιστημίου της Αλεξανδρείας. Τα προβλήματα, ασφαλώς, δεν έλλειψαν τα διάφορα προβλήματα. Ο αντιπρόεδρος Νικολάου ανέφερε ότι η εξεταστική επιτροπή για τις εξετάσεις των αποφοίτων δεν έλαβε υπ' όψιν το τμήμα θετικών επιστημών, παρόλο που ιδρύθηκε για να διευκολύνει την εγγραφή των αποφοίτων στο Φαρούκειο πανεπιστήμιο, γεγονός που ήδη συνέβαινε.⁷⁹¹ Οι απόφοιτοι, πάντως, του τμήματος θετικών επιστημών, φοιτητές στο Φαρούκειο, διακρίνονταν κατά τις σπουδές τους.⁷⁹² Επίσης, αποφασίστηκε στις απολυτήριες εξετάσεις της εξ Ελλάδος επιτροπής να προσέρχονται μόνο όσοι θα επιθυμούσαν σπουδές στο Φαρούκειο.⁷⁹³

⁷⁸⁶ **Ελληνική εν Αλεξανδρεία Κοινότης**, *Λόγος εκφωνηθείς υπό του προέδρου Δημητρίου Ζερμπίνη κατά την γενικήν συνέλευσιν της 11^{ης} Δεκεμβρίου 1949 των μελών της Ελληνικής Κοινότητος Αλεξανδρείας*, Αλεξάνδρεια 1949, σσ 23-24.

⁷⁸⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/1/1949. Η Κοινότητα είχε προχωρήσει και σε άλλα διαβήματα ζητώντας την αύξηση των θέσεων στο Φαρούκειο πανεπιστήμιο για τους Έλληνες αποφοίτους και επιπλέον ζητούσε τα $\frac{3}{4}$ των θέσεων να διατίθενται σε αποφοίτους των κοινοτικών σχολείων της Αλεξάνδρειας, βλ. "επιστολή του προεδρεύοντος αντιπροέδρου της ΕΚΑ Κλ Νικολάου προς τον γενικό πρόξενο της Ελλάδος Χαρ Ζαμαριά", 31/7/1948, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 134 (προέδρου 1948).

⁷⁸⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/2/1949.

⁷⁸⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/5/1949. Επίσης, βλ. "επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Δημ Ζερμπίνη προς τον Υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων Θ. Τσάτσο", 16/3/1949, αντίγραφα επιστολών, τ 137 (προέδρου 1949) και "επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Δημ Ζερμπίνη προς το Υπουργείο Παιδείας της Ελλάδος", 12/4/1949, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, αντίγραφα επιστολών, τ 139 (προέδρου 1949).

⁷⁹⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 24/6/1949.

⁷⁹¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 24/11/1949.

⁷⁹² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 29/12/1950.

⁷⁹³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 25/1/1951.

Κάποια προβλήματα εξακολούθησαν να υφίστανται στις σχέσεις της ελληνικής πλευράς με το Φαρούκειο πανεπιστήμιο. Έτσι, πληροφορούμαστε⁷⁹⁴ για την απόφαση του πανεπιστημίου να μην δέχεται για εγγραφή στην ιατρική αποφοίτους του κλασσικού τμήματος. Η διαφορά στο πρόγραμμα του Αβερωφείου προς τα προγράμματα των Αιγυπτιακών και οι συνέπειες στην εγγραφή των αποφοίτων στο Φαρούκειο απασχόλησαν έντονα και την ελληνική πλευρά, όπως φάνηκε από σχετική επιστολή του Γενικού Προξένου της Ελλάδας στην Αλεξάνδρεια Λιάτη.⁷⁹⁵ Πάντως, η ΕΚΑ κατέβαλε προσπάθειες προς αυτή την κατεύθυνση, το πρόγραμμα, όμως, του γυμνασίου ήταν πολύ επιβαρυνμένο και υπήρχαν λίγα περιθώρια ελιγμών. Ένα από τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν για την ενίσχυση των μελλοντικών φοιτητών του Φαρούκειου ήταν και η διοργάνωση ειδικών φροντιστηρίων από καθηγητές του Αβερωφείου, διάρκειας τεσσάρων ωρών την εβδομάδα, με έξοδα των μαθητών (10 Λ. Αιγ. την εβδομάδα).⁷⁹⁶ Ενδιαφέρον, επίσης, παρουσιάζει η απόφαση της ΕΚΑ να ζητήσει την προώθηση των αποφοίτων του εσωτερικού (Κάιρο, Διώρυγος και Εσωτερικού) στο Φουάτειο και στο Ιβραήμιο Πανεπιστήμιο και όχι στο Φαρούκειο πανεπιστήμιο Αλεξανδρείας, που θα έμενε για τους αλεξανδρινούς αποφοίτους.⁷⁹⁷

Μετά τα γεγονότα του 1952 η κατάσταση έλαβε νέα τροπή, με επιπλέον απαιτήσεις από την Αίγυπτο. Το 1954 μία νέα απόφαση του πανεπιστημίου όρθωνε εμπόδια στην ελεύθερη εγγραφή των αποφοίτων του Αβερωφείου· η απόφαση για επιτυχή εξέταση στην Αραβική γλώσσα των αποφοίτων, που επιθυμούσαν να φοιτήσουν στο αιγυπτιακό πανεπιστήμιο από το έτος 1956/1957. Η Εφορεία ζήτησε από τον πρύτανη του Φαρούκειου πανεπιστημίου να μην ισχύσει αυτή διάταξη. Αν λάμβαναν αρνητική απάντηση, τότε θα αναζητούσαν τρόπους για την ενδυνάμωση των φοιτητών στην αραβική γλώσσα.⁷⁹⁸

Η ΕΚΑ φρόντισε από τα τέλη της δεκαετίας του '40 να αλλάξει και ένα μέρος του προγράμματος σπουδών, προσαρμόζοντάς το, κατά το δυνατόν, στις απαιτήσεις της Αιγύπτου. Προστέθηκαν μαθήματα Ιστορίας της Αιγύπτου, μία ώρα την εβδομάδα και Γεωγραφίας της Αιγύπτου, επίσης, μία ώρα την εβδομάδα στα Αραβικά. Επίσης, αυξήθηκε κατά μία ώρα το μάθημα των αραβικών σε όλες τις τάξεις του γυμνασίου.⁷⁹⁹ Καταργήθηκε, επίσης, για τους μαθητές της Στ' Γυμνασίου που επιθυμούν να συνεχίσουν στο Φαρούκειο πανεπιστήμιο το μάθημα των Γαλλικών και αντ' αυτού θα διδάσκονται τα μαθήματα της Βιολογίας και της Φυσικοχημείας,⁸⁰⁰ ενώ αυξήθηκαν τα Αγγλικά, λόγω προτίμησης των γονέων σε σχολεία με πολλά Αγγλικά, λόγω της μελετούμενης αποδημησης πολλών στην Αυστραλία.⁸⁰¹

⁷⁹⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/12/1951, υπόμνημα του Εφόρου Σακελλαρίου, όπου αναφέρονται αρκετά στοιχεία για Έλληνες φοιτητές στο Φαρούκειο και η πληροφορία ότι οι ειδικευμένοι νέοι εύρισκαν εργασία στην Αίγυπτο, αλλά και στο εξωτερικό. Πάντως, ο Πρύτανης του Φαρούκειου πανεπιστημίου επισκέφθηκε το Αβερωφείο και την Σαλβάγειο στις 25/5/1953, ως μια κίνηση της αιγυπτιακής πλευράς για την βελτίωση των σχέσεων με τα ελληνικά κοινοτικά σχολεία Μ.Ε., βλ. ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/5/1953.

⁷⁹⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 1/2/1952.

⁷⁹⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/3/1952.

⁷⁹⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/3/1952.

⁷⁹⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 10/9/1954.

⁷⁹⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 5/7/1949.

⁸⁰⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 25/1/1951 και ΠΕΣ, συνεδρ 12/10/1951, οπότε απεφασίσθη η αλλαγή στα Γαλλικά και η διδασκαλία της Βιολογίας στην Στ' γυμνασίου θηλέων για όσες επιθυμούσαν να εγγραφούν στο Φαρούκειο.

⁸⁰¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/10/1951.

Ιδιαίτερη μέριμνα επιδείχθηκε για την διδασκαλία της Αραβικής γλώσσας, πολύ περισσότερο την περίοδο αυτή από ποτέ, αφού ήταν προϋπόθεση απαραίτητη - "εκ των ων ουκ άνευ"- για την προσαρμογή στις αιγυπτιακές απαιτήσεις. Οι προτάσεις που κατατίθενταν αφορούσαν την διδασκαλία και τους διδάσκοντες.⁸⁰² Ο νόμος 38/1948 της Αιγύπτου υποχρέωνε, μεταξύ άλλων, τα ξένα δημοτικά σχολεία να διδάσκουν τους μαθητές Αραβικά, ώστε οι απόφοιτοί τους να αρχίσουν να υποβάλλονται από το έτος 1951/1952 στις ίδιες εξετάσεις για την γλώσσα με τους αποφοίτους των κυβερνητικών σχολείων. Επι των διατάξεων του εν λόγω νόμου υπήρξαν αρκετές και σοβαρές κοινοτικές επιφυλάξεις και επικράτησε η άποψη, ότι δεν αφορούσε τα κοινοτικά σχολεία, αλλά σχολεία εντελώς διαφορετικά από αυτά, στα οποία φοιτούσαν μαθητές διαφορετικών εθνικοτήτων, δεν δίδασκαν επαρκώς την αραβική γλώσσα και ήταν ύποπτα για θρησκευτική και δογματική προπαγάνδα. Αντίθετα, τα κοινοτικά σχολεία της ΕΚΑ αφορούσαν μόνο Έλληνες το γένος μαθητές, δίδασκαν σε ικανοποιητικό και διαρκώς βελτιούμενο επίπεδο την αραβική γλώσσα και δεν ασκούσαν θρησκευτική ή δογματική προπαγάνδα· απεναντίας, προστάτευαν τους μαθητές τους από τις ξένες, δογματικές προπαγάνδες, που λυμαίνονταν την εκπαίδευση στην Αλεξάνδρεια, μέσω των δυτικοευρωπαϊκών μισσιοναρικών σχολείων.⁸⁰³

Στα πλαίσια των προσπαθειών για την βελτίωση της αραβικής γλώσσας ο καθηγητής Πετρόχειλος κατέθεσε έκθεση, που, όμως, δεν εγκρίθηκε από τους αραβοδιδασκάλους· έτσι ανέλαβε επιθεωρητής των Αραβικών ο επιθεωρητής Abdel Bahi Bey και ο καθηγητής Αλυ Νούρ θα αποτελούσε τον σύνδεσμο με τους αραβοδιδασκάλους, ως γραμματέας του επιθεωρητή.⁸⁰⁴ Η ΕΚΑ δέχθηκε την απόφαση της Αιγύπτου που όριζε ο κύκλος της Δημοτικής εκπαίδευσης για τα Αραβικά να κλείνει στην Β΄ Γυμνασίου.⁸⁰⁵ Κατά την διάρκεια της δεκαετίας του '50 ρυθμίστηκε τελεσίδικα η θέση του μαθήματος σύμφωνα με τις υποδείξεις της αιγυπτιακής πλευράς, γεγονός που καθιστά το Αβερύφειο ξεχωριστό από τα συνήθη ελλαδικά γυμνάσια.⁸⁰⁶ Σημαντικό ρόλο στην προσπάθεια αυτή διεδραμάτισε ο επιθεωρητής και καθηγητής της αραβικής Αλυ Νούρ,⁸⁰⁷ ενώ η μαθητική προσπάθεια ενισχύθηκε από ειδικό φροντιστήριο⁸⁰⁸ και από ειδικό τμήμα στην βιβλιοθήκη, με αραβικά βιβλία.⁸⁰⁹ Αξίζει να σημειωθεί ότι η Αίγυπτος παρακολουθούσε την εξέλιξη του μαθήματος, οι επιθεωρητές επισκέπτονταν τα σχολεία τις περισσότερες φορές έμμεναν ικανοποιημένοι⁸¹⁰ ενώ επιτράπηκε η διδασκαλία των Αραβικών την Παρασκευή από μη μουσουλμάνους Αραβοδιδασκάλους.⁸¹¹

⁸⁰² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 28/2/1949.

⁸⁰³ **Ευγενίου Μιχαηλίδου**, "Ο νέος εκπαιδευτικός νόμος εν Αιγύπτω", Εκκλησιαστικός Φάρος, τευχ Γ', τ 47 (1948), σσ 259-263.

⁸⁰⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 24/6/1949.

⁸⁰⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 25/1/1951.

⁸⁰⁶ Η εξέλιξη του μαθήματος τα δύσκολα αυτά χρόνια έχει παρουσιαστεί στο οικείο περί μαθημάτων κεφάλαιο.

⁸⁰⁷ Βλ. ενδεικτικά, ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 1/2/1952.

⁸⁰⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/10/1951, ο καθηγητής Αλυ Νούρ πρότεινε να δημιουργηθεί φροντιστήριο Αραβικών για τους αδύνατους μαθητές, ένα για τις τάξεις Α', Β' και Γ' και ένα για τις τάξεις Δ', Ε' και Στ'.

⁸⁰⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/10/1951.

⁸¹⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/8/1956: Επίσκεψη Επιθεωρητών Αιγυπτιακού Υπουργείου Παιδείας στις Σχολές Μ.Ε., οι οποίοι εξέφρασαν την ικανοποίησή τους για την λειτουργία των σχολείων και άφησαν οδηγίες για την τήρηση των επίσημων βιβλίων των

Θέμα μείζονος σημασίας αποδείχθηκε και το ζήτημα της αναγνώρισης του Αβερωφείου γυμνασίου από το αιγυπτιακό κράτος. Για πρώτη φορά κατατέθηκε παρόμοια πρόταση το 1941 από τον καθηγητή των Αραβικών Μιχαηλίδη, αλλά απορρίφθηκε.⁸¹² Το 1951, όμως, κρίθηκε σκόπιμο να ζητηθεί η αναγνώριση του απολυτηρίου του Αβερωφείου γυμνασίου από το αιγυπτιακό Υπουργείο Παιδείας ως ισότιμο με το αιγυπτιακό απολυτήριο, για την εξυπηρέτηση των αποφοίτων του και των αιγυπτιακών αποφοίτων του ελληνικού πανεπιστημίου, οι οποίοι δεν είχαν λάβει άδεια άσκησης επαγγέλματος από το ως άνω Υπουργείο.⁸¹³

Η καθυστέρηση της αναγνώρισης των σχολείων Μ.Ε. (ζητήθηκε και η αναγνώριση της Σαλβαγείου) από το Αιγυπτιακό Υπουργείο Παιδείας είχε ως αποτέλεσμα να διατυπωθούν επικριτικά σχόλια εις βάρος της ΕΚΑ από τον Τύπο. Η κοινοτική θέση είχε ως εξής:⁸¹⁴ Η ΕΚΑ άρχισε τις ενέργειες για την αναγνώριση του Αβερωφείου ως ισότιμο με τα αιγυπτιακά γυμνάσια το 1942, οπότε και ξεκίνησε αλληλογραφία επί του θέματος με την αιγυπτιακή κυβέρνηση. Το 1943 ο υπουργός Παιδείας της Αιγύπτου *Ahmed Naguib al-Hilali*, με έγγραφό του στις 28/9/1943 και 25/10/1943 προσφέρθηκε να μεριμνήσει, ώστε οι απόφοιτοι του γυμνασίου να εγγράφονται στα αιγυπτιακά πανεπιστήμια, όπερ και εγένετο κατόπιν δικής του εντολής. Η ΕΚΑ θεώρησε αυτή την εξέλιξη ως αναγνώριση του Αβερωφείου και ενημέρωσε τις υπόλοιπες ελληνικές κοινότητες της Αιγύπτου για την ευχάριστη εξέλιξη. Εκτοτε οι απόφοιτοι του Αβερωφείου και της Σαλβαγείου εγγράφονταν και φοιτούσαν στα αιγυπτιακά πανεπιστήμια.

Το 1949 η Αίγυπτος αρνήθηκε να χορηγήσει άδεια άσκησης επαγγέλματος σε απόφοιτο ελληνικού πανεπιστημίου, με την δικαιολογία ότι αποφοίτησε από το Αβερωφείο που δεν ήταν αναγνωρισμένο σχολείο και ισότιμο με τα αιγυπτιακά. Η εξέλιξη αυτή ανάγκασε την ΕΚΑ να ενεργήσει εκ νέου στην αιγυπτιακή κυβέρνηση για την αναγνώριση του Αβερωφείου (και της Σαλβαγείου) και την εγγραφή τους στο ειδικό βιβλίο του Υπουργείου Παιδείας της Αιγύπτου.

Η αιγυπτιακή πλευρά απάντησε δια μέσου του υφυπουργού Παιδείας, ο οποίος με έγγραφο του στις 16 Οκτωβρίου 1950 ζήτησε περαιτέρω εξηγήσεις για το κοινοτικό αίτημα, δηλώνοντας ότι το Αβερωφείο είναι αναγνωρισμένο σχολείο, αφού οι απόφοιτοί του γίνονται δεκτοί στα αιγυπτιακά πανεπιστήμια. Η ΕΚΑ απέστειλε επεξηγηματική επιστολή, αλλά δεν έλαβε απάντηση. Ταυτόχρονα, η ΕΚΑ απευθύνθηκε στην ελληνική πρεσβεία στο Κάιρο ζητώντας την μεσολάβησή της.

Η απάντηση της Αιγύπτου κοινοποιήθηκε στην Κοινότητα τον Απρίλιο του 1952 και ενώ συνεχίζονταν οι προσπάθειες των υπευθύνων για την λύση του ζητήματος, το Υπουργείο Παιδείας γνωστοποίησε στην ΕΚΑ την υπ' αριθμόν 10493 υπουργική απόφαση της 7^{ης} Ιανουαρίου 1952, σύμφωνα με την οποία το Αβερωφείο και η Σαλβαγείος ήταν ισότιμες με τις αιγυπτιακές σχολές σε ό,τι αφορούσε τον Νόμο "περί στρατιωτικής θητείας". Δηλαδή υπήρχε μερική αναγνώριση και μόνο ως προς το σκέλος της υποχρέωσης των ελληνοπαίδων να υπηρετούν στον αιγυπτιακό στρατό, το δικαίωμα της πλήρους αναγνώρισης δεν παραχωρείτο, παρόλο που οι απόφοιτοι των δύο κοινοτικών σχολείων Μ.Ε. εγγράφονταν ελεύθερα στα πανεπιστήμια, προνόμιο και δικαίωμα μόνο των πλήρως αναγνωρισμένων σχολείων. Η κατάσταση

σχολείων. Η Εφορεία ζήτησε την απαλλαγή των κοινοτικών σχολείων από την τήρηση των βιβλίων αυτών στην Αραβική γλώσσα.

⁸¹¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 10/10/1956.

⁸¹² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 12/11/1941.

⁸¹³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 25/1/1951.

⁸¹⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 10/10/1952.

αυτή ήταν όντως συγκεχυμένη και αιφνιδίασε την Κοινότητα, που αποφάσισε να δράσει γρήγορα και δυναμικά για την τακτοποίηση του εκκρεμούντος θέματος, που αφήνε εκτεθειμένα τα κοινοτικά σχολεία Μ.Ε.

Η κοινοτική κινητοποίηση είχε κάποιο θετικό αποτέλεσμα. Το αιγυπτιακό Υπουργείο Παιδείας ανακοίνωσε ότι οι απόφοιτοι των ελληνικών σχολείων Μ.Ε., που έχουν επιτύχει στις εξετάσεις της εξ Ελλάδος επιτροπής, αναγνωρίζονται ως ισότιμοι με τους κατόχους του γαλλικού Μπακαλορεά ή του βρετανικού Ματρικουλέισον. Ανακοινώθηκε, επίσης, ότι οι απόφοιτοι των σχολείων που γράφτηκαν στο αιγυπτιακό πανεπιστήμιο ως και το ακαδημαϊκό έτος 1955/1956 μπορούσαν να υποστούν εξετάσεις στην Αραβική γλώσσα κατά την διάρκεια των σπουδών τους ή στο τέλος τους. Από το έτος 1956/1957 κανείς απόφοιτος δεν μπορούσε να εγγραφεται στο αιγυπτιακό πανεπιστήμιο αν δεν είχε προηγουμένως υποστεί με επιτυχία τις εξετάσεις της Αραβικής γλώσσας (δευτερο μέρος σπουδών της Μ.Ε.- Ανταντία).⁸¹⁵

Η ΕΚΑ ικανοποιήθηκε από τη πρώτη απόφαση, ενώ για την δεύτερη αποφάσισε την διοργάνωση φροντιστηρίου για τους ενδιαφερόμενους να φοιτήσουν στο αιγυπτιακό πανεπιστήμιο, αφού δεν υπήρχε περιθώριο στο πρόγραμμα του σχολείου για την αύξηση των ωρών διδασκαλίας των αραβικών. Πάντως και αυτή η απόφαση ήταν διφορούμενη· αποτελούσε κάποια πρόοδο στην εξέλιξη του θέματος της αναγνώρισης, αλλά δεν τακτοποιούσε οριστικά και ξεκάθαρα το καθεστώς του γυμνασίου, θέτοντας και νέες προϋποθέσεις για την ελεύθερη πρόσβαση των αποφοίτων του στο πανεπιστήμιο. Επρόκειτο για αναγνωρισμένο σχολείο, υπό την προϋπόθεση της επιτυχούς εξέτασης των αποφοίτων στην Αραβική γλώσσα.

Παράλληλα, με τις εξελίξεις στον εκπαιδευτικό τομέα, σημαντικές για το μέλλον του αλεξανδρινού ελληνισμού, υπήρξαν οι πολιτικές εξελίξεις, που στην δεκαετία του '50 ήταν ραγδαίες. Η έλλειψη ισορροπίας στην κοινωνική διάρθρωση, η ανεργία, η δημογραφική έκρηξη, η συγκέντρωση του πλούτου στους λίγους, με την πλειοψηφία του λαού κάτω από τα ανεκτά όρια της φτώχειας και η έξαρση της εγκληματικότητας οδηγούν την Αίγυπτο σε αδιέξοδο. Η κατάσταση επιδεινωνόταν από την έλλειψη δημοκρατίας και μόνο ο στρατός ήταν σώμα οργανωμένο και με δύναμη· έτσι δεν άργησε να δημιουργηθεί μια κίνηση αξιωματικών, η "Επιτροπή Ελευθέρων Αξιωματικών", που με επικεφαλής τον Μωχάμεντ Ναγκίμπ και βασικό στέλεχος τον Γκαμάλ Αμπντ έλ Νάσσερ,⁸¹⁶ στις 23 Ιουλίου 1952 αναλαμβάνει αναίμακτα την εξουσία στην χώρα (λευκή επανάσταση).⁸¹⁷ Ο δρόμος για την μεταπολίτευση είναι ανοικτός· λίγες ημέρες αργότερα, στις 26 Ιουλίου, ο Βασιλέας παραιτείται,⁸¹⁸ στις 10 Φεβρουαρίου 1953 δημοσιεύεται ένα προσωρινό σύνταγμα και στις 18 Ιουνίου 1953 καταλύεται η μοναρχία και εγκαθιδρύεται η δημοκρατία, με πρώτο πρόεδρο τον στρατηγό Ναγκίμπ.⁸¹⁹ Παρόλα αυτά η κατάσταση παραμένει συγκεχυμένη, το νέο καθεστώς κάνει αργά και αβέβαια βήματα προς την δημοκρατία,

⁸¹⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 19/6/1953.

⁸¹⁶ **Γκαμάλ Αμπντ έλ Νάσσερ**, πρωθυπουργού της Αιγύπτου, *Η φιλοσοφία της Επαναστάσεως*, Κάιρο, α χρ., σσ 80.

⁸¹⁷ P. J. V atikiotis, *The History of Modern Egypt, from Muhammad Ali to Mubarak*, σσ 373-373, 378-379 και Keith W heelock, *Nasser's New Egypt - a critical analysis*, *The foreign policy research institute, University of Pennsylvania*, σ 9.

⁸¹⁸ Keith W heelock, *Nasser's New Egypt..* " , ό π., σ 11.

⁸¹⁹ P. J. V atikiotis, *The History of..* , ό π., σ 384 και Keith W heelock, *Nasser's New Egypt..* , ό π., σ 25.

ενώ οι σχέσεις με τις μεγάλες δυνάμεις της εποχής και το γειτονικό νεότευκτο Ισραήλ είναι τεταμένες.⁸²⁰

Σ' αυτό το κλίμα εκλήθησαν να ζήσουν και οι, ακόμη τότε, πολυπληθείς ελληνικές παρoικίες της Αιγύπτου. Τα προβλήματα για την επιβίωση των Ελλήνων παρέμεναν πολλά και είχε, μάλιστα, αποφασιστεί η σύγκλιση Εκπαιδευτικού Συνεδρίου, για εξέταση των εκκρεμοτήτων, αλλά η πολιτική κατάσταση οδήγησε την ΕΚΑ να ζητήσει την ματαίωσή του.⁸²¹ Αποφασίστηκε, επίσης, η διακοπή των μαθημάτων στις 23 και 24 Ιανουαρίου 1953, για τον εορτασμό της συμπλήρωσης έξι μηνών από το "απελευθερωτικό κίνημα του στρατού", που συνέπεσε με την ίδρυση του μοναδικού κόμματος που επιτράπηκε να λειτουργήσει στην χώρα, της "Ενώσης Απελευθέρωσης", το οποίο αντικατέστησε όλα τα υπόλοιπα κόμματα, που "αυτοδιαλύθηκαν" στις 16 Ιανουαρίου 1953.⁸²² Τον Απρίλιο του ίδιου έτους το Διοικητήριο Αλεξανδρείας διέταξε την απογραφή όλων των σχολείων⁸²³ και ένα μήνα αργότερα ζητήθηκε η εγγραφή των Ελλήνων εκπαιδευτικών στην νέα Αιγυπτιακή Διδασκαλική Ένωση Δέλτα.⁸²⁴

Ο κίνδυνος για το Αβερώφειο εμφανίστηκε τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους, όταν ανακοινώθηκε η πρόταση κατάργησης των ξένων σχολών στην Αίγυπτο, που την υπέβαλαν ο τέως Υπουργός Παιδείας Δρ. Taha Houssein και ο καθηγητής Φιλοσοφίας του πανεπιστημίου του Καΐρου Δρ. AbdelRahm an Badari. Οι εισηγητές του μέτρου πίστευαν ότι η παρουσία, αφενός, παρόμοιων σχολών, που οργάνωναν εξετάσεις στην Αίγυπτο, με επιτροπές απαρτιζόμενες με μέλη απεσταλμένα από το κράτος τους και το γεγονός, αφετέρου, ότι οι επιτροπές αυτές απένεμαν διπλώματα, υπογεγραμμένα από ξένους Υπουργούς Παιδείας και όχι από τον αντίστοιχο της Αιγύπτου, αποτελούσαν προσβολή της κυριαρχίας της αιγυπτιακής επικράτειας. Η Εφορεία αντέδρασε έντονα στην παραπάνω πρόταση και στο σκεπτικό που στηριζόταν. Χαρακτήρισε ευθαρσώς το προτεινόμενο μέτρο ανελεύθερο και θεωρούσε απίθανη την υιοθέτησή του· σε μία τέτοια περίπτωση η ελληνική παρoικία θα δεχόταν σοβαρό πλήγμα κατά της οντότητάς της, γι' αυτό ζήτησε την βοήθεια της ελληνικής Πρεσβείας για να αποτραπεί το εφιαλτικό αυτό ενδεχόμενο. Δήλωνε, επίσης, προς κάθε κατεύθυνση ότι τα ελληνικά σχολεία όχι μόνο της Κοινότητας, αλλά και ολόκληρης της Αιγύπτου, δεν είχαν σκοπό προπαγάνδας ή προσηλυτισμού εις βάρος των μαθητών τους και ως εκ τούτου δεν συνιστούσαν απειλή για την χώρα και τους κατοίκους της. Προφανώς, αυτή η τελευταία δήλωση φωτογράφιζε τα προπαγανδιστικά μισσιοναρικά σχολεία που λειτουργούσαν στην Αίγυπτο, υποστηριζόμενα παντοiotρόπως από δυτικές χώρες.⁸²⁵

Το 1955 ψηφίστηκε στην Αίγυπτο ο νόμος 583/1955 "περί ελευθέρων σχολών" (μη κυβερνητικά, δηλαδή ξένα)· το κείμενο γνωστοποιήθηκε στην ΕΚΑ τον Ιανουάριο του 1956 και παραπέμφθηκε στην νομική επιτροπή της Κοινότητας, με το ερώτημα αν πρέπει να εφαρμοστεί στα κοινοτικά σχολεία.⁸²⁶ Ο νόμος όριζε την υποχρεωτική εντατική διδασκαλία της αραβικής γλώσσας και των μαθημάτων της "αιγυπτιακής αγωγής" (Ιστορία, Γεωγραφία, Εθνική Αγωγή) στα ελληνικά σχολεία της χώρας. Οι γενικές αλλαγές που ο νόμος επέβαλε ήταν αρκετές: άλλαζε η δομή της

⁸²⁰ Nada Tom iché, *Η νεώτερη Αίγυπτος*, σσ 88-95.

⁸²¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 22/1/1953.

⁸²² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 22/1/1953 και Nada Tom iché, *Η νεώτερη...*, ό π., σ 89.

⁸²³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/4/1953.

⁸²⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 21/5/1953.

⁸²⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 11/12/1953.

⁸²⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 17/1/1956.

γυμνασιακής εκπαίδευσης, με την θεσμοθέτηση τριών ετών στο ημιγυμνάσιο και τριών στο γυμνάσιο, ενώ το γυμνάσιο θα διέθετε πολλά τμήματα, διευτούς φοίτησης, το κλασσικό, το μηχανικό, το εμπορικό, το γεωργικό και το ηλεκτρομηχανικό. Οι απόφοιτοι εκάστου τμήματος θα φοιτούσαν σε ανάλογα τμήματα του πανεπιστημίου.⁸²⁷ Αυτό, όμως, που αναστάτωνε το Αβερλώφειο ήταν ουσιαστικά τα μαθήματα αραβικών και "αιγυπτιακής αγωγής", που αν διδάσκονταν, όπως ο νόμος όριζε, το ήδη δυσβάσταχτο γυμνασιακό πρόγραμμα θα επιβαρυνόταν περαιτέρω. Στην πραγματικότητα ο νόμος ψηφίστηκε για την προστασία των Αιγυπτίων μαθητών, που φοιτούσαν σε ξένα σχολεία, με αποτέλεσμα να μην διδάσκονται επαρκώς ή και καθόλου την γλώσσα τους, την ιστορία τους και, ασφαλώς, την θρησκεία τους. Καθίσταται, λοιπόν, αυτονόητο, ότι οι ελληνικές σχολές, που απευθύνονταν στους Έλληνες μαθητές και δεν δέχονταν ξένους μαθητές, πολύ περισσότερο Αραβες, έπρεπε να εξαιρεθούν από τον νόμο, αλλά κάτι τέτοιο δεν φαινόταν στις προθέσεις της Αιγύπτου.

Η αιγυπτιακή πλευρά, απεναντίας, έδειχνε αποφασισμένη στην εφαρμογή του νόμου 583· η Εκπαιδευτική Ζώνη Αλεξανδρείας, μάλιστα, ζήτησε από τους Διευθυντές να δηλώσουν εγγράφως ότι θα εφαρμόσουν τον Νόμο 583/1955. Η Εφορεία συνέστησε να μην απαντούν απευθείας στην επίσημη αιγυπτιακή πλευρά, αλλά δια μέσου του προεδρείου της ΕΚΑ, ωστόσο ανέβαλε την υποβολή της δήλωσης.⁸²⁸

Οι εξωτερικές προκλήσεις, όμως, δεν σταματούν. Στις 26 Ιουλίου 1956 ο Πρόεδρος Νάσσερ ανακοινώνει στην Αλεξάνδρεια την εθνικοποίηση της Διώρυγας του Σουέζ.⁸²⁹ Ήταν η αιγυπτιακή αντίδραση στην απόφαση των ΗΠΑ να μην χρηματοδοτήσουν την κατασκευή του φράγματος στο Ασσουάν, που θα αποδεικνυόταν πολύτιμο για την οικονομία της Αιγύπτου, ως αντίδραση στην επιχειρούμενη από τον Νάσσερ προσέγγιση με την Τσεχοσλοβακία. Οι ΗΠΑ, η Αγγλία και η Γαλλία αντέδρασαν, με την σειρά τους, στην εθνικοποίηση και ζήτησαν από τον Νάσσερ να συμμετάσχει σε μια συνάντηση στο Λονδίνο. Ο Νάσσερ αρνείται και στις 29 Οκτωβρίου το Ισραήλ επιτίθεται στην Αίγυπτο ζητώντας να του επιτραπεί η χρήση της Διώρυγας και να περνούν τα πλοία του στην Ερυθρά Θάλασσα, μέσω του Εϊλάτ.⁸³⁰ Οι Αγγλοι και οι Γάλλοι παρενέβησαν στην διαμάχη "ειρηνευτικά", αλλά δεν κατόρθωσαν πολλά. Ο πόλεμος δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα για καμμία από τις αντιμαχόμενες πλευρές· το Ισραήλ υποχώρησε, αλλά πέτυχε την άδεια για την χρησιμοποίηση του Εϊλάτ,⁸³¹ η Αίγυπτος έφραξε την Διώρυγα, παρεμποδίζοντας την ελεύθερη ναυσιπλοΐα και είχε την αίσθηση του νικητή και η Αγγλία απώλεσε όλα τα προνόμιά της στην Αίγυπτο, που με κόπο η διπλωματία της

⁸²⁷ ΑΕΚΑ, "Σημείωμα-Νόμος περί σχολείων", 2/10/1956.

⁸²⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 13/7/1956 και ΑΕΚΑ, "Απόρρητο σημείωμα προς του Διευθυντές Δημ. και Μ.Ε.", 30/6/1956.

⁸²⁹ P. J. V. Atkiotis, *The History of...*, ό π., σ 392 και Keith W. Heelock, *Nasser's New Egypt...*, ό π., σσ 237-241.

⁸³⁰ Keith W. Heelock, *Nasser's New Egypt...*, ό π., σσ 241-248.

⁸³¹ Για την ισραηλινή άποψη για τα γεγονότα βλ. -ενδεικτικά- Γκραϊλσάμερ Ίλαν, *Η νέα ιστορία του Ισραήλ*, Αθήνα 2000, σσ 252-261.

είχε εξασφαλίσει.⁸³² Η θέση των ξένων στην Αίγυπτο καθίστατο όλο και πιο δυσχερής.⁸³³

Στις 31 Οκτωβρίου 1956 και ενώ οι πολεμικές επιχειρήσεις είχαν ξεκινήσει, η Εκπαιδευτική Ζώνη Αλεξανδρείας (Επιθεωρητής Άλαμπ) μετέφερε στην ΕΚΑ την εντολή του Υπουργείου Παιδείας της Αιγύπτου για διακοπή των μαθημάτων των σχολείων Μ.Ε. από την επομένη ημέρα Πέμπτη 1 Νοεμβρίου 1956, ενώ και τα κτίρια των σχολείων έπρεπε να παραμείνουν κενά. Η απόφαση αναστάτωσε την Κοινότητα και δύο μέλη της Κοινοτικής Επιτροπής συναντήθηκαν με τον Γενικό Πρόξενο της Ελλάδας στην Αλεξάνδρεια Αργυρόπουλο και αποφάσισαν να διακοπούν τα μαθήματα, σύμφωνα με την εντολή του Υπουργείου, να επιδιωχθεί συνάντηση των κοινοτικών με τον Διοικητή της Αλεξάνδρειας για να διαπιστωθεί, αν η ληφθείσα εντολή αφορούσε και τα ελληνικά εκπαιδευτικά ιδρύματα και αν οι στρατιωτικές αρχές της Αιγύπτου ζητούσαν να χρησιμοποιήσουν τα κτίρια, σ' αυτή την περίπτωση η ΕΚΑ θα επέμενε στην μη χρησιμοποίησή τους για στρατιωτικούς σκοπούς· αν η αιγυπτιακή πλευρά επέμενε στο αίτημά της, τότε, προ της παραδόσεως των κτιρίων, οι κοινοτικοί θα κατέγραφαν λεπτομερώς το υπάρχον υλικό και θα υπογραφόταν το πρακτικό παράδοσης. Οι υπεύθυνοι επικοινωνήσαν και με τα ξένα σχολεία, αλλά εκείνα είχαν αποφασίσει να αργήσουν λόγω κάποιων θρησκευτικών εορτών, μάλλον, βολική δικαιολογία, για την εφαρμογή της διατεταγμένης αργίας, αλλά συγκαλυμένα.

Μετά από ανταλλαγή απόψεων η Εφορεία αποφάσισε⁸³⁴ α) να αργήσουν αργήσουν τα σχολεία από την επόμενη μέρα, β) ο Γενικός Πρόξενος, μαζί με δύο Επιτρόπους να επισκεφθούν τον διοικητή της πόλης, γ) τα δημοτικά σχολεία να συνεχίσουν την λειτουργία και δ) σε περίπτωση παράτασης της αργίας των Μ.Ε. σχολείων τότε να εξεταστεί το ενδεχόμενο αυτά να λειτουργήσουν απογευματινές ώρες στα δημοτικά σχολεία.

Κυκλοφόρησε, επίσης, η υπουργική απόφαση (εσωτερικών) 43/1956, με την οποία ζητούσαν να κατασκευαστούν καταφύγια στα σχολεία για την προστασία των μαθητών κατά την διάρκεια των αεροπορικών βομβαρδισμών, που ενδεχομένως να συνέβαιναν. Η Εφορεία κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τα κοινοτικά σχολεία δεν υποχρεούνταν να εφαρμόσουν την απόφαση, αφού δεν διέθεταν οικοτροφεία.⁸³⁵ Αυτή η απόφαση, πάντως, ασκούσε μεγάλη ψυχολογική πίεση στην παροικία, αφού η ζωή στην χώρα γινόταν επισφαλής, λόγω εξωτερικών κινδύνων.

Η κατάσταση δεν εξελίχθηκε κατά τον καλύτερο τρόπο· οι συχνοί αεροπορικοί συναγερμοί και άλλοι παράγοντες ανάγκασαν την ΕΚΑ να διακόψει και την λειτουργία των δημοτικών σχολείων και των νυκτερινών σχολών. Η υποχρεωτική αργία των σχολείων προκαλούσε μεγάλη ζημία στην εκπαίδευση των μαθητών, γι' αυτό θεωρήθηκε σωστό να δίνονται στους μαθητές των δύο τελευταίων τάξεων της Μ.Ε. πολυγραφήμενα μαθήματα και γυμνάσματα για κατ' οίκον μελέτη και εξάσκηση· αν η αργία συνεχιζόταν, τότε, το μέτρο θα επεκτεινόταν και στις κατώτερες τάξεις. Για την αναπλήρωση όλου αυτού του χαμένου χρόνου η Εφορεία ήταν αναγκασμένη να μειώσει τις ημέρες αργίας των μεγάλων εορτών (Χριστούγεννα, Πάσχα) και να

⁸³² Απ' ότι φαίνεται, όμως, περισσότερο κερδισμένος από την όλη κρίση βγήκε ο Νάσσερ, που είδε να ενισχύεται η θέση του στην Αίγυπτο και στον υπόλοιπο αραβικό κόσμο., βλ. K. eith W heelock, *Nasser's New Egypt...*, ό π., σ 248.

⁸³³ Nada Tom iche, *Η νεώτερη...*, ό π., σσ 97-99 και *British and French action in Egypt (August-November 1956)*, Published under the auspices of The M iddle East R esearch Centre, C airo, α χρ., σσ 8-67.

⁸³⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 31/10/1956.

⁸³⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 31/10/1956.

ζητήσει την παράταση των μαθημάτων κατά το θέρος.⁸³⁶ Η Εκπαιδευτική Ζώνη Αλεξανδρείας, ακόμη, ζήτησε και έλαβε τα σχέδια των σχολικών κτιρίων, κατάλογο των αραβοδιδασκάλων, πίνακα διδασκόντων και πίνακα προσωπικού.⁸³⁷

Λόγω, τελικά, της παράτασης της αργίας των σχολείων επεκτάθηκε το σύστημα της κατ' οίκον εργασίας των μαθητών, από την Ε' Δημοτικού μέχρι την Στ' Μ Ε. οι μαθητές και οι μαθήτριες πήγαιναν στα σχολεία τους, μία φορά την εβδομάδα κάθε τάξη, για να παραδώσουν τις προετοιμασμένες εργασίες τους και να πααλάβουν νέες για την επόμενη εβδομάδα.⁸³⁸ Τα μαθήματα επαναλήφθηκαν στις 21 Δεκεμβρίου⁸³⁹ και η ΕΚΑ έλαβε μέτρα (περιορισμός των αργιών) για την αναπλήρωση του χαμένου χρόνου.⁸⁴⁰

Παρόλως τους εξωτερικούς κινδύνους η Αίγυπτος επέμεινε στην εφαρμογή του νόμου 583. Η ΕΚΑ, τότε, προχώρησε σε ενέργειες και κινήσεις προς τον Επιθεωρητή παιδείας, για να διερευνήσει την διάθεση της Αιγύπτου για κάποια επεικική εφαρμογή του νόμου στα σχολεία και ειδικότερα να μην υπάρξουν αλλαγές στο πρόγραμμα κατά την διάρκεια του έτους, είτε να δοθεί η δυνατότητα στην Εφορεία των Σχολείων να καταναίμει τις επιπλέον ώρες ανάλογα με τις ανάγκες των σχολείων της ΕΚΑ.⁸⁴¹

Η Κοινότητα απευθύνθηκε και στην ελληνική κυβέρνηση ζητώντας κατανόηση στο αίτημα για κάποια αλλαγή στο ελληνικό πρόγραμμα, για να κατορθώσει το Αβερώφειο να προσαρμοστεί στις συνθήκες, που οι ιστορικές περιπέτειες προκαλούσαν. Η ελληνική έγκριση ήταν απαραίτητη για να αποσοβηθεί ο κίνδυνος άρσης της αναγνώρισης του σχολείου, λόγω ανεπίτρεπτων παρεκκλίσεων στο επίσημο πρόγραμμα.⁸⁴²

Ενώ η ΕΚΑ από κοινού με τις υπόλοιπες ελληνικές κοινότητες της χώρας προσπαθούσε να πετύχει κάποια ευνοϊκή ρύθμιση για το πρόβλημα, η κατάσταση στην Αίγυπτο, αναφορικά με τους ξένους, επιδεινώθηκε. Στις 15 Ιανουαρίου 1957 μια σειρά νόμων και διαταγμάτων "αιγυπτοποιούν" ασφαλιστικές εταιρείες, εμπορικές αντιπροσωπείες και ξένες τράπεζες. Με ανώτατη προθεσμία πέντε ετών αυτά τα νομικά πρόσωπα έπρεπε να ανήκουν και να διευθύνονται από Αιγύπτιους εκ γενετής, ενώ στις εταιρείες που ανήκαν στις χώρες "επιδρομείς" δεν δόθηκε καμία προθεσμία.⁸⁴³ Επιπλέον, τον Φεβρουάριο του 1958 ιδρύεται η Ηνωμένη Αραβική Δημοκρατία, με την ένωση σε μια κρατική οντότητα της Αιγύπτου και της Συρίας.⁸⁴⁴

Πολλές εταιρείες, παρόμοιες με τις προαναφερθείσες, ανήκαν σε Έλληνες η αντίστροφη μέτρηση είχε αρχίσει. Παράλληλα, τα αιγυπτιακά συνδικάτα ζήτησαν να αποκλείονται οι Έλληνες απόφοιτοι του πανεπιστημίου της Αλεξανδρείας του δικαιώματος άδειας άσκησης επαγγέλματος, προνόμιο που παρείχετο αυτόματα με

⁸³⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/11/1956.

⁸³⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 14/11/1956.

⁸³⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 10/12/1956.

⁸³⁹ ΑΕΚΑ, "Υπηρεσιακό σημείωμα της ΕΚΑ προς τους διευθυντές των σχολείων", 20/12/1956.

⁸⁴⁰ ΑΕΚΑ, "Σημείωμα της ΕΚΑ προς όλους τους διευθυντές των Δημοτικών και Μ Ε. σχολών", 4/3/1957.

⁸⁴¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, Φάκελος "Απόρρητα", "Σημείωμα", 19/12/1956.

⁸⁴² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, φάκελος "Απόρρητα", "Υπόμνημα προς της ελληνική κυβέρνηση", 2/10/1957.

⁸⁴³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 1004, 1956/1959, "Μεσεγγύσεις ασφαλιστικών εταιρειών" και ΦΔΥ, Ν 118, 1957, "Νομοθεσία αιγυπτιοποιήσεως τραπεζών, ασφαλιστικών εταιρειών και εμπορικών αντιπροσωπειών". Επίσης, **Ευθυμίου Θ. Σουλογιάννη**, *Η θέση...*, ό π., σσ 224-228.

⁸⁴⁴ Nada Tom iche, *Η νεώτερη...*, ό π., σσ 99-100.

την λήψη του πτυχίου. Η ΕΚΑ αντέδρασε και ζήτησε από τον πρότανη να εμποδίσει την εφαρμογή τέτοιας άδικης απόφασης,⁸⁴⁵ αφού πλέον το περιβάλλον εργασίας για τους Έλληνες καθίστατο απαγορευτικό, ίσως και εχθρικό.

Στις αρχές του 1958 η Αίγυπτος φαινόταν διατιθεμένη να δείξει πνεύμα ανεκτικότητας ως προς την εφαρμογή του νόμου 583 από τους Έλληνες· όμως, αιφνιδιαστικά, τον Απρίλιο του 1958, ζητήθηκε η αυστηρή και κατά γράμμα εφαρμογή του νόμου και από τα ελληνικά σχολεία. Οι ελληνικές κοινότητες της Αιγύπτου αντέδρασαν και έλαβαν την πρωτοβουλία να ζητήσουν ορισμένες εξαιρέσεις από τις διατάξεις του νόμου για τα ελληνικά σχολεία. Η ουσία του αιτήματος ήταν η ισόρροπη κατανομή των επιπλέον ωρών στο υφιστάμενο πρόγραμμα και η αποφυγή περιττών ωρών.⁸⁴⁶ Εκτός αυτού, απευθύνθηκαν στο Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδος, ζητώντας βοήθεια, για να γλυτώσουν τα σχολεία από τον κίνδυνο κλονισμού "του εθνικού θεμέλιου της παιδείας", την στιγμή που δεν ενοχλούσαν της Αίγυπτο, δεν απευθύνονταν σε Αραβες και από την σωτηρία των σχολείων εξαρτάτο η διατήρηση ή μη των ελληνικών παροικιών στην χώρα.⁸⁴⁷

Την ίδια περίοδο προέκυψε και το πρόβλημα με την υποχρεωτική εβδομαδιαία στρατιωτική προπαίδευση των μαθητών στα σχολεία και ειδικά στα γυμνάσια. Το Γενικό Προξενείο κατόρθωσε να αποσπάσει την υπόσχεση του γενικού διευθυντή της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Αλεξανδρείας, ότι το μέτρο αφορούσε τα αιγυπτιακά σχολεία και όχι τα ελληνικά.⁸⁴⁸ Πρόβλημα, επίσης, εμφανίστηκε και με την ανανέωση του δικαιώματος παραμονής στην χώρα των Ελλήνων εκπαιδευτικών, αφού η Εκπαιδευτική Ζώνη Αλεξανδρείας ζητούσε να υποβάλλονται αιτήσεις έγκρισης για κάθε καθηγητή, αντί να αρκείται στο πιστοποιητικό της Κοινότητας, με το οποίο βεβαιωνόταν ότι ο εν λόγω εκπαιδευτικός είχε ανανεώσει το συμβόλαιό του με την ΕΚΑ.⁸⁴⁹ Το Γενικό Προξενείο της Ελλάδος, όμως, δεν ανησύχησε από την εξέλιξη και καθυσάχασε και την Κοινότητα.⁸⁵⁰

Τον Σεπτέμβριο του 1958 υπήρξε μια απροσδόκητη εξέλιξη· ψηφίστηκε νέος νόμος, ο 160/1958 περί "ιδιωτικών σχολών", που αντικατέστησε τον προηγούμενο νόμο 583/1955. Ο νέος νόμος περιελάμβανε πολλές διατάξεις που κρίνονταν επικίνδυνες, όπως τα περί αιγυπτιακής υπηκοότητας του ιδιοκτήτη, των διευθυντών, των εκπαιδευτικών και του λοιπού προσωπικού των σχολείων και περί εφαρμογής των προγραμμάτων των αραβικών σχολών, υποχρέωνε τα ελληνικά σχολεία να διαδάσκουν το 100% της ύλης των Αραβικών των κυβερνητικών σχολείων (έναντι του 80% της ύλης, όπως υποχρέωνε ο νόμος 583). Από όλα τα παραπάνω

⁸⁴⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, φάκελος "Απόρρητα", "Σημείωμα δια τον πρότανην του πανεπιστημίου Αλεξανδρείας", 28/6/1957.

⁸⁴⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, φάκελος "Απόρρητα", "Υπόμνημα", 3/5/1958.

⁸⁴⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, φάκελος "Απόρρητα", "Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Αν Θεοδωράκη προς τον Υπουργό Εξωτερικών της Ελλάδος Ευάγγελο Αβέρωφ", 29/5/1958.

⁸⁴⁸ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, φάκελος "Απόρρητα", "Επιστολή του γενικού προξένου της Ελλάδος στην Αλεξάνδρεια Θ Μπάιζου προς τον πρόεδρο της ΕΚΑ Α Θεοδωράκη", 7/5/1958 και ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΦΔΥ, Κ 782, 1951, "Νόμος 226/1951 περί στρατιωτικής θητείας".

⁸⁴⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, φάκελος "Απόρρητα", "Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Αν Θεοδωράκη προς τον Γενικό Πρόξενο της Ελλάδος Θ Μπάιζο", αριθμ 227, 2/8/1958.

⁸⁵⁰ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, φάκελος "Απόρρητα", "Επιστολή του διευθύνοντος το Προξενείο, της Ελλάδος στην Αλεξάνδρεια, προξένου Ν Καρανδρέα προς τον πρόεδρο της ΕΚΑ Α Θεοδωράκη", αριθμ. 7377, 19/8/1958.

αποδεικνυόταν ότι ο νέος νόμος έκρυβε περισσότερους κινδύνους από τον παλιό και το πρόβλημα που αντιμετώπιζε το Αβερώφειο έβαινε επιδεινούμενο.⁸⁵¹

Το Υπουργείο Παιδείας της Αιγύπτου έδειξε κάποια επιθυμία συνεργασίας με τις ελληνικές κοινότητες και με επιστολή στην ελληνική Πρεσβεία στο Κάιρο ανακοίνωνε ότι δεν συνέτρεχε λόγος για την σύνταξη ειδικών προγραμμάτων για την διδασκαλία της αραβικής γλώσσας, διότι οι μαθητές των ελληνικών σχολείων διδάσκονταν τα αραβικά με ικανοποιητικά προγράμματα· δεχόταν, επίσης, την διδασκαλία των μαθημάτων της Εθνικής Αγωγής στα αραβικά, κατ'εξάιρεση, για τρεις, μόνο, ώρες την εβδομάδα.⁸⁵²

Με πρόσκληση του Γενικού Προξένου Θ Μπαΐζου πραγματοποιήθηκε ειδική διακοινοτική σύσκεψη, στις 14 Νοεμβρίου 1958, στην οποία παρέστησαν οι διπλωματικές αρχές και εκπρόσωποι των κοινοτήτων και των σχολείων Αλεξανδρείας, Καΐρου και Μανσούρας.⁸⁵³ Κατά την σύσκεψη διαπιστώθηκε για μία ακόμη φορά ο κίνδυνος από τις διατάξεις του νόμου 160 και η ανάγκη εξαίρεσης από τις κρίσιμες διατάξεις.

Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει ένα υπόμνημα των διευθυντών των κοινοτικών σχολείων Μ.Ε. της Αλεξάνδρειας, με παρατηρήσεις επί του νέου νόμου.⁸⁵⁴ Οι τρεις διευθυντές θεωρούσαν ότι ο νόμος κατάφερε βαρύ πλήγμα κατά των ελληνικών σχολείων, τα οποία, ενώ είχαν κατορθώσει να δώσουν στην ελληνική εκπαίδευση δύο όψεις (ελληνική-αιγυπτιακή), που έβαιναν παράλληλες, χωρίς η μία να ζημιώνει την άλλη, με τον νέο νόμο όφειλαν να στρέψουν το ενδιαφέρον τους προς την αιγυπτιακή εκπαίδευση, με άμεσο τον κίνδυνο να περιοριστεί η ελληνική εκπαίδευση. Εκρίναν ότι ο νόμος, ουσιαστικά, είχε σκοπό την αλλοίωση του χαρακτήρα της ελληνικής εκπαίδευσης και την βραδεία, αλλά βέβαιη εξόντωση των ελληνικών σχολείων της χώρας.

Θεωρούσαν ισχυρό επιχείρημα υπέρ των σχολείων το γεγονός ότι αποτελούσαν εκπαιδευτήρια προς όφελος της ελληνικής παροικίας και εγγράφονταν σ'αυτά αποκλειστικά ελληνόπαιδες, Χριστιανοί Ορθόδοξοι στο θρήσκευμα, οπότε δεν ανήκαν στην ίδια κατηγορία με τα ξένα μισσιοναρικά σχολεία, που ήταν ύποπτα για προσηλυτισμό και προπαγάνδα και υπεύθυνα για πλημμελή διδασκαλία της αραβικής γλώσσας. Ως προς το τελευταίο σημείο, μάλιστα, η εντύπωση που είχε η αιγυπτιακή πλευρά για τα κοινοτικά σχολεία ήταν θετικότερη και αναγνώριζε την σημασία που είχαν δώσει οι Έλληνες στην διδασκαλία της γλώσσας του τόπου.

Ιδιαίτερες ενστάσεις πρόβαλαν οι Διευθυντές για δύο άρθρα του νόμου: το άρθρο 4 και άρθρο 7. Σύμφωνα με το άρθρο 4 η κοινότητα δεν είχε δικαίωμα να διατηρεί σχολεία, αφού ο ιδιοκτήτης έπρεπε να έχει αιγυπτιακή ιθαγένεια, ενώ η ΕΚΑ ήταν ελληνικό νομικό πρόσωπο, με Έλληνες Κοινοτικούς Επιτρόπους και με δεδομένο το δικαίωμα να συστήνει και να διευθύνει τα σχολεία της με ανώτερους υπαλλήλους της, Έλληνες το γένος. Η Αίγυπτος είχε συμφωνήσει επ'αυτού και αν η άποψή της είχε μεταβληθεί, αυτό έπρεπε να αποτελέσει αντικείμενο διαπραγμάτευσης με την ελληνική κυβέρνηση, πριν λάβει οποιαδήποτε απόφαση για το καθεστώς των σχολείων.

⁸⁵¹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, φάκελος "Απόρρητα", "*Παρατηρήσεις επί του νόμου 160/1958 της 20/9/1958 δημοσιευθέντος εις την Επίσημον Εφημερίδα αριθμ 26 της 26^{ης} 9/1958*".

⁸⁵² ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, φάκελος "Απόρρητα", "*Επιστολή του βοηθού Υφυπουργού Γενικής Παιδείας της Αιγύπτου στον Πρέσβη της Ελλάδος*", αριθμ 3364, 150/10/1958.

⁸⁵³ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, ΠΕΣ, συνεδρ 19/11/1958.

⁸⁵⁴ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, φάκελος "Απόρρητα", "*Υπόμνημα*", 17/11/1958.

Το άρθρο 7 όριζε ότι οι καθηγητές των ξένων γλωσσών (Αγγλικών, Γαλλικών και Ελληνικών!) μπορούσαν να διατηρήσουν την υπηκοότητά τους· δεν γίνονταν, όμως, αναφορά για τους καθηγητές των υπόλοιπων ειδικοτήτων και αυτό μπορούσε να εκληφθεί θετικά, μπορούσε να έχει και αρνητική εξέλιξη· για τους διευθυντές οριζόταν να είναι Αιγύπτιοι το γένος και στην ιθαγένεια. Το άρθρο αυτό εξ'ορισμού δεν ήταν δυνατόν να εφαρμοστεί στα ελληνικά σχολεία, αφού ήταν αδύνατον να βρεθούν Αραβες, με αιγυπτιακή υπηκοότητα, πτυχιούχοι ελληνικού πανεπιστημίου, για να αναλάβουν την διεύθυνση των ελληνικών σχολείων. Κάτι αντίστοιχο, όμως, ίσχυσε για τα αγγλικά και τα γαλλικά σχολεία, αυτά, όμως, απευθύνονταν σε Αιγύπτιους μαθητές, πολλοί από τους οποίους σπούδαζαν στην Αγγλία ή στην Γαλλία και είχαν τα προσόντα να αναλάβουν την διεύθυνση των σχολείων τους. Ως εκ τούτου έκριναν ότι η διεύθυνση των σχολείων έπρεπε να μείνει ως είχε, αλλιώς η ΕΚΑ όφειλε να αναζητήσει διάφορες λύσεις που θα ικανοποιούσαν την χώρα και δεν θα έθιγαν το σχολείο (διευθυντής Φυσικομαθηματικός, με αιγυπτιακή ιθαγένεια, ή καθηγητής των Αραβικών, Έλληνας το γένος, που θα αναλάμβανε "τύποις" την διεύθυνση, ή Αιγύπτιος διευθυντής, καθηγητής της Αραβικής, αλλά αυτή η τελευταία λύση ήταν παρακινδυνευμένη). Όπως γίνεται αντιληπτό, το υπόμνημα των διευθυντών ήταν σημαντικό, αφού κατόρθωνε να περιγράψει τα προβλήματα που απέρρεαν από την κατά γράμμα εφαρμογή του νόμου 160 και τολμούσε να προτείνει και λύσεις την στιγμή που στην Κοινότητα κυριαρχούσαν ο δισταγμός και το μούδιασμα.

Το 1959 ξεκίνησε με όχι ιδιαίτερα καλούς οιωνούς. Η Εκπαιδευτική Ζώνη Αλεξανδρείας ζήτησε από το Αβερώφειο (και από τα υπόλοιπα ελληνικά σχολεία να στείλουν πληροφορίες σχετικά με τον αριθμό μαθητών και μαθητριών κατά υπηκοότητα και κατά το θρήσκευμα.⁸⁵⁵ Η εξέλιξη αυτή δεν πρέπει να θεωρηθεί υποχρεωτικά αρνητική, ωστόσο το ενδιαφέρον των Αιγυπτίων για τις συγκεκριμένες στατιστικές πληροφορίες προκάλεσε ανησυχία. Κυκλοφόρησε, επίσης, και το σχέδιο εντύπου περί "ειδικής εκπαίδευσης". Σ' αυτό έπρεπε να καταγραφούν, με κάθε λεπτομέρεια, όλα τα στοιχεία για την σχολή, τα στοιχεία και ειδικά η υπηκοότητα του ιδιοκτήτη, το είδος της εκπαίδευσης, το ύψος των διδασκτρων, τα μαθήματα, το αναλυτικό πρόγραμμα, τα προσωπικά στοιχεία του διδάσκοντος προσωπικού, πληροφορίες για τις κτηριακές εγκαταστάσεις, οι κανονισμοί και πολλά άλλα στοιχεία.⁸⁵⁶ Τα στοιχεία αυτά ήταν απαραίτητα για να εκδοθεί άδεια λειτουργίας "σχολής ειδικής εκπαίδευσης", δηλαδή ξένης, μη κυβερνητικής, όπως ήταν και οι κοινοτικές. Τελευταία προθεσμία κατάθεσης ορίστηκε η 17^η Μαΐου 1959.

Τον Μάιο του 1959 το Γενικό Προξενείο ειδοποίησε την ΕΚΑ ότι επρόκειτο να δημοσιευτεί εκτελεστικό διάταγμα του νόμου 160, που θα αφορούσε τα "αμιγώς ξένα σχολεία". Το διάταγμα, σύμφωνα με τις πληροφορίες, ικανοποιούσε τα ελληνικά αιτήματα, τα σχετικά με την ελληνική ιδιοκτησία των σχολείων, την διεύθυνσή τους από Έλληνες, με Αιγύπτιο υποδιευθυντή, επιφορτισμένο με την γενική εποπτεία της διδασκαλίας των αραβικών μαθημάτων, το ελληνικό διδακτικό προσωπικό, τα ελληνικά προγράμματα και ελληνικά βιβλία. Ο Πρόξενος συμβούλευε την ΕΚΑ να μην προβεί σε διορισμό υποδιευθυντών χωρίς να συνεννοηθεί προηγουμένως με την

⁸⁵⁵ ΑΕΚΑ, "Ειδοποίηση της ΕΚΑ στους Διευθυντές Μ. και Δημ. Εκπαιδύσεως", αριθμ 243/172, 6/2/1959.

⁸⁵⁶ ΑΕΚΑ, Υπουργείον Παιδείας, Εκπαιδευτική Ζώνη Αλεξανδρείας, "Σχέδιο εντύπου-ειδική εκπαίδευσις".

Εκπαιδευτική Ζώνη, ενώ επιστούσε την προσοχή στο πρόσωπο που θα εκλεγόταν για κάθε σχολή.⁸⁵⁷

Το διάταγμα αργούσε να δημοσιευτεί (υπεγράφη στις 17/3/1959) και η αγωνία της ΕΚΑ αύξανε, καθώς τελείωνε η προθεσμία για την υποβολή των στοιχείων και της αίτησης για την λειτουργία των σχολών.⁸⁵⁸ Το Γενικό Προξενείο της Ελλάδος ενημέρωσε καθησυχαστικά την ΕΚΑ, ότι το εκτελεστικό διάταγμα 20/1959 δημοσιεύτηκε στις 23 Απριλίου, οπότε η δίμηνη προθεσμία που έθετε έληγε στις 23 Ιουνίου.⁸⁵⁹

Η Διεύθυνση Ξένης Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας της Αιγύπτου, με εγκύκλιο, ενημέρωσε την ΕΚΑ για τις αλλαγές που επέφερε το εκτελεστικό διάταγμα 20. Οι ελληνικές ελπίδες για βελτίωση του νόμου αποδείχθηκαν, κατά το μάλλον ή ήττον, φρούδες· στα βασικά σημεία του το διάταγμα δεν προσέφερε τίποτα το ουσιαστικό. Η Αίγυπτος επέμενε σε ζητήματα υπηκοότητας του ιδιοκτήτη και του διευθυντή, ζητούσε η μεγάλη πλειοψηφία των εκπαιδευτικών να είναι Αιγύπτιοι, υποχρέωνε την διδασκαλία του επίσημου προγράμματος στα αραβικά, δεν αποδεχόταν την μικτή φοίτηση.⁸⁶⁰

Η ΕΚΑ μελέτησε τα δύο κείμενα και εντόπισε τα σημεία με τα οποία διαφωνούσε. Οι διαφωνίες -επικίνδυνα σημεία- αφορούσαν τον ιδιοκτήτη της σχολής (άρθρο 4 του νόμου, και 8 του διατάγματος), που οριζόταν ότι έπρεπε να είναι Αιγύπτιος, τον διευθυντή της σχολής (άρθρο 7 του νόμου και 14 του διατάγματος), που όφειλε να είναι υπηκοός της Η Α Δ., την αναλογία ξένων καθηγητών και ιθαγενών (άρθρο 7 του νόμου και 15 του διατάγματος), που περιόριζε δραματικά τον αριθμό των ξένων καθηγητών, τα χρησιμοποιούμενα βιβλία (άρθρο 20 του νόμου και 5 του διατάγματος), που έπρεπε να έχουν την έγκριση του Υπουργείου Παιδείας της Η Α Δ., τον σχηματισμό διοικούσας επιτροπής (άρθρο 50 του νόμου και 68 του διατάγματος), που όριζε τον σχηματισμό της ως άνω επιτροπής, με μέλη της τεχνικούς, τον εσωτερικό κανονισμό κάθε σχολής (άρθρο 23 του νόμου και 69 του διατάγματος), που προέβλεπε ξεχωριστό κανονισμό για κάθε σχολή και το όνομα της σχολής (άρθρο 5 του διατάγματος), που δεν επιτρεπόταν να περιέχει την έννοια του φυλετισμού.⁸⁶¹

Η επίσημη αντίδραση της ΕΚΑ εκδηλώθηκε ανοικτά προς την κυβέρνηση της χώρας, με επιστολή της στον Υπουργό Παιδείας της Η Α Δ. Ήταν η πρώτη φορά που η ΕΚΑ απευθύνθηκε απευθείας στην κυβέρνηση του Καΐρου, χωρίς την μεσολάβηση των ελληνικών διπλωματικών αρχών. Η Κοινότητα στην επιστολή της,⁸⁶² αφού ανέφερε τα σχετικά, γνωστά και πολλάκις επαναλαμβανόμενα, στοιχεία για τα σχολεία (ελληνικά, απευθυνόμενα σε Έλληνες το γένος και Χριστιανούς Ορθοδόξους το θρήσκευμα μαθητές, χωρίς σκοπούς προπαγανδιστικούς ή προσυλητιστικούς, αλλά με μόνο σκοπό την εκπαίδευση των παιδιών της ελληνικής παροικίας της

⁸⁵⁷ ΑΕΚΑ, "Επιστολή του Γενικού Προξένου της Ελλάδος στην Αλεξάνδρεια Θ Μπαϊζου προς τις ελληνικές κοινότητες Αλεξανδρείας και Ιβραημίας", αριθμ 193, 6/5/1959.

⁸⁵⁸ ΠΚΕ, συνεδρ 7/5/1959.

⁸⁵⁹ ΑΕΚΑ, "Επιστολή του Γενικού Προξένου της Ελλάδος στην Αλεξάνδρεια Θ Μπαϊζου προς τις ελληνικές κοινότητες Αλεξανδρείας και Ιβραημίας", αριθμ 218, 14/6/1959.

⁸⁶⁰ ΑΕΚΑ, Υπουργείον Παιδείας, Ξένη Εκπαίδευσις, "Γενική εγκύκλιος αριθμ 83 της 13/4/1959 προς τας ξένας σχολάς και τας εκπαιδευτικάς ζώνας", 23/4/1959.

⁸⁶¹ ΑΕΚΑ, "Σημείωμα -Νόμος αριθμ 160/1958 περί ιδιωτικών σχολών εκτελεστικόν διάταγμα αριθμ . 20", 22/5/1959 και "Παρατηρήσεις της Κοινότητας επί του Νόμου αρ 160 του έτους 1958", 3/6/1959.

⁸⁶² ΑΕΚΑ, "Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Αν .Θεοδωράκη στον Υπουργό Παιδείας της Η Α Δ.", α χρ.

Αλεξανδρείας· με βασική γλώσσα την ελληνική και με την πλειοψηφία των μαθημάτων στα ελληνικά, αλλά και με αποδεδειγμένη την προσήλωση στην χώρα, μέσω της διδασκαλίας της αραβικής γλώσσας, πολύ πριν τεθεί το θέμα από την Αίγυπτο και των μαθημάτων της Εθνικής Αγωγής, με πολύ καλά αποτελέσματα, όπως βεβαίωναν και οι Αραβες Επιθεωρητές), επεσήμανε τα προβλήματα και τις δυσλειτουργίες που ο νόμος προκαλούσε. Ζήτησαν την εξαίρεση των κοινοτικών σχολείων από τις διατάξεις τις σχετικές με τον ιδιοκτήτη των σχολείων (αυτός ήταν η ΕΚΑ), τον διευθυντή τους δεν υπήρχε περίπτωση να βρεθεί ο κατάλληλος άνθρωπος), το ποσοστό των ξένων εκπαιδευτικών (η πλειοψηφία των μαθημάτων γινόταν στα ελληνικά, οπότε ήταν απαραίτητο να υπάρχουν πολλοί Έλληνες εκπαιδευτικοί), την μικτή φοίτηση (κρίθηκε ότι δεν προκαλούσε προβλήματα), το διοικητικό συμβούλιο σχολής (τα σχολεία διευθύνονταν από την κοινή Εφορεία των Σχολείων, που αποτελούσε τμήμα της Επιτροπής της Κοινότητας, εκλεγμένης από την Γενική Συνέλευση των μελών της Κοινότητας), τον εσωτερικό κανονισμό (υπήρχε ένας γενικός κανονισμός για όλα τα σχολεία, παράρτημα του Κανονισμού της Κοινότητας), το όνομα της σχολής (με το οποίο τιμούσαν κορυφαία πρόσωπα της παροικίας που ευεργέτησαν την κοινοτική εκπαίδευση, αλλά αποδείχθηκαν σημαντικά και για την Αίγυπτο) και τα οικονομικά θέματα.

Η Κοινότητα, όμως, κινήθηκε και σε τοπικό επίπεδο, απευθυνόμενη στην Εκπαιδευτική Ζώνη Αλεξανδρείας και ζητώντας την εξαίρεση των σχολείων της από ορισμένες διατάξεις του νόμου, δίνοντας έμφαση στην κούραση του Έλληνα μαθητή, που έχει οκτώ ώρες την ημέρα μάθημα. Σημαντική κρίνεται και η βοήθεια που παρέσχε ο Επιθεωρητής των Αραβικών Αλυ Νούρ. Σε έκθεσή του προς την ΕΚΑ συνιστούσε να τονιστεί στις αρχές ο ιδιαίτερος χαρακτήρας των σχολείων, που απευθύνονται σε Έλληνες μαθητές και παρείχαν ελληνική εκπαίδευση, δίχως ίχνος προαπαγάνδας ή προσηλυτισμού, ενώ ήταν απαραίτητο να είναι ελεύθερη η πρόσληψη Ελλήνων καθηγητών, διότι αν ίσχυε το πόσοστο του 20% για τους ξένους καθηγητές επί του συνόλου, αυτό θα σήμαινε και την διάλυση των ελληνικών κοινοτικών σχολείων. Το Αβερώφειο, μάλιστα, προετοίμαζε Έλληνες μαθητές για σπουδές, ως επί το πλείστον, στην Ελλάδα, οπότε το ελληνικό πρόγραμμα σπουδών, που οδηγούσε στην λήψη ελληνικού απολυτηρίου Μ.Ε., έπρεπε να διατηρηθεί.⁸⁶³

Σύμφωνα με τον νόμο 160/1958 και το εκτελεστικό διάταγμα 20/1959, η ΕΚΑ υπέβαλε αίτηση στην Εκπαιδευτική Ζώνη Αλεξανδρείας ζητώντας την εξαίρεση από ορισμένες διατάξεις του νόμου και του διατάγματος: ιδιοκτήτης σχολείων, ξένοι εκπαιδευτικοί, διδασκαλία ξένων γλωσσών, αραβική γλώσσα (ζητούσαν κάποια ελάφρυνση) και πρόγραμμα σπουδών· ειδικά ως προς το πρόγραμμα τόνισαν, με ιδιαίτερη έμφαση, ότι αποσκοπούσε στην μόρφωση Ελλήνων Χριστιανών Ορθοδόξων, σύμφωνα με τις αρχές του "ελληνοχριστιανικού πολιτισμού" και της ελληνικής κλασικής παραδόσεως, ακολουθώντας το επίσημο πρόγραμμα του ελληνικού Υπουργείου Παιδείας, χωρίς να απευθύνονται σε ξένους μαθητές. Οι απόφοιτοί τους συνέχιζαν ανώτερες σπουδές στην Ελλάδα. Αναφέρθηκε και το πρόγραμμα σπουδών του γυμνασίου, όπου τόνιζαν τα μαθήματα των Ελληνικών και των Θρησκευτικών, με την σημείωση ότι διδασκόταν το χριστιανικό ορθόδοξο δόγμα.⁸⁶⁴

Λίγες ημέρες αργότερα έλαβε χώρα μια ενδιαφέρουσα συνάντηση, στο Victoria College, μεταξύ του Επιτρόπου Τρ Μαραγκού και του διευθυντή του

⁸⁶³ ΑΕΚΑ, "Εκθεσις Αλυ Νουρ", 21/5/1959.

⁸⁶⁴ ΑΕΚΑ, "Αίτηση προς τον Γενικό Διευθυντή Εκπαιδευτικής Ζώνης Αλεξανδρείας Αμπτέλ Λαττίφ Αχμέτ", 11/6/1959.

τεχνικού γραφείου Ξένης Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας Χάσαν Αλυ. Οι απόψεις του Αιγύπτιου αξιωματούχου ήταν αποκαλυπτικές και δημιουργούσαν κλίμα αισιοδοξίας στην ΕΚΑ. Στην συζήτηση τέθηκαν όλα τα φλέγοντα ζητήματα. Για το θέμα του ιδιοκτήτη των σχολείων και των διευθυντών δήλωσε ευθαρσώς ότι καμία απάντηση δεν επρόκειτο να δοθεί από καμία υπηρεσία ή Υπουργείο, διότι η συγκεκριμένη υπόθεση βρισκόταν "πολύ υψηλά", ενώ συμβούλευε την ελληνική πλευρά να μην το θίγει συνεχώς· συμφώνησε ότι η ΕΚΑ είχε δίκαιο για το θέμα των εκπαιδευτικών, δεδομένου ότι δεν θα βρίσκονταν Αραβες καθηγητές, πτυχιούχοι ελληνικού πανεπιστημίου, για να διδάξουν τα μαθήματα του ελληνικού προγράμματος και ήταν λογικό να εξαιρεθεί από τον νόμο. Ομοίως μπορούσε να εξαιρεθεί και για το θέμα της μικτής φοίτησης. Συνιστούσε να συγκροτηθεί διοικητικό συμβούλιο σε κάθε σχολή, σύμφωνα με τον νόμο, αλλά θα αποτελούνταν από Έλληνες καθηγητές, ενώ υποστήριζε την εφαρμογή του νόμου στο θέμα της δημιουργίας ξεχωριστών για κάθε σχολή κανονισμών. Πρότεινε, επίσης, την υποβολή καταλόγου αραβοδιδασκάλων, κατάλληλων να αναλάβουν υποδιευθυντές των σχολείων.⁸⁶⁵

Παρόμοια θετικά μηνύματα έφθαναν και από την ελληνική πρεσβεία στο Κάιρο, μετά την συνάντηση του Πρέσβευς με τον Υπουργό και τον Υφυπουργό Παιδείας· οι Αιγύπτιοι πολιτικοί είχαν διαβεβαιώσει τον Πρέσβη για την πρόθεση της Η Α Δ. να εκδοθεί ειδικό εκτελεστικό διάταγμα με τις εξαιρέσεις που η ελληνική πλευρά επιθυμούσε.⁸⁶⁶ Παρόλα αυτά η ΕΚΑ είχε πληροφορίες ότι το διάταγμα θα καθυστερούσε, ενώ η εντολή που δόθηκε στην Εκπαιδευτική Ζώνη, να μην ενοχλούνται τα ελληνικά σχολεία, δεν κατοχύρωνε τα ελληνικά δίκαια και άφηνε την Κοινότητα νομικά ακάλυπτη.⁸⁶⁷

Το ειδικό διάταγμα εξεδόθη πολύ πιο γρήγορα από τα αναμενόμενα. Ο Πρόεδρος Γκαμάλ Αμπτέλ Νάσσερ υπέγραψε στις 30 Ιουνίου 1959 διάταγμα περί εκδόσεως του νόμου 167/1959, με τον οποίο προσθέτονταν νέες διατάξεις στον νόμο 160/1958. Το ενδιαφέρον για την ελληνική πλευρά εστιαζόταν στο άρθρο 2 του νέου νόμου (που συμπλήρωνε το άρθρο 55 του νόμου 160), σύμφωνα με το οποίο "ο κεντρικός Υπουργός Παιδείας μπορούσε να απαλλάξει τις σχολές των ξένων παροικιών, των οποίων η δράση περιορίζεται στην διαπαιδαγώγηση των τέκνων της, όπως και τις σχολές που προορίζονταν για την μόρφωση των τέκνων των λειτουργών ξένων Πρεσβειών, από την εφαρμογή μίας ή περισσότερων διατάξεων του νόμου 160/1958, σύμφωνα με το δημόσιο συμφέρον και το συμφέρον των παιδιών των παροικιών ή των ξένων διπλωματικών λειτουργών".⁸⁶⁸ Έτσι, η ΕΚΑ μπορούσε να ζητήσει όλες τις εξαιρέσεις που θα διευκόλυναν την λειτουργία των κοινοτικών σχολείων και ειδικά της Μ Ε., αρκεί να ερχόταν σε συνεννόηση με τον υπουργό Παιδείας της χώρας, μέσω της ελληνικής Πρεσβείας στο Κάιρο. Ανακοινώθηκε, επίσης, ότι το Συμβούλιο της Επικρατείας γνωμάτευσε, ότι το Υπουργείο Παιδείας δεν είχε δικαίωμα να επιτάξει σχολεία, λόγω χρησιμοποίησης βιβλίων μη εγκεκριμένων, εκτός αν τροποποιείτο ο νόμος 160.⁸⁶⁹

Η Κοινότητα διενήργησε τα δέοντα και από κοινού με την Πρεσβεία απευθύνθηκαν στο Υπουργείο Παιδείας και ζήτησαν τις εξαιρέσεις που επιθυμούσαν

⁸⁶⁵ ΑΕΚΑ, "Σημείωμα - Νόμος περί σχολείων", 14/6/1959.

⁸⁶⁶ ΠΚΕ, συνεδρ 29/6/1959.

⁸⁶⁷ ΑΕΚΑ, "Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Αν Θεοδωράκη στον Γενικό Πρόξενο Θ Μπάιζο", Ιούλιος 1959.

⁸⁶⁸ ΑΕΚΑ, *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Η Α Δ.*, αριθμ 137 (Μπίς Εκτακτο), 4/7/1959.

⁸⁶⁹ ΠΚΕ, συνεδρ 6/7/1959.

να τύχουν.⁸⁷⁰ Τον Σεπτέμβριο, λίγο πριν ξεκινήσουν τα μαθήματα του έτους 1959/1960, η Εκπαιδευτική Ζώνη Αλεξανδρείας ανακοίνωσε στην ΕΚΑ, ότι ο αρμόδιος υφυπουργός επί των ζητημάτων της Παιδείας ενέκρινε την συνέχιση εφαρμογής των υφισταμένων προγραμμάτων διδασκαλίας στις ξένες ιδιωτικές σχολές.⁸⁷¹ Παράλληλα και η Ελλάδα επέτρεψε την παρέκκλιση στα ελληνικά σχολεία της αλλοδαπής από τα επίσημα αναλυτικά προγράμματα, βοηθώντας το Αβερώφειο να διατηρήσει τα αιγυπτιακά μαθήματα (Αραβικά και Εθνική Αγωγή) και να σταθεροποιήσει τον απαραίτητο διφυή χαρακτήρα της εκπαίδευσής του, χωρίς τον φόβο άρσης της αναγνώρισής του.⁸⁷²

Παρόλα αυτά καθυστερούσε η έκδοση του υπουργικού διατάγματος για να γίνουν πράξη οι εξαιρέσεις εντωμεταξύ η Εκπαιδευτική Ζώνη ζητούσε, με υπερβολικό ζήλο, από την Κοινότητα να εφαρμοστούν στο Αβερώφειο πολλά περισσότερα απ'όσα προέβλεπε ο νόμος, όπως ο διορισμός Αιγυπτίων υποδιευθυντών και η στρατιωτική προπαίδευση των μαθητών.⁸⁷³ Αδιευκρίνιστο παρέμενε τί θα γινόταν με το μάθημα των Αραβικών. Η Κοινότητα δεν διαφωνούσε με την διδασκαλία του 75% του προγράμματος των κυβερνητικών σχολείων, ενώ δεν είχε αντιρρήσεις για τους υποδιευθυντές. Επιθυμούσε, όμως, να αποφύγει την επιβολή του 100% του προγράμματος των αραβικών σχολείων, την στρατιωτική προπαίδευση των μαθητών, αφού το μέτρο ίσχυε για τα ξένα σχολεία στα οποία φοιτούσαν Αραβες μαθητές, κάτι που δεν ίσχυε για το Αβερώφειο και τα υπόλοιπα κοινοτικά σχολεία. Ο Γενικός Πρόξενος Θ Μπαΐζος ευελπιστούσε ότι τελικά οι εξελίξεις θα ήταν ευνοϊκές για την ΕΚΑ και τα σχολεία της, αφού και ο νόμος 167 ίσχυε και το Υπουργείο Παιδείας της Η Α Δ. έδειχνε ότι διέκειτο ευμενώς προς τα ελληνικά σχολεία· μάλιστα, είχε προσκληθεί να επισκεφθεί την Αίγυπτο ο Έλληνας Υπουργός Παιδείας Γεώργιος Βογιατζής. Ο Πρόξενος συμβούλευε την ΕΚΑ να δείξει υποχωρητικότητα, αλλά η Επιτροπή της Κοινότητας έκρινε ότι τα περιθώρια υποχωρήσεων είχαν εξαντληθεί, το πρόγραμμα ήταν απαράδεκτα επιβαρυνμένο και ήταν αδήριτη ανάγκη να απελευθερωθούν οι ελληνικές κοινότητες από τον βραχά του νόμου 160, που αποτελούσε βραδυφλεγή βόμβα στα θεμέλια της ελληνικής κοινοτικής εκπαίδευσης και στο μέλλον των ελληνικών παροικιών της χώρας. Εξέφρασε και την επιθυμία να παραστεί στην επόμενη συνάντηση του Έλληνα Πρέσβη με τον Υπουργό Παιδείας της Η Α Δ. και κάποιος εκπρόσωπος της ΕΚΑ, ίσως ο προϊστάμενος της Εφορείας των Σχολείων.⁸⁷⁴

Η Εκπαιδευτική Ζώνη συνέχισε να επιμένει για την στρατιωτική εκπαίδευση των μαθητών του Αβερωφείου, γεγονός που προκάλεσε στην Κοινότητα τον φόβο ότι το ρεύμα εξόδου των Ελλήνων από την χώρα θα αύξανε, δεδομένου ότι ούτε οι ομογενείς, ούτε η επίσημη Ελλάδα συμφωνούσαν με αυτήν την μεθόδευση.⁸⁷⁵

Στα μέσα Νοεμβρίου 1959 υπήρξαν θετικές εξελίξεις, συνεπεία του νόμου 167/1959. Στις 15 του μηνός σε σύσκεψη που πραγματοποιήθηκε στην Ζώνη, με την

⁸⁷⁰ ΠΚΕ, συνεδρ. 7/9/1959.

⁸⁷¹ ΑΕΚΑ, "Εγκύκλιος προς άπαντα τα ξένα σχολεία του βοηθού διευθυντή Ξένης Παιδείας, Δρ. Μουσταφά Φάχμι", 17/9/1959.

⁸⁷² ΠΚΕ, συνεδρ. 2/10/1959.

⁸⁷³ Η Εκπαιδευτική Ζώνη Αλεξανδρείας ζήτησε τον αριθμό και τα ονόματα των μαθητών του Αβερωφείου που ήταν υπήκοοι της Η Α Δ. Συνολικά βρέθηκαν 26 μαθητές, βλ. ΑΕΚΑ, "Πίνακας εμφανίων τον αριθμό των υπηκόων της Η Α Δ. φοιτώντων εις το Αβερώφειον γυμνάσιον Αλεξανδρείας", αριθμ. 211/857, 23/10/1959.

⁸⁷⁴ ΠΚΕ, συνεδρ. 27/10/1959.

⁸⁷⁵ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, φάκελος "Απόρρητα", "Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Αν Θεοδωράκη προς τον Γενικό Πρόξενο Θ Μπαΐζο", αριθμ. 275, 3/11/1959.

παρουσία του Επιθεωρητή Αλυ Νούρ, έγινε δεκτό να υπάρξουν διευκολύνσεις στην ΕΚΑ σε τέσσερα σημεία : στο ζήτημα του ιδιοκτήτη των σχολείων, του διευθυντή, της αναλογίας των Αιγύπτια εκπαιδευτικών και του διορισμού ενός Αιγύπτιου επόπτη αναφορικά με το τελευταίο συμφωνήθηκε η εύρεση του κατάλληλου προσώπου να γίνει από την ΕΚΑ και να ειδοποιηθεί η Ζώνη.⁸⁷⁶

Αμέσως μόλις ενημερώθηκε η Κοινότητα για την σύσκεψη από τον Αλυ Νούρ, καθώς και για τα θετικά αποτελέσματα που είχε η συνάντηση Ελλήνων διπλωματών με τον Υφυπουργό Παιδείας στο Κάιρο, έστειλε επιστολή στον Γενικό Πρόξενο της Ελλάδος Θ Μπάιζο, με την οποία παρουσίαζε εκ νέου τα πέντε σημεία στα οποία έπρεπε να υπάρξει εξαίρεση των κοινοτικών σχολείων από τις διατάξεις του νόμου 160, σύμφωνα με τον νόμο 167: α) η κυριότητα των σχολείων θα μείνει στην Κοινότητα, β) οι διευθυντές θα παραμείνουν στην θέση τους και οι επόμενοι θα είναι Έλληνες και θα διορίζονται από την ΕΚΑ, γ) οι διδάσκοντες θα διορίζονται ελεύθερα από την ΕΚΑ και θα διευκολύνεται η έλευση και νέων εκπαιδευτικών για την κάλυψη των αναγκών, δ) η κύρια γλώσσα θα μείνει η ελληνική, στην οποία θα διδάσκονται τα περισσότερα μαθήματα και το πρόγραμμα θα καταρτίζεται ελεύθερα από την ΕΚΑ και ε) τα βιβλία θα εκλέγονται ελεύθερα από την ΕΚΑ και δεν θα περιέχουν οτιδήποτε εναντίον των Αράβων. Η ΕΚΑ ανησυχούσε μήπως τελικά υπάρξουν αντιρρήσεις από αιγυπτιακής πλευράς σχετικά με το θέμα της κύριας γλώσσας, του καταρτισμού του προγράμματος και της επιλογής των βιβλίων. Εκτός από αυτά τα πέντε κύρια σημεία υπήρχε και μια σειρά άλλων θεμάτων, που η ελληνική πλευρά θα επιθυμούσε να λυθούν προς όφελός της: το θέμα της εξακολούθησης διοίκησης των σχολείων από την Εφορεία και όχι από κάποια επιτροπή, η δυνατότητα πρόσθεσης στα προγράμματά μας περισσότερων της μίας ξένης γλώσσας και η δυνατότητα επανεξέτασης των Σεπτέμβριο των αποτυχόντων στις εξετάσεις των Αραβικών τον Ιούνιο, αντί να απορρίπτονται, όπως επιθυμούσε η αιγυπτιακή πλευρά, την στιγμή που δεν απορρίπτονταν οι αποτυχόντες στις εξετάσεις των Ελληνικών, αλλά επανεξετάζονταν.⁸⁷⁷ Ενδεχόμενη ευνοϊκή ρύθμιση των ως άνω θεμάτων θα εξασφάλιζε την απρόσκοπτη λειτουργία των κοινοτικών σχολείων και θα δημιουργούσε σχετικό αίσθημα ασφάλειας στην παροικία.

Εντύπωση προκαλεί η αιγυπτιακή στάση· εξακολουθούσαν να ζητούν από τους Έλληνες στοιχεία και λεπτομέρειες για τα σχολεία και ειδικά το Αβερώφειο⁸⁷⁸, σε σημείο που δημιουργείται υποψία ότι είχαν επιλέξει αυτό τον τρόπο για να δικαιολογούν την καθυστέρηση στην λήψη μιας οριστικής απόφασης που θα τακτοποιούσε τα εκκρεμή ζητήματα. Πολλές φορές οι παρατηρήσεις των Επιθεωρητών ήταν αυστηρές, ιδιαίτερα σε ζητήματα διδασκαλίας του Ισλάμ, χαιρετισμού της σημαίας και εκδηλώσεων σεβασμού υπέρ της χώρας και της Δημοκρατίας.⁸⁷⁹ Βέβαια, υπήρχαν και περιπτώσεις όπου οι Αιγύπτιοι ιθύνοντες αναγνώριζαν τις κοινοτικές προσπάθειες για συστηματική και αποτελεσματική διδασκαλία της αραβικής γλώσσας και των μαθημάτων της Εθνικής Αγωγής και

⁸⁷⁶ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, φάκελος "Απόρρητα", "Σημείωμα - περί της θέσεως Αιγυπτίου Επόπτη ή Υποδιευθυντών των σχολείων", 16/11/1959.

⁸⁷⁷ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, φάκελος "Απόρρητα", "Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Αν Θεοδωράκη προς τον γενικό Πρόξενο της Ελλάδος Θ Μπάιζο", αριθμ 277, 16/11/1959.

⁸⁷⁸ ΑΕΚΑ, "Επιστολή του προέδρου της ΕΚΑ Αν Θεοδωράκη προς τον γενικό διευθυντή της Εκπαιδευτικής Ζώνης Αμπτέλ Λατίφ Αχμέτ", 26/11/1959.

⁸⁷⁹ ΕΕΛΙΑ-ΑΕΚΑ, φάκελος "Απόρρητα", "Γενικά οδηγία προς τους Επιθεωρητές Ξένης Εκπαιδεύσεως, υπό του Διευθυντού Ξένης Εκπαιδεύσεως Αμπντέλ Ραχίμ Ρασουάν", 20/10/1959 και 4/1/1960.

αναγνώριζαν την σημασία του Αβερωφείου γυμνασίου για την συνέχιση και εξέλιξη της ελληνικής παροικίας στην Αλεξάνδρεια· παρόλα αυτά, πάντα κάποιες παρατηρήσεις διατυπώνονταν, κάποια αλλαγή οι Έλληνες καλούσαν να πραγματοποιήσουν.⁸⁸⁰

Η προσδοκώμενη εξαίρεση για το Αβερωφείο και τα άλλα κοινοτικά σχολεία εγκρίθηκε τον Ιανουάριο του 1960. Με υπουργικό διάταγμα τα κοινοτικά σχολεία παρέμειναν στην κυριότητα της ΕΚΑ, οι διευθυντές και ο εκπαιδευτικοί δεν ήταν υποχρεωτικό να είναι πολίτες της Η Α Δ, το ελληνικό πρόγραμμα παρέμενε στην διδασκαλία και δεν ήταν υποχρεωτική η τήρηση της αργίας της Παρασκευής. Ικανοποιήθηκαν, δηλαδή, τέσσερα από τα πέντε σημεία· δεν γινόταν λόγος για τα βιβλία, ούτε και για ελεύθερη έλευση καθηγητών από την Ελλάδα· η αργία της Παρασκευής αφορούσε σχολεία με μαθητές μουσουλμάνους, οπότε δεν αφορούσε άμεσα τα κοινοτικά σχολεία, ήταν, όμως, σημαντική για την λειτουργία των σχολείων την ώρα της προσευχής και ειδικά της 12^{ης} μεσημβρινής.⁸⁸¹

Με αυτήν την τελευταία εξέλιξη ικανοποιήθηκε μεγάλο μέρος των κοινοτικών αιτημάτων και συνεχίστηκε η λειτουργία των σχολείων. Η επιτυχία της ελληνικής πλευράς είναι σημαντική, αν αναλογιστούμε ότι επετεύχθη κατά την διάρκεια της δύσκολης περιόδου της δεκαετίας του '50, όταν η Αίγυπτος κυριολεκτικά άλλαζε μορφή, με την δημιουργία της Η Α Δ. και η παλαιά Αίγυπτος παραχωρούσε την θέση της σε μία νέα χώρα, όπου η θέση των ξένων ήταν σαφώς δυσχερέστερη του παρελθόντος.

⁸⁸⁰ ΑΕΚΑ, "Αβερωφειον γυμνάσιον – Επιθεώρησις Κοινωνικής Αγωγής, υπό του Επιθεωρητού Ιμπραήμ Σάμπι Αχμέτ", 30/11/1960.

⁸⁸¹ ΠΚΕ, συνεδρ 1/2/1960.

ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ

Η δράση του Αλεξανδρινού Ελληνισμού από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα και έπειτα είναι στενά συνδεδεμένη με την ιστορία των σχολείων της Ελληνικής Κοινότητας Αλεξανδρείας. Είναι αναντίρρητο ότι τα σχολεία συνετέλεσαν τα μέγιστα στην συνολική ανάπτυξη και ακμή της ελληνικής παροικίας της Αλεξανδρείας και ενός μεγάλου τμήματος του Αιγυπτιακού Ελληνισμού, ήδη από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα. Η Κοινότητα πάντοτε μεριμνούσε με τον καλύτερο δυνατό τρόπο για την μόρφωση των ελληνοπαίδων και ουδέποτε έπαυσε να πιστεύει και να διακηρύττει ότι η διατήρηση των σχολείων αποτελούσε μία από τις κορυφαίες, αν όχι την κορυφαία αποστολή της. Η ίδια η ιστορία του γένους μας και ειδικά η ιστορία του Ελληνισμού στην Αλεξάνδρεια αποδείκνυαν ότι χωρίς σχολεία και ελληνική παιδεία ήταν αδύνατον να διατηρηθεί η εθνική συνείδηση. Η διατήρηση ακραιφνούς ελληνικής συνείδησης και της ορθόδοξης πίστης αποτελούσαν εχέγγυα για μια ασφαλή και δημιουργική πορεία των ομογενών στον χρόνο "εν γη αλλοτρία". Αυτή η βασική προϋπόθεση πρέπει να θεωρείται ως δεδομένη για τους ιδρυτές της ΕΚΑ και για την ιστορική πορεία της Κοινότητας.

Βασικό, ωσαύτως, είναι να υπογραμμιστεί ότι οι Έλληνες, που βρέθηκαν στην Αίγυπτο στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, είχαν την συναίσθηση ότι ήταν μετανάστες σε μία φιλική μεν, ξένη δε, χώρα. Είναι γεγονός ότι η ελληνική παρουσία στην Αλεξάνδρεια είναι αδιάκοπη από την ημέρα της ιδρύσεώς της, παρόλο που υπάρχουν αρκετές σκοτεινές περίοδοι στην ιστορία της, όπως ήταν οι πρώτοι αιώνες μετά την αραβική κατάκτηση. Η αυξημένη αριθμητικά ελληνική παρουσία από το 1830 και έπειτα αποτελεί μια νέα σελίδα στην ιστορία και στην παρουσία των Ελλήνων σ' αυτήν, ασχέτως, αν δεν αποτελεί την συνέχεια των λίγων ομογενών που υπήρχαν στην πόλη ως τις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Σημασία έχει ότι η παρουσία των Ελλήνων συνεχίζεται και είναι αδιάκοπη.

Αυτήν την συναίσθηση την είχαν οι Αιγυπτιώτες, γι' αυτό αφ' ενός αποκαλούσαν την Αίγυπτο "φιλοξενούσα χώρα", αφ' ετέρου τόνιζαν την σημασία της ελληνικής παρουσίας στους αιώνες. Έτσι, η αποδημία στην Αλεξάνδρεια αποκτούσε ιδιαίτερη σημασία, λόγω της ιδιομορφίας της: ήταν πράγματι αποδημία, αφού μεγάλος αριθμός ομογενών εγκατέλειψε την μητροπολιτική Ελλάδα και αργότερα τις αξέχαστες ελληνικές πατρίδες της Ανατολής, δημιουργώντας σημαντικό μεταναστευτικό ρεύμα, για να εγκατασταθεί στην χώρα του Νείλου: ήταν, όμως, μετοικεσία σε μία πόλη της καθ' ημάς Ανατολής, γνωστή και αγαπημένη, με μεγάλη συμβολή στον ελληνικό πολιτισμό και στην ιστορία της εκκλησίας, κοντά στον ελλαδικό μητροπολιτικό χώρο ή στις άλλες περιοχές προέλευσης των νέων Ελλήνων κατοίκων της.

Η Αίγυπτος, ακόμη, εκτός από την βαρύνουσα ιστορική σημασία, είχε και άλλα βασικά, για μία μετανάστευση, πλεονεκτήματα, όπως φιλική προς τους Έλληνες διακυβέρνηση, ήπιο κλίμα και μεγάλες δυνατότητες και ευκαιρίες στον οικονομικό τομέα και ειδικά στην γεωργία, στο εμπόριο και, αργότερα, στην βιομηχανία. Όλα αυτά, μαζί με τις δυσχέρειες που αντιμετώπιζαν οι Έλληνες στον μητροπολιτικό χώρο και την δεδομένη αγάπη τους για μετανάστευση και νέους ορίζοντες στην πορεία τους, συνέτειναν στην δημιουργία της ελληνικής παροικίας στην Αλεξάνδρεια και την υπόλοιπη Αίγυπτο, σ' αυτό που συνδύαζε την αναζήτηση του πλούτου αλλά και την πνευματική καλλιέργεια, που δικαιολογημένα, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί θαύμα της νεώτερης ελληνικής ιστορίας.

Το Αβερώφειο γυμνάσιο ιδρύθηκε για να καλύψει πάγιες εκπαιδευτικές ανάγκες της ελληνικής παροικίας. Ήδη προ της πρώτης απόπειρας ίδρυσης γυμνασιακής τάξης από την Κοινότητα, το 1872, οι ομογενείς εμπιστεύονταν για την Μ.Ε. των παιδιών τους τα ξένα σχολεία της πόλης, που, ως επί το πλείστον, ελέγχονταν από μοναστικά τάγματα της Δύσης ή προτεσταντικές αποστολές και, ως εκ τούτου, είχαν προσυλητιστικούς σκοπούς, με άμεσο κίνδυνο για τον εθνισμό των ελληνοπαίδων και για την ορθόδοξη πίστη τους. Έτσι, η ίδρυση γυμνασίου από την Κοινότητα, εκτός από την επίτευξη του βασικότερου κοινοτικού σκοπού, είχε ιδιαίτερη σημασία για αυτή την συνέχιση της ύπαρξης της παροικίας, προσφέροντας την απαραίτητη ελληνική Μ.Ε. στους ελληνόπαιδες και αποσπώντας τους από σχολεία επικίνδυνα για το μέλλον τους ως Έλληνες της Αλεξανδρείας.

Τα πολλά προβλήματα που δημιουργούσε στην Κοινότητα η ίδρυση του γυμνασίου ξεπεράστηκαν χάρη στην γενναιοδωρία και την ευεργετική δράση του προέδρου της και Μεγάλου Ευεργέτη του γένους Γεωργίου Αβέρωφ, ο οποίος την κρίσιμη στιγμή (1890) προσέφερε οικονομική βοήθεια για την δημιουργία πλήρους γυμνασίου και μερίμνησε για την, απαραίτητη για την υπόσταση και εγκυρότητά του, αναγνώριση του από την ελληνική κυβέρνηση. Αξίζει εδώ να επισημανθεί ότι για το νεοιδρυθέν σχολείο δεν κτίστηκε ιδιαίτερο κτίριο. Από το 1890 ως και το σχολικό έτος 1908-1909 στεγάστηκε στο κτίριο της Τοιστσαίας σχολής, δίπλα στον κοινοτικό ναό του Ευαγγελισμού και στα γραφεία της Κοινότητας με την πάροδο του χρόνου ο αριθμός των μαθητών και συνακόλουθα των επιμέρους τμημάτων αυξήθηκε σημαντικά, οπότε μόλις αναγέρθηκε η Ζερβουδάκειος σχολή στο Σάτμπυ, στα περίχωρα της Αλεξανδρείας, το Αβερώφειο μεταφέρθηκε εκεί, όπου και παραμένει από το 1909 ως σήμερα.

Εκτοτε το Αβερώφειο γυμνάσιο ξεκίνησε την ευεργετική πορεία του, λειτουργώντας ως ελληνικό γυμνάσιο του εξωτερικού. Αυτό είχε δύο συνέπειες: αφ' ενός ακολουθούσε το πρόγραμμα και όλες τις εξελίξεις και τις αλλαγές των ελλαδικών γυμνασίων, προκειμένου να διατηρήσει την αναγνώρισή του, αφ' ετέρου χρειαζόταν να προβεί σε κάποιες αλλαγές του προγράμματός του και του τρόπου λειτουργίας του που βοηθούσαν στην προσαρμογή της παρεχόμενης παιδείας στις ανάγκες των Ελλήνων της Αλεξανδρείας. Έτσι, το Αβερώφειο, ακολουθώντας τα ελλαδικά γυμνάσια, αύξησε τις τάξεις του από τέσσερις σε πέντε και στην συνέχεια σε έξι, πρόεβη στον χωρισμό σε κλασσικό και πρακτικό τμήμα (Τμήμα Θετικών Επιστημών), δίδαξε τα μαθήματα του επίσημου προγράμματος, αναζήτησε και πέτυχε την εφαρμογή αναγνωρισμένου συστήματος απολυτηρίων εξετάσεων, που επέτρεπε στους αποφοίτους του την εγγραφή και σε αιγυπτιακά πανεπιστήμια, εφάρμοσε ακόμη και τις αργίες του ελληνικού προγράμματος, αποδεικνύόμενο στην πράξη ελληνικό σχολείο του εξωτερικού. Από την άλλη, εισήγαγε στο πρόγραμμα του ξένες γλώσσες, απαραίτητες για την σταδιοδρομία των αποφοίτων του στην κοσμοπολίτικη Αλεξάνδρεια, ενώ ξεχωριστή περίπτωση ήταν τα αραβικά: αποτελούσαν την κυρίαρχη γλώσσα του τόπου και η εισαγωγή τους καθώς και η γενικότερη μέριμνα υπέρ αυτών αποτέλεσαν πολιτική αναγκαιότητα για την λειτουργία του σχολείου εντός της Αιγύπτου. Οι ξένες γλώσσες, σε συνδυασμό με τα μαθήματα αιγυπτιακής μόρφωσης, που εισήχθησαν μεταπολεμικά, αποτελούν τις βασικές διαφοροποιήσεις του Αβερωφείου από τα ελλαδικά γυμνάσια, συγκροτώντας τον διφυή χαρακτήρα του.

Η ανάγκη για επιμέρους τμήματα στα πλαίσια του γυμνασίου που θα παρείχαν εξειδικευμένες γνώσεις οδήγησε στην δημιουργία του εμπορικού τμήματος, ήδη από τις αρχές του 20ου αιώνα και του Τμήματος Θετικών Επιστημών μεταπολεμικά.

Εκτός από το γυμνάσιο αρρένων λειτούργησε και η Μ.Ε. θηλέων, με καθυστέρηση, ακολουθώντας και πάλι τα ελλαδικά πρότυπα. Στις αρχές της δεκαετίας του '20 δημιουργήθηκαν η αστική και η εμπορική σχολές θηλέων και το ανώτερο παρθεναγωγείο, στα πλαίσια της Μ.Ε. θηλέων, ως προπομποί του πλήρους εξαταξίου γυμνασίου θηλέων. Η ανάγκη συγκρότησης ολοκληρωμένης γυμνασιακής εκπαίδευσης αποτέλεσε παμπαραοικιακό αίτημα και έδωσε στην Κοινότητα το απαραίτητο έναυσμα, στα τέλη της δεκαετίας του '30, για την δημιουργία του.

Σημαντική, επίσης, ήταν η προσφορά του διδάσκοντος προσωπικού, στο οποίο η Κοινότητα και οι γονείς εμπιστεύθηκαν τα παιδιά τους. Πολλοί από τους καθηγητές, ειδικά το πρώτο μισό του 20ου αιώνα κατάγονταν από την Αλεξάνδρεια, ορισμένοι, μάλιστα, ήταν απόφοιτοι του Αβερωφείου, στο οποίο επέστρεφαν ως διδάσκοντες μετά την ολοκλήρωση των σπουδών τους. Η Κοινότητα επιθυμούσε πάντοτε την καλύτερη δυνατή δυνεργασία με τους καθηγητές, που ήταν κοινοτικοί της υπάλληλοι και μεριμνούσε για τις συνθήκες εργασίας. Βέβαια τα υπό εξέταση έτη (1890-1960) έκρυβαν πολλές δυσκολίες, ιδίως στον οικονομικό τομέα. Οι καθηγητές δεν πληρώνονταν επαρκώς και πολλές φορές, σε περιόδους γενικής οικονομικής δυσπραγίας, η οικονομική τους κατάσταση ήταν άσχημη. Ωστόσο, έμειναν πιστοί στο καθήκον τους, μεταδίδοντας στους ελληνόπαιδες όλες εκείνες τις απαραίτητες γνώσεις της γυμνασιακής εκπαίδευσης, διευρύνοντας τους πνευματικούς τους ορίζοντες και προετοιμάζοντάς τους για ανώτερες και ανώτατες σπουδές στην Ελλάδα ή στην Αίγυπτο ή για αναζήτηση εργασίας ευθύς μετά την αποφοίτηση. Η Κοινότητα ενδιαφερόταν για την επιμόρφωση και μετεκπαίδευση των καθηγητών, δίνοντας και υποτροφίες στους ενδιαφερόμενους για ανώτερες ή μεταπτυχιακές σπουδές στο γνωστικό τους αντικείμενο ή στα παιδαγωγικά. Μεριμνούσε, ωσαύτως, για την αποζημίωση ή συνταξιοδότη των καθηγητών, μετά την αποχώρησή τους από την ενεργό υπηρεσία.

Ένας από τους δυσκολότερους τομείς της κοινοτικής μέριμνας υπέρ του Αβερωφείου ήταν ο οικονομικός. Ο στόχος της ΕΚΑ ήταν ξεκάθαρος: επιθυμούσε να μπορεί να ανταπεξέλθει στα έξοδα λειτουργίας του σχολείου, στα οποία συμπεριλαμβάνονταν οι μισθοί του προσωπικού, τα λειτουργικά έξοδα του σχολείου και η συντήρηση των κτιριακών εγκαταστάσεων. Η Κοινότητα δεν αποσκοπούσε στο κέρδος από την λειτουργία του Αβερωφείου, το οποίο από της ιδρύσεώς του είχε τεθεί στην υπηρεσία των νεαρών Αλεξανδρινών. Η είσπραξη των διδάκτρων ήταν ένα μέτρο που έπρεπε να ληφθεί αναγκαστικά, αφού ο κοινοτικός προϋπολογισμός δεν μπορούσε να ανταπεξέλθει στα έξοδα του σχολείου. Το πόσο που καλούνταν οι γονείς να καταβάλλουν ήταν μικρό, σε σύγκριση με τα δίδακτρα των ιδιωτικών σχολείων της πόλης και δεν αντιστοιχούσε στα πραγματικά έξοδα που αναλογούσαν σε κάθε μαθητή. Εκτός αυτού η Κοινότητα θέσπισε εκπτώσεις και απαλλαγές σε ευρεία κλίμακα, βοηθώντας κατ'αυτό τον τρόπο τους ασθενέστερους οικονομικά ομογενείς, δηλαδή την πλειοψηφία, να εγγράψουν τα παιδιά τους στο σχολείο. Η πλειοψηφία, μάλιστα, των μαθητών φοιτούσε ή τελείως δωρεάν ή με έκπτωση και οι πληρώνοντες ακέραια δίδακτρα αποτελούσαν μία μικρή μειοψηφία. Κανείς δεν μπορεί να υποστηρίξει ότι οικονομικοί λόγοι εμπόδισαν κάποιους Έλληνες από το να φοιτήσουν στο Αβερωφείο.

Αρωγοί στον οικονομικό τομέα ήρθαν οι ευεργέτες του Αβερωφείου. Επρόκειτο για πλούσιους ομογενείς, στην πλειοψηφία τους, που πέτυχαν τους επαγγελματικούς και οικονομικούς τους στόχους στην Αλεξάνδρεια και στην υπόλοιπη Αίγυπτο και ενίσχυσαν οικονομικά το σχολείο. Η κίνησή τους αυτή οφειλόταν είτε στην επιθυμία τους να μιμηθούν τον Αβέρωφ και τους άλλους ευεργέτες των σχολείων, ενισχύοντας ένα από τα σημαντικότερα κοινοτικά ιδρύματα,

είτε στην αναγνώριση εκ μέρους τους της σημαντικής προσφοράς του σχολείου στην αλεξανδρινή ομογένεια, είτε για λόγους ευγνωμοσύνης, επειδή και οι ίδιοι υπήρξαν μαθητές του. Η προσφορά τους αποδείχθηκε σημαντική και μεγάλο μέρος της σημαντικής κοινωνικής πρόνοιας που επέδειξε η Κοινότητα δια του Αβερωφείου στηρίχθηκε στην αρωγή τους.

Το Αβερώφειο, ως κοινοτικό σχολείο, διοικήθηκε από την Εφορεία των Σχολείων, που αποτελούνταν από Κοινοτικούς Επιτρόπους, από σημαίνοντα, δηλαδή, πρόσωπα της παροικίας και της πόλης και την διεύθυνση του σχολείου. Η Κοινότητα επέδειξε πάντοτε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την επιλογή του κατάλληλου προσώπου ως γυμνασιάρχου του Αβερωφείου, προσδοκώντας καλή συνεργασία μαζί του, δημιουργία θετικού κλίματος στις σχέσεις του με το διδακτικό προσωπικό και ικανότητα στην διαχείριση των υποθέσεων του σχολείου. Οι γυμνασιάρχες μαζί με την γενική διεύθυνση των σχολείων εφάρμοζαν και τις αποφάσεις της Εφορείας των Σχολείων ή απευθύνονταν σ' αυτήν και συναποφάσιζαν για τα σημαντικότερα ζητήματα που αφορούσαν την λειτουργία του σχολείου. Η Εφορεία, με την σειρά της, απευθυνόταν για θέματα μεγάλης σημασίας στην ελληνική κυβέρνηση (Υπουργείο Παιδείας και Υπουργείο Εξωτερικών), μέσω του Γενικού Προξενείου της Ελλάδας στην Αλεξάνδρεια. Η λειτουργία αυτού του συστήματος διοίκησης αποδείχθηκε στην πράξη αποτελεσματική και εξασφάλισε στο Αβερώφειο την απαραίτητη, για την εύρυθμη λειτουργία του, σταθερότητα. Το εν λόγω σχήμα αντιμετώπισε ακόμη και εκπαιδευτικά θέματα που σχετίζονταν με την κοινωνική δράση των εκπαιδευτικών και με πολιτικά ζητήματα, αφού η υπό εξέταση περίοδος χαρακτηρίζεται ως μία από τις σημαντικότερες για την ιστορία της νεώτερης Ελλάδας και βρίθει γεγονότων πολιτικής σημασίας, θετικών και αρνητικών.

Σημαντικός παράγοντας στην ιστορία του σχολείου ήταν και το Πατριαρχείο Αλεξανδρείας. Παρόλο που το Αβερώφειο ήταν κοινοτικό σχολείο και το Πατριαρχείο είχε απωλέσει τον έλεγχο της ελληνικής εκπαίδευσης μετά την ίδρυση της Κοινότητας, ωστόσο το πατρικό ενδιαφέρον των Προκαθημένων της Αλεξανδρινής Εκκλησίας για την πορεία του Αβερωφείου ήταν δεδομένο και εκδηλωνόταν ποικιλότροπα με την μέριμνα για την σωστή διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών, για τον τακτικό και ανελλιπή εκκλησιασμό των μαθητών, για την παροχή ολοκληρωμένης ελληνικής εκπαίδευσης στους ελληνόπαιδες, για να μπορέσουν να αναδειχθούν στην συνέχεια υπεύθυνοι Έλληνες πολίτες της Αλεξάνδρειας. Τα προβλήματα, δυστυχώς, στις σχέσεις Κοινότητας-Πατριαρχείου δεν έλλειψαν, ειδικά από το 1940 και έπειτα, με το Αβερώφειο να βρίσκεται άλλοτε προσχηματικά και άλλοτε ουσιαστικά στο επίκεντρο της διαμάχης. Μεγάλη ευθύνη για αυτές τις διενέξεις έφεραν οι υπεύθυνοι και από τις δύο πλευρές, που δεν μπόρεσαν να αρθούν στο ύψος των περιστάσεων. Η Κοινότητα, επί Πατριάρχου Χριστοφόρου, αντιμετώπισε το Πατριαρχείο με αδικαιολόγητη έχθρα, ενώ ο Πατριάρχης επέλεξε λανθασμένο τρόπο για να παρουσιάσει τις απόψεις του επί των αναφερόμενων προβλημάτων, προκαλώντας παρεξηγήσεις. Από την διένεξη αυτή των δύο κορυφαίων θεσμών της πόλης ο αλεξανδρινός Ελληνισμός βγήκε τραυματισμένος, σε μια χρονική στιγμή που, λόγω της πολιτικής ρευστότητας και των ραγδαίων εξελίξεων, χρειαζόταν την στήριξη αμοιότερων των πλευρών.

Το Αβερώφειο, κατά την υπό εξέταση περίοδο, χρειάστηκε την υποστήριξη και την βοήθεια της επίσημης Ελλάδας για διάφορα ζητήματα. Αυτά είχαν σχέση είτε με αλλαγές και διαφοροποιήσεις στο αναλυτικό πρόγραμμα, απαραίτητες για να ανταπεξέλθει στις ιδιαίτερες ανάγκες της παροικίας, είτε με διάφορα αιτήματα του εκπαιδευτικού προσωπικού, κυρίως οικονομικής φύσεως ή διαβαθμίσεως, είτε με παρέμβαση των αρμόδιων ελληνικών Υπουργείων προς την αιγυπτιακή κυβέρνηση

για την απαλλαγή του Αβερωφείου από νόμους επικίνδυνους για την ίδια του την ύπαρξη. Είναι γεγονός ότι η Ελλάδα, αρκετές φορές, φάνηκε να λησμονεί ότι το σχολείο λειτουργούσε στην αλλοδαπή, σε μία χώρα με ιδιομορφίες, γεγονός που έπρεπε να είναι αρκετό για να δικαιολογούνται διαφοροποιήσεις στην όλη λειτουργία του σχολείου, σε σχέση με τα ελλαδικά γυμνάσια και τα ελληνικά γυμνάσια του εξωτερικού. Το σχήμα "η Αλεξάνδρεια αποφασίζει, η Ελλάδα αναγνωρίζει και συμπαρίσταται" δυστυχώς δεν ίσχυσε τις περισσότερες φορές, αν και ήταν εφικτό να εφαρμοστεί. Αντ'αυτού οι Αλεξανδρινοί αντιμετώπισαν πολλές φορές την έλλειψη κατανόησης του ελληνικού κράτους και χρειάστηκε να καταβληθούν ιδιαίτερες προσπάθειες για να πειστεί η ελληνική πλευρά για το δίκαιο των κοινοτικών αιτημάτων και να συνεργαστεί.

Η αιγυπτιακή πλευρά δεν φάνηκε αρχικά να ενδιαφέρεται για το Αβερωφείο γυμνάσιο, όπως και για τα υπόλοιπα κοινοτικά σχολεία. Το ενδιαφέρον των τοπικών αρχών εμφανίζεται κατά τον 20ο αιώνα, όταν έγινε πράξη το όνειρο της ανεξαρτησίας -έστω και τυπικής- και αυξήθηκε σταδιακά, καθώς η Αίγυπτος κέρδιζε και εδραίωνε την κυριαρχία της. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι τα σχολεία των ξένων, όπως και όλη η παρουσία τους στην χώρα αντιμετωπίστηκε με εντελώς διαφορετικά κριτήρια, προϊόντος του 20ου αιώνα, απ'ότι στο παρελθόν, καθώς η Αίγυπτος αποκτούσε την ανεξαρτησία της και άρχισε να διαφοροποιεί την στάση της έναντι των ξένων.

Τα προβλήματα για το Αβερωφείο άρχισαν από την δεκαετία του '30, όταν κατέστη σαφές ότι η εκμάθηση της αραβικής γλώσσας ήταν πια απαραίτητη στους ομογενείς και αποτελούσε αίτημα και της Αιγύπτου, που σταδιακά αύξανε τις απαιτήσεις της. Μεταπολεμικά η Αίγυπτος απαίτησε δραστικές αλλαγές στο πρόγραμμα και στις απολυτήριες εξετάσεις του γυμνασίου, ενώ με τις ραγδαίες εξελίξεις από το 1952 και έπειτα η κατάσταση δυσκόλεψε ακόμη περισσότερο. Το καθεστώς του Νάσσερ, με μία σειρά μέτρων, περιόριζε την δραστηριότητα των ξένων στην χώρα. Ορισμένοι από τους νέους νόμους του νέου καθεστώτος αφορούσαν την εκπαίδευση των ξένων, τήν οποία επιθυμούσαν να αιγυπτιοποιήσουν για να τήν ελέγξουν και να τήν καταστήσουν ακίνδυνη για τον εθνισμό των αραβοπαίδων. Το Αβερωφείο, ως εκ τούτου, κινδύνεψε άδικα, διότι ως κοινοτικό σχολείο, απευθυνόταν αποκλειστικά σε Έλληνες το γένος, Χριστιανούς Ορθόδοξους το θρήσκευμα μαθητές και μαθήτριες, ενώ οι Αραβες δεν γίνονταν δεκτοί. Το σχολείο υπήρξε για να παράσχει στους ελληνόπαιδες την απαραίτητη ΜΕ. και όχι για μορφώσει και να επηρεάσει Αραβες μαθητές, όπως έκαναν τα υπόλοιπα ξένα σχολεία της πόλης. Η απαλλαγή του το 1960 από την εφαρμογή νόμων που ουσιαστικά απειλούσαν την ύπαρξή του ήταν πράξη δικαιολογημένη και επιβεβλημένη.

Μέσα σ'αυτό το κλίμα το Αβερωφείο λειτούργησε και λειτουργεί-ευεργετικά για τους Έλληνες της Αλεξάνδρειας. Οι μαθητές και οι μαθήτριες, για έξι σχολικά έτη, ζούσαν σ'ένα ικανοποιητικό σχολικό περιβάλλον, μαθαίνοντας τις αρχές και τις αξίες της δημοκρατίας, της ισότητας, της αλληλεγγύης και της ευγενούς άμιλλας. Οι απόφοιτοί του, εγγράφονταν σε ελληνικά και αιγυπτιακά πανεπιστήμια και σταδιοδρόμησαν στην Ελλάδα, στην Αίγυπτο και σε άλλες χώρες, όπου βρέθηκαν μετά την διαρροή του ελληνισμού της Αιγύπτου. Στην συντριπτική τους πλειοψηφία αναγνωρίζουν την προσφορά του σχολείου τους στην υπόλοιπη ζωή τους. Η κατανόηση, εξάλλου, της σημασίας του σχολείου και η αναζήτηση της ουσίας της εκπαίδευσης τις περισσότερες φορές έρχεται στον άνθρωπο σε μεγαλύτερη ηλικία, όταν η πείρα της ζωής και η ωριμότητα του πνεύματος επιτρέπουν να ξεπεράσει κανείς τον τύπο και να εισχωρήσει στην ουσία, η οποία προϋποθέτει βαθύτερη γνώση και αίσθηση των πραγμάτων.

Συμπερασματικά θα σημειώναμε ότι το Αβερώφειο γυμνάσιο αποτέλεσε το σημαντικότερο κοινοτικό σχολείο της Αλεξάνδρειας και ένα από τα σημαντικότερα του Αιγυπτιακού Ελληνισμού και του απόδημου Ελληνισμού γενικότερα. Μόρφωσε γενιές Ελλήνων Αλεξανδρινών, σε εποχές δύσκολες, που, όμως, δεν εμπόδισαν τους Έλληνες να ακμάσουν και να μεγαλοουργήσουν. Στα αρνητικά του σχολείου συγκαταλέγονται η προσήλωσή του στα κελεύσματα του ελληνικού Υπουργείου Παιδείας, που το εμπόδιζαν να δράσει ελεύθερα. Η κατάσταση αυτή δικαιολογείται από την αναντίρρητη ανάγκη του σχολείου να διατηρήσει την αναγνώρισή του από την Ελλάδα και να μην έρθει σε σύγκρουση με το μητροπολιτικό κέντρο. Ενδεχομένως, να οφείλεται και σε κάποια ατολμία των κοινοτικών. Η εμπλοκή, ωσαύτως, των πολιτικών και πολιτειακών περιπετειών της σύγχρονης Ελλάδας στο σχολείο έφερε αναστάτωση και προκάλεσε ανησυχία, ενώ και οι ιδεολογικές συγκρούσεις δεν ωφέλησαν την πορεία του. Τίποτα, όμως, από τα παραπάνω δεν είναι αρκετό για να αμαυρωθεί η εικόνα του Αβερωφείου· διότι πολλές από τις δύσκολες περιπτώσεις που αντιμετώπισε δεν οφείλονταν σε επιλογές του εκπαιδευτικού ιδρύματος, αλλά επιβλήθηκαν έξωθεν και αποτελούσαν τυπικές εκδηλώσεις της ελληνικής νοοτροπίας που εμφανίζεται όπου υπάρχουν Έλληνες. Το σχολείο μετείχε της αγωνίας, των δύσκολων και των ευχάριστων στιγμών της παροικίας και ακολούθησε, εν πολλοίς, την τύχη της. Το γεγονός ότι συνεχίζει την λειτουργία του, έστω και με μικρό αριθμό μαθητών, είναι ενθαρρυντικό και δηλωτικό της αντίστασης που προβάλλει ο σημερινός αλεξανδρινός Ελληνισμός, έχοντας ως ένα από τα στηρίγματά του το Αβερώφειο γυμνάσιο, το περίφημο ελληνικό κοινοτικό σχολείο των νεώτερων χρόνων της Μεγάλης Πόλεως Αλεξανδρείας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: ΠΙΝΑΚΕΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

ΠΙΝΑΚΕΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΤΗΣΙΑ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΤΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ ⁸⁸²

Πίνακας Σφάλμα! Άγνωστη παράμετρος αλλαγής.: ΕΤΗΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΓΓΡΑΦΩΝ

ΑΒΕΡΩΦΕΙΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΡΡΕΝΩΝ				
ΕΤΟΣ	ΠΛΗΡΗ ΠΛΗΡΩΜΗ	ΕΚΠΤΩΣΗ	ΔΩΡΕΑΝ	ΣΥΝΟΛΟ
1911-12	Άγνωστο	Άγνωστο	52	130
1912-13	Άγνωστο	Άγνωστο	53	147
1913-14	Άγνωστο	Άγνωστο	69	207
1914-15	Άγνωστο	Άγνωστο	97	242
1915-16	126	51	118	295
1916-17 ⁸⁸³	-	-	2000	3037
1917-18	170	56	183	409
1918-19	165	68	169	402
1919-20	160	92	178	430
1920-21	171	107	209	487
1921-22	131	142	187	460
1922-23	145	130	237	512
1923-24	141	116	286	543
1924-25	129	140	253	522
1925-26	119	119	162	400
1926-27	111	153	165	429
1927-28	112	Άγνωστο	377 έκπτωση ή δωρεάν	489
1928-29	103	Άγνωστο	403 έκπτωση ή δωρεάν	506
1929-30	90	Άγνωστο	379 έκπτωση ή δωρεάν	469

⁸⁸² Τα στοιχεία αντλήθηκαν από τις επίσημες Λογοδοσίες της ΕΚΑ. Τα υπάρχοντα κενά, κυρίως για τον 19^ο αιώνα, οφείλονται στην έλλειψη αναλυτικών στοιχείων εκ μέρους της Κοινότητας.

⁸⁸³ Για τα σχολικό έτος 1916-1917 δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για το Αβερώφειο Γυμνάσιο, παρά μόνο για το σύνολο των σχολείων και των δύο βαθμίδων.

1930-31	99	Αγνωστο	537 έκπτωση ή δωρεάν	636
1931-32	80	285	140	505
ΕΤΟΣ	ΠΛΗΡΗ ΠΛΗΡΩΜΗ	ΕΚΠΤΩΣ Η	ΔΩΡΕΑ Ν	ΣΥΝΟΛ Ο
1932-33	105	209	99	413
1933-34	57	247	102	406
1934-35	60	221	79	360
1935-36	43	203	83	329
1936-37	58	192	97	347
1937-38	64	230	100	394
1938-39	-	-	-	-
1939-40	-	-	-	-
1940-41	-	-	-	-
1941-42	36	255	99	390
1942-43	44	249	91	384
1943-44	40	257	109	406
1944-45	42	251	118	411
1945-46	39	261	139	439
1946-47	35	236	111	382
1947-48	26	219	109	354
1948-49	21	207	118	346
1949-50	31	205	126	362
1950-51	21	203	129	353
1951-52	18	188	111	317
1952-53	18	197	105	320
1953-54	12	139	90	241
1954-55	10	139	83	232
1955-56	11	205	84	300
1956-57	24	239	65	328
1957-58	47	268	109	424
1958-59	56	262	80	398
1959-60	62	330	83	475

ΤΜΗΜΑ ΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ				
ΕΤΟΣ	ΠΛΗΡΗ ΠΛΗΡΩΜΗ	ΕΚΠΤΩΣΗ	ΔΩΡΕΑΝ	ΣΥΝΟΛΟ
1946-47	2	8	3	13
1947-48	2	14	8	24
1948-49	2	29	12	43
1949-50	6	35	14	55
1950-51	6	45	16	67
1951-52	8	48	20	76
1952-53	10	44	21	75
1953-54	14	67	31	112
1954-55	13	75	28	116
1955-56	14	67	22	103
1956-57	10	63	27	100
1957-58	8	81	24	113
1958-59	15	102	22	139
1959-60	27	120	24	171

ΑΒΕΡΩΦΕΙΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΘΗΛΕΩΝ				
ΕΤΟΣ	ΠΛΗΡΗ ΠΛΗΡΩΜΗ	ΕΚΠΤΩΣΗ	ΔΩΡΕΑΝ	ΣΥΝΟΛΟ
1931- ⁸⁸⁴	7	85	50	142
1932-33	18	105	81	229
1933-34	12	127	65	204
1934-35	15	126	89	230
1935-36	14	142	94	250
1936-37	11	157	108	276
1937-38	9	164	101	274
1938-39	-	-	-	-
1939-40	-	-	-	-

⁸⁸⁴ Από το έτος 1931-32 έως και το έτος 1935-36 το σχολείο λειτουργήσε ως ημιγυμνάσιο θηλέων . Από το έτος 1936-37 λειτουργήσε ως αναγνωρισμένο εξατάξιο γυμνάσιο θηλέων .

1940-41	-	-	-	-
1941-42	18	214	27	259
1942-43	20	207	44	271
ΕΤΟΣ	ΠΛΗΡΗ ΠΛΗΡΩΜΗ	ΕΚΠΤΩΣΗ	ΔΩΡΕΑΝ	ΣΥΝΟΛΟ
1943-44	23	237	50	310
1944-45	15	232	48	295
1945-46	26	224	49	299
1946-47	25	215	53	293
1947-48	27	202	48	277
1948-49	28	212	42	282
1949-50	37	196	50	283
1950-51	23	202	60	285
1951-52	24	194	41	259
1952-53	18	193	46	257
1953-54	15	174	40	229
1954-55	12	178	48	238
1955-56	18	232	45	295
1956-57	19	240	42	301
1957-58	26	244	38	308
1958-59	35	287	39	361
1959-60	37	266	41	344

Πίνακας Σφάλμα! Άγνωστη παράμετρος αλλαγής.: ΕΤΗΣΙΑ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΜΑΘΗΤΩΝ - ΜΑΘΗΤΡΙΩΝ

ΑΒΕΡΩΦΕΙΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΡΡΕΝΩΝ			
ΕΤΟΣ	ΤΑΞΕΙΣ	ΤΜΗΜΑΤΑ	ΣΥΝΟΛΟ ΜΑΘΗΤΩΝ
1889-90	4	4	61
1890-91	4	4	72
1900-01	4	4	87
1901-02	4	4	86
1902-03	4	4	85
1903-04	4	4	92
1904-05	4	4	108
1905-06	4	4	107
1906-07	4	4	106
1907-08	4	4	86
1908-09	4	4	95
1909-10	4	5	100
1910-11	4	5	104
1911-12	4	5	130
1912-13	5	5	147
1913-14	5	7	207
1914-15	5	7	242
1915-16	5	8	295
1916-17	5	8	345
1917-18	5	9	409
1918-19	5	10	402
1919-20	5	10	430
1920-21	5	12	487
1921-22	5	10	460
1922-23	5	11	512
1923-24	5	11	543
1924-25	5	11	522
1925-26	5	8	400
1926-27	5	8	429

1927-28	5	9	489
1928-29	5	10	506
1929-30	5	11	469
ΕΤΟΣ	ΤΑΞΕΙΣ	ΤΜΗΜΑΤΑ	ΣΥΝΟΛΟ ΜΑΘΗΤΩΝ
1930-31	6	14	636
1931-32	6	10	505
1932-33	6	9	413
1933-34	6	10	406
1934-35	6	9	360
1935-36	6	9	329
1936-37	6	10	347
1937-38	6	10	394
1938-39	6	11	439
1939-40	-	-	-
1940-41	-	-	-
1941-42	6	11	390
1942-43	6	12	384
1943-44	6	12	406
1944-45	6	13	411
1945-46	6	13	439
1946-47	6	13	382
1947-48	6	13	354
1948-49	6	12	346
1949-50	6	11	362
1950-51	6	10	353
1951-52	6	10	317
1952-53	6	10	320
1953-54	6	8	241
1954-55	6	7	232
1955-56	6	9	300
1956-57	6	9	328
1957-58	6	11	424
1958-59	6	10	398
1959-60	6	11	475

ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΑΡΡΕΝΩΝ ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ			
ΕΤΟΣ	ΤΑΞΕΙΣ	ΤΜΗΜΑΤΑ	ΣΥΝΟΛΟ ΜΑΘΗΤΩΝ
1902-03	2	2	6
1903-04	2	2	910
1904-05	2	2	13
1905-06	2	2	17
1906-07	2	2	22
1907-08	3	3	51
1908-09	3	3	57
1909-10	3	3	45
1910-11	3	3	43
1911-12	3	3	36
1912-13	5	6	147
1913-14	3	3	44
1914-15	3	3	38
1915-16	5	5	119

ΤΜΗΜΑ ΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ			
ΕΤΟΣ	ΤΑΞΕΙΣ	ΤΜΗΜΑΤΑ	ΣΥΝΟΛΟ ΜΑΘΗΤΩΝ
1946-47	1	1	13
1947-48	2	2	24
1948-49	3	3	43
1949-50	3	3	55
1950-51	3	3	67
1951-52	3	3	76
1952-53	3	3	75
1953-54	4	5	112
1954-55	4	4	116
1955-56	4	4	103
1956-57	4	4	100

1957-58	4	4	113
1958-59	4	5	139
1959-60	4	6	171

ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΘΗΛΕΩΝ			
ΕΤΟΣ	ΤΑΞΕΙΣ	ΤΜΗΜΑΤΑ	ΣΥΝΟΛΟ ΜΑΘΗΤΡΙΩΝ
1931-32	3	3	142
1932-33	2	3	175
1933-34	3	5	204
1934-35	3	5	230
1935-36	4	6	250
1936-37	6	6	276
1937-38	6	7	274
1938-39	6	8	301
1939-40	-	-	-
1940-41	-	-	-
1941-42	6	7	259
1942-43	6	7	271
1943-44	6	8	310
1944-45	6	8	295
1945-46	6	9	299
1946-47	6	10	293
1947-48	6	11	277
1948-49	6	9	282
1949-50	6	10	283
1950-51	6	8	285
1951-52	6	8	259
1952-53	6	6	257
1953-54	6	6	229
1954-55	6	7	238
1955-56	6	8	295
1956-57	6	9	301
1957-58	6	9	308
1958-59	6	10	361
1959-60	6	9	344

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ -ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΟΙ ΦΩΤΟΦΡΑΦΙΕΣ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΣΚΑΝΑΡΙΣΜΕΝΕΣ, ΩΣ ΕΚ ΤΟΥΤΟΥ ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ, ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΑΡΟΝ, ΣΕ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΜΟΡΦΗ

